Népek nagy nevelője . . .

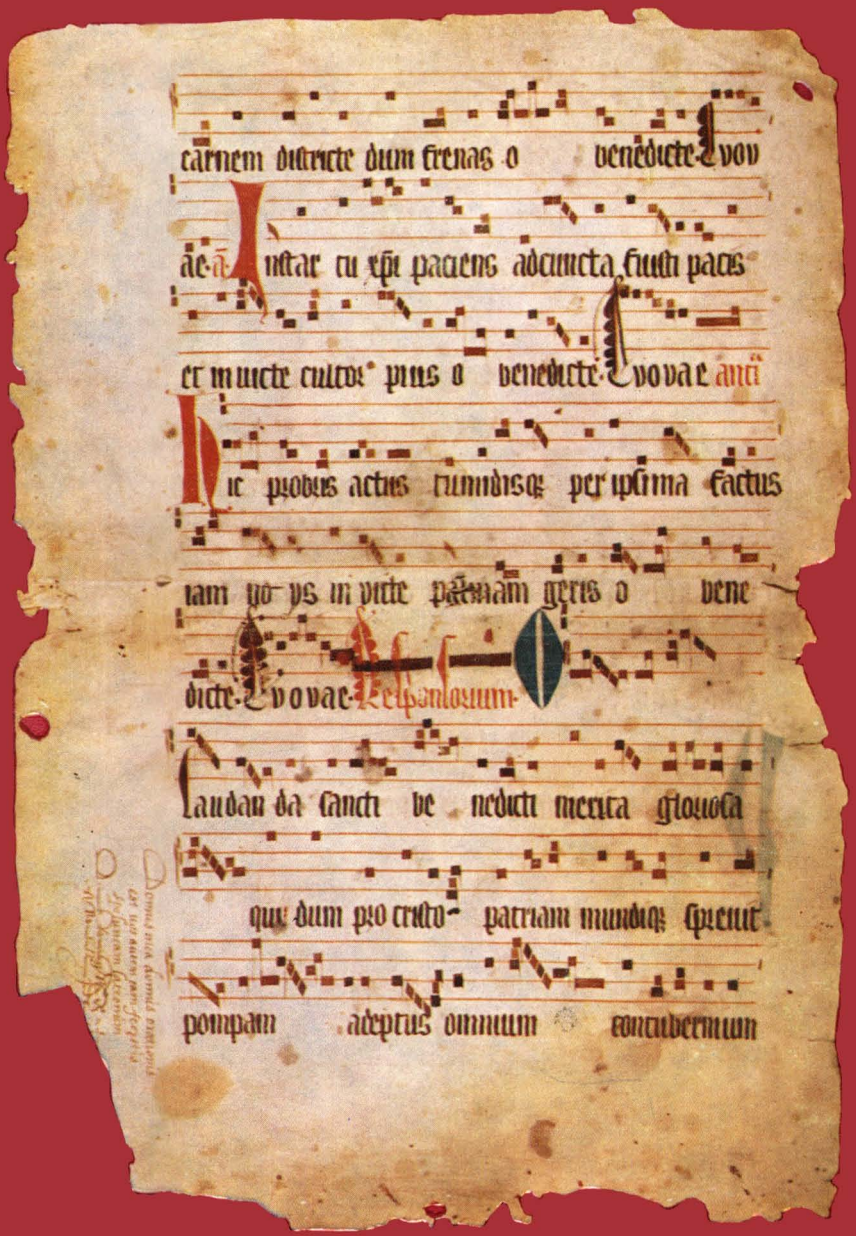

NÉPEK NAGY NEVELŐJE...

Népek nagy nevelője...

Szent Benedeknek, Európa Védőszentjének emlékezete

Rendtársai közreműködésével közzéteszi

DR. SZENNAY ANDRÁS
pannonhalmi főapát

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1981

Minden jog fenntartva,
beleértve a bárminemű eljárással való
sokszorosítás jogát is

AJÁNLÁS

1500 évvel ezelőtt született Nursiai Szent Benedek. A magyar bencés kongregáció e tanulmánykötettel emlékezik a „Nyugati szerzetesség Atyjára", „Európa védőszentjére", a bencés rend alapítójára. A kötet, melyet rendtársaim közreműködésével közreadok, nem kíván „ünnepi emlékkönyv" lenni — legalább is nem a szó megszokott értelmében. Szent Benedek Atyánk nem tart rá igényt, hogy születésének másfélezer éves fordulóján Őt ünnepeljük, úgy is mondhatnám: erre őneki nincs szüksége. Sokkal inkább mi, késői szellemi-lelki fiai érezzük kötelességünknek, hogy elmélyüljünk kissé tanításában, szellemében és egyszersmind rohanó, nagy élettempójú korunk hivő emberének figyelmét felhívjuk rá: az elmélyülés, az imádság és munka harmonikus eggyéforrása, Jézus Krisztusnak, a Mester szavának meghallása és követése nélkül nem lehetséges sem a kolostori, szerzetesi életforma, sem pedig a keresztény életstílus megvalósítása.

Szent Benedek magyar fiainak — a világon szerteszét élő bencés kongregációk, kolostorok tagjaihoz hasonlóan — feladata, kötelessége a jubileumi visszagondolás, emlékezés. Szent Benedek Regulájának hazai követői, a pannonhalmi bencés rend tagjai ma is abból a szellemből kívánnak élni, ma is azt a pax-os, békét kiárasztó, imádságos és munkás lelkületet hivatottak őrizni és továbbadni helyi, magyar egyházunk számára, melyre Benedek korában, a népvándorlás nehéz, forrongó éveiben éppúgy szükség volt, mint napjainkban.

Miként idehaza, Pannonhalmán, a rend anyakolostorában, Montecassinón is ez év március 21-én, Szent Benedek ünnepén nyitották meg a jubileumi évet. II. János Pál pápa Casaroli

bíboros államtitkárt bízta meg, hogy személyét képviselje. Casaroli bíboros akkor többek között ezeket mondta: Nursiai Szent Benedek erkölcsi és vallási üzenete mindannyiunkat arra emlékeztet, hogy az annyira áhított béke gyökerei az emberszívekben és az emberek lelkiismeretében éljenek, mert csak onnét kaphatnak erőre. Az emberszívekben, — ahol sajnos gyakran a gyűlölet, a közöny, az önzés, mások megvetése vesz szállást. Ezért kell már gyermekkortól kezdve a testvériség érzésének, a felelősség tudatának, egyszóval a békének és szeretetnek érzületét ébresztgetni, erősíteni. Szent Benedek üzenete ma is minden ember számára ezt a belső békét kívánja közvetíteni, elmélyíteni. Hallgassunk erre az üzenetre, mert nélküle — a szív, a lelkiismeret békéje nélkül — minden békére irányuló erőfeszítés hiú ábránd, reménytelen küzdelem marad. — Ezt az üzenetet kívánja számos oldalról megvilágítani, közvetíteni jelen kötetünk is, — elsősorban azzal, hogy közzéteszi új magyar fordításban Benedek Szabálykönyvét, Reguláját.

Az olvasó kötetünk tanulmányaiban — azt hiszem, helyes a megjelölés — korszerű bencés teológiai, pedagógiai, művelődés- és kultúrtörténeti írásokat talál. Az egyes tanulmányok szerzői a többdimenziós bencés lelkiségnek és munkásságnak mintegy mai „súlyponti kérdéseit" tárgyalják. Igaz, a szűk keretek csak töredékes bemutatásra, néhány mozaikkocka kirakására adnak lehetőséget, de mégis reméljük, hogy az érdeklődő és „tanulékony lelkületű" olvasó előtt valami felvillan majd az „egészből", a teljes képből is.

XII. Pius „Európa atyjának" nevezte, VI. Pál pedig „Európa védőszentjévé" nyilvánította Szent Benedeket. Szentünk nem körzővel és vonalzóval, nem is komputerrel tervezett, hanem a szellem, az imádság és munka erejével teremtett a háborgó, viharzó korban, a népvándorlás népei között, de mindenekelőtt a szívekben békét. Életműve nyomán a megtépett, háborúktól vérző, népvándorláskori népekből — a szív békéjének és a szellem erejének bevezetésével — megszületett az új Európa.

Ebben az újjáépülő Európában a magyarság akkor szerzett magának végleges polgárjogot, amikor a benedeki Regulát követő térítők és tanítómesterek működése nyomán elkezdett imádkozni és hazát építve dolgozni. Szent Benedek fiai azóta is, közel ezer

esztendeje mindig kivették részüket a hazát építő — és ha szükség volt rá — újjáépítő munkából. Ma is ezt a munkát végezzük, elsősorban azzal, hogy neveljük és oktatjuk a reánk bízott ifjúságot, továbbá, hogy életünket változatlanul az „ora et labora" szelleme hatja át.

Szívből kívánom, hogy Szent Benedek Atyánk születésének 1500 éves jubileuma ne csak arra legyen alkalom, hogy visszagondoljunk és ünnepeljünk. Ez a kötet sem képes méltó emléket állítani az ő nagy szellemének. Célunk e munka közreadásával az volt, hogy némileg hozzájáruljunk, hogy egyházunkban és mibennünk az a szellem ébredjen újjá, amellyel Szent Benedek szolgálta Istenét és embertársait. Benedictusra, az Isten Áldottjára emlékezve törekedjünk egyre jobban szeretni, amit ő szeretett, és tettekkel valósítsuk meg mindazt a jót, amire ő ma is tanít minden Krisztust kereső embert.

Pannonhalma, 1980. november 11. Szent Márton ünnepén

Dr. Szennay András osb
főapát

TARTALOM

II. János Pál pápa	Apostoli levele Szent Benedek apát születésének 15. centenáriuma alkalmából (11) (Bánhegyi Miksa fordítása)

SZENT BENEDEK REGULÁJA

Söveges Dávid	Bevezetés a Regulához (31)
Szent Benedek	Regulája (Latin és magyar nyelven, ez utóbbi Söveges Dávid fordítása) (43)

„BOLDOG ÉLETNEK TÜKÖRÉT MEGÍRTAD..."

	Himnusz Szent Benedekhez (Szabó Flóris fordítása) (219)
Sólymos Szilveszter	Szent Benedek élete és művei Nagy Szent Gergely pápa Dialógusainak II. könyvében (220)
Nagy Szent Gergely pápa	Szent Benedek élete és művei (Rados Tamás fordítása Szabó Flóris és Sólymos Szilveszter átdolgozásában) (231)
Várszegi Asztrik	„Imádkozzál és dolgozzál" (A bencés életstílusról) (272)
Szabó Flóris	II. Guigo levele a szemlélődő életről (289)
II. Guigo	A kolostor lépcsői (Szabó Flóris fordítása) (294)
Sulyok Elemér	A monostor mint helyi egyház (306)

Hirka Antal — Az egyház imádsága, a zsolozsma — a bencés közösség életében (331)
Cziráki László (†) — A bencések az emberiség és az egyház szolgálatában (342)
Mártonffy Marcell — A bencés konföderáció élete (375)

„PANNONHALMA MINTEGY KIRÁLYI SZÉKEN LEBEG...”

Kazinczy Ferenc — Utazásim. Pannonhalma, 1831. (399)
Csóka Lajos (†) — Guzmics Izidor, a keresztény egység apostola (405)
Guzmics Izidor — A kereszténységnek vallásbeli egyesülésekről... (IX. levél) (416)
Somorjai Ádám — A magyar bencések múltja és jelene (423)
Takács Imre — Művészet a 14. századi Pannonhalmán (Czudar László síremlékéről) (456)
Korzenszky Richárd — Az iskola szolgálata „Az Úr szolgálatának iskolájában” (466)
Szennay András — Vándorúton a teljesség felé (469)

JEGYZETEK (483)
IDEGENNYELVŰ KIVONATOK (513)

II. JÁNOS PÁL PÁPA

apostoli levele

Szent Benedek apát
születésének 15. centenáriuma alkalmából

II. JÁNOS PÁL PÁPA APOSTOLI LEVELE

kedves fiaihoz: Viktor Dammertzhez, a Szent Benedek Rend prímásapátjához; Santiago del Rióhoz, a Monte Corona-i Kamalduli Remeték Kongregációjának Főnökéhez; Paulo Ananianhoz, a velencei Mechitaristák, a Szent Benedek Regulája szerint élő örmény szerzetesek Rendjének általános apátjához; Sighard Kleinerhez, a Szent Ciszterci Rend általános apátjához; Ambrose Southeyhez, a Megreformált, vagyis a szigorúbb életű Ciszterciek Rendjének általános apátjához; Szent Benedek apát születésének 15. centenáriuma alkalmából.

Kedves fiaim, üdvözletet és apostoli áldást!

A SZENTEKET NEVELŐ Anyaszentegyház azokat, akik az erények kiemelkedő gyakorlása által teljes hűséggel követték Jegyesét, Krisztust, az élet tanítómestereiként állítja gyermekei elé, hogy kövessék nyomdokaikat és a világ változásai közepett eljussanak kitűzött céljukhoz, az Istennel való tökéletes kapcsolatra. Ezek a kiváló férfiak és nők, bár földi életükben kötve voltak — különösen is a kultúra területén — koruk sajátos körülményeihez, mégis életmódjukkal és tanításukkal Krisztus misztériumának olyan oldalát világították meg, amely túllép egy bizonyos kor határain, és máig eleven és hatékony.

Az idén ünnepeljük Szent Benedek születésének ezerötszázadik évfordulóját, így tehát alkalom adódik arra, hogy ismét meghallgassuk lelki és társadalmi üzenetét.

I.

Minden vallásban és minden korban éltek olyan emberek, akiket — miközben „különböző módon igyekeztek feleletet adni az emberi szív nyugtalanságára"[1] — sajátos módon, egyénileg vonzott magához az Abszolútum és az Örökkévaló. Ezek között kiemelkedő helyet foglalnak el a keresztény szerzetesek, akik

Keleten már a III. és IV. században kialakítottak egy különleges életformát, s abban Istenhez törekedve azon voltak, hogy a „hegyen elmélkedő"[2] Krisztus példájára magányos és elvonult életet éljenek, vagy pedig testvéri szeretetben együtt legyenek, és így adják át magukat Isten szolgálatára. A szerzetesi életforma azután Keletről kiindulva szétáradt az egész Egyházban, és sokak üdvösségre irányuló vágyának lett a táplálója. Ezek a szerzetesélet szabályainak megtartásával követték a Megváltót, aki „a seregeknek Isten országát hirdette, a bűnösöket pedig elvezette a megtérés jó gyümölcsére"[3].

Amikor az Egyházat átjárta ez a lelki kovász s hatására növekedésnek indult, a kultúra azonban éppen hanyatlani kezdett; amikor mindkét római államon az öregedés jelei mutatkoztak — a nyugati birodalom nem sokkal ezelőtt omlott össze —, ebben az időben, 480 körül született Benedek Nursiában.

„Benedek, a kegyelemmel és a nevében áldott, már gyermekkorában egy felnőtt szívét hordta magában", „egyedül Istennek akart tetszeni"[4], figyelmes lelkével a munkásokat kereső Úr felé fordult,[5] az Evangélium vezetésével legyőzte lelkének kezdeti megingásait, a „kemény és tövises"[6] úton járt, vagyis azon a „szűk úton, amely az életre vezet"[7].

Több helyen is élt remete életet, eközben megtisztult a kísértések tüzében, s így elérte, hogy szíve egészen megnyílt Istennek. Isten szeretete ösztönözte arra, hogy embereket gyűjtsön maga köré, s velük együtt mint atyjuk járja „az Úr szolgálatának iskoláját"[8]. Így azután fölhasználva a „jócselekedetek eszközeit"[9] s bölcsen egyesítve azokat a kötelességtudattal, Benedek és tanítványai egy kis keresztény közösséget alakítottak. „Ebben", ahogy feledhetetlen emlékű elődünk, VI. Pál mondotta, „eleven a szeretet, az engedelmesség, az ártatlanság, az anyagiaktól megszabadult lélek, a javak fölhasználásának helyes művészete, a szellem felsőbbrendűsége, röviden az Evangélium".[10]

Teljessé tette tehát a szent Nursiai azokat a jó indításokat, amelyek benne voltak a Kelet és a Nyugat egyházi hagyományában, elsajátította a teljes ember megismerésének a lehetőségét és szívünkbe véste az ember egyedi, meg nem ismétlődő személyes méltóságát.

Amikor 547-ben eltávozott az életből, már szilárdan álltak

a monasztikus élet alapjai. Ezekből nőtt ki, különösen is a karoling-korban tartott zsinatok nyomán, a nyugati szerzetesség. Ez a szerzetesség hozta létre a mindenfelé megtalálható bencés apátságok és házak révén — kezdeteiben és csírájában — az új Európa összetartó erejét. Igen, Európa „népeihez, amelyek a Földközi-tengertől Skandináviáig, Írországtól a tágas lengyel síkságig laknak, ennek a Szentnek a fiai vitték el a keresztény kultúrát a kereszttel, a könyvvel és az ekével".[11]

II.

A benedeki élet három jellemző vonására szeretnénk ma felhívni a figyelmeteket: az imádságra, a munkára és az atyai tekintélyre. Ezt a hármat szeretnénk kissé bővebben megfontolni teológiai szempontból és emberileg — amennyiben Benedek életéből, tanításából és főként Regulájából kibontható —, hogy minél mélyebben megérthessük őket.

Ez az életszabály ugyan Szentünk szavai szerint csupán „a kezdetnek írt csekély Regula", valójában azonban a nem mindennapi módon megvalósított Evangélium egysége és bőséges összefoglalása. Ugyanis az embert s annak a Megváltásban részesült sorsát tartja szem előtt, s így tár elénk néhány fejezetnyi tanítást, vagy sokkal inkább egy életformát. Ezt az életformát a szerzeteseknek — mégpedig a VI. század szerzeteseinek — írta elő, ennek ellenére vannak benne és kiragyognak belőle olyan előírások is, amelyek a korunkra is érvényesek, hasznára lehetnek a keresztségben újjászületett és a hitben nagykorúvá lett embereknek, mindenkinek, aki "az engedetlenség tunyasága által elszakadt Istentől, de most vissza akar térni hozzá a hitnek nem mindig könnyű engedelmessége által"[12].

Az Egyházban főként úgy áll előttünk a benedeki élet, mint Istennek nagyon intenzív keresése. Éppen ezért ennek az életformának valamiképpen jelnek kell lennie minden keresztény ember számára, aki „a szent bölcsességnek és az erényeknek magasabb fokára"[13] törekszik, amíg el nem jut a mennyei hazába. Szent Benedek odaadó és örömteli szívvel lép erre az útra és járja azt. Rámutat az utat megnehezítő sűrű akadályokra és a

veszélyekre, amelyek úgy látszik, mintha elzárnák az utat s meghiúsítanának minden erőfeszítést. Hiszen az ember féktelen kívánságainak a rabszolgája, s ezek következtében egyszer üres felfuvalkodottsággal és büszkeséggel pöffeszkedik, máskor meg az erőit felőrlő félelem tartja rettegésben.[14]

De „az életnek ez az útja"[15] csak bizonyos feltételek között járható, tudniillik csak akkor, ha Krisztust fenntartás nélkül szeretjük, s egyúttal az igazi alázatosságot gyakoroljuk. Csak így lesz a keresztény ember méltatlanságának és gyöngeségének tudatában, s indul el Isten segítségével a lelki úton. Megszabadul a rá nehezedő rossz tulajdonságaitól, világosabban látja önmagának mint személynek valódi természetét, felfedezi lelkének legbenső rejtekén a jelenlévő Istent. Tehát eggyé olvad a szeretet és az alázatosság, s ez arra indítja az embert, hogy leszálljon az alázatosságban, hogy azután annál magasabbra emelkedhessék. Életünk ugyanis olyan, mint a létra, „amelyet, ha alázatos a szívünk, az Úr az égig emel"[16].

A szerzetesi életforma kívülről nézve azt a látszatot keltheti, hogy a benedeki életút csupán az arra vállalkozó szerzetes javát szolgálja, könnyen a többi ember semmibe vételéhez vezethet, s így elidegenítheti a lelket a társadalom érdekeitől és az emberek igazi gondjaitól. Sajnos még az Egyház tagjai közül is így látják sokan a kolostor zártságában imádságban, magányban és csendben töltött életet.

Valójában azonban, ha a szerzetes lelki összeszedettségben él, vagy ahogy Szent Gergely mondja Nursiai Benedekről: „önmagába tér" és szorgalmasan figyel magára a bűnbánó aszkézis tisztító hatása alatt, mindez azért történik, hogy megszabaduljon önnön akaratának rabszolgaságából. A léleknek ez az önmagába fordulása csupán feltétele, mégpedig szükséges feltétele annak, hogy a lélek még őszintébb vággyal nyíljék meg Isten és a testvérek előtt. A benedeki életnek ez az ereje eredményezi, hogy a szerzetesek közösségben élnek, a közösség pedig a vendégszeretet helyévé válik.

Szent Benedek elsősorban azt az utat járja végig, melyiken a monasztikus család határain belül jutunk el Istenhez. Elgondolása szerint a monostor az a különleges hely, ahol az egymásnak kölcsönösen engedelmeskedő lakók szíve kitárul, a monostor közös

életét a felebarát iránti lángoló szeretet indítja, lelkesíti, ezáltal jut el mindenki odáig, hogy a saját érdekét megvesse és a testvérei javát szolgálja.

Ha az ember naponta azon fáradozik, hogy az összeszedettség és igénytelenség elengedhetetlen követelményét összeegyeztesse az életben való szintén elengedhetetlen részvétellel, megerősödik az a képessége, amely által igazi személyiséggé lesz és ugyanakkor megfelelő a kapcsolata másokkal is, de elsősorban Istennel, aki teljesen Más.

Szent Benedeknek és az egész tőle kiinduló hagyománynak jellemzője az embereknek és a társadalmi kérdéseknek ez a megbecsülése, éppen ezért az emberi érintkezéseket sem korlátozza csupán a monasztikus közösségre. A klauzúra elválasztja ugyan a szerzetest a világtól, s áthághatatlan sorompót állít minden ostoba szétszórtság elé, de nem választja és nem határolja el a szerzetest a szeretettől. Sőt éppen ez a határvonal teremti meg számára a belső szabadságához szükséges teret, hogy a szerzetes — de valamiképpen minden ember, akinek gondja van a „kis klauzúrájára" — éljen és növekedjék ebben a szeretetben. Itt nyílik meg a szíve azok előtt a testvérei előtt, akik szeretnének részesedni abban, amit ő az Istennel való kapcsolatában megtapasztal. Itt következik be az a boldog esemény, amit VI. Pál találóan így fogalmazott meg: házát „mint a béke és az imádság házát mind többen keresik föl, itt találják meg önmagukat és önmagukban Istent"[17]. Vagy másképp: itt épül fel „az Úr szolgálatának iskolája", vagyis az „erény és a szemlélődés iskolája, amely az Evangélium, az áthagyományozott tanítás és az Egyház magisztériumának világos és alapos kifejtéséből bőségesen forrásozik"[18]. A szerzetes az imádságban legyőzi a tér korlátait és az idő határait, s szükségképpen eljut az emberekhez, összességükben is és az egyes emberekhez is. Végül Szent Benedek szerzetese ezen körülmények közül minden ember testvéreként, az Evangélium tanítójaként, a béke és a szeretet hirdetőjeként lép elénk.

III.

Szent Benedek korának egyházi közössége és emberi társadalma sok hasonlóságot mutat az emberi élet mai körülményeivel. A politikai zavarok, a jövő bizonytalansága, a fenyegető vagy éppen folyó háborúk olyan csapásokat hoztak magukkal, amelyek megrendítették és félelemmel töltötték el a lelkeket. Már-már azt gondolták, hogy az életnek nem lehet semmi biztos és határozott értelme.

Magán az Egyházon belül állandó volt a hitvita, ennek hevében az emberek mélyebben kutatták az Isten misztériumait, különösen is a Fiú istenségének kikutathatatlan igazságát és a Fiú igazi emberségét. Mindezek szinte visszhangoztak Nagy Szent Leó római püspöknek, Péter utódjának örök emlékezetre méltó szavaiban.

Szent Benedek látta ezt a helyzetet, s Istentől és az Egyház élő hagyományától kért világosságot és útbaigazítást, hogy azt követhesse. Elhatározását földi zarándoklásunk legkülönbözőbb körülményei között vehetjük a keresztény kötelességteljesítés példájaként, bár az egyedül üdvözítő életforma eszméje nincsen meg benne.

Jézus Krisztus az élet mindennél szükségesebb középpontja, mindennek Krisztusra kell irányulnia, csak így kap értelmet, csak így állhat meg. Szent Cyprián karthágói püspök mondását idézi Benedek, amikor lelkesen és nagyon komolyan mondja, hogy „Krisztus szeretetének" soha „semmit elébe ne tegyünk"[19].

Az embereknek és dolgoknak csak annyiban van értelmük és jelentőségük, amennyiben Krisztushoz kapcsolódnak, ezért ebből a szempontból kell őket nézni és értékelni. Mindenki, aki csak a monostorban él — a vezetőtől kezdve (ő az atya, az apát) az ismeretlen és szegény vendégig, a betegtől a legutolsó testvérig —, Krisztus élő jelenlétét jelzi. Még a tárgyak is az Istennek a teremtmény iránti szeretetének a jelei, vagy pedig azé a szeretete, amellyel az ember vonzódik Istenhez: még a fölszerelést és a munkaeszközöket is „úgy kell tekintenünk, mint az oltár szent edényeit"[20].

Szent Benedek nem valami üres teológiai eszmefuttatást tár elénk, hanem — szokása szerint — a dolgok valóságából kiin-

dulva vési bele a lelkünkbe a gondolkodásnak és a tevékenységnek egy olyan módját, amelyben a teológiát át lehet vinni az élet gyakorlatába. Nem annyira az a szívügye, hogy igazságokat mondjon ki Krisztusról, hanem hogy valóban Krisztus misztériumaiból és az ebből eredő „Krisztus-központúságból" éljen.

Annak az elsőbbségnek, amit a mindennapi élet természetfölötti szemléletének biztosít Benedek, meg kell egyeznie Krisztus megtestesülésének az igazságával. Az Istenhez hűséges ember ugyanis nem feledkezhetik meg semmiről, ami emberi, az emberhez is hűségesnek kell maradnia. Ezért az úgynevezett „függőleges vonal" kötelezettségét, ami leginkább az imádságos életben testesül meg, egyensúlyba kell hoznia a „vízszintes" követelményeivel, ezek tetemes része viszont a munka.

A monasztikus közösségben tehát annak vezetésével, akiről „úgy hisszük, hogy Krisztus helyetteseként cselekszik"[21], Szent Benedek olyan életutat mutat nekünk, amire a nagy kiegyensúlyozottság a jellemző. Ezt a magány és a közös élet, az imádság és a munka között elhelyezkedő életformát kell követnie korunk világi emberének is — bár neki máshova kell helyeznie a hangsúlyt —, hogy teljesen betölthesse a hivatását.

IV.

A Krisztus iránti igazi és tökéletes szeretet különösen is az imádságban mutatkozik meg. Ez az a tengely, amely körül a mindennapi elfoglaltság és az egész benedeki élet forog.

Az imádság alapját Szent Benedek tanítása szerint abban kell látnunk, hogy ki-ki meghallja az igét. A megtestesült Ige ugyanis az itt és most, a jelen soha meg nem ismétlődő körülményei között élő egyes emberekhez szól a Szentírásban és az Egyház közvetítő hivatala által. A monostorokban a közösség atyjának és a testvéreknek a szavával is.

Ebben a hitből fakadó engedelmességben alázattal és örömmel fogadjuk Isten igéjét, mert hiszen meglátjuk örökös újdonságát, amit nem csökkent az idő, sőt állandóan elevenebbé és napról-napra vonzóbbá teszi. Az ige az imádság kimeríthetetlen forrásává is lesz, mert „Isten maga szól a lélekhez, s megadja azt a

választ, amire a szív vár. Ez a nap különböző óráira elosztott imádság földalatti patakként táplálja a mindennapi munkát"[22].

A nyugodt, ízlelgető meditáció által pedig — igazi lelki kérődzés ez — Isten igéje felgyújtja az imádkozó lelkekben azokat a fénysugarakat, amelyek megvilágítják a nap egész folyását. Ez valóban a „szív imádsága", az a „rövid és tiszta imádság"[23], amellyel felelünk az isteni sugallatokra, s ugyanakkor kérjük az Urat, adja meg nekünk irgalmasságának fogyhatatlan ajándékát.

Istennek az üdvösség kikutathatatlan misztériumát tartalmazó igéjét tehát naponta vizsgálgatjuk szeretettel és kutatjuk nagy buzgósággal. Életet alakító foglalkozás ez, s nem azért gyakoroljuk, hogy emberi tudásra tegyünk szert, hanem hogy isteni jellegű bölcsességre; nem azért, hogy többet tudjunk, hanem — ha szabad így mondanunk — hogy többek legyünk, hogy Istennel beszélgessünk, hogy a saját szavaival forduljunk hozzá, hogy azt gondoljuk, amit ő gondol, röviden, hogy az ő életét éljük.

A Krisztusban hivő embert Isten igéjének hallgatása elvezeti arra a felismerésre, hogy a világ történetének legkülönbözőbb eseményei Isten akaratából játszódnak le az emberiség nagy családjában. Így a hivő lélek előtt szinte föltárul az üdvösség tervének hatalmas képe. És így, a hit következtében megnyílt szemmel és megrendült füllel értjük meg Isten csodálatos tetteit.[24] Az elmélkedés isteni világossága lobbantja fel a szikrát, a csodálkozáshoz kapcsolódó csend, az ujjongó ének, az örömteli hálaadás pedig megadják az imádságnak azt a sajátos jellegét, amellyel a szerzetesek együtt ünneplik mindennap az Isten dicséretét. Ekkor az imádság szinte az egész teremtett világ hangjává lesz, s valamiképpen elővételezi a mennyei Jeruzsálem magasztos énekét. Isten igéje viszi végbe bennünk földi zarándokutunkon, hogy az egész életet a gondviselő Isten felé nyitott életnek tekintjük; hogy az Atyához emelt imádságunkba belefoglaljuk azoknak a dolgoknak a szavát is, amelyek már nem tudnak beszélni: ott visszhangoznak benne örömeink és félelmeink, sikereink és megcsalt reményeink, a jobb jövőbe vetett hitünk.

Isten igéje vezeti Szent Benedeket különösen is a szent liturgiában. Azonban ezzel nem csupán az a célja, hogy a közösség az isteni dolgokat lángoló szívvel ünneplő csapat legyen, amely a kórus énekében együtt zengve tegyen tanúságot a Lélektől nyert

közös élményről. Mert szívének az a legfőbb vágya, hogy Isten szavunkkal kimondott és ajkunkkal énekelt igéjének megfeleljen a lelkünk: „elménk megegyezzék szavunkkal"[25]. Az ilyenformán életszerűen megismert és megízlelt Szentírást szívesen olvassuk, mert az olvasása közben intenzíven imádkozunk is. A szeretet indítására a lélek gyakran megjelenik Isten előtt, az Isten szolgálatának nem teszünk semmit sem elébe.[26] A liturgia során végzett imádságot átvisszük az életbe, s az élet maga is imádsággá lesz. Ha ugyanis véget ér a liturgia, az imádság tovább gyűrűzik és mind nagyobb köröket ír le: az összeszedettség és a hallgatás állapotában folytatódik, ki-ki egyedül imádkozik tovább, s ez a megszokott imádság átjárja napi tevékenységünket és a nap minden eseményét.

Az Isten igéjét tanulmányozó Szent Benedek nemcsak a Bibliában olvassa azt, hanem a természet nagy könyvében is. Amikor az ember a teremtett világ szépségét szemléli, az megérinti lelkének rejtett mélyeit és elvezeti ahhoz, aki a teremtés forrása és eredete. Ugyanakkor arra is ösztönzi, hogy tisztelettel viseltessék a természet iránt, megvilágítsa szépségét és tisztelje igazságát.

„Ahol a csend lélegzik, az imádság beszél"[27], a magányban ugyanis a lélek személyesen gazdagszik. Gondolhatunk itt arra az Anio melletti műveletlen völgyre is, ahol Szent Benedek egyedül beszélgetett az egyedüli Istennel; de a városra is, amely gazdagon el van látva ugyan technikai eszközökkel, mégis elidegeníti a lelket: korunk embere sokszor elszigetelten és magára hagyatottan él benne. Mégis szükség van arra, hogy a lélek a sivatag magányában készüljön fel, csak így lesz képes igazi lelki életet élni. A magány őriz meg bennünket ugyanis a hiábavaló szavaktól, megkönnyíti számunkra az új kapcsolat megteremtését Istennel, az emberekkel, a dolgokkal. A magány csendjében gondolataink, amelyek közben más dolgokkal foglalkoztak, visszatérnek az elsőhöz és legfontosabbhoz. A magánnyal bizonyos szigorúság is jár együtt mindaddig, amíg a szív meg nem tisztul, amíg újra fel nem fedezzük a mindennapos imádságot, amely a szív mélyéről emelkedik Istenhez. Ezt a fohászt azonban nem sok beszédben ajánljuk fel neki, hanem a lángra lobbant szív tisztaságában és a könnyek töredelmében.[28]

V.

Az ember arcát sokszor öntözik könnyek, könnyek, amelyek nem mindig az őszinte töredelemből vagy a nagy boldogságból fakadnak; azonban előtörnek és a lelket imádságra ösztönzik.

Sokszor ugyanis a fájdalom vagy a megrázkódtatás miatt ontják könnyeiket azok, akiknek emberi méltóságát lábbal tiporják, akik nem tudják elérni azt, amire joggal vágyakoznak, akik nem végezhetnek igényeiknek és tehetségüknek megfelelő munkát.

Szent Benedek is igazságtalanságoktól elrútított emberi társadalomban élt, amelyben a személy sokszor semmit sem számított, mert egyszerűen tárgynak tekintették. Az osztályokra oszlott társadalmi rendben a legnyomorultabbakat kiközösítették és rabszolgaszámba vették, a szegényeket még koldusabbá tették, a gazdagokat még tehetősebbé. Ez a kiváló férfi azonban az evangéliumi parancsok alapjára akarta építeni monasztikus közösségét. Az embernek, bármelyik társadalmi osztályból származott is, visszaadja jogait, a bölcsen osztó igazságosság normái szerint gondoskodik kinek-kinek a szükségleteiről, mindenkinek kijelöli a munkáját, s ezek a munkák kapcsolatban vannak egymással és kiegészítik egymást. Megértéssel viseltetik mások gyöngeségei iránt, de nem ad helyet a kényelmes semmittevésnek. Teret enged az egyesek aktivitásának, hogy ne érezzék magukat korlátok közé szorítottnak, hanem inkább ösztönzést nyerjenek erőik optimális kifejtésére. Így nem ad ürügyet a könnyelmű, bár helyenként jogos zúgolódásnak, s megteremti az igazi békesség feltételeit.

Szent Benedek nem névtelen gépnek tekinti az embert, amelylyel abból a célból, hogy a lehető legnagyobb hasznot húzza belőle, mindenki szabadon rendelkezhetnék, s megtagadhatná tőle a munkás erkölcsi elismerését és az igazságos bért. Természetesen azt is szem előtt kell tartanunk, hogy az ő korában a munkát általában rabszolgák végezték, s azok nem számítottak embernek. Benedek az élet lényeges alkotó elemének tartja a munkát, akármilyen célból végzik is azt, éppen ezért minden egyes szerzetest arra kötelez, hogy lelkiismeretbeli kötelességként vállalja a munkát. „Engedelmességből és engesztelésül"[29] kell vállalni, ha a nagy fáradság fájdalommal és verítékkel jár is együtt. Ez a szenvedés megváltó szenvedés lesz, megtisztítja az embert bűneitől,

megnemesíti azokat a dolgokat, amelyeken dolgoznak, de magát a környezetet is, amiben végezzük.

Szent Benedek olyan életet élt itt a földön, amelyben a munka és az imádság egyensúlyban volt, s ily módon a munkát szerencsés kézzel belevonta az élet természetfölötti felfogásába. Ezzel hozzásegítette az embert annak felismerésére, hogy Isten munkatársa, s e felismerés által ténylegesen azzá is lesz, személye pedig az alkotó tevékenység hatására egészében felmagasztosul. Így az emberi munka szemlélődéssé lesz, a szemlélődés pedig dinamikus erőre tesz szert, amely viszont visszahat a munkára és megvilágítja kitűzött céljait.

Nem csupán arról van tehát szó, hogy elkerüljük az értelmünket eltompító semmittevést, hanem arról is, sőt főként arról, hogy az ember, mint kötelességeinek tudatában levő és azokat lelkiismeretesen teljesítő személy, képes legyen a növekedésre, hogy felszínre jussanak a lelkében talán még rejtve levő adottságok, s azokat a közjó javára gyümölcsöztethesse, „hogy mindenben Isten dicsőíttessék"[30].

A munkát nem fosztja meg Benedek a kemény erőfeszítés súlyától, de új, belső ösztönző erőt ad neki. A szerzetes ugyanis nem a munka ellenére, hanem éppen a munka által kerül kapcsolatba Istennel, mert „amíg kezével vagy értelmével dolgozik, folytonosan Krisztushoz emelkedik"[31].

Így történik meg azután, hogy mint valami méltóságteljes dolgot vállaljuk az alacsonyrendű és a jelentéktelen munkát is, s az lényeges részévé válik „annak a törekvésünknek, amellyel egyedül Istent keressük a magányban és a csendben, hogy a vidám testvéri szeretet légkörében maga az élet is elnyerje az állandó imádság, az együtt ünnepelt és a közösen bemutatott áldozat erejét"[32].

Európa keresztény föld lett, mert őseink mindent átfogó nevelést kaptak elsősorban Szent Benedek fiaitól, akik nem csupán a tudományokra és a mesterségekre tanították meg őket, hanem elsősorban az Evangélium szellemét öntötték beléjük, amely elengedhetetlen az emberi személy lelki értékeinek a védelméhez. A pogányság, amelyet egykor a missziós szerzetesek nagy seregei vezettek el az Evangéliumhoz, ma mind jobban terjed a nyugati világban, s ez egyrészt oka, másrészt eredménye annak a ténynek,

hogy a munkáról vallott keresztény felfogás kiveszett az emberekből.

Ha Krisztus nem ad a munkának magas és örök értéket, a dolgozó ember egy őrült, nyereséghajhászó ipar modern rabszolgája lesz. Ezzel szemben Szent Benedek hangsúlyozza annak szükségességét, hogy a munka lelki jelleget kapjon. Kiterjeszti az emberi tevékenység határait olyannyira, hogy az túllép a technikai készségek intenzív alkalmazásán és a túlzott nyereségvágyon.

VI.

Korunk társadalmi rendjét, amely itt is, ott is „az atya nélküli társadalom" képét mutatja, a szent Nursiai segíti abban, hogy újra felöltse eredeti — a hatalmon levők által talán túlságosan elhanyagolt — jellegét, vagyis az atyai jelleget.

Szent Benedek Krisztus helyettese a szerzetesei között, s azok úgy engedelmeskednek neki, mint az Úr Jézusnak, ugyanazzal a lelkülettel, mint amilyennel a Megváltó viseltetett mennyei Atyja iránt. Erre a hallgató engedelmességre, amely a gyermekek kötelessége, s amellyel azok is hozzájárulnak az atya képének kialakításához, Benedek atyai gondoskodással válaszol, azzal fordul minden szerzeteséhez, s személyiségüket egyetemesen nézi. Ez a figyelem indítja arra is, hogy szorgosan ügyeljen a közösség különböző szükségleteire.

Annak, aki a tekintélyt gyakorolja, bár nem feledkezhetik meg a monasztikus család külső rendjéről és anyagi dolgairól sem, gondosan kell törődnie minden egyes ember lelkének állapotával, mivel ez messze előbbre való a földi és mulandó dolgoknál.

Az emberi élet elsődleges, lelki dolgaival való törődésében az apát az Istennel való állandó kapcsolatból kap megvilágítást, abból hoz elő régieket és újakat. Az atya oly mértékben hozzáidomul Istennek az igéjéhez, hogy tevékenysége az isteni igazságosság kovászává lesz és így árad szét tanítványai szívében.

A közösségen belül fölmerülő kérdésekben Szent Benedek teljhatalmat ad az apátnak: döntését nem lehet megtámadni. Ez azonban nem azért van így, mintha a tekintélyt valamilyen parancsuralomnak fogná fel, hiszen az atya tanácskozik minden test-

vérrel, vagy külön is néhánnyal, minden előítélet nélkül, mert meg van győződve arról, hogy nagy jelentőségű dolgokban is „gyakran a fiataloknak nyilatkoztatja ki az Úr, hogy mi a jobb"[33].

Testvéri beszélgetésben az apát azoknak a véleményét is meghallgatja, akiknek valamilyen különleges dolgot akar megparancsolni. De az egyesek vagy a közösség java miatt határozottnak kell lennie még az olyan dolgok elrendelésében is, amelyek esetleg lehetetlennek látszanak. Szívügye legyen, hogy támogassa az egyeseket az állandó javulás útján, és hogy az egész közösség gyarapodjék és növekedjék.

A közösség atyjának különleges feladata, hogy segítse a lelkeket, s gondviselésével irányítsa őket; cselekedetein világosan lássék, hogy a szeretetnek biztosítja az első helyet. Mint igazi Atya „emelje az irgalmat az ítélet fölé"[34], arra törekedjék, hogy inkább szeressék, mint féljék; legyen tudatában annak, hogy inkább használnia kell, mintsem az élen állnia.[35]

Nem feledkezik meg az apát arról sem, hogy minden rábízottról számot kell adnia: ezért szereti a testvéreket, velük és értük viseli a jó Pásztor tisztségét, azt teszi, ami mindenki számára hasznosabb, amiről úgy ítéli, hogy megfelelőbb és üdvösebb. „Az apátnak ugyanis kiváló gondot kell arra fordítania, és a legnagyobb körültekintéssel és buzgalommal kell azon iparkodnia, hogy a rábízott juhok közül egyet se veszítsen el ... Kövesse a jó Pásztor szerető példáját, aki otthagyta kilencvenkilenc juhát a hegyekben, és elment az egy eltévedtet megkeresni, és annak gyengeségén annyira szánakozott, hogy szent vállaira kegyeskedett venni, és így vitte vissza a nyájhoz."[36]

A közösség atyjának, akinek a feladata a lelkek vezetése, tudnia kell, hogy ebben a pásztori szolgálatban sokféle emberi természetet kell szolgálnia;[37] éppen ezért hasonuljon és alkalmazkodjék mindegyikükhöz, hogy meg tudja adni azt a biztos és határozott segítséget, amire szükségük van. Legyen türelmes mindannyiukhoz, de ne tűrje el a vétkesek bűnét. Gyűlölje a szabályok megszegését, de harag és részrehajlás nélkül, józanul és nagylelkűen szeresse gyermekeit.

A tekintéllyel történő irányításnak ez a módja a vezető munkájának egy másik oldalára is rávilágít, mégpedig a diszkrécióra, ami mérsékletet jelent mind az elgondolásban, mind a döntés-

ben, hogy ne támadhasson haszontalan zúgolódás. Ha mindannyian szerényen engedelmeskednek, ez nemcsak abban segíti őket, hogy túl tudnak lépni annak a szűk határain, amire pillanatnyilag úgy vágynak, mint ami nagyon hasznos számukra, hanem beépülnek az üdvösség és a társadalmi élet tágasabb rendjébe, kötelességtudatból vesznek részt benne, s eljutnak arra a belső szabadságra, amely szükséges ahhoz, hogy ki-ki eljusson személyiségének teljes érettségére.

Amit itt az apátról mondottunk, aki megbízatását úgy teljesíti, mint Isten házának bölcs gondviselője,[38] ez az igazi békének a biztosítéka. Ezt a békét abban kell látnunk, hogy a testvérek kölcsönösen elfogadják és nagyrabecsülik egymást, bár mindegyiknek van valamilyen megváltoztathatatlan gyengéje, és a személyiségük is egymástól teljesen elütő módon nyilvánul meg.

Ennek a békének az a forrása, hogy az egyesek alázatosan és kötelességtudóan kötelezik el magukat amellett a közösségi élet mellett, ahol a Lélek törvénye megelőzi az anyag törvényét, ahol a dolgok valódi és igazságos értékrendje van érvényben, ahol minden arra irányul, hogy szilárdan álljon Isten országa.

Szent Benedek ebben az esztendőben meglátogat bennünket és megmutatja, hogy hogyan kell emberi életet élnünk, s ezt az életformát közvetlenül az Evangéliumból vezeti le. S emellett nem mehetünk el közömbösen és részvétlenül. Különösen is az Atya példájához és tanításához hűséges fiait hívjuk fel: tegyenek tanúságot erről a nagyszerű, de ugyanakkor biztos és határozott életformáról. Ez a tanúságtétel meg fogja indítani az egyszerűbb embereket is, valamint azokat a keményszívűeket is, akiknek a lelkébe már nem hatol be a szó.

Az ebből következő megújulás pedig azt eredményezheti, hogy a világ új arcot ölt: lelki, őszintébb és emberibb arcot.

Mindannak, aki tekintéllyel rendelkezik valamely társadalmi rendben valamilyen rangban, ápolnia kell magában és kifelé is meg kell mutatnia az atyaság adományát, mert csak ez képes az embereket testvéri kötelékkel összefogni. A békében ugyanis ezek az emberek egy jobb világot fognak felépíteni, egy olyan társadalmat fognak létrehozni, amelyben az egyes ember az imádságban és a munkában Isten beszélgető partnerévé és munkatársává lesz.

Helyénvaló, hogy ebből az alkalomból emlékeztessünk arra, hogy boldog emlékű elődünk, VI. Pál Szent Benedeket Európa Védőszentjévé tette. Ez az Európa a Római Birodalom bukása után nagy nehézségek közepette született meg, s ebből nagyon kivette a részét ő maga is, s a Reguláját követő szerzetesek is. Ezeknek a szerzeteseknek az állandó, csendes és bölcs munkája eredményezte, hogy az antik világ kulturális öröksége átszállt Európára, s vele az egész emberiségre. Ebből következik, hogy a „benedeki szellem", ahogy ez év január elsején nyomatékosan mondottuk, „teljességgel szemben áll a rombolás szellemével"[39], s ezért „Európa Atyja"[40] mindenkit, akire az tartozik, arra buzdít, hogy támogassa azokat az értékeket, amelyek valóban táplálják és nemesítik a lelket, de erőteljesen szálljon szembe mindazzal, ami pusztít és felforgat.

Szent Benedek, a „Béke Követe"[41] elsősorban Európa azon népeihez szól, amelyek üdvös szándékkal dolgoznak az egység megszilárdításán. A békés együttélés azonban, amire mindenképpen törekednünk kell, elsősorban az igazságosságban, a helyesen értelmezett szabadságban, a kölcsönös megértésben és a testvéri segítségnyújtásban nyilatkozik meg; mindez pedig az Evangélium tanítása.

Védelmezze és segítse tehát Szentünk ennek a földrésznek a lakóit és a világon élő összes embert, közbenjárásával hárítsa el tőlünk azokat a rettenetes csapásokat, amiket a nagyon veszedelmes és rendkívül gyilkos fegyverek hozhatnak ránk.

Ezek a gondolatok foglalkoztatják lelkünket, amikor ehhez a kiváló férfiúhoz, ehhez a Rómaihoz és Európaihoz, az egyház dicsőségéhez fordulunk gondolatainkkal és imáinkkal.

Végül, kedves fiaim, nektek és azoknak a szerzetescsaládoknak, amelyeknek különböző módokon az élén álltok, nagy örömmel adjuk atyai jóakaratunk bizonyságát, Apostoli áldásunkat.

Kelt Rómában, Szent Péternél, pápaságunk második évében, 1980. július 11-én, Szent Benedek emléknapján.

SZENT BENEDEK REGULÁJA

SÖVEGES DÁVID

BEVEZETÉS A REGULÁHOZ

A Regula szerzője. Szent Benedek életéről (kb. 480—547) kevés történeti adattal rendelkezünk. Egyetlen kortársától sem maradt ránk valami rá vonatkozó adat. De halála után 40—50 évvel még élő tanúk nyomán Nagy Szent Gergely pápa a Dialógusok c. művének második részében megírta életét. Ez azonban, a szerző szándéka szerint, Benedek életéhez kapcsolódó kis történetek, csodák sorozata. Igazában azt akarja bizonyítani, hogy hőse, Benedek — „neve és kegyelem szerint Áldott"; ezt jelenti a Benedictus név —, a Lélek mindenféle karizmáját megkapta. Élerajzi adatként azonban ebből az elbeszélés-sorozatból is világos: a szabin hegyek közt fekvő kisvárosból, Nursiából (ma: Norcia) származik, Rómában tanult, de tanulmányai befejezése előtt, megundorodva az ottani erkölcstelen élettől, visszavonult, először Enfidébe (ma: Affide), majd tovább az Anio folyócska völgyébe Sublacumba (ma: Subiaco). Itt éveken át remetéskedett, majd tanítványokat gyűjtött egybe kis kolostorokba, szerzetes-remete életmódra. Később — a hagyomány szerint 529-ben — innen is tovább ment, és végleg a Cassinum hegyen (ma: Monte Cassino) telepedett le, és ott alapította tulajdonképpeni monostorát. Ennek a közösségnek írja szabálykönyvét, a Reguláját.

A Regula helye a szerzetesirodalomban. Egy írásművet akkor érthetünk meg igazán, ha beleállítjuk abba a korba és folyamatba, amelyben létrejött. A keresztény ókort Nyugaton az Újszövetségtől Nagy Szent Gergely pápáig († 604) számítjuk. Ezt a korszakot irodalmi szempontból patrisztikus kornak, a szentatyák korának szoktuk nevezni. Teológiai művek, lelkipásztori írások, szentbeszédek és aszketikus írások alkotják zömét, de akad más műfaj is, pl. a korszak legkiválóbb egyéniségének, Szent Ágostonnak

Vallomásai. A lelkipásztori és aszketikus irodalomnak egyik ága a szerzetesség irodalma.

A szerzetesség azonban előbb volt élő valóság, és csak azután irodalom. A szerzetesség a keresztény életforma egy sajátos alakulata. Bár ezek a formák külsőleg csak a harmadik század végére alakulnak ki, a szerzetesség alapjaiban visszanyúlik az Újszövetségre. Maguk a szerzetesek ezt mindig így tartották. A szerzetes közvetlenebbül akarja Krisztust követni, főként a hegyi beszéd erőteljesebb valóraváltásával. A Szentlélek egyik adománya, karizmája arra ösztönöz egyeseket, hogy a szüzességet, (a nőtlenséget, a celibátust) is vállalják a nagyobb krisztusközelség kedvéért. Ez a celibátus lett a szerzetesség alapkarizmája. Már a kezdeti ősegyházban is vannak szűzek és aszkéták, nők és férfiak, akik ekkor még többnyire kis csoportokban és az egyházközségi élet keretei között folytatják életüket. Szent Benedek Regulája — meglepő módon — a szerzetesi tisztaságot annyira magától értetődőnek tartja, hogy egyáltalán nem is említi.

Az aszkézis első elméleti írójának a nagy alexandriai szentatyát, *Origenészt* tekinthetjük († 254). Írásaiban, többnyire szentírásmagyarázataiban ő dolgozta ki az aszkézis értelmét, mutatott rá szentírási alapjaira, tőle ered a fokozatos emelkedés elve, a kezdők és „tökéletesek" megkülönböztetése, a folytonos fejlődés követelménye. Hamar közkincsé lett eszméit a Regulában is megtalálhatjuk anélkül, hogy Origenész bármely írására célzás történnék.

A 300. év körül — azaz valamivel előtt, mint Nagy Konstantin véget vetett volna a keresztényüldözéseknek, Egyiptomban megjelennek az első remeték. Talán a kopt, azaz a régi egyiptomi lakosok lelkületében megvolt már az a föltétel, amely ebben az irányba terelte a történelmet. A „puszta", a sivatag különösen alkalmas volt az ilyen aszketikus életmód folytatására. Az első mintaszerűen nagy remete Nagy Szent Antal († 356), életét barátja, Szent Athanasius alexandriai püspök, a kor egyháztörténetének kimagasló alakja írta meg, (357) és ez a mű az „új", a remeteélet propagáló írása lett. Sok ilyen, hiteles és regényes életrajzot írtak ennek nyomán, mi csak egyet említünk: a pannóniai származású Tours-i Szent Márton szerzetes-püspök életét († 397), ezt tanítványa, Sulpicius Severus nem sokkal Márton

halála után írta. A szerzetesszent Mártonnak szentelték később Monte Cassino egyik oratóriumát.

Antallal egyidőben és később egész sereg szent remete, „atya" élt Egyiptomban, Palesztinában, Szíriában, majd másutt is. Ezek a remete-atyák általában nem hagytak hátra írásokat. Szóbelileg tanították a hozzájuk fordulókat. Életet adó, életet eligazító „igét" kértek tőlük, és az atyák ilyeneket, „igé"-t is adtak a kezdőknek. Sokszor csak egy-egy szentírási helyre hívták föl a figyelmet, néha szimbolikus cselekedettel fejezték ki tanításukat. Alkalmilag a kérő állapotához igazodók voltak ezek a mondások, de — így hitték mindnyájan — a Szentlélek ihletésére jöttek létre.

Az ilyen mondásokat, apophthegmákat hamarosan gyűjteni kezdték. Talán a Regula 4. fejezete is ilyen kis mondásgyűjtemény. Híres lett az anekdotikus keretekbe foglalt mondásgyűjtemény, a *Vitae Patrum*, vagy görög formája: az Apophthegmata (460—500). Ez tehát nem életrajz volt, mint Antal és Márton esetében, hanem csak egy-egy mondás egy apáttól, kis elbeszélésbe foglalva. Ennek a gyűjteménynek valamelyik formáját Szent Benedek kétszer is ajánlja olvasásra. (Regula, 42, 3 és 73, 5)

Szokásba jött aztán, hogy egyes szerzetesek — egyik híres apáttól a másikig — szinte tanulmányútra induljanak, s különböző kérdéseket föltéve összegyűjtsék a szerzetes lelkiség tanait. Az ilyen utazgató szerzetesírók között kiváló helyet foglal el *Johannes Cassianus* († 435). Az egyiptomi atyák végiglátogatása után Marseille mellett telepedett le, férfi és női kolostort alapított, és ezek számára írta két nagy művét, melyeket Szent Benedek is jól ismert és cím szerint, noha a szerző neve nélkül idéz (42, 3 és 73, 5). Az egyik a *Collationes*, a Beszélgetések. Társával együtt napokig marad egy-egy híres „apátnál", azaz szerzetesatyánál, kikérdezgeti egy tárgykörből, majd utólag azt írásba foglalja. A második Collatioban például Moyses apáttal beszélgetnek a discretióról, a mértéktartásról. Második műve az *Institutiones* (Benedeknél: Instituta: A rendtartások.) Ennek az első harmada szabályszerű regula, a szerzetesélet saját kolostoraiban történő, külsődleges szabályozása, a második kétharmada aszketikus írás a nyolc főbűnről. Alapításával, de még inkább ezekkel a művekkel Cassianus a keleti szerzetesség gondolatát Nyugatra ültette át, s így hatása hosszantartó és mély volt.

A közösségben élőket, a cenobitákat először a kopt *Pacomius* szervezi meg († 346). Ez a tehetséges, egyszerű de mély érzésvilágú kopt ember kitűnő szervezőnek bizonyult, kolostoraiban sok száz, sőt ezer szerzetest gyűjtött egybe. Reguláját egyik munkatársa és harmadik utóda, Theodorus adta ki.

A görög szerzetesség atyja Baszileiosz (Basilius, Nagy Szent Vazul) († 379) a kappadociai Caesareában. Számára a kolostor Krisztus egyházának egyik formája. Két Regulát is ír, mindkettőt kérdés-felelet formájában. A „Hosszabban tárgyalt Regula" 55 alapvető elméleti kérdést fejt ki. A „Rövidebben tárgyalt Regula" 313 fejezete valóságban feltett kérdésekre ad választ, gyakorlati tennivalókat tárgyal. A két görögnyelvű Regulából Rufinus készített egy összevont latin fordítást, melyet Benedek is ismerhetett.

Másféle *Szent Ágoston* (354—430) „regulá"-ja. Ő már megtérésekor szerzetesnek tekintette magát, azaz mint nőtlen akart Krisztus nyomába szegődni. Az afrikai Hippó kisvárosának papjaként közösségben élt más papokkal, és ezt a szerzetesi közös életformát püspök korában is megtartotta. Körülötte tehát olyan szerzetesközösség alakult ki, melynek papok is lehettek tagjai, és lelkipásztori munkát is folytattak. 211. levelével ad ennek a közösségnek szabályzatot, Regulát, bár a mai napig vitatott, hogy eredetileg női közösségnek, tehát apácáknak szólt-e, vagy kezdettől fogva férfi kolostornak. Regulája és szerzetessége, miután a vandálok az afrikai kereszténységet kipusztították, a spanyol félszigeten és Dél-Galliában terjedt el. *Arles-i Szent Caesarius*tól, († 542), Szent Benedek kortársától és egyik leglelkesebb követőjétől is maradt két Regula, férfiak és nők számára.

Ebbe a fejlődésbe illeszkedik bele Szent Benedek Regulája. Sokáig úgy véltük, hogy Cassianus volt rá legnagyobb hatással. Az utolsó negyven évben azonban a kutatás új utakra tért. Előtérbe került Benedek Regulájának összefüggése az ún. *Regula Magistri*vel. Ez a Regula eddig is ismert volt, nagy hasonlóságot árul el Szent Benedek Regulájával, de korábban úgy vélték, hogy a bencés Regula korai magyarázatával és kibővítésével van dolgunk. A helyzet ennek inkább a fordítottja. Szerzőjét nem ismerjük, de mivel ő magát Magisternek nevezi, aki mint ilyen Isten nevében ad válaszokat a tanítványok kérdéseire — ezek

adják a fejezetcímeket — azért már Aniane-i Szent Benedek a 8. század végén Regula Magistrinek nevezi. Ma már tudjuk, korábbi Benedek Regulájánál, a 6. század elején keletkezhetett. Feltehetően összefüggésben van a Lérins sziget szerzeteseivel. Ez a nizzai öbölben fekvő kis sziget pár századon keresztül jelentős központja volt a szerzetéletnek. Itt nevezték először a monostort „scholá"-nak, iskolának. Ez a Regula Magistri volt tehát Szent Benedek közvetlen forrása. A Prológusban és az első hét fejezetben szinte szószerint egyezik vele, a Regula felépítésében is követi, bár sokszor határozottan más véleményen van. Talán nem is a Regula Magistri ránk maradt formája a közvetlen forrás, hanem annak valamelyik korábbi alakja. A Regula Magistri nagyon aprólékos, teljesen követni nem is lehetett, viszont sok olyan felvilágosítást ad, ami Regulánkból kimaradt. Így lett a Regula magyarázatának legfontosabb forrásává.

A Regula. Ezek szerint — kérdezhetnénk — a bencés Regula nem is olyan eredeti alkotás? Valóban, mai értelemben nem az. Talán a legtöbb, másoktól származó idézetet is közvetlen mintájából, a Regula Magistriből vette át. Persze nem mindent. A Nagy Szent Leótól kölcsönzött idézetek a böjtről szóló 49. fejezetben, vagy a szentágostoni részletek a második apátfejezetben (64), nincsenek meg a Magisternél, tehát Benedektől származnak. De nem is ezek a döntőek. A Regula nem akar eredeti lenni, hanem igaz és használható. Az Evangélium tanítását akarja alkalmazni a szerzetéletre. S ezt meg is valósítja. Szinte minden rendelkezéséhez megkeresi a szentírási alapot. Innen a sok idézet az Ó- és Újszövetségből. Néhol kissé szabadabban kezeli a Szentírást, a maga mondanivalójához alkalmazza, s nem is mindig az akkor már általánosan elfogadott Vulgatát használja, hanem sokszor régebbi fordításokat is. (Ezért nem fordíthattuk például az idézeteket a legújabb magyar, vagy akár a Vulgatán alapuló fordítások szerint, hanem mindig a benedeki értelemnek megfelelően.) A Regula szentírási szellemérőI így is minden olvasója meggyőződhet. Pedig ahol nem idézi a Szentírást, csak szóhasználatával céloz rá, azt nem is jelöltük, noha számos ilyen hely van.

A Szentíráson és az egyházi írókon kívül a profán élet csak a

római család, és kisebb mértékben, a római katonaság életének egy-egy mozzanatával képviselteti magát a Regulában.

A Regula szerkezete, ha mai szempontból nem mindenütt logikus is, mégis áttekinthető. Itt csak annyit jegyzünk meg róla, hogy nem egyszerre íródott, hanem részletekben, sőt a 66. fejezettel mintha be is fejezte volna, hogy aztán még pár függelékfejezetet csatoljon hozzá.

Hogy mégis ez lett következő korok, immár majdnem másfélezer év iránymutatója a szerzeteséletben, azt főként alkalmazhatóságának, világosságának és — amit már Nagy Szent Gergely is dicsér benne —, bölcs discretiójágának, kiegyensúlyozottságának köszönheti.

A Regula sorsa. A Regula további sorsa, története egybeesik a bencés rend immár több mint 1400 éves történelmével. Ebből valóban csak néhány mozzanatot emelhetünk ki.

Benedek halála után a longobardok 581-ben felégetik Monte Cassinot, a szerzetesek Rómába menekülnek, az anyakolostorban másfél századra megszűnik a bencés élet. Közben azonban Nagy Szent Gergely szerzeteseket küld Anglia megtérítésére, azok magukkal viszik a Regulát, és ott tovább tisztelik Benedeket, a „római" apátot, és a „római" Regulája szerint élnek. Ezek az angolszász bencések érkeznek a 8. század második felében a kontinens megtérítésére (Szent Bonifác, a németek apostola † 754). Nagy Károly (768—817) a maga nagyvonalú birodalomépítő politikájában felhasználja a bencéseket is: birodalmában minden kolostor számára kötelezően előírja a Regulát, és ezért a Monte Cassinón őrzött, eredetinek tartott példányról hiteles másolatot készített Aachen számára, melyet a többi kolostornak is le kell másoltatnia. Egy ilyen másolat, a 914. számú Sankt Gallen-i kódex, máig is fennmaradt. Nagy Károly olyan bencés tudósokat gyűjt udvarába, akik az antik latin irodalom stílusában írnak: innét a karoling reneszánsz kora. Az európai bencés misszió utolsó hullámai Északra, Skandinávia és Keletre, Magyarország felé terjesztik tovább a Regula hatását. A Szent László-kori pannonhalmi összeíró oklevél a Regulát két példányban említi és mellette egy Regula-kommentár is létezik.

A 11. században alakulnak ki az újabb rendek, de még mindig a bencés Regula alapján. Legjelentősebbek talán a kamalduliak

(Szent Romuald † 1027) és a ciszterciták (Citeaux 1075, Szent Róbert, és Szent Bernát † 1153). A következő században jelennek csak meg a koldulórendek: a ferencesek és dominikánusok, akik már nem a bencés Regulát követik.

Több mint kétezer Regula-kézirat maradt ránk a könyvnyomtatás idejéig: csak a Szentírást tartalmazza ennél több kódex. 1489-től megjelennek a nyomtatott Regula-kiadások is. Ezek könyvészetét bencés Albareda, vatikáni könyvtáros állította össze 1933-ban, s akkor 902 kiadásról tudott. Most, hogy ennek új kiadása megjelent, kiderült, hogy majdnem 200 kiadást uem vett figyelembe, és azóta is néhány száz megjelent. A kritikai kiadás Rudolf Hanslik nevéhez fűződik (1960). Ő osztotta be „versekre", igazában mondategységekre a Regulát, amit azóta minden kiadás átvesz a könnyebb idézhetőség kedvéért, így a mi mostani kiadásunk is.

Pannonhalma két régi kéziratos fordítást őriz, az egyik egy ismeretlen bencéstől 1689-ből, a mások Nyulassy Antal bencés kispaptól 1844-ből. Magyarul ez a negyedik teljes Regula-kiadás, az első Labach Bertoldé 1895-ben, a második Molnár Bertalané 1928-ban, a harmadik Söveges Dávidé 1948-ban, és ez a mostani, szintén tőle.

AZ ÚJ REGULA FORDÍTÁSRÓL

Hála legyen Istennek, a Regula és annak fordítása szinte bekeretezi életemet. 1947-ben, Szent Benedek halálának 1400 éves évfordulójára fordítottam le először, most az 1500 éves születési évfordulóra másodszor. De közben is folytonosan foglalkoztam vele. 1948—50-ben Tiszaújfalun a bencés nővérek noviciátusának készítettem az első kommentárt. Ez Szabó Ildikó noviciamesternő által a Szociális testvéreknél is ismert lett. Majd a magam noviciusmestersége alatt átdolgoztam a mi noviciusaink számára.

Az első fordítást meglehetősen jónak hittem. Azzal, hogy a „fratres"-t nem rendtársaknak, hanem testvéreknek fordítottam — és hasonlókkal —, eltávolodtam az előző, kissé liberális átültetésektől. A magyar tárgymutatót is elsőízben mellékeltem a napi felolvasási beosztással egyetemben. Ez a fordítás olvashatónak és felolvashatónak bizonyult, amit a sok éves pannonhalmi gyakorlat tanúsít.

A tanítás folyamán azonban egyre több hibája bukkant föl. Elírás is, pontatlanság is. A „quod absit" kifejezés, ami pedig jellemző a Regulánkra — nyolcszor mondja, míg a háromszor hosszabb Regula Magistri csak négyszer, a Vulgata egyszer sem — többféle fordításban jelent meg. Az újabb kutatások is hoztak egy pár újabb értelmezést. Példa: 22, 2: Régen: „Fekvőhelyet kolostorba lépésük sorrendjében... kapjanak". Új: „Ágy felszerelést a szerzeteséletnek megfelelőt... kapjanak". (BennMon 1952, 33.) Vagy 35, 12; Régi: „A hetesek étkezés előtt egy órával kapjanak..." Új: „Az egyszeri, böjti étkezés előtt kapjanak..." (Erbe und Auftrag 1965, 387 sk).

Végül a Regula Magistrival való összevetés is változtatást kívánt a szövegben. Így végeredményben új fordítás készült.

A latin szöveg lényegében megmaradt. Hanslik kritikai kiadása nem sokat helyesbít az első fordításnál használt Butler-szövegben, legföljebb a helyesírásban. Az előzőekhez hasonlóan ő is a Sankt Gallen 914. kódexet veszi alapul. Ha majd tényleg megjelenik az új kritikai kiadás, most már az oxfordi kódexcsalád alapján, akkor ezt a fordítást is ahhoz kell majd igazítanunk.

A magyar szöveg elsősorban pontos, hű akart lenni. Nem szép, legalábbis nem szebb, mint az eredeti, de olvasható. Nem igyekeztem magyaros fordulatokkal megtűzdelni. Ahol a latin szöveg kissé hanyag, igyekeztem azt is visszaadni. Pl.: a mondatok átmennek egyesszámból többesbe és viszont (Pl. 35, 10—11; 46, 5—6; 60, 8 stb.). A meglepő, szokatlan kifejezéseket igyekeztem nem tompítani. Pl. 4,14: Pauperes recreare: nem: Tápláld a szegényeket, hanem: Új erőre segítsd a szegényeket. — 4, 56: Orationi frequenter incumbere: nem: Gyakran merülj el az imádságban, hanem: Gyakran borulj le imádság közben, stb.).

Nehézséget okozott, ha Benedek valami nyelvi finomsággal, alliterációval vagy szójátékkal él. Egy jó fordításnak ezeket is vissza kellene adni anélkül, hogy a szöveg értelme változást szenvedne. Steidlénél erre semmi törekvés nincs. Mi legyen az ilyenekkel:

Prol 6, 7: iratus pater... irritatus dominus...?
5, 14: non trepide, non tarde, non tepide...
7, 22—23: cavemus... pavemus...
55, 21: infirmitates indigentium... malam voluntatem invidentium.

Pár helyen próbálkoztam, máshol feladtam a küzdelmet.

A beszéd cursusát, numerositását még kevésbé sikerült követnem. Helyette talán a jó olvashatóság, a nem túl bonyolult mondatsorrendek állnak. Néha igyekeztem egyszerűsíteni a Regula mondatainak bonyolult sorrendjét.

Ami az eredetiben idegen szó, nem latin, megmaradt idegennek. (Prologus, girovagus, anakoréta, szarabaita, szempekta, nonnus, eulogia, stb.) Magyarázatot sokszor a szöveg maga ad, néhol a jegyzet.

Mi legyen azokkal a latin szavakkal, amelyek azóta mintegy szerzetes szakkifejezés? Itt nem voltam annyira sem purista, mint az első kiadásban. A kukulla már nem „felsőruha", hanem kukulla. Ugyanígy a tunika. Hiszen a skapuláré már az elsőben is bentmaradt. És ez sem egészen azt jelenti, amit ma. Ilyen még: eulogia, dékánia.

A liturgikus terminológiában is engedményeket tettem. A magyar kiejtés szerint írtam számos szót, amit azóta már félig-meddig

jövevény szónak érzek. És amelyeket már a Kis Zsolozsma is így ír: prima, tercia, szexta, nóna, kompletórium, kantikum. A „responsorium"-nál nem tudtam dönteni. A „rövid válaszos ének": körülményes. Talán így, latinosan írva is ejthető magyarosan: s-sel.

A Laudest a Liturgia Horarum alapján „reggeli dicséretnek" fordítottam. Az „esti dicséretet" azonban nem vettem át. A Kis Zsolozsma Vecsernyét ír. Ezt a nép is így ismeri (Értelmező Kéziszótár), de épp környékünkön és a házban a „vesperás" használatos. Így a hagyomány is belejátszik, az előszóbeli éppúgy, mint az írott. Az Opus Deit a legrégibb fordításunk is „istenszolgálatnak" mondja. Bár nem pontos, maradt. — A latin szöveg megkülönbözteti az „ambrosianum"-ot és a „hymnus"-t. Az előbbit „szentambrusi himnusz" néven fordítottam. Igaz, a szabályos helyesírás Szent Ambrus-i lenne, de ez körülményes.

A ma gyakran használt zsoltárverseket: Deus in adjutorium... Suscipe me Domine... a mai használathoz alakítottam. Ez se pontos, de aki részt vesz liturgiánkon, tudja, hogy honnan ered.

A szentírási helyeket még kevésbé vehettem a legújabb Biblia fordításból. Benedek idézetei sokszor nem is a Vulgatára, hanem régebbi fordításokra mennek vissza. — Igyekeztem átvenni a szentírási könyvek mai rövidítését és neveket: Második törvény, Jelenések, bár ez se illik minden esetben bele.

A fejezetek címeit oda tettem, hova a legtöbb kézirat: a Prologus és a fejezetek közé.

Ennyit a szövegről magáról. Most néhány szót még a bevezetésről és a kommentárról.

Ez a kiadás elsősorban világiaknak készült, akik érdeklődnek a Szabálykönyv iránt, de nincs teológiai képzettségük. Számuk — az első kiadás idejebeliekhez képest — valószínűleg megszaporodott. A szakembereknek, filológusoknak ott a latin szöveg; nekik annál jobban kell a rövid kommentár. S ezzel a régi kiadás lapalji kis jegyzetei fölöslegesek lettek.

A Bevezetés ilyen kalauz, sok mindent már előre igyekszik megmagyarázni. Azokat a neveket pl., akik a jegyzetekben is szerepelnek. Neveket és fogalmakat kellett itt bemutatnunk: Ágoston, Pacomius, Basilius, patrisztika stb. — Basilius Vazul fordítását nem tartom helyesnek. A magyar krónikák Vazuljából

ered, de ennek kiejtése Vászoly lenne. Orosz közvetítése a görög névnek. Jobb a latin Basilius, vagy az eredeti görög Baszileiosz.

Pacom a mai írása a régi Pachomiusnak, de a latin végződést mégis meghagyta Ágoston és Gergely magyar alakja elfogadott.

A túlságos jámborságot kerülni akartam, azért nincs mindenütt a „szent" jelző.

A Bevezetésben a helyneveket a mai alakjában is hoztam: hátha a Regula egy olvasója elvetődik Itáliába és meg óhajtja látogatni az itt említett helyeket. A régi gyakorlat úgy sem volt egyforma: Subiaco, de Enfide.

A kiskommentárban tekintetbe kellett vennem, hogy ez a Regula gyűjteményes kötetben jelenik meg, ahol egyes témák részletesen ki lesznek fejtve. Viszont az sem lehet, hogy az alapvető felvilágosítás függőben maradjon és nehezítse a megértést. Azért a legszükségesebbeket ide bevettem. Pl.: Szent Benedek életét egészen röviden a Bevezetésben.

Azokat a részeket, melyek egy pannonhalmi vendégünket vagy diákunkat jobban érdekelheti, igyekeztem kifejteni számukra: vendégek fogadása, húsevés és fürdés tilalma stb. Más, de már csak érdeklődőbbekre tartozó kérdéseket mellőzöm: az apát kormányzási ideje, stb.

Elsősorban tárgyi magyarázatokat akartam adni, mondhatjuk: régiségtaniakat. Mit jelent az ágy, a ruha, az étkezés Benedek korában? — Továbbá a szerzetesi gyakorlat azonnal nem érthető gyakorlatai: békecsók, lábmosás.

A szentírási helyek ismertségét se nagyon tételeztem föl,ezért magyarázom Hélit, Sámuelt, Ananiást és Szafirát. A nem-szentírási idézetekre is a kommentárban utalok: Nagy Szent Leó, Ágoston, Baszileiosz, Cassianus műveire.

Tartalmilag az aszketikus fejezeteknél jelzem a fejezet fő mondanivalóját is, a könnyebb megértés kedvéért. Kissé kitértem a szerkezeti mozzanatokra is: miért jön ez a fejezet az előbbi után?

Eszmeileg a lehető legkevesebbre szorítkoztam: a kegyelemtan, semipelagianizmus, a papellenesség és laikus szerzet.

Arra is törekedtem, hogy az egyes magyarázatok önmagukban érthetők legyenek, ne kelljen mindig visszalapozni.

Mégegyszer hangsúlyozom: tárgyi magyarázatot akartam

adni, s nem aszketikust. Semmi „ideológia", semmi pánbenediktinizmus! A Regula lelkiségéről úgy is külön tanulmány szól. Viszont a lehetséges belemagyarázásokat meg akartam kissé gátolni: bencés „szegénység" s hasonlók. Csak talán a discretiót és a paxot emelem ki kissé.

Pár kultúrtörténeti megjegyzést nem tudtam mellőzni: a szerzetesek ülnek, nem feküsznek az asztalnál; a csendes olvasás itt alakul ki; a nemzeti irodalmak a lectio mensae folytatásai; a betegápolás rendszerezése; az analfabétizmus felszámolása az apátságban stb.

Azt hiszem, a kutatás mai állását elég hűen adom vissza. A vitatott kérdéseket vagy nem említem, vagy meghagyom vitatottnak, pl. a Prologus kétféle befejezése.

A mostani fordítást negyedfél hónap alatt készítettem. Igyekeztem segítséget és kritikát találni másoknál. Köszönettel tartozom Nagy Leventének, aki minden teológiai tudás nélkül, hasznavehetően lektorálta és megjegyzéseket tett rá. Szabó Flóris elsősorban a nyelvi megformálásban segített. Bertalan testvérrel összeolvastuk a régi kiadással, és ezzel is pontosabbá tettük a szöveget. Egy-egy kifejezésről sok mással is tanácskoztam.

Persze, ez a munka sem tökéletes. Egy konkordanciás fordítás kellene: ugyanazt a szót mindig ugyanazzal a szóval visszaadni. Bár erre már most is törekedtem.

A munka azonban a fordítónak a sok gond mellett sok örömet is szerzett. Jobban megismertem a Regulát.

(Incipit Prologus)

[1]Obsculta, o fili, praecepta magistri, et inclina aurem cordis tui, et admonitionem pii patris libenter excipe et efficaciter conple, [2]ut ad eum per oboedientiae laborem redeas, a quo per inoboedientiae desidiam recesseras. [3]Ad te ergo nunc mihi sermo dirigitur, quisquis abrenuntians propriis voluntatibus, Domino Christo vero Regi militaturus, oboedientiae fortissima atque praeclara arma sumis.

[4]In primis, ut quidquid agendum inchoas bonum, ab eo perfici instantissima oratione deposcas, [5]ut qui nos iam in filiorum dignatus est numero conputare, non debet aliquando de malis actibus nostris contristari. [6]Ita enim ei omni tempore de bonis suis in nobis parendum est ut non solum iratus pater suos non aliquando filios exheredet, [7]sed nec ut metuendus dominus irritatus a malis nostris, ut nequissimos servos perpetuam tradat ad poenam qui eum sequi noluerint ad gloriam.

[8]Exurgamus ergo tandem aliquando excitante nos Scriptura ac dicente: *Hora est iam nos de somno surgere,* [9]et apertis oculis nostris ad deificum lumen adtonitis auribus audiamus divina cotidie clamans quid nos admonet vox dicens: [10]*Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra.* [11]Et iterum: *Qui habet aures audiendi audiat, quid Spiritus dicat ecclesiis.* [12]Et quid dicit? *Venite, filii, audite me; timorem Domini docebo vos.* [13]*Currite dum lumen vitae habetis, ne tenebrae mortis vos conprehendant.*

[14]Et quaerens Dominus in multitudine populi cui haec clamat operarium suum, iterum dicit: [15]*Quis est homo qui vult vitam et cupit videre dies bonos?* [16]Quod si tu audiens respondeas: Ego, dicit tibi Deus: [17]Si vis habere veram et perpetuam vitam, *prohibe linguam tuam a malo et labia tua ne loquantur dolum; deverte a malo et fac bonum, inquire pacem et sequere eam.* [18]Et cum haec feceritis, oculi mei super vos et aures meas ad preces vestras, et antequam me invocetis, dicam vobis: *Ecce adsum.* [19]Quid dulcius nobis ab hac voce Domini invitantis nos, fratres carissimi? [20]Ecce pietate sua demonstrat nobis Dominus viam vitae.

[21]Succinctis ergo fide vel observantia bonorum actuum lumbis nostris, per ducatum Evangelii pergamus itinera eius, ut mereamur eum *qui nos vocavit in regnum suum* videre. [22]In cuius regni

tabernaculo si volumus habitare, nisi illuc bonis actibus curritur, minime pervenitur. [23]Sed interrogemus cum Propheta Dominum dicentes ei: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescit in monte sancto tuo?* [24]Post hanc interrogationem, fratres, audiamus Dominum respondentem et ostendentem nobis viam ipsius tabernaculi, [25]dicens: *Qui ingreditur sine macula et operatur iustitaim;* [26]*qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua;* [27]*qui non fecit proximo suo malum, qui obprobrium non accepit adversus proximum suum;* [28]qui malignum diabulum aliqua suadentem sibi cum ipsa suasione sua a conspectibus cordis sui respuens *deduxit ad nihilum*, et parvulos cogitatos eius tenuit et adlisit ad Christum; [29]qui timentes Dominum de bona observantia sua non se reddunt elatos, sed ipsa in se bona non a se posse, sed a Domino fieri existimantes, [30]operantem in se Dominum *magnificant*, illud cum Propheta dicentes: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam;* [31]sicut nec Paulus Apostolus de praedicatione sua sibi aliquid inputavit dicens: *Gratia Dei sum id quod sum;* [32]et iterum ipse dicit: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* [33]Unde et Dominus in Evangelio ait: *Qui audit verba mea haec et facit ea, similabo eum viro sapienti qui aedificavit domum suam super petram;* [34]*venerunt flumina, flaverunt venti, et inpegerunt in domum illam, et non cecidit, quia fundata erat super petram.*

[35]Haec conplens Dominus expectat nos cotidie his suis sanctis monitis factis nos respondere debere. [36]Ideo nobis propter emendationem malorum huius vitae dies ad indutias relaxantur, [37]dicente Apostolo: *An nescis quia patientia Dei ad paenitentiam te adducit?* [38]Nam pius Dominus dicit: *Nolo mortem peccatoris, sed convertatur et vivat.*

[39]Cum ergo interrogassemus Dominum, fratres, de habitatore tabernaculi eius, audivimus habitandi praeceptum; sed si conpleamus habitatoris officium, erimus heredes regni caelorum.

conpleamus habitatoris officium. [40]Ergo praeparanda sunt corda nostra et corpora sanctae praeceptorum oboedientiae militanda, [41]et quod minus habet in nos natura possibile, rogemus Dominum, ut gratiae suae iubeat nobis

adiutorium ministrare. [42]Et si, fugientes gehennae poenas, ad vitam volumus pervenire perpetuam, [43]dum adhuc vacat et in hoc corpore sumus et haec omnia per hanc lucis vitam vacat implere, [44]currendum et agendum est modo quod in perpetuo nobis expediat.

[45]Constituenda est ergo nobis dominici scola servitii. [46]In qua institutione nihil asperum, nihil grave nos constituturos speramus; [47]sed et si quid paululum restrictius, dictante aequitatis ratione, propter emendationem vitiorum vel conservationem caritatis processerit, [48]non ilico pavore perterritus refugias viam salutis, quae non est nisi angusto initio incipienda. [49]Processu vero conversationis et fidei, dilatato corde inenarrabili dilectionis dulcedine curritur via mandatorum Dei, [50]ut ab ipsius numquam magisterio discedentes, in eius doctrinam usque ad mortem in monasterio perseverantes passionibus Christi per patientiam participemur, ut et regno eius mereamur esse consortes. Amen.

(Explicit Prologus)

CAPITULA REGULAE

(Incipiunt Capitula)

I. De generibus vel vita monachorum
II. Qualis debeat esse abbas
III. De adhibendis ad consilium fratribus
IV. Quae sunt instrumenta bonorum operum
V. De oboedientia discipulorum qualis sit
VI. De taciturnitate
VII. De humilitate
VIII. De Officiis divinis in noctibus
IX. Quanti psalmi dicendi sunt nocturnis Horis
X. Qualiter aestatis tempore agatur nocturna Laus
XI. Qualiter dominicis diebus Vigiliae agantur
XII. Qualiter Matutinorum sollemnitas agatur
XIII. Privatis diebus qualiter Matutini agantur
XIV. In natale Sanctorum qualiter Vigiliae agantur
XV. Alleluia quibus tempori bus dicatur
XVI. Qualiter divina Opera per diem agantur
XVII. Quanti psalmi per easdem Horas dicendi sunt
XVIII. Quo ordine psalmi dicendi sunt
XIX. De disciplina psallendi
XX. De reverentia orationis
XXI. Decani monasterii quales debeant esse
XXII. Quomodo dormiant monachi
XXIII. De excommunicatione culparum
XXIV. Qualis debeat esse modus excommunicationis
XXV. De gravioribus culpis
XXVI. De his qui sine iussione iunguntur excommunicatis
XXVII. Qualiter debeat abba sollicitus esse circa excommunicatos
XXVIII. De his qui saepius correpti emendare noluerint
XXIX. Si debeant iterum recipi fratres exeuntes de monasterio
XXX. Pueri minore aetate qualiter corripiantur
XXXI. Qualis debeat esse cellararius monasterii

XXXII. De ferramentis vel rebus monasterii
XXXIII. Si quid debeant monachi proprium habere
XXXIV. Si omnes aequaliter debeant necessaria accipere
XXXV. De septimanariis coquinae
XXXVI. De infirmis fratribus
XXXVII. De senibus vel infantibus
XXXVIII. De ebdomadario lectore
XXXIX. De mensura cibi
XL. De mensura potus
XLI. Quibus horis oportet reficere fratres
XLII. Ut post Conpletorium nemo loquatur
XLIII. De his qui ad Opus Dei vel ad mensam tarde occurunt
XLIV. De his qui excommunicantur, quomodo satisfaciant
XLV. De his qui falluntur in oratorio
XLVI. De his qui in aliis quibuslibet rebus delinquunt
XLVII. De significanda hora Operis Dei
XLVIII. De opera manuum cotidiana
XLIX. De Quadragesimae observatione
L. De fratres qui longe ab oratiorio operantur
LI. De fratres qui non satis longe proficiscuntur
LII. De oratorio monasterii
LIII. De hospitibus suscipiendis
LIV. Ut non debeat monachus litteras vel eulogias suscipere
LV. De vestiariis vel calciariis fratrum
LVI. De mensa abbatis
LVII. De artificibus monasterii
LVIII. De ordine suscipiendorum fratrum
LIX. De filiis nobilium vel pauperum
LX. De sacerdotibus qui in monasterio habitare voluerint
LXI. De monachis peregrinis
LXII. De sacerdotibus monasterii
LXIII. De ordine congregationis
LXIV. De abbate ordinando
LXV. De praeposito
LXVI. De hostiariis monasterii

LXVII. De fratribus in viam directis
LXVIII. Si fratri inpossibilia a priore iubeantur
LXIX. Ut in monasterio non praesumat alter alium defendere
LXX. Ut non praesumat quisquam alium caedere
LXXI. Ut oboedientes sibi sint invicem
LXXII. De zelo bono quod debent monachi habere
LXXIII. De hoc quod non omnis observatio iustitiae in hac sit Regula constituta

(Expliciunt Capitula)

(Incipit textus Regulae)
(Regula appellatur ab hoc quod oboedientum dirigat mores)

CAPUT I. **De generibus monachorum**

[1]Monachorum quattuor esse genera, manifestum est. [2]Primum coenobitarum, hoc est monasteriale, militans sub Regula vel abbate.

[3]Deinde secundum genus est anachoritarum, id est heremitarum, horum qui non conversationis fervore novicio, sed monasterii probatione diuturna, [4]qui didicerunt contra diabulum multorum solacio iam docti pugnare, [5]et bene extructi fraterna ex acie ad singularem pugnam heremi, securi iam sine consolatione alterius, sola manu vel brachio contra vitia carnis vel cogitationum, Deo auxiliante, pugnare sufficiunt.

[6]Tertium vero monachorum teterrimum genus est sarabaitarum, qui nulla Regula adprobati, experientia magistra, sicut aurum fornacis, sed in plumbi natura molliti, [7]adhuc operibus servantes saeculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur. [8]Qui bini aut terni aut certe singuli sine pastore, non dominicis sed suis inclusi ovilibus, pro lege eis est desideriorum voluptas, [9]cum quidquid putaverint vel elegerint, hoc dicunt sanctum, et quod noluerint, hoc putant non licere.

[10]Quartum vero genus est monachorum quod nominatur girovagum, qui tota vita sua per diversas provincias ternis aut quaternis diebus per diversorum cellas hospitantur, [11]semper vagi et numquam stabiles, et propriis voluntatibus et guilae inlecebris servientes, et per omnia deteriores sarabaitis.

[12]De quorum omnium horum miserrima conversatione melius est silere quam loqui. [13]His ego omissis, ad coenobitarum fortissimum genus disponendum, adiuvante Domino, veniamus.

CAPUT II. **Qualis debeat esse abbas**

[1]Abbas qui praeesse dignus est monasterio semper meminere debet quod dicitur et nomen maioris factis implere. [2]Christi enim

agere vices in monasterio creditur, quando ipsius vocatur pronomine, [3]dicente Apostolo: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater.* [4]Ideoque abbas nihil extra praeceptum Domini quod sit debet aut docere aut constituere vel iubere, [5]sed iussio eius vel doctrina fermentum divinae iustitiae in discipulorum mentibus conspargatur, [6]memor semper abbas quia doctrinae suae vel discipulorum oboedientiae, utrarumque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio. [7]Sciatque abbas culpae pastoris incumbere quidquid in ovibus paterfamilias utilitatis minus potuerit invenire. [8]Tantundem iterum erit ut, si inquieto vel inoboedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia adtributa et morbidis earum actibus universa fuerit cura exhibita, [9]pastor eorum in iudicio Domini absolutus dicat cum Propheta Domino: *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam et salutare tuum dixi; ipsi auem contemnentes spreverunt me,* [10]et tunc demum inoboedientibus curae suae ovibus poena sit eis praevalens ipsa mors.

[11]Ergo, cum aliquis suscipit nomen abbatis, duplici debet doctrina suis praeesse discipulis, [12]id est omnia bona et sancta factis amplius quam verbis ostendat, ut capacibus discipulis mandata Domini verbis proponere, duris corde vero et simplicioribus factis suis divina praecepta monstrare. [13]Omnia vero quae discipulis docuerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda, ne aliis praedicans ipse reprobus inveniatur, [14]ne quando illi dicat Deus peccanti: *quare tu enarras iustitias meas et adsumis testamentum meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam et proiecisti sermones meos post te,* [15]et: qui *in fratris tui oculo festucam videbas, in tuo trabem non vidisti.*

[16]Non ab eo persona in monasterio discernatur. [17]Non unus plus ametur quam alius, nisi quem in bonis actibus aut oboedientia invenerit meliorem. [18]Non convertenti ex servitio praeponatur ingenuus, nisi alia rationabilis causa existat. [19]Quod si ita, iustitia dictante, abbati visum fuerit, et de cuiuslibet ordine id faciet; sin alias, propria teneant loca, cuiuslibet ordine id faciet; sin alias, propria teneant loca, [20]quia sive servus sive liber, omnes in Christo unum sumus et sub uno Domino aequalem servitutis militiam baiulamus, quia *non est apud Deum personarum acceptio.* [21]Solummodo in hac parte apud ipsum discernimur, si meliores

ab aliis in operibus bonis et humiles inveniamur. [22]Ergo aequalis sit ab eo omnibus caritas, una praebeatur in omnibus secundum merita disciplina.

[23]In doctrina sua namque abbas apostolicam debet illam semper formam servare in qua dicit: *Argue, obsecra increpa* [24]id est, miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta, dirum magistri, pium patris ostendat affectum, [25]id est indisciplinatos et inquietos debet durius arguere, oboedientes autem et mites et patientes, ut in melius proficiant obsecrare, neglegentes et contemnentes ut increpat et corripiat admonemus.

[26]Neque dissimulet peccata delinquentium; sed ut, mox ut coeperint oriri, radicitus ea ut praevalet amputet, memor periculi Heli sacerdotis de Silo. [27]Et honestiores quidem atque intellegibiles animos prima vel secunda admonitione verbis corripiat, [28]inprobos autem et duros ac superbos vel inoboedientes verberum vel corporis castigatio in ipso initio peccati coerceat, sciens scriptum: *Stultus verbis non corrigitur*, [29]et iterum: *Percute filium tuum virga et liberabis animam eius a morte.*

[30]Meminere debet semper abbas quod est, meminere quod dicitur, et scire quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur.

[31]Sciatque quam difficilem et arduam rem suscipit, regere animas et multorum servire moribus, et alium quidem blandimentis, alium vero increpationibus, alium suasionibus; [32]et secundum uniuscuiusque qualitatem vel intellegentiam, ita se omnibus conformet et aptet ut non solum detrimenta gregis sibi commissi non patiatur, verum in augmentatione boni gregis gaudeat. [33]Ante omnia, ne dissimulans aut parvipendens salutem animarum sibi commissarum, ne plus gerat sollicitudinem de rebus transitoriis et terrenis atque caducis, [34]sed semper cogitet quia animas suscepit regendas, de quibus et rationem redditurus est. [35]Et ne causetur de minori forte substantia, meminerit scriptum: *Primum quaerite regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adicientur vobis*, [36]et iterum: *Nihil deest timentibus eum.*

[37]Sciatque quia qui suscipit animas regendas paret se ad rationem reddendam. [38]Et quantum sub cura sua fratrum se habere scierit numerum, agnoscat pro certo quia in die iudicii ipsarum omnium animarum est redditurus Domino rationem, sine dubio addita et suae animae. [39]Et ita, timens semper futuram discus-

sionem pastoris de creditis ovibus, cum de alienis ratiociniis cavet, redditur de suis sollicitus, [40]et cum de monitionibus suis emendationem aliis subministrat, ipse efficitur a vitiis emendatus.

CAPUT III. De adhibendis ad consilium fratribus

[1]Quotiens aliqua praecipua agenda sunt in monasterio, convocet abbas omnem congregationem et dicat ipse unde agitur. [2]Et audiens consilium fratrum tractet apud se et quod utilius iudicaverit faciat. [3]Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus, quia saepe iuniori Dominus revelat quod melius est.

[4]Sic autem dent fratres consilium cum omni humilitatis subiectione, et non praesumant procaciter defendere quod eis visum fuerit; [5]et magis in abbatis pendat arbitrio, ut quod salubrius esse iudicaverit, ei cuncti oboediant. [6]Sed sicut discipulos convenit oboedire magistro, ita et ipsum provide et iuste condecet cuncta disponere.

[7]In omnibus igitur omnes magistram sequantur Regulam, neque ab ea temere declinetur a quoquam. [8]Nullus in monasterio proprii sequatur cordis voluntatem. [9]Neque praesumat quisquam cum abbate suo proterve aut foris monasterium contendere. [10]Quod si praesumpserit, regulari disciplinae subiaceat. [11]Ipse tamen abba cum timore Dei et observatione Regulae omnia faciat, sciens se procul dubio de omnibus iudiciis suis aequissimo iudici Deo rationem redditurum.

[12]Si qua vero minora agenda sunt in monasterii utilitatibus, seniorum tantum utatur consilio, [13]sicut scriptum est: *Omnia fac cum consilio, et post factum non paeniteberis.*

CAPUT IV. Quae sunt instrumenta bonorum operum

[1]In primis Dominum Deum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute.
[2]Deinde proximum tamquam seipsum.
[3]Deinde non occidere.
[4]Non adulterare.

[5]Non facere furtum.
[6]Non concupiscere.
[7]Non falsum testimonium dicere.
[8]Honorare omnes homines.
[9]Et quod sibi quis fieri non vult, alio ne faciat.
[10]Abnegare semetipsum sibi ut sequatur Christum.
[11]Corpus castigare.
[12]Delicias non amplecti.
[13]Ieiunium amare.
[14]Pauperes recreare.
[15]Nudum vestire.
[16]Infirmum visitare.
[17]Mortuum sepelire.
[18]In tribulatione subvenire.
[19]Dolentem consolari.
[20]Saeculi actibus se facere alienum.
[21]Nihil amori Christi praeponere.
[22]Iram non perficere.
[23]Iracundiae tempus non reservare.
[24]Dolum in corde non tenere.
[25]Pacem falsam non dare.
[26]Caritatem non derelinquere.
[27]Non iurare ne forte periuret.
[28]Veritatem ex corde et ore proferre.
[29]Malum pro malo non reddere.
[30]Iniuriam non facere, sed et factas patienter sufferre.
[31]Inimicos diligere.
[32]Maledicentes se non remaledicere, sed magis benedicere.
[33]Persecutionem pro iustitia sustinere.
[34]Non esse superbum.
[35]Non vinolentum.
[36]Non multum edacem.
[37]Non somnulentum.
[38]Non pigrum.
[39]Non murmuriosum.
[40]Non detractorem.
[41]Spem suam Deo committere.
[42]Bonum aliquid in se cum viderit, Deo adplicet, non sibi.

[43]Malum vero semper a se factum sciat et sibi reputet.
[44]Diem iudicii timere.
[45]Gehennam expavescere.
[46]Vitam aeternam omni concupiscentia spiritali desiderare.
[47]Mortem cotidie ante oculos suspectam habere.
[48]Actus vitae suae omni hora custodire.
[49]In omni loco Deum se respicere pro certo scire.
[50]Cogitationes malas cordi suo advenientes mox ad Christum adlidere et seniori spiritali patefacere.
[51]Os suum a malo vel pravo eloquio custodire.
[52]Multum loqui non amare.
[53]Verba vana aut risui apta non loqui.
[54]Risum multum aut excussum non amare.
[55]Lectiones sanctas libenter audire.
[56]Orationi frequenter incumbere.
[57]Mala sua praeterita cum lacrimis vel gemitu cotidie in oratione Deo confiteri.
[58]De ipsis malis de cetero emendare.
[59]Desideria carnis non efficere.
[60]Voluntatem propriam odire.
[61]Praeceptis abbatis in omnibus oboedire, etiam si ipse aliter — quod absit — agat, memores illud dominicum praeceptum: *Quae dicunt facite, quae autem faciunt facere nolite.*
[62]Non velle dici sanctum antequam sit, sed prius esse quod verius dicatur.
[63]Praecepta Dei factis cotidie adimplere.
[64]Castitatem amare.
[65]Nullum odire.
[66]Zelum non habere.
[67]Invidiam non exercere.
[68]Contentionem non amare.
[69]Elationem fugere.
[70]Et seniores venerare.
[71]Iuniores diligere.
[72]In Christi amore pro inimicis orare.
[73]Cum discordante ante solis occasum in pacem redire.
[74]Et de Dei misecirordia numquam desperare.
[75]Ecce haec sunt instrumenta artis spiritalis. [76]Quae cum fuerint

a nobis die noctuque incessabiliter adimpleta et in die iudicii reconsignata, illa mercis nobis a Domino reconpensabitur quam Ipse promisit: [77]*Quod oculus non vidit nec auris audivit, quae praeparavit Deus his qui diligunt illum.* [78]Officina vero ubi haec omnia diligenter operemur claustra sunt monasterii et stabilitas in congregatione.

CAPUT V. De oboedientia

[1]Primus humilitatis gradus est oboedientia sine mora. [2]Haec convenit his qui nihil sibi a Christo carius aliquid existimant. [3]Propter servitium sanctum quod professi sunt seu propter metum gehennae vel gloriam vitae aeternae, [4]mox aliquid imperatum a maiore fuerit, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciant in faciendo. [5]De quibus Dominus dicit: *Obauditu auris oboedivit mihi.* [6]Et item dicit doctoribus: *Qui vos audit me audit.* [7]Ergo hii tales, reliquentes statim quae sua sunt et voluntatem propriam deserentes, [8]mox exoccupatis manibus et quod agebant imperfectum relinquentes, vicino oboedientiae pede iubentis vocem factis sequuntur, [9]et veluti uno momento praedicta magistri iussio et perfecta discipuli opera, in velocitate timoris Dei, ambae res communiter citius explicantur.

[10]Quibus ad vitam aeternam gradiendi amor incumbit, [11]ideo angustam viam arripiunt, unde Dominus dicit: *Angusta via est quae ducit ad vitam,* [12]ut non suo arbitrio viventes vel desideriis suis et voluptatibus oboedientes, sed ambulantes alieno iudicio et imperio, in coenobiis degentes abbatem sibi praeesse desiderant. [13]Sine dubio hii tales illam Domini imitantur sententiam qua dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me.*

[14]Sed haec ipsa oboedientia tunc acceptabilis erit Deo et dulcis hominibus, si quod iubetur non trepide, non tarde, non tepide, aut cum murmurio vel cum responso nolentis efficiatur, [15]quia oboedientia quae maioribus praebetur Deo exhibetur; ipse enim dixit: *Qui vos audit me audit.* [16]Et cum bono animo a discipulis praeberi oportet, quia *hilarem datorem diligit Deus.* [17]Nam, cum malo animo si oboedit discipulus et non solum ore, sed etiam in corde si murmuraverit, [18]etiam si impleat iussionem, tamen

acceptum iam non erit Deo, qui cor eius respicit murmurantem. [10]Et pro tali facto nullam consequitur gratiam, immo poenam murmurantium incurrit, si non cum satisfactione emendaverit.

CAPUT VI. De taciturnitate

[1]Faciamus quod ait Propheta: *Dixi: custodiam vias meas, ut non deliquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, obmutui et humiliatus sum et silui a bonis.* [2]Hic ostendit Propheta, si a bonis eloquiis interdum propter teciturnitatem debet tacere, quanto magis a malis verbis propter poenam peccati debet cessari.

[3]Ergo quamvis de bonis et sanctis et aedificationum eloquiis perfectis discipulis propter taciturnitatis gravitatem rara loquendi concedatur licentia, [4]quia scriptum est: *In multiloquio non effugies peccatum,* [5]et alibi: *Mors et vita in manibus linguae.* [6]Nam loqui et docere magistrum condecet, tacere et audire discipulum convenit.

[7]Et ideo, si qua requirenda sunt a priore, cum omni humilitate et subiectione reverentiae requirantur. [8]Scurrilitates vero vel verba otiosa et risum moventia aeterna clusura in omnibus locis damnamus et ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus.

CAPUT VII. De humilitate

[1]Clamat nobis Scriptura divina, fratres, dicens: *Omnis qui se exaltat humiliabitur et qui se humiliat exaltabitur.* [2]Cum haec ergo dicit, ostendit nobis omnem exaltationem genus esse superbiae. [3]Quod se cavere Propheta indicat dicens: *Domine, non est exaltatum cor meum neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me.* [4]Sed quid, *si non humiliter sentiebam, si exaltavi animam meam? sicut ablactatum super matrem suam, ita retribues in animam meam.*

[5]Unde, fratres, si summae humilitatis volumus culmen adtingere et ad exaltationem illam caelestem ad quam per praesentis vitae humilitatem ascenditur, volumus velociter pervenire,

[6]actibus nostris ascendentibus scala illa erigenda est quae in somnio Iacob apparuit, per quam ei descendentes et ascendentes angeli monstrabantur. [7]Non aliud sine dubio descensus ille et ascensus a nobis intellegitur nisi exaltatione descendere et humilitate ascendere. [8]Scala vero ipsa erecta nostra est vita in saeculo, quae humiliato corde a Domino erigatur ad caelum. [9]Latera enim eius scalae dicimus nostrum esse corpus et animam, in qua latera diversos gradus humilitatis vel disciplinae evocatio divina ascendendo inseruit.

[10]Primus itaque humilitatis gradus est, si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens, oblivionem omnino fugiat [11]et semper sit memor omnia quae praecepit Deus, ut qualiter et contemmentes Deum gehenna de peccatis incendat et vita aeterna quae timentibus Deum praeparata est, animo suo semper revolvat. [12]Et custodiens se omni hora a peccatis et vitiis, id est cogitationum, linguae, manuum, pedum vel voluntatis propriae sed et desideria carnis, [13]aestimet se homo de caelis a Deo semper respici omni hora et facta sua omni loco ab aspectu Divinitatis videri et ab angelis omni hora renuntiari.

[14]Demonstrans nobis hoc Propheta, cum in cogitationibus nostris ita Deum semper praesentem ostendit dicens: *Scrutans corda et renes Deus;* [15]et item: *Dominus novit cogitationes hominum;* [16]et item dicit: *Intellexisti cogitationes meas a longe;* [17]et: *Quia cogitatio hominis confitebitur tibi.* [18]Nam ut sollicitus sit circa cogitationes suas perversas, dicat semper utilis frater in corde suo: *Tunc ero inmaculatus coram eo si observavero me ab iniquitate mea.*

[19]Voluntatem vero propriam ita facere prohibemur cum cicit Scriptura nobis: *Et a voluntatibus tuis avertere.* [20]Et item rogamus Deum in oratione ut fiat illius voluntas in nobis. [21]Docemur ergo merito nostram non facere voluntatem cum cavemus illud quod dicit Sancta Scriptura: *Sunt viae quae putantur ab hominibus rectae, quarum finis usque ad profundum inferni demergit,* [22]et cum item pavemus illud quod de neglegentibus dictum est: *Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in voluntatibus suis.*

[23]In desideriis vero carnis ita nobis Deum credamus semper esse praesentem, cum dicit Propheta Domino: *Ante te est omne desiderium meum.* [24]Cavendum ergo ideo malum desiderium, quia mors secus introitum dilectationis posita est.

[25]Unde Scriptura praecepit dicens: *Post concupiscentias tuas non eas.*

[26]Ergo si *oculi Domini speculantur bonos et malos* [27]et *Dominus de caelo semper respicit super filios hominum, ut videat si est intellegens aut requirens Deum,* [28]et si ab angelis nobis deputatis cotidie die noctuque Domino factorum nostrorum opera nuntiantur, [29]cavendum est ergo omni hora, fratres, sicut dicit in psalmo Propheta, ne nos *declinantes in malo et inutiles factos* aliqua hora aspiciat Deus [30]et, parcendo nobis in hoc tempore, quia pius est et expectat nos converti in melius, ne dicat nobis in futuro: *Haec fecisti et tacui.*

[31]Secundus humilitatis gradus est, si propriam quis non amans voluntatem desideria sua non delectetur implere, [32]sed vocem illam Domini factis imitetur dicentis: *Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui me misit.* [33]Item dicit scriptura: Voluntas habet poenam et necessitas parit coronam.

[34]Tertius humilitatis gradus est, ut quis pro Dei amore omni oboedientia se subdat maiori, imitans Dominum, de quo dicit Apostolus: *Factus oboediens usque ad mortem.*

[35]Quartus humilitatis gradus est, si in ipsa oboedientia duris et contrariis rebus vel etiam quibuslibet inrogatis iniuriis, tacite conscientia patientiam amplectatur [36]et sustinens non lassescat vel discedat, dicente Scriptura: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* [37]Item: *confortetur cor tuum et sustine Dominum.* [38]Et ostendens fidelem pro Domino universa etiam contraria sustinere debere, dicit ex persona sufferentium: *Propter te morte adficimur tota die, aestimati sumus et oves occisionis.* [39]Et securi de spe retributionis divinae subsecuntur gaudentes et dicentes: *Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.* [40]Et item alio loco Scriptura: *Probasti nos, Deus, igne nos examinasti sicut igne examinatur argentum; induxisti nos in laqueum; posuisti tribulationes in dorso nostro.* [41]Et ut ostendat sub priore debere nos esse, subsequitur dicens: *Inposuisti homines super capita nostra.*

[42]Sed et praeceptum Domini in adversis et iniuriis per patientiam adimplentes, qui percussi in maxillam praebent et aliam, anferenti tunicam dimittunt et pallium, angarizati miliario vadunt duo, [43]cum Paulo Apostolo falsos fratres sustinent et persecutionem sustinent, et maledicentes se benedicent.

[44]Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas

cordi suo advenientes vel mala a se absconse commissa per humilem confessionem abbatem non celaverit suum. [45] Hortans nos de hac re Scriptura dicens: *Revela ad Dominum viam tuam et spera in eum.* [46]Et itam dicit: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius.* [47]Et item Propheta: *Delictum meum cognitum tibi feci et iniustitias meas non operui.* [48]*Dixi: pronuntiabo adversum me iniustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei.*

[49]Sextus humilitatis gradus est, si omni vilitate vel extremitate contentus sit monachus, et ad omnia quae sibi iniunguntur velut operarium malum se iudicet et indignum, [50]dicens sibi cum Propheta: *Ad nihilum redactus sum et nescivi; ut iumentum factus sum apud te et ego semper tecum.*

[51]Septimus humilitatis gradus est, si omnibus se inferiorem et viliorem non solum sua lingua pronuntiet, sed etiam intimo cordis credat affectu, [52]humilians se et dicens cum Propheta: *Ego autem sum vermis et non homo, obprobrium hominum et abiectio plebis.* [53]*Exaltatus sum et humiliatus et confusus.* [54]Et item: *Bonum mihi quod humiliasti me, et discam mandata tua.*

[55]Octavus humilitatis gradus est, si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula vel maiorum cohortantur exempla.

[56]Nonus humilitatis gradus est, si linguam ad loquendum prohibeat monachus et, taciturnitatem habens, usque ad interrogationem non loquatur, [57]monstrante Scriptura quia *in multiloquio non effugitur peccatum,* [58]et quia *vir linguosus non dirigitur super terram.*

[59]Decimus humilitatis gradus est, si non sit facilis ac promtus in risu, quia scriptum est: *Stultus in risu exaltat vocem suam.*

[60]Undecimus humilitatis gradus est, si, cum loquitur monachus, leniter et sine risu, humiliter cum gravitate vel pauca verba et rationabilia loquatur, et non sit clamosus in voce, [61]sicut scriptum est: Sapiens verbis innotescit paucis.

[62]Duodecimus humilitatis gradus est, si non solum corde monachus, sed etiam ipso corpore humilitatem videntibus se semper indicet, [63]id est in Opere Dei, in oratorio, in monasterio, in horto, in via, in agro vel ubicumque sedens, ambulans vel stans, inclinato sit semper capite, defixis in terram aspectibus,

[64]reum se omni hora de peccatis suis aestimans iam se tremendo iudicio repraesentari aestimet, [65]dicens sibi in corde semper illud, quod publicanus ille evangelicus fixis in terram oculis dixit: *Domine, non sum dignus*, ego peccator, *levare oculos* meos *ad caelos*. [66]Et item cum Propheta: *Incurvatus sum et humiliatus sum usquequaque.*

[67]Ergo, his omnibus humilitatis gradibus ascensis, monachus mox ad caritatem Dei perveniet illam quae *perfecta foris mittit timorem*, [68]per quam universa quae prius non sine formidine observabat absque ullo labore velut naturaliter ex consuetudine incipiet custodire, [69]non iam timore gehennae, sed amore Christi et consuetudine ipsa bona et dilectatione virtutum. [70]Quae Dominus iam in operarium suum mundum a vitiis et peccatis Spiritu Sancto dignabitur demonstrare.

CAPUT VIII. De Officiis divinis in noctibus

[1]Hiemis tempore, id est a Kalendas Novembres usque in Pascha, iuxta considerationem rationis, octava hora noctis surgendum est, [2]ut modice amplius de media nocte pausetur et iam digesti surgant. [3]Quod vero restat post Vigilias a fratribus qui psalterii vel lectionum aliquid indigent, meditationi inserviatur.

[4]A Pascha autem usque ad supradictas Novembres sic temperetur hora, ut Vigiliarum Agenda parvissimo intervallo, quo fratres ad necessaria naturae exeant, mox Matutini qui incipiente luce agendi sunt, subsequantur.

CAPUT IX. Quanti psalmi dicendi sunt nocturnis Horis

[1]Hiemis tempore suprascripto, in primis versu tertio dicendum: *Domine, labia mea aperies, et os meum adnuntiabit laudem tuam.* [2]Cui subiungendus est tertius psalmus et *Gloria.* [3]Post hunc, psalmum nonagesimum quartum cum antefana, aut certe decantandum. [4]Inde sequatur Ambrosianum, deinde sex psalmi cum antefanas.

[5]Quibus dictis, dicto versu, benedicat abbas et, sedentibus

omnibus in scamnis, legantur vicissim a fratribus in codice super analogium tres lectiones, inter quas et tria responsoria cantentur. [6]Duo responsoria sine *Gloria* dicantur; post tertiam vero lectionem, qui cantat dicat *Gloriam.* [7]Quam dum incipit cantor dicere, mox omnes de sedilia sua surgant ob honorem et reverentiam Sanctae Trinitatis.

[8]Codices autem legantur in Vigiliis divinae auctoritatis tam Veteris Testamenti quam Novi, sed et expositiones earum, quae a nominatis et orthodoxis catholicis Patribus factae sunt.

[9]Post has vero tres lectiones cum responsoria sua, sequantur reliqui sex psalmi cum *Alleluia* canendi. [10]Post hos, lectio Apostoli sequatur ex corde recitanda, et versus, et supplicatio litaniae, id est *Quirie eleison.* [11]Et sic finiantur Vigiliae nocturnae.

CAPUT X. Qualiter aestatis tempore agatur nocturna Laus

[1]A Pascha autem usque ad Kalendas Novembres, omnis ut supra dictum est psalmodiae quantitas teneatur, [2]excepto quod lectiones in codice propter brevitatem noctium minime legantur, sed pro ipsis tribus lectionibus una de Veteri Testamento memoriter dicatur, quam brevis responsorius subsequatur. [3]Et reliqua omnia, ut dictum est, impleantur, id est ut numquam minus a duodecim psalmorum quantitate ad Vigilias nocturnas dicantur, exceptis tertio et nonagesimo quarto psalmo.

CAPUT XI. Qualiter diebus dominicis Vigiliae agantur

[1]Dominico die temperius surgatur ad Vigilias. [2]In quibus Vigiliis teneatur mensura, id est, modulatis ut supra disposuimus sex psalmis et versu, residentibus cunctis disposite et per ordinem in subseliis, legantur in codice, ut supra diximus, quattuor lectiones cum responsoriis suis. [3]Ubi tantum in quarto responsorio dicatur a cantante Gloria; quam dum incipit, mox omnes cum reverentia surgant.

[4]Post quibus lectionibus sequantur ex ordine alii sex psalmi cum antefanas sicut anteriores, et versu. [5]Post quibus iterum

legantur aliae quattuor lectiones cum responsoriis suis, ordine quo supra.

[6]Post quibus dicantur tria cantica de Prophetarum, quas instituerit abbas; quae cantica cum *Alleluia* psallantur.

[7]Dicto etiam versu et benedicente abbate, legantur aliae quattuor lectiones de Novo Testamento, ordine quo supra. [8]Post quartum autem responsorium incipiat abbas hymnum *Te Deum laudamus* [9]Quo perdicto, legat abbas lectionem de Evangelia, cum honore et timore stantibus omnibus. [10]Qua perlecta, respondeant omnes *Amen*, et subsequatur mox abbas hymnum *Te decet laus*, et data benedictione incipiant Matutinos.

[11]Qui ordo Vigiliarum omni tempore tam aestatis quam hiemis aequaliter in die dominico teneatur, [12]nisi forte — quod absit — tardius surgant, aliquid de lectionibus breviandum est aut responsoriis. [13]Quod tamen omnino caveatur ne proveniat; quod si contigerit, digne inde satisfaciat Deo in oratorio per cuius evenerit neglectum.

CAPUT XII. Quomodo Matutinorum sollemnitas agatur

[1]In Matutinis dominico die, in primis dicatur sexagesimus sextus psalmus, sine antefana, in directum. [2]Post quem dicatur quinquagesimus cum *Alleluia*. [3]Post quem dicatur centesimus septimus decimus et sexagesimus secundus. [4]Inde Benedictiones et Laudes, lectionem de Apocalipsis una ex corde et responsorium, Abrosianum, versu, canticum de Evangelia, litania, et conpletum est.

CAPUT XIII. Privatis diebus qualiter agantur Matutini

[1]Diebus autem privatis Matutinorum sollemnitas ita agatur, [2]id est, ut sexagesimus sextus psalmus dicatur sine antefana, subtrahendo modice, sicut Dominica, ut omnes occurrant ad quinquagesimum, qui cum antefana dicatur. [3]Post quem alii duo psalmi dicantur secundum consuetudinem, id est: [4]secunda feria quintus et tricesimus quintus; [5]tertia feria quadragesimus secun-

dus et quinquagesimus sextus; [6]quarta feria sexagesimum tertium et sexagesimum quartum; [7]quinta feria octogesimum septimum et octogesimum nonum; [8]sexta feria septuagesimum quintum et nonagesimum primum; [9]sabbatorum autem centesimum quadragesimum secundum et canticum Deuteronomium, qui dividatur in duas *Glorias*. [10]Nam ceteris diebus canticum unumquemque die suo ex Prophetis, sicut psallit Ecclesia Romana, dicantur. [11]Post haec sequantur Laudes; deinde lectio una Apostoli memoriter recitanda, responsorium, Ambrosianum, versu, canticum de Evangelia, litania, et conpletum est.

[12]Plane Agenda matutina vel vespertina non transeat aliquando, nisi in ultimo per ordinem oratio dominica, omnibus audientibus, dicatur a priore propter scandalorum spinas quae oriri solent, [13]ut conventi per ipsius orationis sponsionem qua dicunt: *Dimitte nobis sicut et nos dimittimus*, purgent se ab huiusmodi vitio. [14]Ceteris vero Agendis ultima pars eius orationis dicatur, ut ab omnibus respondeatur: *Sed libera nos a malo.*

CAPUT XIV. In nataliciis Sanctorum qualiter agantur Vigiliae

[1]In Sanctorum vero festivitatibus vel omnibus sollemnitatibus, sicut diximus dominico die agendum, ita agatur, [2]excepto quod psalmi aut antefanae vel lectiones ad ipsum diem pertinentes dicantur; modus autem suprascriptus teneatur.

CAPUT XV. Alleluia quibus temporibus dicatur

[1]A sanctum Pascha usque Pentecosten sine intermissione dicatur *Alleluia*, tam in psalmis quam in responsoriis. [2]A Pentecosten autem usque caput Quadragesimae, omnibus noctibus, cum sex posterioribus psalmis tantum ad Nocturnos dicatur. [3]Omni vero Dominica extra Quadragesima cantica, Matutinos, Prima, Tertia, Sexta Nonaque cum *Alleluia* dicatur, Vespera vero iam antefana. [4]Responsoria vero numquam dicantur cum *Alleluia*, nisi a Pascha usque Pentecosten.

CAPUT XVI. Qualiter divina Opera per diem agantur

[1]Ut ait Propheta: *Septies in die laudem dixi tibi.* [2]Qui septenarius sacratus numerus a nobis sic implebitur, si Matutino, Primae, Tertiae, Sextae, Nonae, Vesperae Conpletoriique tempore nostrae servitutis officia persolvamus, [3]quia de his diurnis Horis dixit: *Septies in die laudem dixi tibi.* [4]Nam de nocturnis Vigiliis idem ipse Propheta ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi.*

[5]Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro *super iudicia iustitiae suae,* id est Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespera, Conpletorios, et nocte surgamus ad confitendum ei.

CAPUT XVII. Quot psalmi per easdem Horas dicendi sunt

[1]Iam de Nocturnis vel Matutinis digessimus ordinem psalmodiae; nunc de sequentibus Horis videamus.

[2]Prima Hora dicantur psalmi tres singillatim et non sub una *Gloria,* [3]hymnum eiusdem Horae post versum *Deus, in adiutorium,* antequam psalmi incipiantur. [4]Post expletionem vero trium psalmorum recitetur lectio una, versu et *Quirie eleison* et missas.

[5]Tertia vero, Sexta et Nona item eo ordine celebretur oratio, id est versu, hymnos earundem Horarum, ternos psalmos, lectionem et versu, *Quirie eleison* et missas. [6]Si maior congregatio fuerit, cum antefanas, si vero minor, in directum psallantur.

[7]Vespertina autem sinaxis quattuor psalmis cum antefanas terminetur. [8]Post quibus psalmis lectio recitanda est; inde responsorium, Ambrosianum, versu, canticum de Evangelia, litania, et oratione dominica fiant missae.

[9]Conpletorios autem trium psalmorum dictione terminentur; qui psalmi directanei sine antefana dicendi sunt. [10]Post quos hymnum eiusdem Horae, lectionem unam, versu, *Quirie eleison,* et benedictione missae fiant.

CAPUT XVIII. **Quo ordine ipsi psalmi dicendi sunt**

[1]In primis dicatur versu: *Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adiuvandum me festina, Gloria,* inde hymnum uniuscuiusque Horae.

[2]Deinde Prima Hora, Dominica, dicenda quattuor capitula psalmi centesimi octavi decimi. [3]Reliquis vero Horis, id est Tertia, Sexta vel Nona, terna capitula suprascripti psalmi centesimi octavi decimi dicantur.

[4]Ad Primam autem secundae feriae dicantur tres psalmi, id est primus, secundus et sextus. [5]Et ita per singulos dies ad Primam, usque Dominica, dicantur per ordinem terni psalmi usque nonum decimum psalmum, ita sane, ut nonus psalmus et septimus decimus partiantur in binos. [6]Et sic fit, ut ad Vigilias Dominica semper a vicesimo incipiatur.

[7]Ad Tertiam vero, Sextam Nonamque secundae feriae novem capitula quae residua sunt de centesimo octavo decimo, ipsa terna per easdem Horas dicantur.

[8]Expenso ergo psalmo centesimo octavo decimo duobus diebus, id est Dominico et secunda feria, [9]tertia feria iam ad Tertiam, Sextam vel Nonam psallantur terni psalmi a centesimo nono decimo usque centesimo vicesimo septimo, id est psalmi novem. [10]Quique psalmi semper usque Dominica per easdem Horas itidem repetantur, hymnorum nihilominus, lectionum vel versuum dispositionem uniformem cunctis diebus servatam. [11]Et ita scilicet semper Dominica a centesimo octavo decimo incipietur.

[12]Vespera autem cotidie quattuor psalmorum modulatione canatur. [13]Qui psalmi incipiantur a centesimo nono usque centesimo quadragesimo septimo, [14]exceptis his qui in diversis Horis ex eis sequestrantur, id est a centesimo septimo decimo usque centesimo vicesimo septimo et centesimo tricesimo tertio et centesimo quadragesimo secundo; [15]reliqui omnes in Vespera dicendi sunt. [16]Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo dividendi sunt qui ex numero suprascripto fortiores inveniuntur, id est centesimum tricesimum octavum et centesimum quadragesimum ter-

tium et centesimum quadragesimum quartum; [17]centesimus vero sextus decimus, quia parvus est, cum centesimo quinto decimo coniungatur.

[18]Digesto ergo ordine psalmorum vespertinorum, reliqua, id est lectionem, responsum, hymnum, versum vel canticum, sicut supra taxavimus impleatur.

[19]Ad Conpletorios vero cotidie idem psalmi repetantur, id est quartum, nonagesimum et centesimum tricesimum tertium.

[20]Disposito ordine psalmodiae diurniae, reliqui omnes psalmi qui supersunt aequaliter dividantur in septem noctium Vigilias, [21]partiendo scilicet qui inter eos prolixiores sunt psalmi et duodecim per unamquamque constituens noctem.

[22]Hoc praecipue commonentes ut, si cui forte haec distributio psalmorum displicuerit, ordinet si melius aliter iudicaverit, [23]dum omnimodis id adtendat, ut omni ebdomada psalterium ex integro numero centum quinquaginta psalmorum psallatur, et dominico die semper a caput reprendatur ad Vigilias. [24]Quia nimis inertem devotionis suae servitium ostendunt monachi qui minus a psalterio cum canticis consuetudinariis per septimanae circulum psallunt, [25]dum quando legamus sanctos Patres nostros uno die hoc strenue implesse, quod nos tepidi utinam septimana integra persolvamus.

CAPUT XIX. De disciplina psallendi

[1]Ubique credimus divinum esse praesentiam et *oculos Domini in omni loco speculari bonos et malos*, [2]maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad Opus divinum adsistimus.

[3]Ideo semper memores simus quod ait Propheta: *Servite Domino in timore*, [4]et iterum: *Psallite sapienter*, [5]et: *In conspectu angelorum psallam tibi.* [6]Ergo consideremus qualiter oporteat in conspectu Divinitatis et angelorum eius esse, [7]et sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostrae.

CAPUT XX. **De reverentia orationis**

[1]Si, cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non praesumimus nisi cum humilitate et reverentia, [2]quanto magis Domino Deo universorum cum omni humilitate et puritatis devotione supplicandum est. [3]Et non in multiloquio, sed in puritate cordis et concpunctione lacrimarum nos exaudiri sciamus.

[4]Et ideo brevis debet esse et pura oratio, nisi forte ex affectu inspirationis divinae gratiae protendatur. [5]In conventu tamen omnino brevietur oratio, et facto signo a priore omnes pariter surgant.

CAPUT XXI. **De decanis monasterii**

[1]Si maior fuerit congregatio, elegantur de ipsis fratres boni testimonii et sanctae conversationis, et constituantur decani, [2]qui sollicitudinem gerant super decanias suas in omnibus secundum mandata Dei et praecepta abbatis sui. [3]Qui decani tales elegantur in quibus securus abbas partiat onera sua. [4]Et non elegantur per ordinem, sed secundum vitae meritum et sapientiae doctrinam.

[5]Quique decani, si ex eis aliqua forte quis inflatus superbia repertus fuerit reprehensibilis, correptus semel et iterum atque tertio si emendare noluerit, deiciatur, [6]et alter in loco eius qui dignus est subrogetur.

[7]Et de praeposito eadem constituimus.

CAPUT XXII. **Quomodo dormiant monachi**

[1]Singuli per singula lecta dormiant. [2]Lectisternia pro modo conversationis secundum dispensationem abbatis sui accipiant.

[3]Si potest fieri omnes in uno loco dormiant; sin autem multitudo non sinit, deni aut viceni cum senioribus qui super eos solliciti sint, pausent. [4]Candela iugiter in eadem cella ardeat usque mane.

[5]Vestiti dormiant et cincti cingulis aut funibus, ut cultellos suos ad latus suum non habeant dum dormiunt, ne forte per somnum vulnerent dormientem; [6]et ut parati sint monachi semper et, facto signo absque mora surgentes, festinent invicem se praevenire ad Opus Dei, cum omni tamen gravitate et modestia.

[7]Adulescentiores fratres iuxta se non habeant lectos, sed permixti cum senioribus. [8]Surgentes vero ad Opus Dei invicem se moderate cohortentur propter somnulentorum excusationes.

CAPUT XXIII. De excommunicatione culparum

[1]Si quis frater contumax aut inoboediens aut superbus aut murmurans vel in aliquo contrarius existens sanctae Regulae et praeceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit, [2]hic secundum Domini nostri praeceptum admoneatur semel et secundo secrete a senioribus suis. [3]Si non emendaverit, obiurgetur publice coram omnibus. [4]Si vero neque sic correxerit, si intellegit qualis poena sit, excommunicationi subiaceat; [5]sin autem inprobus est, vindictae corporali subdatur.

CAPUT XXIV. Qualis debet esse modus excommunicationis

[1]Secundum modum culpae, et excommunicationis vel disciplinae mensura debet extendi. [2]Qui culparum modus in abbatis pendat iudicio.

[3]Si quis tamen frater in levioribus culpis invenitur, a mensae participatione privetur. [4]Privati autem a mensae consortio ista erit ratio, ut in oratorio psalmum aut antefanam non inponat, neque lectionem recitet, usque ad satisfactionem. [5]Refectionem autem cibi post fratrum refectionem solus accipiat, [6]ut, si verbi gratia fratres reficiunt sexta hora, ille frater nona, si fratres nona, ille vespera, [7]usque dum satisfactione congrua veniam consequatur.

CAPUT XXV. De gravioribus culpis

[1]Is autem frater qui gravioris culpae noxa tenetur, suspendatur a mensa, simul ab oratorio. [2]Nullus ei fratrum in nullo iungatu consortio nec in conloquio. [3]Solus sit ad opus sibi iniunctum, persistens in paenitentiae luctu, sciens illam terribilem Apostoli sententiam dicentis: [4]*Traditum eiusmodi hominem in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in diem Domini.* [5]Cibi autem refectionem solus percipiat, mensura vel hora qua praeviderit abbas ei conpetere; [6]nec a quoquam benedicatur transeunte nec cibum quod ei datur.

CAPUT XXVI. De his qui sine iussione iungunt se excommunicatis

[1]Si quis frater praesumpserit sine iussione abbatis fratri excommunicato quolibet modo se iungere aut loqui cum eo vel mandatum ei dirigere, [2]similem sortiatur excommunicationis vindictam.

CAPUT XXVII. Qualiter debeat abbas sollicitus esse circa excommunicatos

[1]Omni sollicitudine curam gerat abbas circa delinquentes fratres, quia *non est opus sanis medicus, sed male habentibus.* [2]Et ideo uti debet omni modo ut sapiens medicus: inmittere senpectas, id est seniores sapientes fratres, [3]qui quasi secrete consolentur fratrem fluctuantem et provocent ad humilitatis satisfactionem et consolentur eum *ne abundantiori tristitia absorbeatur*, [4]sed, sicut ait item Apostolus: *Confirmetur in eo caritas*, et oretur pro eo ab omnibus.

[5]Magnopere enim debet sollicitudinem gerere abbas et omni sagacitate et industria currere, ne aliquam de ovibus sibi creditis perdat. [6]Noverit enim se infirmarum curam suscepisse animarum, non super sanas tyrannidem. [7]Et metuat Prophetae comminationem per quam dicit Deus: *Quod crassum videbatis adsumebatis, et quod debile erat proiciebatis.* [8]Et Pastoris boni pium imitetur exemp-

lum, qui, relictis nonaginta novem ovibus in montibus, abiit unam ovem quae erraverat quaerere. [9]Cuius infirmitati in tantum conpassus est, ut eam in sacris humeris suis dignaretur inponere et sic reporare ad gregem.

CAPUT XXVIII. De his qui saepius correpti emendare noluerint

[1]Si quis frater frequenter correptus pro qualibet culpa, si etiam excommunicatus non emendaverit, acrior ei accedat correptio, id est ut verberum vindicta in eum procedant. [2]Quod si nec ita correxerit, aut forte — quod absit — in superbia elatus etiam defendere voluerit opera sua, tunc abbas faciat quod sapiens medicus: [3]si exhibuit fomenta, si unguenta adhortationum, si medicamina Scripturarum divinarum, si ad ultimum ustionem excommunicationis vel plagarum virgae, [4]et iam si viderit nihil suam praevalere industriam, adhibeat etiam, quod maius est, suam et omnium fratrum pro eo orationem, [5]ut Dominus qui omnia potest operetur salutem circa infirmum fratrem. [6]Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc iam utatur abbas ferro abscisionis, ut ait Apostolus: *Auferte malum ex vobis;* [7]et iterum: *Infidelis si discedit discedat,* [8]ne una ovis morbida omnem gregem contagiet.

CAPUT XXIX. Si debeant fratres exeuntes de monasterio iterum recipi

[1]Frater qui proprio vitio egreditur de monasterio, si reverti voluerit, spondeat prius omnem emendatoinem pro quo egressus est, [2]et sic in ultimo gradu recipiatur, ut ex hoc eius humilitas conprobetur. [3]Quod si denuo exierit, usque tertio ita recipiatur, iam postea sciens omnem sibi reversionis aditum denegari.

CAPUT XXX. De pueris minori aetate qualiter corripiantur

[1]Omnis aetas vel intellectus proprias debet habere mensuras. [2]Ideoque quotiens pueri vel adulescentiores aetate, aut qui minus

intellegere possunt, quanta poena sit excommunicationis, [3]hii tales dum delinquunt, aut ieiuniis nimiis affligantur aut acris verberibus coerceantur, ut sanentur.

CAPUT XXXI. De cellarario monasterii qualis sit

[1]Callararius monasterii elegatur de congregatione sapiens, maturis moribus, sobrius, non multum edax, non elatus, non turbulentus, non iniuriosus, non tardus, non prodigus, [2]sed timens Deum; qui omni congregationi sit sicut pater.

[3]Curam gerat de omnibus. [4]Sine iussione abbatis nihil faciat. [5]Quae iubentur custodiat. [6]Fratres non contristet. [7]Si quis frater ab eo forte aliqua intrationabiliter postulat, non spernendo eum contristet, sed rationabiliter cum humilitate male petenti deneget.

[8]Animam suam custodiat, memor semper illud apostolicum, quia *qui bene ministraverit, gradum bonum sibi adquirit.* [9]Infirmorum infantum, hospitum pauperumque cum omni sollicitudine curam gerat, sciens sine dubio, quia pro his omnibus in die iudicii rationem redditurus est.

[10]Omnia vasa monasterii cunctamque substantiam ac si altaris vasa sacrata conspiciat. [11]Nihil ducat neglegendum. [12]Neque avaritiae studeat neque prodigus sit et stirpator substantiae monasterii, sed omnia mensurate faciat et secundum iussionem abbatis.

[13]Humilitatem ante omnia habeat, et cui substantia non est quod tribuatur, sermo responsionis porrigatur bonus, [14]ut scriptum est: *Sermo bonus super datum optimum.* [15]Omnia quae ei iniunxerit abbas, ipsa habeat sub cura sua; a quibus eum prohibuerit non praesumat. [16]Fratribus constitutam annonam sine aliquo tyfo vel mora offerat, ut non scandalizentur, memor divini eloquii, quid mereatur *qui scandalizaverit unum de pusillis.*

[17]Si congregatio maior fuerit, solacia ei dentur, a quibus adiutus et ipse aequo animo impleat officium sibi commissum. [18]Horis conpetentibus et dentur quae danda sunt et petantur quae petenda sunt, [19]ut nemo perturbetur neque contristetur in domo Dei.

CAPUT XXXII. **De ferramentis vel rebus monasterii**

[1]Substantia monasterii in ferramentis vel vestibus seu quibuslibet rebus praevideat abbas fratres de quorum vita et moribus securus sit, [2]et eis singula, ut utile iudicaverit, consignet custodienda atque recolligenda. [3]Ex quibus abbas brevem teneat, ut dum sibi in ipsa adsignata fratres vicissim succedunt, sciat quid dat aut quid recipit.

[4]Si quis autem sordide aut neglegenter res monasterii tractaverit, corripiatur; [5]si non emendaverit, disciplinae regulari subiaceat.

CAPUT XXXIII. **Si quid debeant monachi proprium habere**

[1]Praecipue hoc vitium radicitus amputandum est de monasterio, [2]ne quis praesumat aliquid dare aut accipere sine iussione abbatis, [3]neque aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neque grafium, sed nihil omnino, [4]quippe quibus nec corpora sua nec voluntates licet habere in propria voluntate; [5]omnia vero necessaria a patre sperare monasterii, nec quicquam liceat habere quod abbas non dederit aut permiserit.

[6]*Omniaque* omnibus *sint communia*, ut scriptum est, *ne quisquam suum aliquid dicat* vel praesumat.

[7]Quod si quisquam huic nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel et irerum; [8]si non emendaverit, correptioni subiaceat.

CAPUT XXXIV. **Si omnes aequaliter debeant necessaria accipere**

[1]Sicut scriptum est: *Dividebatur singulis prout cuique opus erat.* [2]Ubi non dicimus ut personarum — quod absit — acceptio sit, sed infirmitatum consideratio; [3]ubi qui minus indiget, agat Deo gratias et non contristetur, [4]qui vero plus indiget, humilietur pro

infirmitate, non extollatur pro misericordia; [5]et ita omnia membra erunt in pace.

[6]Ante omnia, ne murmurationis malum pro qualicumque causa in aliquo qualicumque verbo vel significatione appereat. [7]Quod si deprehensus fuerit, districtiori disciplinae subdatur.

CAPUT XXXV. De septimanariis coquinae

[1]Fratres sibi invicem serviant, ut nullus excusetur a coquinae officio, nisi aut aegritudo aut in causa gravis utilitatis quis occupatus fuerit, [2]quia exinde maior mercis et caritas adquiritur. [3]Inbecillibus autem procurentur solacia, ut non cum tristitia hoc faciant; [4]sed habeant omnes solacia secundum modum congregationis aut positionem loci. [5]Si maior congregatio fuerit, cellararius excusetur a coquina, vel si qui, ut diximus, maioribus utilitatibus occupantur. [6]Ceteri sibi sub caritate invicem serviant.

[7]Egressurus de septimana, sabbato munditias faciat. [8]Lintea cum quibus sibi fratres manus aut pedes tergunt, lavent. [9]Pedes vero tam ipse qui egreditur quam ille qui intraturus est omnibus lavent. [10]Vasa ministerii sui munda et sana cellarario reconsignet; [11]qui cellararius item intranti consignet, ut sciat quod dat aut quod recipit.

[12]Septimanarii autem ante unam horam refectionis accipiant super statutam annonam singulas biberes et panem, [13]ut hora refectionis sine murmuratione et gravi labore serviant fratribus suis. [14]In diebus tamen sollemnibus usque ad missas sustineant.

[15]Intrantes et exeuntes ebdomadarii in oratorio mox Matutinis finitis Dominica omnium genibus provolvantur postulantes pro se orari. [16]Egrediens autem, de septimana dicat hunc versum: *Benedictus es, Domine Deus, qui adiuvasti me et consolatus es me.* [17]Quo dicto tertio accepta benedictione egrediens, subsequatur ingrediens et dicat: *Deus, in adiutorium meum intende, Domine, ad adiuvandum me festima,* [18]et hoc idem tertio repetatur ab omnibus et accepta benedictione ingrediatur.

CAPUT XXXVI. De infirmis fratribus

[1]Infirmorum cura ante omnia et super omnia abhibenda est, ut sicut revera Christo ita eis serviatur, [2]quia ipse dixit: *Infirmus fui, et visitastis me,* [3]et: *Quod fecistis uni de his minimis, mihi fecistis.* [4]Sed et ipsi infirmi considerent in honorem Dei sibi serviri, et non superfluitate sua contristent fratres suos servientes sibi; [5]qui tamen patienter portandi sunt, quia de talibus copiosior mercis adquiritur. [6]Ergo cura maxima sit abbati, ne aliquam neglegentiam patiantur.

[7]Quibus fratribus infirmis sit cella super se deputata et servitor timens Deum et diligens ac sollicitus. [8]Balnearum usus infirmis quotiens expedit offeratur, sanis autem et maxime iuvenibus tardius concedatur. [9]Sed et carnium esus infirmis omnino debilibus pro reparatione concedatur; at ubi meliorati fuerint, a carnibus more solito omnes abstineant.

[10]Curam autem maximam habeat abbas ne a cellarariis aut a servitoribus neglegantur infirmi; et ipsum respicit quidquid a discipulis delinquitur.

CAPUT XXXVII. De senibus vel infantibus

[1]Licet ipsa natura humana trahatur ad misericordiam in his aetatibus, senum videlicet et infantum, tamen et Regulae auctoritas eis prospiciat. [2]Consideretur semper in eis inbecillitas et ullatenus eis districtio Regulae teneatur in alimentis; [3]sed sit in eis pia consideratio et praeveniant horas canonicas.

CAPUT XXXVIII. De ebdomadario lectore

[1]Mensis fratrum lectio deesse non debet, nec fortuito casu qui arripuerit codicem legere ibi, sed lecturus tota ebdomada Dominica ingrediatur. [2]Qui ingrediens post missas et Communionem petat ab omnibus pro se orari, ut avertat ab ipso Deus spiritum

elationis. [3]Et dicatur hic versus in oratorio tertio ab omnibus, ipso tamen incipiente: *Domine, labia mea aperies, et os meum adnuntiabit laudem tuam.* [4]Et sic accepta benedictione ingrediatur ad legendum.

[5]Et summum fiat silentium, ut nullius musitatio vel vox nisi solius legentis ibi audiatur. [6]Quae vero necessaria sunt comedentibus et bibentubis sic sibi vicissim ministrent fratres, ut nullus indigeat petere aliquid. [7]Si quid tamen opus fuerit, sonitu cuiuscumque signi potius petatur quam voce. [8]Nec praesumat ibi aliquis de ipsa lectione aut aliunde quicquam requirere, ne detur occasio; [9]nisi forte prior pro aedificatione voluerit aliquid breviter dicere.

[10]Frater autem lector ebdomadarius accipiat mixtum, priusquam incipiat legere, propter Communionem sanctam, et ne forte grave sit ei ieiunium sustinere. [11]Postea autem cum coquinae ebdomadariis et servitoribus reficiat.

[12]Fratres autem non per ordinem legant aut cantent, sed qui aedificant audientes.

CAPUT XXXIX. De mensura cibus

[1]Sufficere credimus ad refectionem cotidianam tam sextae quam nonae, omnibus mensis, cocta duo pulmentaria propter diversorum infirmitatibus, [2]ut forte qui ex illo non potuerit edere, ex alio reficiatur. [3]Ergo duo pulmentaria cocta fratribus omnibus suffixiant et, si fuerit unde poma aut nascentia leguminum, addatur et tertium.

[4]Panis libra una propensa sufficiat in die, sive una sit refectio sive prandii et cenae. [5]Quod si cenaturi sunt, de eadem libra tertia pars a cellarario servetur reddenda cenandis.

[6]Quod si labor forte factus fuerit maior, in arbitrio et potestate abbatis erit, si expediat, aliquid augere, [7]remota prae omnibus crapula, et ut numquam subripiat monacho indigeries; [8]quia nihil sic contrarium est omni christiano quomodo crapula, [9]sicut ait Dominus noster: *Videte ne graventur corda vestra crapula.*

[10]Pueris vero minori aetate non eadem servetur quantitas, sed minor quam maioribus, servata in omnibus parcitate.

[11]Carnium vero quadrupedum omnimodo ab omnibus abstineatur comestio, praeter omnino debiles aegrotos.

CAPUT XL. De mensura potus

[1]*Unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius vero sic;* [2]et ideo cum aliqua scrupulositate a nobis mensura victus aliorum constituitur. [3]Tamen infirmorum contuentes inbecillitatem, credimus eminam vini per singulos sufficere per diem. [4]Quibus autem donat Deus tolerantiam abstinentiae, propriam se habituros mercedem sciant.

[5]Quod si aut loci necessitas vel labor aut ardor aestatis amplius poposcerit, in artbitrio prioris consistat, considerans in omnibus ne subrepat satietas aut ebrietas. [6]Licet legamus vinum omnino monachorum non esse, sed quia nostris temporibus id monachis persuaderi non potest, saltim vel hoc consentiamus ut non usque ad satietatem bibamus, sed parcius, [7]*quia vinum apostatare facit etiam sapientes.*

[8]Ubi autem necessitas loci exposcit, ut nec suprascripta mensura inveniri possit, sed multo minus aut ex toto nihil, benedicant Deum qui ibi habitant et non murmurent, [9]hoc ante omnia admonentes, ut absque murmurationibus sint.

CAPUT XLI. Quibus horis oportet reficere fratres

[1]A sancto Pascha usque Pentecosten ad sextam reficiant fratres et sera cenent.

[2]A Pentecosten autem tota aestate, si labores agrorum non habent monachi aut nimietas aestatis non perturbat, quarta et sexta feria ieiunent usque ad nonam; [3]reliquis diebus ad sextam prandeant. [4]Quam prandii sextam, si operis in agris habuerint aut aestatis fervor nimus fuerit, continuanda erit et in abbatis sit providentia. [5]Et sic omnia temperet atque disponant, qualiter et animae salventur et quod faciunt fratres absque iusta murmuratione faciant.

[6]Ab Idus autem Septembres usque caput Quadragesimae ad nonam semper reficiant.

[7]In Quadragesima vero usque in Pascha ad vesperam reficiant. [8]Ipsa tamen Vespera sic agatur, ut lucernae lumen non indigeant reficientes, sed luce adhuc diei omnia consummentur. [9]Sed et omni tempore, sive cena sive refectionis hora sic temperetur, ut luce fiant omnia.

CAPUT XLII. Ut post Conpletorium nemo loquatur

[1]Omni tempore silentium debent studere monachi, maxime tamen nocturnis horis. [2]Et ideo omni tempore, sive ieiunii sive prandii: [3]si tempus fuerit prandii, mox surrexerint a cena, sedeant omnes in unum, et legat unus Collationes vel Vitas Patrum aut certe aliud quod aedificet audientes, [4]non autem Eptaticum aut Regum, quia infirmus intellectibus non erit utile illa hora hanc Scripturam audire, aliis vero horis legantur.

[5]Si autem ieiunii dies fuerit, dicta Vespera, parvo intervallo mox accedant ad lectionem Collationum, ut diximus. [6]Et lectis quattuor aut quinque foliis vel quantum hora permittit, [7]omnibus in unum occurrentibus per hanc moram lectionis, si qui forte in adsignato sibi commisso fuit occupatus, [8]omnes ergo in unum positi conpleant, et exeuntes a Conpletoriis nulla sit licentia denuo cuiquam loqui aliquid.

[9]Quod si inventus fuerit quisquam praevaricare hanc taciturnitatis regulam, gravi vindictae subiaceat, [10]excepto si necessitas hospitum supervenerit aut forte abbas alicui aliquid iusserit. [11]Quod tamen et ipsud cum summa gravitate et moderatione honestissima fiat.

CAPUT XLIII. De his qui ad Opus Dei vel ad mensam tarde occurrunt

[1]Ad horam divini Officii, mox auditus fuerit signus, relicitis omnibus quaelibet fuerint in manibus, summa cum festinatione curratur, [2]cum gravitate tamen, ut non scurrilitas inveniat fomitem.

[3]Ergo mihil Operi Dei praeponatur.

[4]Quod si quis in nocturnis Vigiliis post *Gloriam* psalmi nonagesimi quarti, quem propter hoc omnino subtrahendo et morose volumus dici, occurrerit, non stet in ordine suo in choro, [5]sed ultimus omnium stet aut in loco, quem talibus neglegentibus seorsum constituerit abbas, ut videantur ab ipso vel ab omnibus, [6]usque dum conpleto Opere Dei publica satisfactione paeniteat. [7]Ideo autem eos in ultimo aut seorsum iudicavimus debere stare ut, visi ab omnibus, vel pro ipsa verecundia sua emendent; [8]nam si foris oratorium remaneant, erit forte talis qui se aut recollocet et dormit, aut certe sedit sibi foris vel fabulis vacat, et datur occasio maligno; [9]sed ingrediantur intus, ut nec totum perdant et de reliquo emendent.

[10]Diurnis autem Horis, qui ad Opus Dei post versum et *Gloriam* primi psalmi qui post versum dicitur non occurrerit, lege qua supra diximus, in ultimo stent, [11]nec praesumant sociari choro psallentium usque ad satisfactionem, nisi forte abbas licentiam dederit remissione sua, [12]ita tamen ut satisfaciat reus ex hoc.

[13]Ad mensam autem qui ante versu non occurrerit, ut simul omnes dicant versu et orent et sub uno omnes accedant ad mensam, [14]qui per neglegentiam suam aut vitio non occurrerit, usque secunda vice pro hoc corripiatur; [15]si denuo non emendaverit, non permittatur ad mensae communis participationem, [16]sed sequestratus a consortio omnium reficiat solus, sublata ei portione sua vinum, usque ad satisfactionem et emendationem.

[17]Similiter autem patiatur, qui et ad illum versum non fuerit praesens, qui post cibum dicitur.

[18]Et ne quis praesumat ante statutam horam vel postea quicquam cibi aut potus praesumere; [19]sed et cui offertur aliquid a priore et accipere rennuit, hora qua desideraverit hoc quod prius recusavit aut aliud, omnium hihil percipiat usque ad emedationem congruam.

CAPUT XLIV. De his qui excommunicantur quomodo satisfaciant

[1]Qui pro gravibus culpis ab oratorio et a mensa excommunicantur, hora qua Opus Dei in oratorio percelebratur, ante fores

oratorii prostratus iaceat nihil dicens, [2]nisi tantum posito in terra capite, stratus pronus omnium de oratorio exeuntium pedibus. [3]Et hoc tamdiu faciat, usque dum abbas iudicaverit satisfactum esse.

[4]Qui dum iussus ab abbate venerit, volvat se ipsius abbatis, deinde omnium vestigiis ut orent pro ipso. [5]Et tunc, si iusserit abbas, recipiatur in choro vel in ordine quo abbas decreverit, [6]ita sane, ut psalmum aut lectionem vel aliud quid non praesumat in oratorio inponere, nisi iterum abbas iubeat. [7]Et omnibus Horis, dum perconpletur Opus Dei, proiciat se in terra in loco quo stat. [8]Et sic satisfaciat, usque dum ei iubeat iterum abbas, ut quiescat iam ab hac satisfactione.

[9]Qui vero pro levibus culpis excommunicantur tantum a mensa in oratorio satisfaciant usque ad iussionem abbatis. [10]Hoc perficiant usque dum benedicat et dicat: „Sufficit".

CAPUT XLV. De his qui falluntur in oratorio

[1]Si quis dum pronuntiat psalmum, responsorium, antefanam vel lectionem fallitus fuerit, nisi satisfactione ibi coram omnibus humiliatus fuerit, maiori vindictae subiaceat, [2]quippe qui noluit humilitate corrigere quod neglegentia deliquit. [3]Infantes autem pro tali culpa vapulent.

CAPUT XLVI. De his qui in aliis quibuslibet rebus delinquunt

[1]Si quis dum in labore quovis, in coquina, in cellario, in ministerio, in pistrino, in horto, in arte aliqua dum laborat, vel in quocumque loco, aliquid deliquerit, [2]aut fregerit quippiam aut perdiderit, vel aliud quid excesserit ubiubi, [3]et non veniens continuo ante abbatem vel congregationem ipse ultro satisfecerit et prodiderit delictum suum, [4]dum per alium cognitum fuerit, maiori subiaceat emendationi.

[5]Si animae vero peccati causa fuerit latens, tantum abbati aut spiritalibus senioribus patefaciat, [6]qui sciat curare et sua et aliena vulnera, non detegere et publicare.

CAPUT XLVII. **De significanda hora Operis Dei**

[1]Nuntianda hora Operis Dei dies noctisque sit cura abbatis: aut ipse nuntiare aut tali sollicito fratri iniungat hanc curam, ut omnia horis conpetentibus conpleantur.

[2]Psalmos autem vel antefanas post abbatem ordine suo quibus iussum fuerit inponant. [3]Cantare autem et legere non praesumat, nisi qui potest ipsud officium implere ut aedificentur audientes; [4]quod cum humilitate et gravitate et tremore fiat, et cui iusserit abbas.

CAPUT XLVIII. **De opera manuum cotidiana**

[1]Otiositas inimica est animae, et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione divina.

[2]Ideoque hac dispositione credimus utraque tempore ordinari: [3]id est: ut a Pascha usque Kalendas Octobres a mane exeuntes a prima usque hora pene quarta laborent quod necessarium fuerit. [4]Ab hora autem quarta usque hora qua Sextam agent, lectioni vacent. [5]Post Sextam autem surgentes a mensa pausent in lecta sua cum omni silentio, aut forte qui voluerit legere sibi sic legat, ut alium non inquietet. [6]Et agatur Nona temperius mediante octava hora, et iterum quod faciendum est operentur usque ad Vesperam.

[7]Si autem necessitas loci aut paupertas exegerit, ut ad fruges recollegendas per se occupentur, non contristentur, [8]quia tunc vere monachi sunt, si labore manuum suarum vivunt, sicut et Patres nostri et Apostoli. [9]Omnia tamen mensurate fiant propter pusillanimes.

[10]A Kalendas autem Octrobres usque caput Quadragesimae usque in hora secunda plena lectioni vacent; [11]hora secunda agatur Tertia; et usque nona omnes in opus suum laborent quod eis iniungitur. [12]Facto autem primo signo nonae horae, deiungant ab opera sua singuli et sint parati, dum secundum signum

pulsaverit. [13]Post refectionem autem vacent lectionibus suis aut psalmis.

[14]In Quadragesimae vero diebus, a mane usque tertia plena vacent lectionibus suis, et usque decima hora plena operentur quod eis iniungitur. [15]In quibus diebus Quadragesimae accipiant omnes singulos codices de bibliotheca, quos per ordinem ex integro legant; [16]qui codices in caput Quadragesimae dandi sunt.

[17]Ante omnia sane deputentur unus aut duo seniores qui circumeant monasterium horis quibus vacant fratres lectioni, [18]et videant ne forte inveniatur frater acediosus qui vacat otio aut fabulis et non est intentus lectioni, et non solum sibi inutilis est, sed etiam alios distollit. [19]Hic talis si — quod absit — repertus fuerit, corripiatur semel et secundo; [20]si non emendaverit, correptioni regulari subiaceat taliter ut ceteri timeant. [21]Neque frater ad fratrem iungatur horis inconpetentibus.

[22]Dominico item die lectioni vacent omnes, excepto his qui variis officiis deputati sunt.

[23]Si quis vero ita neglegens et desidiosus fuerit, ut non velit aut non possit meditare aut legere, iniungatur ei opus quod faciat, ut non vacet.

[24]Fratribus infirmis aut delicatis talis opera aut ars iniungatur, ut nec otiosi sint nec violentia laboris opprimantur aut effugentur. [25]Quorum inbecillitas ab abbate consideranda est.

CAPUT XLIX. De Quadragesimae observatione

[1]Licet omni tempore vita monachi Quadragesimae debet observationem habere, [2]tamen quia paucorum est ista virtus, ideo suademus istis diebus Quadragesimae omni puritate vitam suam custodire, [3]omnes pariter et neglegentias aliorum temporum his diebus sanctis diluere. [4]Quod tunc digne fit, si ab omnibus vitiis temperamus, orationi cum fletibus, lectioni et conpunctioni cordis atque abstinentiae operam damus.

[5]Ergo his diebus angeamus nobis aliquid solito pensu servitutis nostrae, orationes peculiares, ciborum et potus abstinentiam, [6]ut unusquisque super mensuram sibi indictam aliquid propria voluntate *cum gaudio Sancti Spiritus* offerat Deo, [7]id est: subtrahat

corpori suo de cibo, de potu, de somno, de loquacitate, de scurrilitate, et cum spiritalis desiderii gaudio sanctum Pascha expectet.

[8]Hoc ipsud tamen quod unusquisque offerit, abbati suo suggerat, et cum eius fiat oratione et voluntate; [9]quia quod sine permissione patris spiritalis fit, praesumptioni deputabitur et vanae gloriae, non mercedi. [10]Ergo cum voluntate abbatis omnia agenda sunt.

CAPUT L. De fratribus qui longe ab oratorio laborant aut in via sunt

[1]Fratres qui omnio longe sunt in labore et non possunt occurere hora conpetenti ad oratorium — [2]et abbas hoc perpendet, quia ita est — [3]agant ibidem Opus Dei, ubi operantur, cum tremore divino flectentes genua.

[4]Similiter qui in itinere directi sunt, non eos praetereant Horae constitutae, sed, ut possunt, agant sibi et servitutis pensum non neglegant reddere.

CAPUT LI. De fratribus qui non longe satis proficiscuntur

[1]Frater qui pro quovis responso dirigitur et ea die speratur reverti ad monasterium, non praesumat foris manducare, etiam si omnino rogetur a quovis, [2]nisi forte ei ab abbate suo praecipiatur. [3]Quod si aliter fecerit, excommunicetur.

CAPUT LII. De oratorio monasterii

[1]Oratorium hoc sit quod dicitur, nec ibi quicquam aliud geratur aut condatur. [2]Expleto Opere Dei, omnes cum summo silentio exeant, et habeatur reverentia Deo, [3]ut frater qui forte sibi peculiariter vult orare, non inpediatur alterius inprobitate. [4]Sed et si aliter vult sibi forte secretius orare, simpliciter intret et oret, non in clamosa voce, sed in lacrimis et intentione cordis. [5]Ergo

qui simile opus non facit, non permittatur explicito Opere Dei remorari in oratorio, sicut dictum est, ne alius impedimentum patiatur.

CAPUT LIII. De hospitibus suscipiendis

[1]Omnes supervenientes hospites tamquam Christus suscipiantur, quia ipse dicturus est: *Hospis fui et suscepistis me.* [2]Et omnibus congruus honor exhibeatur, *maxime domesticis fidei* et peregrinis.

[3]Ut ergo nuntiatus fuerit hospis, occurratur ei a priore vel a fratribus cum omni officio caritatis; [4]et primitus orent pariter, et sic sibi socientur in pace. [5]Quod pacis osculum non prius offeratur nisi oratione praemissa, propter inlusiones diabolicas.

[6]In ipsa autem salutatione omnis exhibeatur humilitas omnibus venientibus sive discedentibus hospitibus: [7]inclinato capite vel prostrato omni corpore in terra, Christus in eis adoretur qui et suscipitur.

[8]Suscepti autem hospites ducantur ad orationem, et postea sedeat cum eis prior aut cui iusserit ipse. [9]Legatur coram hospite Lex divina ut aedificetur, et post haec omnis ei exhibeatur humanitas. [10]Ieiunium a priore frangatur propter hospitem, nisi forte praecipuus sit dies ieiunii qui non possit violari; [11]fratres autem consuetudines ieiuniorum prosequantur. [12]Aquam in manibus abbas hospitibus det; [13]pedes hospitibus omnibus tam abbas quam cuncta congregatio lavet; [14]quibus lotis, hunc versum dicant: *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui.*

[15]Pauperum et peregrinorum maxime susceptioni cura sollicite exhibeatur, quia in ipsis magis Christus suscipitur; nam divitum terror ipse sibi exigit honorem.

[16]Coquina abbatis et hospitum super se sit, ut, incertis horis supervenientes hospites, qui numquam desunt monasterio, non inquietentur fratres. [17]In qua coquina ad annum ingrediantur duo fratres qui ipsud officium bene impleant. [18]Quibus, ut indigent, solacia amministrentur, ut absque murmuratione serviant, et iterum, quando occupationem minorem habent, exeant ubi eis imperatur in opera. [19]Et non solum ipsis, sed et in omnibus officiis monasterii ista sit consideratio, [20]ut quando indigent

solacia adcommodentur eis, et iterum quando vacant oboediant imperatis.

[21]Item et cellam hospitum habeat adsignatam frater cuius aninam timor Dei possidet; [22]ubi sint lecti strati sufficienter. Et domus Dei a sapientibus et sapienter amministretur.

[23]Hospitibus autem, cui non praecipitur, ullatenus societur neque conloquatur; [24]sed si obviaverit aut viderit, salutatis humiliter, ut diximus, et petita benedictione pertranseat, dicens sibi non licere conloqui cum hospite.

CAPUT LIV. Si debeat monachus litteras vel aliquid suscipere

[1]Nullatenus liceat monacho neque a parentibus suis neque a quoquam hominum nec sibi invicem litteras, eulogias vel qualibet munuscula accipere aut dare sine praecepto abbatis. [2]Quod si etiam a parentibus suis ei quicquam directum fuerit, non praesumat suscipere illud, nisi prius indicatum fuerit abbati. [3]Quod si iusserit suscipi, in abbatis sit potestate cui illud iubeat dari, [4]et non contristetur frater, cui forte directum fuerat, ut non detur occasio diabulo. [5]Qui autem aliter praesumpserit, disciplinae regulari subiaceat.

CAPUT LV. De vestiario vel calciario fratrum

[1]Vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem ubi habitant vel aerum temperiem dentur, [2]quia in frigidis regionibus amplius indigetur, in calidis vero minus. [3]Haec ergo consideratio penes abbatem est. [4]Nos tamen mediocribus locis sufficere credimus monachis per singulos cucullam et tunicam — [5]cucullam in hieme vellosam, in aestate puram aut vetustam — [6]et scapulare propter opera, indumenta pedum pedules et caligas.

[7]De quarum rerum omnium colore aut grossitudine non causentur monachi, sed quales inveniri possunt in provincia qua degunt aut quod vilius conparari possit.

[8]Abbas autem de mensura provideat ut non sint curta ipsa vestimenta utentibus ea, sed mensurata.

[9]Accipientes nova, vetera semper reddant in praesenti reponenda in vestiario propter pauperes. [10]Sufficit enim monacho duas tunicas et duas cucullas habere propter noctes et propter lavare ipsas res; [11]iam quod supra fuerit superfluum est, amputari debet. [12]Et pedules et quodcumque est vetere reddant, dum accipiunt novum.

[13]Femoralia hii qui in via diriguntur de vestiario accipiant, que revertentes lota ibi restituant. [14]Et cucullae et tunicae sint aliquanto a solito quas habent modice meliores; quas exeuntes in via accipiant de vestiario et revertentes restituant.

[15]Stramenta autem lectorum sufficiant matta, sagum et lena et capitale. [16]Quae tamen lecta fraquenter ab abbate scrutinanda sunt propter opus peculiare, ne inveniatur. [17]Et si cui inventum fuerit quod ab abbate non accepit, gravissimae disciplinae subiaceat. [18]Et ut hoc vitium peculiaris radicitus amputetur, dentur ab abbate omnia quae sunt necessaria: [19]id est cuculla, tunica, pedules, caligas, bracile, cultellum, grafium, acum, mappula, tabulas, ut omnis auferatur necessitatis excusatio.

[20]A quo tamen abbate semper consideretur illa sententia Actuum Apostolorum, quia dabatur singulis prout cuique opus erat. [21]Ita ergo et abbas consideret infirmitates indigentium, non malam voluntatem invidentium. [22]In omnibus tamen iudiciis suis Dei retributionem cogitet.

CAPUT LVI. De mensa abbatis

[1]Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit semper. [2]Quotiens tamen minus sunt hospites, quos vult de fratribus vocare in ipsius sit potestate. [3]Seniorem tamen unum aut duo semper cum fratribus dimittendum propter disciplinam.

CAPUT LVII. De artificibus monasterii

[1]Artifices si sunt in monasterio cum omni humilitate faciant ipsas artes, si permiserit abbas. [2]Quod si aliquis ex eis extollitur pro scientia artis suae, eo quod videatur aliquid conferre monasterio,

[3]hic talis erigatur ab ipsa arte et denuo per eam non transeat, nisi forte humiliato ei iterum abbas iubeat.

[4]Si quid vero ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi per quorum manus transigenda sint, ne aliquam fraudem praesumant. [5]Memorentur semper Ananiae et Safirae, ne forte mortem quam illi in corpore pertulerunt, [6]hanc isti vel omnes qui aliquam fraudem de rebus monasterii fecerint, in anima patiantur.

[7]In ipsis autem pretiis non subripiat avaritiae malum, [8]sed semper aliquantulum vilius detur quam ab aliis saeculariibus dari potest, [9]*ut in omnibus glorificetur Deus.*

CAPUT LVIII. De disciplina suscipiendorum fratrum

[1]Noviter veniens quis ad conversationem, non ei facilis tribuatur ingressus, [2]sed sicut ait Apostolus: *Probate spiritus si ex Deo sunt.*

[3]Ergo si veniens perseveraverit pulsans et inlatas sibi iniurias et difficultatem ingressus post quattuor aut quinque dies visus fuerit patienter portare et persistere petitioni suae, [4]annuatur ei ingressus et sit in cella hospitum paucis diebus.

[5]Postea autem sit in cella noviciorum ubi meditent et manducent et dormiant. [6]Et senior eis talis deputetur qui aptus sit ad lucrandas animas, qui super eos omnino curiose intendat.

[7]Et sollicitudo sit si revera Deum quaerit, si sollicitus est ad Opus Dei, ad oboedientiam, ad obprobria. [8]Praedicentur ei omnia dura et aspera per quae itur ad Deum.

[9]Si promiserit de stabilitatis suae perseverantia, post duorum mensuum circulum legatur ei haec Regula per ordinem, [10]et dicatur ei: „Ecce lex sub qua militare vis; si potes observare, ingredere; si vero non potes, liber discede". [11]Si adhuc steterit, tunc ducatur in supradictam cellam noviciorum et iterum probetur in omni patientia. [12]Et post sex mensuum circuitum legatur ei Regula, ut sciat ad quod ingreditur. [13]Et si adhuc stat, post quattuor menses iterum relegatur ei eadem Regula.

[14]Et si habita secum deliberatione promiserit se omnia custodire et cuncta sibi imperata servare, tunc suscipiatur in congregatione, [15]sciens et lege Regulae constitutum quod ei ex illa die

non liceat egredi de monasterio, [16]nec collum excutere desub iugo Regulae quem sub tam morosam deliberationem lucuit aut excusare aut suscipere.

[17]Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua et conversatione morum suorum et oboedientia, [18]coram Deo et Sanctis eius, ut si aliquando aliter fecerit, ab eo se damnandum sciat quem inridit.

[19]De qua promissione sua faciat petitionem ad nomen Sanctorum quorum reliquiae ibi sunt et abbatis praesentis. [20]Quam petitionem manu sua scribat, aut certe, si non scit litteras, alter ab eo rogatus scribat et ille novicius signum faciat et manu sua eam super altare ponat.

[21]Quam dum inposuerit, incipiat ipse novicius mox hunc versum: *Suscipe me, Domine, secundum eloquium tuum et vivam, et ne confundas me ab expectatione mea.* [22]Quem versum omnis congregatio tertio respondeat, adiungentes: Gloria Patri. [23]Tunc ille frater novicius prosternatur singulorum pedibus ut orent pro eo; et iam ex illa die in congregatione reputetur.

[24]Res si quas habet, aut eroget prius pauperibus aut facta sollemniter donatione conferat monasterio, nihil sibi reservans ex omnibus, [25]quippe qui ex illo die nec proprii corporis potestatem se habiturum scit.

[26]Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis quibus vestitus est, et induatur rebus monasterii. [27]Illa autem vestimenta quibus exutus est reponantur in vestiario conservanda, [28]ut si aliquando suadenti diabulo consenserit ut egrediatur de monaterio — quod absit — tunc exutus rebus monasterii proiciatur. [29]Illam tamen petitionem eius, quam desuper altare abbas tulit, non recipiat, sed in monasterio reservetur.

CAPUT LIX. De filiis nobilium aut pauperum qui offeruntur

[1]Si quis forte de nobilibus offerit filium suum Deo in monasterio, si ipse puer minor aetate est, parentes eius faciant petitionem quam supra diximus, [2]et cum oblatione ipsam petitionem et manum pueri involvant in palla altaris, et sic eum offerant.

[3]De rebus autem suis aut in praesenti petitione promittant sub

iureiurando, quia numquam per se, numquam per suffectam personam nec quolibet modo ei aliquando aliquid dant aut tribuunt occasionem habendi; [4]vel certe si hoc facere noluerint et aliquid offerre volunt in elemosinam monasterio pro mercede sua, [5]faciant ex rebus quas dare volunt monasterio donationem, reservato sibi, si ita voluerint, usum fructum. [6]Atque ita omnia obstruantur ut nulla suspicio remaneat puero per quam deceptus perire possit — quod absit — quod experimento didicimus.

[7]Similiter autem et pauperiores faciant.

[8]Qui vero ex toto nihil habent, simpliciter petitionem faciant et cum oblatione offerant filium suum coram testibus.

CAPUT LX. De sacerdotibus qui forte voluerint in monasterio habitare

[1]Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit, non quidem citius ei adsentiatur. [2]Tamen, si omnino persteterit in hac supplicatione, sciat se omnem Regulae disciplinam servaturum, [3]nec aliquid ei relaxabitur, ut sit sicut scriptum est: *Amice, ad quod venisti?* [4]Concedatur ei tamen post abbatem stare et benedicere aut missas tenere, si tamen iusserit ei abbas. [5]Sin alias, ullatenus aliqua praesumat, sciens se disciplinae regulari subditum, et magis humilitatis exempla omnibus det. [6]Et si forte ordinationis aut alicuius rei causa fuerit in monasterio, [7]illum locum adtendat quando ingressus est in monasterio, non illum qui ei pro reverentia sacerdotii concessus est.

[8]Clericorum autem si quis eodem desiderio monasterio sociari voluerit, loco mediocri conlocentur; [9]et ipsi tamen si promittunt de observatione Regulae vel propria stabilitate.

CAPUT LXI. De monachis peregrinis qualiter suscipiantur

[1]Si quis monachus peregrinus de longinquis provinciis supervenerit, si pro hospite voluerit habitare in monasterio [2]et contentus est consuetudinem loci quam invenerit, et non forte superfluitate sua perturbat monasterium, [3]sed simpliciter contentus est quod invenerit, suscipiatur quanto tempore cupit.

[4]Si qua sane rationabiliter et cum humilitate caritatis reprehendit aut ostendit, tractet abbas prudenter ne forte pro hoc ipsud eum Dominus direxerit.

[5]Si vero postea voluerit stabilitatem suam firmare, non rennuatur talis voluntas, et maxime quia tempore hospitalitatis potuit eius vita dinosci. [6]Quod si superfluus aut vitiosus inventus fuerit tempore hospitalitatis, non solum non debet sociari corpori monasterii, [7]verum etiam dicatur ei honeste ut discedat, ne eius miseria etiam alii vitientur. [8]Quod si non fuerit talis qui mereatur proici, non solum si petierit, suscipiatur congregationi sociandus, [9]verum etiam suadeatur ut stet, ut eius exemplo alii erudiantur, [10]et quia in omni loco uni Domino servitur, uni Regi militatur. [11]Quem si etiam talem esse perspexerit abbas, liceat eum in superiori aliquantum constituere loco. [12]Non solum autem monachum, sed etiam de suprascriptis gradibus sacerdotum vel clericorum stabilire potest abbas in maiori quam ingrediuntur loco, si eroum talem perspexerit esse vitam.

[13]Caveat autem abbas, ne aliquando de alio noto monasterio monachum ad habitandum suscipiat sine consensu abbatis eius aut litteras commendaticias, [14]quia scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alio ne feceris.*

CAPUT LXII. De sacerdotibus monasterii

[1]Si quis abbas sibi presbyterum vel diaconem ordinari petierit, de suis elegat qui dignus sit sacerdotio fungi.

[2]Ordinatus autem caveat elationem aut superbiam, [3]nec quicquam praesumat nisi quod ei ab abbate praecipitur, sciens se multo magis disciplinae regulari subdendum. [4]Nec occasione sacerdotii obliviscatur Regulae oboedientiam et disciplinam, sed magis ac magis in Deum proficiat.

[5]Locum vero illum semper adtendat quod ingressus est in monasterio, [6] praeter officium altaris, et si forte electio congregationis et voluntas abbatis pro vitae merito eum promovere voluerint. [7]Qui tamen regulam decanis vel praepositis constitutam sibi servare sciat.

[8]Quod si aliter praesumpserit, non sacerdos sed rebellio iudicetur. [9]Et saepe admonitus si non correxerit, etiam episcopus adhibeatur in testimonio. [10]Quod si nec sic emendaverit, clarescentibus culpis, proiciatur de monasterio, [11]si tamen talis fuerit eius contumacia ut subdi aut oboedire Regulae nolit.

CAPUT LXIII. De ordine congregationis

[1]Ordines suos in monasterio ita conservent ut conversationis tempus, ut vitae meritum dicernit utque abbas constituerit.

[2]Qui abbas non conturbet gregem sibi commissum nec, quasi libera utens potestate, iniuste disponat aliquid, [3]sed cogitet semper quia de omnibus iudiciis et operibus suis redditurus est Deo rationem.

[4]Ergo secundum ordines quos constituerit vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad Pacem, ad Communionem, ad psalmum inponendum, in choro standum. [5]Et in omnibus omnino locis aetas non discernat ordines nec praeiudicet, [6]quia Samuhel et Danihel pueri presbyteros iudicaverunt. [7]Ergo, excepto hos quos, ut diximus, altiori consilio abbas praetulerit vel degradaverit certis ex causis, reliqui omnes ut convertuntur ita sint, [8]ut verbi gratia qui secunda hora diei venerit in monasterio iuniorem se noverit illius esse qui prima hora venit diei, cuiuslibet aetatis aut dignitatis sit, [9]pueris per omnia ab omnibus disciplina conservata.

[10]Iuniores igitur priores suos honorent, priores minores suos diligant. [11]In ipsa appellatione nominum nulli liceat alium puro appellare nomine, [12]sed priores iuniores suos fratrum nomine, iuniores autem priores suos nonnos vocent, quod intellegitur paterna reverentia.

[13]Abbas autem, quia vices Christi creditur agere, dominus et abbas vocetur, non sua adsumptione sed honore et amore Christi; [14]ipse autem cogitet et sic se exhibeat ut dignus sit tali honore.

[15]Ubicumque autem sibi obviant fratres, iunior priorem benedictionem petat. [16]Transeunte maiore minor surgat et det ei locum sedendi, nec praesumat iunior consedere nisi ei praecipiat senior suus, [17]ut fiat quod scriptum est: *Honore invicem praevenientes.*

[18]Pueri parvi vel adulescentes in oratorio vel ad mensas cum disciplina ordines suos consequantur. [19]Foris autem vel ubiubi, et custodiam habeant et disciplinam, usque dum ad intellegibilem aetatem perveniant.

CAPUT LXIV. De ordinando abbate

[1]In abbatis ordinatione illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur quem sibi omnis concors congregatio secundum timorem Dei, sive etiam pars quamvis parva congregationis saniore consilio elegerit. [2]Vitae autem merito et sapientiae doctrina elegatur qui ordinandus est, etiam si ultimus fuerit in ordine congregationis.

[3]Quod si etiam omnis congregatio vitiis suis — quod quidem absit — consentientem personam pari consilio elegerit, [4]et vitia ipsa aliquatenus in notitia episcopi ad cuius diocesim pertinet locus ipse vel ad abbates aut christianos vicinos claruerint, [5]prohibeant pravorum praevalere consensum, sed domui Dei dignum constituant dispensatorem, [6]scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud caste et zelo Dei faciant, sicut e diverso peccatum si neglegant.

[7]Ordinatus autem abba cogitet semper, quale onus suscepit et cui redditurus est rationem vilicationis suae, [8]sciatque sibi oportere prodesse magis quam praesse.

[9]Oportet ergo eum esse doctum Lege divina, ut sciat et sit unde proferat nova et vetera, castum, sobrium, misericordem, [10]et semper *superexaltet miseriocordiam iudicio*, ut idem ipse consequatur.

[11]Oderit vitia, diligat fratres. [12]In ipsa autem correptione prudenter agat et ne quid nimis, ne dum nimis eradere cupit aeruginem frangatur vas. [13]Suamque fragilitatem semper suspectus sit, memineritque calamum quassatum non conterendum. [14]In quibus non dicimus ut permittat nutriri vitia, sed prudenter et cum caritate ea amputet, ut viderit cuique expedire sicut iam diximus, [15]et studeat plus amari quam timeri.

[16]Non sit turbulentus et anxius, non sit nimius et obstinatus, non sit zelotipus et nimis suspiciosus, quia numquam requiescit; [17]in ipsis imperiis suis providus et consideratus, et sive secundum

Deum sive secundum saeculum sit opera quam iniungit, discernat et temperet, [18]cogitans discretionem sancti Iacob dicentis: *Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti una die.*

[19]Haec ergo aliaque testimonia discretionis matris virtutum sumens, sic omnia temperet ut sit et fortes quod cupiant et infirmi non refugiant.

[20]Et paecipue ut praesentem Regulam in omnibus conservet, [21]ut dum bene ministraverit audiat a Domino quod servus bonus qui erogavit triticum conservis suis in tempore suo: [22]*Amen dico vobis*, ait, *super omnia bona sua constituit eum.*

CAPUT LXV. De praeposito monasterii

[1]Saepius quidem contigit, ut per ordinationem praepositi scandala gravia in monasteriis oriantur, [2]dum sint aliqui maligno spiritu superbiae inflati et aestimantes se secundos esse abbates, adsumentes sibi tyrannidem, scandala nutriunt et dissensiones in congregationes faciunt, [3]et maxime in illis locis ubi ab eodem sacerdote vel ab eis abbatibus qui abbatem ordinant, ab ipsis etiam et praepositus ordinatur. [4]Quod quam sit absurdum facile advertitur, quia ab ipso initio ordinationis materia ei datur superbiendi, [5]dum ei suggeritur a cogitationibus suis exutum eum esse a potestate abbatis sui, [6]quia ab ipsis es et tu ordinatus a quibus et abbas. [7]Hinc suscitantur invidiae, rixae, detractiones, aemulationes, dissensiones, exordinationes, [8]ut dum contraria sibi abbas praepositusque sentiunt, et ipsorum necesse est sub hanc dissensionem animas periclitari, [9]et hii qui sub ipsis sunt, dum adulantur partibus, eunt in perditionem. [10]Cuius periculi malum illos respicit in capite qui talius inordinationis se fecerunt auctores.

[11]Ideo nos vidimus expedire propter pacis caritatisque custodiam in abbatis pendere arbitrio ordinationem monasterii sui. [12]Et si potest fieri per decanos ordinetur, ut ante disposuimus, omnis utilitas monasterii, prout abbas disposuerit, [13]ut dum pluribus committitur, unus non superbiat. [14]Quod si aut locus expetit aut congregatio petierit rationabiliter cum humilitate et abbas iudicaverit expedire, [15]quemcumque elegerit abbas cum consilio fratrum timentium Deum ordinet ipse subi praepositum.

[16]Qui tamen praepositus illa agat cum reverentia quae ab abbate suo ei iniuncta fuerint, nihil contra abbatis voluntatem aut ordinationem faciens, [17]quia quantum praelatus est ceteris, ita eum oportet sollicitius observare praecepta Regulae.

[18]Qui praepositus si repertus fuerit vitiosus aut elatione deceptus superbire, aut contemptor sanctae Regulae fuerit conprobatus, admoneatur verbis usque quater. [19]Si non emendaverit, adhibeatur ei correptio disciplinae regularis. [20]Quod si neque sic correxerit, tunc deiciatur de ordine praepositurae et alius qui dignus est in loco eius subrogetur. [21]Quod si et postea in congregatione quietus et oboediens non fuerit, etiam de monasterio pellatur. [22]Cogitet tamen abbas se de omnibus iudiciis suis Deo reddere rationem, ne forte invidiae aut zeli flamma urat animam.

CAPUT LXVI. De hostiariis monasterii

[1]Ad portam monasterii ponatur senes sapiens, qui sciat accipere responsum et reddere, et cuius maturitas eum non sinat vacari. [2]Qui portarius cellam debebit habere iuxta portam, ut venientes semper praesentem inveniant a quo responsum accipiant. [3]Et mox ut aliquis pulsaverit aut pauper clamaverit, „*Deo gratias*" respondeat aut „*Benedic*", [4]et omni mansuetudine timoris Dei reddat responsum festinanter cum fervore caritatis. [5]Qui portarius si indiget solacio iuniorem fratrem accipiat.

[6]Monasterium autem, si possit fieri, ita debet constitui ut omnia necessaria, id est aqua, molendinum, hortum vel artes diversas intra monasterium exerceantur, [7]ut non sit necessitas monachis vagandi foris, quia omnino non expedit animabus eorum.

[8]Hanc autem Regulam saepius volumus in congregatione legi, ne quis fratrum se de ignorantia excuset.

CAPUT LXVII. De fratribus in viam directis

[1]Dirigendi fratres in via omnium fratrum vel abbatis se orationi conmendent, [2]et semper ad orationem ultimam Operis Dei commemoratio omnium absentum fiat.

[3]Revertentes autem de via fratres ipso die quo redeunt per omnes canonicas Horas, dum expletur Opus Dei, prostrati solo oratorii [4]ab omnibus petant orationem propter excessos, ne qui forte subripuerint in via visus aut auditus malae rei aut otiosi sermonis. [5]Nec praesumat quisquam referre alio quaecumque foris monasterium viderit aut audierit, quia plurima destructio est. [6]Quod si quis praesumpserit, vindictae regulari subiaceat. [7]Similiter et qui praesumpserit claustra monasterii egredi vel quocumque ire vel quippiam quamvis parvum sine iussione abbatis facere.

CAPUT LXVIII. Si fratri inpossibilia iniungantur

[1]Si cui fratri aliqua forte gravia aut inpossibilia iniunguntur, suscipiat quidem iubentis imperium cum omni mansuetudine et oboedientia. [2]Quod si omnino virium suarum mensuram viderit pondus oneris excedere, inposssibilitatis suae causas ei qui sibi praeest patienter et oportune suggerat, [3]non superbiendo aut resistendo vel contradicendo. [4]Quod si post suggestionem suam in sua sententia prioris imperium perduraverit, sciat iunior ita sibi expedire, [5]et ex caritate, confidens de adiutorio Dei, oboediat.

CAPUT LXIX. Ut in monasterio non praesumat alter alterum defendere

[1]Praecavendum est ne quavis occasione praesumat alter alium defendere monachum in monasterio aut quasi tueri, [2]etiams si qualivis consanguinitatis propinquitate iungantur. [3]Nec quolibet modo id a monachis praesumatur, quia exinde gravissima occasio scandalorum oriri potest. Quod si quis haec transgressus fuerit, acrius coerceatur.

CAPUT LXX. Ut non praesumat passim aliquis caedere

[1]Vitetur in monasterio omnis praesumptionis occasio; [2]atque constituimus ut nulli liceat quemquam fratrum suorum excommunicare aut caedere, nisi cui potestas ab abbate data fuerit.

[3]*Peccantes* autem *coram omnibus arguantur ut ceteri metum habeant.* [4]Infantum vero usque quindecim annorum aetates disciplinae diligentia ab omnibus et custodia sit; [5]sed et hoc cum omni mensura et ratione.

[6]Nam in fortiori aetate qui praesumit aliquatenus sine praecepto abbatis vel in ipsis infantibus sine discretione exarserit, disciplinae regulari subiaceat, [7]quia scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alio ne feceris.*

CAPUT LXXI. Ut oboedientes sibi sint invicem

[1]Oboedientiae bonum non solum abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi invicem ita oboediant fratres, [2]scientes per hanc oboedientiae viam se ituros ad Deum.

[3]Praemisso ergo abbatis aut praepositorum qui ab eo constituuntur imperio, cui non permittimus privata imperia praeponi, [4]de cetero omnes iuniores prioribus suis omni caritate et sollicitudine oboediant. [5]Quod si quis contentiosus repperitur, corripiatur.

[6]Si quis autem frater pro quavis minima causa ab abbate vel a quocumque priore suo corripitur quolibet modo, [7]vel si leviter senserit animos prioris cuiuscumque contra se iratos vel commotos quamvis modice, [8]mox sine mora tamdiu prostratus in terra ante pedes eius iaceat satisfaciens, usque dum benedictione sanetur illa commotio. [9]Quod qui contempserit facere, aut corporali vindictae subiaceat aut, si contumax fuerit, de monasterio expellatur.

CAPUT LXXII. De zelo bono quod debent monachi habere

[1]Sicut est zelus amaritudinis malus qui separat a Deo et ducit ad infernum, [2]ita est zelus bonus qui separat a vitia et ducit ad Deum et ad vitam aeternam.

[3]Hunc ergo zelum ferventissimo amore exerceant monachi, [4]id est ut *honore se invicem praeveniant*, [5]infirmitates suas sive corporum sive morum patientissime tolerent, [6]oboedientiam sibi

certatim inpendant; [7]nullus quod sibi utile iudicat sequatur, sed quod magis alio; [8]caritatem fraternitatis caste inpendant.

[9]Amore Deum timeant.

[10]Abbatem suum sincera et humili caritate diligant.

[11]Christo omnino nihil praeponant, [12]qui nos pariter ad vitam aetarnam perducat.

CAPUT LXXIII. De hoc quod non omnis iustitiae observatio in hac sit Regula constituta

[1]Regulam autem hanc descripsimus, ut hanc observantes in monasteriis aliquatenus vel honestatem morum aut initium conversationis nos demonstremus habere.

[2]Ceterum ad perfectionem conversationis qui festinat, sunt doctrinae sanctorum Patrum, quarum observatio perducat hominem ad celsitudinem perfectionis. [3]Quae enim pagina aut qui sermo divinae auctoritatis Veteris ac Novi Testamenti non est rectissima norma vitae humanae? [4]Aut quis liber sanctorum catholicorum Patrum hoc non resonat ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum? [5]Necnon et Collationes Patrum et Instituta et Vitas eorum, sed et Regula sancti Patris nostri Basilii, [6]quid aliud sunt nisi bene viventium et oboedientium monachorum instrumenta virtutum? [7]Nobis autem desidiosis et male viventibus atque neglegentibus rubor confusionis est.

[8]Quisquis ergo ad patriam caelestem festinas, hanc minimam inchoationis Regulum descriptam adiuvante Christo perfice; [9]et tunc demum ad maiora, quae supra commemoravimus, dostrinae virtutumque culmina Deo protegente pervenies. Amen.

(Explicit Regula)

SZENT BENEDEK

REGULÁJA

PROLÓGUS

[1]Hallgasd meg, ó fiam, a mester parancsait, és hajlítsd hozzá szíved figyelmesen, fogadd a jóságos atya intéseit készségesen és tettekkel teljesítsd, hogy [2]visszatérj az engedelmesség fáradságos munkájával ahhoz, akitől elszakadtál az engedetlenség tunyasága által. [3]Hozzád intézem most tehát szavaimat, aki lemondasz saját akaratodról, és az engedelmességnek hatalmas és hírneves fegyverzetét veszed magadra, hogy Krisztus Urunknak, az igaz Királynak harcosa légy.

[4]Először is: bármi jóba kezdesz, igen állhatatos imádsággal kérjed, hogy ő vigye azt végbe, [5]hogy ő, aki bennünket már fiai sorába méltóztatott számítani, ne legyen kénytelen valaha is szomorkodni rossz tetteink miatt. [6]Úgy kell őt a bennünk levő adományaival mindenkor szolgálnunk, hogy mint haragvó atya örökségéből ki ne tagadjon minket, fiait, [7]de úgy se mint félelmetes úr, bűneinktől felingerelve, gonosz szolgák gyanánt át ne adja az örök büntetésre azokat, akik nem akarták őt követni a dicsőségbe.

[8]Keljünk föl tehát végre valahára a Szentírás serkentő szavára: „Itt az óra, hogy felébredjünk az álomból". (Róm 13, 11.) [9]Nyissuk meg szemünket a megistenítő fénynek, és megdöbbent füllel halljuk, mire int bennünket a minden nap felénk kiáltó isteni szózat: [10]„Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek szíveteket!" (Zsolt 94, 8) [11]És ismét: „Akinek füle van a hallásra, hallja meg, mit mond a Lélek az egyházaknak!" (Jel 2, 7) [12]És mit mond? „Jöjjetek fiaim, hallgassatok rám! Az Úr félelmére tanítalak titeket." (Zsolt 33, 12). [13]"Siessetek, míg tiétek az élet világossága, hogy a halál sötétsége meg ne lepjen benneteket!" (Jn 12, 35).

[14]Ezeket kiáltja oda az Úr a népsokaságnak, amikor keresi munkását, majd így folytatja: [15]„Ki az az ember, aki életet óhajt és jó napokat kíván látni?" [16]Ha ennek hallatára azt feleled: „Én", akkor Isten ezt mondja neked: [17]Ha igazi és örök életet akarsz, „tiltsd el nyelvedet a gonosztól, és ajkad ne szóljon csalárdságot, fordulj el a rossztól és tedd a jót! Keresd a békét és járj utána!" (Zsolt 33, 14—15). [18]Ha ezt megteszitek, szemem rajtatok lesz, és fülem meghallja könyörgéseteket. És még mielőtt segítségül hívnátok, azt mondom nektek: „Íme, itt vagyok" (Zsolt 33, 16). [19]Mi lehetne édesebb számunkra, szeretett testvéreim, az Úrnak e minket hívó szavánál? [20]Íme, így mutatja meg jóságosan az Úr az élet útját.

[21]Övezzük fel tehát derekunkat hittel és a jó cselekedetek gyakorlásával, és az evangélium vezetésével járjuk az ő útjait, hogy méltók legyünk meglátni azt, aki országába hívott minket. [22]Ám ha országának sátorában akarunk lakni, hacsak jó cselekedetekkel nem igyekszünk, soha oda el nem jutunk. [23]De kérdezzük meg az Urat a próféta szavaival: „Uram, ki lakhat a te sátorodban, vagy ki pihenhet meg szent hegyeden?" (Zsolt 14, 1). [24]Erre a kérdésre, testvéreim, halljuk az Úr feleletét, amint megmutatja nekünk a sátorába vezető utat, [25]mondván: „Aki szennyfolt nélkül jár és az igazságot cselekszi; [26]aki igazat szól szívében, aki nem követ el álnokságot nyelvével; [27]aki embertársának nem tesz rosszat, és ellene gyalázkodó beszédet nem tűr" (Zsolt 14, 2—3); [28]aki a gonosz ördögöt, ha az valamire rá akarja venni, tanácsával együtt szívéből száműzi, semmibe veszi, sátáni gondolatait még keletkezésükben megragadja és Krisztushoz csapja; [29]akik félik az Urat, és ezért erényes életük miatt fel nem fuvalkodnak, hanem tudva, hogy a bennük levő jó tulajdonságok nem tőlük, hanem az Úrtól erednek, [30]a bennük működő Urat magasztalják a próféta szavával: „Ne nekünk, Uram, ne nekünk, hanem nevednek adj dicsőséget" (Zsolt 113, 9), [31]amint Pál apostol a maga igehirdetéséből semmit sem tulajdonított önmagának, hanem így szólt: „Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok" (1 Kor 15, 10). [32]És azt is mondja: „Aki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék" (2 Kor 10, 7).

[33]Ezért mondja az Úr az Evangéliumban: „Aki hallja szavaimat és megteszi azokat, a bölcs emberhez hasonlítom, ki házát

kősziklára építette. [34]Jöttek az áradások, a szelek fújtak, és nekirontottak annak a háznak, de az nem dőlt össze, hiszen kőszikla volt az alapja" (Mt 7, 33—34).

[35]Így fejezi be az Úr, és várja is, hogy ezekre a szent intelmeire naponként tetteinkkel feleljünk. [36]Azért hogy bűneinket megjavíthassuk, meghosszabbítja életünk napjait, [37]hiszen az Apostol is azt mondja: „Nem tudod-e, hogy az Isten türelme töredelemre vezet téged?" (Róm 2, 4). [38]Azt mondja ugyanis a jóságos Úr: „Nem akarom a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen!" (Ez 33, 11).

[39]Miután tehát megkérdeztük az Urat, testvéreim, sátorának lakója felől, hallottuk, mit kíván attól, aki ott akar lakni. De bárcsak teljesítenénk az ott lakó kötelességeit! [40]Elő kell tehát készítenünk testünket és lelkünket a parancsnok iránti szent engedelmességben a harcra. [41]És mivel ezt természetünk magában nem tudja megtenni, kérjük az Urat, hogy adja meg nekünk kegyelmének segítségét.

[42]Ha a pokol büntetése elől menekülve el akarunk jutni az örök életre, [43]akkor most, míg van időnk, míg e testben élünk, és mindezeket még ebben a földi életben teljesíthetjük, [44]siessünk és csak azt tegyük, ami örökre javunkra válik.

[45]Fel kell tehát állítanunk az Úr szolgálatának iskoláját.[46]Reméljük, hogy ebben az intézményben semmi kemény vagy nehéz dolgot nem rendelünk el. [47]Ha mégis a méltányosság úgy kívánná, hogy valamit kissé szigorúbban rendeljünk el a hibák kiirtására és a szeretet megőrzésére, [48]azért ne riadj vissza, ne fuss el mindjárt az üdvösség útjáról, melynek kezdete szűk és szoros. [49]De ha a szerzetesléletben és a hitben előrehaladunk, akkor majd szárnyaló szívvel és a szeretet elmondhatatlan édességével sietünk előre az Isten parancsainak útján. [50]Így az ő vezetése alól magunkat soha ki nem vonva, mindhalálig állhatatosan megmaradunk tanítása mellett a monostorban, és béketűrésünkkel részt veszünk Krisztus szenvedéseiben, hogy aztán országának is méltó részesei lehessünk. Amen.

A Prológus a Regulának leginkább szónokias, retorikus része. Talán beszédként szolgált a belépő vagy belépők befogadásakor. A megszólítások, egy indulatszó — „ó", csak itt! — kérdések, felkiáltások, jól hangzó,

numerózus mondatzáradékok adják meg stilisztikai sajátságát. Sok metafora, kép jellemzi, amelyeket a szerzetesre, és ezzel párhuzamban Istenre és a kolostorra alkalmaz. A szerzetes: gyermek, tanítvány, harcos katona, rabszolga, munkás, úton levő. Ennek megfelelően az Isten: Atya, Mester, Király, Úr, Munkaadó Gazda, Végcél. A kolostor pedig: ház, iskola, műhely és út. Buzdító részek váltogatják a Prológusban egymást megállapító részekkel. Ezenkívül még át van szőve szentírási helyekkel, az idézetteken kívül is sok célzással. A 14. vers a munkásokat kereső szőlősgazdára céloz (Mt 20). Az Úr feleleteit javarészben a 33. és 14. zsoltárból állítja össze, mintegy e két zsoltár magyarázatát nyújtja. A régi liturgiában mindkét zsoltár a keresztelésnél szerepelt, de hát a szerzetbelépés mintegy második keresztség.

A 23. és 30. versben szereplő „próféta" a zsoltáros. Őt a szentatyák, sőt már az Újszövetség is így említi (Mt 13, 35).

A 29. versben szereplő gondolat két szentírási helynek patrisztikus értelmezésére megy vissza. A 136. zsoltár utolsó verse megátkozza Babilonnak, az ellenségnek gyermekeit: „Áldott, aki megragadja és odacsapja a sziklához csecsemőidet." És az 1 Kor 10,4-re, ahol Pál a pusztában a zsidókkal együtt vándorló sziklárol azt mondja: „A szikla Krisztus volt." Ezt a két helyet az ókori keresztény írók allegorikusan összekapcsolták és úgy magyarázták, hogy a „csecsemők" az ördög sugallatára bennünk keletkező rossz gondolatok; ezeket kell azonnal, keletkezésükkor, születésükkor a sziklához, azaz Krisztushoz csapni. Mint később látni fogjuk: az apátnak bevallani. Azon helyek közé tartozik ez, ahol Benedek a Szentírást nem szószerinti értelemben veszi.

A 39. verssel a kéziratok egy régi, 8. századi csoportja be is fejezi a Prológust. Ennek okát azonban máig sem ismerjük.

A befejezés (45. vers) programot ad: „Fel kell tehát állítanunk az Úr szolgálatának iskoláját." Ez a szép kifejezés azonban nem kimondottan benedeki: benne van forrásában, a Regula Magistriben, mely jobban ki is dolgozza ezt a metaforát.

A kegyelemtanra, mely még Szent Benedek korában vitatott teológiai kérdés volt, többször céloz a Prológus. 400 táján egy ír szerzetes, Pelágius azt a nézetet képviselte Rómában, majd Afrikában, hogy az ember erőfeszítésén múlik a keresztény — még inkább a szerzetes — élet sikere, vagyis Isten kegyelme nélkül, saját erőnkből is elérhetjük célunkat, Istent. A kegyelem legföljebb csak külső segítség, Krisztus élete csak példa, nem erőforrás. Szent Ágoston éles vitákat folytat Pelágiusszal és az eretnekséggel kapcsolatos tanítását az egész egyház hamarosan magáévá teszi. A természetfölötti életben a kegyelem minden. „Nélkülem semmit sem tehettek" — idézi sokszor Krisztus szavait (Jn 15, 5). Az emberi szabadakaratot nem tagadja, de kissé háttérbe szorítja. Dél-Galliában, ismét szerzeteskörökben, kialakult egy másik, közbeeső megoldás: az akaratnak is van szerepe keresztény életünkben, legalább is meg tudjuk kezdeni, és Isten akkor siet segítségünkre. Ezt a — később szemipelagianizmusnak nevezett — tant már Szent Benedek korában elítéli

egy dél-galliai zsinat. De Benedek erről nem tud. Az isteni kegyelem mellett ő is nagyobb teret ad az emberi kezdeményezésnek és erőfeszítésnek (Prol 29—32, 22, 40—41.).

A Prológus mondanivalóját így foglalhatnánk össze: Meg kell hallanunk Isten hívó szavát, és tetteinkkel kell felelnünk rá. A cselekvéshez, a jó tettekhez ismét Isten segítségére van szükségünk, amit ő meg is ad. Isten hív, mi követjük. Ehhez szükség van intézményre, ahol mindezt gyakorolhatjuk, és ahol célba érhetünk. Ez a kolostor.

A REGULA FEJEZETEI

1. A szerzetesek fajai és életük
2. Milyennek kell lennie az apátnak?
3. A testvéreket meg kell hívni a tanácskozásra
4. Melyek a jó cselekedetek eszközei?
5. Milyen legyen a tanítványok engedelmessége?
6. A hallgatás
7. Az alázatosság
8. Az éjszakai istenszolgálat
9. Hány zsoltárt kell mondani az éjszakai imaórákban?
10. Miként kell végezni nyár idején az éjszakai istendicséretet?
11. Hogyan kell végezni a vasárnaponként a vigíliát?
12. Hogyan kell végezni a reggeli dicséretet?
13. Hogyan kell végezni hétköznapokon a reggeli dicséretet?
14. Miként kell tartani a vigíliát a szentek születésnapján?
15. Mikor kell alleluját mondani?
16. Miként kell az istenszolgálatot napközben végezni?
17. Hány zsoltárt kell mondani ezekben az imaórákban?
18. Milyen rendben kell mondani a zsoltárokat?
19. A magatartás módja a zsoltározásban
20. Tisztelettudó viselkedés az imádságban
21. Milyenek legyenek a monostor dékánjai?
22. Hogyan aludjanak a szerzetesek?
23. A vétségek miatt való kiközösítés
24. Milyen legyen a kiközösítés módja?
25. A súlyosabb hibák
26. Azokról, akik engedély nélkül érintkeznek a kiközösítettekkel
27. Miként gondoskodjék az apát a kiközösítettekről?
28. Azokról, akik többszöri megbüntetés ellenére sem akarnak megjavulni
29. Vajon vissza kell-e fogadni a monostort elhagyó testvéreket?
30. Hogyan kell megbüntetni a kiskorú gyermekeket?
31. Milyen legyen a monostor gondozója?
32. A monostor szerszámai és egyéb tárgyai
33. Lehet-e a szerzeteseknek tulajdonuk?
34. Egyenlően kapják-e mindnyájan a szükségeseket?

35. A konyhán szolgáló hetesek
36. A beteg testvérek
37. Az öregek és a gyermekek
38. A hetes felolvasó
39. Az étel mértéke
40. Az ital mértéke
41. Mikor kell étkezni?
42. A kompletórium után senki se beszéljen
43. Azokról, akik az istenszolgálatra vagy az étkezésre késve érkeznek
44. Hogyan tegyenek eleget a kiközösítettek?
45. Azokról, akik az imateremben követnek el hibát
46. Azokról, akik bármi más dologban hibáznak
47. Az istenszolgálat idejének jelzése
48. A mindennapi testi munka
49. A negyvennapi böjt megtartása
50. Azokról a testvérekről, akik az imateremtől távol dolgoznak
51. Azokról a testvérekről, akik nem nagyon messze távoznak
52. A monostor imaterme
53. A vendégek befogadása
54. Szabad-e a szerzetesnek levelet vagy eulogiát elfogadnia?
55. A testvérek ruházata és lábbelije
56. Az apát asztala
57. A monostor kézműves tagjai
58. A testvérek fölvételének eljárásmódja
59. A nemesek vagy szegények fiai
60. Azokról a papokról, akik a monostorban szeretnének élni
61. Az idegen szerzetesek
62. A monostor papjai
63. A közösség sorrendje
64. Az apáti szék betöltése
65. A perjel
66. A monostor kapusai
67. Az útra küldött testvérek
68. Ha egy testvérre az elöljáró valami lehetetlent bízna
69. A monostorban senki se merészelje a másikat védelmezni
70. Senki se merje a másikat megütni
71. Egymásnak kölcsönösen engedelmeskedjenek

72. A jó buzgóságnak meg kell lenni a szerzetesekben
73. Ez a Regula nem foglalja magában a tökéletesség minden szabályát

A legtöbb régi kézirat a Prológus és a fejezetek között hozza a tartalomjegyzéket, mely nem egyezik meg mindenütt szószerint a fejezetcímekkel. De maga a tartalomjegyzék is új dolog, talán legrégibb példa a könyv történetében.

1. A SZERZETESEK FAJAI

[1]Tudjuk, hogy a szerzeteseknek négy faja van. [2]Az első a cenobitáké; ezek monostorban laknak, rendszabály és apát vezetésével küzdenek.

[3]Második az anakorétáké vagyis a remetéké. Ezek nem a szerzeteséletnek kezdő nekibuzdulásával, hanem a monostorban való huzamosabb próbatétel útján lettek azok. [4]Ezek sok társuk segítségével már megtanultak az ördög ellen küzdeni, [5]és jól felkészülve testvéreik csatasorából magános harcra nyugodtan a pusztába vonulhatnak, és mások támogatása nélkül, puszta kézzel és karral bátran tudnak harcolni Isten segítségével a test és a gondolatok bűnei ellen.

[6]A szerzetesek harmadik, mégpedig igen rossz fajtája a szarabaitáké. Ezek még nem állták ki sem egy regulának, sem a tapasztalat tanításának próbáját, mint az arany a tűzét, hanem puhák még, mint az ólom, [7]cselekedeteikben még ragaszkodnak a világhoz, és nyilvánvalóan csak hazudnak Istennek hajkoronájukkal. [8]Ezek ketten vagy hárman, vagy éppen egyenként, pásztor nélkül nem az Úr, hanem saját maguk aklába zárkóznak; törvény gyanánt áll előttük vágyaik kívánsága, [9]midőn azt, amit maguk elgondolnak és kiválasztanak, szentnek mondják, és amit nem akarnak, azt tilosnak tartják.

[10]Végül a szerzetesek negyedik faját girovágusnak mondják. Ezek egész életükön át más-más tartományban élnek, háromnégy napon majd ebbe, majd abba a kolostorba szállnak vendégül. [11]Mivel folyton csavarognak, soha meg nem állapodnak, saját akaratuknak és a torkosság ingereinek szolgálnak, minden tekintetben rosszabbak a szarabaitáknál.

[12]Mindezek nyomorult életmódjáról jobb hallgatni, mint be-

szélni. [13]Hagyjuk tehát őket és Isten segítségével térjünk át az igen derék fajta, a cenobiták életének elrendezésére.

A szerzeteseknek ez a négy faja nemcsak szemléletes leírás és jellemzés, hanem értékelés is egyben.

A szerzetesélet megindulásakor — Egyiptomban és Szíriában — az első forma a remeteség, az anakoretizmus volt. Bár Pacomius hamarosan megszervezi az első cenobiumokat is, de a közös élet formáját valahogy csekélyebb értékűnek, a gyöngék számára valónak tartották. Ebből az igazi küzdők előbb-utóbb magányos harcra vonultak, ki a pusztába.

Baszileiosz azonban már a közösségben élők pártján van, és egészen praktikus, morális, sőt teológiai okokat is felsorakoztat mellettük: jobbak, mint a remeték.

Cassianus, akit Benedek itt is sok mindenben követ, éveken keresztül tartó tanulmányutakon végig látogatta a híres egyiptomi remetéket, gyűjtötte tanításukat (Collationes c. műve), de igen nagyra értékeli azt a Johannes apátot, aki a remeteéletből visszament a kolostorba, hogy az engedelmességet is gyakorolhassa.

Benedek itt elismerően szól a remetékről, de aztán több szó róluk Regulájában nem esik: a cenobitának írja szabályzatát. Ennek ellenére épp erre a fejezetre hivatkozva alakulnak meg főként a 11. század óta a bencés Regula alatt élő remete-apátságok és remeterendek, pl. a kamalduliak.

6. v.: A szarabaita név kopt eredetű lehet, — elnevezésüket csak innen ismerjük — noha leírásuk megvan Cassianusnál is.

7. v.: „Hazudnak hajkoronájukkal Istennek": A tonzura, a hajkorona volt az egyetlen megkülönböztető jel szerzetes és világi között. A szabad emberek hosszú hajat hordtak, a rabszolgákat lenyírták, így Isten rabszolgáit, a szerzeteseket is. De ezt a tonzurát csak pap vagy szerzetes adhatta fel.

10. v.: A „girovágus" görög-latin kifejezés, körülcsatangolót, körben csavargót jelent. Azért maradnak csak három-négy napig egy kolostorban vendégként, mert ettől kezdve a vendég-szerzetesnek is dolgoznia és a többivel együtt böjtölnie kellett.

Benedek tehát a cenobitáknak írja Reguláját. Ezért címe sok kéziratban Regula Monasteriorum lett.

2. MILYENNEK KELL LENNIE AZ APÁTNAK?

[1]Az apát, aki méltó arra, hogy monostor élén álljon, mindig tartsa emlékezetében, hogy minek nevezik, és az elöljáró nevének tettekkel feleljen meg. [2]Hisszük ugyanis, hogy Krisztus helyettese a monostorban, mivel az ő egyik nevével szólítjuk meg [3]az Apos-

tol szavai szerint: „Megkaptátok a gyermekké fogadás Lelkét, akiben azt kiáltjuk: Abba, Atyánk!" (Róm 8, 15). [4]Éppen azért az apát semmit se tanítson, rendeljen vagy parancsoljon, ami az Úr törvénye ellen van, [5]hanem parancsa és tanítása az isteni igazság kovászaként áradjon szét a tanítványok szívében. [6]Mindig gondoljon arra az apát, hogy mindkét dolog, mind az ő tanítása, mind tanítványai engedelmessége szigorú vizsgálat tárgya lesz az Isten félelmetes ítélete során. [7]Tudja meg azt is az apát, hogy a pásztor hibájának róják fel, ha a Gazda bármily tekintetben kelleténél kevesebb hasznot talál juhaiban. [8]De épp úgy áll az is, hogy ha nyughatatlan és engedetlen nyájára a pásztor egész gondosságával ügyelt, és minden gondját a bűnös tetteik megjavítására fordította: [9]az ilyen pásztor az Úr ítéletében megkapja fölmentését, és elmondhatja az Úrnak a prófétával: „Igazságodat nem rejtettem el szívemben, igazmondásodról és üdvösségedről szólottam, ők pedig megvetve megvetettek engem" (Zsolt 39, 11 és Iz 1, 2). [10]Akkor aztán a gondossága iránt engedetlen juhoknak meglesz büntetésük, a rajtuk erőt vevő halál.

[11]Amikor tehát valaki az apát nevét elvállalja, annak kettős tanítással kell vezetnie tanítványait: [12]azaz mindazt, ami jó és szent, inkább tetteivel mutassa meg, mint szóval; úgyhogy fogékony lelkű tanítványainak szóval adja elő az Úr parancsait, a keményszívűeknek és együgyűbbeknek pedig tetteivel mutassa az isteni törvényeket. [13]Amit pedig azokkal ellenkezőnek jelent ki tanítványai előtt, tetteivel jelezze, hogy olyat nem szabad tenni, hogy „míg másokat oktat, maga elvetésre méltó ne legyen" (1 Kor 9,27). [14]Nehogy egyszer majd neki, vétkesnek ezt mondja az Isten: „Miért hirdeted te igazságaimat, s veszed szájadra szövetségemet? Hiszen gyűlölted a fegyelmet, és szavaimat félredobtad magadtól!" (Zsolt 49, 16—17). [15]És: „Ki testvéred szemében megláttad a szálkát, a tiedben nem vetted észre a gerendát" (Mt 7, 3).

[16]Ne legyen személyválogató a monostorban. [17]Egyiket a másiknál ne szeresse jobban, csak akkor, ha valakit a jó cselekedetekben vagy az engedelmességben jobbnak talál. [18]A szabad szülőktől származottat ne tegye elébe a rabszolgasorból megtérőnek, hacsak valami ésszerű ok nem forog fenn. [19]De ha az apát az igazságosságnak megfelelően ezt tartaná jónak, járjon el így az

egyesek sorrendjére vonatkozóan; különben pedig ki-ki saját helyét tartsa meg, [20]mivel akár rabszolga, akár szabad valaki, Krisztusban mindnyájan egyek vagyunk, és egy Úr alatt ugyanannak a katonáskodásnak és rabszolgaságnak terhét viseljük, „mert nincs személyválogatás az Istennél" (Róm 2, 11). [21]Ő csak akkor tesz különbséget közöttünk, ha jó cselekedetekben másoknál jobbnak és alázatosabbnak talál. [22]Egyforma legyen tehát benne a szeretet mindenki iránt, s mindenkit érdeme szerint ugyanazon fegyelem alatt tartson.

[23]Tanításában pedig az apát mindenben tartsa meg az Apostolnak a példáját, amennyiben azt mondja: „Ints, kérj, feddj" (2 Tim 4, 2). [24]Vagyis: mindig az időnek megfelelően majd ijesszen, majd gyöngéd legyen; mutassa a mester keménységét és az atya jóságát; [25]azaz arra figyelmeztetjük, hogy a fegyelmetleneket és nyughatatlanokat keményebben intse meg, — az engedelmeseket pedig, továbbá a szelídeket és türelmeseket kérje, hogy még jobban haladjanak előre, — a hanyagokat és a parancsok megvetőit végül feddje és büntesse meg. [26]Ne nézze el a vétkesek hibáit, hanem amennyire bírja, mindjárt keletkezésükben gyökerestül irtsa ki. Mindig emlékezzék Hélinek, a silói papnak veszedelmes sorsára. [27]A tisztelettudó és értelmes lelkeket első- és másodízben szóval figyelmeztesse. [28]A gonoszokat ellenben és a megátalkodottakat, a kevélyeket és engedetleneket mindjárt a bűn keletkezésekor vesszőzéssel vagy más testi büntetéssel fenyítse meg, hiszen ismeri az Írást: „A balgát a szó meg nem javítja" (Péld 29, 19). [29]És másutt: „Vesszővel verd meg fiadat, és megszabadítod lelkét a haláltól!" (Péld 23, 14).

[30]Az apát mindenkor gondoljon arra, hogy mi ő, és hogy minek nevezik, és tudja meg, hogy akire többet bíznak, attól többet is kívánnak. [31]Tudja, hogy milyen nehéz és terhes föladatot vállalt magára: a lelkek irányítását és sokféle emberek szokásainak szolgálatát. Az egyiket ugyanis gyengédséggel, a másikat dorgálással, a harmadikat rábeszéléssel vezesse. [32]Mindenkihez sajátos jelleme és értelmessége szerint alkalmazkodjék és igazodjék, hogy ne csak a rábízott nyájnak ne vallja kárát, de a jó nyájnak gyarapodásán is örvendhessék.

[33]Mindenekelőtt el ne hanyagolja a reábízott lelkek üdvét vagy azt kicsinek ne tartsa, mert túlságosan sok a gondja a mulandó és

esendő és földi dolgokra, [34]hanem mindig gondolja meg, hogy a lelkek vezetését vállalta, s róluk számot is kell majd adnia. [35]És hogy a csekély vagyont ne hozza fel esetleg mentségül, emlékezzék meg mindig az Írásról: „Keressétek először az Isten országát és annak igazságát, és mindezek hozzáadatnak nektek" (Mt 6, 33). [36]És másutt: „Semmi sem hiányzik azoknak, kik félik őt" (Zsolt 33, 10). [37]És tudja meg, hogy aki a lelkek vezetését vállalta magára, az készüljön is a számadásra. [38]Bármilyen nagy számmal vannak is testvérek gondviselésére bízva, legyen szilárdan meggyőződve, hogy az ítélet napján mindezekről a lelkekről számot kell adnia az Úrnak, s azon felül mindenesetre a saját lelkéről is. [39]Így, míg pásztorként állandóan félnie kell a jövendő vizsgálattól a rábízott juhok miatt, míg aggódik a másokról való számadás miatt, a magáéról is gondoskodik. [40]Midőn intéseivel mások javításán munkálkodik, maga is megtisztul a vétkektől.

A Regula fejezetcímei sokszor kérdő mondat formában jelennek meg. Ennek hagyománya van, éppen a regulákban is. Baszileiosz két regulájában is gyakoriak; a rövidebben tárgyalt regulában valóságban is a tanítványok tesznek fel kérdéseket a lelkivezető apátnak, és a fejezet törzse erre válaszol. — Szent Benedek közvetlen forrása azonban itt is a Regula Magistri volt. Ennek a névtelen szerzőjű regulának azért adta ezt a címet Aniane-i Szent Benedek, a szerzetesek karoling reformátora, mivel a legtöbb fejezet itt így kezdődik: A tanítvány(ok) kérdése: — és jön a kérdőmondatos cím: Milyennek kell lennie az apátnak? Az Úr válaszol a Magiszter által: — és jön a fejezet maga. A mi Regulánk nem hangsúlyozza ennyire ezt a szinte isteni sugalmazottságot, de a háttérben nála is ez áll.

Az apát személyének és szerepének fontossága itt is és az egész Regulában szembeötlő. A Regula mellett ő az alapkő a cenobita életformában. Tőle függ minden a monostorban, s ez a fejezet erősen is hangsúlyozza nagy felelősségét Isten előtt: ez akadályozza meg abban, hogy önkényes uralkodó legyen. Ő Krisztus helyettese, ő a pásztor, elsősorban ő a tanító Isten parancsaiban. Ebben viszont a Szentírástól függ. Vezetése kettős: példa és tanítás, — éppúgy mint Krisztusnál! — Nagy felelősségét az ítéleten csak az könnyíti, hogy a szerzetes hasonló számadással fog tartozni.

A 3. v.-ben szokatlan a szentírási értelmezés: Krisztus egyik előneve (pronomenje) az Atya. Más szentatyáknál is előfordul néha.

16. sk. versek a személyválogatás ellen szólnak. A rabszolga és a szabad származású egyenlő. Itt érik be Szent Pál tanítása. A szerzetesek sorrendjére itt történik először célzás; részletesen látni fogjuk a 63. fejezetben.

A 23. sk. versekben az egyénekhez alkalmazkodó lelki vezetésnek szép példáját látjuk. Nagy Szent Gergely Regula Pastoralisának — melyben a lelkipásztoroknak ad ma is érvényes tanácsokat —, ez lesz legfőbb témája.

26. v.: Héliről (a mai fordításban: Éli) az 1 Sám. 2, és 4. fejezete mondja el, hogy főpap létére elnézte két fiának bűnös életét. Mikor a filiszteusok elleni egyik harcát elveszti a zsidó nép, a két fiú elesik, és az Isten ládája is az ellenség kezére kerül. Amikor a hírvivőtől Héli mindezt megtudja, hanyatt esik székében és nyakát töri.

28. v.: a testi fenyítést, a megvesszőzést említi. Mint látni fogjuk, Benedeknek ezt a ritka büntetését (főként az Ószövetség alapján) megengedhetőnek és hasznosnak tartották.

Ez a fejezet nemcsak az apátnak, de mindenféle szellemi vezetőnek hasznos lelki tükre lehet.

3. A TESTVÉREKET MEG KELL HÍVNI A TANÁCSKOZÁSRA

[1]Valahányszor valami fontos tennivaló fordul elő a monostorban, hívja egybe az apát az egész közösséget, és adja elő maga, hogy miről van szó. [2]És miután meghallgatta a testvérek tanácsát, mérlegelje magában, s amit hasznosabbnak ítél, azt cselekedje. [3]Azért mondtuk, hogy mindnyájukat hívja meg a tanácsra, mivel gyakran a fiatalabbnak nyilatkoztatja ki az Úr azt, ami jobb.

[4]A testvérek pedig így adjanak alázatosan, teljes alárendeltséggel tanácsot, nézetüket pedig makacsul védeni ne merészeljék, [5]és inkább az apát ítélete legyen a döntő, úgyhogy amit ő üdvösebbnek ítél, annak mindnyájan engedelmeskedjenek. [6]De ahogy tanítványokhoz illik, hogy szót fogadjanak mesterüknek, úgy az is illő, hogy ő is megfontoltan és igazságosan rendezzen el mindent.

[7]Tehát mindnyájan mindenben kövessék a Regulát, mint tanítójukat, és attól senki vakmerően el ne térjen. [8]Senki a monostorban ne kövesse saját szíve akaratát, [9]és ne is merészeljen arcátlanul vagy éppen a monostoron kívül apátjával szembeszállni. [10]Ha pedig valaki mégis megtenné ezt, a Regula által előírt büntetéssel sújtsák. [11]De maga az apát is mindent istenfélelemmel és a Regula megtartásával tegyen, hiszen nagyon is jól tudja, hogy minden ítéletéről Istennek, a legigazibb bírónak ad majd számot.

[12]Ha pedig valami kisebb elintézni való akad a monostor ügyeiben, csak a szeniorok tanácsával éljen. [13]Miként az Írás mondja: „Mindent tanácskéréssel tégy, és a cselekedet után nem fogsz bánkódni" (Sir 32, 24 és Péld 31, 3).

Az apátnak az előző fejezet nagy tekintélyt és hatalmat adott. Hatalmát a vezetésben csak az isteni ítéletre való gondolat korlátozza; tanításában pedig a Szentírás a mérték. Itt a kolostor ügyeinek intézésében bizonyos korlátozást jelent a testvérek kötelező tanácsa, és a Regula törvénykönyv jellegének hangsúlyozása.

A tanácsadó testület itt jelenik meg elsőízben a szerzetesség történetében. Alapjai részben a Szentírásra — bár itt csak egyetlen helyre hivatkozik a szöveg —, részben a római család, família tanácskozására mehetnek vissza. Ebből a kezdetből azonban hamarosan kifejlődik a „konvent": a szerzetesek közössége mint jogi személy. Itt még csak tanácsot adnak a testvérek, olyan ügyekben, melyeket az apát tár elébük, — bár az apátnak kötelessége szorosabban meg nem nevezett esetekben tanácsukat kérni, — és a végén az apáté ismét a döntési jog. Később majd előírják: milyen ügyeket *kell* a konvent elé tárni, sőt még később, hogy miben van magának a konventnek döntési joga. Így indítja el ez a fejezet a szerzetesalkotmány demokratizmusát.

A 3. v.-ben megcsillan még egy szempont: a szerzetesség karizmatikus volta. Minden szerzetes kap vagy kaphat indítást, „kinyilatkoztatást" Istentől a közösség javára. Gyakran épp a fiatalabbak, akik élettapasztalatra és bölcsességre koruk miatt nem igen hivatkozhattak. Vö. 63. fejezet 6. v.: Sámuel és Dániel is gyermek létükre ítélkeztek a nép vénein.

4. MELYEK A JÓ CSELEKEDETEK ESZKÖZEI?

[1]Először is: szeresd az Úristent, teljes szívből, teljes lélekből és teljes erődből (Mk 12, 30; Lk 10, 27).
[2]Aztán felebarátodat, mint önmagadat (Mk 12, 31; Lk 10, 28).
[3]Továbbá: ne ölj.
[4]Házasságot ne törj.
[5]Ne lopj.
[6]Bűnös vágyaid ne legyenek.
[7]Hamis tanúságot ne szólj (Mt 19, 18 sk; Lk 18, 20, Kiv 20, 27), Róm 13, 9).
[8]Tisztelj minden embert (Pét 2, 17)
[9]És amit nem kívánsz magadnak, te se tedd másnak (Mt 7, 12, Tób 4, 16).

[10]Tagadd meg magadat, hogy kövessed Krisztust (Mt 16, 24; Lk 9, 9, 23).
[11]Testedet sanyargasd. (1 Kor 9, 27).
[12]Élvezeteknek ne add át magad.
[13]Szeresd a böjtöt.
[14]Új erőre segítsd a szegényeket.
[15]Ruházd a mezíteleneket.
[16]Látogasd a betegeket (Mt 25, 36).
[17]Temesd el a halottakat.
[18]Légy segítségére a szorult helyzetben levőknek.
[19]Vigasztald a szenvedőket.
[20]Tartsd távol magad a világ cselekedeteitől.
[21]Semmit elébe ne tégy Krisztus szeretetének.
[22]Ne engedd kitörni haragodat.
[23]Ne légy haragtartó (Péld 12, 20).
[24]Csalárdságot ne ápolj szívedben.
[25]Ne adj színlelt békecsókot.
[26]A szeretet gyakorlását el ne hagyd.
[27]Ne esküdözzél, hogy esetleg hamisan ne esküdjél (Mt 5, 34).
[28]Szíved és szád mindig igazat mondjon.
[29]A rosszat rosszal ne viszonozd.
[30]Méltánytalanságot ne tégy; ha pedig veled szemben követték el, békén tűrd el.
[31]Szeresd ellenségeidet (Mt 5, 44; Lk 6, 23).
[32]Ne szidalmazd azokat, akik téged szidalmaznak, hanem inkább áldjad őket (Lk 6, 28; 1 Kor 4, 12).
[33]Az igazságért az üldözést is viseld el.
[34]Ne légy gőgös.
[35]Ne légy iszákos (Tit 1, 7).
[36]Ne légy falánk.
[37]Ne légy álomszuszék.
[38]Ne légy rest (Róm 12, 11).
[39]Se zúgolódó.
[40]Se rágalmazó (Bölcs 1, 11).
[41]Vesd reményedet Istenbe.
[42]Ha valami jót látsz magadban, Istennek tulajdonítsd, ne magadnak.

[43]A rosszat ellenben mindig ismerd el magad tetténck és magadat okold.

[44]Félj az ítélet napjától.

[45]Rettegj a pokoltól.

[46]Teljes lelki vággyal kívánd az örök életet.

[47]A halál naponként ott álljon szemed előtt.

[48]Életed tetteire minden órában ügyelj.

[49]Légy meggyőződve arról, hogy Isten mindenütt figyel rád.

[50]A szívedben felbukkanó rossz gondolatokat csapd azonnal Krisztushoz, és tárd fel őket a lelki atya előtt.

[51]Őrizd meg ajkadat a hitvány és gonosz beszédtől.

[52]Ne szeresd a sok beszédet.

[53]Ne mondj hiábavaló vagy nevetésre ingerlő szavakat.

[54]A sok vagy túlzó nevetést ne kedveld.

[55]A szent olvasmányokat örömmel hallgasd.

[56]Gyakran borulj le az imádság alatt.

[57]Múltad bűneit könnyek és fohászkodások közt minden nap valld meg imádságaidban Istennek.

[58]Hibáidból pedig a jövőben javulj meg.

[59]Ne elégítsd ki a test kívánságait (Gal 5, 16).

[60]Gyűlöld saját akaratodat.

[61]Az apát parancsainak mindenben engedelmeskedj, mégha ő maga — mitől Isten mentsen —, másként cselekednék is, megemlékezvén mindig az Úr parancsáról: „Amiket mondanak, tegyétek meg; de amiket cselekszenek, ne cselekedjétek" (Mt 23, 3).

[62]Ne kívánd, hogy szentnek mondjanak mielőtt az lennél, hanem előbb légy azzá, hogy némi igazsággal annak nevezhessenek.

[63]Isten parancsait naponként tettekkel teljesítsd.

[64]Szeresd a tisztaságot (Jud 15, 11).

[65]Senkit se gyűlölj.

[66]Ne legyen benned féltékenység.

[67]Ne légy irigy.

[68]Ne találd kedved a civódásban.

[69]Kerüld a felfuvalkodást.

[70]Tiszteld az idősebbeket.

[71]Szeresd a fiatalabbakat.

[72]Ellenségedért Krisztus szeretetében imádkozzál.

[73]Haragosoddal még napszállta előtt békülj ki.
[74]És Isten irgalma felől soha kétségbe ne essél.
[75]Íme ezek, a lelki élet mesterségének eszközei! [76]Ha ezeket éjjel-nappal szüntelenül használtuk, és az ítélet napján róluk számot adtunk, akkor az Úr majd megadja nekünk a jutalmat, melyet maga ígért: [77]„Szem nem látta, fül nem hallotta, amit az Úr azoknak készített, akik őt szeretik "(1 Kor 2, 9).
[78]Az a műhely pedig, ahol mindezt szorgosan gyakorolhatjuk, a monostor zártsága és az állhatatos megmaradás a közösségben.

Sajátos fejezete ez a Regulánknak: a jó cselekedetek 74 eszközét sorolja fel katalógusszerűen, és a végén a műhelyt, ahol ezeket az eszközöket gyakorolni lehet és kell: a kolostort. Az „instrumentum" szó azonban nemcsak eszközt jelenthet, hanem oktatást, tankönyvet is; viszont a Prológus „schola" szava nemcsak iskolát jelent, hanem valamiféle iparos-testületet, tehát műhelyt is.

A keresztelés előtt adtak ilyenféle erénykatalógusokat a hitújoncoknak, ilyen pl. a Didaché, a második század elején keletkezett keresztény irat. A szerzetesség a keresztségre épül fel. Az eszközök első sorozatai nem is a szerzeteseknek, hanem általában a kereszténynek szólnak. De hát a szerzetes is elsősorban keresztény.

Az egyes eszközök gyakran a Szentírásból erednek, még akkor is, ha nem szorosan vett idézetek, és nem is hivatkozunk mindenütt ilyenekre. Feltűnő a hegyi beszéd több kifejezésének használata.

Bizonyos tartalmi csoportokat könnyű megkülönböztetni, anélkül, hogy szigorú logikát keresnénk a felsorolásban. A kettős főparancs után (1. és 2. vers), a Tízparancsolat második táblája következik, annyi módosítással, hogy a negyedik parancs a végére kerül, — ahogy már Mt 19, 19-ben is —, és a szülők tisztelete helyett, mivel a kolostorban általában nincsenek ott a testi szülők, minden ember tiszteletére buzdít. (8. v.)

A 25. eszköz: „Ne adj színlelt békecsókot" annyit jelent: szentáldozás előtt, vendégfogadáskor, új testvér felvételénél adtak békecsókot a szeretet, megbocsátás, befogadás jeléül. Az ilyen krisztusi jel nem lehet üres formaság, még kevésbé takarhat ellenkező lelkületet.

A 42. és 43. eszköz idézet a pütagoreus Sextus Enchiridon c. könyvecskéjéből, amelyet ebben a korban általában Szent Sixtus pápának tulajdonítottak. Talán már Szent Ágoston (Sermo 90,1) is így idézi ezt a mondást.

A 44—49. eszköz Szent Benedek eszkatologikus elveit foglalja össze. Az 50. eszköz a Prológus 28. versére utal vissza, és azt alkalmazza. —A következő eszközök a beszéd közben elkövetett hibákat akarják kiküszöbölni.

A magánimát arcra borulva, ún. prostrációban végezték. Erre utal az 56. eszköz: „Gyakran borulj le az imádság alatt".

A „lelki" jelzőt az 50. v.-ben: „lelki atya" és a 75-ben: „lelki élet" ne vegyük a ma szokásos pszichológiai vagy morális értelemben. Ez a Szentlélekre utal: lelki atya az, akit a Szentlélek képessé tesz mások vezetésére és így az atyaságra.

A „lelki élet" a Benne való élet, a Lélektől irányított, mozgatott élet.

Az egyes eszközökről inkább elmélkednünk kell, semmin kommentálni őket.

5. AZ ENGEDELMESSÉG

[1]Az alázatosság legkiválóbb foka a késedelem nélküli engedelmesség. [2]Ez illik azokhoz, akik Krisztusnál semmit kedvesebbnek nem tartanak.

[3]Mihelyt tehát az elöljáró valamit parancsol, azon szent szolgálat miatt, melyet fogadtak, valamint a pokoltól való félelem és az örök élet dicsősége miatt, [4]mintha csak isteni parancs volna, késlekedést ne ismerjenek a cselekvésben. [5]Ezekről mondja az Úr: „Mihelyt füle hallotta, engedelmeskedett nekem" (Zsolt 17, 45). [6]És ugyancsak ő mondja a tanítóknak: „Aki titeket hallgat, engem hallgat" (Lk 10, 16).

[7]Az ilyenek tehát rögtön otthagyják a maguk dolgait, lemondanak saját akaratukról, [8]azonnal letesznek mindent kezükből, s amin dolgoztak, azt befejezetlenül hagyják, s a parancsadó szavát gyorslábú engedelmességben tetteikkel követik. [9]Így a két dolog: a mester kimondott parancsa és a tanítvány véghezvitt tette mintegy egyszerre, ugyanabban a pillanatban az istenfélelem sietségével gyorsan történik meg.

[10]Akiket az örök élet elnyerésére sarkall a szeretet, [11]a szoros utat választják, melyről az Úr azt mondja: „Szoros az út, mely az életre vezet" (Mt 7, 14). [12]Mivel nem a saját fejük szerint élnek és nem vágyaiknak és gyönyöreiknek engedelmeskednek, hanem másnak az ítélete és parancsa szerint járnak, monostorban élik le életüket, és azt kívánják, hogy apát legyen fölöttük. [13]Az ilyenek kétségkívül az Úrnak azt a kijelentését követik: „Nem azért jöttem, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem azét, aki engem küldött" (Jn 6, 38).

[14]De maga ez az engedelmesség csak akkor lesz tetsző Isten előtt és kedves az embereknek, ha a parancsot nem ingatagon,

lassan, lagymatagon, vagy nem zúgolódva és nem ellentmondva teljesítjük.

15Az elöljárónak adott engedelmességet ugyanis Istennek nyújtjuk. Hisz ő maga mondta: „Aki titeket hallgat, engem hallgat" (Lk 10, 16).

16És hozzá még jó lélekkel kell a tanítványoknak engedelmeskedniük, mert „Isten a jókedvű adakozót szereti" (2 Kor 9, 7). 17Mert ha rossz lélekkel engedelmeskedik a tanítvány és szájával, de ha csak szívében is zúgolódik, hiába teljesíti a parancsot, 18mégsem lesz már tetsző az Isten előtt, aki a zúgolódót szíve szerint ítéli meg. 19Az ilyen tettért semmi jutalom nem jár, sőt még a zúgolódó büntetést is von magára, hacsak elégtételadással meg nem javul.

Az engedelmesség a cenobitáknak, a közösségben élőknek erénye. Ikertestvér az alázatossággal, ahogy a körülírásába is belefoglalja: „Az alázatosság első, legkiválóbb foka" (1. v.). Az alázatosságról szóló fejezetben, a hetedikben, még visszatér majd rá.

Ezután a megokolást adja: miért kell engedelmeskednünk (2—6. v.). Az okok közül legfontosabb, melyre még a 15. v.-ben is hivatkozik: „az engedelmességet Istennek adjuk". — A 6. v.-ben a „tanítók" szót Krisztus tanítványaira érti, akik aztán az egyház tanítói lettek. Ezt a kifejezést azonban a pelagianus eretnekek kisajátították a maguk tanítói számára. Ágoston gúnyolódik is ezen. A keresztény írók ezt a szót ebben a jelentésében kevéssé alkalmazták, de Szent Benedek nyugodtan használja, őt nem zavarja.

A következőkben (7—15. v.) az engedelmesség módjáról szól. A befejezésben (16—19. v.) a zúgolódás bűnére tér ki. Ez nem egyenlő a jogos panasszal, a nehézségek átérzésével. De a zúgolódva, nem derűs, készséges szívvel nyújtott engedelmesség értéktelen. Az engedelmesség okozta modern problémákról a Regula még nem tud.

6. A HALLGATÁS

1Tegyük meg, amit a próféta mond: „Szóltam, vigyázok utamra, hogy ne vétkezzem nyelvemmel. Őrizet alá vettem számat. Elnémultam, megalázkodtam és hallgattam a jókról" (Zsolt 38, 2—3). 2Ezzel megmutatja a próféta, hogy a hallgatás kedvéért néha még a jó beszédektől is tartózkodnunk kell, menynyivel inkább kell a bűnnek büntetése miatt a rossz szavakkal felhagynunk. 3Tehát a hallgatás fontossága miatt a tökéletes tanítványok is ritkán kapjanak engedélyt még a jó, szent és épületes beszédre is, 4mert írva van: „A sok beszédben nem kerülöd

ki a bűnt" (Péld 10, 19). [5]És másutt: „Halál és élet van a nyelv kezében" (Péld 18, 21).

[6]Mert szólni és tanítani a mester dolga, a tanítványokhoz a hallgatás és az odafigyelés illik. [7]Ha tehát valami kérdeznivalójuk van, azt teljes alázattal és az alárendeltek tiszteletadásával kérjék.

[8]Az illetlen tréfálkozást pedig és a haszontalan, nevetésre ingerlő szavakat mindenünnen örökre száműzzük, és nem engedjük meg, hogy a tanítvány ilyen beszédekre nyissa száját.

A Regula megkülönbözteti a taciturnitas-t, hallgatást és a silenciumot, a csendet. Az előbbi magatartás, erény, az utóbbi bizonyos helyeken és időkben előírt gyakorlat. Itt a hallgatásról van szó. Az egész fejezet mögött azonban egy régi, még az egyiptomi remeteéletből származó szokás és elmélet áll. Eszerint a remete-szerzeteseknek két csoportja volt: a Szentlélektől már törekvéseik elismeréséül tökéletessé tett „atyák", és a még kezdő, afelé törekvő tanítványok. Az előbbiek adhattak lelki tanítást, beszélhettek a „jóról". A tanítványokhoz a hallgatás illett, legföljebb a lelki életre vonatkozó kérdéseiket tehették föl. A kolostorban, a cenobitáknál másként állt a helyzet: itt egy a tantító, a lelki vezető: az apát. De mások is megkaphatják itt a tanítás karizmáját. Ezek a „tökéletes tanítványok". Nos, ezeknek hasonlóképpen ritkán engedi meg ez a fejezet a jó, épületes és szent beszédeket.

A befejezés, mint annyiszor a Regulában, egy további részletkérdésről szól. Az illetlen tréfa nem lehet a Szentlélek sugalmazásából, ezt mindenünnen kizárja, igen nyomatékos szavakkal a törvényhozó.
Ezt az erényt is az alázatossághoz kapcsolja be a Regula.

7. AZ ALÁZATOSSÁG

[1]Testvérek, a Szentírás kiáltva mondja nekünk: „Mindaz, aki magát felmagasztalja, megaláztatik, és aki magát megalázza felmagasztaltatik" (Lk 14, 11; 18, 14; Mt 23, 12). [2]Ezekkel a szavakkal tehát megérteti velünk, hogy önmagunk felmagasztalása nem más, mint a kevélység egy faja; [3]ettől pedig a próféta saját kijelentése szerint óvakodik, amikor így szól: „Uram, nem gőgös az én szívem, és nem nagyralátó a szemem; nagy dolgokat nem kerestem, sem az erőmet meghaladó csodákat". [4]Mert mi lenne, ha „felmagasztalnám lelkemet és alázatosan nem gondolkodnám? Mint akit az anyatejtől elválasztanak, úgy fizetsz vissza a lelkemnek" (Zsolt 130, 1—2).

[5]Azért, testvérek, ha a legtökéletesebb alázatosság csúcsát el akarjuk érni, és gyorsan el akarunk jutni arra az égi felmagasztalásra, amelyre a jelen élet alázatossága révén emelkedhetünk, [6]akkor fölfelé törekvő cselekedeteinkkel olyan létrát kell felállítanunk, amilyen Jákobnak jelent meg álmában, s amelyen angyalokat látott fölemelkedni és alászállni. [7]Ezt a fölemelkedést és leszállást bizonyára csak arra érthetjük, hogy önmagunk felmagasztalásával leszállunk és az alázatossággal fölemelkedünk.

[8]Ez a felállított létra pedig földi életünk, melyet, ha alázatos a szívünk, az Úr az égig emel. [9]A létra két oldalának pedig lelkünket és testünket mondhatjuk, s ezek közé az oldalak közé az isteni meghívás az alázatosságnak és a szerzeteséletnek különböző fokait illesztette, hogy rajtuk fölfelé haladjunk.

[10]Az alázatosság első foka tehát az, ha az ember Isten félelmét mindenkor szem előtt tartja, róla soha meg nem feledkezik, [11]ha folyton gondol mindazokra, amiket Isten parancsol, szüntelen lelkében forgatja: egyrészt mint égeti a pokol bűneik miatt az Istent megvetőket, másrészt hogy örök élet vár az istenfélőkre. [12]Így az ember mindig őrizkedni fog a bűntől és a vétektől, nevezetesen a gondolatok, a nyelv, a kéz, a láb, továbbá az önakarat bűneitől, de a test vágyaitól is. [13]Legyen arról meggyőződve, hogy Isten őt az égből mindig, minden időben szemmel tartja, tetteit Isten szeme mindenütt látja, és az angyalok minden órában jelentik neki.

[14]Ezt azzal bizonyítja nekünk a próféta, hogy rámutat a gondolatainkban mindig jelen levő Istenre, aki „a szíveket és veséket vizsgáló Isten" (Zsolt 7, 10). [15]És másutt: „Az Úr ismeri az emberek gondolatait" (Zsolt 93, 11). [16]Ugyancsak ő mondja: „Belelátsz gondolataimba távolról is" (Zsolt 138, 3). [17]És: „Mivel az ember gondolata is neked tesz vallomást" (Zsolt 50, 11). [18]Ezért, hogy szorgosan vigyázzon helytelen gondolataira, a jóra törekvő testvér mindig azt mondja szívében: „Akkor leszek ártatlan előtte, ha őrizkedem rosszaságomtól" (Zsolt 17, 24).

[19]Saját akaratunk követése pedig azért tilos, mert az Írás azt mondja nekünk: „A magad akaratától fordulj el" (Sir 18, 38). [20]És az imádságban is arra kérjük Istent, hogy legyen meg az ő akarata mibennünk (Mt 6, 10). [21]Méltán tanultuk tehát, hogy nem szabad követnünk saját akaratunkat, midőn óvakodunk

attól, amit az Írás mond: „Vannak utak, amelyek az emberek előtt helyeseknek látszanak, de végül a pokol fenekére vezetnek" (Péld 16, 25). [22]Hasonlóképpen rettegjünk attól is, amit a hanyagokról mond: „Romlottakká és utálatosokká váltak törekvéseikben" (Zsolt 13, 2).

[23]A testi vágyak között is higgyük el, hogy mindig jelen van bennünk az Isten, amint a próféta az Úrnak mondja: „Előtted minden vágyódásom" (Zsolt 37, 10). [24]Őrizkednünk kell tehát minden rossz vágytól, mert a halál leselkedik a gyönyörök bejárata mellett. [25]Ezért parancsolja az Írás is: „Ne járj érzéki vágyaid után" (Sir 18, 30).

[26]Ha tehát „az Úr szeme figyelemmel kíséri a jókat és a gonoszokat" (Péld 15, 3), [27]és „az Úr az égből mindig az emberek fiaira néz, hogy lássa, van-e értelmes és Istent kereső" (Zsolt 13, 2), [28]és ha a mellénk rendelt angyalok minden nap, éjjel-nappal jelentik tetteinket az Úrnak: [29]vigyázzunk minden órában, testvérek, hogy miként a zsoltárban a próféta mondja, Isten egykor bennünket is „gonoszra hajlóknak és haszontalanoknak ne lásson" (Zsolt 13, 3). [30]És ha most megkímél is bennünket, mert jóságos és javulásunkat várja, de azt ne mondja nekünk a jövőben: „Ezeket cselekedted és én hallgattam" (Zsolt 49, 21).

[31]Az alázatosság második foka, ha az ember nem szereti saját akaratát, és nem gyönyörködik kívánságainak kielégítésében, [32]hanem tettekkel követi az Úrnak azt a szavát: „Nem azért jöttem, hogy a magam akaratát cselekedjem, hanem azét, aki engem küldött" (Jn 6, 38). [33]Hasonlóképpen mondja egy szent könyv is: Az önakarat bűnhődéssel jár, a megkötöttség koronát szerez.

[34]Az alázatosságnak harmadik foka abban áll, hogy az ember Isten iránti szeretetből, teljes engedelmességgel aláveti magát elöljárójának, és követi az Urat, akiről azt mondja az Apostol: „Engedelmes lett a halálig" (Fil 2, 8).

[35]Az alázatosság negyedik foka, ha valaki úgy engedelmeskedik, hogy a nehézségek és kellemetlenségek között is, sőt az elszenvedett méltánytalanságok ellenére is, csendesen, jó lélekkel megőrzi türelmét, [36]a kitartásban el nem fárad, meg nem hátrál, az Írás szava szerint: „Aki állhatatos marad mindvégig, az üdvözül" (Mt 10. 22). [37]És másutt: „Szíved legyen erős, és tarts ki az

Úrban!" (Zsolt 26, 14). [38]És hogy megmutassa, mint kell a hivőnek Istenért még az ellenére valókat is elviselnie, a béketűrők nevében ezt mondja: „Miattad gyilkolnak minket naphosszat, leölésre szánt juhoknak tekintenek bennünket" (Zsolt 43, 22). [39]És az isteni jutalom biztos reményében örvendve folytatják: „De mindezeken győzedelmeskedünk azáltal, aki szeret bennünket" (Róm 8, 37). [40]És ugyancsak az Írás mondja más helyen: „Próbára tettél bennünket, Isten, tűzzel vizsgáltál meg minket, ahogy tűzzel vizsgálják az ezüstöt; vadásztőrbe vezettél bennünket, és nehézségeket tettél hátunkra" (Zsolt 65, 10—11). [41]És hogy megmutassa, hogy elöljáró alatt kell lennünk, így folytatja; „Embereket tettél fejünk fölé" (Zsolt 65, 12). [42]De az Úr parancsát az ellenünkre levő dolgok és méltánytalanságok között azok teljesítik türelemmel, akik, ha megütik egyik arcukat, odanyújtják a másikat is; ha elveszik ingüket, odaadják köpenyüket is; ezer lépésre kényszerítik őket, elmennek kétannyira is (Mt 5, 34—41); [43]akik Pál apostollal eltűrik a hamis testvéreket, és áldják azokat, akik őket szidalmazzák (2 Kor 11, 26; 1 Kor 4, 12).

[44]Az alázatosság ötödik foka, ha a szerzetes a szívében fölmerülő minden rossz gondolatát és titkon elkövetett rossz cselekedeteit nyíltan feltárja apátjának. [45]Erre buzdít bennünket az Írás: „Tárd föl utadat az Úr előtt, és bízzál benne" (Zsolt 36, 5). [46]És máshol ezt mondja: „Tegyetek vallomást az Úrnak, mert jó, mert irgalma örökkévaló" (Zsolt. 117,1., 105,1.),[47] és a próféta is: „Vétkemet megvallottam neked, és igazságtalanságaimat nem titkoltam el. [48]Így szóltam: Megvallom magam ellen igazságtalanságomat az Úrnak, és te megbocsátottad szívem gonoszságát" (Zsolt 31, 5).

[49]Az alázatosság hatodik foka, ha a szerzetes minden csekélységgel és silányággal megelégedett, és mindarra nézve, amit reá bíznak, mintegy rossz és méltatlan munkásnak ítéli magát. [50]És azt mondja magában a prófétával: „Semmivé lettem és mint ki mit sem tud; olyanná lettem előtted, mint az igavonó barom. És mégis mindig veled vagyok" (Zsolt 72, 22—23).

[51]Az alázatosság hetedik foka, ha magát nemcsak szájával vallja mindenkinél alábbvalónak és értéktelenebbnek, hanem szíve legmélyén is hiszi azt. [52]Megalázza magát és a prófétával együtt mondja: „Én pedig féreg vagyok és nem ember; emberek

gyalázata és a nép megvetettje" (Zsolt 21, 7). [53]„Felmagasztaltam magam, de megaláztattam és megszégyenültem" (Zsolt 86, 16). [54]És másutt: „Jó nekem, hogy megaláztál engem, hogy megtanuljam parancsaidat" (Zsolt 118, 71, 73).

[55]Az alázatosságnak nyolcadik foka, ha semmi egyebet sem tesz a szerzetes, csak azt, amire a monostor közös szabálya és az elődök példája serkenti.

[56]Az alázatosság kilencedik foka, ha a szerzetes nyelvét visszatartja a beszédtől, és a hallgatást megtartva nem beszél, míg nem kérdezik, [57]hiszen az Írás is bizonyítja: „A sok beszédben nem kerülöd el a bűnt" (Péld 10, 7), [58]és: „a fecsegő ember nem talál irányra a földön" (Zsolt 139, 12).

[59]Az alázatosság tizedik foka, ha nem hajlandó és kész a nevetésre könnyen, hiszen írva van: „A bolond fölemeli hangját a nevetésben" (Sir 21, 23).

[60]Az alázatosság tizenegyedik foka, ha a szerzetes beszéd közben szeliden és nevetés nélkül, alázatosan és komolyan keveset és okosat szól, és nem lármás a hangja, [61]amint az egyik írás tartja: Kevés szavából ismerhető föl a bölcs.

[62]Az alázatosság tizenkettedik foka abban áll, ha a szerzetes nemcsak szívében alázatos, hanem testtartása is kifejezi alázatosságát mindenki előtt, aki csak látja. [63]Vagyis: az istenszolgálatban, az imateremben, a monostorban, a kertben, az úton, a mezőn, szóval: bárhol ül, jár vagy áll, mindig lehajtott fővel a földre szegezze szemét. [64]Bűneiért mindenkor tartsa magát vádlottnak és vélje azt, mintha máris jelen lenne azon a rettenetes ítéleten; [65]szüntelenül ismételje szívében, amit az evangéliumi vámos földre sütött szemmel mondott: „Uram, nem vagyok méltó, én bűnös, hogy szememet az égre emeljem" (Lk 18, 13). [66]És mondja együtt a prófétával: „Egészen meggörnyedtem és megaláztattam" (Zsolt 37, 9).

[67]Ha tehát az alázatosságnak ezeken a fokain fölemelkedett a szerzetes, akkor azonnal eljut az Istennek arra a szeretetére, amely, mivel tökéletes, kizárja a félelmet. [68]Ezzel a szeretettel mindazt, amit eddig nem egészen félelem nélkül tartott meg, most minden fáradság nélkül, szinte természetesen és szokásból kezdi teljesíteni; [69]már nem a pokol félelméből, hanem Krisztus szeretetéből, csupa jószokásból és az erényben való gyönyörködésből.

[70]Mindezt az Úr kegyesen meg fogja mutatni szent Lelke által hibáktól és vétkektől megtisztult munkásában.

Az alázatosságról szól a Regula leghosszabb és a benedeki lelkiélet legalapvetőbb fejezete. A Prológushoz hasonlóan retorikus hangon, beszédszerűen biztat: megszólítások, szónoki felépítés által.

Az alázatosságot tágan kell felfognunk, nem valami speciális erényként. Mai szavakkal talán így írhatnánk körül: azt nevezzük alázatosnak, aki legyőzi magában az önzést, sőt bizonyos értelemben az énközpontúságot is, azaz már nem önmaga a központ saját felfogásában és viselkedésében, hanem Krisztus. Az egocentrizmus helyébe fokozatosan a krisztocentrizmus lép. Krisztus szava és Krisztus példája ezért kap olyan nagy hangsúlyt az egész fejezetben.

Ez a magatartás nem Istentől egyszerre adott vagy emberi döntéssel egyszerre elérhető, hanem fokozatosan valósul meg Isten kegyelmével és az ember erőfeszítésével. A fokozatos megvalósulást a létra fokaival, lépcsőivel teszi szemléletessé. Ennek a létra-hasonlatnak vannak előzményei az ókori keresztény íróknál, de ilyen alapossággal először Benedek dolgozza ki. Cassianusnál szerepel az alázatosságnak tíz megnyilvánulása, jele (indicium; Inst. 4, 19). Benedek ezekből néha szó szerint idéz, de ugyanakkor más értelmezést is ad neki és még két „fokkal" meg is toldja. Ez a „kerek" és megszentelt tizenkettes szám miatt történik: mai ízlésünk pár fokot egybe tudna vonni. A tizenkét fok semmi esetre sem időrendi, nem egymásután gyakorlandó, hanem egyszerre, csak más-más vonatkozásban. Mégis van bennük logika.

Az első fokok általánosabbak és alapvetőbbek. Az emberről beszélnek, és csak a későbbi fokok szólnak a szerzeteseknek. Az első fok abban áll, hogy az Isten jelenlétében való élet megóv a háromféle bűntől: a gondolat bűneitől — (a 12. v.-ben említett „a nyelv, a kéz, a láb bűnei" a kifejtésben nem jönnek elő, közülük némelyet az alázatosság más fokába sorol be) — az önakarat bűneitől és a testi, érzéki vágyaktól. A második fok megismételi, hangsúlyozza az önakaratról való lemondást. A harmadik és negyedik fok mégegyszer az engedelmességet állítja bele az alázatosságba, ahogy az 5. fejezetben is tette. Az ötödik fok a bűnök bevallását tanítja az elöljáró előtt, ahogy azt a Prológusban és a jó cselekedetek 50. eszközében is ajánlotta már. A hatodik és hetedik tanít olyasfélét, amit ma a szűkebb értelemben vett alázatosságnak nevezünk. A nyolcadik fok a nyugtalan újítók ellen szól: a többet és jobbat akarás mögött is lehet rejtett gőg. A kilencedik és tizedik fok a hallgatás erényére utal vissza. A tizenegyedik ezt új szempontból világítja meg. Végül a tizenkettedik az alázatos külső testtartásról szól.

Feltűnő ebben a fejezetben a sok szentírási, főként a zsoltárokból vett idézet. Az a benyomásunk támad, hogy Szent Benedek és szerzetesei így imádkozták a zsoltárokat, ilyen egzisztenciálisan alkalmazták magukra, helyzetükre a zsoltárok szavait. — Pár máshonnan származó idézet is előfordul azonban itt. A 24. v. burkoltan Szent Sebestyén vártanúaktáiból

idéz: „A halál leselkedik a gyönyörök bejáratánál." Két helyen pedig kimondottan idéz „egy szent könyvet", de úgy, ahogy a Szentírást idézi; a 33. v. Szent Atanázia aktájába beszőtt három szent szűz: Agapé, Chionia és Iréné legendájából: Az önakarat bűnhődéssel jár, a megkötöttség koronát, azaz győzelmet szerez. Magyar vonatkozása ennek az idézetnek az, hogy az 1520 körül írt Sándor-kódexben található, humanista feldolgozást követő „Három körösztény leány" c. korai drámai emlékünkben is megtalálható így: „Az gyönyörűség nemz ként, az szükség koronát". — A 61. v. pedig ismét Sextust idézi (vö. 4, 42—43): Kevés szavából ismerhető föl a bölcs.

Ha a Regula valamelyik olvasójára elidegenítően hat a sok hivatkozás az istenfélelemre: az ítéletre, kárhozatba és üdvösségre, — bár ezeket Regulánk sehol sem színezi ki olyan érzékletes képekkel, mint közvetlen forrása, a Regula Magistri — az ilyen olvasót megnyugtathatja a fejezet szép befejezése. Aki fölemelkedik az alázatosság fokain, abban azonnal megszűnik a félelem, hogy helyet adjon Isten szeretetének.

A negyediktől a hetedikig tartó fejezetek adják meg az aszkétikus alapvetést a szerzetesélethez. Nem jámbor lelki könyvet kapunk itt sem, hanem ezek a rövid és magvas fejezetek súlyos tartalmukkal tűnnek ki.

Ezek után már rátérhet szent írónk a kolostori élet gyakorlati elrendezésére, a következő fejezetekben először a közös ima, a karimádság elrendezésére.

8. AZ ÉJSZAKAI ISTENSZOLGÁLAT

[1]Téli időben, azaz november elsejétől egészen húsvétig, észszerű megfontolás alapján, az éjnek nyolcadik órájában kell fölkelni, [2]hogy a testvérek éjfélnél valamivel tovább nyugodhassanak, és már pihenten keljenek föl. [3]A vigilia után fönnmaradt időt pedig használják föl a testvérek, akik a zsoltároskönyvet és az olvasmányokat illetően rászorulnak, olvasgatásra. [4]Húsvéttól pedig november elsejéig úgy állapítsák meg a felkelés óráját, hogy a vigilia befejezésére egész kis szünettel — amely alatt a testvérek kimehetnek természeti szükségletükre —, mindjárt a reggeli dicséret következzék. Ezt napfelkeltekor kell végezni.

Szent Benedek római számításában két évszak van lényegileg: a tél és nyár. A két határpont november elseje és húsvét. Két napszak: az éj és a nappal. Mindkettő tizenkét órára oszlik, de ezek az órák csak a napéjegyenlőség táján voltak egyformán hosszúak, kb. hatvan percesek. Ahogy nőttek az éjszakák, a tizenkét órára osztott hosszabb éjszakában nőttek az órák is, egyre hosszabbak lettek, a nappalok és a nappali órák rövidebbek. Nyáron épp fordítva.

Minden átvezetés nélkül kezdi tárgyalni Regulánk a közös karimádság, az Opus Dei, az istenszolgálat beosztását. Talán ezek a fejezetek külön kis füzetet: agendát képezhettek az apát számára. Itt nincs elmélet, szentírási megalapozás, csak gyakorlati intézkedések. Viszont a Regula az egyik legrégebbi írás, mely erről így intézkedik, ha ennek a megfelelő gyakorlata megvolt is már. De minden egyház, minden kolostor szinte külön imarendet tartott, az általános kereteken belül, azért kellett ezt a saját kolostora számára szabályozni.

A Regula hét nappali és egy éjszakai imaórát ismer. Elnevezései általánosakká lettek, csak a Zsinat utáni megújított liturgia változtatott ezeken keveset. Amit Szent Benedek vigíliának, majd éjszakai istendicséretnek mond, azt később matutinumnak, ma olvasmányos imaórának mondjuk.

9. HÁNY ZSOLTÁRT KELL MONDANI AZ ÉJSZAKAI IMAÓRÁKBAN?

[1]A fentemlített téli időben először is ezt a verset mondják:
„Nyisd meg, Uram, ajkamat,
és szám hirdeti dicséretedet" (Zsolt 50, 7).
[2]Ehhez csatolják a harmadik zsoltárt és egy „Dicsőség"-et. [3]Ezután a kilencvennegyedik zsoltárt antifónával, vagy pedig egyszerűen énekelve. [4]Erre következzék a szentambrusi himnusz, majd hat zsoltár antifónákkal. [5]Ezeknek és egy versnek elmondása után adjon áldást az apát, s míg mindnyájan a padokon ülnek, a könyvállványon levő könyvből olvassanak a testvérek felváltva három olvasmányt, amelyek között egy-egy responsoriumot is énekeljenek. [6]Két responsoriumot „Dicsőség" nélkül mondjanak, a harmadik olvasmány utániban azonban az, aki énekli, mondjon „Dicsőséget" is. [7]Mihelyt az énekes ezt elkezdi, valamennyien azonnal keljenek föl ülőhelyükről a Szentháromság iránti tisztelet és hódolat kifejezésére. [8]Olvassák pedig a vigilián mind az Ó-, mind az Újszövetség isteni tekintéllyel bíró könyveit és ezek magyarázatait is, melyeket a neves és igazhitű katolikus szentatyák készítettek. [9]A három olvasmány és responsoriumaik után következzék a többi hat zsoltár, melyeket allelujával énekeljenek; [10]ezeket kövesse az Apostoltól egy olvasmány, melyet könyv nélkül kell mondani, majd a vers, a kislitánia vagyis a Kyrie eleison. [11]És így végződjék az éjszakai vigília.

A „vers" mindig a zsoltárokból vett két rövid verssort jelent. Ezt többnyire felváltva mondták az előénekes és a közösség. — A harmadik és ki-

lencvennegyedik zsoltár minden nap szerepelt az éjszakai istenszolgálat bevezetésében, a többi zsoltár be volt osztva napokra, mint látni fogjuk. A szentambrusi himnuszok, Szent Ambrusra, Milánó nagy püspökére mennek vissza, noha nem ő írta valamennyit.

Énekelni vagy olvasni itt körülbelül ugyanazt jelenti: egyszerű, énekelt előadásmódot. Egy-egy testvér kiállt a kórus közepére, s maga elénekelt egy zsoltárt. A többiek csak az antifóna, keretvers éneklésével csatlakoztak hozzá.

A kislitánia: a Kyrie, azaz „Uram irgalmazz, Krisztus kegyelmezz, Uram irgalmazz".

10. MIKÉNT KELL VÉGEZNI NYÁR IDEJÉN AZ ÉJSZAKAI ISTENDICSÉRETET?

[1]Húsvéttól november elsejéig tartsák meg a zsoltárok fentebb mondott számát, [2]csakhogy az éjszakák rövidsége miatt egyáltalán ne olvassanak olvasmányokat a könyvből, hanem a három olvasmány helyett mondjanak el egyet könyv nélkül az Ószövetségből, erre következzék egy rövid responsorium. [3]A többit mind úgy végezzék, mint elrendeltük, azaz hogy a vigílián soha se mondjanak kevesebbet tizenkét zsoltárnál, a harmadik és kilencvennegyedik zsoltárt nem számítva bele.

11. MIKÉNT KELL VÉGEZNI A VASÁRNAPOKON A VIGILIÁT?

[1]Vasárnap korábban keljenek föl a vigíliára. [2]Ennél az imaóránál tartsák meg ezt a rendet: miután elénekelték, mint föntebb mondtuk, a hat zsoltárt és a verset, üljenek le sorrendben a padokra, és olvassanak a könyvből, mint föntebb mondottuk, négy olvasmányt responsoriumaikkal. [3]„Dicsőség"-et csak a negyedik responsorium után mondjon az, aki énekel, s ahogy azt elkezdi, azonnal valamennyien tisztelettel keljenek föl. [4]Ezek után az olvasmányok után következzék sorban a másik hat zsoltár antifónákkal, mint az előbbieknél és a verssel. [5]Ezek után ismét olvassanak másik négy olvasmányt, responsoriumaikkal, oly módon, mint az előbb. [6]Utána mondjanak három kantikumot a próféták könyveiből, melyeket az apát jelöl ki, és ezeket az énekeket allelujával énekeljék. [7]Miután a verset elmondták, és

az apát áldást adott, olvassanak újabb négy olvasmányt az Újszövetségből a fentebbi rend szerint. [8]A negyedik responsorium után pedig kezdje el az apát a „Téged Isten dicsérünk" kezdetű himnuszt. [9]Ennek befejeztével olvassa az apát az evangéliumi szakaszt, mialatt mindnyájan tisztelettel és félelemmel eltelve álljanak fel. [10]Ezt felolvasva mindnyájan feleljék rá: Amen. És azonnal kezdje el az apát a „Téged illet a dicséret" kezdetű himnuszt, és áldás után kezdődjék a reggeli istendicséret.

[11]A vigiliának ezt a rendjét vasárnaponként minden időben, nyáron és télen is, egyformán tartsák meg, [12]hacsak az olvasmányokból és a responsoriumokból valamit lerövidíteni nem kellene, ha netalán, mitől Isten mentsen, megkésve kelnének föl. [13]Attól azonban mindenképpen óvakodjanak, hogy ez meg ne történjen. De ha mégis előfordulna, méltó elégtételt adjon Istennek az imateremben az, akinek hanyagságából ez történt.

Az éjszakai istendicséret, a vigilia tehát más volt kissé vasárnapokon és hétköznapokon. Hétköznapokon a bevezető harmadik és az invitatoriummal (antifónával) énekelt kilencvennegyeik zsoltár és a himnusz után két részből, két nocturnumból állt. Az első hat zsoltár, antifónákkal, aztán olvasmányok a Szentírásból és a szentatyáktól. A második nocturnum ismét hat zsoltárból, de most antifónák helyett allelujával, aztán egy rövid olvasmány és a befejező rész.

Vasárnaponként többet imádkoztak. Az első nocturnumban a hat zsoltár után négy olvasmány jött, majd a másodikban ismét hat zsoltár, de most ezek is antifónákkal, majd ismét négy olvasmány. Ilyenkor volt egy harmadik nokturnum is: ebben három kantikumot énekeltek, azaz az Ószövetségből vett, a zsoltároskönyvön kívüli énekeket. Majd ismét négy olvasmány az Újszövetségből, a levelekből. Így az olvasmányok száma vasárnap (ünnepnap is) tizenkettő. Ilyenkor a befejező rész is ünnepélyesebb. Először a Te Deumot, a „Téged Isten, dicsérünk" kezdetű himnuszt énekelték, majd az apát az evangéliumi szakaszt. Ez után még egy himnusz következett, a „Te decet laus", „Téged illet a dicséret" kezdetű, végül az áldás. Mivel ez tovább tartott, ilyenkor nem következett kis szünet a reggeli dicséret, a Laudes előtt, hanem azt azonnal elkezdték, így a két imaóra kissé egybeolvadt.

12. HOGYAN KELL VÉGEZNI A REGGELI DICSÉRETET?

[1]Vasárnap a reggeli dicséretben mondják mindjárt először a hatvanhatodik zsoltárt antifóna nélkül egyvégtében énekelve. [2]Utána mondják az ötvenediket allelujával, [3]majd a száztizenhetediket és a hatvankettediket. [4]Ezekre következzék a „Benedicite"-kantikum, a „Laudate"-zsoltárok, egy olvasmány könyv nélkül a Jelenések könyvéből, responsorium, egy szentambrusi himnusz, vers, az evangéliumból vett kantikum, a kislitánia és a befejezés.

A reggeli dicséretben, régebbi nevén „Laudes"-ben, a hatvanhatodik zsoltár olyanféle bevezető, mint a harmadik a vigiliához. Utána csupa olyan tartalmú zsoltárt válogat, melyek ehhez a reggeli dicsérő imához illenek: A „Benedicite"-kantikum: a három ifjú éneke a tüzes kemencében (Dán 3, 51—8), a „Laudate"-zsoltárok pedig a zsoltároskönyv három utolsó darabja: a száznegyvennyolctól a százötvenedik zsoltárig, ezekben fordul elő többször a „Laudate"—dicsérjétek szó. Az evangéliumból vett kantikum a Benedictus, Zakariásnak, Keresztelő Szent János apjának hálaéneke (Lk 1, 67—79). Amikor ebben énekelték: „... meglátogat minket a magasságból fölkelő", körülbelül akkor kelt föl a nap, mely így Isten kegyelmének képe lett.

13. HOGYAN KELL VÉGEZNI HÉTKÖZNAPOKON A REGGELI DICSÉRETET?

[1]Hétköznapokon pedig a reggeli dicséret ünneplése így történjék: [2]a hatvanhatodik zsoltárt antifóna nélkül kissé lassan mondják, mint vasárnapokon is, hogy mindenki odaérjen az ötvenedikre, melyet antifónával mondjanak. [3]Utána más két-két zsoltárt mondjanak, amint szokták; [4]vagyis hétfőn az ötödiket és harmincötödiket, [5]kedden a negyvenkettediket és ötvenhatodikat, [6]szerdán a hatvanharmadikat és hatvannegyediket, [7]csütörtökön a nyolcvanhetediket és nyolcvankilencediket, [8]pénteken a hetvenötödiket és a kilencvennegyediket, [9]szombaton a száznegyvenkettediket és a Második Törvénykönyvből a kantikumot (32, 1—43), amelyet egy „Dicsőség"-gel osszanak két részre.

[10]A többi napokon pedig énekeljenek egy-egy kantikumot a prófétákból, mindegyiket a maga napján, ahogy azt a római

egyház énekli. [11]Erre következzenek a „Laudate"-zsoltárok, majd egy olvasmány az Apostol leveleiből könyv nélkül, majd a responsorium, a szentambrusi himnusz, vers, az evangéliumi kantikum, a kislitánia és a befejezés.

[12]A reggeli dicséret és a vesperás ünneplése soha se múljék el anélkül, hogy az elöljáró a végén mindnyájuk hallatára teljesen el ne mondaná az Úr imádságát, a Miatyánkot, az egymásnak okozott nehézségek tövisei miatt, [13]hogy így az imádságban tett ígéret is, — amikor azt mondják: „Bocsáss meg nekünk, ahogyan mi is megbocsátunk" — kötelezze őket arra, hogy tisztítsák meg magukat az efféle vétkektől. [14]A többi alkalommal azonban ennek az imádságnak csak utolsó szavait mondják hangosan, hogy mindnyájan felelhessék: „De szabadíts meg a gonosztól".

A zsolozsmában, a zsoltárok imádkozásában nagy lépést jelent, amikor Szent Benedek nem sorban mondatja a százötven zsoltárt (psalterium currens), hanem tartalmuk szerint válogat belőlük a megfelelő imaórákra. Nagy lépés a gépies mondástól az értelmes imádkozás felé. Az is az ő újításának látszik, hogy bár megtartja az egyes imaórákra előírt zsoltárok számát, de a hosszabbakat egy-egy Gloriával részekre bontja (divisio). Így viszont eléri, hogy az imaórák hossza nagyjából azonos lesz: egy praktikus cél. A reggeli dicséretben szereplő ószövetségi kantikumnak csak a vasárnapit, azaz a három ifjú énekét Dánieltől és a szombatit, Mózes nagy hálaadó énekét a Második Törvénykönyvből nevezi meg, a többit átveszi a római egyház gyakorlatából.

A Miatyánknak a keresztény ókor bűntörlő erőt tulajdonított az itt idézett kérése miatt. Így naponta háromszor mondták hangosan: a reggeli dicséretben, a vesperás végén és a misében.

14. MIKÉNT KELL MEGTARTANI A VIGILIÁT A SZENTEK SZÜLETÉSNAPJÁN?

[1]A szentek ünnepein és minden ünnepnapon úgy tartsák meg, ahogy vasárnapra mondtuk, [2]kivéve, hogy olyan zsoltárokat, antifónákat és olvasmányokat mondjanak, amelyek ahhoz a naphoz tartoznak. Egyébként tartsák meg a föntebb leírt rendet.

A pogány rómaiak hozzátartozóikról haláluk után is azok földi születésnapjának évfordulóján emlékeztek meg. A keresztények az égi születésnapot, a halál napját ünnepelték, saját halottaiknál, privátin, a családban,

de vértanúknál, neves püspököknél és aszkétáknál közösen, liturgikusan is. Hogy mit ünnepeltek közülük Monte Cassinon, nem tudjuk. Biztosan Keresztelő Szent Jánost és Szent Mártont, hiszen ezeknek szentélyük is volt, nagy valószínűséggel Szűz Mária augusztus 15-i ünnepét, Szent Péter és Pál június 29-i ünnepnapját, és valószínűleg még néhányat, de korántsem olyan sokat, mint később, a középkorban.

15. MIKOR KELL ALLELUJÁT MONDANI?

[1]A szent húsvéttól pünkösdig szüntelenül mondják az alleluját mind a zsoltárokban, mind a responsoriumokban. [2]Pünkösdtől kezdve a negyvennapi böjt kezdetéig minden éjjel csak a második hat zsoltárhoz kapcsoljanak alleluját. [3]A negyvennapi böjtön kívül pedig minden vasárnap (a harmadik nocturnum) kantikumait, továbbá a primát, a terciát, szextát, nónát allelujával végezzék; a vesperást ellenben antifónákkal. [4]A responsoriumokat azonban sohase mondják allelujával, kivéve a húsvéttól pünkösdig terjedő időt.

Az alleluja, ez a héber ima-kifejezés (= Magasztaljátok Jahvét) a zsoltárokban is többször előfordul, főként a reggeli dicséret végén naponta mondott „Laudate"-zsoltárokban (148—150. zsolt). A Jelenések könyvének tanúsága szerint őskeresztény ima is volt, a mennyei boldogság, Krisztus uralmának kifejezése. Így kapcsolódott hamarosan a húsvéti liturgiához. A templomokban húsvéttól pünkösdig énekeltek alleluját; a Regula ezt kiterjeszti az egész évre, — a nagyböjtöt kivéve. Vasárnapokon, a kis húsvétokon több az alleluja, hétköznap kevesebb. A szerzetesek úgy is belekapcsolódtak az égi liturgiába, érthető, ha éppen ők több alleluját is énekeltek.

16. MIKÉNT KELL AZ ISTENSZOLGÁLATOT NAPKÖZBEN VÉGEZNI?

[1]Úgy, ahogy a próféta mondja: „Napjában hétszer mondok dicséretet neked" (Zsolt 118, 164). [2]Ezt a megszentelt hetes számot akkor töltjük be, ha a reggeli dicséret, a prima, a tercia, a szexta, a nóna, a vesperás és a kompletórium idején köteles szolgálatunkat elvégezzük. [3]Mert ezekről a nappali imaórákról mondja a próféta: „Napjában hétszer mondok dicséretet neked".

[4]Az éjszakai vigiliáról ugyanez a próféta mondja: „Az éj közepén is fölkelek téged magasztalni" (Zsolt 118, 62). [5]Tehát ezekben az időkben adjunk dicséretet Teremtőnknek „igazságos ítélete miatt" (Zsolt 118, 62), azaz: a reggeli dicséretben, a primában, a terciában, a szextában, a nónában, a vesperásban és a komplétóriumban, és éjjel is keljünk föl magasztalására.

A zsoltárvers hetes számának teljesítését látták sokan a hét kánoni imaórában. Benedek itt mintegy rájön, hogy a „napjában" szó csak a nappali órákra vonatkozhat, az éjszakai imaórát egy másik vers írja elő ugyanebben a zsoltárban. Hivatalossá teszi tehát az eddig csak itt-ott magánimaként mondott lefekvési imát, a kompletóriumot.

17. HÁNY ZSOLTÁRT KELL MONDANI EZEKBEN AZ IMAÓRÁKBAN?

[1]A vigiliát és a reggeli dicséretet illetően már megállapítottuk a zsoltározás rendjét. Lássuk most már a következő imaórákat.

[2]A primában mondjanak három zsoltárt külön-külön és ne közös „Dicsőség"-gel; [3]de még mielőtt elkezdik a zsoltárokat, ennek az imaórának himnuszát mondják ez után a vers után: „Istenem, hallgass hívásomra". [4]A három zsoltár végeztével mondjanak egy olvasmányt, verset, Kyrie eleisont, és a befejező könyörgést. [5]A tercia, a szexta és a nóna imái ugyanilyen sorrendben következzenek. Tehát a vers, az illető imaórának himnusza, három-három zsoltár, olvasmány, vers, Kyrie eleison és a befejező könyörgés. [6]Ha nagyobb a testület, antifónákkal, ha kisebb akkor egyvégtében mondják.

[7]A vesperáson négy zsoltárt mondjanak antifónákkal, a zsoltárok után az olvasmányt, [8]majd következzék a responsorium, a szentambrusi himnusz, vers, az evangéliumból vett kantikum (a Magnificat), utána a kislitánia az Úr imádságával és a befejező rész.

[9]A kompletórium pedig három zsoltár elmondásából álljon; a zsoltárokat egyfolytában, antifóna nélkül mondják. [10]Azután ennek az imaórának a himnusza, egy olvasmány, vers, Kyrie eleison, és áldásadással a befejező részek következzenek.

8. v. Ahogy a reggeli dicséret vége felé kiemelt helyen szerepel az evangéliumi kantikum, a Benedictus, Zakariás hálaimája (Lk 1, 68—79), épp így az imaóra esti párjában, a vesperásban a megfelelő helyen a Magnificat, Szűz Mária hálaéneke (Lk 1, 46—55). A kompletóriumba valamivel később került bele a harmadik evangéliumi kantikum, Simeon hálaéneke, a Nunc dimittis (Lk 2, 28—32).

18. MILYEN RENDBEN KELL MONDANI A ZSOLTÁROKAT?

[1]Először mondják ezt a verset:

„Istenem, hallgass hívásomra,
Uram, siess segítségemre" (Zsolt 69, 2)

Utána „Dicsőség", s aztán minden imaórának a saját himnusza következzék. [2]Aztán vasárnap a primában a száztizennyolcadik zsoltár első négy szakaszát mondják, [3]a többi imaórában pedig, azaz a terciában, szextában, és nónában az említett száztizennyolcadik zsoltárnak három-három szakaszát. [4]A hétfői primában azonban három zsoltárt mondjanak: az elsőt, a másodikat és a hatodikat. [5]És így mondjanak a primában minden nap, egészen vasárnapig sorban három-három zsoltárt egészen a tizenkilencedik zsoltárig, mégpedig úgy, hogy a kilencediket és tizenhetediket osszák fel két-két részre. [6]És így vasárnap a vigilia mindig a huszadik zsoltárral kezdődjék.

[7]Hétfőn a terciában, szextában és nónában a száztizennyolcadik zsoltár hátralevő kilenc szakaszát mondják el, hármasával minden imaórában. [8]Így tehát két nap alatt, vasárnapon és hétfőn, elvégzik a száztizennyolcadik zsoltárt. [9]Kedden már a terciára, szextára, nónára három-három zsoltárt mondjanak, a száztizenkilenctől a százhuszonhétig, azaz kilenc zsoltárt. [10]Ezeket a zsoltárokat folyvást ismételjék ezekben az imaórákban egészen vasárnapig; a himnuszok, olvasmányok és versek rendje is ugyanaz marad mindennap. [11]Így a vasárnap mindig a száztizennyolcadik zsoltárral kezdődik.

[12]A vesperásban azonban minden nap négy zsoltárt énekeljenek. [13]Ezek a zsoltárok kezdődjenek a százkilencedikkel, és tartsanak a száznegyvenhétig, [14]azok kivételével, melyek közülük

más imaórákra vannak fenntartva, tudniillik a száztizenhéttől a százhuszonhetedikig, és a százharmincharmadik és száznegyvenkettedik; [15]a többit mind a vesperásban kell mondani. [16]Mivel így három zsoltárral kevesebb van, azért osszák ketté azokat, amelyek a fentemlített sorozatban hosszabbaknak bizonyulnak, tudniillik a százharmincnyolcadikat, a száznegyvenharmadikat és a száznegyvennegyediket. [17]A száztizenhatodikat pedig, mivel rövid, a száztizenötödikkel kapcsolják egybe. [18]Miután így elrendeztük a vesperás zsoltárainak sorrendjét, a többit, úgymint az olvasmányt, responsoriumot, himnuszt, verset, kantikumot (a Magnificatot) úgy végezzék, ahogy azt fentebb elrendeztük.

[19]A kompletóriumban minden nap ugyanazokat a zsoltárokat ismételjék, azaz a negyediket, a kilencvenediket és a százharmincharmadikat.

[20]Ezzel megállapítottuk a nappali zsolozsma rendjét. A többi még hátralevő zsoltárt egyenlően osszák el a hét éjszakai vigiliára; [21]felezzék meg ugyanis a köztük levő hosszabb zsoltárokat, és minden éjszakára tizenkettőt rendeljenek.

[22]Itt kifejezetten megjegyezzük: hogyha valakinek a zsoltároknak ez az elosztása nem tetszenék, rendezze el maga, ha másképpen jobbnak ítéli. [23]Csak mindenképpen ügyeljen arra, hogy minden héten az egész százötven zsoltárból álló zsoltárkönyvet végigimádkozzák, és vasárnap a vigílián megint elölről kezdjék. [24]Mert nagyon csekély buzgalmat mutatnak imaszolgálatukban azok a szerzetesek, akik a hét lefolyása alatt kevesebbet mondanak, mint az egész zsoltároskönyv és a kantikumok. [25]Hiszen valahol azt olvassuk, hogy szentatyáink nagy serényen egy nap alatt teljesítették azt, amit mi restek bárcsak egy teljes hét alatt elvégeznénk.

1. v.: Az „Istenem, hallgass hívásomra" zsoltárverset már Cassianus is nagyon ajánlja mint a szerzeteseknek állandó fohászimáját. Benedek itt beépíti a zsolozsmába, mint a nappali imaórák bevezetőjét. Az ima megkezdéséhez is Isten kegyelmére van szükségünk; ezt a pelagianusokkal szemben kellett hangsúlyozni.

2–8. v.: A száztizennnyolcadik zsoltár leghosszabb ábécés zsoltár, tehát a héber ábécének megfelelően huszonkét szakaszból áll, minden szakasz nyolc párversből, és mind a nyolc párvers a héber ábécé ugyanazon betűjével kezdődik. Tartalma az isteni törvény magasztalása; a szentatyák igen kedvelték, sokat kommentálták, a Regula is többször idézi.

21. v.: Az éjszakai vigília tizenkét zsoltára régi szerzetesi hagyományra megy vissza: Pacomiusnak, az egyiptomi cenobiták atyjának egy angyal írta elő a tizenkettes számot.

22. v.; Meglepő Szent Benedek szerénysége. Mivel ő itt — bár nagy gonddal — új beosztást készített, nem tartja kizártnak, hogy más még megfelelőbbet talál, és ezért nem veszi zokon, ha aszerint újra rendezi a zsoltárokat. A bencés hagyomány egészen a Maurinus breviáriumig, 1770-ig, nem mert hozzányúlni a Regulában adott beosztáshoz. Az új Liturgia Horarum azonban a mai szükségleteknek megfelelően újjárendezte. Ma az általános zsolozsma négy hétre osztotta szét a zsoltárokat, de a legtöbb bencés kongregáció a kéthetes beosztás mellett döntött.

25. v.: Ahol ezt olvasta, a Vitae Patrum c. szerzetesirat 5, 4, 57 pontja.

19. A MAGATARTÁS MÓDJA A ZSOLOZSMÁZÁSBAN

[1]Hisszük, hogy Isten mindenütt jelen van, és hogy „az Úr szeme mindenütt figyeli a jókat és a rosszakat" (Péld 15, 3), [2]de ez a hit a legerősebb és minden kételkedéstől mentes legyen akkor, amikor az istenszolgálaton veszünk részt. [3]Ezért mindig meg kell emlékeznünk arról, amit a próféta mond: „Szolgáljatok az Úrnak félelemmel" (Zsolt 2, 11), [4]és másutt: „Zsoltározzatok bölcsességgel" (Zsolt 46, 8), [5]és: „Az angyalok színe előtt mondok zsoltárt neked" (Zsolt 137, 1). [6]Vegyük tehát fontolóra, miként kell Isten és az ő angyalai színe előtt viselkednünk, [7]és úgy álljunk a zsolozsmázáshoz, hogy szívünk megegyezzék szavunkkal.

7. v.: „Hogy szívünk megegyezzék szavunkkal" alapelv lett a liturgikus imában. A szavak, a zsoltár szövege adott, a lelkületet magunkban kell megteremtenünk.

20. TISZTELETTUDÓ VISELKEDÉS AZ IMÁDSÁGBAN

[1]Ha nagyhatalmú emberekkel akarunk valamit elfogadtatni, csak alázattal és tisztelettel merjük tenni. [2]Mennyivel inkább kell a mindenség Urához és Istenéhez teljes alázattal és tiszta áhítattal esedeznünk. [3]Azt is tudnunk kell, hogy nem a sok szóban, hanem a szív tisztaságában és a könnyes töredelemben találunk meghallgatást. [4]És ezért rövidnek és tisztának kell lennie az imádságnak, hacsak az isteni kegyelem ihletéséből hosszabbra nem

nyúlna. [5]A közösségben azonban mindenképpen rövid legyen az imádság, és az elöljáró jeladására egyszerre mindnyájan keljenek föl.

Szent Benedeknél nincs még szoros megkülönböztetés a közösségi ima és a magánima között. Ez a fejezet azonban már inkább a magánimáról szól.

3. v. „A szív tisztasága", a „könnyes töredelem" szinte szakkifejezések voltak a régi szerzetesirodalomban. A belsőleg összeszedett, sokszor érzésektől, könnyektől kísért imát jelentették.

4. v.: A magánima a Lélek ihletéséből nyúlhat hosszabbra is.

5. v.: A zsolozsmába beiktatott csöndes ima, főként az imaóra végén, legyen azonban rövid.

21. A MONOSTOR DÉKÁNJAI

[1]Ha nagyobb a közösség, akkor ki kell választani közülük jó hírben álló és szent életű testvéreket, és dékánokká kell tenni őket. [2]Ezek mindenben viseljék gondját a maguk dékániájának az Isten törvényei és apátjuk parancsai szerint. [3]Olyanokat kell kiválasztani dékánoknak, akikkel az apát nyugodtan megoszthatja terheit; [4]és ne a sorrend szerint válasszák ki őket, hanem életük érdeme és tanításuk bölcsessége szerint.

[5]Ha pedig e dékánok közül valaki gőgtől felfuvalkodva megfeddésre adna okot, és ha egyszer, kétszer, sőt háromszor is megdorgálták, és mégsem akarna megjavulni, le kell tenni, és olyan lépjen helyére, aki méltó erre.

[7]A perjelről is ugyanezeket rendeljük.

Az imádságról szóló fejezetek után váratlanul, mai érzésünk számára logikátlanul jelenik meg ez a szervezeti kérdéssel foglalkozó fejezet.

A nagyobb közösséget, — és ebből úgy látszik, Monte Cassinóban ilyen volt —, kisebb csoportokra kell osztani. A tíz szerzetesből álló csoportnak, a dékániának, szentírási alapja is volt: Mózes a pusztában tízes csoportokra osztotta népét (Kiv 18, 17 sk). A római katonaság tízes létszámú alapegysége is például szolgálhatott: ott a tíz katona felett állott a decurio, a tizedes. A Benedek előtti szerzetességben ugyanúgy megtaláljuk ennek különféle változatait. 5. v.: A bűnös vagy hibázó dékánok büntetése a letétel, lefokozás.

7. v.: Későbbi betoldásnak látszik, talán a Regula végleges kidolgozásakor került ide. Hiszen a perjelről, az apát helyetteséről majd csak a 65. fejezetben lesz szó.

22. HOGYAN ALUDJANAK A SZERZETESEK?

[1]Mindegyik külön ágyban aludjék. [2]Ágyfelszerelést, a szerzetesélethez megfelelőt, az apát rendelése szerint kapjanak. [3]Ha lehetséges, mindnyájan egy helyen aludjanak; ha pedig nagy számuk ezt nem engedi, tizenként vagy huszanként aludjanak dékánjukkal együtt, hogy őrködjék fölöttük. [4]Ebben a helyiségben egészen reggelig égjen a mécses.

[5]Ruhában aludjanak, és övvel vagy kötéllel felövezve, de késük ne legyen az oldalukon, amikor alusznak, hogy az alvót álom közben véletlenül meg ne sebezze. [6]Így a szerzetesek mindig készen legyenek arra, hogy a jeladásra késedelem nélkül fölkeljenek, és egymást megelőzve, de mégis komolyan és serényen az istenszolgálatra siessenek. [7]A fiatalabb testvérek ágyai ne legyenek egymás mellett, hanem az öregebbekével vegyest. [8]Mikor pedig fölkelnek az istenszolgálatra, egymást halkan biztatgassák, hogy az aluszékonyaknak ne legyen mentségük.

A Regula Magistri-ben, Regulánk közvetlen forrásában a dékánokról, azaz ott a praepositusokról szóló fejezetben részletesebben szó esett arról, hogy éjszaka hogyan ügyeljenek ezek az előljárók tízes csoportjukra. Ebből az intézkedésből formált Benedek egy új fejezetet.

1. v.: A külön ágy nagy újítás a szegény népréteg közös fekvőhelyeivel szemben. Oka talán nemcsak a szemérmetesség, hanem az elalvás előtti csöndes ima zavartalanságának biztosítása.

3. v.: A közös dormitoriumban előbb az ágyakat választották el deszkafallal és függönnyel, majd Clunyben már kialakult a külön cella is.

5. v.: Ruhában aludjanak: az ókori és középkori ember meztelenül aludt. A tunikában, alsóruhában történő alvás is a tisztesség miatt történik. A bő tunikát egy övvel erősítették testükhöz. A nappali övön rajta volt a kés és tokja, éjjelre ezt letették.

Az égő mécses, a ruhában való alvás egyúttal az istenszolgálatra való készségnek is kifejezője, igazában Krisztus eljövetelére való készülés. Vö. Lk 12, 35: „Legyen csípőtök felövezve... és égő gyertya a kezetekben."

23. A VÉTSÉGEK MIATT VALÓ KIKÖZÖSÍTÉS

[1]Ha valamelyik testvérről úgy találják, hogy makacs, engedetlen, kevély, zúgolódó vagy valamiben a szent Regulának vagy a parancsoknak ellenére tesz, és dékánjait megveti, [2]az ilyet a mi

Urunk parancsa szerint egy vagy kétízben négyszemközt intsék meg dékánjaik (Mt 18, 15). [3]Ha nem javul meg, dorgálják meg nyíltan mindenki előtt. [4]Ha még így sem tér jobb útra, essék kiközösítés alá, ha megérti ennek a büntetésnek értelmét. [5]Ha pedig megátalkodott, testi büntetésnek vessék alá.

Mivel ebben a fejezetben kétszer is történik említés a dékánokról, ez a vezérszó kapcsolja a büntetésről szóló fejezeteket (23—30) az előzőhöz. Talán ezek a fejezetek, az ún. „büntetőkódex" is külön kis füzet volt eredetileg a dékánok számára.

A kolostorban a büntetés lényege a kiközösítés, exkommunikáció. A közös életet olyan értéknek tekintik, — természetfölötti szempontból is, — hogy az abból való kizárás igazi büntetés. Ezt megelőzi a kétszeri négyszemközti megintés és egy nyilvános dorgálás. Testi fenyítés csak a durva lelkületűek és a gyermekek esetében szerepel, a kiközösítés pótlására. Az elöljárókat pedig, mint a 21. fejezet végén láttuk, büntetésként lefokozzák.

Amiért büntetés jár, az nem egyszeri rossz cselekedet, hanem a bűnös lelkület: makacs, engedetlen, kevély, zúgolódó stb. A büntetés célja a javítás, a jobb útra térítés. Azért mutat Szent Benedek olyan nagy türelmet és szeretetet a büntetésekben is.

24. MILYEN LEGYEN A KIKÖZÖSÍTÉS MÓDJA?

[1]A kiközösítés és megfegyelmezés módját és mértékét a bűnhöz kell szabni; [2]a bűn nagyságát azonban az apát ítéli meg.

[3]Ha valamelyik testvért csupán kisebb hibákban találják bűnösnek, akkor csak a közös asztaltól tiltsák el. [4]Az asztalközösségtől megfosztottra ez a szabály áll: Az imateremben sem zsoltárt, sem antifónát nem énekelhet, sem olvasmányt nem olvashat, míg csak eleget nem tesz; [5]ételt pedig csak a testvérek étkezése után egyedül kapjon. [6]Így például ha a testvérek tizenkét órakor étkeznek, az a testvér háromkor egyék; ha a testvérek három órakor, ő este; [7]míg csak megfelelő elégtétellel bocsánatot nem kap.

Az 1. vers egy római jogi alapelvet mond ki: a büntetés feleljen meg a bűnnek. De ezt se mechanikusan, hanem az apát ítélete alapján állapítsák meg.

A Regula kétféle kiközösítést ismer. Itt a kisebb kiközösítésről van szó: az asztalközösségből való kizárásról. A bűnös külön és később étkezzék. A közös étkezés — a zsolozsma mellett, — a cenobita élet legfontosabb

kifejezője és megvalósítója. Ugyanekkor a zsolozsmában is kisebb, lefokozott szerep jut a bűnösnek, de még részt vehet a karimádságon.

Az utolsó mondatban említett elégtételadásról a 44—46. fejezetekben lesz szó.

25. A SÚLYOSABB HIBÁK

[1]Azt a testvért pedig, akire súlyosabb bűn nehezedik, zárják ki mind az asztalközösségből, mind az imateremből. [2]Senki a testvérek közül ne érintkezzék, még csak szóba se álljon vele. [3]Egyedül legyen a reárótt munkában, és maradjon meg állhatatosan a vezeklés szomorúságában, hiszen ismeri az Apostol félelmetes mondását: [4]„Az ilyen ember átadatott a test pusztulására, hogy a lélek üdvözüljön az Úr napján" (1 Kor 5, 5). [5]Eledelét pedig külön kapja abban a mennyiségben és olyan órában, amint az apát jónak ítéli. [6]És senki se adjon neki áldást üdvözlésképpen, ha vele találkozik, és a neki nyújtott ételt se áldják meg.

Ez a nagyobb kiközösítés sokban hasonló a korai egyházban gyakorolt exkommunikációhoz. Ez ugyanis kizár az imateremből, így tehát a szentáldozásból is. Communio = szentáldozás, ex-communicatio = a szentáldozásból való kizárás.

Ehhez járulnak további súlyosbító büntetések: senki sem érintkezik vele, egyedül dolgozik, később étkezik és böjtöl, és áldást sem kap, sem üdvözlésképpen, sem ételére.

A 4. v.-ben idézett hely a Szent Pál által kiközösített korintusi vérfertőzőről szól, hiszen a Szentírás az iránymutató a büntetésben is. De kihagyja az idézetből a legsúlyosabb kifejezést: „átadatott... a sátánnak". A cél még most is az: „hogy a lélek üdvözüljön".

26. AZOKRÓL, AKIK ENGEDÉLY NÉLKÜL ÉRINTKEZNEK A KIKÖZÖSÍTETTEKKEL..

[1]Ha valamelyik testvér az apát parancsa nélkül bármilyen módon a kiközösítettel érintkezni merészelne, vagy vele beszélni, vagy neki valamilyen utasítást adni, [2]azt büntetésül ugyanolyan kiközösítés érje.

27. MIKÉNT GONDOSKODJÉK AZ APÁT. A KIKÖZÖSÍTETTEKRŐL?

[1]Az apátnak a lehető legnagyobb gondja legyen a bűnös testvérekre, mert „nem az egészségeseknek szükséges az orvos, hanem a betegeknek" (Mt 9, 12). [2]Ezért mint bölcs orvos minden eszközt használjon fel: küldjön hozzá szenpektákat, vagyis öregebb, bölcs testvéreket, [3]akik mintegy titokban vigasztalják az önmagával küszködő testvért, és alázatos elégtételadásra buzdítsák; vigasztalják is, nehogy „elnyelje őt a túlságos szomorúság" (2 Kor 2, 7), [4]hanem miként ugyanaz az Apostol mondja: „Erősödjék meg benne a szeretet" (2 Kor 2, 8). De imádkozzanak is érte mindnyájan.

[5]Az apátnak ugyanis különösen nagy gondot kell arra fordítania, és a legnagyobb körültekintéssel és buzgalommal azon kell lennie, hogy a reábízott juhok közül egyet se veszítsen el. [6]Tudnia kell ugyanis, hogy beteg lelkek gondozását vállalta magára, nem pedig zsarnoki uralmat az egészségesek fölött. [7]Rettegjen a próféta fenyegetésétől, amelyben Isten szól hozzá: „Ami kövér volt, kiválasztottátok, de az erőtlent elvetettétek" (Ez 34, 3—4). [8]Kövesse a jó pásztor atyai példáját, aki otthagyta kilencvenkilenc juhát a hegyekben, és elment az egy eltévedtet megkeresni (Lk 15, 3—5), [9]és annak gyöngeségén annyira szánakozott, hogy szent vállaira kegyeskedett venni, és így vitte vissza a nyájhoz.

Hogy a kiközösítettel érintkezőt hamis részvét vezetheti csak, az ebből a fejezetből lesz világos: az apát egy percig sem feledkezik meg a büntetésben szenvedőről. Az apát mint lelki orvos: egy új vonás arculatához. A fejezet második felében pedig mint jó pásztor jelenik meg az apát, ahogy eltévedt bárányát keresi.

A testvérek maguk két módon maradnak kiközösített társuk mellett: egyfelől imádkoznak érte (4. v.), másfelől az apát küld „szenpektákat" a kiközösített lelki megerősítésére. Az elferdített görög szó játszótársat jelent, de hogy Benedek hogyan érti, a szövegből kiderül.

28. AZOKRÓL, AKIK TÖBBSZÖRÖS MEGBÜNTETÉS ELLENÉRE SEM AKARNAK MEGJAVULNI

[1]Ha valamelyik testvért bármi vétség miatt már gyakran megbüntettek, sőt ki is közösítették, s mégsem javul meg, szigorúbb büntetés érje, azaz a megvesszőzés fenyítékét mérjék rá. [2]Ha még így sem javul meg, vagy talán — amitől Isten mentsen — felfuvalkodott kevélységgel cselekedetét még védeni is akarná, akkor az apát tegyen úgy, mint a bölcs orvos: [3]ha az enyhítő szereket, ha az intések kenőcsét és a Szentírás orvosságát már használta, ha végül a kiközösítés és vesszőzés tüzes vasát is, [4]és most mégis azt látja, hogy igyekezete nem használ, akkor nyúljon ahhoz, ami ezeknél nagyobb: imádkozzák érte maga is, imádkozzanak a testvérek is, [5]hogy az Úr, aki mindent megtehet, adja vissza a beteg testvérnek egészségét. [6]Ha még ilyen módon sem gyógyulna meg, akkor használja az apát az operálókést, amint az Apostol mondja: „Távolítsátok el a gonoszt magatok közül" (1 Kor 5, 13). [7]És másutt: „Ha a hűtlen eltávozik, hadd távozzék" (1 Kor 7, 15), [8]hogy egy beteg juh az egész nyájat meg ne fertőzze.

Ezt a végleges kizárást a Regula nem tekinti a büntetések egyik súlyos fajának, hiszen itt a bűnös megszűnik a közösség tagja lenni. Benedek nagyon nehezen szánja el magát erre a lépésre. Az apát ismét a bölcs orvos képében jelenik meg, szinte kizárólag ókori orvosi kifejezéseket használ. Az ima még utolsó előtti lépésként nagy szerepet kap. És csak aztán merül fel a gondolat, hogy a megátalkodott bűnös a többieket is megronthatja.

29. VAJON VISSZA KELL-E FOGADNI A MONOSTORT ELHAGYÓ TESTVÉREKET?

[1]Ha egy testvér, aki saját hibájából hagyta el a monostort, vissza akarna térni, előbb teljes javulást ígérjen, amiatt, hogy kilépett, [2]és azután így fogadják be az utolsó helyre, hogy ezzel alázatosságát kipróbálják. [3]Ha ismét kilépne, még harmadszor is vegyék vissza. De tudja meg, hogy ezután a visszatérés minden útja bezárult előtte.

Nem olyanok visszafogadásáról van itt szó, akiket az előző fejezet szerint kizártak, hanem olyanokról, akik könnyelműen a saját hibájukból hagyták el a kolostort. Szent Benedek ezekkel szemben is nagyvonalúságot mutat a visszafogadásban.

30. HOGYAN KELL A KISKORÚ GYERMEKEKET MEGBÜNTETNI?

[1]Minden életkornak és értelmi fejlettségnek legyen meg a maga mértéke. [2]Ezért valahányszor a gyermekek és a serdülők vétkeznek, vagy akik kevésbé tudják megérteni, hogy milyen büntetést jelent a kiközösítés, [3]az ilyeneket szigorú böjttel sújtsák, vagy pedig kemény veréssel büntessék meg, hogy kigyógyuljanak.

Itt esik szó először a Regulában a gyermekekről a kolostorban. Az 59. fejezet intézkedik ezek fölvételéről. Ők még nem teljes jogú szerzetesek, büntetésük is olyan, amit a gyermekek szoktak kapni ebben a korban, mert a lelki vonatkozású büntetést, a kiközösítést nem éreznék annak. A Regula Magistri tizenötéves korig számítja a gyermekeket, viszont itt tőlük különböző serdülőket is említ. Valószínűleg tizenkét éves korig gyermek, tizenötéves korig serdülő.

31. MILYEN LEGYEN A MONOSTOR GONDOZÓJA?

[1]Házgondnoknak olyat kell kiválasztani a közösségből, aki bölcs, érett jellemű, józan, az evésben mértékletes, nem gőgös, nem heveskedő, nem igazságtalan, nem nehézkes, nem pazarló, [2]hanem istenfélő, hogy mintegy atyja legyen az egész közösségnek. [3]Mindennek gondját viselje. [4]Az apát parancsa nélkül semmit se tegyen; [5]amit az parancsol, azt tartsa meg. [6]A testvéreket ne szomorítsa meg. [7]Ha valamelyik testvér oktalan kívánsággal állna elő, ne szomorítsa meg őt lekicsinyléssel, hanem alázatosan és okosan tagadja meg helytelen kérését. [8]Lelke fölött őrködjék, és mindig tartsa emlékezetében azt az apostoli mondást, hogy „aki jól szolgál, jó rangot szerez magának" (1 Tim 3, 13).

[9]A lehető legnagyobb gondja legyen a betegekre, gyermekekre, vendégekre és szegényekre, abban a biztos meggyőződésben, hogy mindezekről az ítélet napján számot ad majd.

[10]A monostor minden fölszerelését és minden vagyonát úgy

tekintse, mint az oltár szent edényét. [11]Semmit se tartson elhanyagolható csekélységnek. [12]Ne legyen se fösvény, se pazarló, se a monostor vagyonának tékozlója, hanem mindent mértékkel tegyen, és az apát rendelkezése szerint.

[13]Mindenekelőtt legyen alázatos, és ha valakinek nem tud anyagit adni, nyújtson akkor legalább jó szóval feleletet, [14]amint írva van: „A jó szó többet ér a legjobb adománynál" (Sir 18, 17). [15]Mindennek, amit az apát reábíz, maga viselje gondját; amitől azonban eltiltja, azt ne merészelje tenni.

[16]A testvéreknek a meghatározott járandóságot minden fennhéjázás és vonakodás nélkül adja ki, hogy ne botránkoztassa őket. Gondoljon az isteni szóra, hogy mit érdemel az, aki megbotránkoztat egyet a kicsinyek közül (Mt 18, 6).

[17]Ha nagyobb a testület, adjanak melléje segítőket, hogy ezek támogatásával maga is nyugodt lélekkel teljesíthesse a reábízott feladatot. [18]Mindent a maga idejében kell adni, ami adnivaló, és kérni, ami kérnivaló, [19]hogy Isten házában senki ne nyugtalankodjék, se ne szomorkodjék.

Az apát első feladata a lelki vezetés, tanítás. Anyagi ügyekben segítője a házgondnok, a cellararius. De az ő munkája se pusztán anyagi, világi, hanem szoros kapcsolatban van a lelkiekkel. Ezért ad a fejezet egy hosszú erénykatalógust a házgondnoknak: milyen legyen. Munkája pedig: szolgálat, diakónia. A 8. v. szentírási idézete is a diakónusokra vonatkozik.

A 9. v.: négy rászoruló csoportot ajánl különösen a házgondnok figyelmébe, kettő belső: a betegek és a gyermekek, és kettő külső: a vendégek és a szegények.

16. v.: A Regula később intézkedik arról, hogy mennyi ételt, italt, ruházatot kapjanak a szerzetesek. Ez az „annona", olyan járandóság, mint amilyent a katonák is kaptak. Erről is a házgondnok gondoskodik.

A befejezésben két zárórendelkezés van, mindkettő a rend és nyugalom, — mondhatnánk a béke, a pax — érdekében:

17. v.: a házgondnok kapjon szükség esetén segítőket,

18. v.: bizonyos ügyrendet tartsanak meg.

32. A MONOSTOR SZERSZÁMAI ÉS EGYÉB TÁRGYAI

[1]A monostor minden vagyona fölé, legyen az szerszám, ruha vagy bármilyen tárgy, rendeljen az apát testvéreket, akiknek életében és jellemében megbízhat. [2]És az egyes tárgyakat, amint jó-

nak látja, adja át nekik, hogy őrizzék és tartsák számon őket. [3]Ezekről legyen jegyzéke az apátnak, hogy midőn a testvérek a reájuk bízott dolgokban egymást fölváltják, tudja, hogy mit ad ki és mit kap vissza.

[4]Ha pedig valaki a monostor dolgait piszkosan vagy hanyagul kezeli, feddjék meg; [5]ha nem javul meg, a Regula szerinti büntetéssel sújtsák.

Ebben a fejezetben valójában nem tárgyakról van szó, hanem testvérekről, akiket azok kezelésével, rendbentartásával bíz meg az apát; mai szóval raktárosoknak mondhatnánk őket.

33. LEHET-E A SZERZETESEKNEK TULAJDONUK?

[1]Kiváltképpen ezt a bűnt kell gyökerestül kiirtani a monostorból. [2]Senki se merészeljen az apát rendelése nélkül bármit is adni vagy elfogadni, [3]vagy bármit is sajátjaként bírni; egyáltalán semmit sem: se könyvet, se írótáblát, se íróvesszőt, tehát igazán semmit se. [4]Hiszen még saját testüket vagy akaratukat sem szabad tulajdon hatalmukban tartaniuk, [5]hanem minden szükségeset a monostor atyjától várjanak. Ne is legyen semmijük sem, amit az apát nem ad, vagy meg nem enged. [6]Mindenük legyen közös, amint írva van, senki se valljon magáénak semmit (ApCsel 4, 32), se ne tartson jogot semmire. [7]Ha valakit rajtakapnának, hogy ebben az igen gonosz bűnben találja örömét, figyelmeztessék első- és másodízben; [8]ha nem javul meg, büntetéssel sújtsák.

A Regula nem tud még olyan szerzetesi szegénységről, melyre Szent Ferenc rendje óta minden szerzetesnek fogadalommal kell magát kötelezni. De nagyon erősen hangsúlyozza a közös birtoklást, és elítéli, „nagyon gonosz bűn"-nek mondja a magántulajdont. „Mindenük legyen közös" és itt, akárcsak az ókori szerzetesek általában, a jeruzsálemi ősegyház vagyonközösségében látja megalapozva a a cenobita életet. (ApCsel 4. fejezet). Azért ennek ellenére a rendtörténet folyamán többször megesett, hogy a kolostorok gazdagok lettek, s a szerzetesek is igényesebben, sokszor gazdagon éltek, — de mindez nem szükségszerű, és Benedek korában aligha volt így. Feltűnő, hogy a példaként felsorolt három, a kultúrélethez tartozó tárgy: a kódex, az írótábla, az íróvessző se legyen sajátja, mert — mint majd látni fogjuk — a szerzetesek megkaptak minden szükségeset, így ezeket is. (55. fej.)

34. EGYENLŐEN KAPJÁK-E MINDNYÁJAN A SZÜKSÉGESEKET?

[1]Úgy, ahogy írva van: „Mindenegyesnek annyit osztottak ki, amennyire kinek-kinek szüksége volt" (ApCsel 4, 35). [2]Nem azt mondjuk ezzel, hogy személyválogatás legyen — ettől Isten mentsen —, hanem hogy tekintetbe kell venni a gyöngeségeket. [3]Aki kevesebbre szorul, adjon hálát Istennek és ne szomorkodjék, [4]akinek pedig többre van szüksége, alázza meg magát gyöngeségéért és ne bizakodjék el, hogy könyörületességből többet kap. [5]Így minden tag békességben lesz. [6]Különösen a zúgolódás bűnének nem szabad semmiféle okból, sem szóban, sem jelben megnyilatkoznia. [7]Ha valakit ezen rajtakapnak, a szigorúbb büntetésnek vessék alá.

A cím kérdésére feleletként idézett szentírási hely ismét a jeruzsálemi ősegyház vagyonközösségére vonatkozik. A Regula sem akar mechanikus egyenlősdit az anyagiakban.

De az igénytelenséget, a gyakorlati, személyes szegénységet nagyon is értékesnek tartja: „Aki kevesebbre szorul, adjon hálát Istennek". Akinek többre van szüksége, és így többet is kap, az a gyöngébb.

6—7. v.: Az anyagiak miatti zúgolódást súlyos bűnnek tekinti a Regula, és ezért, úgy látszik, mindjárt a súlyosabb kiközösítéssel bünteti. A „minden tag" békessége, a pax itt is hangsúlyt kap.

35. A KONYHÁN SZOLGÁLÓ HETESEK

[1]A testvérek szolgáljanak egymásnak úgy, hogy senkit se mentsenek föl a konyhai szolgálat alól, hacsak betegség miatt nem, vagy ha valami nagyon hasznos dologgal van elfoglalva. [2]Ezzel a szolgálattal az érdem is, a szeretet is gyarapodik. [3]De a gyöngék mellé gondoskodjanak segítőkről, hogy ne szomorkodva végezzék ezt a szolgálatot. [4]Általában a közösség nagyságához és a helyi viszonyokhoz képest mindenütt legyenek segítők. [5]Ha nagyobb a közösség, a házgondnokot mentsék föl a konyhától, és azokat is, mint mondottuk, akik hasznosabb dolgokkal vannak elfoglalva. [6]A többiek egymásnak szeretettel szolgáljanak.

[7]Aki végzett a hetességgel, szombaton tisztogasson: [8]a ruhákat,

melyekkel a testvérek kezüket és lábukat törlik meg, mossák ki. [9]Aki kezdi a hetességet és aki bevégzi, együtt mossák meg mindenkinek a lábát. [10]A szolgálatukhoz tartozó felszerelést tisztán és épségben, jegyzék szerint adják vissza a házgondnoknak. [11]A házgondnok pedig hasonlóképpen adja át a belépőnek, hogy tudja, mit ad át és mit kap vissza.

[12]A hetesek az egyszeri, — böjti — étkezés előtt kapjanak a megszabott mennyiségen felül külön is italt és kenyeret, [13]hogy az étkezés idején zúgolódás és nagy fáradság nélkül szolgáljanak testvéreiknek. [14]Ünnepnapokon azonban a mise végéig maradjanak éhgyomorral.

[15]A kezdő és a végző hetesek vasárnap az imateremben mindjárt a reggeli dicséret után valamennyiük előtt boruljanak térdre és kérjék, hogy imádkozzanak értük. [16]A hetességet befejező ezt a verset mondja:

„Áldott vagy, Uram, Istenem,
ki megsegítettél és megvigasztaltál engem"
(Dán 3, 52, Zsolt 85, 17).

[17]Miután ezt háromszor elismételték, s a kilépő áldást kapott, jöjjön a belépő hetes és mondja:

„Istenem, hallgass hívásomra,
Uram, siess segítségemre" (Zsolt 69, 2).

[18]Ezt is háromszor ismétlik mindnyájan, majd áldás után kezdje el a hetességet.

Az étkezés Szent Benedek monostorában egyszerű volt, elkészítéséhez nem kellett szakácstudomány. A konyhai hetességben ezért mindenkinek részt kellett venni, mert szeretetszolgálatnak számított. De itt sem mechanikusan: a betegeket és a fontosabb munkával elfoglaltakat, pl. a házgondnokot felmenti Benedek. A főzés, az ételek elkészítése mellett a felszolgálás az asztalnál a hetesek munkájához tartozott, és talán más házi munkák is.

4. v.: A helyi viszonyok is szükségessé tehetik a segítőket, pl. a vizet messzebbről kell hozni. Benedek tehát gondolt arra, hogy Reguláját máshol is alkalmazni fogják, s nemcsak ennek az egyetlen kolostornak, Monte Cassinónak szól. Erre majd még látunk további célzásokat is.

9. v.: A lábmosásról lesz még szó a Regulában (53, 13). Erre tisztálkodási szempontból is szükség volt: sarut viseltek a poros utakon. De a másik lábának megmosása alázatossági gyakorlat és szeretetszolgálat is volt. Ezen túl még liturgikus aktus is, mint pl. a keresztség kiegészítő szertartása, vagy a máig is gyakorolt nagycsütörtöki lábmosás szertartása.

A 16. v.-ben található szentírási idézet igazában két különböző hely egybekapcsolása ima céljából. Hogy a közösség megismétli a verset, azt jelenti, magáévá teszi a testvér kérését, vele együtt imádkozik.

36. A BETEG TESTVÉREK

[1]A betegekről kell mindenek előtt és mindenek fölött gondoskodni, és valóban mint Krisztusnak úgy szolgáljanak nekik. [2]Hisz ő maga mondta: „Beteg voltam, és meglátogattatok engem" (Mt 25,36). [3]és: „Amit egynek ezen legkisebbek közül cselekedtetek, nekem cselekedtétek" (Mt 25, 40). [4]De másfelől a betegek is gondolják meg, hogy Isten dicsőségére szolgálnak nekik, és fölösleges kívánságaikkal ne szomorítsák meg a nekik szolgáló testvéreket. [5]De még így is türelemmel kell elviselni őket, mert ezáltal bőségesebb jutalmat lehet szerezni. [6]Az apátnak tehát a legnagyobb gondja legyen arra, hogy semmiképpen el ne hanyagolják őket.

[7]Ezeknek a beteg testvéreknek legyen külön szobájuk, és egy istenfélő, lelkiismeretes és szorgalmas ápolójuk. [8]A fürdők használatát ajánlják föl a betegeknek, ahányszor hasznukra van; az egészségeseknek ellenben és kivált a fiataloknak nehezebben engedjék meg. [9]Sőt a húsevést is engedjék meg a teljesen gyönge betegeknek, hogy fölépüljenek. Mihelyt azonban jobban lesznek, a hústól szokás szerint mindnyájan tartózkodjanak. [10]Kiváltképpen pedig nagy gonddal vigyázzon az apát arra, hogy a házgondnokok és az ápolók el ne hanyagolják a betegeket. Ő felelős tanítványai bármilyen hibájáért.

A betegekkel, vagyis a pogány ókor szemében a csökkent értékű emberekkel Szent Benedek az evangélium szellemében nagy szeretettel foglalkozik. Már eddig is említette őket (31, 9 és 35, 1; a 4, 16, a jócselekedetek eszközei között: „Látogasd a betegeket" talán inkább a monostoron kívüli betegekre vonatkozik), és most egész fejezetet szán nekik.

7—9. v.: A betegek külön szobát, külön ápolót, fürdőt és az étkezésben kedvezményeket kapnak. Ebből a szerény kezdetből nőtt ki a modern világ kórház intézménye.

8. v.: A fürdők megengedése, illetve részben tilalmazása, sok fejtörést okozott a Regula mindenkori kommentátorainak. De gondoljunk arra, hogy az ókori római világ nagy fürdőélete milyen nagy fokban társasági szórakozást is jelentett, nem csupán tisztálkodást. Fürdőbe járni; társa-

ságba járni: ennyit jelentett. És ez ellen tiltakoznak elsősorban a szerzetesírók.

9. v.: A húsevés tilalmáról majd a 39, 11-ben lesz szó.

37. AZ ÖREGEK ÉS A GYERMEKEK

[1]Habár az emberi természet is könyörületre hajlik ezen életkorokkal, tudniillik az öregekkel és a gyermekekkel szemben, mégis a Regula tekintélyével is gondoskodni kell róluk. [2]Mindig vegyék tekintetbe bennük a gyöngeséget, és semmiképpen se alkalmazzák rájuk a Regula szigorúságát az ételekben, [3]hanem legyenek jóságos figyelemmel irántuk, és a szabályszerű időnél előbb kapjanak valami ételt.

Itt is kitűnik Benedek nagy tapintata, ahogy a különféle emberi gyöngeségekhez alkalmazkodik. A Regula tekintélyét maga is többször hangsúlyozza; a 23, 1-ben „szent" Regulának nevezte.

38. A HETES FELOLVASÓ

[1]A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak. De ne ragadja senki csak úgy alkalomszerűen kezébe a könyvet, hogy abból olvasson, hanem aki egész héten át felolvasó lesz, az vasárnap kezdje meg feladatát. [2]A kezdő a mise és áldozás után kérje mindnyájuk imádságát, hogy Isten fordítsa el tőle a felfuvalkodottság szellemét. [3]És mindnyájan mondják az imateremben ezt a verset háromszor, de úgy, hogy ő kezdje:

„Uram, nyisd meg ajkamat,
És szám hirdeti dicséretedet" (Zsolt 50, 17).

[4]És miután így áldást kapott, kezdje meg munkáját mint felolvasó.

[5]Az asztalnál a legnagyobb csend legyen, hogy ott senkinek suttogását vagy szavát ne lehessen hallani, csak a felolvasóét. [6]Ami pedig evés vagy ivás közben szükséges, abban úgy szolgálják ki egymást kölcsönösen a testvérek, hogy senki se legyen kénytelen kérni valamit. [7]Ha mégis valamire szükség volna, akkor inkább valami jeladással kérjék, semmint szóval. [8]Ne is merjen

ott senki magáról az olvasmányról vagy más valamiről kérdezősködni, hogy alkalom ne adassék a beszédre. [9]Kivéve, ha esetleg az elöljáró akarna épülés végett valamit röviden mondani.

[10]A hetes felolvasó testvér pedig, mielőtt elkezdene olvasni, kapjon egy kis kevert bort a szentáldozás miatt, és hogy nehezére ne essék a böjtölést elviselni. [11]Utána pedig a konyhai hetesekkel és felszolgálókkal egyék. [12]A testvérek egyébként ne sorrend szerint olvassanak vagy énekeljenek, hanem csak olyanok, akik a hallgatók épülésére szolgálnak.

Az állati táplálkozást az emberi kultúra megnemesíti, étkezéssé alakítja. Ez a közösség kifejezője lesz, például a családé, majd ünnepi aktus, sőt reprezentáció: a hatalom és gazdagság mutogatása. A szerzetesek az ókori heverőkkel ellentétben ülnek az asztalnál. És a testi eledel mellé szellemit is kapnak a felolvasásban. A keleti szerzetesek teljes hallgatásban költötték el ebédjüket, Ágoston papszerzetesei jámbor vagy szívélyes beszélgetés között, Baszileiosz óta szokásos a felolvasás.

A felolvasó olyanféle szolgálatot teljesít, mint a konyhai hetesek és felszolgálók. Őt is imával és áldással vezetik be vasárnap mise után tisztjébe. Annyiban még fontosabb is hivatala azokénál, hogy felolvasásra nem mindenki alkalmas — főzésre igen — hanem csak azok, „akik a hallgatóknak épülésére szolgálnak". Úgy látszik, azt feltételezi, hogy általában mindenki tud olvasni, de nem mindenki tud felolvasni. Ami, tekintve a kódexek írásmódját, nem is könnyű feladat.

Az étkezésnél, akárcsak éjszaka, teljes csend, szilencium volt. Ha valami mégis szükséges, jelbeszéddel éljenek. De csak ebben az esetben. A kartauziak, a „néma barátok" ezt aztán kiterjesztik az egész napra: mindig csak jelbeszédekkel érintkeznek.

10. v.: A „mixtum", amit a felolvasó előre kap: vízzel kevert bor. Ilyet általában a szentáldozás után kaptak, mintegy a szent test és vér leöblítésére.

Mivel később a nem-pap szerzetesek, a laikus testvérek és az apácák nem értették már a latinnyelvű felolvasást az asztalnál, elkezdik számukra ezeket az olvasmányokat a nép nyelvére fordítani. Németre már a 10. században, magyarra a 15.-ben. Ezekből születnek meg a nemzeti nyelvű irodalmak.

39. AZ ÉTEL MÉRTÉKE

[1]Úgy hisszük, hogy minden étkezésre, akár tizenkét órai, akár délután három órai, elég lesz két főtt étel az egyesek különféle gyöngeségei miatt; [2]hogy aki talán az egyikből nem tud enni,

a másikból lakjék jól. [3]Tehát két főtt étel elég legyen minden testvérnek. De ha lehet valahonnan szerezni gyümölcsöt vagy friss zöldségféléket, adjanak harmadik fogást is. [4]A kenyérből egy jó font elég legyen napjában, akár egy étkezés van, akár ebéd és vacsora. [5]Ha vacsora is van, a házgondnok a font kenyérnek egyharmadát tegye el, és vacsorára adja oda. [6]Ha a munka esetleg nehezebb volna, akkor az apát hatalmára és megítélésére van bízva, hogy ha kívánatos, valamivel többet adjon. [7]De mindenesetre kerüljék a mértéktelenséget, hogy a szerzetes gyomrát soha meg ne terhelje. [8]Semmi sem ellenkezik ugyanis annyira a keresztény emberrel, mint a mértéktelen evés és ivás, [9]ahogy a mi Urunk mondja: „Vigyázzatok, hogy szívetek el ne nehezedjék a mértéktelenségben" (Lk 21, 34).

[10]Fiatalabb korú gyermekeknek azonban ne ugyanolyan mennyiséget adjanak, hanem kevesebbet, mint a felnőtteknek, és mindenben legyenek takarékosak.

[11]A négylábú állatok húsának evésétől pedig mindnyájan teljesen tartózkodjanak, az egészen gyönge betegek kivételével.

Itt előveteleznünk kell azt, amiről a 41. fejezetben lesz szó: hány étkezés volt a kolostorban és mikor. Amikor nincs böjt: húsvéttól pünkösdig két étkezés: tizenkettőkor az ebéd, prandium és este a vacsora, caena. Nyáron, pünkösdtől szeptember 14-ig, esetleg tovább is, megmarad ez a két étkezés, de szerdán és pénteken már böjtöltek, azaz egyszer ettek, délután háromkor. Szeptember 14-től a hét többi napjain is így. Ez volt a szerzetesek böjtje, mert a világiak ezt nem tartották. Nagyböjtben azonban, a szent negyvennapban minden keresztény, szerzetes és világi egyformán böjtölt: azaz naponta egyszer evett, estefelé.

A 39. fejezet nem erről, hanem az étel mértékéről intézkedik. A maga korát tekintve, főként előtte a keleti szerzetesek szinte hihetetlen szigorát, nagyon is bőkezű, mondhatnánk „polgári" étrendet ad.

1. v.: A két főtt étel, „pulmentarium" valószínűleg kásaféle étel volt, zöldségekkel, főként hüvelyesekkel. 3. v.: Ehhez járult a lehetőségekhez képest gyümölcs és nyers zöldség, például retek, uborka, hagyma s hasonlók. — 4. v.: A kenyérből egy jó font. A császárkor fontja kb. egyharmad kiló volt, de itt valószínűleg a nép körében használatos, épp a kenyér adagolásánál szokott fontról van szó, és az közel egy kiló lehetett. 6. v.: És ezeken kívül az apát még engedélyezhet többet is, ha a nehéz munka úgy kívánja. Ez bizony megfelel egy fizikai dolgozó erős és kiadós kosztjának, csak az elosztás tér el a maitól. Hol van akkor itt a böjt?

7—9. v.: Éppen az étkezésben látszik, hogyan teszi Benedek az aszkézist belsővé, szellemivé. Az étkezésben a mennyiséget illetően szinte túl-

zottan nagylelkű, de utána nagyon hangsúlyozottan kívánja a mértékletességet, ahogy már előbb az alázatosságot, a magántulajdonról való teljes lemondást vagy a másoknak nyújtott szeretetszolgálatot emelte ki. A nagy bűnök ezek ellen történnek.

11. v.: Húst azonban a szerzetesek egyáltalán nem ettek, a súlyosabb betegeket kivéve. Mi ennek az oka? Régi szerzetesgyakorlat volt ez, Benedek a hagyományt veszi át. Talán belejátszhatott a manicheus-priszcillianista eretnekség is, ők a sátán teremtményét látták a húsban és borban, ezért tartózkodtak tőle teljesen. Benedeknél ennek már nincs nyoma, hisz akkor a betegeknek sem engedné meg. A tilalom inkább onnan ered, hogy a korabeli Itáliában a hús az előkelők asztalára került, ott is a szárnyasok számítottak a legfinomabb csemegének, de utánuk a négylábúak húsa. A fényűzést tiltja tehát, amikor a húsevést tiltja. A hal viszont a szegény nép mindennapi tápláléka volt, az nem tilos, még ha ezt nem mondja is.

40. AZ ITAL MÉRTÉKE

[1]„Kinek-kinek saját ajándéka van Istentől, az egyiknek így, a másiknak meg amúgy" (1 Kor 7, 7). [2]Éppen ezért némi töprengéssel rendelkezünk mások táplálkozásának mértékéről. [3]Mégis, ha tekintetbe vesszük az erőtlenek gyöngeségét, azt tartjuk, hogy minden egyesnek elég lesz napjában egy hemina bor. [4]Akinek azonban Isten megadja az önmegtartóztatás türelmét, tudják meg, hogy külön jutalmuk lesz érte.

[5]Ha a helyi viszonyok, a munka vagy a nyári hőség miatt többre lenne szükségük, azt az elöljáró ítélje meg. De mindenképpen ügyeljenek arra, hogy sokat ne igyanak, vagy éppen meg ne részegedjenek. [6]Bár azt olvassuk, hogy „a bor egyáltalán nem való szerzeteseknek", de mivel korunkban lehetetlen a szerzeteseket erről meggyőzni, legalább abban egyezzünk meg, hogy ne igyunk a telítettségig, hanem mértékletesebben; [7]hiszen „a bor elszakítja Istentől még a bölcseket is" (Sir 19, 2).

[8]Ahol azonban a helyi viszonyok úgy hozzák, hogy a felemlített mennyiség sem kapható, hanem sokkal kevesebb vagy éppen semmi, áldják ezért az Istent, akik ott laknak, és ne zúgolódjanak. [9]Különösen tehát arra intjük őket, hogy zúgolódás nélkül éljenek.

Az első vers idézete a maga helyén a Szentlélek karizmáira vonatkozik; ilyen alkalmazása kissé meglepő, hacsak azt nem akarja mondani, hogy az önmegtartóztatás az ivásban a Lélek egyik adománya.

3. v.: Az egy hemina kb. három deciliter. A bort azonban általában vízzel keverve itták.

5. v. és 8. v.: Olyan helyekre gondol a Regula írója, mely éghajlatilag nagyon elütne a bortermelő délitáliaitól. A Regula tehát máshol is elterjedhet.

6. v.: Ahogy az előző fejezetben minden bőkezűség mellett nagyon szigorúan nyilatkozott a sok evés ellen, úgy itt a részegeskedés, sőt általában a sok ivás ellen szól. Az olvasott hely, melyre hivatkozik, Vitae Patrum: 5, 4—31.: „Mondá nekik Pastor apát: A bor szerzeteseknek egyáltalán nem való."

Benedek a borról való lemondást tartja értéknek, ha nem írja is elő. Az önkéntes lemondás nagyobb érdem, mint egy előírás vagy tilalom teljesítése.

41. MIKOR KELL ÉTKEZNI?

[1]A szent húsvéttól egészen pünkösdig déli tizenkét órakor étkezzenek a testvérek, és este vacsorázzanak. [2]Pünkösdtől pedig egész nyáron át, ha nincs mezei munkája a szerzeteseknek, vagy a nyár szertelen hősége nem lankasztja őket, minden szerdán és pénteken három óráig böjtöljenek; [3]a többi napokon tizenkét órakor ebédeljenek. [4]Ezt a tizenkétórai ebédet továbbra is tartsák meg, ha mezei munkával vannak elfoglalva, vagy ha túlságosan nagy a nyári hőség, de ezt az apát ítélje meg. [5]Olyan bölcs tapintattal intézzen mindent, hogy egyfelől a lelkek üdve biztosítva legyen, másfelől a testvéreknek ne legyen okuk munkájukat zúgolódva végezni. [6]September 14-től a negyvennapi böjt kezdetéig mindig délután három órakor étkezzenek. [7]A negyvennapi böjtben pedig egészen húsvétig vesperás után egyenek. [8]A vesperást magát úgy végezzék, hogy az étkezésnél ne legyen szükség mécses- világításra, hanem még napvilágnál végezzenek mindent. [9]De más időben is, akár a vacsorát, akár az egyszeri étkezés idejét úgy intézzék, hogy minden napvilágnál történjék.

Ennek a fejezetnek magyarázatát már részben elővételeztük a 39. fejezetnél. Böjt az, ha egyszer étkeznek napjában, éspedig estefelé: a nóna után vagy a vesperás után. A nagyböjt minden kereszténynyre egyforma volt: csak egyszer este, a vesperás körül enni. A szerzetesböjt nyáron kezdődött, először csak szerdán és pénteken, nóna után étkeztek, de szeptembertől kezdve minden nap már így.

De van a szerzetesböjttől felmentés, pl. a nagy nyári munka miatt vagy a nagy hőség miatt. Tudniillik a vízivás is megtörte volna a böjtöt.

42. A KOMPLETÓRIUM UTÁN SENKI SE BESZÉLJEN

[1]Minden időben csöndre kell törekedniük a szerzeteseknek, de főként az éjszakai órákban. [2]Azért minden időben, akár böjt, akár kétszeri étkezés van, a következőket rendeljük: [3]ha kétszeri étkezés van, ahogy felkeltek a vacsorától, üljenek le mindnyájan együtt, és az egyik olvasson föl a „Beszélgetések"-ből vagy „Az atyák életé"-ből vagy esetleg valami mást, amin épülnek a hallgatók. [4]De ne olvassák a Heptateuchust, sem pedig a Királyok Könyvét, mert ez a gyenge lelkeknek nem lesz hasznára, ha ebben az időben a Szentírásnak ezeket a könyveit hallgatják. De más időkben ezeket is olvassák. [5]Ha pedig böjti nap van, kis szünetet tartva a vesperás elmondása után, kezdjenek hozzá a „Beszélgetések" olvasásához, amint mondtuk, [6]és olvassanak el négy-öt lapot, vagy amennyit az idő enged. [7]Míg ez az olvasás tart, valamennyien jöjjenek egybe, még az is, aki esetleg valami rábízott dologgal volt elfoglalva. [8]Ha tehát így mindnyájan együtt vannak, imádkozzák el a kompletóriumot, és a kompletóriumról kijőve már senkinek se legyen szabad egy szót sem szólnia. [9]Ha valakit rajtakapnának, hogy a hallgatásnak ezt a szabályát megszegte, súlyos büntetés érje; [10]kivéve ha az érkező vendégek miatt lenne szükség beszédre, vagy az apát parancsolna valakinek valamit. [11]De még ez is a legnagyobb komolysággal és szerény mérséklettel történjék.

A szilenciumra, a csöndre minden időben törekedni kell. „Summum silencium": teljes csönd az étkezés közben van előírva és éjszaka: a kompletóriumtól az éjszakai istenszolgálat kezdetéig, amelyet, mint láttuk, az „Uram, nyisd meg ajkamat" fohásszal kezdenek, és ezt szó szerint értették.

3. v.: Az esti étkezés után, akár vacsora, akár egyszeri étkezés, közös lelkiolvasmány van. Cassianus híres művét, a Collationest olvasták, vagy az Atyák életét, Vitae Patrum című gyűjteményt. Vagy esetleg mást, akár a Szentírást is.

4. v.: Heptateuchuson az Ószövetség első hét könyvét érti, tehát Mózes öt könyvét, Józsue és a Bírák könyvét. A Királyok Könyvén Benedek és kora Sámuel két könyvét és a Királyok két könyvét érti; így az Ószövetség könyvei közül az első tizenegy történeti könyvet nem olvasták este. Erkölcsi okból: némely részük izgatóan hathat a fantáziára. De mivel ezek is részei a Szentírásnak, más időben, pl. az éjszakai vigiliákon ezeket is olvassák, utána tudniillik már nem mentek aludni.

7. v.: Erre a közös lelki táplálékra mindenki jöjjön egybe. Ilyenkor nincs már házi munka.

10. v.: Bár a kompletórium utáni csönd fontos, de ezt se mechanikusan gyakorolják. Lehetséges felmentő ok pl. a vendégek késői érkezése, amikor beszélni kell. A szeretetszolgálat vagy az engedelmesség több, mint a külső gyakorlat.

43. AZOKRÓL, AKIK AZ ISTENSZOLGÁLATRA VAGY AZ ÉTKEZÉSRE KÉSVE ÉRKEZNEK

[1]Mihelyt meghallják az istentiszteletre hívó jelet, azonnal hagyjanak ott mindent, ami kezükben van és a legnagyobb gyorsasággal induljanak, [2]de mégis nyugodtan, hogy a komolytalanságra ne adjanak okot.

[3]Az istenszolgálatnak tehát semmit eléje ne tegyenek.

[4]Ha valaki a vigiliára a kilencvennegyedik zsoltár „Dicsőség"-e után érkezik, — és ezért akarjuk azt, hogy ezt a zsoltárt szünetekkel és lassan mondják —, az ilyen ne álljon helyére a karban, [5]hanem valamennyi közt utolsónak álljon, vagy arra a helyre, amelyet az apát az ilyen hanyagok számára külön kijelölt, hogy láthassa ő is, meg a többiek is, [6]míg az istenszolgálat végeztével nyilvános elégtétellel nem vezekelt. [7]Azért tartjuk jónak azt, hogy az utolsó helyen vagy elkülönítve álljon, hogy így mindenki lássa őt, és már szégyenérzetből is megjavuljon. [8]Mert ha az imatermen kívül maradnak, lenne olyan is köztük, aki újra lefekszik és alszik, vagy esetleg kint leül és beszélget, s így alkalmat ad a gonosznak. [9]Azért hát menjenek csak be, hogy legalább az egészet el ne veszítsék. [10]Aki pedig napközben az istenszolgálatra a vers és az azt követő első zsoltár „Dicsőség"-e után sem érkezik oda, a fentebb mondott szabály szerint utolsónak álljon, [11]és míg elégtételt nem adott, ne merészeljen a zsoltározók kórusához csatlakozni, hacsak az apát neki erre megbocsátóan engedélyt nem ad, [12]de ezt is csak úgy, ha a bűnös eleget tesz érte.

[13]Aki pedig az étkezéshez nem ér oda a vers előtt, hogy valamennyien egyszerre mondják a verset és az imádságot, és együtt üljenek az asztalhoz, [14]még pedig a saját hanyagsága vagy hibája miatt nem ér oda, két ízben intsék meg. [15]Ha mégsem javul meg, ne engedjék, hogy a közös étkezésen részt vegyen, [16]hanem a

többiek közösségétől elkülönítve egymagában étkezzen; a borból járó részt is vonják meg tőle, míg elégtételt nem ad és meg nem javul. [17]Hasonlóképpen bűnhődjék az is, aki nincs jelen azon a versen, amelyet az étkezés után szoktak mondani.

[18]Senki se merészeljen az előírt óra előtt vagy után valami ételt vagy italt magához venni. [19]De ha az elöljáró valakit valamivel megkínál, és ő nem akarja elfogadni, ha később megkívánja is, ne kapja meg azt sem, amit előbb visszautasított, se valami mást, míg megfelelő elégtételt nem ad.

Az engedelmesség erényének aprópénzre váltása a pontosság, a napirend megtartása.

3. v.: „Az istenszolgálatnak semmit eléje ne tegyenek": bencés jelszó lett, az istentisztelet, a liturgia iránti szeretet kifejezése. Hogy „...eléje semmit ne tegyenek..." kétszer mondja ezen kívül a Regula: 4, 21 és 72, 11, és mindkét helyen Krisztusról!

4. sk. v.: Mivel az ókori ember időérzéke nem volt olyan fejlett — időmérő óra hiányából, — mint manapság, azért Benedek megenged kisebb elkéséseket a karimádságban; éjszaka, amikor fel kellett kelni, többet, a napközi imaórákon kevesebbet. Az ilyenekért kiszabott büntetés is ezért enyhe.

13. sk. v.: Az étkezésről való elkésést, elmaradást ugyanígy helyteleníti. Talán az egyénieskedő és sokszor gőgből fakadó magánböjtöket, túlzásokat akarja megszüntetni ezzel. És a közös étkezés közös életet is teremt.

19. v.: Az elöljáró által felkínált étel visszautasítása ugyancsak az ilyen egyéni magánböjtből eredhet. Ha szeretetből elfogadja, amit szeretetből adnak, az nagyobb a böjtnél. Azért kell az ilyen visszautasításért is elégtételt adni. Az elégtételadás módjáról szólnak a következő fejezetek.

44. HOGYAN TEGYENEK ELEGET A KIKÖZÖSÍTETTEK?

[1]Akit súlyos vétségért tiltottak ki az imateremből és el a közös asztaltól, az abban az időpontban, amikor az imateremben az istenszolgálatot befejezik, az imaterem ajtaja előtt boruljon le, de ne szóljon semmit; [2]és maradjon arcával a földre borulva az imateremből kijövők lába előtt. [3]És ezt mindaddig tegye, míg az apát az elégtételt megfelelőnek nem tartja. [4]Amikor pedig az apát parancsára bemegy, boruljon le magának az apátnak és aztán a többieknek lába elé, hogy imádkozzanak érette. [5]És akkor, ha az apát parancsolja, fogadják be a kórusba, arra a

helyre, melyet az apát kijelöl számára. [6]De mindenesetre zsoltárt, olvasmányt vagy más valamit még ne merészeljen az imateremben énekelni, míg az apát erre újra parancsot nem ad. [7]És minden imaórában, amikor az istenszolgálatot befejezik, boruljon le a földre azon a helyen, ahol áll, [8]és így tegyen eleget, míg az apát újra meg nem parancsolja neki, hogy most már hagyja abba az elégtételadást.

[9]Akiket pedig kis hibákért csak a közös asztaltól tiltottak el, az imateremben tegyenek eleget, és ezt tegyék az apát intézkedéséig, [10]míg meg nem áldja őket, és azt nem mondja: Elég.

A kétféle kiközösítésnek megfelelően az elégtételadás is kétféle. A nagyobb kiközösítésbe esett az imaterem ajtajában áll, — hiszen nem mehet be, — és a kijövők lába elé borul. Így vezekeltek az egyházilag kiközösítettek is a templom előcsarnokában állva és leborulva.

4. v.: Először csak részleges feloldozást kapnak: már bemehet az imaterembe, de a zsolozsmán csak passzív részvevő: olvasmányt, zsoltárt nem adhat elő. És még itt is az imaórák végén leborulással engesztel.

9. v.: A kisebb kiközösítésbe esettek csak ezt az utóbbit végzik elégtételadásul, míg az apát fel nem oldozza őket áldásával.

45. AZOKRÓL, AKIK AZ IMATEREMBEN KÖVETNEK EL HIBÁT

[1]Ha valaki zsoltár, responsorium, antifóna mondása alatt vagy olvasmány közben követ el hibát, hacsak ott valamennyiük előtt elégtételadással meg nem alázza magát, — nagyobb büntetéssel lakoljon [2]azért, mert nem akarta alázatosan kijavítani azt, amit hanyagságból vétett. [3]A gyermekek az ilyen hibáért kapjanak verést.

Nem mondja a szöveg, hogy ilyen hibáknál mi az elégtételadás. Valószínűleg leborulás vagy letérdelés, amivel elismerte, hogy hibázott.

46. AZOKRÓL, AKIK BÁRMI MÁS DOLOGBAN HIBÁZNAK

[1]Ha valaki bármilyen munka közben: a konyhában, az éléskamrában, a tálalóban, a sütőhelyen, a kertben, valamilyen mesterségben, vagy bármilyen más helyen hibát követ el, [2]vagy

valamit eltör, elveszít, vagy akárhol másvalamit vét, [3]és azt az apát és a közösség előtt tüstént nem jelenti, önként eleget nem tesz, és hibáját föl nem tárja, [4]ha más által tudódik ki, a nagyobb büntetéssel sújtsák.

[5]Ha azonban valami titkos, lelki bűnről van szó, azt csak az apát — vagy a lelki atyák előtt — tárja fel, [6]aki meg tudja gyógyítani a saját és mások sebeit, és nem tárja föl, nem hozza nyilvánosságra azokat.

Minden hibát jelenteni kell: ez az alázatosság aprópénzre váltása. Ezért tulajdonképpen csak azért büntetik, ha gőgből hagyja el ezt a jelentést.

5. v.: A belső, lelki bűnt azonban csak az apátnak — vagy „lelki atyáknak" tárja föl: itt finom türelem, tapintat mutatkozik ismét. Nem szentségi gyónásról van szó, — magángyónás ekkor még nem volt, — hanem a hibák feltárásáról, amit a 4, 50 a jó cselekedetek eszközei között és a 7, 44 az alázatosság ötödik fokaként ajánl. A „lelki atya" nem gyóntató, aki lelkekkel foglalkozik, hanem a Szentlélek által megvilágosított, vezetni tudó atya.

47. AZ ISTENSZOLGÁLAT IDEJÉNEK JELZÉSE

[1]Az istenszolgálat idejének jelzéséről éjjel is, nappal is az apát gondoskodjék. Vagy maga jelezze, vagy egy igen pontos testvérre bízza ezt a gondot, hogy mindent a maga idejében végezzenek.

[2]A zsoltárokat pedig és az antifónákat az apát után sorrendjük szerint azok énekeljék, akiknek ezt meghagyta. [3]Énekelni azonban vagy felolvasni ne merjen senki, csak az, aki teljesíteni tudja ezt a feladatot, úgy hogy a hallgatók épüljenek. [4]Ezt alázattal, komolysággal és szent félelemmel végezze, akinek az apát megparancsolja.

Hogy ne mindenki olvasson vagy énekeljen, hanem csak az, aki tud, arról volt már szó az asztali felolvasókkal kapcsolatban (38, 12).

48. A MINDENNAPI TESTI MUNKA

[1]A tétlenség a lélek ellensége. Ezért a testvérek a megállapított időben foglalkozzanak testi munkával, más órákban pedig szent olvasmányokkal.

[2]Úgy hisszük, hogy az időt mindkettő számára következőképpen oszthatjuk be: [3]Húsvéttól október elsejéig menjenek ki a testvérek reggel, és a primától körülbelül tíz óráig végezzék el a szükséges teendőket. [4]Míztől majdnem egészen szextáig olvasással foglalkozzanak. [5]A szexta után pedig, miután fölkeltek az étkezéstől, pihenjenek ágyukon egészen csendben, vagy ha valaki olvasni akar, akként olvasson magában, hogy mást ne zavarjon. [6] A nónát kissé korábban, fél kettőkor mondják, és azután egészen a vesperásig a szükséges munkákat végezzék. [7]Ha pedig a helyi viszonyok vagy szegénységük azt kívánná, hogy maguk gyűjtsék be a termést, ne szomorkodjanak, [8]mert akkor igazi szerzetesek, ha saját kezük munkájából élnek, mint atyáink és az apostolok is. [9]De mindez mérséklettel történjék a kislelkűek miatt.

[10]Október elsejétől pedig a negyvennapi böjt kezdetéig egészen nyolc óráig olvasással foglalkozzanak. [11]Nyolc órakor mondják a terciát, aztán nónáig valamennyien a rájukszabott munkán dolgozzanak. [12]A nónára hívó első jeladásra mindenki hagyja abba a munkát és legyen készen, mire a második gongütés felhangzik. [13]Étkezés után pedig olvasmányaikkal vagy a zsoltárok tanulásával foglalkozzanak.

[14]A negyvennapi böjt idején pedig reggeltől egészen terciáig olvasmányaikkal foglalkozzanak, és utána négy óráig végezzék a rájuk bízott munkát. [15]A negyvennapi böjtre mindenki kapjon egy könyvet a könyvtárból, amelyet elejétől végig olvasson el. [16]Ezeket a könyveket a negyvennapi böjt elején adják ki. [17]Mindenesetre azonban rendeljenek ki egy vagy két szeniort, hogy a monostorban abban az időben, amikor a testvérek olvasással foglalkoznak, körüljárjanak, és megnézzék, nem találnak-e hanyag testvért, aki henyél vagy beszélget, és nem törődik az olvasással, és így nemcsak magának van kárára, hanem másokat is zavar. [19]Ha ilyet találnak, — Isten mentsen ettől —, két ízben intsék meg. [20]Ha nem javul meg, a Regula szerinti büntetéssel sújtsák, úgy hogy a többiek is féljenek. [21]Ne is érintkezzék az egyik testvér a másikkal a maga idején kívül.

[22]Vasárnap hasonlóképpen olvasással foglalkozzanak valamennyien, azok kivételével, akik különböző feladatokra vannak kirendelve. [23]Ha pedig valaki olyan hanyag vagy rest volna, hogy nem akarna vagy nem tudna lelki munkával foglal-

kozni vagy olvasni, adjanak neki más munkát, hogy ne henyéljen.

[24]A beteg vagy gyönge testvérekre olyan dolgot vagy testi munkát bízzanak, hogy se ne henyéljenek, se a munka terhe alatt le ne törjenek, vagy éppen meg ne futamodjanak. [25]Ezek gyöngeségét mindig vegye tekintetbe az apát.

A Szent Benedek előtti szerzetességben volt olyan irányzat, igaz kissé eretnek ízű, melynek tanítása szerint a szerzetesek lelki emberek, akik ezért testi munkát, de általában munkát ne végezzenek. De volt másik véglet is, pl. az egyiptomi Szerapion apát ezer (!) szerzetese elszerződik nyári aratómunkára, viszont az így szerzett gabonát külön bérelt hajókon küldik le a Níluson Alexandria éhező szegényeinek. Benedek egy kiegyensúlyozott, egészséges középutat talál ebben is. Az ima mellett ott a napi munka és pedig a testi és szellemi munka. Az utóbbi megkívánása lett a fontosabb a történelem folyamán. Hiszen a kolostorba belépő testvérek nagyobb része egyszerű, írástudatlan ember lehetett, ezeket neveli meg a szellemi munkára.

Az 1. v. egy szentenciával kezdődik, ezt Szent Baszileiosz latinra fordított Regulájából idézi (Reg 192).

Utána három, — a vasárnapival együtt négyféle — napirendet ad.

3—9. v.: A nyári napirend. Ilyenkor több a mezei munka, amit alkalmas a kevésbé meleg reggeli és késődélutáni órákban végezni. Így az olvasás ideje a délelőtt második felére esik. Ilyenkor, mint láttuk, van ebéd is: tizenkettőkor szexta, utána ebéd; ezután pedig déli szieszta lehetett tartani: „csendben pihenjenek ágyukon". De ilyenkor is lehet olvasni.

5. v.: csendben, magában. Ez is olyan újítás, melyet az első pillanatra fel sem fogunk. Az ókori ember ugyanis mindig hangosan olvasott, nemcsak a szemével, a szájával is.

De Benedek kolostorában, ahol sokan voltak együtt, meg kellett tanulni a csendes olvasást is.

6. v.: Az imaórák idejét kissé eltolja a munka miatt: még ebben sem mechanikus.

7. v.: A mezőgazdasági munka nem a szerzetesek föladata volt általában, ezt a bérlők, a colonusok végezték. De adódhatott eset, amikor szükség volt rá, hogy maguk a szerzetesek is részt vegyenek ebben a munkában. Akkor tegyék szomorúság és nyugtalanság nélkül.

8. v.: „Atyáink" azaz az egyiptomi szerzetesek is így csinálták, — a bibliai alap —, az apostolok is; bár kifejezetten csak Szent Pálról olvassuk, hogy a hit hirdetése mellett sátorkészítést is űzött, és abból élt (ApCsel 18, 3).

9. v.: A kislelkűek a gyöngék, akik nem bírják a túl nagy testi munkát, és mivel mégis kötelezőnek hiszik, elcsüggednek.

10—13. v.: A téli napirendben, azaz október elsejétől nagyböjtig, a külső munka a nap közepére tolódik: terciától nónáig. Hogy a szextát

ilyenkor csak az otthon levők mondják el, erre nem kell visszatérni, itt nem mondja. Majd az 50. fejezetben intézkedik róla. — A szellemi munka ideje a reggeli és a késődélutáni órákban volt. Az étkezés ilyenkor, a szerzetesböjtben, nóna után.

14. v.: A negyvennapi böjtben több a szellemi, lelki munka. 15. v.: Ilyenkor, a nagyböjt kezdetén kapnak könyvet a „bibliothecá"-ból. Ez a szó esetleg nem könyvtárat jelent itt, hanem a Szentírás egyes, több könyvet magában foglaló egységeit. Ezt az olvasást olyan fontosnak tartja Benedek, hogy ellenőrizteti is.

22. v.: Vasárnapi napirend: ilyenkor csak a szükséges házi munkát végezték, a többi idő olvasásra volt szánva.

23. v.: „Lelki munkával foglalkozni": meditari. Ez azonban itt és máshol is a Regulában nem elmélkedő imát jelent, hanem a szentírási részek, elsősorban a zsoltárok könyv nélkül való megtanulását. Ami természetesen együtt járt a megfelelő hely lelki feldolgozásával is.

49. A NEGYVENNAPI BÖJT MEGTARTÁSA

[1]A szerzetes életének olyannak kellene lennie, mintha állandóan negyvennapi böjti fegyelem alatt élne, [2]mégis mivel kevesekben van meg ehhez az erő, ezért azt tanácsoljuk, hogy a negyvennapnak ebben az idejében teljes tisztasággal élje életét, [3]ugyanakkor a más időkben elkövetett hanyagságait ezekben a szent napokban tegye jóvá. [4]Ez akkor történik megfelelő módon, ha minden bűntől tartózkodunk, könnyek között imádkozunk, szent olvasmányokat olvasunk, a szív töredelmére és az önmegtagadás cselekedeteire törekedünk. [5]Ezekben a napokban tehát szolgálatunk szokott mértékéhez adjunk hozzá valamit: külön imádságokat, ételben és italban önmegtagadást. [6]A kiszabott mértéken felül mindenki ajánljon föl valamit saját akaratából a Szentlélek örömében Istennek, [7]azaz: vonjon meg valamit testétől ételben, italban, alvásban, beszédben és tréfálkozásban, és így a lelki vágyódás örömével várja a szent húsvétot. [8]Azt azonban, amit ki-ki felajánl, terjessze apátja elé, és az ő imádságával és beleegyezésével tegye, [9]mert ami a lelki atya jóváhagyása nélkül történik, elbizakodottságnak és hiú dicsőségvágynak számít, nem érdemnek. [10]Tehát mindent az apát beleegyezésével tegyenek.

A szent negyvennap, a nagyböjt a keresztények szent ideje, mintegy évi nagy lelkigyakorlata volt. Ezért kellene a szerzetesnek mindig nagyböjti fegyelemben élnie.

A Regula, mely az önakarat ellen oly sokszor és oly nyomatékosan nyilatkozik, itt elismeri, hogy a saját akaratunkból vállalt önmegtagadásnak nagy értéke van. De Benedek nemcsak testi böjtölésre gondol, hanem belsőbb önmegtagadásra is, pl. a beszédben és tréfálkozásban.

De a saját akaratból vállalt önmegtagadást is az apát elé kell terjeszteni, az ő jóváhagyása szükséges; ez ismét az egyénieskedő és túlzó önmegtagadások szabályozására szolgál.

Az egész fejezetben többször szószerinti utalások vannak Nagy Szent Leó († 461) nagyböjti beszédeire.

50. AZOKRÓL A TESTVÉREKRŐL, AKIK AZ IMATEREMTŐL TÁVOL DOLGOZNAK VAGY ÚTON VANNAK

[1]Azok a testvérek, akik nagyobb távolságban dolgoznak, és így nem tudnak a megfelelő imaórára az imateremben megjelenni, [2]és az apát is úgy ítéli meg, hogy ez a helyzet, [3]azok ott a munkahelyen végezzék az istenszolgálatot, és szent félelemmel hajtsák meg térdüket. [4]Hasonlóképpen azok se hagyják el az elrendelt imaórákat, akiket útra küldtek, hanem amint lehet, végezzék el magukban, és köteles szolgálatuk teljesítését ne mulasszák el.

Valószínűleg a mezei munkával elfoglaltakról beszél az első három vers. Ezek a kis imaórákat (tercia, szexta, nóna) ott a munkahelyen imádkozták el, hiszen az imákat, zsoltárokat könyv nélkül tudták.

Az útra küldött testvérekről intézkedik még a 67. fejezet is.

51. AZOKRÓL A TESTVÉREKRŐL, AKIK NEM NAGYON MESSZE TÁVOZNAK

[1]Az a testvér, akit bármilyen ügyben küldenek ki, és előreláthatóan még aznap visszatérhet a monostorba, ne merjen ottkint enni, bármennyire kínálná is valaki, [2]hacsak az apát ezt meg nem engedi neki. [3]Ha másként cselekszik, közösítsék ki.

Aki engedély nélkül mással étkezik, az jelképesen megszakítja a közösséget testvéreivel és másokkal lép asztalközösségre. Ez a tilalom fő oka.

Az ügy, amelyben legtöbbször küldték őket, küldöncszolgálat volt: üzenetet, levelet vittek, hoztak, hiszen hivatalos posta nem volt.

52. A MONOSTOR IMATERME

[1]Az imaterem az legyen, aminek a neve mondja. Ott mást ne csináljanak és ne is tartsanak. [2]Az istenszolgálat után mindnyájan a legnagyobb csendben és Isten iránt való tiszteletadással távozzanak, [3]hogy azt a testvért, aki esetleg még külön is akar imádkozni, a másik helytelen viselkedése ne akadályozza. [4]De máskor is, ha valaki magában, csendesen akar ott imádkozni, egyszerűen menjen be és imádkozzék; ne hangos szóval, hanem könnyek között és bensőséges szívvel. [5]Aki tehát nem ezt teszi, annak ne engedjék meg, hogy az istenszolgálat végeztével az imateremben maradjon, amint mondtuk, hogy mást ne zavarjon.

Az imaterem, az oratórium annyiban különbözik a templomtól, hogy ez elsősorban nem a keresztségnek és szentmisének, hanem a zsolozsmának, az imádságnak helye. Ezt mondja a neve is. „Ott mást ne végezzenek": az egyiptomi szerzeteseknél az imaterem sokszor a közös munka, a gyékény-, vagy kosárfonás helye is volt, a hozzávaló anyagot is ott tartották. Benedek ezt nem akarja. — A csendes imaterem a magánimára is alkalmas hely.

53. A VENDÉGEK BEFOGADÁSA

[1]Minden érkező vendéget úgy fogadjanak, mint magát Krisztust, mert ő maga mondja majd egykor: „Idegen voltam, és befogadtatok engem" (Mt 25, 35). [2]Mindenkinek adják meg a megfelelő tiszteletet, de elsősorban a hitben testvéreinknek és a zarándokoknak. [3]Mihelyt tehát vendéget jelentenek, szolgálatkész szeretettel siessenek elébe az elöljáró és a testvérek. [4]Először együtt imádkozzanak, és csak azután váltsanak békecsókot. [5]Ezt a békecsókot tehát csak az előzetes imádság után adják, az ördög cselvetései miatt. [6]Minden érkező vagy távozó vendéget teljes alázatossággal köszöntsenek: [7]meghajtott fővel vagy egészen arcra borulva imádják benne Krisztust, akit csakugyan be is fogadnak.

[8]Ha a fogadás megtörtént, vezessék a vendégeket az imádságra, azután üljön le velük az elöljáró vagy akit ő kirendel. [9]Olvassanak föl a vendég előtt a Szentírásból, hogy épüljön, aztán pedig teljes szeretetszolgálattal legyenek iránta. [10]Az elöljáró a vendég

kedvéért megszegheti a böjtöt, hacsak nincs különben is böjti nap, amelyet nem szabad megszegni, [11]de a testvérek folytassák szokott böjtjüket. [12]Az apát adjon vizet a vendégek kezére, [13]s minden vendég lábát az apát is, az egész közösség is mossa meg. [14]Lábmosás után ezt a verset imádkozzák: „Befogadtuk, Istenünk, irgalmadat templomod belsejében" (Zsolt 47, 10). [15]Kiváló nagy gondot fordítsanak a szegények és zarándokok fogadására, mert bennük még inkább fogadjuk Krisztust; míg a gazdagokkal szemben érzett félelem maga is tiszteletet vált ki.

[16]Az apát és a vendégek számára legyen külön konyha, hogy a bizonytalan időben érkező vendégek, — hisz a monostorban az ilyenek sohasem hiányoznak —, ne zavarják a testvéreket. [17]Erre a konyhára egész évre két testvért rendeljenek ki, akik jól el tudják látni ezt a munkát. [18]Szükség esetén adjanak melléjük segítőket, hogy zúgolódás nélkül szolgáljanak. Viszont ha kevesebb az elfoglaltságuk, menjenek munkára oda, ahova rendelik őket. [19]De ne csak őnáluk, hanem a monostor minden munkakörében ez legyen az elv: [20]amikor szükséges, segítséget adjanak nekik, viszont ha nincs dolguk, engedelmesen tegyék meg, amit parancsolnak.

[21]A vendégek lakását is olyan testvérre bízzák, kinek lelkét istenfélelem tölti el. [22]Legyen ott kellő számban ágy készen.

Az Isten házát bölcsek bölcsen kormányozzák.

[23]A vendégekhez pedig, aki arra parancsot nem kap, semmiképpen se csatlakozzék, és velük beszédbe ne elegyedjék, [24]hanem ha találkozik velük vagy meglátja őket, alázatosan köszönjön, amint mondottuk, és áldáskérés után menjen tovább azzal a megjegyzéssel, hogy neki nem szabad a vendéggel beszélgetnie.

A vendégbarátság a görög-római ókornak is erénye volt, gondoljunk csak az Odüsszeia sok jelenetére. De mindenkit szeretettel fogadni, nemcsak a barátot, éspedig Krisztus szeretetében, ezt a kereszténység hozta. Az apostoli levelek az Újszövetségben gyakran buzdítanak vendégszeretetre. Ez az ókori viszonyok között, ahol vendégfogadó ritkán akadt, még fontosabb gyakorlat lett.

A kolostor ugyan más volt mint a világ, elszakadt a világtól, de azért kapcsolatban is volt a világgal. Ez elsősorban a vendégek fogadásával történt. Szent Benedek ebben a fejezetben arról intézkedik, hogy a vendégek megkapják, amiért jöttek: testi-lelki felüdülésüket, de ugyanakkor a kolostor is megőrzi elzártságát a világtól.

1. v.: „Minden érkező vendéget úgy fogadjanak, mint magát Krisztust": a szentírási idézet azonban mutatja, hogy ezt paruziásan is értették: az ítéletre visszajövő Krisztus azonosítja magát a befogadott vendéggel.

2. v.: A „hitben testvérek" kifejezést Szent Páltól veszi (Gal 6, 10). Ott ezekkel szemben a pogányok állnak. Benedek korában Itáliában már nem voltak pogányok, de annál többen az ariánus eretnekséghez tartozó germánok: gótok és vandálok. Ezektől sem tagadja meg a vendégszeretetet, de velük kapcsolatban óvatos.

A „zarándok" szó vándort, idegent is jelent általában. Később a nagy zarándokutak mellett, pl. a Compostellába vezető mellett mindenütt bencés apátságok keletkeztek a zarándokok útközbeni gondozására.

4—5. v.: A csókkal való köszöntés a rómaiaknál sokszor üres társadalmi szokássá lett. Szent Pál levelei mutatják, hogy a keresztények komolyan vették: a testvériség, az összetartozás jele lett. A liturgiába is igen korán már így került be. Szent Benedek is említi 63, 10-ben a szentáldozás előtti békecsókot. Itt a vendégfogadásnál fordul elő, s bár nem említi, de valószínűleg az új testvér befogadása, a kiközösített visszafogadása is békecsók kíséretében történt. Van „hamis békecsók" is: tettetett, nem őszinte (4, 25).

A béke mint nyugodt, szerető állapot és viselkedés még sok helyen előfordul szó szerint is, de a Regula egész szelleme sugározza ezt. Így lett bencés jelszó a Béke, a Pax.

Hogy a békecsókot miért csak az előzetes ima után adják, azért van, mert az egyiptomi szerzetestörténetekben sok esetet olvashatunk — olvashattak — ahol a vendégben az ördög, a démon kísértette meg a szerzeteseket. Az imára viszont az ördög eltakarodik.

8—9. v.: Itt már a karimádságról van szó: azzal hogy ebben és a közös étkezésben részt venni engedik a vendéget, jelzik, hogy mintegy befogadták, felvették a közösségbe. A jámbor olvasmány, — és valószínűleg a lelki beszélgetés is — lelki tápláléknak szolgált.

A Regula Magistri-ből és más forrásokból ismerjük azt a szokást, hogy a harmadik nap után felszólították a vendéget, vegyen részt a kolostor munkájában is, vagy pedig távozzék.

12—14. v.: A kéz- és lábmosás itt szertartás, liturgia. Ezt jelzi a hozzákapcsolt zsoltárvers is: Isten házába befogadták Isten irgalmát, azaz magát Krisztust a vendégben.

16. v.: A vendégek számára külön konyha is volt, hogy érkezésük után hamarosan kaphassanak valamit enni és inni. Itt két olyan testvér szakácskodik egy éven át, akik értik is a főzés módját. A vendégek jobb és több kosztot kaptak, mint a szerzetesek.

21. v.: Egy szentenciát mond ki: „Isten házát bölcsek bölcsen kormányozzák." Monte Cassino nem volt messze attól a helytől, ahol kb. 300 évvel előbb Plotinosz, a filozófus föl akarta építtetni „Platonopolisz"-t, a filozófusok bölcsen kormányzott városállamát. Neki nem sikerült terve, Benedek megvalósította.

24. v.: A vendégek lakását, — egy nagyobb helyiséget — egy istenfélő

testvérre bízták, aki tehát lelkileg is tudott adni valamit a vendégeknek. Ez a későbbi kolostorok vendégpátere.

A 23—24. v.: a zárórendelkezés az, ami a kolostor nyugalmát őrzi a világ behatolásától.

54. SZABAD-E A SZERZETESNEK LEVELET VAGY MÁS VALAMIT ELFOGADNA?

[1]Semmiképpen se legyen szabad a szerzetesnek sem szüleitől sem bárki mástól, de egymástól sem, akár levelet, akár eulogiát vagy bármi csekély ajándékot elfogadnia vagy adnia az apát engedélye nélkül. [2]Még ha szülei küldenének is neki valamit, ne merje elfogadni előbb, hacsak be nem jelenti az apátnak. [3]Ha megengedi is annak elfogadását, még mindig az apát hatalmában áll, hogy kinek akarja adni. [4]Ilyenkor az a testvér, akinek szánva volt, ne szomorkodjék, hogy ne adjon alkalmat az ördögnek. [5]Aki másképpen merészkedik cselekedni, azt a Regula előírása szerint büntessék meg.

A világ veszélyes beáramlása a kolostorba nemcsak a vendégek által történhetik, hanem küldeményekkel: levelekkel, ajándékokkal. Sokszor ezeket is a vendégek hozzák. Azért került ide ez a fejezet.

Az eulogia vagy eulogium görög szó: áldás. Ez valami kis szentelt tárgy volt: kalács, viasz, olaj — melyeket sokszor a távoli szent helyekről hoztak a zarándokok ismerőseiknek. Ezeknek egyenes leszármazottai a falusi búcsúk mézeskalács-rózsafüzérei és a kis szentképecskék. A magántulajdonhoz való ragaszkodás sokszor ilyen apróságokhoz való ragaszkodásban nyilvánul meg.

55. A TESTVÉREK RUHÁZATA ÉS LÁBBELIJE

[1]Ruhákat a testvérek lakóhelyüknek és az éghajlatnak megfelelően kapjanak, [2]mivel hideg vidéken többre van szükségük, melegen pedig kevesebbre. [3]Ennek megítélése tehát az apátra tartozik. [4]Mégis azt hisszük, hogy mérsékelt éghajlatú helyeken minden egyes szerzetes számára elég egy kukulla és egy tunika, — [5]mégpedig télen egy vastagabb, gyapjas kukulla, nyáron pedig egy könnyű, viseltes —, [6]továbbá a munka miatt a skapu-

láré; lábbelinek pedig cipő és szandál. [7]Ezeknek a ruháknak színe vagy durvasága miatt ne okoskodjanak a szerzetesek, hanem viseljenek olyant, amilyen azon a vidéken található vagy éppen olcsóbban megszerezhető.

[8]Az apát azonban gondoskodjék a ruhák mértékéről, hogy ne legyenek rövidek azoknak, akik hordják, hanem rájuk illők. [9]Amikor újat kapnak, azonnal adják vissza mindig a régit, hogy a szegények számára a ruhatárba helyezhessék. [10]Elégséges ugyanis, ha a szerzeteseknek két tunikájuk és két kukullájuk van, az éjszakák és a mosás miatt. [11]Ami ezen felül van, az fölösleges, s ezért el kell venni. [12]A lábbeliket és minden avult holmit adjanak vissza, ha újat kapnak.

[13]Akiket útra küldenek, kapjanak a ruhatárból nadrágot, melyet hazatérésük után kimosva ismét adjanak vissza. [14]A kukullák és tunikák is legyenek ilyenkor valamivel jobbak a szokottnál, amilyeneket viselnek. Ezeket is útrakelésükkor a ruhatárból kapják, és hazatérésük után oda adják vissza.

[15]Ágyneműnek legyen elég egy gyékény, egy könnyebb és egy melegebb takaró és egy fejvánkos. [16]De ezeket az ágyakat az apát többször vizsgálja meg, nem található-e ott valami magántulajdon. [17]És ha valakinél találnak valamit, amit nem az apáttól kapott, azt a legszigorúbban büntessék meg. [18]Hogy a magánbirtoklásnak ezt a bűnét gyökeresen kiirtsák, adjon meg az apát minden szükségeset, [19]azaz kukullát és tunikát, cipőt, övet, kést, íróvesszőt, tűt, kendőt, írótáblát, hogy senki se menthesse magát azzal, hogy szükséget szenvedett valamiben.

[20]Az apát egyébként tartsa mindig szeme előtt az Apostolok Cselekedeteinek ezt a mondását: „Minden egyesnek annyit adtak, amennyire kinek-kinek szüksége volt" (ApCsel 4, 35). [21]Tehát az apát is így vegye tekintetbe a szűkölködők gyengeségét, ne pedig a gyűlölködők irigy rosszakaratát. [22]De minden intézkedésében gondoljon arra, hogy az Isten mindent megfizet.

1. v.: Ismét céloz arra, hogy esetleg más helyeken is alkalmazzák a Regulát. Lényegében a helyi adottságokhoz és szokásokhoz való alkalmazkodást engedi meg.

4. v.: Ezt az elvet először a maga éghajlatára alkalmazza, amelyet mérsékeltnek nevez. A kukulla: felsőruha, bő; télen ez vastagabb, gyapjas. A tunika a római alsóruha, ingszerű, vászon, ez is aránylag bő. Ebből

is volt téli és nyári. Akárcsak a lábbeliből is: cipő és szandál. A skapuláré kötényszerű munkaruha volt.

9. v.: Hogy a viselt ruhát megkaphatták a szegények, azt is jelzi, hogy nem különbözött feltűnően a szerzetesruha a világiakétól, csak egyszerűbb lehetett. A palliumot vagy meloteszt, a köpenyszerű, bőr és prémes palástot, a tulajdonképpeni szerzetesruhát a Regula nem említi, de igen a Dialógusok, Szent Benedek élete.

13. v.: Az utazó szerzetesek viseltek vászonból készült nadrágot, ezt a galliai eredetű ruhadarabot, ami ekkor már a római katonaság közvetítésével eléggé elterjedt volt.

15. sk. v.: Nemcsak a ruházatról és lábbeliről szól ez a fejezet, hanem az ágyfelszerelésről is. A római ágy lábakon álló fakeret volt, alsó részén erős vászon csíkokkal, hevederekkel, ami egy kis ruganyosságot adott az ágynak. Ebbe belegyömöszölték párnákat, vagy belehajtogattak egy vastag gyékényt, „mattá"-t, amelyből a matracunk lett.

18. v.: Mivel a szerzeteseknek szekrénye nem volt, a közösség is inkább ládaszerű bútorokat használt ilyen célból — azért az ágy volt szinte az egyetlen saját bútoruk. Ide dughatták be a magántulajdonnak tekintett tárgyakat. És ezért kellett az apátnak időnként ellenőriznie.

A 17. verssel ismét a magántulajdon bűnére tér vissza a Regula. Ez ellen úgy kell védekezni, hogy mindenki kapjon meg minden szükségest.

19. v.: Amit itt szükségesként felsorol a Regula — megint azt kell mondanunk —, majdnem polgári, a kor viszonyait tekintetbe véve. A kendő az izzadság törlésére szolgált: zsebkendő. Meglepő az íróvessző és írótábla ezeknél az egyszerű embereknél, mondjuk egy mai golyóstollnak és notesznek felelnének meg, ha nem írógépnek és bőséges papírkészletnek.

20. v.: Az idézet az ApCsel 4, 35-ből visszautal a 34. fejezet első versére: „Egyenlően kapják-e a szükségeseket?"

56. AZ APÁT ASZTALA

[1]Az apát mindig együtt étkezzék a vendégekkel és a zarándokokkal. [2]Amikor azonban nincs vendég, joga legyen a testvérek közül asztalához meghívni azt, akit akar. [3]De a fegyelem miatt egy-két szenior mindig maradjon a testvérekkel.

Valószínűleg az apát asztala az ebédlő rövidebb főfalával párhuzamosan volt, a testvérek asztalai a hosszfalak mellett. Az apát asztalánál étkeztek a vendégek, de meghívhatott mást is a testvérek közül kitüntetésképpen.

57. A MONOSTOR KÉZMŰVES TAGJAI

[1]Ha vannak a monostorban kézművesek, ezek — ha az apát megengedi —, teljes alázatossággal gyakorolják mesterségüket. [2]De ha valamelyik a munkájában való ügyessége miatt gőgös lenne, mert azt hiszi, hogy hasznára van a monostornak, [3]az ilyet tiltsák el mesterségétől, és ne térjen ahhoz vissza, hacsak meg nem alázta magát, és újra parancsot nem kap az apáttól. [4]Ha pedig a kézművesek munkájából valamit el kell adni, akkor azok, akiknek kezén az megfordul, óvakodjanak minden csalástól. [5]Gondoljanak mindig Ananiásra és Szafirára, hogy a halált, amit ezek testileg szenvedtek el, [6]ők és mindazok, akik a monostor javait csalással kezelik, lelkileg el ne szenvedjék.

[7]Az árak megszabását illetően pedig föl ne bukkanjon a kapzsiság bűne; [8]sőt mindig valamivel olcsóbban adják, mint a világiak adhatják, [9]„hogy mindenben dicsőíttessék az Isten" (1 Pét 4, 11).

E fejezet szerint tehát nemcsak mezőgazdasági munkával foglalkoztak a szerzetesek, hanem esetleg kézművességgel, — és amit ekkor ugyanazzal a szóval jelölnek — művészettel is.

2—3. v.: A munka azonban nem öncél, az alázatosság és az engedelmesség ennél fontosabb. Inkább ne dolgozzék, minthogy az alapvető szerzetesi magatartás ellen vétsen.

4—6. v.: Még arról is szó lehet, hogy esetleg valamit eladnak a monostor készítményeiből. — Ananiás és Szafira esetét az ApCsel 5. fejezet mondja el: csalásukkal meg akarták károsítani a vagyonközösségben élő jeruzsálemi egyházat. Eladták vagyonukat, de nem adták be a közösbe a teljes értékét, és mégis teljes eltartást kívántak volna. Hirtelen halállal bűnhődtek. A szerzetesíróknál ők az anyagiakban csalók elrettentő példái.

9. v.: Ilyen rejtett helyen, szinte mellékesen hozza a Regula azt a szentírási idézetet, mely később a bencés élet jelszavává lett: „Mindenben dicsőíttessék az Isten" („Ut in omnibus glorificetur Deus").

58. A TESTVÉREK FÖLVÉTELÉNEK ELJÁRÁSMÓDJA

[1]Ha valaki újonnan jelentkezik a szerzeteséletre, ne engedjék meg neki könnyen a belépést, [2]hanem az Apostol szavai szerint: „Vizsgáljátok meg a lelkeket, vajon az Istentől vannak-e!"

(1 Jn 4, 1). [3]Ha a jövevény állhatatosan zörget, és ha azt látják, hogy az őt ért méltánytalanságokat és a belépés nehézségeit négy-öt napon át türelmesen elviseli, és megmarad kérése mellett, [4]engedjék meg neki a belépést, és néhány napig a vendégek szobájában tartózkodjék. [5]Utóbb pedig a novíciusok szobájában lakjék, ahol ezek lelki munkájukat végzik, továbbá esznek és alusznak. [6]Adjanak melléjük olyan szeniort, aki alkalmas a lelkek megnyerésére, és aki kiváló nagy gonddal ügyel rájuk. [7]Nagyon gondosan meg kell vizsgálni, hogy a novícius valóban Istent keresi-e; buzgó-e az istenszolgálatban, az engedelmességben és a méltánytalanságok elviselésében. [8]Mondjanak meg neki előre minden kemény és nehéz dolgot, amelyeken át Istenhez juthatunk. [9]Ha állhatatosságot és kitartást ígér, olvassák fel neki két hónap múlva ezt a Regulát teljes egészében, [10]és mondják neki: Íme ez a törvény, mely alatt küzdeni akarsz. Ha meg bírod tartani, lépj be, ha pedig nem, szabadon távozzál.

[11]Ha továbbra is megmarad, akkor vezessék a novíciusok fent említett szobájába, és újra próbálják ki mindenféle béketűrésben. [12]Hat hónap lefolyása után ismét olvassák föl előtte ezt a Regulát, hogy tudja, mire lép be. [13]És ha még mindig állhatatos marad, négy hónap múltán ismét olvassák föl neki ezt a Regulát. [14]És ha miután magában jól megfontolta, megígéri, hogy mindent megtart, és hogy minden neki adott parancsot teljesít, akkor fogadják be a közösségbe. [15]De tudja meg, hogy a Regula törvényként írja elő, hogy attól a naptól kezdve nem szabad kilépnie a monostorból, [16]sem nyakát kivonnia a Regula igája alól, hiszen olyan hosszas megfontolás után szabadságában állott ezt elvetnie vagy elfogadnia.

[17]A felveendő ezután az imateremben mindnyájuk jelenlétében ígérjen állhatatosságot, a szerzetesi erkölcsök gyakorlását és engedelmességet, [18]Isten és az ő szentjei előtt; hogy ha valaha másként cselekednék, tudja meg, hogy az fogja őt kárhozatra ítélni, akit kigúnyol. [19]Erről az ígéretéről készítsen kérvényt azoknak a szenteknek nevére, akiknek ereklyéi ott vannak, és a jelenlevő apát nevére. [20]Ezt a kérvényt sajátkezűleg írja, vagy ha esetleg írni nem tud, az ő felkérésére más írja meg, és a novícius csak jegyet tegyen rá, azután pedig a saját kezével tegye az oltárra. [21]Mihelyt odahelyezte, kezdje meg maga a novícius ezt a verset:

„Fogadj el engem, Uram, szent igéd szerint, hogy neked éljek. Ne szégyenítsmeg, mert benned bíztam" (Zsolt 118, 116). [22]Ezt a verset az egész közösség háromszor ismételve felelje rá, és adjon hozzá egy „Dicsőség"-et. [23]Aztán az új testvér boruljon le minden egyesnek a lábához, hogy imádkozzanak érette. Ettől a naptól kezdve már a közösség tagjának tekintsék.

[24]Ha volt valami vagyona, azt ossza ki előbb a szegények között, vagy ünnepélyesen adományozza a monostornak; de semmit se tartson meg magának az egészből, [25]hiszen tudja, hogy attól a naptól fogva még saját testével sem rendelkezhetik.

[26]Tehát ott mindjárt az imateremben vettessék le vele saját ruháit, melyeket addig viselt, és öltöztessék a monostor ruháiba. [27]Levetett ruháit pedig tegyék el megőrzésre a ruhatárba, [28]hogy ha egyszer az ördög rábeszélésével egyetértene, hogy elhagyja a monostort, — amitől Isten mentsen —, akkor vetkőztessék ki a monostor ruháiból, és úgy vessék ki. [29]De a kérvényt, melyet az apát az oltárról magához vett, ne kapja vissza, hanem őrizzék meg a monostorban.

Ez és a következő fejezetek arról beszélnek, hogyan gyarapszik a testvérek száma: a fölvételről. (58—61. fejezet). Ez az első fejezet részletesebben leírja a felvételt egy felnőtt laikus jelentkezésénél, a következők különleges esetekről szólnak. A fő cél: meggyőződni a belépni akaró szándékának helyességéről és komolyságáról, aztán belenevelni a kolostori életbe, végül a befogadás eljárási módja.

3. v.: A befogadás fokozatosan történik. Először öt-hat napig be sem eresztik a monostorba, kint marad és állhatatosan zörget. Talán még elzavarni is megpróbálják. A barátságtalan fogadtatás máris alázatosságát és kitartását teszi próbára.

4. v.: Aztán vendégként kezelik. A barátságos és bőkezű ellátás ismét megmutatja jellemének rejtett vonásait.

5. v.: Csak ezután kezdődik a nevelés a noviciusok, újoncok szobájában. Ezek még nem éltek együtt a közösséggel: külön ettek és aludtak.

5. v.: A noviciusok kapnak egy bölcs, lelkeket megnyerő szeniort, mai szóval noviciusmestert, magisztert.

7. v.: Azt kell a noviciusban megvizsgálni: szereti-e a liturgiát, az istenszolgálatot, és gyakorolja-e a szerzetesi alaperényeket, az alázatosságot és az engedelmességet. Ezek együtt megmutatják, hogy valóban Istent keresi-e. Istent keresni: a zsoltárokban gyakran előforduló kifejezés, amellyel a Regula a szerzetesélet lényegét igyekszik körülírni.

9—16. v.: A magiszter mellett a Regula a fő formálója az újonnan jöttnek. Háromszor olvasták föl neki: két hónap után, hat hónap múlva

és ismét négy hónap után. Ezek az időpontok együtt kiadják a teljes évet, amelyet az egyházjog hamarosan előírt minden szerzet számára noviciátusnak. — Minden fölolvasás után megkérdik: marad-e, vállalja-e, mert most még szabadon elmehet. A döntés kell, hogy szabad akaratból történjék.

Ezután következik a közösséghez való kapcsolás, amely a következő aktusokból állt:

17. v.: Először is fogadalmat tett a szerzeteséletre, azaz Isten előtt elkötelezte magát. Lehet, hogy a módja az volt, hogy az apát kérdéseket tett föl neki erre vonatkozóan, és ő igenlően válaszolt. Benedek nem részletezi a jogilag, hanem csak pár szóval körülírja a fogadalom tartalmát: állhatatosság, szerzetesélet a maga gyakorlataival, és engedelmesség. Később az egyházjog pontosabban meghatározza a fogadalom tárgyát; ez a 13. század óta az ún. három evangéliumi tanács: a szegénység, tisztaság, azaz cölibátus, és az engedelmesség.

18—19. v.: A fogadalmat Istennek teszi, de a szentek előtt mint tanúk előtt is, főként azok előtt, akik ereklyéjük által még inkább jelen vannak az oratóriumban, s így a kolostorban. — A fogadalom írásbeli formában is megtörténik: egy kérvényt, petíciót állít ki, most már az apát nevére is, aki az Isten helyettese.

20. v.: És ezt az okiratot, kérvényt ott sajátkezűleg írja alá. Aki írni nem tud, a maga által választottal írassa meg, és ő csak jelet tegyen rá. Ebből látjuk, hogy Benedek — akárcsak előtte Pacomius — analfabétákat is felvett kolostorába, de meg kellett tanulniok az olvasást és valamennyire az írást is. Az analfabetizmus felszámolása a kolostorokban kezdődött meg.

20—23. v.: Ezután következett a felvétel liturgiája, melyet helyenként „szerzetesszentelés"-nek is mondtak. A jelölt az oltárra teszi a kérvényt, azaz áldozatul ajánlja föl magát Istennek, majd ilyen tartalmú szép zsoltárverset énekel, háromszor. A közösség is vele imádkozik. Majd leborulással — és valószínűleg békecsókkal — befogadják a közösségbe, örökre.

24—25. v.: Most még — bár valószínűleg előbb történt — tisztázni kell jogilag egy kérdést: hogyan mond le eddigi esetleges vagyonáról.

26. v.: Ha már semmije sincs, ruháját is leveti, és a kolostor ruháiba öltöztetik. De ez is a befogadás egyik aktusának számít.

Eszerint Szent Benedeknél még nem volt külön beöltözés a belépéskor, és fogadalomtétel a noviciátus végén. A beöltözés is a noviciátus végén történt. Hamarosan a kettőt szétválasztották, és a beöltözés alkalmával az új jelölt a 11. század óta új nevet is vett föl, szerzetesnevet, az újjászületés kifejezésére. — A múlt században végül, 1857-ben, az érettebb állásfoglalás és jobb kipróbálás céljából előírja az egyházjog, hogy a noviciátus után először legalább három évre ideiglenes fogadalmat tegyenek, és csak aztán örök fogadalmat.

59. A NEMESEK VAGY SZEGÉNYEK FIAIRÓL, AKIKET FELAJÁNLANAK

[1]Ha esetleg valamelyik nemes ajánlja föl gyermekét Istennek a monostorba, és a fiú még kiskorú, szülei készítsék el a fent említett kérvényt, [2]és az áldozati adománnyal együtt magát a kérvényt és a fiú kezét burkolják be az oltár terítőjébe, s így ajánlják fel őt.

[3]Vagyonukat illetően pedig ugyanebben a kérvényben ígérjék meg esküvel, hogy sohasem fognak neki sem személyesen, sem közvetítő által bármit is juttatni, vagy a birtoklásra alkalmat szolgáltatni. [4]Vagy ha ezt tenni nem akarják, hanem valami alamizsnát akarnak a monostornak felajánlani, [5]állítsanak ki a monostornak szánt dolgokról adománylevelet, fenntartva maguknak, ha úgy tetszik, a haszonélvezetet. [6]Így vegyék elejét annak, hogy a fiúnak ne maradjon semmi hiú reménye, ami őt megcsalhatná, és romlásba dönthetné, — mitől Isten óvjon —, pedig tapasztalatból ismerünk ilyen esetet.

[7]Hasonlóképpen tegyenek a szegényebbek is. [8]Akiknek pedig éppen semmijük sincsen, egyszerűen készítsék el a kérvényt, és az áldozati adományokkal együtt ajánlják fel fiukat tanúk jelenlétében.

Már több helyen is láttuk: gyermekek is vannak a monostorban. Itt végre megtudjuk, hogy kerültek oda. A szüleik ajánlják fel őket, hogy aztán felnövekedve szerzetesekké legyenek. A szülők kérvényt készítenek és a szentmise keretében áldozati adományokkal együtt átadják őket.

Az, hogy a szülők ilyen dolgokban is rendelkezhetnek gyermekeikről, egészen elfogadott volt az antikvitásban, a rómaiaknál éppúgy, mint a zsidóságban (1. Sám. 1.: éppen Sámuel felajánlása). Ezek a gyermekek minden külön próbaév és fölvétel nélkül, felnövekedvén ott a kolostorban, tizenötéves korukban, azaz mikor nagykorúak lettek, szerzetesekké váltak. Szent Benedek ezen a téren egy nehézséget lát csak: szüleik vagyona később visszacsábíthatja őket, — és ez ellen intézkedik.

A gyermekkorban felajánlott Szent Gellért vagy a mi Szent Margitunk igazi komoly szerzetesekké váltak, mint sokan mások is. Nagyobb és gyakoribb bajok akkor keletkeztek, amikor a szülők felajánlása már nem tiszta szándékból történt, hanem emberi meggondolásból. A középkor folyamán a nemesek másod- vagy harmadszülött fiaikat és leányaikat, vagy éppen a testileg-lelkileg nem tökéleteseket „fölajánlották", azaz fölvették egy befolyásuk alatt álló apátságba. Ez persze se maguknak, se

a kolostornak nem vált hasznára. Így a sok visszaélés miatt a Trentói Zsinat 1563-ban elrendeli, hogy betöltött tizenhatodik életéve előtt a noviciátusba senkit föl ne vegyenek.

Az itt szereplő „nemesek" nem születésüknél, hanem vagyonuknál fogva azok, hiszen velük szemben nem jobbágyok, hanem a „szegények" állnak. A fejezet végén még egy harmadik csoport is feltűnik: akiknek semmijük sincs, csak a gyermek, a „proles", tehát szó szerinti értelemben „proletárok". A felvételnél a vagyoni helyzet nem játszik szerepet. S a Dialógusokból tudjuk, hogy a faji, nyelvi származás sem: Benedek rómaiakat éppúgy felvesz, mint gótokat.

60. AZOKRÓL A PAPOKRÓL, AKIK ESETLEG A MONOSTORBAN SZERETNÉNEK ÉLNI

[1]Ha a papi rend egyik tagja kéri fölvételét a monostorba, ne egyezzenek bele túl gyorsan kérésébe. [2]Ha mégis mindenképpen megmarad óhaja mellett, tudja meg, hogy a Regula egész fegyelmét neki is meg kell tartania, [3]és nem engednek el neki abból semmit sem, hogy úgy legyen, ahogy az Írás mondja: „Barátom, miért jöttél?" (Mt 26, 50). [4]Mégis engedjék meg neki, hogy a sorrendben az apát után állhasson, áldást adhasson, és a befejező imát mondhassa, de csak az apát parancsából. [5]Különben semmit se merjen tenni, hiszen tudnia kell, hogy alá van vetve a Regula fegyelmének, és inkább az alázatosságra adjon példát mindenkinek. [6]És ha esetleg előkerül a monostorban valamilyen tisztség betöltése vagy más ügy, [7]ő azt a helyet foglalja el, mely a monostorba való belépése szerint illeti, nem pedig azt, melyet neki a papi méltóság iránti tiszteletből engedtek.

[8]Ha pedig egy kisebb rendű klerikus akarna ugyanilyen szándékkal a monostor tagjává lenni, a sorrendben úgy a közepe táján helyezzék el őket, [9]de csak akkor, ha ők is megígérik a Regula megtartását és állhatatosságukat.

Szent Benedek szerzetesei nem voltak papok; Szent Ágostonéi igen. A keleti szerzetesek kissé távoltartották magukat a papságtól és a papoktól. Sokszor eltartottak egy papot az istentisztelet vezetésére, de nem engedték, hogy a kolostor ügyeibe beleszóljon. Szent Benedek már fölvesz istenkeresőket a papi rendből is, a kezdeti lépések után nem kíván tőlük

noviciátust, de a Regula megtartását igen. Ami kedvezményben részesülnek, az a liturgiára vonatkozik.

A 3. v. szentírási idézete igen kemény: Jézus az áruló Júdásnak mondja: Barátom, miért jöttél? — Igaz, ezt Arsenius apát naponta megkérdezte önmagától, ahogy később Szent Bernát is.

61. HOGYAN VEGYÉK FEL AZ IDEGEN SZERZETESEKET?

[1]Ha távoli tartományokból jön egy idegen szerzetes, és ha vendég gyanánt akarna a monostorban tartózkodni, [2]és meg van elégedve a helyi szokásokkal, és felesleges követeléseivel nem zavarja a monostort, [3]hanem megelégszik azzal, amit talál, akkor fogadják be, ameddig óhajtja. [4]Ha pedig esetleg némely dolgot megokoltan, és alázatos szeretettel megróna, vagy valamire felhívná a figyelmet, bölcsen fontolja meg az apát, hogy nem éppen ezért vezérelte-e oda az Úr.

[5]Ha pedig utóbb állhatatosságot akar fogadni, ne utasítsák vissza ezt az akaratát, főként azért ne, hiszen vendégeskedése alatt ki lehetett ismerni életét. [6]Ha azonban vendégkorában azt látták volna, hogy nagyon igényes és tele van hibákkal, akkor ne csatlakozzék a monostor testéhez, [7]hanem mondják meg neki tisztelettel, hogy távozzék, nehogy az ő lelki nyomorúsága másokat bűnbe vigyen. [8]Ha pedig nem olyan, hogy kiutasítást érdemelne, ne csak akkor vegyék be a közösségbe, ha maga kéri, [9]hanem inkább beszéljék rá, maradjon ott, hogy példájából tanuljanak, [10]hiszen úgy is mindenhol egy Úrnak szolgálunk, egy Király alatt harcolunk. [11]És ha az apát őt méltónak tartja, megteheti, hogy számára valamivel magasabb helyet jelöl ki. [12]De nemcsak az ilyen szerzetest, hanem a papok és klerikusok fentebb említett rendjéből bárkit is magasabb helyre sorozhat be az apát, mint ami belépése szerint megilleti, ha olyannak látja életét.

[13]De attól óvakodjék az apát, hogy más ismeretes monostorból fogadjon be állandó tartózkodásra szerzetest apátja beleegyezése és ajánlólevele nélkül, [14]mert írva van: „Amit nem akarsz magadnak, te se tedd másnak" (Mt 7, 12 és Tób 4, 16).

Nem minden idegenből jött szerzetes volt girovágus, aki csak kellemetlen vendégként maradt három-négy napra (1, 10). A rendes viseletű, a napirendhez alkalmazkodó, szerény szerzeteseket hosszabb időre is befogadták. Még szerény kritikájukat is szívesen vették. Sőt buzdították is, hogy maradjon ott végleg.

11. v.: Volt egy kolostori sorrend — a 63. fejezetben látni fogjuk ezt —, melyet a belépés időpontja határozott meg. De mivel az ilyen átlépő szerzetesek nem voltak teljesen kezdők, ezeket az apát felsőbb helyre sorolhatta be. Ugyanez áll, visszatérve az előző fejezetre, a belépő papokra és klerikusokra is.

A 13. v. olyan szerzetescet említ, akik nem „távoli tartományokból", hanem közeli, ismert kolostorból jöttek. Az ilyenek esetében kissé más az eljárás.

62. A MONOSTOR PAPJAI

[1]Ha az apát áldozópapot vagy diakónust akar magának fölszenteltetni, válasszon ki az övéi közül valakit, aki méltó arra, hogy a papi tisztséget végezze. [2]A fölszentelt azonban óvakodjék a büszkeségtől és kevélységtől, [3]és ne merjen mást tenni, mint amit az apát parancsol neki, hiszen tudja, hogy ő még jobban alá van vetve a Regula fegyelmének. [4]Papságának ürügyén ne feledkezzék meg a Regula iránti engedelmességről és fegyelemről, hanem egyre jobban közeledjék Istenhez.

[5]Azt a helyet tartsa meg azonban mindig, amely a monostorba lépés szerint megilleti, [6]kivéve az oltár szolgálatát, vagy ha esetleg a közösség választása és az apát akarata életmódja érdeméül magasabb fokra emelni akarná. [7]De tartsa észben, hogy a dékánok és perjelek számára adott szabályt neki is meg kell tartania. [8]Ha másképp merészel tenni, ne papnak, hanem lázadónak tekintsék. [9]És ha többszöri megintés után sem javul meg, még a püspököt is hívják meg tanúnak. [10]Ha még így sem javul meg, és hibái nyilvánvalóak, vessék ki a monostorból, [11]feltéve hogy olyan nagy volt megátalkodottsága, hogy nem akarja magát a Regulának alávetni és engedelmeskedni.

A kolostornak szüksége van a papi szolgálatra is. Minden esetben idegen papot hívni, kissé körülményes, jobb, ha a kolostor tagjai közt van pap. Vagy úgy, hogy mint ilyen lépett be, — erről szólt a 60. fejezet —, vagy úgy, hogy az apát kiválaszt a testvérek közül egy „méltót" —

ilyet kíván a papszentelés liturgiája is, — és azt fölszentelteti „magának", azaz nem általában lelkipásztornak, hanem a kolostor számára.

A 2. v.-től kezdve a papi fölfuvalkodás ellen küzd. A papszerzetes is szerzetes marad, az apátjának és a Regulának alávetve.

4. v.: De a sok negatív intés között van egy szép pozitív buzdítás is: „Egyre jobban közeledjék Istenhez". A papság nem áll ellentétben a szerzetes-mivolttal, sőt elő is segítheti az istenkeresést, az Istenben való előre haladást.

7. v.: A dékánok és perjelek (így: többesszámban!) számára adott szabály, hogy őket büntetésből degradálták (21, 6). Pap esetében ehhez a püspököt is meg kellett hívni, minthogy neki is volt ebbe beleszólása.

63. A KÖZÖSSÉG SORRENDJE

[1]A monostorban úgy tartsák meg a sorrendet, ahogy belépésük ideje, életük érdeme meghatározza, és ahogy az apát megállapítja. [2]De az apát ne zavarja meg a reábízott nyájat, és ne rendeljen el semmi igazságtalanságot, mintha korlátlan hatalma lenne, [3]hanem mindig gondoljon arra, hogy minden döntéséről és cselekedetéről Istennek ad majd számot.

[4]A testvérek tehát abban a sorrendben járuljanak a békecsókhoz, az áldozáshoz, aszerint énekeljenek zsoltárokat, és álljanak a kórusban, melyet az apát állapít meg, vagy amely egyébként megilleti őket. [5]Egyáltalán sehol se a természetes kor határozza meg a sorrendet, és az ne biztosítson előjogokat; [6]hiszen Sámuel és Dániel is gyermek létükre ítélkeztek a nép vénei fölött. [7]Tehát azok kivételével, mint mondottuk, akiket az apát jól megfontolva előléptet, vagy bizonyos okok miatt lefokoz, a többiek mind abban a sorrendben legyenek, amint a monostorba léptek. [8]Úgyhogy például aki a nap második órájában lép be a monostorba, fiatalabbnak tekintse magát annál, aki az első órában jött, bármilyen korú és méltóságú is.

[9]A gyermekek azonban mindenben saját külön fegyelmük alatt legyenek.

[10]A fiatalabbak tehát az öregebbeket tiszteljék, az öregebbek a fiatalabbakat szeressék.

[11]A megszólításnál senkinek sem szabad a másikat puszta nevével szólítani; [12]hanem az öregebbek a fiatalabbat testvérnek szólítsák, a fiatalabbak az idősebbeket „nonnus"-nak, azaz: tisz-

telendő atyának. [13]Az apátot pedig, mivel hiszik róla, hogy Krisztust helyettesíti, úrnak és apátnak hívják, hisz nem maga vette föl ezt a címet, de Krisztus iránti hódolatból és szeretetből. [14]De ő maga is gondoljon erre, és úgy viselkedjék, hogy méltó legyen ekkora tiszteletre.

[15]Akárhol találkoznak egymással a testvérek, a fiatalabb kérjen áldást az idősebbtől. [16]Ha idősebb megy el mellette, a fiatalabb álljon föl, adjon neki helyet a leülésre, és ne is merjen melléje leülni, hacsak az öregebb meg nem engedi neki. [17]Így valósuljon meg az Írás szava: „Előzzétek meg egymást a tiszteletadásban" (Róm 12, 10).

[18]A kis gyermekek és a serdülők tartsák meg az imateremben és az étkezésnél fegyelmezetten saját sorrendjüket. [19]De kint is és mindenütt felügyelet meg fegyelem alatt legyenek, míg az értelmes kort el nem érik.

A sorrendről már többször esett eddig is szó a Regulában. Nem valami jogilag mereven szabályozott, méltóságot kifejező protokoll-rendről van itt szó, hanem elsősorban egy gyakorlati kérdést rendez: valami rendet csak kell tartani, és azt igyekszik lelkileg is elmélyíteni.

A sorrendet elsősorban a belépés időpontja adja meg, nem a születés ideje vagy éppen méltósága. A második rendező elv: „életünk érdeme", amit az apát állapít meg és szentesít, de egyáltalán nem önkényesen teszi ezt, hanem nagy felelősséggel.

4. v.: Elsősorban a liturgiában érvényesül a sorrend.

5—6. v.: A sorrenddel így megakadályoztatik, hogy a barokkos származási előkelőség vagy — mai szóval — valami gerontokrácia elnyomja a fiatalabbakat. Ezt szentírási példákkal is megerősíti. A gyermek Sámuel adja Hélinek tudtára, hogy Isten elveti két gonosz fiát, akik papok, azaz presbiterek, vének voltak. (1 Sám 3, 13.) A presbiter szó első jelentése: öreg, vén és csak átvitt értelemben: pap. A fiatal Dániel pedig elítéli a két gonosz vént, akik az ártatlan Zsuzsannát el akarják veszíteni (Dán 13, 44—62.).

9. v.: A gyermekek nem tartoztak bele ebbe a sorrendbe. Hogy hol helyezték el őket, ha belenőttek a korba, arról a Regula nem szól.

A 10. v-től a fejezet második fele az udvariassági szabályoké. De ezeknek is mintegy lelki alapját adja meg egy szentenciózus mondatban (10. v.), aztán két részletkérdésben: a megszólításban és az üdvözlésben alkalmazza.

12. v.: A „nonnus" szó egyiptomi eredetű, jelentését maga Benedek adja meg. Nem ment át a későbbi gyakorlatba. Már a 10. században a „domnus" megszólítást használják, ami a „dominus" rövidített és férfira alkalmazott formája. Ezt már előzőleg is használták papokra,

püspökökre. De a clunyiek már mind papok voltak. Ebből rövidült az olaszoknál a „Don", franciáknál a „Dom", nálunk pedig lefordították „Úr"-nak. Később a jezsuitáktól származó „atya" megszólítás lett szokásossá.

15. v.: A köszönés formulája volt: „Benedicite": Adjatok áldást.

18. v.: Itt a gyermekek közt két osztályt különböztet meg: a kis gyermekek, tizenkét évig, és a serdülők, tizenötig.

64. AZ APÁTI SZÉK BETÖLTÉSE

[1]Az apáti méltóság betöltésénél mindig azt az elvet tartsák szem előtt, hogy azt kell megtenni apátnak, akit vagy az egész közösség egyetértve, Isten félelmében választ, vagy akár a közösség egy kicsiny, de egészségesebb felfogású része. [2]Az apátot életmódja érdemére és bölcs tanítására való tekintetből válaszszák ki, még ha utolsó lenne is a közösség sorrendjében. [3]Ha azonban — mitől Isten mentsen —, egyhangú határozattal az egész közösség olyan személyt választana ki, aki bűneikkel egyetért, [4]és e bűnök valamiképpen tudomására jutnának a püspöknek, akinek egyházmegyéjéhez az a hely tartozik, vagy a szomszédos apátoknak vagy keresztényeknek, [5]akadályozzák meg a gonoszok egyetértésének keresztülvitelét, és állítsanak méltó gondviselőt Isten házának élére. [6]Hiszen tudják, hogy ezért jó jutalmat kapnak, ha tiszta szándékkal és Isten iránti buzgósággal teszik; ellenben vétkeznek, ha elmulasztják.

[7]A beiktatott apát pedig gondolja meg mindig, milyen terhet vállalt magára, és kinek ad majd számot sáfárkodásáról. [8]Tudja meg, hogy inkább használnia kell, semmint uralkodnia. [9]Ezért kell, hogy jártas legyen az isteni Törvényben, hogy tudja és legyen is honnan „előhoznia újakat és régieket" (Mt 13, 52). [10]Legyen tiszta életű, józan, könyörületes, az elítélés ellenében adjon mindig elsőbbséget az irgalomnak, hogy majd maga is irgalmat nyerjen. [11]Gyűlölje a vétkeket, szeresse a testvéreket. [12]A büntetésnél okosan járjon el; kerülje a túlzást, hogy míg túlságosan meg akarja tisztítani a rozsdától, el ne törje az edényt. [13]Mindig bizalmatlanul tekintsen saját gyarlóságára, és gondoljon arra, hogy „a repedezett nádat nem szabad összetörni" (Iz 42, 3 és Mt 12, 20). [14]Ezzel nem azt mondjuk, hogy engedje növe-

kedni a hibákat, hanem hogy okosan és szeretettel irtsa ki azokat, ahogy az ítélete szerint kinek-kinek hasznára van, mint már fentebb mondtuk. [15]Arra törekedjék, hogy inkább szeressék, mintsem féljenek tőle. [16]Ne legyen nyugtalankodó és aggályoskodó, ne legyen túlzó vagy makacs, ne legyen féltékenykedő és szerfölött gyanakvó, mert így sohasem lesz nyugta. [17]Parancsaiban legyen előrelátó és megfontolt. Akár lelki, akár világi dologra ad rendelkezést, szelíd mérséklettel határozzon és irányítson mindent, [18]szeme előtt tartva mindig Szent Jákob bölcs mértéktartását, aki azt mondta: „Ha nyájamat a járásban szerfölött kifárasztom, egy nap alatt mind elhullanak" (Ter 33, 13). [19]A bölcs mérsékletnek, az erények anyjának ezt és egyéb példáit vegye figyelembe, és mindent olyan fokban igazítson el, hogy legyen, ami után az erősek vágyódhatnak, de a gyengék se ijedjenek vissza. [20]De különösképpen tartsa meg ezt a Regulát, [21]hogy miután jól szolgált, hallja az Úrtól azt, amit a jó szolga hallott, aki a megfelelő időben osztotta ki a búzát szolgatársainak: [22]„Bizony mondom nektek, — így szól —, minden vagyona fölé rendeli őt" (Mt 24, 47).

Már a második fejezet az apátról szólt, s azóta is sokszor, majdnem minden fejezetben esett róla szó, hisz ő a monostor sarkköve. Benedek most még egy fejezetet szán az apátnak.

1—6. v.: Először az apáti szék betöltéséről intézkedik. Ez választással történt, de mégsem egészen a mai demokrácia értelmében. Nem világos pl., hogy ki állapítja meg és hogyan, hogy adott esetben a kisebbség az egészségesebb rész is egyúttal, hogy annak akarata érvényesüljön. Valószínűleg a beiktató püspök, bár erről csak a következő fejezetben lesz szó. Feltételez egy, már meglevő gyakorlatot, és ahhoz ad kiegészítéseket.

4. v.: Itt látszik egyedül, hogy volt valami kapcsolat a püspökkel és a szomszédos apátokkal. A kolostorok szövetsége, a kongregáció, későbbi alakulat lesz, Benedek még nem tud róla; nála csak önálló, egyes kolostorok vannak.

A 7. v.-től kezdve egy újabb erénykatalógust ad az apátnak, talán még szebbet, mint a második fejezetben. Mintha egy érettebb, bölcsebb apát arcát látnánk: a közben megérett, öreg Benedekét. A fejezeteknek ez a része ismét olyan lendületes, szónokias stílusban íródott, hogy lehetséges: olyanféle beszédminta, mint amilyet a pap- és püspökszentelésre a szertartáskönyv ma is ad.

8. v.: Lefordíthatatlan, szép szójáték: „Magis prodesse, quam praeesse": Inkább érte lenni, mint élen lenni. Szent Ágoston mondása, műveiben többször használja.

9. v.: Az evangéliumi képet a házigazdáról, aki régit és újat tud előhozni kamrájából, a szentatyák a jó tanítókra értették, akik az Ó- és Újszövetséget egyaránt jól ismerik.

11. v.: „Gyűlölje a vétkeket, szeresse a testvéreket": szintén Szent Ágoston egyik beszédéből származik. (Sermo 99, 5.)

12. v.: „Kerülje a túlzást". Ne quid nimis. Ez valamelyik görög bölcs mondásaként lett szállóige már az ókorban, a szentatyák is többször alkalmazzák.

15. v.: „Inkább szeressék, mint féljék": Szent Ágoston Regulájából (Ep 211, 5).

17—19. v.: Az egész buzdításnak magja, amit aztán meg is nevez: a discretio. Eredeti jelentése: különböztetni tudás, a jó és rossz között, az alkalmas és helytelen között. Így tapintatosság, mérséklet. Ez az „erények anyja".

20. v.: Itt, a vége felé egyre nagyobb tekintélyt kap maga a Regula. Itt az apát számára is vezérfonalként szerepel.

65. A MONOSTOR PERJELE

[1]Többször megtörténik, hogy a perjeli tisztség betöltésénél súlyos botrányok keletkeznek a monostorokban. [2]Vannak ugyanis egyesek, akik a kevélység gonosz szellemétől felfuvalkodva mintegy második apátnak tekintik magukat, zsarnoki hatalmat gyakorolnak, és így botrányokat okoznak és meghasonlást támasztanak a közösségben. [3]Különösen azokon a helyeken történhet ez meg, ahol ugyanaz a püspök és ugyanazok az apátok, akik az apátavatást is végzik, iktatják be a perjelt is. [4]Könnyű átlátni ennek esztelenségét, mivel már hivatalba lépése kezdetén táplálékot kap kevélysége, [5]és gondolatai azt sugallhatják neki, hogy ki van véve apátja hatalma alól, [6]hiszen téged is ugyanazok iktattak be — gondolhatja magában —, akik az apátot. [7]Ebből aztán irigység, civódás, rágalmazás, féltékenykedés, pártokra szakadás és rendetlenség támad. [8]Mert ha az apát és a perjel egymás ellen vannak, akkor ezen meghasonlás miatt szükségképpen veszedelemben forog saját lelkük is, [9]de alattvalóik is vesztükbe rohannak, midőn az egyik vagy másik pártnak hízelegnek. [10]Ez a veszedelmes baj elsősorban azok lelkét terheli, akik okozói voltak az ilyen rendetlenségnek.

[11]Mi azért a béke és szeretet megőrzése végett azt tartjuk célszerűnek, hogy az apát mérlegelésétől függjön az ilyen tisztség

a monostorában. [12]Ha lehetséges, dékánok intézzék a monostor különféle ügyeit, mint fentebb meghagytuk, az apát rendelései szerint, [13]hogy így — míg többen vannak megbízva —, egy ne kevélykedjék. [14]Ha pedig a helyi viszonyok úgy kívánják, vagy ha a közösség megokoltan és alázatosan kéri, és az apát is hasznosnak tartja, ő maga tegye meg perjelének azt, [15]akit az istenfélő testvérek tanácsával kiválaszt.

[16]Ez a perjel aztán tisztelettel végezze azokat a feladatokat, amelyeket az apát reábíz, és semmit se tegyen az apát akarata és rendelése ellen. [17]Amennyivel ugyanis mások fölé helyezték, annyival gondosabban kell megtartania a Regula előírásait. [18]Ha pedig úgy találnák, hogy a perjel hibákkal van tele, vagy hogy gőgtől elvakulva felfuvalkodik, vagy rábizonyulna, hogy megveti a szent Regulát, négyízben szóval intsék meg. [19]Ha nem javul meg, őt is a Regula szerinti büntetéssel sújtsák. [20]Ha még így sem mutat javulást, fosszák meg perjeli rangjától, és mást tegyenek helyére, aki méltó erre. [21]Hogyha még ezután is nyugtalan és engedetlen a közösségben, vessék ki a monostorból. [22]Az apát azonban gondolja meg, hogy minden ítéletéről számot kell majd adnia Istennek, és ezért esetleg ne féltékenység vagy irigység lángja égjen szívében.

Ez a fejezet logikusan kapcsolódik az előzőhöz, az apátról szóló hoz. Hogy minden tisztségnek legyen helyettese, magától értetődő. A legtöbb régi szerzetesközösségben, Pacomiusnál, Baszileiosznál, Ágostonnál megvan ez a „második". A Regula Magistri azonban hevesen tiltakozik ilyen apát utáni második személy ellen. Mintha Benedeknek is hasonló lenne a felfogása: jobban szeretné, ha egy perjel helyett dékánok lennének az apát munkatársai. Rossz tapasztalatai is lehettek ezen a téren, talán a szomszédos apátságokban. — De végül mégis el tudja fogadni a perjeli intézményt, csak az ne hozzon magával külső beavatkozást és belső egyenetlenséget.

A Regula itt nem a „prior" szót használja különben, melyből a magyar „perjel" is lett. Ez nála az apátot vagy általában előljárót jelent. Hanem „praepositus"-t mond, amelyből viszont a magyarban „prépost" lett.

66. A MONOSTOR KAPUSAI

[1]A monostor kapujához rendeljenek egy idősebb okos testvért, aki értelmesen tud választ adni, és akit éltes kora nem enged elcsatangolni. [2]A kapusnak a kapu mellett legyen szobája, hogy az érkezők őt ott mindig megtalálják, hogy tőle feleletet kaphassanak. [3]Mihelyt valaki kopogtat vagy egy szegény kiált, feleljen rá: „Hála legyen Istennek" vagy: „Adj áldást". [4]És azonnal istenfélelemből fakadó szelídséggel és buzgó szeretettel adjon választ. [5]Ha a kapusnak segítségre van szüksége, kapjon maga mellé egy fiatalabb testvért.

[6]A monostort, ha lehetséges, úgy kell építeni, hogy minden szükséges dolog, mint a víz, malom, kert és különféle műhelyek a monostoron belül legyenek, [7]hogy a szerzeteseknek ne kelljen kint csatangolniuk, ami lelküknek éppen nem válik üdvére.

[8]Azt akarjuk, hogy ezt a Regulát a közösségben gyakrabban olvassák föl, hogy senki a testvérek közül ne menthesse magát azzal, hogy nem ismeri.

A kolostornak egyetlen kapuja, bejárata volt.

1. v.: A kapusnak lelki feladata is van: a tanácskérőknek ő ad először választ.

3. v.: A „Deo gratias": Hála legyen Istennek, és a „Benedicite": Adj áldást, köszönési formulák voltak.

6. v.: Felsorolás: mi van a kolostor falain belül. Kívül tehát a szántóföld, az olajliget és a szőlő volt csak, de ezeket rendszerint a bérlők, (colonusok) művelték.

Ezzel mintegy körbejártuk a monostort és újra eljutottunk kapujához. A 8. v. világosan mutatja, hogy ez valamiképpen a Regula befejezése volt. Az ezutániak csak pótló, kiegészítő fejezetek.

67. AZ ÚTRA KÜLDÖTT TESTVÉREK

[1]Az útra küldött testvérek ajánlják magukat az összes testvérnek és az apátnak imádságába. [2]Az istenszolgálat végén egy imádsággal mindig emlékezzenek meg a távollevőkről. [3]Azon a napon, amikor a testvérek útjukról visszatérnek, minden imaóra végén boruljanak le az imaterem padlóján, [4]és kérjék mindnyájuk imádságát azokért a hibákért, amelyekbe esetleg útközben rossz dolgok látása és hiábavaló beszédek hallása által beleeshet-

tek. [5]Senki ne merészelje a másiknak elmondani, amit a monostoron kívül látott vagy hallott, mert az a legtöbbször romboló. [6]Ha valaki ezt mégis meg merné tenni, azt a Regula szerint büntessék meg. [7]Úgyszintén azt is, aki az apát rendelkezése nélkül ki mer lépni a monostor falain kívülre, és akárhova is elmenni, avagy bármilyen csekélységet is cselekedni.

Ez a fejezet kiegészítés az 50.-hez és 51.-hez. Ott az útonlevők tartották a kapcsolatot az otthoniakkal, úgy hogy megfelelő időben imádkozták az imaórákat és hogy nem étkeztek másokkal. Itt az otthonmaradottak tartják a közösséget azzal, hogy imádkoznak az útonlevőkért.

3. v.: Úton lenni nem bűn, de bűnveszély. Azért engesztelnek az esetleg elkövetett bűnökért.

5. v.: A pletykahordás ellen szól. Baszileiosz is tiltja ezt, és részletesebben meg is okolja: a csatangoló szerzetesek igen erősen beavatkoztak a kor politikai és egyházpolitikai harcaiba. Ezektől tartja őket távol.

68. HA EGY TESTVÉRRE VALAMI LEHETETLENT BÍZNAK

[1]Ha valamelyik testvérre esetleg nehéz vagy éppen lehetetlen dolgot bíznak, fogadja csak el teljes szelídséggel és engedelmességgel a parancsoló meghagyását. [2]Ha azonban úgy látja, hogy a teher súlya mindenképpen felülmúlja erejének nagyságát, képtelenségének okát elöljárója előtt türelmesen és illő módon tárja fel, [3]de ne kevélyen vagy nyakasan vagy ellentmondó hangon. [4]Ha pedig az elöljáró ezután az előterjesztés után is megmarad parancsa mellett, tudja meg az alárendelt testvér, hogy így lesz javára, [5]és az Isten segítségében bízva, engedelmeskedjék szeretetből.

69. A MONOSTORBAN SENKI NE MERÉSZELJE A MÁSIKAT VÉDELMEZNI

[1]Nagyon ügyelni kell arra, hogy a monostorban ne merészelje az egyik szerzetes a másikat semmiféle okból védelmezni vagy mintegy oltalmába venni, [2]még ha közeli vérrokonság fűzné is

őket egymáshoz. [3]Ezt semmiképpen se merjék megtenni a szerzetesek, mert ezzel alkalmat szolgáltatnak a legsúlyosabb botrányokra. [4]Ha valaki ezt a tilalmat megszegi, a súlyosabb büntetést kapja.

70. SENKI SE MERÉSZELJE A MÁSIKAT CSAK ÚGY MEGÜTNI

[1]A monostorban minden túlkapásnak még az alkalmát is kerüljék el. [2]Azért elrendeljük, hogy senkinek se legyen szabad valamely testvérét kiközösíteni vagy megverni, hacsak nem kapott rá hatalmat az apáttól. [3]„Aki ez ellen vét, azt mindenki előtt feddjék meg, hogy a többiek féljenek" (1 Tim 5, 20). [4]A gyermekek pedig tizenöt éves korukig mindenki részéről gondos fegyelem és felügyelet alatt legyenek, [5]de ez is okos mérséklettel történjék. [6]Aki tehát a felserdültek ellen mer valamit tenni apátja meghagyása nélkül vagy aki a gyermekekkel szemben mértéktelen haragra lobban, azt a Regula szerint büntessék meg, [7]mivel írva van: „Amit nem akarsz magadnak, te se tedd másnak" (Mt 7, 12; Tób 4, 16).

Itt azonnal hozza az előbbi fejezet túlzásának ellentétét. A helyes természetfölötti szeretetnek nemcsak a nagyon emberi, érzéki-érzelmi szeretet az ellentéte, hanem még inkább a másik oldalon, a szeretetlenség. Nemcsak verésről van szó itt, hanem kiközösítésről is.

A fejezet vége a gyermekekkel foglalkozik. Itt mondja ki, hogy tizenötéves korig érti a kiskorúságot, — hasonlóképpen a római joghoz.

71. A TESTVÉREK KÖLCSÖNÖSEN ENGEDELMESKEDJENEK EGYMÁSNAK

[1]Az engedelmesség erényét ne csak az apátnak adják meg mindnyájan, hanem egymásnak is engedelmeskedjenek, [2]abban a tudatban, hogy az engedelmességnek ezen az útján jutnak el Istenhez. [3]Bár az apát és az általa rendelt perjelek parancsát kell elsősorban tekintetbe venni, és ennek magánparancsot eléje tenni nem engedünk; [4]egyébként a fiatalabbak valamennyien

teljes szeretettel és készséggel engedelmeskedjenek az öregebbeknek. [5]Ha valakit viszálykodónak találnak, fenyítsék meg.

[6]Ha pedig valamelyik testvért apátja vagy elöljárója bármi csekély ok miatt megfeddi, vagy csak ha érzi, hogy valamelyik elöljárója, bár csak kis mértékben is, haragszik vagy neheztel rá, [8]akkor azonnal minden késlekedés nélkül boruljon le előtte a földre, és elégtételképpen feküdjék lába előtt mindaddig, míg áldásadással annak haragja le nem csillapodik. [9]Ha valaki ezt megvetésből elmulasztaná, vagy testileg fenyítsék meg, vagy makacsság esetén űzzék ki a monostorból.

72. A JÓ BUZGÓSÁGNAK MEG KELL LENNIE A SZERZETESEKBEN

[1]Amint van keserűségből fakadó rossz buzgóság, mely elszakít Istentől és a pokolra vezet, [2]úgy van jó buzgóság is, amely a vétkektől választ el, és Istenhez és az örök életre vezet. [3]Ezt a buzgóságot tehát a legizzóbb szeretettel gyakorolják a szerzetesek, azaz:

[4]Egymást a tiszteletadásban előzzék meg (Róm 12, 10).

[5]Egymásnak mind testi, mind lelki fogyatkozásait a legtürelmesebben viseljék el.

[6]Egymásnak versengve engedelmeskedjenek.

[7]Senki se kövesse azt, amit maga számára hasznosnak ítél, hanem ami másnak az.

[8]Egymást tisztán, testvéri szeretettel szeressék.

[9]Istent szeretve féljék.

[10]Apátjukat őszinte és alázatos szeretettel szeressék.

[11]Krisztusnak semmit elébe ne tegyenek,

[12]aki bennünket, mindnyájunkat az örök életre vezessen.

A „zelus" irigységet is jelent, ez a rossz, keserű buzgóság. Erről szól Jak 3, 14—16. Ezzel állítja itt szembe Benedek a jó buzgóságot. És aztán egy végső erénykatalógusban mégegyszer összefoglalja a szerzetesélet lényegét. Feltűnő a szeretet nagy hangsúlyozása. Olyasmi ez a Regulában, mint a „szeretet himnusza" Szent Pálnál (1 Kor 13).

A kis fejezet eszkatologikus keretet kap: azzal kezdődik, hogy a jó

buzgóság Istenhez és az örök életre vezet, és azzal végződik, hogy Krisztus vezessen minket az örök életre. Nemegy kézirat hozzáteszi az odakívánkozó Ámen.

73. EZ A REGULA NEM FOGLALJA MAGÁBAN A TÖKÉLETESSÉG MINDEN SZABÁLYÁT

[1]Megírtuk tehát ezt a Regulát, hogy azáltal, hogy ezt megtartjuk a monostorokban, megmutassuk, hogy legalább némiképp meg van bennünk az erkölcsös életmód és a szerzetesélet kezdete.
[2]Aki egyébként a szerzetesélet tökéletességére igyekszik, annak számára ott vannak a szent atyák tanításai, és azok megtartása elvezeti az embert a tökéletesség magasságára. [3]Valóban, az isteni tekintélyű Ó- és Újszövetségnek melyik lapja vagy melyik mondása nem a legbiztosabb irányítója az emberi életnek? [4]Vagy a katolikus szentatyák melyik könyve nem hangoztatja azt, mint juthatunk el egyenes úton Teremtőnkhöz? [5]Hasonlóképpen az „Atyák Beszélgetései", „A Szerzetesi Rendtartások", továbbá az „Atyák Élete" és Szent Baszileiosz atyánknak Regulája, [6]mi egyebek, ha nem a helyesen élő és engedelmes szerzeteseknek szóló eszközök az erények gyakorlására? [7]Nekünk azonban, lustáknak, tökéletleneknek és hanyagoknak, ok a pirulásra és szégyenkezésre.
[8]Bárki vagy tehát, aki a mennyei hazába igyekszel, teljesítsd ezt a kezdetnek írt, igen csekély Regulát! [9]Így aztán legvégül Isten kegyelmével eljutsz majd a bölcsességnek és az erényeknek előbb említett csúcsára. Amen.

Ez a fejezet a Prológusnak felel meg, nevezhetjük Epilógusnak is.

A Regula gyakorlati könyv, bár szól röviden az aszketikus fejezetekben (4—7. fej.) a lelkiélet elméletéről is. Ezért nevezi Benedek itt „kezdet"-nek, „igen csekély Regulá"-nak. Belsőleg, az imaéletben és a szerzetességben tovább lehet és kell haladni. Ehhez a magasabb lelkiséghez, további elmélyüléshez nevez meg itt megfelelő írásokat Szent Benedek.

A 2. v.-ben említett „szent atyák" a Szentírás szerzőit és alakjait jelentik: mint Jákobot (7, 6 és 64, 18) Dánielt (63, 6) és Sámuelt (uo.) vagy az oly sokszor idézett és példaképpen is bemutatott Apostolt, Szent Pált.

3. v.: A Bibliának mindkét Szövetségét, tehát az Ószövetséget is iránymutatónak tartja a szerzetesületben.

4. v.: „A katolikus szentatyák" már a mai értelemben vett patrisztikus, szentatya-irodalomra vonatkozik: a keresztény ókor egyházi íróira. A vigília szentatya-olvasmányainál (9, 8) is hangsúlyozta azok igazhitűségét, ortodoxiáját, mint itt katolikus voltukat.

5. v.: Aztán kimondottan szerzetesirodalmat ajánl. Bár nevével nem nevezi meg, első helyen Johannes Cassianus, Marseilles-i apát két műve szerepel: a Collationes Patrum: az Atyák Beszélgetése, és az Instituta (= Institutiones): a Szerzetesi Rendtartás. A „Vitae Patrum": Az Atyák Élete, gyűjteményes mű volt, szerző nélkül. Szent Baszileiosznak, a görög szerzetesség megformálójának megadja az „atyánk" megtisztelő címet.

8—9. v.: Végül egy buzdítással fejezi be Reguláját: „Isten kegyelmével", „Krisztus segítségével" járjuk tovább a megkezdett utat.

TÁRGYMUTATÓ

A

abbas 2; 64 et passim
— Christi vices 2,2
— pater monasterii 33,5
— pater spiritalis 49,9
— magister Prol, 1; 2,24; 3,6; 5,9; 6,6
— pastor 2,7; 27,8
— medicus 27,2; 28,2
— dispensator domus Dei 64,5
abbates vicini 64,4; 65,3
abrenuntiare Prol, 3
abscisionis ferrum 28,6
abstinentia, abstinere 40,4; 49,4.5; 36,9; 39,11
acceptio personarum 2,16.20; 34,2
acediosus = desidiosus 48,18
acus 55,19
adtonitus Prol, 9
adulescentes 22,7; 30,2; 63,18
aedificatio, aedificare 6,3; 38,9.12; 42,3; 47,3; 53,9
aegritudo 35,1; cf: infirmitas, infirmi, debiles
aegrotus 39,11
aestas 10,1; 11,11; 40,5; 41,2.4; 55,5
aetas 30,1; 37,1
— minor 30; 39,10; 59,1
— fortior 70,6
— non discernat ordines 63,5.8
agenda (-ae vel -orum) = officium divinum 8,4; 13,12.14

alleluia 15; 9,9; 11,6; 12,2
altare 58,20.29
  palla altaris 59,2
  vasa altaris 31,10
  officium altaris 62,6
amare 2,17; 4,13.52.54.64.68; 7,31; 64,15 cf: diligere
Amborianum = hymnus 9,4; 12,4; 13,11; 17,8
Amen Prol, 50; 11,10; 64,22; 73,9
amor Dei 7,34; 72,9
  — Christi 4,21.72; 7,69; 63,13
  — vitae aeternae 5,10
anachoreta 1,3
analogium 9,5
Ananias 57,5
angelus 7,6.13.28; 19,5.6
annona = pars rata 31,16; 35,12
apostoli 48,8; 55,20
Apostolus = Paulus Prol,31.37; 2,3; 7,34.43; 9,10; 13,11; 25,3; 27,4; 28,6; 58,2
arguere 2,23.25; 70,3
arma oboedientiae Prol, 3
ars 46,1; 48,24; 57,1,2.3; 66,6
  — spiritalis 4,75
artifex 57,1.4
auctoritas S. Scripturae 9,8; 73,3
  — Regulae 37,1
avaritia 31,12; 57,7

B

balneae 36,8
Basilius S. 73,5
benedictio, benedicere
  Deum 40,8
  — inimico 4,32; 7,43
  — in liturgia 9,5; 11,7.10; 17,10; 60,4
  — servitorum 35,17.18

— lectoris 38,4
— ciborum 25,6
— finis paenitentiae 44,10
— privata 53,24; 63,15; 71,8
biberes = potiones 35,12
bibliotheca 48,15
bonum = virtus, actus bonus Prol, 4.29; 2,12; 4,42; 71,1
bracile 55,19
brevis = index 32,3
brevis oratio 20,4

C

calciarium 55
caliga 55,6.19
candela 22,4 cf: lucerna
canticum 11,6; 13,9.10; 15,3; 18,24
— Benedicite 12,4
— de Evangelia = Benedictus 12,4; 13,11
— de Evangelia = Magnificat 17,8; 18,18
capitale 55,15
caput Quadragesimae 15,2; 41,6; 48,10.16
caritas Prol, 47; 2,22; 4,26; 7,67; 35,6; 53,3; 61,4; 64,14; 66,4; 68,5; 71,4; 72,8.10
carnium esus 36,9; 39,11
Cassianus 42,3.5; 73,5
castigatio corporis 2,28; 4,11
castitas 4,64
catholici Patres 9,8; 73,4
cella = monasterium 1,10
— dormitorium 22,4
— hospitium 53,21; 58,4
— infirmorum 53,21; 58,4
— noviciorum 58,5.11
— ostiarii 66,2
cellarium 46,1
cellarius 31; 35,5.10.11; 36,10; 39,5

cena 39,4; 41,9; 42,3
cenare 39,5; 41,1
chorus 43,4.11; 44,5; 63,4
christianus 39,8; 64,4
Christus Prol, 3.28.50; 2,20; 4,50; 72,11; 73,8
  amor Christi 4,21.72; 5,2; 7,69
  imitatio Christi 4,10; 5,13; 7,32; 27,8
  Christum videre in abbate 2,2; 63,13
  Christum videre in hospitibus 53,1.7
  Christum videre in infirmis 36,1
  Christum videre in pauperibus 53,15
cibus 39; 24,5; 25,5.6; 43,17.18; 49,5.7
cingulum 22,5
claustrum 4,78; 67,7
clericus 60,8; 61,12
codex 9,5.8; 10,2; 11,2; 33,3; 38,1; 48,15.16
coenobita 1,2.13
coenobium 5,12
cogitationes 1,5; 4,50; 7,12.14.18.44
Collationes Cassiani cf: Cassianus
commendatitiae litterae 61,13
communio 38,2.10; 63,4
complere = completorium recitare 42,8
Completorium 16,2.5; 17,9; 18,19; 42,8
confessio 7,44
conloquium 25,2; 53,23
conpunctio 20,3; 49,4
consanguinitas 69,2
consilium 3; 63,7; 64,1.3; 65,15
contristare 31,6.7.19; 34,3; 36.4; 48,7; 54,4
contumacia 62,11
contumax 23,1; 71,9
conventus 20,5
conversatio Prol,49; 1,3.12; 21,1; 22,2; 58,1.17; 63,1; 73,1.2
coquina 35,1.5; 38,11; 46,1; 53,16,17
cor Prol, 10.26.20.49; 2,9.12; 4,1.24.28.50; 5,17.18;
  7,3.8.14.18.37.48.62.65; 39.9
cordis affectus 7,51

— auris Prol, 1
— conpunctio 49,4
— conspectus Prol, 28
— intentio 52,4
— puritas 20,3
— voluntas 2,8
ex corde = memoriter 9,10; 12,4
corporalis vindicta 23,5; 71,9; cf: verbera, vapulare
corpus Prol,40.43; 2,28; 4,11; 7,62; 33,4; 49,7; 58,25; 72,5
— monasterii 61,6
crapula 39,7.8.9
credere (fide) 2,2; 7,23,51; 19,1.2; 63,13
— = existimare 39,1; 40,3; 48,2; 55,4
cuculla 55,4.5.10.14.19
culmen humilitatis 7,5
— virtutum 73,9
culpa 2,7; 23; 24,1.2.3; 25,1; 28,1; 44,1.9; 45,3; 62,10
cf: delictum, vitium
cultellus 22,5; 55,19

D

Danihel 63,6
debiles 36,9; 39,11 cf: infirmi
decani 21; 62,7; 65,12 cf: seniores
decania 21,2
degradare 63,7
deicere 21,5; 65,20
deificum lumen Prol,9
delictum 7,47; 46,3 cf: culpa
desiderium 1,8; 5,12; 7,24.31; 60,8
— spiritale 49,7
— carnis 4,59; 7,12.23
desub 58,16
„Deus in adiutorium" 17,3; 18,1; 35,17
Deuteronomium 13,9
devotio 18,24; 20,2

diabolus Prol,28; 1,4; 53,5; 54,4; 58,28
diaconus 62,1
digestus 8,2; 18,18
diligere abbatem 72,10
— iuniores 4,71; 63,10
— fratres abbas 64,11
— dilestionis dulcedo Prol,49; cf: amor, caritas
diocesis 64,4
directaneus, in directum 12,1; 17,6.9
disciplina 2,14.22; 7.9; 56,3; 60,2.5; 62,3.4; 63,9.18.19; 70,4
— = poena 3,10; 24,1; 32,5; 34,7; 54,5; 55,17; 65,19; 70,6
discipulus 2,5.6.11.12.13; 3,6; 5,9.16.17; 6,3.6.8; 36,10
discretio 64, 18.19; 70,6
discussio futura apud Deum 2,6.39 cf: iudicium ultimum
dispensator domus Dei 64,5
docere (abbas) Prol, 12; 2,4.13; 6,6
doctrina Dei Prol, 50
— abbatis 2,5.6.11.23; 64,2
dominica dies 11,1.11; 12,1; 14,1; 18,8.23; 48,22
domus Dei = monasterium 31,19; 53,22; 64,5
dormire 22; 43,8; 58,5

E

ebdomada 18,23; 38,1
ebdomadarius 35,15; 38,10.11
ebrietas 40,5
Ecclesia Romana 13,10
edax multum 4,36; 31,1
elatio 4,69; 38,2; 62,2; 65,18
elatus Prol,29; 28,2; 31,1
elegere, electio 1,9; 21,1.3.4; 31,1; 62,1.6; 64,1.2.3; 65,15
emendare 2,40; 4,58; 5,19; 21,5; 23,3; 28,1; 32,5; 33,8; 43,7.9.15; 48,20; 62,10; 65,19
emendatio Prol,36.47; 2,40; 29,1; 43,16.19; 46,4
emina 40,3
episcopus 62,9; 64,4; 65,3

Eptaticus 42,4
eremita cf: heremita
esus carnium 36,9; 39,11
eulogia 54,1
Evangelium Prol,21.53; 11,9; 12,4; 13,11; 17,8
evocatio divina 7,9
excommunicare 44,1.9; 51,3; 70,2
excommunicatio 23,4; 24,1; 26,2; 28,3; 30,2
excommunicatus 26,1; 27; 28,1
exemplum 7,55; 60,5; 61,9
extremitas 7,49

F

fabulis vacare 43,8; 48,18
femoralia 55,13
feria 13,4 — 8; 18, passim; 41,2
fermentum 2,5
ferramentum 32,1
fervor novicius 1,3
— aestatis 41,4
— caritatis 66,4; cf: zelus
festivitas Sanctorum 14,1
fides Prol,21.49; 53,2 cf: credere
fletus (in oratione) 49,4; cf: lacrimae, conpunctio cordis
frigidae regiones 55,2
fruges 48,7
funis 22,5

G

gaudere 2,32; 7,39
gaudium 49,6.7
gehenna Prol,42; 4,45; 5,3; 7,11.69
„Gloria Patri" 9,2.6; 11,3; 13,9; 17,2; 18,1; 43,4.10; 58,22
gloria = vita aeterna Prol,7; 5,3
grafium 33,3; 55,19

gratia Prol,41; 5,19; 20,4
gratias agere Deo 34,3; 66,3
grex = monachi 2,8.32; 28,8; 63,2
grossitudo vestium 55,7
gyrovagus 1,10

H

hebdomada cf: ebdomada
hebdomadarius cf: ebdomadarius
Heli 2,26
hemina cf: emina
Heptateuchus cf: Eptaticus
heremita 1,3
hiems 8,1; 9,1; 11,11; 55,5
honor 9,7; 11,9; 36,4; 53,2.15; 63,14.17; 72,4
honorare homines 4,8
— seniores 63,10
hortus 7,63; 46,1; 66,6
hospes 53; 31,9; 42,10; 56,1.2; 58,4; 61,1
hospitalitas 61,5.6
hospitari 1,10
humanitas 53,9
humiliare sc, humiliari 7,52; 34,4; 45,1; 57,3
humilis 2,21
humilitas 7; 3,4; 5,1; 6,7; 20,1.2; 27,3; 29,2; 31,7.13; 45,2; 47,4; 53,6; 57,1; 60,5; 61,4; 65,14
humiliter 7,4.60; 53,24
hymnus 17,3.5.10; 18,1.10.18 cf: Ambrosianum
— „Te decet laus" 11,10
— „Te Deum" 11,8

I

Iacob 7,6; 64,18
ieiunare 41,2
ieiunium 4,13; 30,3; 38,10; 42,2.5; 53,10.11

imitare Christum cf: Christus
inchoationis regula 73,8
indigeries 39,7
infantes 31,9; 37,1; 45,3; 70,4.6 cf: aetas minor, puer
infirnum 7,21; 72,1; cf: gehenna
infirmitas 27,9; 34,2.4; 39,1; 55,21; 72,5 cf: aegritudo
infirmus 36; 4,16; 31,9; 48,24; cf: aegrotus
-- = debilis 40,3; 64,19
— = delinquens 27,6; 28,5
— intellectus 42,4
ingenuus 2,18 cf: nobiles
initium conversationis 73,1
iniuria 4,30; 7,35.42; 58,3
inoboediens, inoboedientia Prol,2; 2,8.10.28; 23,1
inponere psalmum vel lectionem = canere 24,4; 44,6; 47,2; 63,4
inpossibilia, inpossibilitas 68,1.2
inquietare 48,5; 53,16
inquietus 2,8.25
inspiratio divinae gratiae 20,4
Instituta Patrum (Cassianus) 73,5
instrumenta artis spiritalis 4,75
— virtutum 73,6
intentio cordis 52,4
invidia 4,67; 65,7.22
iudicium Dei de abbate 2,6.9.38; 3,11
— de cellario 31,9
— de aliis 4,44.76; 7,64
— tremendum 2,6; 7,64
cf: ratio
iugum Regulae 58,16
iunior 3,3; 4,71; 63,8.10.12.15.16; 66,5; 68,4; 71,4
iusta murmuratio 41,5
iuvenes 36,8

K

Kyrie eleison cf: Quirie eleison, litania

L

labor Prol,2; 7,68; 35,13; 39,6; 40,5; 41,2; 46,1; 48,1.8.24; 50,1; cf: opus, opera
laborare 46,1; 48,3,11; 50; 64,18
lacrimae in oratione 4,57; 20,3; 52,4 cf: fletus
lavare 35,8.9; 53,13.14; 55,10.13
lectisternia 22,2
lectum 22,1.7; 48,5; 53,22; 55,15.16
legere in officio 9,5.8; 11,passim; 42,3; 47,3
— in refectorio 38
— privatim 48,passim; 49,4
legumen 39,3
lena 55,15
lex divina 53,9; 64,9
— (Regula) 58,10.15
libra panis 39,4.5
linteum 35,8
litania 9,10; 12,4; 13,11; 17,8
littera 58,20
litterae = epistola 54; 61,13
locus = ordo in congregatione 2,19; 60,7,8; 61,11.12; 62,5
— 35,4; 55,1; cf: necessitas loci
loqui 4,52.53; 6,3.6; 7,56.60; 26,1; 42,8
lucerna 41,8 cf: candela
lumen Prol,9.13; 41,8
lux 8,4; 41,8.9

M

magister Prol,1; 2,24; 3,6; 5,9; 6,6; cf: abbas
magistra Regula 3,7
maior = superior 2,1; 5,4.15; 7,34.55
= senior 63,16
malignus Prol,28; 43,8; 65,2 cf: diabolus
malum = vitium Prol,7.36; 4,29.43.57.58; 7,29.44; 34,6; 57,7; 65,10

mansuetudo 66,4; 68,1
manuum labor 48,1.8
mappula 55,19
matta 55,15
maturitas 66,1
Matutini = Laudes 8,4; 11,10; 12,1; 13; 15,3; 16,2.5; 17,1;35,15
medicus = abbas 27,2; 28,2
meditare 48,23; 58,5
meditatio 8,3
meliorati = reconvalescentes 36,9
membra = personae 34,5
meminere 2,1.30.35; 64,13
memoriter 10,2; 13,11 cf. ex corde
mens 2,5; 19,7
merces 4,76; 35,2; 36,5; 40,4; 49,9; 59,4; 64,6
meritum vitae 2,22; 21,4; 62,6; 63,1; 64,2;
metus gehennae 5,3 cf. timor
militare Prol, 3.40; 1,2; 58,10; 61,10 cf. arma
militia 2,20
misericordia, misericors 34,4; 37,1; 64,9.10
missa = sacrificium Euchar. 35,14; 38,2; 60,4
— = finis Officii 17,4.5.8.10
mixtum 38,10
molendinum 66,6
monasterialis 1,2
monasterium Prol, 50; 1,3; 2,1.2.16; 3,1.8.9.12; 4,78; 7,55.63; 29,1; 31,1.10.12; 32,1.4; 33,1.5; 48,17; 51,1; 53,16.19; 57,1.2.6; 58,15.24.26.28.29; 59,1.4.5; 60,1.6.7.8; 61,1.2.6.13; 62,5.10; 63,1.8; 65,1.11.12.21; 66,1.6; 67,5.7; 69,1; 70,1.9; 73,1
morbidus 2,8; 28,8
morosus 43,4; 58,16
mors Prol,13.38.50; 2,10.29; 4,57; 6,5; 7,24.34.38; 57,5
multiloquium 6,4; 7,57; 20,3
munditias facere 35,7
munusculum 54,1
murmurare 5,17.18.19; 23,1; 40,22
murmuratio 34,6; 35,13; 40,9; 41,5; 53,18
murmuriosus 4,39

murmurium 5,14
musitatio 38,5

N

natalicia Sanctorum 14
necessitas 7,33; 42,10; 55,19; 66,7
— loci 40,5.8; 48,7
neglegens 2,25; 7,22; 43,5; 48,23; 73,7
neglegentia 36,6; 43,14; 45,2; 49,3
neglegere 31,11; 36,10; 50,4; 64,6
nimietas 41,2
nobiles 59
nonnus 63,12
novicius 58,5.11.20.21.23
— ferror 1,3
noviter 58,1
nox 8,1.2; 10,2; 15,2; 16,4.5; 18,20.21; 55,10

O

oblatio 59,2.8
oboediens 2,25; 65,21; 73,6 cf: inoboediens
oboedientia Prol, 2.3.40; 2,6.17; 5; 7,34.35; 58,7.17; 62,4; 68,1; 71,1.2; 72,6
oboedire 3,6; 4,61; 5,17; 53,20; 68,5; 71,1.4
obscultare Prol,1
observantia Prol,21.29
observatio 49,1; 73,2
— Regulae 3,11; 60,9
observare 58,10; 65,17; 73,1
occasio 38,8; 54,4; 59,3; 62,4; 69,3; 70,1
officina 4,78
officium Prol,39; 47,3
— divinum 8; 43,1
— altaris 62,6
— caritatis 53,3

— cellarii 31,17
— monasterii 48,22; 53,19
— servitutis 16,2
opus 5,9; 7,28; 25,3; 41,4; 48,11.12.23.24; 49,4; 53,18; 55,20; 64,17
— Dei 7,63; 22,6.8; 43,3.6.10; 47,1; 50,3; 52,2.5; 58,7; 67,2.3
— divinum 16; 19,2
— = oratio 52,5
orare 4,72; 27,4; 35,15; 38,2; 44,4; 52,3; 53,4; 58,23
oratio Prol,4; 4,56.57; 20; 28,4; 49,4.5.8; 52; 53,5.8; 67,2.3
— dominica = Pater noster 7,20; 13,12.13; 17,8
oratorium 7,63; 11,13; 24,4; 25,1; 35,15; 38,3; 43,8; 44,1.2.6.9; 50,1; 52; 58,17,26; 63,18; 67,3
ordinare, ordinatio presbyteri 60,6; 62,1
— abbatis 64,1.2.7; 65,3.11;
— praepositi 65,1.3.8.15
— monasterii 65,11.21
ordo in congregatione 11,2; 21,4; 38,12; 43,4; 44,5; 47,2; 63; 64,2; cf: locus
— praepositi 65,20
— psalmorum 17,1 et passim
— sacerdotum 60,1
osculum pacis 4,25; 53,5; 63,4
otiositas 48,1
otiosus 6,8; 48,24; 67,4
oves = monachi 2,7.10.39; 27,5
ovile = monasterium 1,8

P

paenitentia Prol,37; 25,3
palla altaris 59,2
panis 35,12; 39,4; cf: annona
parcitas 39,10
parentes 54,1.2; 59,1
pars sanior 64,1
Pascha 8,1.4; 10,1; 15,1.4; 41,1.7; 48,3; 49,7
passiones Christi Prol,50

Pastor bonus 27,8
— abbas 2,7.8.9.39
pater Deus Prol,6
— abbas 2,24; 33,5; 49,9
— Basilius 73,5
— Benedictus Prol,1
— cellarius 31,2
Patres Ecclesiae 9,8; 73,2.5
— antiqui monachi 18,25; 42,3; 48,8; 73,5
patientia 4,30; 58,3; 68,2; 72,5
Paulus Prol,31; 7,43; cf: Apostolus
pauper 4,14; 31,9; 53,15; 58,24; 59,7; 66,3
paupertas 48,7
pausare = dormire 8,2; 22,5; 48,5
pax Prol,17; 4,73; 34,5; 53,4; 65,11
— liturgica 4,25; 53,5; 63,4
peccatum 2,26.27; 6,2; 7,1.12.64.70; 46,5; 64,6; cf: delictum, vitium, culpa
peculiaris oratio 49,5; 52,3
— opus 55,16
— vitium 55,18
pensum servitutis 49,5; 50,4
Pentecostes 15,1.2.4; 41,1.2
percelebrare 44,1
perconplere 44,7
perdicere 11,9
peregrinus 53,2.15; 56,1
peregrinus monachus 61,1
perfectio 73,2
perfectus 5,9; 6,3; 7,67
perlegere 11,10
perseverantia 58,9
perseverare Prol,50; 7,36; 58,3
personarum acceptio 2,16.20; 34,2
pes, pedes lavare 35,9; 53,13
— pedibus se prosternere 44,2; 58,23; 71,8
petitio in professione 58,3.19.20.29; 59,1.2.3.8
pistrinum 46,1

poena Prol,7.42; 2,10; 5,19; 6,2; 7,33; 23,4; 30,2
poma 39,3
porta 66,1.2
portarius 66,2.5
potestas abbati 39,6; 54,3; 56,2; 63,2; 65,5; 70,2
— corporis 58,25
potus 40; 43,18; 49,5.7; cf: vinum, biberes, mixtum
praeceptum abbatis 4,61; 21,2; 51,2; 54,1; 62,3; 70,6
— S. Benedicti Prol,1
— Dei Prol,39.40; 2,4.12; 4,61.63; 23,2
— Regulae 65,17
— seniorum 23,1
praeesse 2,1.11; 5,12; 64,8; 68,2
praeponere nihil Christo 4,21; 72,11
— nihil imperio abbatis 43,3
— nihil Operi Dei 43,3
praepositus 21,7; 62,7; 65; 71,3
prandere, prandium 39,4; 41,3.4; 42,2.3
presbyter = sacerdos 62,1

Q

Quadragesima 15,2.3; 41,6.7; 48,10.14.15.16; 49
quadrupedum carnes 39,11
Quirie eleison 9,10; 17,4.5.10; cf: litania

R

rara licentia loquendi 6,3
ratio Dei reddenda ab abbate 2,34.37.38; 3,11; 63,3; 64,1; 65,22
— a cellario 31,9
cf: iudicium
rebellio = rebellis 62,8
refectio, reficere 24,5.6; 25,5; 35,12.13; 38,11; 39,1.2.4; 41,1.6.7.8.9; 43,16; 48,13
Regula = ipsa Regula S. Benedicti 3,7.11; 37,1.2; 58,9.12.13.15.16; 60,2.9; 62,4.11; 64,20; 65,17; 66,8; 73,1.8;

— sancta 23,1; 65,18
= regula monastica in genere 1,2.6; 7,55
= praescriptio particularis 42,9; 62,7
Regula S. Basilii 73,5
regularis 3,10; 32,5; 48,20; 54,5; 60,5; 62,3; 65,19; 67,6; 70,6
Regum liber 42,4
reliquiae 58,19
responsum 5,14; 18,18; 51,1; 66,1.2.4
retributio Dei 7,39; 55,22; cf: merces, gratia
reverentia erga S. Trinitatem 9,7; 11,3
— Deum 20,1; 52,2
— abbatem 6,7; 63,12; 65,16
— sacerdotium 60,7
rex Christus Prol,3; 61,10
risus 4,53.54; 6,8; 7,59.60
Romana Ecclesia 13,10
robur confusionis 73,7

S

sacerdos 60,1; 61,12; 62,1.8
— = episcopus 65,3
sacerdotium 60,7; 62,1.4
saeculum 1,7; 4,20; 64,17
Safira 57,5
sagacitas 27,5
sagum 55,15
salus Prol,48; 2,33; 28,5; 41,5
Samuel 63,6
sanctus
— Communio 38,10
— dies Quadragesimae 49,3
— Pascha 15,1; 41,1; 49,7
— Patres 18,25; 73,2.4
— Regula 23,1; 65,18
sancti 14,1; 4,62; 58,18.19

sanior pars 64,1
sapiens, sapienter 27,2; 28,2; 31,1; 53,22, 66,1
sapientiae doctrina 21,4; 64,2
sarabaita 1,6.11
satisfacere, satisfactio 5,19; 11,13; 24,4.7; 43,6.11.12.16; 44,3.8.9; 45,1; 46,3; 71,8
scamnum 9,5
scandalizare, scandalum 13,12; 31,16; 65,1.2; 69,3
scapulare 55,6
scola Prol,45
scrupulositas 40,2
scurilitas 6,8; 43,2; 49,7
secretius orare 52,4
sedile 9,7
senex 37,1; 66.1
senior aetate 4,70; 22,7; 27,2; 63,16
— ordine 3,12; 22,3; 48,17; 56,3; 58,6
— spiritalis 4,50; 46,5
senpecta 27,2
septimana 18,24.25; 35,7.16
septimanarius 35,12 cf: ebdomadarius
servitium Prol,45; 2,18; 5,3; 18,24
servitor 36,7.10
signum, significatio 20,5; 22,6; 38,7; 43,1; 48,12; 58,20
silentium 42,1; 48,5
— summum 38,5; 52,2 cf: taciturnitas
sinaxis vespertina 17,7
sobrius 31,1; 64,9
solacium = auxiliator 1,4; 31,17; 35,3.4; 53,18.20; 66,5
sollicitudo 2,33; 21,2; 27,1.5; 31,9; 58,7; 71,4
sollicitus, sollicite 2,39; 22,3; 27; 36,7; 47,1; 53,15; 58,7; 65,17
somnulentus 4,37; 22,8
spiritalis ars 4,75
— senior 4,50; 46,5
— pater 49,9
Spiritus Sanctus Prol,11; 7,70; 49,6
spiritus elationis 38,2
— superbiae 65,2 cf: diabolus, malignus

stabilitas 4,78; 58,9.17; 60,9; 61,5
stramenta lectorum 55,15 cf: lectum, lectisternia
subsellium 11,2
substantia monasterii 2,35; 31,10; 32,1
suffecta persona 59,3
superbia, superbire 7,2; 21,5; 28,2; 62,2; 65,2.4.13.18; 68,3
superbus 2,28; 4,34; 23,1
superfluitas 36,4; 61,2
superfluus 55,10; 61,6
supplicatio litaniae 9,10

T

tabulae 33,3; 55,19
tacere 6,2.6
taciturnitas 6,2.3; 7,56; 42,9
„Te decet laus" 11,10
„Te Deum" 11,8
temperare 41,9; 64,17.19 cf: discretio
temperis aerum 55,1
terror 2,24; 53,15
Testamentum 9,8; 10,2; 11,7; 73,3
timens Deum, timor Dei, timere Deum 3,11; 5,9; 7,10.11; 31,2; 36,7; 53,21; 64,1; 65,15; 66,4; 72,9 cf: tremor
timor 11,9; 64,15
tonsura 1,7
tremor in opera Dei 47,4; 50,3
Trinitas Sancta 9,7
tristitia 35,3
tunica 7,42; 55,4.10.14.19
tyrannis 27,6; 65,2

U

ubiubi 46,2; 63,19
ustio 28,3
usus fructus 59,5

utilis frater 7,18
utilitas 2,7; 3,12; 35,1.5; 65,12

V

vacare 48,14; 53,20
— lectioni 48,4; 48,10.13.14.17.22
— otio 48,18
vapulare 45,3
vasa ministerii 35,10
vasa monasterii 31,10
— altaris 31,10
vel = et Prol,21; 1,25 et passim
venundare 57,4
verbera 2,28; 28,1; 30,3; cf: virga, vapulare
vestiarium 55,9.13.14; 58,27
vices Christi 2,2; 63,13
Vigiliae 8,3.4; 9,8; 11,1.2.11; 14; 18,6.20.23
— nocturnae 9,11; 10,3; 16,4; 43,4
vinum 40,3.6; 43,16 cf: biberes, mixtum
virga 28,3 cf: verbera, vapulare
virtus 7,69; 49,2; 64,19; 73,69
vita 32,1; 49,1.2; 61,5.12 cf: meritum
— aeterna 4,46; 5,3.10; 7,11; 72,2.12
Vitae Patrum 42,3; 73,5
vitium Prol,47; 2,40; 7,12.70; 13,13; 29,1; 33,1.7; 43,14; 49,4; 55,18; 64,11.14; 72,2 cf: culpa, delictum
voluntas abbatis 49,10; 62,6; 65,16
— propria Prol,3; 1,11; 3,8; 4,60; 5,7; 7,12; 7,19.21.31; 33,4; 49,6; 61,5
voluptas 1,8; 5,12
vox 5,8; 7,60; 19,7; 38,5.7

Z

zelotipus 64,16
zelus bonus 64,6; 72,2.3 cf: fervor
— malus 4,66; 65,22; 72,1

TÁRGYMUTATÓ

A

akarat l. önakarat
alázatosság Prol,29.31; 2,21; 3,4; 4,32.42.62.69; 5,1; 6,1.7; 7; 20,1.2; 27,3; 29,2; 31,1.7.13.16; 34,4; 45,1.2.; 47,4; 53,6.24; 57,1.3; 58,7; 60,5; 61,4; 65,14; 72,10; vö. kevélység
alvás 4,37; 8,2; 11,1; 43,8; 48,5; 22; 55,15; 58,5; vö. ágy
angyal 7,6.13.28; 19,5.6
apát 2; 64
— akarata, engedélye, parancsa 3,6; 4,61; 5,3.9; 11,6; 21,2; 22,2; 26,1; 31,4.15; 32,1; 33,2.5; 39,6; 41,4; 42,10; 43,5.11; 44,3.4.5.6.8.9; 47,2.4; 49,8; 50,2; 51,2; 54,1.3; 55.3.20.21; 56,1; 57,1.3; 60,4; 61,11.12; 62,1.6; 63,2.4; 65,11.12.14.16; 67,7; 70,2.6; 71,3
— felelőssége 2,7.11.23; 3,11; 55,20; 63,2; 64,7.20;
— imája 13,12; 28,6; 49,8; 67,1; 24,2; 25,5; 26,1; 44,3.9
— ítélkezése 24,2; 25,5; 26,1; 44,3.10
apát neve
— lelki atya 49,9;
— elöljáró 13,12; 20,5; 40,5; 43,19; 53,8.10; 68,2.4;
— Krisztus helyettese 2,2; 63,13;
— mester Prol,1; 3,6; 6,6;
— pásztor 1,8; 2,7.8.9.39; 27,8; 64,18;
— orvos 27,2; 28,2;
— sáfára Isten házának 64,5.7.21;
— tanítása 2,4.5.6.11.23; 38,9; 64,9;
— tulajdonságai 2,12.16.24.31.33; 3,6.11; 27,2.8; 28,3; 48,25; 53,3.13; 55,8; 64,9;

— szomszédos apátok 61,14; 64,4; 65,3;
apostolok 48,8; 55,20
asztal 56; 24,3; 25,1; 38,5; 43,13; 44,1.19;
atyák = egyiptomi szerzetesek 7,55; 18,25; 42,3; 48,8; 73,5

Á

ágy 22,1.7; 48,5; 53,22; 55.15.16
áldás a karimádságban 9,5; 11,7; 17,10
— megtagadása büntetésből 25,6
— kérés a vendégektől 53,24
— kérés idősebbektől 63,15
— mint üdvözlés 53,24; 63,15; 66,3
— mint a megbocsátás jele 44,10; 71,8
— konyhai hetesek 35,17.18
— felolvasó hetesek 38,4
— papi 60,4
állhatatosság 4,78; 7,36; 58,3.17; 60,9; 61,5;

B

beszéd, sok 4,52; 6,4; 7,57; 20,3
beszélni, beszélgetni Prol,26; 4,28.51.52.53; 7,56.57.60; 25,2; 26,1; 31,13; 42, cím, 8; 43,8; 48,18; 49,7; 53,23.24; 67,4.5;
beteg, betegség 36; 4,16; 31,9; 35,1; 39,11; 48,18; 49,7; 53,23.24; 67,4.5;
béke Prol, 17.50; 4,25.73; 34,5; 65,11
békecsók 4,25; 53,4; 63,4
bor 4,35; 35,12; 38,10; 40,3.6.7; 43,16
botránkoztatás, botrány 31,16; 65,1.2; 69,3
böjt 4,13; 30,3; 38,10; 41,2; 42,2.5; 49,5.7; 53,10.11; vö. nagyböjt
bölcs, bölcsesség Prol,33; 7,61; 19,4; 21,4; 27,2; 28,2; 31,1; 40,7; 53,22; 64,2; 66,1
buzgóság 72; 1,3; 64,6; 66,4
bűn Prol,5.7.17.25.36.38.47; 2,8.14.28; 4,6.57.58; 6,24; 7,11.12.44.47.57.64.65; 13,13; 23; 24,1.3; 25,1; 28,1; 30,2;

33,1.7; 36,10; 44,1.9; 45.1.3; 46,1.3.5; 49,3.4; 55,18; 57,7; 62,10; 64,3.6.14; 72,2
bűnbánat Prol,37; 3,13; 4,57; 25,3; 43,6
bűnbevallás 7,44; 46,5
büntetés Prol,7,42; 2,13.25.28; 3,10; 5,15; 6,2; 21,5; 23,4; 24,1; 25,1; 28,1; 26,2; 32,5; 33,8; 34,7; 42,9; 43,4; 45,1.3; 46,4; 48,20; 51,3; 54,5; 55,17; 57,3; 64,12; 65,19; 67,6; 70,6; 71,5.9

C

csend 38,5; 42,1; 48,5; 52,2; vö. hallgatás

D

dékánok 21; 3,12; 22,5; 27,3; 48,17; 56,3; 58,6; 62,7; 65,12; vö. szeniorok

E

egyenlőség 2,17; 34;
egyház Prol,11; 13,10
egyházmegye 64,5
elégtétel 5,19; 11,13; 24,4; 27,3; 43,6; 11.16.19; 44; 45,1; 46,3; 71,8
elöljáró 2,1; 5,3; 6,7; 7,41; 23,1.2; 38,9; 71,6.7; vö. dékánok, apát, perjel
engedelmesség Prol,2.3.40; 2,6.17.25; 3,5.6; 4,61; 7,32.34.35; 53,20; 58,7.17; 62,4; 68,1; 71; 73,6
engedetlenség Prol,2; 2,8.10.28; 23,1; 65,21
ereklye 58,19
evangélium Prol,21; 7,65; 11,7; 12,4; 13,11; 17,8

É

élet, örök Prol,13.20.42.50; 4,46; 5,3.10; 7,11; 72,2.12; 73,8
életkor 30,1; 37,1; 39,10; 63,5; 70,4; vö. fiatalok, gyermekek, öreg, serdülő

érdem 2,22; 21,4; 35,2; 62,1.6; 63,1; 64,2
épülés, lelki 6,3; 38,9.12; 42,3; 47,3; 53,9;
étel, étkezés 24,5.6; 25,5.6; 35,12; 38,10; 39; 40,2; 41; 42,2.3; 43,13.15.17; 48,5.13; 51; 58,5

F

falánkság 4,36; 31,1; 39,7
fegyelem 2,14.22; 7,9; 19, cím; 62,3.4; 63,9.18.19; 70,4
felszolgáló 36,4; 38,11; vö. hetes
fenyíték, testi 2,28.29; 23,5; 30,3; 70,2; 71,9
félelem Prol,48; 2,39; 4,44.45; 5,31; 7,67.69; 11,10; 47,4; 50,3; 53,15; 64,15; 70,3; vö. istenfélelem
fiatalok 3,3; 4,71; 22,7; 30,2; 63,10.12.15.16; 66,5; 71,4; vö. gyermekek, serdülő
figyelmeztetés, intés Prol,10.35; 2,23.25.27; 23,2; 33,7; 40,9; 62,9; 65,18
fogadalom 58,17.19; 60,9
fösvénység 31,12; 57,7
fürdő 36,8

G

gondolkodni, gondolat Prol,26; 1,9; 2,30; 4,5; 7,4.11.12.15.16.17.18.44; 63,3; 64,7; 65,5.6
gyanakvás 64,13.16
gyermekek 30, cím, 2; 31,9; 37, cím; 39,10; 45,3; 59,1.2.6.8; 63,6.9.18; 70,4
gyűlölni 2,14; 4,65; 64,11

H

hallgatás 6; 7,35.56; 42,9; vö. csend
halál Prol, 13.38.50; 2,10.29; 4,47; 6,5; 7,24.34; 57,5
hanyagság Prol,2; 2,25; 7,22; 11,13; 31,11; 32,4; 36,6.10; 43,5; 45,2; 48,18,23; 49,3; 50,4; 64,6; 73,7

harag Prol,6; 4,22.23; 71,7
házgondnok 31; 35,5; 36,10; 39,5
hetes 35; 38
hit Prol,21.16; 2,2; 7,23.51; 19,1.2; 63,13
húsevés 36,9; 39,11
Húsvét 8,1.4; 10,1; 15,1.4; 41,1.7; 48,3; 49,7

I

igazságosság Prol,25; 2,5.9.14.19; 4,33; 16,5
igazságtalanság 4,30; 7,35.42.47.48; 31,1; 58,3; 63,2
ima Prol,4; 4,56.57; 20; 27,4; 28,4; 35,15; 38,2; 43,13; 44,4; 49,4.5.8; 52,3.4; 53,4.5; 58,23; 67,1.2.4; vö. istenszolgálat, Miatyánk
imaterem 7,63; 11,13; 24,4; 25,1; 35,15; 38,3; 43,8; 44,1.2.6.9; 45, cím; 50, cím, 1; 52; 58,17.26; 63,18; 67,3
irigység 4,67; 55,21; 65,7.22
Isten félelme Prol,7.12.29; 2,6.36; 3,11; 7,10.11; 19,3; 31,2; 36,7; 53,21; 64,1; 65,15; 66,4; 72,9
— háza = monostor 31,19; 53,22; 64,5
— irgalma 4,74; 7,46; 53,14
— ítélete 2,6.38.39; 3,11; 4,44; 7,64; 31,9; 55,22
— parancsa, törvénye Prol,40.49; 2,5.12; 4,61.63; 7,11.42; 21,2
— szava Prol,10.14.16.19.24.33.35; 2,14.15; 5,5.6.11.13.15; 7,30.32; 31,16; 64,21
istenszolgálat 7,63; 8, cím; 16, cím; 19,2.7; 22,6.8; 43, cím. 1.3.6.10; 44,1.7; 47, cím. 1; 50,3.4; 52,2.5; 57,8; 67,2.3
ital 40; 49,5; vö. bor

J

jeladás 20,5; 22,6; 38,7; 43,1; 47; 48,12
jócselekedet Prol,4.17.22.35; 2,12.17.21; 4, cím.63; 7,32
józan 31,1; 64,10
jutalom 4,76; 35,2; 36,1; 40,4; 64,6

K

katonáskodás = szerzetesélet Prol,3.45; 1,2.5; 2,20; 58,10; 61,10
kegyelem Prol,9.30.31.41; 1,5; 20,4; 73,8
keresztények 39,8; 64,4
kevélység Prol,29; 2,28; 3,9; 4,34; 7,1.2.3.7.53; 21,5; 23,1; 28,2; 31,1; 38,2; 62,2; 65,2.4.13.18; 68,3
kérés 31,7.18; 38,2.6.7; 53,24; 58,20; 61,8; 63,15; 65,14; 67,4
kiközösítés 23; 24; 25,1; 26; 27; 28,1; 30,2; 44; 51,3; 70,2
komolyság 7,60; 22,6; 42,11; 43,2; 47,4
könyörületesség 34,4; 37,1; 64,10
könyv 9,5.8; 10,2; 11,2.6; 33,3; 38,1; 48,15.16
közösség, testület 3,1; 4,78; 17,6; 20,5; 21,1; 31,1.2.17; 35,4.5; 46,3; 53,13; 58,14.22.23; 61,8; 62,6; 63, cím; 64,1.2.3; 65,2.14.21; 66,8
Krisztus Prol,3.28.50; 2,2.20; 4,21.55.72; 5,2; 7,69; 36,1; 53,1.7.15; 63,13; 72,11; 73,8
— király Prol,3; 61,10
— követése Prol,7; 4,10; 5,13; 7,32.34; 27,8

L

lábmosás 35,9; 53,13
lázadó 62,8
leborulni, letérdelni 35,15; 44,1.2; 53,7; 58,23; 67,4; 71,8
lefokozni 21,5; 63,7; 65,20

M

makacsság 23,1; 62,11; 71,5
megbocsátás 13,13; 71,8
megelégedettség 7,1; 48; 61,2.3
megemlékezés a távollevőkről 67,2
megfeddeni 2,23.25.31; 21,5; 28,3; 32,4; 33,7; 43,14; 48,19; 65,18; 71,6
megjavulni Prol,36; 2,8; 4,58; 5,19; 21,5; 23,4; 28,1.2; 32,4; 33,8; 43,7.9.15.16; 48,20; 62,9; 65,19.20

megvesszőzni 2,28; 28,1; 30,3
megvetni 2,15.33; 7,11; 23,1; 65,16; 71,9
mesterség 46,1; 48,24; 57; 66,6
mérték 11,2; 24,1; 25,5; 30,1; 31,16; 39, cím; 40, cím. 2; 49,5; 55,8; 70,6
mértéktartás 64,18.19
Miatyánk 7,20; 13,12; 17,8
mise 35,14; 38,2; 60,4; 62,6
munka Prol,2; 25,3; 42,7; 46,1
— testi 35; 39,6; 40,5; 41,2.4; 46,1; 48; 50, cím.1; 53,17.18; 55,6; 57,2.4
— lelki 8,3; 48,1.4; 49,4; 58,5

N

nagyböjt 15,2.3; 41,6.7; 48,10.14.15.16; 49
nemesek 2,18.20; 59, cím. 1
nevetés 4,53.54; 6,8; 7,59.60
nyáj, juhok = szerzetesek 1,8; 2,8.16.32; 7,28; 27,8.9; 28,8; 63,2; 64,1; vö. apát-pásztor
nyelv Prol,17.26; 7,12.56

O

oltár 31,10; 58,20.29; 59,2; 62,6
olvasni, olvasás 4,55; 8,3; 38; 42,3.6.7; 47,3; 48,1.4.5.10.13.14.15.17.18.22.23; 49,4; 53,9
— Regulát 58,9.12.13; 66,8
— az istenszolgálaton 9,5.8; 10,2; 11,2.4.7.9.12; 14,2; 18,10; 24,4; 42,6; 44,6; 45,1; 47,3

Ö

önakarat Prol,3; 1,11; 3,8; 4,60; 5,7.13; 7,12.19.21.31.32.33; 33,4; 49,6; 55,21; 61,5
önmegtagadás 4,11; 36,9; 39,7; 40,4; 49,4.5.7

ördög Prol,28; 1,4; 38,2; 43,8; 53,5; 54,4; 58,28; 65,2
öreg 27,2; 37; 63,10.12.15.16; 66,1; vö. szeniorok
öröm 7,39; 49,6.7; vö. szomorúság

P

pap 60; 61,12; 62
pazarló 31,1.12
Pál apostol Prol,31.37; 2,3; 7,34.43; 9,10; 13,11
25,3; 27,4; 28,6; 58,2
pásztor, Jó Pásztor = Krisztus 27,8 vö. apát = pásztor
perjel 21,7; 62,7; 65
példaadás 2,12.13; 7,55; 60,5; 61,9
pokol Prol,42; 4,45; 5,3; 7,11.21.69; 72,1
Pünkösd 15,1.2.4; 41,1.2
püspök 62,9; 64,4; 65,3

R

rabszolga Prol,7; 2,18.20; 64,21
remény 4,41; 7,39.45
Regula
— Szent Benedeké 3,7.10.11; 23,1; 32,5; 37,1.2; 48,20; 54,5; 58,9.12.13.15.16; 60,2.5.9; 62,3.4.11; 64,20; 65,17.18.19; 66,8; 67,6; 70,6; 73, cím. 1,8
— Szent Vazulé 73,5
részegség 4,35; 40,5
ruha, ruházat 4,15; 22,5; 32,1; 58,26.27.28

S

segítség 31,17; 35,3.4; 53,18.20; 66,5
serdülő 30,2; 63,18
sírás, könnyek 4,57; 20,3; 49,4; 52,4
sorrend a kolostorban 2,19; 11,2; 21,4; 38,12; 43,4; 44,5; 47,2; 60,4.8; 61,11.12; 62,5; 63; 64,2

szegények 4,14; 31,9; 53,15; 55,9; 58,24; 59, cím. 7; 66,3
szegénység 33; 34; 48,7; 54; 55,10.16; 58,24; 59,3
szelídség 66,4; 68,1
személyválogatás 2,16.20; 34,2
szeniorok 3,12; 22,3.7; 48,17; 56,3; 58,6
szentáldozás 38,2.10; 63,4
szentek 9,8; 14, cím. 1; 58,18.19; 64,18; 73,2.4.5
Szentháromság 9,7
Szentírás Prol,8; 2,35; 7,1.19.21.25.36.40.45.57; 9,8; 10,2; 11,7; 12,4; 13,9; 42,4; 53,9; 64,9; 73,3; vö. evangélium, Pál
Szentlélek Prol, 11; 7,70; 49,6
szeretet, Isten iránt Prol, 49; 4,1; 7,34.67; 27,4; 72,3.8
— felebaráti 4,2.26.31.71; 35,2; 53,3; 61,4; 63,10; 65,11; 66,4; 68,5; 71,4; 72,8
— erények szeretete 4,13.52.54.64.68; 7,69
— apát szeretete a testvérek iránt 2,17.22.31; 64,11.14
— testvérek szeretete az apát iránt 64,15; 72,9
szégyen 58,21; 73,7
szív Prol,1.10.26.28.49; 2,9.12; 3,8; 4,1.24.28.50; 5,17.18; 7,3.8.18.37.44.48.51.65; 20,3; 39,9; 49,4; 52,4
szomorúság 25,3; 27,3; 31,6.7.19; 34,3; 35,3; 36,4; 48,7; 54.4; vö. öröm
szülők 54,2; 59,1

T

tanács 3; 65,15
tanítvány 2,5.11.12.13; 3,6; 5,9.16.17; 6,6.8; 36,10
tapasztalat 1,6; 59,6
Teremtő 16,5; 73,4; vö. Isten
test Prol, 40.43; 1,5; 2,28; 4,11.59; 7,9.12.23.62; 25,4; 33,4; 49,7; 57,5; 58,25; 72,5
— a kolostor teste 61,1
tisztaság 4,64; 20.2.3; 49,2; 64,10; 72,8
tisztelet
— Isten iránt 9,7; 11,3; 20,1; 52,2
— apát iránt 6,7; 63,13; 65,16

— idősebbek iránt 4,70; 63,10.17
— egymás iránt 4,8; 61,7; 72,4
— papság iránt 60,7
— vendégek iránt 53,2.15
tökéletesség 6,3; 7,70; 73,2
töredelem 20,3; 49,4; vö. bűnbánat
törvény = Regula 58,9.15
tréfálkozás 6,8; 43,2; 49,7
tulajdon 33; 54; 55,11.16.18; 58,24; 59,3; vö. vagyon
türelem Prol,37; 2,25; 4,30; 7,40.42; 36,5; 58,3.11; 72,5

U

út 7,21.63; 50, cím. 4; 51; 55,13.14; 67

V

vacsora 39,4; 41,3.9; vö. étel, étkezés
vagyon 2,35; 31,10.12; 32,1.4; 58,24; 59,3.5; vö. tulajdon
vágy Prol,15; 1,8; 4,6.46.59.62; 5,10.12; 7,12.23.25; 49,7; 60,2; 62,1
választani 21,1.3.4; 62,1.15; 64,1.2.3; 65,15
vendég 1,10; 31,9; 42,10; 53; 56,1.2; 58,4; 61,1.5.6; 66,2
vigasztalni 4,19; 27,3; 35,16; vö. szomorúság

Z

zarándok 53,2.15; 56,2; 61,1
zsarnok 27,6; 65,2
zúgolódás 4,39; 5,14.17.18.19; 23,1; 34,6; 35,12; 40,8.9; 41,5; 53,18

„BOLDOG ÉLETNEK TÜKÖRÉT MEGÍRTAD"

HIMNUSZ SZENT BENEDEKHEZ

Égi fények közt, kiket áldva hirdet
harci győztesként diadalmi ének,
ott ragyogsz, boldog Benedek, sugárzó
érdemeiddel.

Testben ifjú még, de szívedben érett:
perzselő vágyak tűze nem hevített,
földi életnek gyönyörét kerülve
égre figyeltél.

Távol várostól, a szülői háztól
sziklás erdőknek vadonába tértél,
s boldog életnek tükörét megírtad:
bölcs Reguládat.

Így a népek nagy nevelője lettél
hintve Jézus szép tanait, te gyúrj át
minket is bátor követőddé, s gyújts fel
mennyei vágyra.

Zengje énekszó az Atyát Fiával,
zengje Szentlelkét, ki szívünkbe árad,
ők díszítettek kegyelemmel téged
gazdagon áldva. Ámen.

SÓLYMOS SZILVESZTER

SZENT BENEDEK ÉLETRAJZA NAGY SZENT GERGELY PÁPA DIALÓGUSAINAK II. KÖNYVÉBEN

Az 1500 éve született Nursiai Benedek alakja homályba burkolódzik, mintha csak ködön át látnánk. Számunkra előtérben áll Regulája és lassan 15 százados életműve.

Életéről az első és egyetlen forrás Nagy Szent Gergely pápa Dialógusainak II. könyve, aki ezt a munkáját 593—94 években írhatta. Az első három könyvben — különleges sorrend nélkül— itáliai szenteket mutat be a pápa; a negyedik könyv a lélek továbbélésével foglalkozik. Miután a római származású pápa korában az egyiptomi atyákról, valamint a Közel-keleten és Galliában élő szentekről sok csodás dolgot lehetett hallani, a pápa mintegy bizonyítani kívánja, hogy az ő Itáliája is tud felmutatni szenteket. Ezek között is kivételes helyet ad a nursiai Benedeknek, neki szenteli a második könyvet. Ezt a 38 fejezetből álló írást dialógus formájába öltözteti, melyet egy ismert, Péter nevű diakónus közbevetéseivel tesz szemléletessé.

A szent szerzetesnek és apátnak, Benedeknek a pápa tehát rendkívüli jelentőséget kívánt tulajdonítani. Amíg az első és harmadik könyv kisebb jelentőségű szentek rövid életrajzát hozza egy-egy csodával, a Dialógusok II. könyve teljes biográfiaként hat és mintegy negyven csodát tartalmaz. Benedek alakja szinte olyan ebben a három könyvben, mint egy triptichonban a középső, kiemelkedő ábrázolású szent, akinek két oldalán a kisebb méretű és jelentőségű személyek kapnak helyet.

A dialógusok II. könyvének, a Vita-nak felépítése és belső ritmusa

Benedek tehát a Dialógusok II. könyvének hőse és Gergely pápa nagy gonddal szerkeszti meg életét. Az első 11 fejezetben szinte időrendben mutatja be szentünk életét gyermekkorától egészen a Cassino hegyén történő letelepedéséig. Ezután kétszer 12 csodaleírás következik; az első sorozatban inkább Benedek prófétai tudását, ismeretét emeli ki, a másodikban a tettek síkján mutatja be szentségét. Ezt követik a beszámolók 4 túlvilági vonatkozású eseményről; ezek valahogy megfelelnek annak a 4 ördögi beavatkozásnak, melyekkel szentünket élete első felében a gonosz megzavarni kívánta.

Maguknak a csodáknak összeállításában is tudatos műgond fedezhető fel. Az első csoda, — a dajkája által eltört rosta összeforrasztása — felkelti az Affile-beli emberek érdeklődését, akik ki is akasztják a csodálatos szitát templomuk kapujára. Ennek következményeképpen Benedeket a megcsodálás és az ebből fakadó gőg veszélye fenyegeti, ami ellen úgy védekezik, hogy eltűnik a helységből.

Három évig él a subiaco-i magányban, kerülve az embereket, a világ dicséretét és a hiúság kísértését. Az első kísértést, hiúságát és gőgjét visszavonulásával tehát legyőzi. De ahogy az lenni szokott, a bűn feletti győzelem valahogy kisugárzik az emberek felé; éppen mert rejtőzik előlük, felkelti érdeklődésüket. Először egy pap, majd pásztorok, végül a nép közül is számosan keresik fel. A remeteségben szűkösen élőnek testi eledelt visznek, hogy ajkáról lelki eledelben, az élet igéjéből részesedjenek. Íme tehát az első ciklus: kísértés — győzelem — kisugárzás az emberek felé. És ez a modell háromszor ismétlődik meg az életben, akárcsak háromszor egymásba fűződő láncszem.

A második kísértés a testi. Ez nem véletlenül következik be az emberekkel való kapcsolat után, akik felfedezik a remetét. Azt szokták mondani, hogy Benedeknek egy fiatalkori, római nőismerőse okozta a kísértést. Életrajzának egyik legkiválóbb ismerője a bencés Vogüé szerint inkább a látogatók között kell keresni a kísértést okozó személyt. — Benedeket a felébredő testi vágy szinte drámai szituációba sodorja: kishíján úrrá lesz rajta

a kísértés, hogy visszatérjen a világba. De az isteni kegyelem segítségére jön: komoly elhatározással a tüskék és szúrós ágak közé veti magát, és az ezek okozta sebek egy életre kioltják belőle az érzéki kísértések tüzét.

Erre a győzelemre újabb kisugárzás, hatás következik az emberek felé, akik előtt Benedek mint a lelkiélet mestere jelenik meg. És ez tragikus módon majdnem életébe kerül. Éppen hírnevének köszönhette ugyanis, hogy egy nem messze élő szerzetesi közösség, a vicovaro-i meghívja apátjának. Hamarosan kitűnik azonban nézeteik különbözősége, és a hivatásukat megcsúfoló szerzetesek még meghívott apátjuk megmérgezésétől sem riadnak vissza, csakhogy megszabaduljanak tőle. — Benedek csodásan megmenekül, és az elvakult, rosszindulatú szerzeteseknek nyugodt és szelíd választ ad: egyszerűen otthagyja őket. Ez újabb győzelem önmaga felett: bosszú és agresszivitás helyett a szeretetet és megbékélést állítja szembe. A hármas próbát — dicsőségvágy, érzéki vágy és bosszúvágy ellen — kiállja. Győzedelmeskedve az emberi lét ezen hármas buktatóján az életrajz írója megérteti olvasóival, hogy hőse eljutott a lélek tisztaságára.

A harmadik győzelem után Benedek életében újabb kisugárzás következik; életszentsége annyi tanítványt vonz maga köré, hogy Subiaco-ban 12 kis kolostori közösséget kell szervezni, melyek egymással testvéri közösségben élnek.

A gonosz lélek azonban nem nyugszik és újabb harcra indul a szent apát ellen. Most nem az ő életére tör, hanem tanítványai lelkét próbálja megrontani egy Florentinus nevű féltékeny és irigy pap által, aki ledér nőket küld Benedek ifjú szerzeteseinek megkísértésére. A szent apát azonban itt is győz indulatain, és alázatos módon inkább kitér a rosszakarat útjából. Cassino hegyére indul, ahol győztesen meghódítja a pogány környezetet. Itt fejeződik be a Rómát egykor elhagyó ifjú tökéletessége. Ezt most kétszer 12 csodás eseményen keresztül illusztrálja a szerző. Az első sorozatban Benedek mint az Úrral már egyesült lélek, csodás ismeretekről, tudásról tesz tanúságot. A második sorozatban pedig csodákkal mutatja meg hatalmát, ahogy azt az apostolok életében is látjuk.

Életének utolsó négy jelenetében a halál és a megdicsőülés a

téma. Az egyik csodát ezek közül nővére, Skolasztika műveli, éppen az ő akarata ellenére; így mintegy „kudarccal" végződik Benedek csodatévő hatalma. — Ide tartozik a capuai Germanus püspök esete is, akinek halálát Benedek imádsága közben távolból megtudja; ugyanakkor egy tüzes gömbben és annak sugarában az egész földi életet összezsugorodva látja. Ebben a vakító fényben tapasztalja meg a földi élet kicsinységét, semmiségét.

Az életrajzíró pápa az utolsó fejezetek egyikében említi meg a Regulát, mint Benedek élete megismerésének másik forrását. Erről azonban még később.

Mi ennek az életrajzi írásnak legmélyebb értelme, mi volt megírásának indítéka? Bemutatni azt, hogy a világi hiúság, a test örömei és a harag indulatja az, aminek legyőzésével Benedek mind növekedőbb hatású mester lett a lelkiéletben. Az önmagunk feletti győzelem szükségessé teszi a személyes aszkézist, mely egyúttal ajándék is Isten iránti odaadásunkra.

A Dialógusok II. könyve tehát Nagy Szent Gergely szemében nem annyira festői vagy éppen történeti életírás, hanem gondosan és célzatosan megszerkesztett munka, telítetten a lelkiélet teológiájával.

A Vita történetisége

Mindezek után is joggal vetődik fel olvasónkban a kérdés, hogy az ilyen „életrajz" egyáltalán mennyiben épül hiteles történeti forrásokra. Hogyan illeszkedik bele kora profán vagy egyházi történetébe, vagy csupán — bármilyen nemes szándékkal megírt — „tanmesének" kell tartanunk?

Azzal eleve tisztában kell lennünk, hogy egy 6. századi írás mindenben nem felelhet meg a mai szemléletű és igényű történeti életleírásnak. Ez a század a kultúra hanyatlásának ideje, semmiképpen nem konstruktív és kritikus kor, hanem a válságoké, a pusztulásé és létbizonytalanságé. Ez azonban semmiképpen nem jelenti, hogy a könyvnek semmiféle történeti alapja és tájékozódása ne lenne. A Vita-ban, — elsősorban az első 11 fejezetben — határozottan felismerhetők bizonyos külső keretek, történeti események. Így pl. biztosan megállapítható, hogy Totila gót király

látogatása Szent Benedeknél az 546-os évre helyezhető. Emiatt is Szent Benedek halálának legkorábbi éve 547 lehet.

Nagy Szent Gergely pápa azonban egyébként is hivatkozik azokra a nem is akármilyen tanúkra, akiktől értesüléseit szerezte: a római és subiaco-i bencés apátokra, akiket személyesen ismert, és akiktől értesüléseit szerezte. Tehát azt akarja leírni, amit másoktól is hallott Isten emberéről, amelyek róla tanítványai és a hívők tudatában éltek.

Természetesen emellett is sok olyan kérdés marad megválaszolatlanul, ami a mai olvasót érdekelné, és ami az életrajzból nem tűnik ki világosan. Nem tudjuk meg pl. Nagy szent Gergelytől azt, hogy volt-e szent Benedek egy ideig valamilyen szerzetesi közösség tagja, vagy autodidakta volt-e ezen a téren. Ugyancsak tisztázatlan marad, hogy felszentelt pap volt-e, (amire a mai szakemberek nagyobbik része inkább nem-mel felel), vagy hogy mennyire ismerte a klasszikus irodalmat. — Az életrajz történeti hitelét illetően az sem mellékes kérdés, hogy milyen kapcsolata volt Gergely pápának a bencés szerzetességgel.

Nagy Szent Gergely pápa és a bencések

Ki is az életrajz szerzője? Nagy szent Gergely pápának bizonyos életrajzi adatai biztosak. Előkelő római család sarja, konzul Rómában, majd váratlanul visszavonul és szerzetessé lesz. Magányából Pelágius pápa hívja el diplomáciai szolgálatra és konstantinápolyi követté teszi. Itt van alkalma megismerkedni a keleti szerzetesség életével is. Pelágius pápa halála után pápává választják. Ezt a „tisztség"-et mindig tehernek tekintette, de ennekellenére hivatásának példásan megfelelt. Ő volt az első szerzetes a pápai trónon. Kiterjedt levelezése mellett talált alkalmat irodalmi működésre is.

Az egyházi köztudat úgy tartja számon Nagy Szent Gergely pápát, hogy bencés szerzetes volt. Ezt a felfogást megerősíti még a pápától származtatott gregorián éneknek a bencések részéről ápolt kultusza is.

A kérdéssel szakszerűen foglalkozók előtt azonban ez nem olyan világos. A problematikába nem kívánunk mélyebben bele-

merülni, csupán néhány tényezőre mutatunk rá. — Az első tudós, aki Nagy Szent Gergely bencés voltát kétségbevonta, az olasz Baronius egyháztörténész volt (1607). Szerinte a pápa nem a benedeki szerzeteshagyományt követte. — Száz évvel később a maurinusok vették védelmükbe Nagy Szent Gergely bencés voltát. Mabillon rámutatott, hogy mennyire fellelhetők Benedek eszméi a pápa írásaiban, és főképpen arra, hogy az ő tanítványai vitték el a Regulát Angliába. Az ő tekintélye a kérdést eldöntötté tette egészen a 19. század végéig.

Azóta az irodalomkritikusok egész sora foglalkozott a kérdéssel, — pro és kontra foglalva állást. Gergely pápa bencés volta ellen érvelők hivatkoznak arra, hogy abban a korban a közös monasztikus frazeológia használata nem döntő, hiszen ez akkor meglehetősen általános volt. És ha Gergely bencés volta mellett fel lehet hozni, hogy egy egész könyvet a nagy rendalapítónak szentelt, ugyanakkor ellene szól, hogy — bár kora ifjúságától kezdve kapcsolatban volt Cassinóval —, nem lépett be az ősi hegyen a közösségbe,sőt 577-ben az anyakolostor elpusztulása után alapított római lateráni monostorba sem. Azt is megemlítik, hogy a Benedek életét elbeszélő Gergely partnere, Péter diakonus, egyáltalán nem árul el tájékozottságot a bencés élet terén, tehát ő sem lehetett bencés.

Ezek után annyit meg lehet kockáztatni, hogy a mai szakértők szerint Gergely pápa és a benedekiek kapcsolata nem egészen tisztázott; nincs kizárva, hogy a pápa még egy Regula előtti monasztikus hagyományban élt. Az ő korában a Regulának egyedüli, kizárólagos érvénye még nem eléggé bizonyított. — Mindezen tisztázatlanságok ellenére is meglepő az a rokonszenv, amellyel a pápa szent Benedekkel foglalkozik.

Nagy Szent Gergely pápa és Szent Benedek lelki rokonsága

A Szent Benedeket személyesen nem ismerő szerzetes-pápa rokonszenve hőse iránt letagadhatatlan. Ennek oka részben életkörülményeik hasonlósága is lehet. Gergely maga is — egy a keleti császároktól magára hagyott — a barbároktól rettegésben

tartott és folyton zaklatott világban élt, akárcsak Benedek. De a családi vonatkozások is felkelthették érdeklődését: mindketten arisztokratikus származásúak voltak és keresztény családból származtak. Mindkettőjük képzésében jelentős szerepet játszott Róma városa.

Azonban mindezen adottságoknál mélyebbnek tűnik a Dialógusokban Gergely pápa vonzódása Benedek iránt. Tudjuk, hogy a pápa 7—8 évig visszavonult szerzeteséletet élt, mielőtt a pápai trónra meghívatott. Későbbi zaklatott élete folyamán nosztalgiával gondol vissza mindig ezen nyugalmas éveire. Benedek szinte jelképes alakká válik számára. Életéből több vonást, eseményt szinte azért emelt ki, mert választ és vigaszt jelentett a maga számára is bizonyos értelemben. Néha úgy érezzük, hogy saját eszményképét véli felfedezni Benedekben, aki szerzetesi elgondolásainak megvalósítója. A csodakedvelő pápa számára pedig a láthatóan nagy élvezettel leírt csodák vigaszt és reményt jelentettek kora vigasztalanul zavaros idejében.

Tehát Benedek élete modell volt a pápa számára, aki a kontemplatív életet kénytelen volt felcserélni az aktív élettel. Van azonban a benedeki életrajzban egy általános érvényű tanítás is: a világtól való elvonulás és az Isten felé való kizárólagos tájékozódás hatalmas kegyelmi erőforrást jelent a később az apostoli munkába kényszerülők számára.

A Dialógusok irodalmi műfaja és sajátos hagiográfiai jellege

Az egyházatyák a maguk korában nem teremtettek új irodalmi formákat, hanem a fejlett görög-római formákat használták fel maguk is. Ez áll a csodákkal teli elbeszélésekre is, amelyekkel a pogány írók felruházták hőseiket. A keresztény írók is felsorolják a csodás eseményeket, de keresztény értelemben és azzal a célzattal, hogy kimutassák Isten nagy tetteit, melyet hősünkben és rajta keresztül végbevitt.

Maga Nagy Szent Gergely pápa is ennek a gyakorlatnak követője a Dialógusokban; ezt ő is magától értetődő természetességgel alkalmazza. — Könyvét mindjárt így kezdi: „Élt egyszer egy

szent férfiú, tiszteletreméltó életű — vir vitae venerabilis —. Ezzel is ki akarja emelni, hogy nem közönséges életrajzról van szó. Hőse Isten Szentlelkének hordozója, akinek belső erejét a csodás események teszik nyilvánvalóvá. Gergely pápát Isten nagy tettei (magnalia, venerabilia Dei) érdeklik ebben a nagyszerű egyéniségben. A történelem csak annyiban, amennyiben csodáival valahogy összefüggésben van. A szent pápa viszonylag kevés történeti eseményt érint; Benedeket úgy mutatja be, mint akit a Fölséges Isten vezet, nevel és kinek lépéseit nem lehet közönséges emberi mértékkel megítélni. — Célkitűzését a Dialógusok IV. könyvében ismerteti. Az itáliai atyák életét és csodatetteit saját vigasztalására és barátai kérésére írja meg. Ezen a módon akarja hirdetni Isten dicsőségét és kíván embertársai lelki épülésére lenni. A Nyugat számára a nagy keleti szerzetes-atya, Antonius megfelelőjét akarja megteremteni, aki a kor bajaira lelki orvosként nyújthat segítséget.

A Vita-ban tehát történeti és jelképes szemlélet keveredik. Gergely pápa Benedekről szóló életrajzát, életművét, a legenda formába öltözteti. Ezért persze nem szabad lemosolyogni. A legendának is lehet valóságközlő ereje; csak azzal a szándékkal kell olvasni, amivel írták, tehát a hit szemével. Hisz azokat az eseményeket jelzik, amelyekben a szent megmutatkozik. A csodás ábrázolások nem a hihetőség ellenérvei. A szent élete már az örökkévalóság aranyalapjára van festve. Van Nagy Szent Gergely életrajzában valami az ikonművészet vonásaiból. Ő is tanúskodik témája mellett, akárcsak az ikonfestő.

Mert Gergely, a nagy pápa maga is szent; szent ír itt egy másik szentről. Ha nem lett is volna bencés, nagyon közel állott Benedek elgondolásához. Intuitív megérzése volt a másik szent rejtett benső élete iránt, hisz — mint láttuk — maga is rokon tradícióval rendelkezett. Nem kívülállóként írja meg a Vita-t, hanem mint akinek magának is személyes tapasztalatai vannak erről a szerzetesi életformáról.

Nagy Szent Gergely tehát inkább pillanatfelvételeket villant fel hőse életéből, mint szervesen felépített történetet. De ha ezeket a képeket egybefogjuk, akkor mégis ritka hatású tabló-képhez jutunk. Benedek alakja — ahogy Nagy Szent Gergely megrajzolta azt — évszázadokon keresztül számtalan szerzetes számára

volt ösztönzés, hogy az életszentség útján járjon, és hogy a világ építésén — gyógyításán dolgozzon. Mégegyszer is hangsúlyozni kell: az embereket még a középkorban sem nagyon érdekelte a történetiség; inkább az eseményt keresték életük számára. Szent Benedek esetében még külön is nyomatékot adott életművének Nagy Szent Gergely pápa tekintélye. — Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy egy nagy ember, történeti személyiség jelentősége nemcsak abban van, hogy valóban milyen volt, hanem abban a képben, modellben is, amit az utókorra hagyott, ahogy az utókor számára megjelent. A szentek élete ezért halálukkal sem szűnik meg, sőt nemegyszer akkor kezdődik igazán jelentős hatásuk. Ebben az értelemben az eszményítő, leegyszerűsítő legenda-típus teremti meg tulajdonképpen a történeti körvonalakat.

Manapság éppen ezért nem csodálkozunk azon, hogy a szentek életében is vannak visszatérő „vándor"-motívumok. Így pl. Gergely mindjárt az Előszóban úgy rajzolja meg Benedeket, mint aki már ifjúkorában érett, öreg szívet hordott magában. Kora erkölcsi felfogását meghaladva nem adta át magát az élvezeteknek, hanem a világnak, minden virágával — hervatag virágával — együtt hátat fordított. — A pápa ezzel a jellemzéssel nem áll egyedül, hanem kora sémáját veszi át. Egyszerűen a „szent" képéhez hozzátartozik, hogy már fiatal korában érett szívet és értelmet hordozzon. Ezt mondja az Írás Tóbiásról (1, 4); így írja Szent Ambrus is Szent Ágnesről, ezt hozza Palladius az egyiptomi Makáriusról, akit ítéletei és értelmessége miatt a fiatal bölcsnek neveztek; vagy Melániáról olvashatjuk dicsérőleg: „Nézzétek, már most milyen idős a mennyei bölcsesség dolgában"! Ha most Gergely pápa a fiatal Benedekről ugyanezeket mondja el, ezzel szentjét fiatal korától kezdve a nagy szentek sorába kívánja iktatni, és az olvasónak szinte ezt sugallja: Így képzeld el Benedeket!

Nagy Szent Gergely Vita-jában valahogy a kezdeti idők eszményítését találjuk meg. Megérezzük benne az ősi és az eredeti utáni vágyat. A szerzetesi élet „atyá"-ira irányítja a figyelmet, akik a 4—5. sz.-ban léptek fel. Ezeket az atyákat viszont az ősegyház nosztalgiája vezette. A Nagy Konstantin-i fordulattal kereszténnyé lett társadalom köz- és magánéletében, az erkölcsi hanyatlásnak induló városokban a mártírok egyházának tiszta-

sága, radikalizmusa veszendőben volt. Erre a világhoz való alkalmazkodásra következett be reakcióként a pusztába vonulás. Benedek maga is ebben a belső magatartásban élt, és kiérezhető az ősegyház viszonyai iránti vágyakozása abban is, hogy Regulájában az egyház ős-közösségét állítja oda eszménynek.

Végsősorban tehát egy „pneumatikus" életrajz áll előttünk a Dialógusokban. Nagy Szent Gergely úgy hozza Benedek csodáit és tanítását, mint akit Isten tett hitelessé a csodákkal is, akit megáldott és eszményül állított a jövendő nemzedék elé. „Isten emberé"-nek aranyban ragyogó ikonképét festi meg, a tökéletes szerzetesét és csodatevőét, aki birtokában van az ószövetségi próféták, az apostolok és a vértanúk Lélekkel telítettségének, Istennel való barátságnak és csodatevő erejének.

Ha igaz az, hogy a Vita egyetlen történeti forrás Szent Benedek életéhez, mégsem egyetlen tanúskodás mellette. Sőt, talán ebből a szempontból felette áll a Regula, Benedek kezének ez a hiteles dokumentuma. Egyéniségének megértéséhez éppoly elengedhetetlen, mint a Vita. Gergely pápa maga is utal erre: „Scripsit Regulam... Írt olyan Szabálykönyvet a szerzetesek számára, melyet bölcs mértéktartás tesz elsőrangúvá és világos nyelvezet kiválóvá. Ha valaki az ő életét és jellemét részletesebben akarja megismerni, ennek a Regulának tanításából tudhatja mindazt, amit a Mester tett és hirdetett. Mert a szent férfiú semmiképpen sem tudott mást tanítani, mint ahogy maga is élt." (36 f.)

Nagy Szent Gergely Vita-ja és Szent Benedek Regulája szentünk életművének megértésében és megvilágításában tehát kölcsönhatásban vannak egymással: a Regula segít Gergely pápa életrajzát jobban megérteni, a Vita pedig a Regula legjobb kommentárja marad; vagy másképp fogalmazva: a Regula az életrajz korreferátuma és kiegészítője.

Nagy Szent Gergely Vita-jának magyarra fordítása

A Vita jelen fordítása az első, amely nyomtatásban megjelenik. Lényegében Dr. Rados Tamás (†1967) bencés főiskolai tanár fordítását veszi alapul, mely az 1950-es években készült. Meg-

lehetősen szöveghű fordítás, mely törekedett hangvételében és stílusában is megőrizni a Dialógusok hangulatát. A fordítás a máig legjobb latin kritikai kiadásból készült: Moricca, Umberto: Gregorii Magni Dialogi, libri IV. — A „Fonti per la Storia d'Italia" sorozatban. Róma, 1924.

Végül meg kell említenünk még egy jóval korábbi magyarnyelvű kéziratot, Lancsics Bonifác pannonhalmi bencés, magiszter tollából, (Bencés Kézirattár 116/1 — Pannonhalma): „Meg-Ösmértetett A-vagy Ösmeretlenségnek setétségébül ösmeretességnek Világosságára hozatott Új Csillag" (Szent Benedek). A szerző ebben a nyomdai kiadásra 1724-ben elkészített kéziratában Szent Benedek tiszteletét kívánja terjeszteni, és itt hozza a Nagy szent Gergely-féle Vita fordítását is. Az előszó egy mondata rávilágít a buzgó szerző szándékára: „...igaz s nyilvánvaló, hogy a hosszú hallgatás homálosította annyira meg Szent Benedek atyánk szerzetit, kiváltképpen Magyarországon... (hogy szent Benedekről)... Magyar nyelven íratott könyv nem látottatott." — Ezért fogott Lancsics Bonifác a Dialógusok lefordításához ezen cím alatt: „SZENT BENEDEK PÁTRIÁRKA ÉS APÁTÚR Élete, melyet írt Nagy Szent Gergely Róma-i Szentséges Pápa Benedictinus."

NAGY SZENT GERGELY PÁPA

SZENT BENEDEK ÉLETE ÉS CSODÁI

Élt egy szentéletű férfiú, Benedek, kegyelem szerint is, neve szerint is Áldott. Szíve már gyermekkorától kezdve olyan volt, mint érett öregeké. Viselkedése rácáfolt korára: nem adta oda lelkét semmiféle élvezetre. Ellenkezőleg, bár még itt a földön élt, megvetette azt, amivel mint földi jóval szabadon élhetett volna, megvetette a világot, mintha már virágjával együtt elhervadt volna.

Nemes származású volt, Nursia tartomány szülötte. A szabad tudományok megszerzésére Rómába került. Itt azonban sokakat látott a bűn szakadéka felé rohanni, s ezért bár szinte még alig tette lábát a világ küszöbére, visszalépett, nehogy ha ennek tudományából rá is ragad valami, ő maga is a végső romlás szakadékába zuhanjon. Megvetette tehát a tudományokkal való foglalkozást, s elhagyta atyja házát, földi javait. Csak Istennek akart már tetszeni, és ezért az életszentség ruhája után nézett.

Magányba vonult tehát tudósan tudatlan és bölcsen tanulatlan.

Nem mindenről szereztem tudomást, amit tett. De az a kevés, amit most elmondok, négy tanítványa közléséből ered: azaz Constantinustól, a tiszteletreméltó férfiútól, aki közvetlen utóda volt a monostor kormányzásában; Valentinianustól, aki sok éven keresztül a lateráni monostor élén állott; Simpliciustól, aki mint harmadik utóda szerzetesközösségét vezette; végül Honoratustól, aki jelenleg is feje annak a monostornak, amelyben kezdetben élt.

I.

Miután tehát lemondott a tudománnyal való foglalkozásról és úgy döntött, hogy a pusztaságba vonul vissza, egyedül dajkája kísérte el, mivel az nagyon szerette. Elérkeztek így egy Effide nevű helységhez. Itt sok jóérzésű ember szeretettel visszatartotta őket; Szent Péter templománál vettek szállást. A dajka itt egyszer búza tisztításához egy rostát (1) kért kölcsön a szomszédasszonyoktól. De mivel gondatlanul ott hagyta az asztalon, véletlenül összetört, és két darabra esett szét. Amint a dajka visszatérve így találta, heves sírásra fakadt, hogy a kölcsönkapott eszközt ekként összetörve látta. Benedek, az istenfélő és jámbor gyermek látva, hogy dajkája sír, mélységes részvéttel telt el iránta. Az eltört szita darabjait magához vette, és könnyes szemmel imádkozni kezdett. Mikor az imádságból felkelt, íme olyan épségben találta ott maga mellett az eszközt, hogy azon törésnek még csak nyoma sem volt többé fellelhető. Utána kedvesen megvigasztalva dajkáját, épségben visszaadta neki a rostát, amelyet eltörve vitt el tőle. Ezt a dolgot a környéken aztán mindenki megtudta, s egyben olyan nagy csodálat tárgya lett, hogy a helybéliek a rostát a templom bejárata fölé akasztották, hogy mind a kortársak, mind pedig az utókor emberei mindannyian megtudják, milyen nagy tökéletességgel kezdte már el a gyermek Benedek az életszentség útját. Ott volt a rosta sok éven keresztül mindenki szeme előtt. Egészen a jelen longobárd időkig ott függött a templom kapuja fölött.

Benedek azonban inkább akarta vállalni a világ bajait, mint dicsőségét; inkább akart Istenért dolgozva fáradozni, mint az élet kedvezéseit élvezni. Ezért titokban elhagyta dajkáját is, és a pusztaság magányába ment. Sublacusnak hívták ezt a helyet, Róma városától mintegy negyven mérföld távolságra feküdt, hűs, tiszta forrásvízzel. S a bőséges víz először egy terjedelmes tóba gyűlik össze, majd végül is egy folyóban fut le.

Amikor tehát Benedek ide tartott, egy Romanus nevű szerzetessel találkozott. Ez megkérdezte tőle, hová igyekszik. Mikor aztán értesült szíve vágyáról, azt titokban is tartotta, meg egyben segítséget is nyújtott számára. Ellátta szerzetesi ruhával, és ahogyan csak tudott, szolgálatára állott. Az Isten embere pedig meg-

érkezve a helyre, egy igen szűk barlangba zárkózott, s három éven keresztül Romanus szerzetes kivételével ismeretlen maradt az emberek előtt. Ez a Romanus innen nem messze lakott egy monostorban, Deodatus apát vezetése alatt. Jámbor szándéktól vezéreltetve az apát szeme elől el-eltűnt néhány órára, és azt a kenyeret, amit szájától meg tudott vonni, meghatározott napokon Benedeknek vitte el. A barlanghoz azonban Romanus kolostorától út nem vezetett, mivelhogy felette egy igen magas szikla emelkedett az ég felé. Romanus e szikla fokáról egy meglehetősen hosszú kötélre erősítve szokta a kenyeret lebocsátani. Rászerelt a kötélre egy csengőt is, mégpedig abból a célból, hogy a csengő hangjára az Isten embere megtudja, mikor küldi neki Romanus a kenyeret; erre előjött és elvette. Ám az ősellenség egyiknek szeretetét, a másiknak meg eledelét nézte irigy szemmel. Ezért egyik nap, amikor meglátta, hogy a kenyér ereszkedik lefelé, követ hajított feléje és így összetörte a csengőt. Romanus azonban továbbra sem hagyta abba segítő szolgálatát, ahogy ez számára lehetséges volt.

Mikor pedig a mindenható Isten már azt akarta, hogy Romanus megpihenjen fáradozásaiban és Benedek élete is példaképül szolgáljon az embereknek, hogy a gyertyatartóra tett világosság világoskodjék, és így fényességet árasszon mindazoknak, akik Isten házában vannak: kegyes volt az Úr látomásban megjelenni egy távolabb lakó papnak, aki éppen húsvéti ünnepi ebédjét készítette, és így szót hozzá: „Te finom falatokat készítesz magadnak, az én szolgámat pedig amott az éhség kínozza." Erre azonnal felkelt, és húsvét szent ünnepén a maga számára készített étellel elindult a hely felé. Kereste Isten emberét a hegyek meredek sziklái között, a völgyek mélyén, a szakadékokban, míg azután a barlang rejtekében meg is találta. Imádkoztak és a mindenható Istenre áldást mondva leültek. Majd az élet kedves szavai után az odalátogató pap így szólt: „Kelj fel, költsük el az ételt, mert ma húsvét van." Isten embere ezt felelte: „Tudom, hogy ma húsvét van, mivel téged láthatlak." Távol volt ugyanis az emberektől, így nem tudta, hogy ezen a napon van húsvét ünnepe. A tiszteletreméltó pap azonban újra is csak erősítgette: „Valóban ma van Urunk feltámadásának húsvétnapja, nem illő tehát, hogy te most böjtölj, hiszen én azért küldettem ide,

hogy a mindenható Isten ajándékait együtt fogyasszuk el." Áldást mondva tehát Istenre elköltötték az eledelt. Az étkezés és beszélgetés befejeztével azután a pap visszatért templomába.

Ugyanebben az időben a barlangban rejtőző Benedekre pásztorok is rátaláltak. Állati bőrbe öltözve a cserjésben pillantották meg, ezért valami vadnak nézték. De miután felismerték benne Isten szolgáját, sokan tértek meg közülük vadállatias felfogásukból a jámborság kegyelmi életére. Neve így közismertté vált a szomszédos helyeken. Utána már sokan jöttek látogatására, és midőn neki testi eledelt hoztak, ugyanakkor ajkáról az élet eledelével szívükben tértek vissza otthonukba.

II.

Egyik nap, mikor egyedül volt, megjelent előtte a kísértő. Egy kis fekete madár — közönségesen rigónak mondják — az arca körül kezdett szálldosni, illetve támadólag neki-nekiröpülni, úgyhogy ha a szent férfiú meg akarta volna fogni, kézzel is elérhette volna. Ám keresztet vetett, mire a madár eltávozott. Mikor azonban a madár eltűnt, oly nagy testi kísértés következett utána, amekkorát a szent férfiú még soha nem tapasztalt. Látott ugyanis valamikor egy bizonyos nőszemélyt; a gonosz lélek most ezt lelki szemei elé hozta vissza, és alakja által Isten szolgájának lelkét úgy feltüzelte, hogy a szerelem lángja alig tudott keblében megmaradni. Már-már arra határozta el magát, hogy engedve a vágynak, elhagyja a pusztaságot; de hirtelen rátekintett az égi kegyelem és magához tért. Megpillantva maga mellett az ott nőtt sűrű csalánt és tüskebokrot, ledobta a ruháját és belevetette magát csak úgy csupaszon a szúrós tövis és égető csalán közé. Itt sokáig hempergett és csupa-seb testtel jött ki onnan. Teste sebével távolította el testéből a lélek sebét, mivel a gyönyört fájdalommá változtatta át. Azzal, hogy külsőleg kínosan égette a fájdalom, eloltotta azt, ami tiltott módon lángolt bensejében. Legyőzte a bűnt, minthogy átváltoztatta a lángolást. Ettől az időtől kezdve, ahogy ő maga elbeszélte tanítványainak, annyira megjuhászodott benne az érzékiség kísértése, hogy ilyesmit soha nem érzett többé.

Ezután már sokan kezdték elhagyni a világot és magukat az ő vezetése alá akarták helyezni. Aki ment volt ugyanis a kísértés gyarlóságától, joggal lett az erények tanítójává. Ezért parancsolja Mózes is, hogy a leviták csak huszonötéves koruktól kezdve és feljebb szolgáljanak és, hogy csak ötvenéves koruktól legyenek a szent edények őrei.

Péter — A felhozott hely értelme már valamennyire világos előttem, de kérem bővebb kifejtését is.

Gergely — Az világos, Péter, hogy ifjúkorban a testi kísértések forrásban vannak, az ötvenedik évtől kezdve pedig már alábbhagy a test lángolása; a szent edények nem mások, mint a hívők lelke. Amíg tehát a választottak még kísértésnek vannak kitéve, kell, hogy alattvalók legyenek, hogy szolgáljanak, hogy engedelmeskedve, küszködve fáradozzanak. Mikor azonban a lélek lehiggadt korában a kísértések heve is alábbhagy már, a szent edények őrei lesznek, azaz a lelkek tanítói.

Péter — Megvallom, tetszik, amit mondasz. Mivel azonban a felhozott idézet értelmét már megfejtetted, arra kérlek, szíveskedjél ennek az igaz embernek életéből az elkezdetteket most már folytatni is.

III.

Mikor tehát elmúlt a kísértés, mint tövisektől megtisztított, megművelt föld az erények vetéséből gazdag termést hozott. Kiváló életszentségének híre folytán egyre ismertebbé vált Benedek neve. Nem messze pedig volt ott egy monostor. Apátja meghalt, és az egész közösség a tiszteletreméltó Benedekhez jött, és kérve kérték, legyen vezetőjük. Ő sokáig ellentmondva kitért kérésük elől, és megjósolta nekik: az ő életmódja és a testvéreké nem férhet össze. Ám végre mégis legyőzték könyörgésükkel, és beleegyezett. Mikor pedig aztán a monostorban őrködött a szerzetes élet fegyelmén, és meg nem engedett cselekedetekkel senki sem térhetett el se jobbra, se balra életútjáról, mint azelőtt, a testvérek, akiket magára vállalt, esztelen haragjukban először magukat kezdték vádolni, hogy őt kívánták fejükre; romlottságuk ugyanis ellentétbe került Benedek igaz lelkületével. Midőn

pedig látták, hogy vezetése alatt a tiltott dolgokat már nem tehetik, viszont fájt nekik a megszokottat elhagyni, továbbá keménynek találták, hogy a régi lelkülettel új életet kezdjenek, s amint a gonosz erkölcsűeknek mindig nehéz a jók élete, már meggyilkolásáról kezdtek egymás között tanakodni. Közös elhatározásra jutva mérget kevertek borába. De midőn a kolostor szokásának megfelelően az asztalhoz ülő Atya elé vitték az üvegpoharat — melyben a halálthozó ital volt —, hogy áldja meg, Benedek felemelte kezét, keresztet vetett rá, mire a pohár — melyet már hosszabb ideje tartottak ott kézben — e jelre menten összetört. Úgy hullott darabokra, mintha csak követ dobott volna a halálos pohárra a keresztvetés helyett. Isten embere azonnal megértette: halálos ital volt benne, s ezért nem tudta elviselni az élet jelét. Erre azonnal felállott és szelíd tekintettel, nagy lelki nyugalommal összehívta a testvéreket és ezeket a szavakat intézte hozzájuk: „Legyen irgalmas hozzátok, testvérek, a mindenható Isten. Miért akartátok ezt velem megtenni? Nemde megmondtam már korábban tinéktek, hogy az én életmódom és a tiétek között nincsen békesség? Menjetek csak, és életetek szerint való atyát keressetek magatoknak, mert én ezek után a tiétek nem lehetek." Ekkor aztán visszatért szeretett magánya helyére, és ott egyedül önmagával volt az égi Szemlélő színe előtt.

Péter — Nem értem világosan mit jelent: önmagával volt.

Gergely — Ha a szent férfiú azokat, akik egyhangúan összeesküdtek ellene, s akiknek élete olyan nagyon eltért az övétől, kényszerűségből még tovább akarta volna kormányozni, ez talán túlhaladja erejét, lelki békéjét elveszi, lelkének szemét a szemlélődés fényétől talán elvonja. S mialatt javíthatatlanságuktól naponta gyötörve a maga lelkével kevesebbet törődik, esetleg magát is elveszíti, és őket sem találja meg. Mert valahányszor elménk kalandozása folytán elhagyjuk magunkat, bár magunk vagyunk, de mégsem vagyunk a magunk társaságában: önmagunkat nem látjuk már és másfelé csatangolunk. Vajon mondhatjuk-e, hogy önmagával volt az, aki messze országba távozott, kapott örökrészét elpazarolta, ott egy gazdához szegődött, sertéseit őrizte és látta, hogy ezek eszik a moslékot, ő ellenben mellettük éhezik? Midőn elgondolta mindazt a jót, amit elvesztett, az Írás szerint „magába tért és ezt mondotta: hány napszámos

bővelkedik kenyérben atyám házánál" (Lk15,17). Ha tehát önmagával volt, honnan tért magába vissza? Ezért mondtam, hogy ez a tiszteletreméltó férfiú önmagával volt, mert állandóan fegyelmezte magát, mindig Alkotójának szeme előtt tudta magát, mert folyton vizsgálta magát, s így lelke szemét nem engedte fegyelmezetlenül elkalandozni.

Péter — De mit gondoljunk arról, ami Péter apostolról van megírva, mikor az angyal a börtönből kivezette: „ki magához térve mondta: Most igazán tudom, hogy az Úr elküldte angyalát, és kimentett engem Heródes kezéből és mindabból, amire a zsidó nép számított" (ApCsel 12,11).

Gergely — Kétféleképpen juthatunk önmagunkon kívül, Péter. Vagy gondolkodásunk hibája folytán önmagunk alá kerülünk, vagy pedig a szemlélődés kegyelme által magunk fölé emelkedünk. Az tehát, aki sértéseket őrizett, lelke kicsapongó tisztátalansága folytán önmaga alá esett, amaz pedig, akit az angyal megszabadított és lelkét elragadtatásba emelte, szintén magán kívül volt ugyan, de fölötte önmagának. Mindkettő önmagába tért vissza, amikor az egyik élete kisiklásából szedte össze lelkileg magát, a másik pedig a szemlélődés csúcsáról szállt le oda, ami korábban, közönséges értelmével volt. A tiszteletreméltó Benedek tehát így volt a magányban önmagával: megőrizte magát gondolatainak tartományán belül, mert ahányszor csak a szemlélődés heve a magasba emelte, önmagát kétségen kívül maga alatt hagyta.

Péter — Elfogadom, amit mondasz. De kérlek, arra felelj most, szabad volt-e elhagynia a testvéreket, akiket egyszer elvállalt.

Gergely — Úgy vélem, Péter, ott kell türelemmel elviselni a meglevő rosszakat, ahol van néhány jó is, akiken segíthetünk. Mert ahol a jóktól már nem remélhető gyümölcs, ott a gonoszokra fordított fáradozás is legtöbbször hiábavaló; különösen akkor, ha a közelben bőséggel adódnak olyan lehetőségek, amelyek Isten számára gyümölcsözőbbnek bizonyulnak. A szent férfiú tehát vajon melyikük megtartása végett állt volna ott továbbra is helyt, midőn azt látta, hogy mindannyian egy akarattal üldözik őt? És gyakran érzik ezt így a tökéletes lelkek — ezt nem is hallgathatjuk el —, mert amikor fáradozásukat eredménytelennek látják, más helyre mennek, hogy ott gyümölcsö-

zően munkálkodhassanak. Így az a kiváló hithirdető is, aki fölszabadulni és Krisztussal együtt lenni kívánt, akinek „az élet Krisztus és meghalni nyereség", aki nemcsak magának kívánja a szenvedések bajvívását, hanem ezek elviselésére másokat is felgyullaszt, mikor Damaszkuszban üldözést szenved azért, hogy ki tudjon belőle szabadulni — falat, kötelet, kosarat kér, és titokban lebocsáttatja magát. Vajon azt mondjuk-e ezért, hogy Pál félt a haláltól, amelyet állítása szerint annyira kívánt Jézus szerelméért? Mivel azonban úgy látta, hogy itt kevesebb az eredmény, és súlyos a megpróbáltatás, megmenekült, de csak azért, hogy másutt sikeresen tudjon tovább fáradozni. Istennek e bátor harcosa ugyanis nem akart lakat alatt vesztegelni, hanem a küzdelem mezejét kereste. Ha szívesen hallgatsz továbbra is, hamarosan meglátod, hogy a tiszteletreméltó Benedek is csak hajlíthatatlan férfiakat hagyott el, más helyen viszont sokakat támasztott a lelki halálból életre.

Péter — Hogy valóban úgy van, ahogy te mondod, azt mind az ésszerűség, mind a felhozott találó idézet igazolja. Ámde most már arra kérlek, térj vissza a nagy Atya életének további rendszeres elbeszéléséhez.

Gergely — Minthogy a szent férfiú e magányában egyre növekedett erényekben és csodajelekben, sokakat gyűjtött maga köré a mindenható Isten szolgálatára. Így a mindenható Úr Jézus Krisztus segítségével tizenkét monostort alapított itt, s mindegyikbe — apátot állítva élükre — tizenkét-tizenkét szerzetest osztott. Egyeseket azonban, akikről úgy gondolta, hogy szeme előtt majd alkalmasabban nevelődnek tovább, maga mellett tartott. Történt ekkor, hogy Róma városának hivő nemes emberei közül is sereglettek hozzá, és átadták neki fiaikat, hogy nevelje őket a mindenható Úr szolgálatára. Equicius Maurust, Tertullus patrícius pedig Placidust adta át ekkor őneki — jóreménységű gyermekeiket. Közülük az ifjú és kiváltképpen jóerkölcsű Maurus Mestere jobbkezévé kezdett kifejlődni. Placidus ellenben ekkor még csak gyermekéveit élte.

IV.

Volt ott a monostorok egyikében, melyet Benedek köröskörül épített, egy szerzetes, aki nem bírta az imát, hanem mihelyt a testvérek az ima végzésébe fogtak, ő kiment és szétszórt lelkülettel földi, ideigvaló dolgokkal foglalkozott. Apátja ezért gyakran megintette, végül is Isten embere elé került a dolog. Ő szintén nagyon a szemére lobbantotta oktalanságát. Ám ez visszatérve monostorába, alig két napig tartotta magát Isten emberének intelméhez; a harmadik napon visszatért szokásához és az ima ideje alatt újra el-elkószálgatott. Mikor Isten emberének ezt a monostor apátja — kit ő nevezett ki — jelentette, így szólt: „Magam megyek el és én javítom meg." Isten embere meg is érkezett a monostorba; a megállapított órában, a zsoltáréneklés végeztével a testvérek imába merültek. Látja ám ekkor, hogy azt a szerzetest, aki nem tudott az imádságon ott maradni, egy fekete kisgyerek a ruhája szélénél fogva kifelé húzza. Ekkor Benedek a kolostor apátjának, kit Pompeianusnak hívtak, és Isten szolgájának, Maurusnak ezt mondta négyszemközt: „Nem látjátok, ki az, aki azt a szerzetest kifelé húzza?" Ezek azt felelték: „Nem." Mire ezt mondta nekik: „Imádkozzunk, hogy ti is lássátok, ki után megy ki ez a szerzetes." Mikor így két napon át imádkoztak, Maurus szerzetes látta a dolgot, Pompeianus azonban, a monostor apátja, nem láthatta. A következő nap pedig az ima végeztével, amint Isten embere kilépett az imateremből, ott találta künn álldogálva a szerzetest. Szíve vakságáért erre megvesszőztette. És íme, ettől a naptól kezdve nem engedte többé, hogy ez a kis fekete gyerek őt újra elvigye, hanem ő is ott maradt az ima ideje alatt állhatatosan. Így aztán az ősellensége nem mert többé hatalmaskodni gondolatai felett, mintha csak ő maga szenvedte volna el a megvesszőzést!

V.

Azok közül a monostorok közül, melyeket Benedek itt felépített, három egy hegy tetején állott. Ezért a testvéreknek nagyon nehezükre esett állandóan a tóhoz lejárniok, hogy vizet merítse-

nek, különösen azért, mert a hegy oldalán, amikor leereszkedtek rajta, mindig komoly veszedelem fenyegette őket. Így a három monostor testvérei együttesen elmentek egyszer Isten szolgájához, Benedekhez, és azt mondták neki: „Nehéz nekünk naponta lejárni a tóra vízért. Szükséges volna tehát, hogy a monostorok innen máshová költözzenek." Meghallgatta és kedvesen megvígasztalta őket. Még azon az éjjelen egy kisfiúval, névszerint Placidussal, akit fentebb említettem már, felment a sziklahegy tetejére, és ott hosszasan imádkozott. Imádsága végeztével három szikladarabot helyezett el azon a helyen, jel gyanánt, majd visszatért monostorába, anélkül azonban, hogy bárki is tudott volna a dologról. Mikor pedig másnap az említett testvérek újra visszatértek hozzá a víz ügyében, ezt mondta nekik: „Menjetek csak el, és ott, ahol három egymásra tett követ találtok, ássatok egy keveset: a mindenható Istennek van ereje, hogy a hegy tetején is vizet fakasszon, s így levegye vállatokról a nehéz jövés-menés terhét." Erre elmentek és a hegynek azt a szikláját, melyről Benedek beszélt nekik, már nedvesen találták. Miután pedig vájatot is csináltak rajta, az tüstént megtelt vízzel, amely oly bőségben áradt tovább, hogy még most is gazdagon fakad, sőt a hegycsúcsról a mélybe folyik alá.

VI.

Egy alkalommal egy lélekben szegény gót férfi jött oda, hogy szerzetes legyen. Isten embere, Benedek készségesen fel is vette. Egyik nap egy vasszerszámot adatott neki, amelyet sarlóhoz való hasonlósága miatt sarlókésnek neveznek, mégpedig abból a célból, hogy ott egy darabon a tövisbokrokat írtsa ki, mert ott akartak kertet létesíteni. A hely, amelyet a gótnak irtania kellett, a tó partja fölött terült el. Mikor a gót ereje megfeszítésével kezdte a bokrokat kivagdalni, a vas egyszercsak lerepült a nyélről, és a tóba esett, oda, ahol akkora volt már a víz mélysége, hogy semmi remény nem volt visszaszerzésére. A gót elveszettnek hitte az eszközt, remegve futott Maurus szerzeteshez, jelentette az okozott kárt; és magát is bűnnel vádolta. Maurus szerzetes viszont Isten szolgájának, Benedeknek hamarosan tudomására

hozta ezt. Isten embere, Benedek ennek hallatára a tóhoz ment, kivette a gót kezéből a nyelet és a tóba vetette. És íme, a vas a mélyből azonnal felbukkant, és újra beleilleszkedett a nyélbe. Benedek ezután tüstént visszaadta neki a vasszerszámot és ezt mondta: „Itt van, dolgozz vele tovább, és ne szomorkodj!"

VII.

Egyik nap, mikor a tiszteletreméltó Benedek cellájában tartózkodott, a szent férfiú egyik szerzetese, a már említett Placidus, a tóhoz ment vizet meríteni. Kezében levő edényét vigyázatlanul eresztette a vízbe és így ő maga is utána esett. A hullám gyorsan elsodorta és már majdnem egy nyíllövésnyire vitte befelé a szárazföldtől. Isten embere a cellájából azonnal észrevette ezt; tüstént hívta Maurust, és ezt mondta neki: „Siess, Maurus testvér, mert a gyermek, aki vizért ment, a tóba esett, és már messzire vitte a hullám." Csodálatos esemény! Péter óta ismeretlen! Miután ugyanis Maurus áldást kért és kapott, sietve indult az Atya parancsszavára, és egészen addig a helyig, ameddig a hullám magával sodorta a gyermeket, azt vélte, hogy a szárazon jár, pedig a víz színén szaladt. Megragadta hajánál fogva a fiút, és gyors futással vele együtt vissza is tért. Amint azután szárazra lépett lába, feleszmélve hátranézett, és rájött, hogy a víz felett futott. Minthogy gondolni sem merte volna, hogy ez megtörténhetik, megdöbbenve csodálkozott az eseten. Majd visszatért az Atyához és beszámolt neki a történtekről. A tiszteletreméltó Benedek nem a maga érdemének, hanem az engedelmesség jutalmának tulajdonította a dolgot. Ám Maurus a parancs eredményének mondta, ami történt, minthogy ő nincs tudatában olyan erőnek, amelyet öntudatlanul gyakorolt volna. Ebben a kedves alázatossági vetélkedésben a megmentett gyermek lépett fel bírónak. Ezt mondta: „Mikor engem a vízből kifelé húztak, a fejem fölött az apát köpenyét láttam, és meg voltam győződve, hogy ő segít ki a vízből."

Péter — Nagy dolgok ezek, amiket elmondasz; sokak épülésére szolgálnak majd. Én pedig, minél inkább issza a lelkem ennek a jóságos férfinak csodáit, annál jobban szomjazom még utánuk.

VIII.

A környéken már mindenfelé fellángolt a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak szeretete, és sokan hagyták el már a világ életét, hogy a Megváltó könnyű igájába törjék be szívüket. Ám ahogy a gonoszok tulajdonsága, hogy másokra irigykednek az erények birtoklásáért, amelyeket ők viszont nem igyekeznek megszerezni: egy szomszédos templom papját, név szerint Florentiust, a mi alszerpapunknak, Florentiusnak nagyatyját is ledöntötte lábáról az ősellenség gonoszsága, s a szent férfiú buzgólkodására irigy szemmel kezdett tekinteni; életmódját ócsárolta, és akiket csak tudott, még meglátogatásától is igyekezett visszatartani. Mikor azonban látta, hogy sikeres működésének gáncsot nem vethet, életszentségének híre pedig egyre növekszik, sőt éppen hírnevének dicsősége vonz szakadatlanul sokakat a tökéletesebb életeszmény felé: mind jobban és jobban fellángolt lelkében az irigység tüze, és így egyre elvetemültebbé vált, mert életszentségének dicsőségére áhítozott, de dicséretes életmódját nem akarta. Irigysége vakságában odáig jutott, hogy szeretetközösségük jeleként mérgezett kenyeret küldött neki. Isten embere hálásan fogadta, de nem maradt rejtve előtte, milyen veszedelem rejlik a kenyérben. Étkezése idején a szomszédos erdőből egy holló szokott odaszállni, hogy kezéből vegye a kenyeret. Mikor így a holló szokása szerint ekkor is megérkezett, Isten embere eléje vetette a kenyeret, amelyet a pap küldött neki, és ráparancsolt: „Urunk, Jézus Krisztus nevében vedd ezt a kenyeret, és olyan helyen dobd el, ahol senki emberfia meg nem találhatja." Ekkor a holló nyitott szájjal, kitárt szárnyakkal röpködni kezdett a kenyér körül, károgva, mintha csak világosan azt mondaná: igenis, akar engedelmeskedni, de mégsem tudja a parancsot végrehajtani. Isten embere pedig újra és újra ráparancsolt ezekkel a szavakkal: „Vedd csak, vedd fel, nem történik veled semmi. Dobd el ott, ahol ember meg nem találhatja". Hosszabb idő múltán a holló végre belekapott, felemelte és eltávozott vele. Három óra múlva, mikor már eldobva a kenyeret visszatért, megkapta Isten emberének kezéből szokott adagját is. Mikor a tiszteletreméltó Atya ebből látta, hogy a pap lelkében ott izzik a gyűlölet az ő élete ellen, inkább miatta, mint saját maga miatt

bánkódott. Az említett Florentius ellenben, mivel a Mester testét nem tudta megölni, most már tanítványai lelkének meggyilkolásáért lobbant lángra. Ezért a monostor kertjébe, ahol Benedek lakott, szemük elé hét mezítelen leányt küldött. Ezek egymás kezét fogva sokáig táncoltak ott, hogy a tanítványok lelkében az érzékiség vágyát felkorbácsolják. Amint a szent férfiú ezt celljából észrevette, és a még fiatal tanítványok lelkét a bukástól féltette — minthogy azt gondolta, minden csak az ő üldöztetése végett történik —, kitért az irigység útjából. Ezért az összes imahelyeket, melyeket alapított, az élükre helyezett elöljárók alá rendelte és testvéreket is adott mindegyikhez. Majd pedig néhány szerzetest maga mellé véve elhagyta itteni lakóhelyét. Alig tért ki azonban alázatosan Isten embere a gyűlölködés elől, a papot a mindenható Isten rettenetesen megbüntette. Mert amikor háza erkélyén állott és észrevéve Benedek távozását ujjongani kezdett, — jóllehet a ház egyéb szerkezetében épségben megmaradt — az erkély, ahol, állott, leszakadt és Benedek ellenségét összezúzta, kioltva életét. Isten emberének Maurus nevű tanítványa úgy vélte ekkor, hogy ezt rögtön jelentenie kell a tiszteletreméltó Atyának, Benedeknek, aki az erkélytől még alig volt tíz mérföldnyire — és ezt üzente neki: „Térj vissza, mert a pap, ki téged üldözött, immár halálát lelte". Mikor Isten embere, Benedek ezt meghallotta, fájdalmas panaszokban tört ki, egyrészt azért, mert ellensége elpusztult, másrészt pedig mivel tanítványa az ellenség halálán örvendett. Ezért aztán vezeklést is szabott tanítványára, mert mikor a dolgot hírül adta, az ellenség pusztulásán örvendeni merészelt.

Péter — Csodálatosak és rendkívül bámulatosak, amiket mondasz; mert a sziklából való vízfakasztásban Mózest, a víz mélyéről visszatérő vasdarab esetében Elizeust, a vízenjárásban Pétert, a holló engedelmességében Illést, ellensége halálának meggyászolásában Dávidot ismerem fel benne. Ha végiggondolom, ez a férfiú valóban el volt telve minden igazak lelkével.

Gergely — Péter, az Úr embere Valakinek a lelkét hordozta: azét, aki a nekünk hozott megváltás kegyelmével az összes választottak lelkét eltöltötte, akiről János ezt mondja: „Ő volt az igazi világosság, mely megvilágosít minden e világra jövő embert" (Jn 1, 9). És akiről ugyancsak írva van: „Mi mindnyájan az Ő

teljességéből vettünk" (Jn 1, 16). Mert valóban: Isten szent emberei az Úrtól csodás erőket kaphattak, de nem tudták ezeket egyben másoknak is átadni. Ő azonban, aki ellenségeinek Jónás próféta jelét ígérte, övéinek erőt adott a csodák véghezvitelére. Így a gőgösök szemében csak meghalni, az alázatosak előtt azonban feltámadni is kegyes volt, hogy azok is lássák, mit vetettek meg, és emezek is, mit kell tisztelniök és szeretniök. E titokzatos isteni végzésből ered, hogy a gőgösök csak a halál szégyenét látják, az alázatosak ellenben a halál felett való diadalmas erőt nyerik el.

Péter — Arra kérlek most már, fejtsd ki azt is, hogy a szent férfiú hova költözött, és tett-e ott is csodajeleket.

Gergely — A szent férfiú, bár más helyre költözött, ellenséget mégsem cserélt. Utána ugyanis még súlyosabb küzdelmeket állott ki, mert most már azt is meg kellett tapasztalnia, hogy maga a gonoszság mestere támadt nyíltan ellene. Cassinum nevű erődítmény állott egy magas hegy oldalában. A hegy a várat széles hajlattal fogta körül, de egyben három mérföldnyire kiemelkedve csúcsával mintegy az égbe tört. Volt itt egy régi szentély, ahol az ősi pogány szokásnak megfelelően a tudatlan mezei nép még Apollót tisztelte. Köröskörül pedig berkek virultak démonok tiszteletére: itt még ebben az időben is pogányok esztelen sokasága fáradozott istentelen áldozatok bemutatásával. Mikor Isten embere ideérkezett, összezúzta a bálványszobrot, lerombolta az oltárt, kiirtotta a berkeket, sőt magából Apolló templomából Szent Márton tiszteletére emelt szentélyt. Oda, ahol Apolló oltára állt, Szent János szentélyét állíttotta fel. A környéken lakó embereket pedig hithirdetésével az igaz hitre hívta. Ám mindezt az ősellenség nem tűrte szó nélkül, és már nem rejtett módon vagy álomlátásban, hanem látható alakban állt az Atya szeme elé, és nagy kiáltozások közepett arról panaszkodott, hogy erőszakot szenved; hangját a testvérek is hallották, jóllehet alakját nem látták. Ahogy a tiszteletreméltó Atya tanítványainak elmondta, az ősellenség iszonyatosan rút formában, tűzlángban jelent meg lelki szeme előtt, s égő arccal és szemmel dühöngött ellene. Amit mondott, azt valamennyien hallották, először ugyanis a nevén szólította őt. Mivel Isten embere semmit sem felelt neki, gyalázkodásokban tört ki, és azt kiabálta: „Benedic-

tus, Benedictus", de látva, hogy semmi választ nem kap, rögtön hozzátette: „Maledictus, non Benedictus (Átkozott, nem Áldott), mi bajod van énvelem? Miért üldözöl engem?"

Ám most vegyük sorra az ellenség új harcait Isten szolgája ellen, akit ugyan akarattal hívott ki a viadalra, de ezzel akarata ellenére csak a győzelemre adott neki alkalmat.

IX.

Egyik nap, mikor a testvérek a monostor lakóhelyiségeit építették, egy ott fekvő követ is be akartak emelni a falba. Kétháromtestvér sem tudta azonban megmozdítani. Erre még másokat is odahívtak, de az továbbra is olyan mozdulatlan maradt, mintha belegyökerezett volna a földbe. Nyilvánvaló volt: maga az ősellenség ült rá, minthogy annyi férfinak a keze nem tudta helyéből kimozdítani. E nehézség láttán Isten emberéhez siettek, jöjjön el és imádságával űzze messze az ellenséget, hogy aztán felemelhessék a követ. Ő azonnal oda is ment, ima után áldást adott rá, mire olyan gyorsan felemelték a követ, mintha semmi súlya sem lett volna.

X.

Isten embere szándékának megfelelően akkor ott ásni kezdtek. Mikor így ásás közben mélyebbre jutottak, egy ércből való bálványszoborra bukkantak. Egy időre a konyhába dobták be, és ekkor úgy tűnt, hogy tűz csap fel belőle. A szerzetesek mind azt hitték, hogy a tűz az egész konyhaépületet elhamvasztja. Ahogy a nagy zaj közepett vízzel oltani próbálták, a csődületre odajött Isten embere is. Azt találta, hogy ő nem látja a tüzet, csak a testvérek szeme; azonnal imádságra hajtotta le fejét. Így aztán szemük helyes használatára vezette vissza a testvéreket, hisz látta, hogy képzeletbeli tűz káprázta tja el őket. Erre ők is úgy látták már, hogy a konyha épülete épségben van, és nem észlelték többé a lángokat sem, melyeket csak az ősellenség vetített lelki szemeik elé.

XI.

Ismét más alkalommal, mialatt a testvérek — minthogy a helyzet így kívánta meg — egy falat kissé magasabbra húztak, az Isten embere pedig cellája magányában tartózkodott buzgó imádságba merülve, újra megjelent előtte az ősellenség csúfolkodva; jelentette, hogy a munkában levő testvérekhez tart. Ezt Isten embere hírnök útján gyorsan jelezte a testvéreknek, azt üzenve: „Testvérek, óvatosan dolgozzatok, mert ebben az órában odaérkezik hozzátok az ördög". Az üzenetvivő alig fejezte be szavait, a gonoszlélek máris ledöntötte az épülő falat, és lezuhanva az egyik gyermek-szerzetest, egy császári udvari ember fiát, agyon is zúzta. Az eset mindannyiukat nagyon elszomorította, és nagyon lesújtotta; nem ugyan a fal kára, hanem a testvér elvesztése miatt. Mélységes fájdalmukban igyekeztek ezt a tiszteletreméltó Benedek atyának minél előbb jelenteni. Benedek atya ekkor maga elé hozatta a szétroncsolt testű gyermeket. Csak köpenybe burkolva tudták vinni, mert a ledőlt fal kövei nemcsak tagjait, hanem csontjait is összezúzták. Isten embere cellájában azonnal gyékényre fektette, melyet közönségesen mattának hívnak. Ezen szokott imádkozni. Majd kiküldve a testvéreket, bezárta szobája ajtaját, és a szokottnál is nagyobb buzgósággal imádkozni kezdett. Csodálatos dolog történt! Még ugyanebben az órában épségben küldte őt vissza a munkához, korábbi erejének teljes birtokában, úgyhogy ő is a testvérekkel együtt fejezhette be a falat, jóllehet az ősellenség azt hitte, hogy pusztulásával csúfot űzhet Benedekből.

Eközben Isten embere a prófétaság szellemével is kitűnt: későbbi eseményeket jövendölt meg, és távolban történt dolgokat hozott környezete tudomására.

XII.

Kolostori szokás volt, hogy mikor a testvérek valami megbízatással künn jártak a világban, sem ételt, sem italt nem vettek magukhoz kolostorukon kívül. A Regulának ezt a gyakorlatát pontosan megtartották. Egyik nap valami ügy intézésére távoz-

tak így a testvérek, mikor is a késő órákig voltak kénytelenek künn időzni. Úgy intézték a dolgokat, hogy egy vallásos asszony otthonába tértek be és ott étkeztek. Így később érkeztek vissza a kolostorba; szokás szerint az atya áldását kérték. Ő azonnal ezt kérdezte tőlük: „Hol étkeztetek?" Azt felelték: „Sehol sem". Erre így szólt hozzájuk: „Miért hazudtok ekképpen? Vajon nem tértetek-e be ennek és ennek az asszonynak házába? Ezt és ezt az ételt nem költöttétek-e el nála? Nem ittatok-e ennyi és ennyi pohár bort is?" Mikor így a tiszteletreméltó atya elsorolta nekik mind az asszony vendéglátását, mind az ételek faját, mind pedig a poharak számát, mindent bevallottak, amit tettek, és remegve borultak le lába elé, elismerve, hogy hibáztak. Ő pedig azonnal megbocsátotta hibájukat, számolva azzal, hogy távollétében sem tesznek többé ilyesmit, minthogy most már tudják róla, hogy lélekben velük van.

XIII.

A fentebb említett Valentinianus szerzetes testvére világi, de vallásos ember volt. Hogy Isten szolgájának imáját elnyerje, és testvérét lássa, évenként éhgyomorral szokott lakóhelyéről a kolostorba jönni. Egyik nap is, mikor történetesen éppen úton volt a monostor felé, egy vándorutas is csatlakozott hozzá, aki útravaló élelmét is magával vitte. Mikor már későre járt az idő, ezt mondta: „Jöjj, testvér, együnk valamit, hogy el ne lankadjunk az úton". Ő ezt felelte: „Távol legyen ez tőlem, testvérem. Nem teszem, mert mindig böjtölve szoktam a tiszteletreméltó Benedek atyához jönni". Erre a felcletre az útitárs egy ideig elhallgatott. Midőn azonban egy kis utat ismét megtettek, újra csak biztatta, hogy egyenek. Ám ő nem akart beleegyezni, mert éhgyomorral szándékozott megérkezni. És erre újra elhallgatott, aki az evést szorgalmazta, és egyetértett egy kis ideig még abban hogy továbbra is böjtölve menjen vele együtt. Midőn azonban egyrészt már hosszabb utat tettek meg, másrészt a hosszú idő kifárasztotta őket a járásban, íme, útközben egy rétre bukkantak, aztán egy forrásra. Mindez nagyon vonzónak tűnt nekik testük felüdítésére. Ekkor az útitárs ezt mondotta: „Íme, itt a víz, itt

a rét, itt a kellemes hely, ahol felüdíthetjük magunkat és kissé megpihenhetünk, hogy utána épségben végezhessük be gyaloglásunkat". Hogy így a szó hízelgett a fülnek, a hely pedig a szemnek, ennek a harmadik rábeszélésnek engedett, beleegyezését adta és evett. Az esti órákban aztán megérkezett a monostorba. A tiszteletreméltó Benedek atya elé vezették és imádságát kérte. Ám a szent férfiú szemrehányóan azonnal eléje tárta azt, amit az úton cselekedett és azt mondta: „Hogyan történhetett ez meg, testvér? Hogy ugyanis téged a gonosz ellenség, amely útitársad által szólt hozzád, első alkalommal nem tudott rávenni, másodszor sem, harmadszorra mégis rábeszélt, és így akarata szerint győzedelmeskedett feletted?" Ekkor ő beismerve lelke gyengeségét lábai elé vetette magát, és annál inkább kezdte gyarlóságát pironkodva siratni, minél jobban látta, hogy még távollétében is Benedek atya szeme előtt volt, amikor hibázott.

Péter — Úgy látom, a szent férfiú szívében Elizeus szelleme élt, aki együtt volt távollevő tanítványaival is.

Gergely — Péter, légy most csendben, hogy aztán nagyobb dolgokat is hallhass.

XIV.

A gótok idejében királyuk, Totila is hallott arról, hogy a szent férfiút eltölti a prófétaság szelleme. Elindult tehát monostora felé, és egy kissé távolabb megállapodott, hírül adatva neki, hogy érkezőben van hozzá. A monostorból azonnal üzenet jött számára, hogy jöjjön nyugodtan. Ő azonban, minthogy álnok lelkületű volt, próbára akarta tenni Isten emberét, igazán rendelkezik-e a prófétálás szellemével. Egyik fegyverhordozóját Riggonak hívták; ez átadta neki lábbelijét, őt viszont királyi ruhába öltöztette és megparancsolta neki, hogy mintegy az ő személyében menjen el Isten emberéhez. Kíséretként három társát is vele küldte, akik legszűkebb környezetét szokták alkotni; azaz: Vult, Rudericet és Blindint, hogy ezek Isten szolgája szemében azt színleljék, hogy ő Totila király és mellette legyenek. Még más kísérőket és fegyvereseket is adott melléje, hogy mind a kísérőkből, mind a híboröltözékből azt higgyék, hogy Riggo a király. Amikor

ez ékes ruházatban, kísérői csapatától körülvéve belépett a monostorba, Isten embere ott ült egy távoli helyen. Amint megpillantotta az érkezőt — ahogy távolról már hallható volt hangja — ezt kiáltotta feléje: „Tedd le, fiam, tedd csak le, amit viselsz: nem a tied az!" Riggo erre tüstént földre rogyott, megrettent, hogy ily nagy férfiút próbált kijátszani. Akik vele jöttek Isten emberéhez, ugyancsak a földre roskadtak. Mikor aztán fölkeltek, nem mertek hozzá közeledni, hanem visszatértek királyukhoz, és remegve jelentették neki, milyen gyorsan lelepleződtek.

XV.

Totila ekkor maga ment el Isten emberéhez. Mikor messziről meglátta, nem mert feléje közeledni, hanem a földre vetette magát. Isten embere kétszer-háromszor szólította: „Kelj fel". Ám ő nem mert előtte a földről felkelni. Ekkor Benedek, az Úr Jézus Krisztus szolgája, maga lépett oda a földreborult királyhoz. Felemelte a földről, megfeddte cselekedeteiért. Pár szóval mindent előre megmondott neki, ami majd a jövőben történik vele, és ezt mondta: „Sok rosszat cselekszel, sokat cselekedtél, végre valahára hagyj már fel gonoszságoddal. Rómába bevonulsz, átkelsz a tengeren is, kilenc évig uralkodsz, a tizedikben meghalsz". Ezek hallatára a király nagyon megrettent, imádságot kért, majd eltávozott. És valóban, ettől az időtől kezdve már nem volt annyira kegyetlen. Nem sokkal utóbb bevonult Rómába, eljutott Szicíliába is, uralkodása tizedik évében pedig a mindenható Isten ítélete folytán királyságát életével együtt elvesztette.

A canusiumi szentegyház püspöke az Úr szolgáját gyakran felkereste; Isten embere érdemekben gazdag élete miatt nagyon szerette őt. Mikor Totila király bevonulásáról és Róma város elpusztulásáról beszélgetett vele, a püspök ezeket mondta: „Ez a király a várost úgy lerombolja, hogy többé senki sem lakik benne." Isten embere ezt válaszolta neki: „Rómát a pogányok nem törlik el a föld színéről, hanem viharok, villámok, forgószél és földrengés sújtja s így lesz része a pusztulásban". E jövendölés titkai már napnál világosabbak előttünk, kik látjuk e város viharoktól szétdúlt falait, összedőlt házait, lerombolt templomait.

Az idő múlásától megviselt épületek gyakori összeomlások következtében lassan romokban hevernek. Tanítványa, Honoratus, akitől ezt az értesülést szereztem, azt mondja, hogy ezt nem közvetlenül tőle hallotta, hanem azt állítja, hogy a testvérek mondták el neki.

XVI.

Ugyanebben az időben az aquinumi egyház egyik klerikusát az ördög gyötörte. Constantinus, a tiszteletreméltó férfiú, e szentegyház püspöke a vértanúk sok helyére elküldte, hogy épségét visszanyerhesse. Ám a szent mártírok nem akarták egészséggel megajándékozni, hogy így mutassák ki, milyen nagy a kegyelem Benedekben. Elvitték tehát a mindenható Isten szolgájához, Benedekhez. Ő az Úr Jézus Krisztushoz imádkozva, a megszállott emberből azonnal kiűzte az ősellenséget. Mikor így meggyógyult, ezt parancsolta neki: „Menj, és ezután húst ne egyél, a szent rend felvételét pedig soha meg ne kíséreld. Amely napon ugyanis a szent rendet fel merészelnéd venni, azonnal újra az ördög rabságába esel". A klerikus épségben távozott. Friss fájdalom a lelket félelemben tartja: így ő is egy ideig megtartotta, mit Isten embere parancsolt neki. Mikor azonban évek múltán azok, akik nála előbbre voltak, mind elhaláloztak, s továbbá azt látta, hogy a nála hátrábbvalók a szent rendek felvételében föléje kerülnek, mintha az idők múlásával elfelejtette volna Isten emberének szavát, semmibe dobta azt és felvette a szent rendet. Erre az ördög amely elhagyta, újra hatalmába kerítette, és nem szűnt meg gyötörni mindaddig, amíg csak ki nem lehelte lelkét.

Péter — Úgy látom, Isten embere az istenség titkaiba is behatolt; meglátta: a klerikus azért adatott át az ördögnek, hogy ne merészelje felvenni a szent rendet.

Gergely — Miért ne ismerte volna az istenség titkait az, aki az istenség parancsait megtartotta, hisz írva van: „Aki az Úrhoz ragaszkodik, egy lélek ővele" (1 Kor 6, 17).

Péter — Ha egy lélekké lesz az Úrral, aki az Úrhoz ragaszkodik, hogyan van, hogy ugyanez a kiváló hithirdető ezt mondja: „Ki ismerte meg az Úr gondolatát? Vagy ki volt az ő tanácsadó-

ja?" (Róm. 11, 34). Furcsának látszik, hogy az ember ne ismerje annak gondolatát, akivel eggyé lett.

Gergely — A szent férfiak, amennyiben egyek az Úrral, igenis ismerik az Úr gondolatát. Hiszen ugyanez az apostol ezt is mondja: „Mert ki ismeri az ember benső dolgait, ha nem a benne lakó emberi lélek?" (1 Kor 2, 11). Éppúgy Isten dolgait sem ismeri senki, csak Isten Lelke. És hogy megmutassa: ő is ismeri Isten dolgait, ezt fűzi hozzá: „Mi nem a világ lelkét kaptuk, hanem az Istentől eredő Lelket" (1 Kor 2, 12). Ezért ismét csak ezt mondja: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív fel nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik. Nekünk azonban feltárta Isten a Lélek által." (1 Kor 2, 9)

Péter — Ha tehát az apostolnak Isten Lelke nyilatkoztatta ki Isten dolgait, hogy mondhatta korábban idézett szavai előtt ezeket: „Mekkora a mélysége Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mily kifürkészhetetlenek szándékai, mily megfoghatatlanok útjai!" (Róm 11, 33.) De hogy ezt mondom, eszembe ötlik egy másik kérdés is: Dávid próféta e szavakkal szól az Úrhoz: „Ajkammal hirdetni fogom szád minden végzését" (Zsolt 118, 13). Minthogy kisebb dolog tudni, mint hirdetni is valamit, hogyan van, hogy Pál megfoghatatlannak mondja Isten gondolatait, Dávid ellenben azt állítja, hogy ő mindezeket nemcsak tudja, hanem ajkával hirdeti is?"

Gergely — Mindkét dologra feleltem már előbb, amikor azt mondtam, hogy a szent férfiak, amennyiben egyek az Úrral, az Úr gondolatát igenis ismerik. Mindazok ugyanis, akik önmagukat neki átadva az Urat követik, éppen az önátadás révén egyesülnek Istennel; viszont, minthogy még a romlandó test súlya alatt görnyednek, ennyiben nincsenek Istennel együtt. Tehát: tudják Isten gondolatait, a titkosat is, amennyiben vele egyesülnek; viszont amennyiben el vannak még Tőle választva, nem tudják őket. Mivel tehát titkait emberésszel teljesen meg nem értik, azt állítják, hogy megfoghatatlanok az ő gondolatai. Másrészt azonban: mivel lélekben hozzá tapadnak, és így hozzá tapadva, amit — akár a Szentírás szavai, akár titkos kinyilatkoztatások által — éppen kapnak, azt fel is ismerik, tudják is és hirdetik is. Istennek azokat a gondolatait tehát, amelyekről Ő hallgat, nem tudják. Amit viszont elmond, azt tudják. Ezért Dávid próféta, mikor ezt

mondta: „hirdetni fogom ajkammal minden végzését", rögtön hozzátette: „szádnak", mintha csak világosan ezt mondaná: azokat a gondolataidat tudom megismerni és hirdetni, amelyekről tudom, hogy te mondottad őket. Mert azokat, amelyeket nem közölsz, kétségkívül elrejted megismerésünk elől. Egyezik tehát a próféta és az apostol mondása: egyrészt megfoghatatlanok Isten ítéletei, másrészt azonban, amit szája közöl, azt emberi ajkak is hirdetik. Mert úgy van, hogy amit Isten közöl, azt az emberek ismerhetik, amit meg rejtve tart, azt nem tudhatják.

Péter — kérdésem közbevetése folytán a dolog értelme világossá lett. Ám most már arra kérlek, folytasd, ha még van további mondanivalód e férfiú csodás erejét illetően.

XVII.

Egy nemesi származású férfi, név szerint Theoprobus, Benedek atya szavára szerzetes lett; érdemekben gazdag élete miatt nagyon bensőséges viszonyban volt vele. Amikor egyik nap belépett Benedek cellájába, keserves sírásban találta. Sokáig állt ott csendben, de úgy látta, könnyeinek nem szakad vége. Isten embere azonban nem imádkozva sírt — ahogy máskor szokta — hanem szomorúan panaszkodva. Megkérdezte tőle, mi az oka ily nagy bánkódásának. Isten embere rögtön felelte: „Az egész monostor, amit felépítettem, minden, amit a testvéreknek elrendeztem, a mindenható Isten ítélete folytán átadatott a pogányoknak. Alig tudtam azt is kieszközölni, hogy a lelkek az enyémek maradjanak". Szavait akkor Theoprobus csak hallotta, mi azonban már megvalósulva látjuk, hisz tudjuk, hogy monostorát a longobárdok népe a közelmúltban lerombolta. Nemrégiben, éjszaka idején, a testvérek pihenése alatt a longobárdok behatoltak, mindent széthordtak, de egyetlen embert sem tudtak elfogni. Teljesítette a mindenható Isten, amit Benedeknek, hűséges szolgájának megigért, hogy ha az anyagi dolgokat a pogányok kezére adja is, a lelkeket megőrzi. Ebben a dologban Pál szerepében látod Benedeket; az ő hajója is mindennel együtt elpusztult, de vigasztalásképpen megkapta társai életét.

XVIII.

Egyszer a mi Exhilaratusunkat, akit szerzetes korában te is ismertél, ura elküldte, hogy vigyen el Isten embere számára a monostorba két, borral teli faedényt, melyet közönségesen „flasco" néven hívnak. Az egyiket el is vitte, a másikat azonban útközben elrejtette. Isten embere, aki előtt a rejtett cselekedetek sem maradtak titokban, az egyet hálával fogadta, de a fiút távozóban ezekkel a szavakkal figyelmeztette: „Vigyázz fiam, abból a flaskóból, amit elrejtettél, ne igyál, hanem csak hajlítsd oldalt, de óvatosan, és majd megtapasztalod, mi van benne". A fiú nagy zavarban távozott Isten emberétől. Visszatértében mégis csak ki akarta próbálni, amit hallott; ezért valóban oldalt döntötte a flaskót, és mindjárt egy kígyó mászott ki belőle. Így a nevezett Exhilaratus az által, amit a borban talált, megrettent az elkövetett rosztól.

XIX.

Volt a monostortól nem messze egy falu, amelynek tekintélyes számú lakóit Benedek hithirdető szava térítette a bálványok tiszteletéről Isten hitére. Élt itt néhány Istennek szentelt nő is. Lelki gondozásukra Isten szolgája, Benedek, gyakran odaküldte a testvéreket. Egyik nap is küldött így valakit hozzájuk a szokott módon. Ámde a szerzetes, akit küldött, a buzdító beszéd végeztével a nővérek kérésére kendőket fogadott el tőlük és keblére rejtette őket. Amikor hazaérkezett, Isten embere azonnal keserű, heves szavakkal dorgálni kezdte: „Hogyan fészkelt be kebledbe a gonoszság?" Ő elámult, és megfeledkezve tettéről, nem tudta, miért kapja a feddést. Erre Benedek azt mondta neki: „Nem voltam-e én is ott, mikor Isten szolgáló leányaitól kendőket kaptál és elrejtetted őket kebledben?" Mire ő tüstént lába elé borult és megbánta, hogy oktalan módon cselekedett. A keblébe rejtett kendőket pedig eldobta.

XX.

Egyik alkalommal, mikor a tiszteletreméltó Atya testi eledelt vett magához az esti órákban, egyik szerzetes, egy ügyvédnek a fia, tartotta kezében asztala előtt a világosságot. Míg Isten embere így étkezett, az pedig — szolgálva neki a világossággal — ott állt mellette, lelke mélyén a gőg szellemétől eltelve csendben ezeket forgatta és mondogatta magában: „Kicsoda ez, aki mellett étkezés közben most itt állok és szolgálatképpen tartom neki a világosságot? Ki vagyok én, hogy az ő szolgája legyek?" Az Úr embere erre tüstént feléje fordult, keményen korholni kezdte mondva: „Jelöld meg szívedet (2), testvér! Hogyan beszélhetsz ilyeneket? Jelöld meg szívedet!" Aztán mindjárt hivatta a testvéreket, és megparancsolta, hogy vegyék ki a kezéből a világosságot. Neki pedig meghagyta, hagyja abba szolgálatát, és maradjon ülve az alatt az idő alatt. Amikor a testvérek faggatták, mi van a szívében, sorjában előadta, mennyire eltöltötte őt a büszkeség szelleme, és hogy milyen szavakat mondott csendben, magában gondolkodva Isten embere ellen. Erre mind világosan láthatták, hogy a tiszteletreméltó Benedek előtt semmi sem maradhat titokban, hiszen meghallja még az elgondolt szavakat is.

XXI.

Egy más időpontban Campaniának ugyanezen a vidékén éhínség tört ki, és mindenki szenvedett az élelemhiánytól. Benedek monostorában sem volt már búza. A kenyér majdnem teljesen elfogyott már, úgyhogy az étkezés idejére mindössze öt darabot találtak a testvéreknek. A tiszteletreméltó atya szomorúan nézte őket, és kislelkűségüket szelíd feddéssel akarta gyógyítani, illetve ígéretével felemelni, ezért így szólt hozzájuk: „Miért szomorkodik lelketek a kenyér hiánya miatt? Ma ugyan kevés van, de a holnapi nap folyamán már bőven lesz". Másnap valóban kétszáz véka lisztet találtak zsákokban a monostor kapuja előtt. De hogy ezt kiknek a közreműködésével küldte a mindenható Isten, az még ma is titok. Amikor a testvérek ezt meglátták, hálát adtak Istennek, és megtanulták: nem szabad

kételkedniök többé, még szükségben sem, afelől, hogy bőségben meglesz mindenük.

Péter — Mondd meg, kérlek, azt kell-e hinnünk, hogy Isten szolgájában állandóan megvolt a prófétálás szelleme! Vagy esetleg csak időnként töltötte el lelkét a prófétai szellem?

Gergely — A prófétaság szelleme, Péter, a próféták lelkét nem mindig világítja át, amint a Szentlélekről írva van: „ott fú, ahol akar" (Jn 3, 8), ugyanígy tudnunk kell, hogy akkor fúj, amikor akar. Innen van, hogy amikor a király megkérdezte Nátánt, megépítheti-e a templomot, az először igent mondott, később ellenben megtiltotta neki (Vö. 2 Kir 7.). Innen van az is, hogy amikor Elizeus látta a síró asszonyt, de az okot nem tudta, ezt mondta szolgájának, aki vissza akarta az asszonyt tartani: „Hagyd csak, mert keserűségben van a lelke, s az Úr elrejtette előlem, nem tárta fel előttem" (5 Kir 4, 27). A mindenható Isten ezt nagy szeretetéből rendeli így. Mert azzal, hogy a prófétai szellemet egyszer megadja, máskor meg megtagadja, ezzel a prófétálók lelkét részint a magasságokba emeli, részint pedig megőrzi az alázatosságban, hogy így, amikor megkapják a lelket, lássák, mik lesznek Isten által, amikor meg a prófétai szellem már nincs bennük, felismerjék, mik önmagukban.

Péter — Ahogy ezt mondod, nagyon ésszerűnek látom, hogy ez így van. De folytasd, kérlek, az elbeszélését mindannak, ami csak eszedbe jut a tiszteletreméltó Atyáról, Benedekről.

XXII.

Egyszer egy hívő ember arra kérte, hogy a Terracina város mellett fekvő mezei jószágán építsen monostort, s küldje oda tanítványait. Kérésébe a tiszteletre méltó atya beleegyezett, kijelölte a testvéreket, apátot nevezett ki, és perjelt is állított. Amikor elindultak, ígéretet tett nekik; mondván: „Menjetek csak, majd egy napon én is elmegyek, és megmutatom, hol építsétek fel az imatermet, hol a testvérek ebédlőjét, hol a vendégszobát, illetve mindazt, ami csak szükséges". Áldást kaptak, s azonnal útnak is indultak. Nagyon várták aztán a megállapított napot, és előkészítettek mindent, ami csak szükségesnek látszott azok

számára, akik esetleg együtt érkeznek a nagy vendéggel, az atyával. Azon az éjjelen, mely a megígért napra virradt, Isten szolgájának, akit ott apátnak rendelt és perjelének, megjelent álmukban az Úr embere, és pontosan megmutatta az egyes helyeket, hol mit kell építeni. Amint felkeltek álmukból, kölcsönösen elmondták egymásnak, amit láttak. Azonban nem adtak teljességgel hitet a látomásnak, és csak várták Isten emberét, ahogy megígérte nekik. Mikor Isten embere a kijelölt napon nem érkezett meg, szomorúan mentek el hozzá és mondták: „Vártunk rád, Atyánk, hogy ígéreted szerint eljössz, és megmutatod, mit hol kell építenünk, s nem jöttél". Erre ő ezt mondta nekik: „Miért mondjátok ezt, testvérek, miért? Hát nem mentem el, ahogy megígértem?" „Mikor jöttél el?" — mondták neki. Ő ezt felelte: „Hát nem jelentem meg mindkettőtöknek álmotokban? És nem jelöltem ki az egyes helyeket? Menjetek csak vissza, és ahogy a látomásban hallottátok, építsétek meg a monostor összes helyiségeit." Amint ezt hallották, igen elcsodálkoztak. Visszatértek a szóbanforgó mezei jószágra és úgy építették fel az összes termet, ahogy a látomásból értesültek.

Péter — Szeretném tudni, mi módon történhetett az, hogy távol volt és álmukban adott nekik feleletet, amit ők látomásban hallottak és értettek meg.

Gergely — Mi az, Péter, amit az események rendjét kutatva, kétségbevonsz? Hiszen világos dolog, hogy a lélek mozgékonyabb természetű, mint a test. És az Írás tanúsága alapján tudjuk azt is, hogy a próféta a levegőbe emeltetve az étellel együtt Judeából Kaldeában ért földet, s ott az étellel a másik prófétát ellátta, majd hirtelenében újra Judeában találta magát (Dán 14, 32—38). Ha tehát Habakuk test szerint egy pillanat alatt oly messzire jutott és elvitte az ételt, mi csodálni való azon, ha Benedek azt a kegyelmet kapta, hogy lélekben ment oda és az alvó testvérekkel lélekben közölte a szükségeseket. Amint a próféta a test táplálására testileg tette meg az utat, ugyanúgy Benedek a lelkek életének elrendezésére lélekben jutott el távolba.

Péter — Megvallom, szavad megszüntette lelkem kétkedését. Ám szeretném azt is tudni, milyen volt ez a férfiú mindennapos beszédében.

XXIII.

Gergely — Mindennapos beszédmódja, Péter, nem volt magasabb erőnek híjával. Mert akinek szíve odafent lakozott, annak ajkáról sem hangzott el hiábavaló szó. Ha pedig valamit nem ítélkezésképpen, hanem csak fenyegetés gyanánt mondott is, olyan ereje volt szavának, mintha nem lehetőségképpen és feltételesen, hanem már végső döntés módján szólt volna. Lakott ugyanis monostorától távolabb két Istennek szentelt nő a saját házában. Előkelő származásúak voltak. Az élethez szükséges külső dolgokban egy jámbor férfi volt szolgálatukra. Amint azonban némelyekben a származás nemessége gyakran a lélek nemtelenségét szüli, úgyhogy fenn hordják az orrukat, mivel másoknál többnek gondolják magukat: így az említett jámbor nők sem tartották kellően féken a nyelvüket és ezt az istenfélő férfit, aki külső ügyeikben szolgálatokat tett nekik, oktalan beszédeikkel gyakran haragra ingerelték. Mikor már eleget tűrte az ilyen dolgokat, elment Isten emberéhez és elmondta neki, mennyi szidalomban volt már része. Isten embere hallva a panaszt, tüstént megüzente nekik: „Fékezzétek a nyelveteket, mert ha nem javultok meg, kiközösítelek benneteket!" A kiközösítési határozatot nem mondta ki rájuk végzésszerűen, hanem csak kilátásba helyezte. A nők ellenben semmit sem változtattak régi magatartásukon, s néhány napon belül meghaltak. A templomban temették el aztán őket. Amikor pedig ebben a templomban szentmisét mutattak be, és a szerpap szokás szerint kiáltotta: „Aki nem áldozik, adjon helyt másoknak", dajkájuk, aki helyettük felajánlotta az áldozati adományt az Úrnak, látta ám, hogy kiszállnak sírjukból, és eltávoznak a templomból. Mikor aztán máskor is tapasztalta, hogy a szerpap kiáltó szavára kimentek, nem maradhattak a templomban, eszébe jutott, amit Isten embere mondott nekik még életükben, hogy tudniillik megfosztja őket a hívek közösségétől, ha erkölcseiket és beszédeiket meg nem változtatják. Ezt nagy szomorúsággal tudtára adták Isten emberének is, aki erre azonnal sajátkezűleg adott áldozati adományt, s így szólt: „Menjetek és ajánljátok fel értük az Úrnak ezt az adományt, s nem lesznek többé kiközösítve". Amikor e felajánlást megtették értük, és a szerpap szokás szerint kiáltotta: akik nem

áldoznak, távozzanak a templomból, többé már nem volt látható, hogy kimentek volna a templomból. Így kétségtelenül világossá vált, hogy Isten szolgájától visszakapták a hívekkel való közösséget, mert már nem távoztak el azok közül, akik a közösségtől nem voltak megfosztva.

Péter — Nagyon csodálatos, hogy egy — ámbár tiszteletreméltó és szent, de mégiscsak még ebben a romlandó testben járó — ember lelkeket szabadíthatott meg, jóllehet azok már a láthatatlan ítélet alatt voltak.

Gergely — De hát nem volt-e, Péter, még ebben a testben az is, aki hallotta: „Amit megkötsz a földön, a mennyben is meg lesz kötve, s amit feloldasz a földön, a mennyben is fel lesz oldva" (Mt 16, 19). Az ő szerepét most mind a kötésben, mind az oldásban azok nyerik el, akik hit és erkölcs dolgában a kormányzás szent hivatalát birtokolják.

De hogy ilyen nagy dolgokra legyen képes a földből vett ember, az ég és föld teremtője jött le az égből a földre; és hogy a test ítélhessen a lelkek fölött, ezt is kegyes volt megadni az emberekért testté lett Isten; mivel a mi gyöngeségünk éppen azzal emelkedik maga fölé, hogy Isten ereje önmaga alá szállva gyengévé lett.

Péter — A csodajelek erejével összhangban van szavaid észszerűsége.

Gergely — Egyik nap egy fiatal szerzetese, ki túlságosan szerette szüleit, lakóhelyükre indult, de áldás nélkül távozott el a monostorból. Alighogy hazaért hozzájuk, aznap meg is halt. Amikor aztán eltemették, másnap a sírból kivetve találták testét. Újra eltemették. Ám a következő napon is csak kivetve, temetetlenül találtak rá, ahogy előzőleg. Erre aztán sietve Benedek atyához mentek és nagy sírás közepett arra kérték, fogadja újra vissza kegyébe. Isten embere azonnal saját kezével adta át nekik az Úr testét és azt mondta: „Menjetek, és tegyétek keblére (3) az Úr szent testét, aztán így fektessétek a sírba". Ahogy ez megtörtént, a föld befogadta testét, magában is tartotta, és többé nem vetette ki. Gondold csak meg, Péter, milyen érdemekkel állhatott az Úr Jézus Krisztus előtt ez a férfi, hogy még a föld is kivetette annak testét, aki nem volt Benedek kegyében.

Péter — Világosan látom, és nagyon csodálkozom.

XXV.

Gergely — Egyik szerzetese teljesen a kószálásra adta magát és nem akart megmaradni a monostorban. Amikor Isten embere ezért többször is megintette, az pedig egyáltalán nem hajlott rá, hogy a közösségben megmaradjon, sőt folytonosan alkalmatlankodó kéréseivel zaklatta, hogy engedje ki: egyik napon a tiszteletreméltó atya megunva erőszakosságát — haragosan ráparancsolt, hogy távozzék. Amint kilépett a monostorból, egy tátott szájú sárkánnyal találkozott az úton. Mikor a sárkány, amely megjelent előtte, fel akarta falni, remegve és lihegve kezdett hangosan kiáltozni, és mondta: „Siessetek, siessetek ide, mert a sárkány el akar nyelni!" Az odafutó testvérek a sárkányt ugyan nem látták, a remegő, lihegő szerzetest ellenben visszavezették a monostorba. Mindjárt meg is ígérte, hogy soha többé nem távozik a monostorból. Ettől az órától kezdve meg is tartotta ígéretét, minthogy a szent férfiú imádságára maga előtt látta azt a sárkányt, melyet addig látatlanul követett.

XXVI.

De úgy gondolom, azt sem szabad elhallgatnom, amit Antoniusnak, a kiváló férfinak elbeszéléséből tudtam meg. Elmondta ugyanis, hogy atyjának egyik gyermek-szolgája elefantiázis nevű betegségbe esett. Haja kihullott, bőre is feldagadt, és az egyre elhatalmaskodó betegséget nem tudta már titokban tartani. Atyja elküldte Isten emberéhez, s egészsége hirtelen gyorsasággal helyreállt.

XXVII.

Nem hallgathatom el azt sem, amit Peregrinus nevű tanítványa szokott mesélni. Egyszer egy hívő ember adósságának súlyától szorongatva csak egyetlen menekvést látott: ha elmegy Isten emberéhez, és elmondja neki, micsoda adósságteher nyomasztja. A monostorba ment tehát, megtalálta a mindenható Isten szol-

gáját, és közölte vele, hogy hitelezője keményen szorongatja tizenkét aranyért. A tiszteletreméltó atya azt felelte: neki nincs tizenkét aranya, de szükségében mégis jóságosan megvigasztalta: „Menj most el — mondta —, de két nap múlva gyere vissza, mert ma még nincs meg, amit neked adnom kellene." E két nap alatt szokása szerint imába merült. Mikor harmadnap visszajött, akit az adósság szorongatott, a monostor gabonával teli ládája felett váratlanul tizenhárom aranyat találtak. Isten embere odahozatta és átadta a nehéz helyzetben levő alamizsnakérőnek, és azt mondta: a tizenkettőt fizesse ki belőle, egyet pedig fordítson a maga hasznára.

De most már azokra térek vissza, amiket e könyv elején említett tanítványok közléséből tudtam meg.

Egy férfi sokat szenvedett ellenfele áskálódásaitól. Ennek gyűlölete odáig fajult, hogy italába keverve mérget adott neki. Bár életét nem tudta kioltani, testszínét megváltoztatta az ital, úgyhogy a testén feltűnt foltok lepraszerűek voltak. Azonban elvezették Isten emberéhez és hirtelen visszanyerte a korábbi épségét: mihelyt ugyanis megérintette, bőrének minden foltja egyszeriben megszűnt.

XXVIII.

Abban az időben mikor Campaniát keményen sújtotta az éhínség, Isten embere a különböző rászorulók között monostora összes javait szétosztotta, úgyhogy az éléskamrában majdnem semmi sem maradt, csak egy üvegedényben kevéske olaj. Ekkor egy Agapitus nevű alszerpap jött oda, és nagyon könyörgött, hogy legalább valami csekély olajat adjanak neki. Az Úr embere, aki elhatározta: a földön mindent odaad, hogy az égben mindent megtarthasson, megparancsolta, hogy ezt a kis maradék olajat is adják oda a kérőnek. Az a szerzetes azonban, aki az éléstárat kezelte, hallotta ugyan a parancsot, de vonakodott végrehajtásától. Amikor Benedek kisvártatva érdeklődött, vajon — parancsa szerint — odaadta-e, a szerzetes azt felelte, nem adta oda, mert ha ezt is odaadja, a testvérek számára semmi sem marad. Erre Benedek haragosan ráparancsolt a többiekre: az egész üvegedényt

amelyben az a kis olaj még megmaradt, dobják ki az ablakon, hogy ne maradjon semmi a monostorban az engedetlenség gyümölcséből. Így is történt. Az ablak alatt igen meredek mélység volt, zord sziklaszirtekkel. A kihajított üvegedény a sziklára esett, de mégis oly tökéletes épségben maradt, mintha ki sem hajították volna: se össze nem tört, se az olaj nem ömlött ki belőle. Isten embere megparancsolta, hozzák fel, és úgy, ahogy van, mindenestül adják oda a kérelmezőnek. Utána összehívta a testvéreket, az engedetlen szerzetest pedig hitetlensége és engedetlensége miatt mindannyiuk előtt megfeddette.

XXIX.

Mikor a feddést befejezte, a testvérekkel együtt ott helyben mindjárt imádságba merült. Ott, ahol a testvérekkel imádkozott, volt egy üres, lefedett olajos hordó. Mialatt a szent férfiú állhatatosan imádkozott, az olaj szintje emelkedett, és még a fedőt is emelgetni kezdte. Mikor aztán megindult, és felemelkedett a fedő, a túlcsorduló olaj lefolyt a hordó szélén és elárasztotta a helyiségnek még a padlózatát is, ahol leborultak. Amikor Isten szolgája, Benedek ezt meglátta, azonnal befejezte imáját, és erre az olaj is megszűnt a padlóra folyni. A kishitű és engedetlen testvért erre még kiadósabban figyelmeztette, hogy tanuljon hitet és alázatosságot. A testvér az üdvös figyelmeztetésre nagyon elszégyelte magát, mert amit a tiszteletreméltó atya a mindenható Úr erejével vele kioktatásban közölt, azt csodával is kézzelfoghatóvá tette, Nem volt többé senki, aki ígéretei felől kételkedni mert volna. hiszen egy és ugyanazon időpontban a majdnem üres üvegedény helyébe Benedek olajjal telt hordót adott vissza.

XXX.

Egyik nap, amikor Benedek Szent János kápolnája felé tartott, amely a hegy tetején állott, szembetalálkozott az ősellenséggel. Állatorvos alakját öltötte magára; szaru-tölcsért (4) és lovakra való lábbéklyót vitt magával. Amikor Benedek megkérdezte tőle:

„Hová mész?" — azt felelte: „A testvérekhez megyek, hogy italt adjak nekik." A tiszteletreméltó Benedek csak ment tovább, hogy imádkozzék. Miután imádságát befejezte, sietve visszatért. A gonosz lélek pedig egy idős szerzetest talált ott, amint vizet merített. Tüstént megszállotta, a földre teperte, és iszonyúan kínozni kezdte. Amint Isten embere visszaérkezett imádságából, látja ám, milyen kegyetlenül gyötrődik. Csak arcul ütötte, és ezzel azonnal kiűzte belőle a gonoszt, úgyhogy az nem mert többé visszatérni hozzá.

Péter — Szeretném tudni, hogy az ilyen nagy csodákat mindig az imádság erejével vitte-e véghez, vagy néha pusztán csak akaratának kinyilvánításával cselekedte.

Gergely — Akik odaadó lélekkel ragaszkodnak Istenhez, mind a két módon szoktak csodákat művelni, úgy, ahogy a szükség kívánja. Néha az ima erejével tesznek csodákat, máskor pedig csak erejük által. János ugyanis ezt mondja: „Akik befogadták, azoknak hatalmat adott, hogy Isten gyermekei legyenek" (Ján 1, 12). Hogyan csodálkoznánk tehát azon, hogy hatalmuknál fogva csodajeleket tudnak tenni azok, akik e hatalom erejében Isten gyermekei? Hogy valóban mind a két módon tesznek csodát, azt Péter is tanúsítja, aki a halott Thabitát imádsága által támasztotta fel (ApCsel 9, 40), a hazug Ananiast és Saphirát ellenben úgy adta át a halálnak, hogy korholta őket. Nem olvassuk ugyanis, hogy halálukat megelőzően imádkozott volna, csak azt, hogy elkövetett hibájukért megfeddette őket. Valóban úgy van tehát, hogy néha hatalmuknál fogva, néha pedig imádsággal hajtják végre a csodákat, minthogy ezeket feddéssel fosztotta meg életüktől, amannak meg imádsággal adta azt vissza. — Most még két csodatettét adom elő Benedeknek, Isten szolgájának. Ezekből világosan kitűnik, hogy az egyiket Istentől kapott hatalmánál fogva, a másikat pedig az ima erejével hajtotta végre.

XXXI.

Volt egy gót ember, névszerint Zalla, az arianus eretnekség híve. Totilának, a gótok királyának idején kegyetlenül dühöngött a katolikus egyház Istennek szentelt tagjai ellen, úgyhogy ha egy

klerikus vagy szerzetes a szeme elé került, kezei közül nem került ki épségben. Egyik napon is kapzsisága vágyától tüzelve zsákmány után lihegett, s ezért egy parasztembert szörnyű kínzásokkal zaklatott, különféle kegyetlenkedésekkel gyötört. Ez végre is a kínoktól legyőzve azt vallotta, hogy mindenét Isten szolgájára, Benedekre bízta; így remélte, hogy legalább addig, míg kínzója erről megbizonyosodik, felhagy a további kegyetlenséggel és élete pár órával meghosszabbodik. Erre Zalla valóban abbahagyta a parasztember gyötrését, ámde karjait erős szíjjal lekötözve lova előtt kezdte hajtani, hogy mutassa meg neki, ki is az a Benedek, aki átvette a dolgait. A megkötözött kezű parasztember így előtte haladva elvezette a szent férfiú monostorához. Meg is találta Benedeket a monostor bejárata előtt, amint ott ült egyedül és olvasott. A parasztember ekkor az őt követő kegyetlen Zallának ezt mondta: „Íme ez az, akiről beszéltem: Benedek atya." Zalla dühösen rátekintett, és elvetemült lelke esztelenségében azt gondolta, hogy majd most is olyan félelmet tud kelteni, mint máskor; ezért nagy hangon kiabálni kezdett és mondta: „Kelj fel, kelj fel és add vissza ennek a parasztnak a tulajdonát, amit átvettél tőle." E szavakra Isten embere azonnal fölemelte szemét az olvasásból, ránézett, majd a parasztemberre is, aki ott állt megbilincselve. Amikor rávetette szemét karjára, csodás módon oly gyorsasággal kezdett a karjára kötözött szíj leoldódni, hogy ilyen sebesen semmiféle emberi ügyességgel nem lehetett volna lebontani. Mikor az ember, aki megkötözve jött ide, hirtelen feloldva ott állt, Zalla megrettenve e nagy hatalom erejétől, a földre roskadt, kegyetlen, kemény nyakát Benedek lába elé hajtotta és magát imádságába ajánlotta. Isten embere azonban fel se tekintett az olvasásból. Előszólította a testvéreket, meghagyta nekik: vezessék be Zallát, és lássák vendégül. Amikor visszahozták, figyelmeztette, hagyjon fel az esztelen kegyetlenkedéssel. Zalla megtörve távozott, és többet már nem merte zsarolni a parasztembert, akit az Úr embere nem érintéssel, hanem csak puszta rátekintéssel tett szabaddá. Lám, Péter, ez az amit mondtam: azok akik, a mindenható Istennek igazán őszintén szolgálnak, néha hatalmuk erejével tudnak csodát tenni. Az ugyanis, aki ültéből fel sem kelve leszerelte a félelmetes gót vadságát, és a kötelékek csomóit, melyek az ártatlan ember karjait lekötözték, pusztán csak tekintetével eloldozta, ép-

pen a csoda gyorsaságával bizonyítja előttünk, hogy hatalma folytán történt, amit cselekedett. Hogy pedig milyen és mekkora csodát tudott tenni imájával, azt most rögtön el is mondom.

XXXII.

Egyik nap Benedek a testvérekkel együtt mezei munkára ment. Ekkor egy parasztember jött a monostorba fiának holttestét hozva karjai között és elvesztésén nagyon bánkódva s Benedek atyát kereste. Amikor megmondták neki, hogy az atya a testvérekkel együtt a mezőn van, tüstént odavetette fia holttestét a monostor ajtaja elé, és a fájdalomtól szinte eszét vesztve elrohant a tiszteletreméltó atya megkeresésére. Isten embere ebben az órában már éppen visszatérőben volt a mezei munkáról a testvérekkel együtt. Amint a fiátvesztett parasztember megpillantotta, kiáltozni kezdett: „Add vissza a fiamat, add vissza a fiamat!" Isten embere a szavakra megállt és azt mondta: „Elvettem a fiadat?" Az ezt felelte: „Meghalt, jöjj, támaszd fel!" Isten szolgája ennek hallatára nagyon elszomorodott és így szólt: „Hagyjatok, testvérek, hagyjatok. Ez nem a mi dolgunk, hanem a szent apostoloké. Miért akartok a vállunkra olyan terhet rakni, amelyet nem tudunk elviselni?„ Ám az, a nagy fájdalomtól űzve nem tágított és esküdözött, hogy nem távozik addig, míg Benedek fel nem támasztja fiát. Isten szolgája erre megkérdezte: „Hol van?" „Íme, a monostor kapuja előtt fekszik a teste" — felelte az. Amint Isten embere odaért a testvérekkel, térdre ereszkedett, ráborult a gyermek testére, majd felegyenesedve kezét az ég felé tárta, és ezt mondta: „Uram, ne az én bűneimet nézd, hanem ennek az embernek a hitét, aki fia feltámasztását kéri. És add vissza kis testébe lelkét, amelyet kivettél belőle." Alig fejezte be imádkozó szavait, a lélek visszatért, a gyermek egész teste megremegett, úgyhogy az összes jelenlevők láthatták, ahogy ott lélegzett, remegve a csodás megrendülés után. Azután kézenfogva életben és épségben visszaadta atyjának. Világos, Péter, hogy e csoda nem állott hatalmában Benedeknek, ezért könyörgött leborulva, hogy megtehesse.

Péter — Minden úgy van, ahogy mondod. Világos, mert elő-

adásodat tényekkel támasztod alá. De kérlek, oktass ki arról is, vajon a szent emberek mindent megtehetnek-e, amit akarnak, és vajon mindent ki is eszközölnek-e, amit óhajtanak.

XXXIII.

Gergely — Péter, ki áll ebben az életben magasabban Pálnál, aki a test ösztökéjét illetően háromszor kérte az Urat, és amit akart, mégsem kaphatta meg? Ezért el kell mondanom néked a tiszteletreméltó Benedek atyáról, hogy igenis, volt valami, amit akart, de mégsem tudott elérni. Testvére, akit Skolasztikának hívtak, s gyermekkora óta Istennek volt szentelve, évenként egyszer el szokott hozzá jönni, mikor is Isten embere nem messze a kaputól a monostor egyik birtokára ment le eléje. Egyik nap is szokása szerint megérkezett oda és tiszteletreméltó testvére szintén lement hozzá tanítványaival együtt. Az egész napot Isten dicséretében és szent társalgásban töltötték. Mikor pedig már az éjszaka sötétje közeledett, együtt is étkeztek. Még az asztalnál ültek — a szent társalgásban későre járt már az idő — midőn az Istennek szentelt szűz, a testvére, ezekkel a szavakkal fordult hozzá: „Kérlek, ne hagyj el ezen az éjszakán, hogy egészen reggelig beszélgethessünk a mennyei élet örömeiről." Ezt felelte: „Hogy mondhatod ezt, nővérem? A monostoron kívül semmiképp sem maradhatok." A mennybolt akkor olyan derült volt, hogy egyetlenegy felhő sem volt látható az égen. Az Istennek szentelt szűz pedig, amint testvére tagadó válaszát hallotta, kezét összekulcsolva az asztalra fektette, ráhajtotta a fejét, és a mindenható Úrhoz kezdett könyörögni. Ahogy aztán a fejét felemelte, oly erős villámlás, mennydörgés és akkora záporeső kerekedett, hogy sem a tiszteletreméltó Benedek, sem a vele ott tartózkodó testvérek nem tudták átlépni annak a helyiségnek a küszöbét, ahol beszélgettek. Az Istennek szentelt szűz, fejét lehajtva könnyeivel árasztotta el az asztalt, és ezzel az ég derültségét záporrá változtatta. A felhőszakadás nem egy kis idő elteltével tört ki az imádság után, hanem oly tökéletes volt az ima és a zápor időpontjának egybeesése, hogy fejét az asztalról már az égzengéssel egyidejűleg emelte fel. Valóban, egy és ugyanazon

pillanat műve volt fejének felemelése és a zápor megindulása. Isten embere erre átlátta, hogy a villámlás, mennydörgés és a hatalmas felhőszakadás közepett nem térhet vissza a monostorba. Szomorúan kezdett ezért panaszkodni: „Legyen irgalmas hozzád, nővérem, a mindenható Isten — mondta. — Mit is cselekedtél?" Azt felelte: „Íme, kértelek, és te nem akartál meghallgatni. Az én Uramhoz fordultam, és ő meghallgatott. Most indulj csak el, ha tudsz; bocsáss csak el engem, és térj vissza a monostorba." Ő azonban nem tudott a házból kimenni. Ahol tehát önként megmaradni nem akart, ott akarata ellenére kényszerült maradni. Így történt, hogy az egész éjszakát ébren töltötték, és a lelki életről beszélgetve kölcsönösen istenfélő társalgásban üdítették egymást. Ezért mondtam, hogy Benedek akart valamit, amit azonban nem tudott elérni. Mert ha a tiszteletreméltó férfiú szándékát tekintjük, nincs kétség afelől, hogy ő azt óhajtotta: maradjon a derült idő, amely megérkezésekor volt. Viszont olyan csodával találta magát szemben, Isten akaratából, mely egy szűz szándéka szerint valósult meg. De nincs is csodálkoznivaló azon, hogy a szűz, aki testvérét oly régóta óhajtotta már látni, ekkor erősebbnek bizonyult, hiszen János szava szerint: „Szeretet az Isten" (1 Jn 4, 16). Nagyon is igazságos tehát, hogy ő többre volt képes, mert jobban szeretett.

Péter — Megvallom, nagyon tetszik, amiről beszélsz.

XXXIV.

Gergely — Mikor aztán másnap a tiszteletreméltó szűz cellájába távozott, Isten embere is hazatért saját monostorába. De íme, három nap múlva, amikor éppen az égre emelt tekintettel cellájában tartózkodott, látta testvére lelkét, amint testéből elszállt és galamb képében az égi otthonba repült. Nagy dicsőségében együtt örvendett vele, himnuszokkal, dicsérő imával adott hálát Istennek, s halálát jelentette a testvéreknek is. Ezeket aztán tüstént el is küldte, hogy a holttestet a monostorba hozzák, s helyezzék el abban a sírboltban, amelyet saját magának készített már el. Így történt, hogy akiknek lelke Istenben mindig egy volt, azoknak a testét még a sír sem választotta el.

XXXV.

Egyszer egy Servandus nevű szerpap, annak a kolostornak apátja, melyet annak idején Campaniában egy Liberius nevű nemes ember alapított, szokása szerint látogatóba jött hozzá. El-ellátogatott ugyanis időnként a monostorba — mint olyan ember, aki ugyancsak át volt itatva a mennyei kegyelem bölcsességével —, hogy kedves szavakat váltsanak egymással, és az égi haza eledelét legalább így, vágyakozással kóstolgassák, mivel tökéletes élvezésével még nem tehették. Mikor pedig eljött az esti nyugalom ideje, Servandus szerpap a torony alsó részében, a tiszteletreméltó Benedek pedig felső emeletén pihent le. Az alsó részből a felsőbe egy nyitott feljárat vezetett. A torony előtt egy tágasabb épület volt, ebben kettejük tanítványai tértek nyugovóra. A testvérek még pihentek, midőn Benedek, az Úr embere már virrasztva imádkozott az éjszakai imaóra előtt, és a mindenható Úrhoz könyörögve ott állt az ablaknál. A sötét éjben körülpillantva hirtelen azt látta, hogy egy felülről szétáradó fényesség az éj sötétségét teljesen eloszlatja, és akkora sugárözönben tündöklik, hogy ez a sötétben ragyogó világosság még a napot is elhomályosítja. E látványhoz aztán még egy csodálatosabb látvány csatlakozott: ahogy később ő maga mondta el, az egész világ úgy tárult szeme elé, mintha a nap egyetlen sugarába lett volna belefoglalva! És mialatt a tiszteletreméltó atya változatlanul erre a tündöklő ragyogásra szegezte szemét, látta, hogy Germanus capuai püspök lelkét az angyalok egy tüzes gömbben az égbe viszik. E nagy csodához tanút is akart szerezni, ezért Servandus szerpapot ismételten, kétszer-háromszor is nagy kiáltásokkal hívta magához. Mikor ez — a nagy férfiúnál teljesen szokatlan kiáltozástól megzavarodva — felment hozzá és ott körülnézett, látta még a fénynek egy csekélyke töredékét. Elámult a csodán. Isten embere pedig sorjában elmondta neki a történteket. És azonnal elküldött Cassinum városkába Theoprobushoz, egy istenfélő emberhez, hogy még az éjjel menesszen valakit Capua városába, és tudakoltassa meg, mi van Germanus püspökkel, s vele is tudassa. Ez meg is történt. A küldött a főtisztelendő Germanus püspököt már holtan találta. Mikor gondosan utánajárt a dolognak, azt is meg-

tudta, hogy pontosan akkor halt meg, amikor Isten embere az ő égbejutásáról értesült.

Péter — Nagyon csoldálatos és bámulatraméltó dolog! Azonban azt, amiről szintén szó esett, hogy tudniillik mintegy egyetlen napsugárba foglalva tárult eléje az egész világ — minthogy ilyent sohasem tapasztaltam — nem is tudom elképzelni. De mi módon történhet meg az is, hogy egy ember az egész világot láthassa?

Gergely — Jól vésd az eszedbe, Péter, amit mondok: annak a léleknek, aki a Teremtőt látja, kicsiség minden teremtett lény! Mert ha a lélek egyszer, ha csak egy keveset is — meglát a Teremtő fényességéből, porszemnek tűnik előtte minden, ami teremtmény. Hiszen éppen a titkos látás fényében kitágul a lélek benseje és annyira kiterjed Istenben, hogy felette áll a világnak; azaz a látó lelke önmaga fölé emelkedik. És amikor az Isten fényességében önmaga fölé ragadtatik, bensejében kitágul; mialatt pedig önmaga alá letekint, felmagasztaltatásában felfogja, micsoda csekélység is az, amit alacsony állapotában nem tudott felfogni. Az a férfiú tehát, aki szemlélte a tüzes golyót, s látta az égbe visszatérő angyalokat, ezt kétségkívül csak Isten fényében láthatta. Mi van tehát abban csodálnivaló, ha a világot összesűrítve látta az, aki felmagasztalásában, lelke ragyogásában a világon kívül volt? Ha pedig azt mondjuk: szeme előtt összezsugorodott a világ, ezzel nem azt állítjuk, hogy az ég és a föld zsugorodott össze, hanem hogy látomásában az ő lelke kitágult. Istenben elragadtatva minden nehézség nélkül láthatott mindent, ami Isten alatt van. Abban a fényben, amely testi szeme előtt tündöklött, lelkében belső ragyogása gyúlt, s ez, minthogy a látnok lelkét az égbe ragadta, megmutatta neki, milyen csekélység mindaz, ami alatta van.

Péter — Úgy látom, hasznomra vált, hogy nem értettem meg, amit korábban mondottál, minthogy így, eszem lassusága folytán most megnövekedett magyarázatod. De mivel ezeket már világosan elémtártad, arra kérlek, térj vissza elbeszélésed fonalához.

XXXVI.

Gergely — Jó volna, Péter, a tiszteletreméltó atyáról még sokat elmondanom, de bizonyos dolgait szándékosan mellőzöm, mert azon vagyok, hogy még más emberek tetteit is elbeszélhessem. Azt azonban nem akarnám, hogy ne tudd: Isten embere a sok csoda mellett, melyek fényében a világ előtt tündöklött, tanításának szavában is nem csekély mértékben ragyogott. Megírta ugyanis bölcs mértéktartásban kiváló, előadásában világos Reguláját a szerzetesek számára. Ha életét és jellemét valaki részletesebben akarja megismerni, e Regula tanításából megtudhatja mindazt, amit mint Mester tett. Mert e szent férfiú nem tudott mást tanítani, mint ahogy maga is élt!

XXXVII.

Abban az évben, amelyben e földi életből eltávozni készült, mind néhány vele élő, mind pedig néhány távol tartózkodó tanítványának előre megmondta szentséges halála napját. A vele levőknek meghagyta, hogy erről senkinek ne beszéljenek, a távollevőknek meg előre megadta, mi és milyen lesz számukra a jel, amikor majd lelke elhagyta testét. Halála előtt hat nappal kinyittatta sírját, majd hamarosan láz fogta el, és heves forróság kezdte gyötörni. Mikor így gyöngesége napról-napra súlyosbodott, a hatodik nap az imaterembe vitette magát. Az Úr testének és vérének vétele által megerősödve utolsó útjára, erőtlen tagjait tanítványai kezének segítségével tartotta fent, és ég felé emelt kezekkel állt ott, míg imádság közben végsőt sóhajtva kilehelte lelkét. Aznap két testvér nyert látomásban erről azonos kinyilatkoztatást: az egyik, a monostorban tartózkodott, a másik távol volt. Azt látták, hogy cellájából egészen az égig egy szőnyeggel borított és számtalan lámpástól fényes, nyílegyenes út nyúlt keleti irányban. Egy tiszteletreméltó külsejű férfi állt ott. Égi fényesség világította meg felülről, és azt kérdezte, kinek az útja ez, amit most itt látnak. Azt felelték, nem tudják. Mire ezt mondta nekik: „Ez az az út, melyen az Úr kedveltje, Benedek az égbe megy". A szent férfiú halálát akkor, ahogy jelenlevő tanítványai látták,

a távollevők is megtudták, abból a jelből, amit előre megadott nekik. Keresztelő Szent János kápolnájában temették el, melyet ő maga épített, miután Apolló oltárát ott lerombolta.

XXXVIII.

Abban a barlangban, ahol Subiaco mellett lakott, még most is fényes csodákat tesz, ha a segítségét kérők hittel fordulnak hozzá. Csak a minap történt az az eset, amit elmondok. Egy eszelős nő, ki értelmét egészen elvesztette, hegyen, völgyön, erdőn, mezőn kóborolt éjjel-nappal, és mindig csak éppen ott pihent meg, ahol kimerültsége nyugvásra kényszerítette. Egyik nap is, mikor így tébolyultan össze-vissza kószált, eljutott a szent férfiúnak, Benedek atyának barlangjához. Mitsem sejtve belépett, és oda telepedett. És amikor reggel lett, olyan gyógyultan lépett ki onnan, mintha sohasem lett volna megháborodva, és egész életén át megmaradt az itt visszanyert épségben.

Péter — Mit mondjunk arra vonatkozóan, hogy a vértanúk segítségnyújtásában legtöbbször azt tapasztaljuk: testük révén nem tanúsítanak olyan nagy jótetteket, mint ereklyéik által, és ott nagyobb jeleket visznek végbe, ahol nincsenek is eltemetve?

Gergely — Nincsen kétség afelől, Péter, hogy ahol a szent vértanúk test szerint pihennek, ott sok csodajelet tudnak művelni, amint teszik is, és a tiszta lélekkel esdők javára számtalan csodát művelnek. De mivel a gyenge lelkeknek kétsége lehet afelől vajon jelen vannak-e a meghallgatásunkra ott, ahol testük szerint nincsenek jelen, ezért szükséges, hogy nagyobb jeleket vigyenek végbe azon a helyen, ahol jelenlétükről a gyenge lelkek kételkedhetnek. Azonban az Istenben megszilárdult lelkeknek hite is annál nagyobb érdemmel bír, mert tudják, hogy a vértanúk nincsenek ott test szerint, és mégis készek a meghallgatásra. Maga az Igazság mondta ezt, hogy növelje a tanítványok hitét: „Ha el nem megyek, a Vígasztaló nem jön el hozzátok" (Jn 16, 7). Bizonyos, hogy a vígasztaló Lélek egyszerre származik az Atyától, és a Fiútól, miért mondja tehát a Fiú, hogy ő elmegy azért, hogy Az eljöjjön, hiszen a Fiútól sohase távozik el? Mivel

az Urat testben látó tanítványok mindig testi szemükkel kívánták őt látni, ezért helyesen mondja nekik: „Ha én el nem megyek, a Vígasztaló nem jön el" — mintha világosan így mondaná: „Ha én test szerint el nem távozom tőletek, nem mutatom meg nektek, mi a Lélek szeretete. És ha nem szűntök meg engem testileg látni, sosem tanuljátok meg, hogy engem Lélek szerint szeressetek.

Péter — Helyes, amit mondasz.

Gergely — Ám egy kissé hagyjuk abba most már a beszélgetést, mert elérkeztünk mások cselekedeteinek elbeszéléséhez. Ezért most hallgatással gyűjtsünk erőt a további előadásokhoz.

VÁRSZEGI ASZTRIK

IMÁDKOZZÁL ÉS DOLGOZZÁL

(Gondolatok a bencés életstílusról)

„Ki az az ember, ki életet óhajt és jó napokat kíván látni?" (Zsolt 33, 13) — idézi Benedek Regulájának Prológusában a zsoltárost. Talán a kortárs olvasó reklámot sejt a zsoltárversben. Az ügyes piackutató hirdethetné így értékes vagy talmi portékáját. Ajánlat? Kínálat? Igen. Mit is kínál? Életet? Hol, kinél a biztosíték arra az életre, melyre embereket próbál megnyerni? Ki egyáltalán a meghívó? Néhány gyakorlati tanács után ugyancsak a Prológusban olvashatjuk a fentebbi kérdés feleleteként: „Mi lehetne édesebb számunkra, szeretett testvéreim, az Úrnak e minket hívó szavánál? Ime, kegyességében megmutatja az Úr az élet útját" (Prol 20). Az Úr maga hív meg az életre. Benedek Regulája csupán az életre vivő út egyik jelzőtáblája.

A szinte csak teljesítményeket mérni és értékelni tudó ember csalódottan tolja félre Benedek Reguláját. Sem szociális, sem politikai, mégcsak kulturális program halvány körvonalai sem rajzolódnak elénk az itt-ott nehézkes mondatokat tartalmazó fejezetekből. Mi lehetett a Regula célkitűzése? Mi ennek a könyvecskének varázsa, hogy még ennyi idő múltával is mindig újból és újból felfedezzük? Hol van ereje, mellyel még ma is irányítja keresztény közösségek életét? Magából a Regulából olvashatjuk ki a feleletet és az aktualizálás erőltetése nélkül mondhatjuk: az Úr iskolájának felállításával Benedek teret, lehetőséget teremtett az istenkereső keresztények számára. Olyan iskolát, életkeretet, bölcsességgel megalkotott rendet kínál, amelyben élni lehet, ahol felkészülhetünk az ÉLETRE. Regulájának minden útmutatása, még a keményebbnek tűnőek is csak arra szolgálnak, hogy az egyén és a közösség életét zavaró helytelen-

séget, a bűnt kiküszöbölják, és az egyedül méltó és maradandó értéket, a szeretetet megőrizzék.

Bencés monostoraink többségének léte és életmódja alig jelszerű manapság. Nem provokáljuk az egyház, az emberek életét. A már letűnt nemzedékek, történelmi korok csodálatos templomokat és monostorokat hagytak örökül. Házaink gazdag könyvtárakat és levéltárakat őriznek. A turisták, idegenek zöme a műemlékegyüttes megtekintésére érkezik. Inkább csillogásunkat érzékelik, mintsem életünket. Hasonlítunk a míves ékszerdobozra. Istentiszteleteink kulturáltsága, a gregorián ének sok zarándok szívét megdobbantják, de még több az, akinek sajátos világunk semmit nem mond. Jelenlétünk elismerést, sokszor még csodálatot is kivált az emberekből, de még a jószeműek is alig veszik észre azt a mélyből fakadó erőt, amely még ma is lehetőség, ajánlat, egy emberibb élet kínálata egyén és közösség számára.

Sokunkban él a vágy az ősegyház életmódja után. Jó lenne hamisítatlan egyszerűségében úgy megélni a Krisztus-közösséget, ahogy az az Apostolok Cselekedetei lapjairól elénk tárul frissességében, hatékonyságában. Már ezektől az iratoktól kezdődően nyomonkövethető a kereszténységben az a törekvés, mellyel egyénileg és közösségileg is az evangéliumnak legmegfelelőbb életformát, stílust keresik. Vágy ez, mely szószerint és nagyon komolyan akarja megélni az örömhírt. Vágy Isten Országára, melyet aztán különféle eszközökkel és utakon akarnak elérni: a mindent és mindenkit elhagyás és a vértanúság teljes önfeláldozása képviselik a lehetőségek szélső pontjait.

A bencés életet az ora et labora, imádkozzál és dolgozzál kettős jelszavában szokták összefoglalni. Szerencsésnek mondható keresztény szintézis, mely az imádság és munka egymást kiegészítő és átható ritmusán nyugszik. A két dolog egyazon valóság két oldala, a kettő a mélyben valamiképpen egy, ahogy az indíték is egy, mely ezt az életstílust választja, az tudniillik, hogy a szerzetesek „Krisztusnak egyáltalán semmit elébe ne tegyenek" (72, 11).

Ez az ősi, egyszerű és ezért mindig aktuális életmód sokunkat indít arra, hogy a Regulát író Benedek szellemében újraértékeljük saját életünket is, hogy benne a mi életünk gyógymódját találjuk. Amikor újra felfedezzük a Regula nyújtotta életstílust,

reméljük, hogy ezzel minden testvérünknek bátorítást, ösztönzést adunk az igazi keresztény életalakításra. A szerzetes is keresztény ember. Abban különbözik a többi kereszténytől, hogy életmódjával önként vállal olyan élethelyzeteket, amelyekbe — sokszor még fokozottabban is — testvérei és nővérei is belekényszerülnek: magány, szegénység, engedelmesség, kiszolgáltatottság, túlterhelés, fájdalom és végül a halál. Ez mindannyiunk közös sorsa. A szerzetes szeretné az életnek ezt a nagy kalandját élni. A Krisztusban újjáteremtett belső ember módján akarja megoldani és feloldani saját sorsát. Így akar Isten Országának jele lenni, egy beteljesülő élet reményt sugárzó, biztató jele.

Az imádság és munka kötelességünk. Mialatt a kettő harmóniáját kialakítjuk magunkban, egyúttal megtanulhatjuk az önmagával azonos, hitből élő közösségi ember létmódját is. A bencés Regulán alapuló életstílus bemutatása ehhez, a Krisztusra alapozott ön- és közösségépítéshez szeretne segíteni.

Az imádság

A hagyomány a szerzetest az imádság emberének mondja. Ez az elnevezés azt a benyomást kelthetné bennünk, hogy a szerzetes valamiféle isteni technikának tudója. Talán birtokában van azoknak az eszközöknek és módozatoknak, ahogy Istent hamarabb elérjük. A Regula olvasása józanító hatással van ránk. Nem találunk benne az imádságra vonatkozó különösebb elméletet, kidolgozott tanítást, mégkevésbé olyan útmutatást, mely a belső élet, a misztika csúcsaira vezetne bennünket. Az imádság nem elmélet, nem tanítás, hanem a szerzetes egész életét átfogó valóság. Benedek rendkívül egyszerű megfogalmazásaiból az alábbiakra következtethetünk:

Az imádság alapmagatartása a tisztelet (20. fej.). Tiszteletre nevelni, vagy tiszteletet elővételezni alig lehet. Belső élmény, belső tapasztalat kifejezése. Az első és legfontosabb tehát Isten tapasztalása. Az imádság semmiképpen sem olyan teljesítmény, melyet saját erőmből Istennek nyújthatnék, hanem felelet, mert Isten előbb szeretett és talált szíven szeretetével.

Az imádság rövid és gyakori legyen (20, 4; 4, 56. fej.). A

nagyon egyszerű tanács mélyén ott rejlik az értelem is, mely Benedek számára az imádságban fontos. Az imádság nem technika, melynek igénybevételével Isten szemlélésére tornászom önmagamat, ahogy ezt manapság divatos meditációs módszerek ígérik. Az imádság életem kommentárja, mindennapjaim tükre. A gyakori, de rövid imádságomban életem pillanatnyi tettét és magamat is Isten jelenlétébe helyezem. Hétköznapjaim minden mozzanata Istenemmel folytatott párbeszéd témája. Amikor gyakran imádkozom, történjék ez az imádság munka közben, járás-kelésben, azt juttatom kifejezésre, hogy mindennapjaim kis eseményeinek közük van Istenhez, mindent Isten jelenlétében teszek és munkámat, gondolkodásomat hozzá kapcsolom. A szerzetesi hagyomány röpimának nevezi ezt az imamódot. Ezek többnyire rövid zsoltárversek, melyek Istnre nyitják a hétköznapot. Imádság- vagy elmélkedéstechnikának is mondhatnánk. Ez azonban mindenképpen egyszerűbb, mint amiről ma általában beszélnek. Hatása viszont ugyanaz: életünk rohanásába nyugalmat és békét teremt, mely nem mesterséges termék, hanem a mindeneket, minket is hordozó Istenbe vetett hitből forrásozik. Az imádság Benedek Regulája szerint az Isten jelenlétében leélt élet, Istennel folytatott állandó párbeszéd. Az imaórák időbeli elosztása is úgy történik, hogy a szerzetes a nap folyamán sokszor találkozzék az őt meghívó isteni szóval, az Ige mintegy kényszeríti erre a gyógyító és tisztító találkozásra. Benedek sokszor említi Regulájában az imádságot, többször a másokért végzett imádság formájában. Kikért kell imádkoznia a szerzetesnek?

Ellenségeiért, testvéreiért, főként azért a testvérért, akinek nehezebb a természete, aki a közösség belső rendjét veszélyezteti. A testvérekért mondott imádság a leghatékonyabb gyógymód. Az apátnak és a közösségnek is ezt ajánlja Benedek. Ha a pedagógiai és pszichológiai eszközök csődöt mondtak, vegyék elő azt, ami a leghatalmasabb eszköz, imádkozzanak a testvérért. Minden bizonnyal saját tapasztalaton nyugszik ez a tanács. Egyedül a kitartó imádság segíthet emberi kapcsolatok gyógyításában.

Az imádságnak tisztának kell lennie. „Azt is tudnunk kell, hogy nem a sok szóban, hanem a szív tisztaságában és könnyes töredelemben találunk meghallgatást" (20, 3. fej.). A szív tisztaságán belső tisztaságot, ártatlanságot ért. Ennek minden ember-

rel kapcsolatban meg kell nyilvánulnia. Az imádság egyúttal erkölcsi magatartás is. Így közelítve azt mondhatjuk, hogy Benedek felfogásában az imádság közelebb áll az etikához, mint a misztikához. Az imádság ugyanis arra is sarkall, hogy tudomásul vegyem hibáimat és megszabaduljak másokkal tanúsított helytelen magatartásomtól. A Regulában nincs választási lehetőség felebaráti szeretet és „jámborság" között. Imádságomban is mindig jelen van a testvér, akiért imádkozom, vagy aki tudatosítja bennem saját homályomat, tisztázatlanságomat.

A „könnyes töredelem" csupán arra figyelmeztet, hogy imádságunk nem saját teljesítményemen múlik, nem értelmem vagy akaratom terméke, hanem szívünkből, személyiségünk központjából fakad. Abból a szívből forrásozzék, amelyet Isten szava megérintett és amelyben a válasz is formálódik. Merjük megvallani érzelmeinket is vallásos életünkben, ne száműzzük, ezzel csak mi leszünk szegényebbek! Sokszor értelmünkre hivatkozva szellemes gondolataink foglyai vagyunk, Istent pedig nem tapasztaljuk meg. Az Istent dicsérő tiszta szív messzebb jut, mint az Istent gondoló emberi értelem. A „könnyes töredelem" imája az Istentől szíven talált, megsebzett ember vallomása, mely nem szégyenli érzelmei megnyilvánulását sem.

A lelki olvasmány

A Regula gyakori és időben is sok olvasást ír elő a szerzetesnek. Az olvasás azonban itt nem tanulás, studium, hanem elmélkedés. A szerzeteshagyomány a lectiót, olvasmányt az imádság első lépcsőjének tekinti. Második a meditatio: az olvasottak még egy ideig a lélek hullámain gyűrűznek, azaz addig hordozzuk, ízlelgetjük, ismételgetjük, míg szívünkbe hatol és vérünkké válik. Harmadik lépcsőfok az oratio: ez már az Isten igéjére adott feleletünk. A szívünk mélyén levő forrásból fakad, Isten Lelke fakasztja fel bennünk. Negyedik lépcsőfok a contemplatio: Isten látása, szemlélése. Ajándék ez. Azok kaphatják, kik Isten szavával oly bensőségesen foglalkoznak, hogy egészen átitatódnak tőle. Nincs szükség több képzetre, gondolatra, az Istenben való megnyugvás foka, illetve teljessége ez. Benedek sohasem a külső

eredményekre, hanem olvasásra, imádkozásra buzdítja szerzeteseit. A találkozás Isten ajándéka. A titok Istene, énünket keresztező Isten, egészen más, mint mi. A teljes hallgatásban, önkiüresítésünkben tud találkozni velünk. Nem írhatjuk elő, hol és mikor kell jönnie, képet sem alkothatunk róla, csak előkészülhetünk jövetelére, de még ezt a jövetelt sem kényszeríthetjük. Ott lenni, készen lenni a találkozásra — ez a hallgatásban megnyilvánuló tiszta imádság.

A három óra, melyet Benedek olvasásra jelöl ki szerzeteseinek, alig tartható kolostorainkban. Munkánk, aktivitásunk nagyobb teret igényel életünkből. Az azonban ma is érvényben van, hogy a szerzetes naponta legalább félórát foglalkozzék a Szentírással vagy más lelki könyvvel. Az olvasás lehetőséget ad arra, hogy Isten szava hozzánk érjen. Az olvasott szó szembesít, ellenőriz, megmér. Szent Ágoston ezt mondja: „Isten igéje akaratod ellensége, mígcsak üdvösséged szerzője nem lesz. Míg saját ellenséged vagy, Isten igéje is ellenséged. Légy a magad barátja és Isten szava is egyetértő lesz veled". Isten szava a Szentírásban, vagy az olyan szó, mely valakinek a megtapasztalását közvetíti, kihívás számodra. Szerepe az, hogy megtisztítson. Átjár, megtisztít, belsőleg rendbe hoz.

A közösségben végzett imádság

A bencés közösség imádsága tekintélyes időt vesz igénybe. Mégha a Regula kívánságának ma a legtöbb kolostorban nem tudnak is eleget tenni, a monostor napirendjének mégis ez adja gerincét. Naponta hétszer kellene összejönniük a szerzeteseknek Isten dicséretére, egyszer pedig még éjszaka is. A közösségben végzett imádságnak többféle szerepe van. Szolgálat, officium, melyet abban a tudatban vállalunk, hogy ezzel a móddal áthidaljuk az emberi gyengeség, hangulatunk okozta akadályokat. Sokszoros elfoglaltságunk, személyes lanyhaságunk ellenére mindig újból és újból Isten elé állunk. Ezek napunk sarokpillérei, meghatározzák ennek lelki veretét, sőt az imaórák közötti idő tevékenységét is formálják. Ami egyéb időben szétszóródik, szétfolyik, az az imádság végzése közben ismét valamilyen egységre,

összeszedettségre talál Isten előtti közös szolgálatunkban. Arra indít minket, hogy cselekedeteinket és gondolkodásmódunkat Istenre irányítsuk. A közös imádság által összetartott napunk, így életünk sem céltalan. A közös ima áttöri a munka kényszerítő erejét.

Az imádságunknak pontos rendje van, okáról Benedek nem mond semmit. Figyelemreméltó viszont az, amit ezzel kapcsolatosan megállapít: „Tehát ezekben az időkben mondjunk dicséretet Teremtőnknek igazságos ítéletei miatt" (16, 5 fej.). A közös ima a Teremtő dicsérete. Nem azért dicsérjük Istent, hogy kiengeszteljük, mégcsak azért sem, hogy ezzel másokért közbenjárjunk, hanem mert a teremtésben és megváltásban megnyilatkozó isteni szeretet erre ihlet, erre ragad minket. Sokszor nehéz ez, hiszen nem vagyunk mindig készségesek vagy mások is akadályt jelenthetnek ebben a dicséretben. Erős hit ennek a feltétele, olyan, melyben nem vesszük aggályosan komolyan önmagunkat és így el tudunk szakadni saját nehézségeinktől. Ráhagyatkozunk Istenre és bizalommal visszük eléje magunkat és nyomorúságunkat is, sőt mások megoldhatatlannak tartott szenvedéseit is, mivel Isten hordoz mindent és egyedül ő oldhatja is meg.

Közös imádságunk szolidaritásunk kifejezése. A zsoltárokban nemcsak saját életünk szólal meg, hanem minden ember terhét Isten elé visszük. A zsoltárok semmit sem fojtanak el, a teljes emberi életet kiáltják el Istennek: nevetés és sírás, gyötrődés és szidalom, féltékenység és gyűlölet, szeretet és vágyakozás, ínség és kétségbeesés, szorongás és bizalom, gyöngeség és erő jutnak bennük kifejezésre. Így visszük közös imádságunkban Isten elé mindannyiunk beteg emberségét, hogy az Úr megváltsa és meggyógyítsa azt. A szabad imádságot előnyben részesítő közösségek gyakorlatától a miénk abban is különbözik, hogy imádságunknak határozott formája van. Kötött szövegeket imádkozunk, egyéni élményből fakadó megnyilvánulásokra kevesebb lehetőség van, pontosabban, alig marad hely. A zsoltárok közös mondása és éneklése megteremti az elmélkedés légkörét, a védettség oázisát, ahol az ember minden zavaró hangulat ellenére is megpihenhet, nyugalmat találhat, hogy Istenhez forduljon. Egy idő után a közös imádság igénnyé válik, érezzük, hogy gyógyító ereje van.

A munka

Regulánk a munka idejét is meghatározza. Idejét az évszakok befolyásolják. A munkát tágan értelmezi, a közösség szolgálatát, s a mezőn és műhelyekben végzett munkát egyaránt ide sorolja.

Olyan korban, amikor megvetik a rabszolgamunkát, Benedek azt kívánja szerzeteseitől, hogy dolgozzanak, sőt fizikai munkát végezzenek. Azt szeretné, ha szerzetesei saját kezük munkájából élnének meg. Rokonok, jótevők adománya belső függőséghez vezetne. A munka egyúttal szociális kötelezettség is. A megtermelt többletet nemcsak olcsóbban kell eladni, hanem az esetleges fölöslegből még a szegényeket is támogatnunk kell. A munkának továbbá gyógyító jellege is van. Megóv a tétlenségtől. A munka nem mehet az imádság rovására, hanem egészséges kiegyenlítődést teremt imádság és munka, befeléfordulás és külső aktivitás, test és lélek, cselekvés és szemlélődés között.

Ma sok munkaterületen dolgoznak szerzetesek: iskolában, lelkipásztorkodásban, misszióban, tudományok művelésén. A munka feltételei ma mások, mint Benedek korában. A mai életfeltételek időigényesebbek, fennáll a veszélye annak, hogy a munka több időt vesz igénybe és háttérbe szorítja az imádságot, elmélkedést. Ennek következménye pedig gondolkodásmódunk megváltozása is. Megoldatlan problémáink elől legegyszerűbb út a munkába menekülnünk. Ugyanakkor a másik véglet is előfordulhat, szerzetességünkre, küldetéstudatunkra hivatkozva a munka elől menekülünk, közben pedig csak saját kényelmünket, önzésünket szolgáljuk. Téves az az elképzelés is, hogy ha többet imádkozunk, kevesebbet kell dolgoznunk. Jó lenne annyit dolgoznunk, hogy abból megéljünk. A korai szerzetesség és Benedek eszményei az apostolok, akik saját kezük munkájából éltek.

Az imádság és munka egysége

Imádság, lelki olvasmány és munka alkotja a szerzetes életét. Felsorolásuk azonban nem egymásmellettiséget jelez, hanem egységet. Az imádságot a munkára való tekintettel kell megoldani és fordítva, járja át a munkát, termékenyítse meg azt az imádság. Tévedés lenne úgy gondolnunk, hogy ezek összessége

adja szerzeteséletünk napi teljesítményét. Tulajdonképpen nem imádságról és munkáról van szó, hanem imádkozó munkásról és munkás imádkozóról, imával átjárt munkáról, olyan munkáról amely imádság is egyúttal. Ez a mai szerzetességben alig valósul meg, bár törekszünk az eszmény elérésére.

A munka segítség az imádságban

Belső egyensúlyunk két fontos pólusa: befeléfordulás és kifelé megnyilvánuló cselekvés. Aki csak saját belső világa felé fordul, könnyen kerülhet abba a veszélybe, hogy az élet realitása elől menekül. Ha pedig csak kifelé, aktivitásában él, kiüresedik, elidegenedik. A tárgyi valóság rabszolgája lesz, elveszíti azonosságát, felszívódik egyénisége. Az imádság nélküli munka vakká tesz. Munka nélkül viszont az imádság könnyen üressé válik. Az a veszélye, hogy az élettől elszakadva elsekélyesedik. Az imádkozó könnyen foroghat saját tengelye körül, önmagát élvezi. A munka viszont arra ösztönzi, hogy elszakadjon magától. Egyúttal segítség abban is, hogy az imádkozó önmagától elszakadva, Istennel találkozzék. A munka hiányában az imádság könnyen válik üres beszéddé, esztétikai élvezetté, vallásos önzéssé. A munka az imádság valódiságához vezet.

A Regulában ez áll: „A tétlenség a lélek ellensége. Ezért a testvérek a megállapított időben kézi munkával foglalkozzanak, más időkben viszont szent olvasmányokkal" (49, 1 fej.). A tétlenség veszély, mivel a szerzetes nincs eléggé igénybe véve. A másik túlzás, az állandó igénybevétel viszont fásulttá, rugalmatlanná tesz, még az imádságra is képtelenek leszünk. Az imádság és munka váltakozása megőrzi bennünk a belső dinamikát, mely Istennel való kapcsolatunkban is lényeges. Ha ez hiányoznék, örömtelen lenne életünk.

A tétlenség szétszórtságot is eredményez. Itt azonban nem koncentrálási problémáról van szó. Félreértjük, ha úgy gondoljuk, hogy állandóan arra kell törekednünk, hogy Istenre gondoljunk. A szórakozottságban, szétszórtságban eltávolodom a valóságtól és fantáziavilágomba menekülök. Csak kevéssé tudok elszakadni magamtól, cselekedeteimtől, múltamtól, vágyaimtól

és képtelen vagyok a jövőre felszabadulni. Magam körül időzöm, világom fantáziám világára szűkül. Nagy Szent Gergely szerzetespápa szerint a büszkeség jele ez, magamban horgonyzok és képtelen vagyok bizalommal Istenre hagyatkozni. Benedek a munkától várja, hogy megszabaduljunk a szétszórtságtól. Ez talán első pillanatra meglepő. Az ellenkezőjét gondolnánk, ti. hogy a munka szétszór, mivel közben olyan sok tényezőre kell figyelnünk. De éppen, mivel a munka teljes figyelmet igényel, megakadályoz abban, hogy látszatvilágba meneküljek. A munka lekötöttsége nem akadálya, hanem segítsége az Istenhez kötöttségnek. Míg elmerülök munkámban, Istenre hagyatkozom. Lehetőséget adok, hogy Isten itt is igényt támasszon irányomban. Általános ma a panasz, hogy a munka sok időnket leköti és alig marad idő elmélkedésre, imádságra. A szerzetesi hagyomány a munka egészen más értelmezésére segít bennünket. Eszerint a munka a szerzetest a lelki dolgok öröméhez vezeti. A fáradtság, mely munkájának következménye, a ráhagyatkozás mély érzését kelti benne. Elfáradás és pihenés két pólus, belső rugalmasságunk feltétele. Fáradtságunk is esély lehet az Istenre találásban. Saját határaimat is megtapasztalom, kimerültségemben befogadóképesebb vagyok, mint egyébként. A kemény munka nemcsak határaimat tárja fel, hanem egy fontos magatartás gyakorlási lehetősége is: az engedelmességé és istenfélelemé.

Antal, a nagy szerzetesatya mondja: „Szenteld magadat a munkának és akkor majd elfog az Isten félelme is!" Hosszú idő után újra kezdjük érteni, miért olyan fontos a szellemi munka mellett a fizikai munka. Ha elegendő fantáziával rendelkezünk, úgy mindig találunk lehetőséget szellemi munkára beállított környezetünkben, hogy kétkezi munkát végezzünk, s nemcsak azért, hogy lelki egyensúlyunkat megtartsuk, hanem hogy az engedelmesség és istenfélelem tapasztalatát megszerezzük. A fárasztó munkában tapasztalhatjuk és megélhetjük, hogy szolgák vagyunk és Urunk minden erőnket igényli. Kemény munkában lemondunk „jámbor" és „épületes" gondolati játékainkról. Egyszerűen Isten akaratáért cselekszünk. Megtapasztalhatjuk a mindig nagyobb Istent, akit gondolataink mélységében sem tudunk megközelíteni. Megtapasztalhatjuk a testközelbe jövő Istent, aki felemészt minket.

Az imádság a munka támasza

Munkánk igénybe vesz, sőt túl is terhel bennünket. Stresszről panaszkodni már-már divatos lett, már diákjaink is ezt teszik. Okát többnyire a megváltozott modern munkafeltételekben keresik. Túl sok a munka, kevés változatosságot nyújt, csekély a lehetősége a személyiség kibontakoztatásának. Sokan vágyakoznak az eszményített középkori szerzetesek életmódja után. Vannak, akik néhány napra kolostorainkba jönnek, de ott rövid időn belül ráeszmélnek, hogy a szerzeteseket is ugyanaz a veszély fenyegeti, mint őket a világban. Hogy ezt a feszültséget jobban sikerült-e megoldani a szerzeteseknek, nem mondhatjuk. Megkíséreljük az imádság és munka Regula nyújtotta modelljének segítségével feloldani ezt a mindig égető kérdést. Hisszük, hogy az imádsággal átitatott munka nem kerget stresszbe és hogy az imádság és munka szintézise ma is lehetséges.

A segítség, melyet az imádság a munka számára nyújthat, az Istenbe vetett bizalom. Ha imádkozom, munkámat Isten elé helyezem és amikor Ő ítéli meg tevékenységemet, akkor el tudok szakadni munkámtól, nem szükséges, hogy állandóan azon tépelődjem, vajon mindent jól tettem-e. Munkám napról-napra döntéseket követel tőlem. Minél nagyobb felelősségem a munkámban, annál nehezebbek ezek a döntések. Mivel minden nehéz kérdés mellett és ellen is szinte ugyanannyi érv szól, döntéseim után még hosszú ideig gyötrődöm, vajon jól, helyesen döntöttem-e. Az imádságban munkámat és döntéseimet is átengedem Istennek. Ami rajtam állott, legjobb akarattal és tiszta lelkiismerettel tettem. Rábízom minden ügyemet Istenre, Ő alakítja azokat tovább. Ha imádságomban Istenre tudom munkámat bízni, megszabadulok tőle, nem viszem tovább szabad időmbe, nem terhelem vele éjszakai nyugalmamat. Ha nem tudok ezektől elszakadni, állandó feszültségben élek. Imádságom egyúttal kikapcsolódásom eszköze is. Benne tapasztalom, hogy munkám és egész életem Isten kezében van és nem kell aggodalmaskodnom, mert azt is tudom, hogy nem minden függ tőlem. Ha nem tartom magamat túl fontosnak, nem terhelem túl magamat. Nem a munka terhel túl, hanem gondjaim. Ha úgy gondolom, hogy mindent nekem kell megtennem és csak én vagyok erre képes,

továbbá mindig eredményekre kell törnöm, mindig tele leszek gondokkal és még amit kellene tennem, sem tudom higgadtan és nyugodtan megtenni. Istenbe vetett bizalmam tehermentesít. Nem felelőtlenség előidézője, hanem belső szabadságomé, nyugalmamé, melyben lehetővé válik, hogy mindig az éppen szükséges munkának szentelhessem magamat, anélkül azonban, hogy már azért aggodalmaskodnék, mit kell tennem azután. A megélt nyugalom felszabadít a jelen cselekvésre. Ebben a szabadságban és nyugalomban elvégzett munkám is hatékonyabb lesz.

Az imádság abban is segítség, hogy munkám indítékait tisztázzam. Sok megoldatlannak tűnő nehézség indítékaim, motívumaim tisztázatlanságából fakad. Másokhoz hasonlítjuk magunkat. Úgy érezzük, hogy másoknak kevesebbet kell dolgozniok, mint nekünk. Ez kielégületlenné tesz, a túlterheltség érzését kelti, valamint azt a rossz közérzetet, hogy mindig csak kihasználnak. Érzéseink gyökere hamis indítékainkban keresendő. Ha fentebb leírt érzéseim vannak, akkor munkám nem másokért végzett szolgálat, melyet Isten kíván tőlem, hanem társadalmi megbecsülést és pozíciót akarok magamnak biztosítani. Sokszor csak azért panaszkodunk munkánk tengernyi voltáról, hogy saját fontosságunkat kiemeljük. Panaszkodva is lehet dicsekedni. Ha munkánkat, kötelességünket Isten kezéből feladatként fogadjuk, nem szükséges így panaszkodnunk.

Amikor munkámat imádságba foglalom, fény derül indítékaimra is. Az olyan mondatok: „mindig mindent nekem kell megtennem", „nekem senki se segít" — arról tanúskodnak, hogy munkám nem Istentől való, hanem ízlésem és tetszésem szerint kerestem magamnak. Ilyenkor már nem Istennek, hanem saját magamnak szolgálok. Érzelmeimet: nyugtalanság, elégedetlenség, rosszkedv, bosszúság, az imádságban ki kell elemeznem. Imádságom nemcsak a munkához való viszonyulásomat, hanem egész alapbeállítottságomat leleplezi. Felismerem, hogy miként viszonyulok Istenhez és szolgálom-e őt, vagy őt akarom birtokba venni önigazolásomra. Munkám imádságban történő feldolgozása a leghatékonyabb gyógymód. Benedek szerint a munka nem profán, nem közönséges dolog, hanem a lelki élet helye. Állandó szellemi-lelki erőfeszítést igényel, hogy hamis és rossz magatartásformáimat leépítsem. Alázatosság, türelem, hig-

gadtság, engedelmesség, megbocsátás, szolgálatkészség — döntő erények a Regulában. Mindezek begyakorlására jó alkalmat nyújt a munka. Benedek óvja szerzeteseit a kapzsiságtól. Ezért kell mindent olcsóbban adni. „Az árak megszabását illetően pedig fel ne bukkanjon a kapzsiság bűne, sőt mindig valamivel olcsóbban adják, mint a világiak adhatják, hogy mindenben dicsőíttessék az Isten" (57, 7—9. fej.) Figyelemreméltó, hogy éppen ezen a helyen lesz vezérige, „hogy mindenben dicsőíttessék az Isten". Munkánk akkor dicsőítheti meg az Istent, ha nem mi dicsőülünk meg benne, ha nem kapzsiságból szolgálunk, hanem mindenünket elhagyva Isten szolgálatába tudunk állni. A kapzsiság méltatlan rabszolgamunkává teszi a munkát. A kapzsiság bűnének ma más neve van, de lényege ugyanaz. Ma akkor nyilvánul meg, ha valaki karriert akar csinálni, minél több elismerést és dicsőséget aratni és saját pozícióját mindig jobban megerősíteni. Ha munkánkban ilyen indítékok vezetnek, akkor mindig túlterheltek leszünk. Sohasem leszünk szabadok, mivel teljesítményünkkel mindig másokat kell megbékítenünk. Így aztán szorongásban élünk, soha nem lesz nyugtunk. Az imádság megszabadít minket ettől az ördögi körtől, szorongástól, melyet a kapzsiság jelent.

A Regula szerint magától értetődő, hogy munkámmal mindig határokba ütközöm és ezek szét is zúzhatnak. Ezt a helyzetet írja le Benedek az alázatosság negyedik fokaként a zsoltárossal szólva: „Miattad gyilkolnak minket naphosszat, olyanoknak tekintenek bennünket, mint a leölésre szánt juhokat" (Zsolt 45, 23). A túlfeszítettséget Istennel hozza kapcsolatba, mindez Isten miatt történik. Ő tesz próbára minket, „ahogy az ezüstöt tűzben próbálják" (Zsolt 67, 10). Ennek ellenére Isten a győzelmet is megadja munkásának: „de mindezeken győzedelmeskedünk azáltal, ki szeretett bennünket" (Róm 8, 37). Az imádság az ilyen nehéz „munkában" is fontos, hisz helyzetünk pusztulással fenyeget. Munkámat előre és utólag is bele kell vinnem elmélkedésembe, imádságomba. A munkámat megelőző imádságban képessé válok arra, hogy helyesen viszonyuljak az emberekhez, akikkel találkozom.

Az elmélkedés segít abban, hogy embertársamat emberként, munkatársként tudjam elfogadni, akit Isten éppen mellém adott,

akikkel egyúttal próbára is tesz, ahogy az ezüstöt is próbára teszik. Az utólagos elmélkedés pedig fényt derít hibás magatartásformáimra is. Attól is megóv, hogy sikertelenségeimet és nehézségeimet mindig csak másokra és a körülményekre toljam és ezáltal megmérgezzem a légkört magam körül.

Nehézségeink nagy része azokkal az embertársainkkal kapcsolatos, akikkel találkozunk: a lassú munkatársak, akik időnként idegeinkre mennek, akik képtelenek saját látókörüket túllépni, sőt magukkal sincsenek tisztában. A modern embertudományok kísérletei és eredményei segíthetnek némely kérdés tisztázásában, de eljutunk olyan határvonalhoz, melynél éreznünk kell: itt már lelki eszközökkel, lelki módon kell eljárnunk. A társainkért és minden emberért végzett imádságom rendkívül hatékony eszköz az emberibb klíma és hatékonyabb munka megteremtésében. Olyan légkörben, melyben elfogadnak és megértenek, többet tudok nyújtani anélkül, hogy állandó teljesítmény-kényszerem lenne és állandóan ellenőrizni kellene. A munkának imádsággal történő megoldása nem pusztán eszköz, nemcsak gyógyszer, mely bizalmat és nyugalmat önt belénk, valamint idegfeszültségünket csökkenti. Biztos ugyan, hogy az imádságnál semmi sem tud jobban megnyugtatni és feszültségmentesíteni. De munkám imádsággá-tételénél többről van szó: belső helytelen magatartásformáim ellen, tisztázatlan indítékaimmal szemben, önző kívánságaim és törekvéseim ellenében kapok segítséget. Végsősoron a szív tisztaságáról van szó, szándékaim tisztaságáról, arról a készségről, amellyel életemet Isten szolgálatába állítom.

A munka az imádság támasza

Kölcsönösen egymás segítségére lehetnek. A kettő kapcsolatát Benedek még mélyebben látja. A munka is imádság. Amennyiben úgy fogalmazunk, hogy az imádság lényege Isten és ember párbeszéde, akkor a munkáról mondhatom, az imádságban meghallott isteni szóra adott gyakorlati válasz. Akkor adhatom meg erre az isteni szóra a feleletet, ha Isten akaratára őszintén és komolyan figyelek. Ez nemcsak a felebaráti szeretet parancsában valósul meg, ahol a parancs egyértelmű. Isten akaratát kell

mindenben keresnem, ami csak létezik a teremtett világban. A dolgok lényegét kell megsejtenünk, ebbe kell beleélnünk magunkat, Isten nyomát kell bennük keresnünk. Ez lehet a mi igazi megközelítési módunk a tárgyi valóságban. Semmit sem szabad erőszakkal megközelíteni, hanem az eredeti rendet kell helyreállítani, ahogy azt a Teremtő szándékolta. Az Isten által belénk oltott törvénynek kell engedelmeskednünk. Ezt a jelenlétet megtapasztaló és tisztelő alapmagatartást kívánja Benedek a monostor gondnokától, amikor ezt írja: „A monostor minden fölszerelését és minden vagyonát úgy tekintse, mint az oltár szent edényét" (31, 10 fej.). Még a monostor fölszerelésének kezelése sem profán cselekedet, hanem szent, szakrális tett. A gondnok munkájával úgy rendezi a monostor dolgait, ahogy azt Isten kívánja. De hogy maguk a dolgok rendezhetők legyenek, a gondnoknak belsőleg, saját lelkében is rendben kell lennie, pontosabban, először önmagában kell rendet teremtenie. A tervezés és szervezés Benedeknél nemcsak talentum kérdése, hanem lelki probléma. Nem is csak a hatékonyság eszköze. A tervezéshez és a dolgok rendjének kialakításához elsősorban belső rendezettségünk szükséges. Csak akkor tudunk tárgyilagosan látni és dönteni, ha ingadozó hangulatainktól és indulatainktól szabaddá váltunk. Szívünk tisztasága a feltétele annak, hogy Isten rendjét és akaratát felismerjük a dolgokban. Aki a tiszta szívért folytatott harcban szabaddá vált, az nemcsak saját énjének beszűkült optikáján lát tovább, hanem teljesebb látása nyílik Isten nagyszerű teremtésére. Így lesz képes munkájában Isten teremtő munkáját is folytatni és befejezni. Munkája nem más mint Istenre hallgatás, most nem az Írásban figyeli az isteni szót, hanem a teremtett dolgokban. Válaszában, azaz munkájában mindig érvényre juthat Isten gyógyító rendje. Így válhat párbeszéddé a munka Isten és ember között. Az ember Istent keresi a tárgyi valóságban is. A titkos lényegrefigyeléssel alkotó módon feleletet is tud adni. Az imádságban kezdődik el a párbeszéd, az Isten szavára hallgatás, hogy aztán a munkában is választ adhasson.

A munka végül úgy lesz imádság, ha Isten jelenlétében végzem. Itt nem az a kérdés, hogy munka közben tudok-e Istenre gondolni, még az sem, hogy mindig szüneteket iktassak be imádságom számára. A munka sokkal inkább úgy imádság, ha a

jelenlevő Istennek tetteimmel válaszolok. Egészen a munkára koncentrálhatok. Nem kell szétszakadnom, fejemet törnöm, miként dolgozzam és miként gondoljak Istenre. A jelenlevő Isten előtt dolgozom, munkámmal őt szólítom meg. Ha munkámat Isten jelenlétében és Istenért teszem, az úgy lesz imádság. Második feltétele, hogy belsőleg összeszedett legyek. Teljes figyelemmel kell munkámat végeznem. Aki telhetetlenül, mindent egyszerre akar munkájában elérni, nincs magánál, elveszik a dolgokban. Úgy is fogalmazhatnánk: munkánk kiindulópontja személyiségünk közepe legyen, ezt a mélységet nem hagyhatjuk el, hogy minden pillanatban áttetszők lehessünk a lét teljességének, Istennek. A mód, ahogy dolgozunk, testtartásunk, mozgásunk, már megmutatja, hogy a munka számunkra imádság-e vagy sem. Ha munkánkban nem vagyunk egészen jelen, soha nem lesz abból imádság.

S még egy feltételnek kell teljesülnie: a munka szeretetből történjék. A Regula 35. fejezete arról ír, hogy a testvérek szolgálják készséggel egymást. A 31. fejezetben a gondnokot így oktatja: mindenekelőtt szeretettel legyen a testvérek iránt, különösen a beteg és gyenge testvérekkel, kik nagyobb igénnyel jönnek hozzá. Senkit se szomorítson meg, mindenkihez legyen legalább jó szava, atyai módon gondoskodjék testvéreiről. Munkánk tulajdonképpeni gyökere a szeretet. Munkánk során másokkal találkozunk, másokat szolgálunk, de miként tesszük ezt? A munkában testvéreinket nem érzelmeinkkel, hanem tetteinkkel szeretjük. A szeretetben végzett munka megszabadít önzésemtől, készségessé tesz mások számára. Általa mély szolidaritásban élhetünk másokkal, minden emberrel. Így lesz munkám, ha szeretetemből fakad, másokkal összekötő kapocs. Ez rendkívül fontos eszköze a monostor közösségének, összetartásának is.

Imádság és munka, a párbeszéd két oldala, kétféle módja Isten és ember között. Párbeszéd, mely csak akkor gyümölcsöző ha a szeretet határozza meg. Szeretet nélkül az imádság üres monológ, a munka pedig önző tett. Szeretet nélkül művem, így életművem is üres, beszélgetésemben pedig nincs partnerem. A szeretet légkörében ért meg, fogad el a másik. A szeretetben végzett munka köt minket össze, ez kapcsol Istenhez is. Szeretetünket kifejezésre kell juttatnunk. Imádságom és munkám szere-

tetem kifejezésformái, majdnem azt is mondhatnám, hogy szeretetem testi és lelki kifejezésformái. Isten párbeszéde az emberrel és szerető párbeszéd fordítva is, mely testben és lélekben, ráfigyelésben és engedelmességben, beszédben és cselekvésben valósul meg. A szeretet a párbeszéd lelke. Imádságom pedig szeretetem beszélgetése. Munkám a láthatóvá vált imádságom.

Ha a fenti sorok túlságosan épületesnek tűnnek, vagy a mindennapoktól távoliaknak, azért még ne tegyük félre. Benedek szerzetesei ugyanúgy dolgoznak ma is, ahogy korunk embere dolgozik. Hogy az imádságot és munkát közös nevezőre akarom-e hozni, az rajtam áll. Elárulja egyéni hozzáállásomat Isten és ember ügyéhez. Rajtam áll, hogy megtanulok-e Isten jelenlétében élni, helyesen imádkozni, és hogy Isten jelenlétét fontosabbnak tartom-e, mint saját kívánságaimat, nehézségeimet, gondjaimat. Benedek Regulája egy út a többi között. Szerény, nem hivalkodó, de járható. Ajánlatát 1500 év hitelesíti.

SZABÓ FLÓRIS

II. GUIGO LEVELE A SZEMLÉLŐDŐ ÉLETRŐL

Ora et labora — Imádkozzál és dolgozzál! Ezzel az általánosan ismert formulával szokták tömören összefoglalni a bencés élet lényegét. Azonban a Regula egyszerű olvasása is meggyőz bennünket arról, hogy ez a két feladat nem fejezi ki teljesen a bencés szerzetes életét. Hozzá kell tennünk még egy harmadikat is: Olvass, imádkozz és dolgozz! Anélkül, hogy aprólékos kimutatásokba, táblázatok felállításába merülnénk, elmondhatjuk, hogy Szent Benedek jelentős időt szentel az olvasásnak: téli időben a primától a terciáig, nyári időben a terciától a szextáig ír elő kötelező jelleggel olvasmányt. Azonkívül nyáron ebéd után a szieszta alatt is olvasson, aki nem akar lepihenni; a nóna és vesperás között is marad esetleg idő, végül vacsora után a Collationes közös olvasása; nagyböjtben pedig a reggeli olvasás egy órával hosszabb, mint egyébkor. Tehát a munka és imádság mellett az olvasmány is lényeges eleme a szerzetes napirendjének.

Azonban mikor *olvasásról*, illetve a Regulában használt megfelelő latin kifejezésről, a *lectio*-ról szólunk, rögtön meg kell jegyeznünk, hogy az *olvasás (lectio)* főnév, és az *olvasni (legere)* ige jelentése korántsem volt a múltban azonos a maival. Először is: az antikvitásban és a középkorban nemcsak a szemmel olvastak csendben, hanem az ajakkal is: hangosan kiejtve a szavakat, tehát füllel is hallgatva a könyv hangját, mint Szent Ágoston szépen mondja: *voces paginarum*. Gondos regulamagyarázók megszámolták: Szent Benedek a *lectio* főnevet 29 alkalommal használja a hangos olvasás jelentésben, a *legere* igét pedig 20 esetben. A maihoz hasonló csendes olvasásról minden kétséget kizáróan csak két helyen beszélhetünk: az egyik, mikor a szieszta idejére előírja, hogy aki olvasni akar, olvashat, de úgy, hogy mást ne

zavarjon vele; a másik a nagyböjti magánolvasás. Mindkét esetben a megszokottól eltérő, külön esetről van szó.

Sőt: nemcsak egyszerű hangos olvasást jelent a lectio, hanem az esetek nagy részében *felolvasást* is! Elég csak két regula-helyre gondolnunk: a felvételre jelentkező előtt olvassák fel a Regulát — ez az egyik (58,9). Bár ez esetleg úgy is érthető, hogy magyarázzák el neki végig azt a szabályt, amelyre vállalkozni akar, a másik helynél már nem lehet semmi mellékértelem: „a szent olvasmányokat szívesen hallgasd" — olvassuk a jócselekedetek eszközei között (4, 55).

A „szent olvasmányokat" (lectiones sanctas) kifejezés átvezet a lectio főnév még egy jelentésbeli változatához: a Szent Olvasmányt, a Szentírást jelenti. Másik, gyakoribb jelzővel: isteni olvasmány (lectio divina). Ez a kifejezés Szent Cypriántól kezdve nyomon követhető a Szentírás jelölésére. Mikor tehát Szent Benedek a 48. fejezet elején kimondja, hogy a szerzetesek bizonyos időben *lectio divinával* legyenek elfoglalva, ez Szentírásolvasást jelent. Sőt ennek nyomán azt is szinte bizonyosra vehetjük, hogy mikor néhány mondattal hátrább előírja, hogy a nagyböjt kezdetén minden szerzetes kapjon egy kódexet a „bibliotheca"-ból, ez nem könyvtárat jelent, hanem az akkori — és későbbi — szóhasználat szerint Bibliát. A majuszkulás (nagybetűs) írásmóddal írt teljes Biblia egy kötetben nagyon nehezen lett volna kezelhető, ezért kisebb egységekre, rendszerint kilencre osztották a Szentírást, s az így keletkezett kisebb kötetek már jobban beváltak a gyakorlatban. Ezért mondja Szent Benedek, hogy kapjon „egy kötetet a Bibliából". Megjegyezzük, hogy még századok múltán is, nevezetesen 1090 körül, Szent László királyunk pannonhalmi birtokösszeíró oklevélben „bibliotheca" néven említi a teljes Bibliát.

Ugyancsak ki kell térnünk az olvasással kapcsolatos másik kifejezésre, a *meditari* igére. Ezt közönségesen *elmélkedni* értelemben fordítjuk, azonban szintén más jelentése van, ill. más jelentése is van a Regula korában, mind a szerzetesi irodalomban, mind Szent Jeromos bibliafordításában. A szerteágazó változatok közül a leggyakoribbak:

1. Félhangosan, mormolva történő imádkozás. Ezért hangzik Izaiás mondata: nyögve búgok, mint a galamb — Jeromos fordí-

tásában így: *meditabor* ut columba (38, 14). A régi szerzetesek világában ez a félhangos mormolás főleg szentírási szövegeknek kézimunka közben való recitálásából állt, ez volt a meditatio.

2. Az olvasott bibliai szövegeknek, zsoltároknak tanulás céljából történő felidézése, ismételgetése.

3. Innen már csak egy lépés az a jelentés, amely közel áll a mai elmélkedés-fogalomhoz: az olvasott szövegnek értelemmel történő boncolgatása, vizsgálgatása, a benne való elmélyülés.

A Regulában három helyen találjuk a meditari-meditatio kifejezést. Ebből kétszer a második pontban említett tanulófelidézést jelenti (8, 3 és 48, 23). A harmadik hely nem ennyire világos; általánosnak mondható vélemény szerint az utolsóként említett elmélkedés-féle jelentésben áll. Van azonban olyan magyarázat is, hogy itt (58, 5) a *meditent* kifejezés a római katonai életben használt jelentésben veendő: ez jelenti az újonc katona számára a fegyverekkel való bánásmód megtanulását, gyakorlását. Mivel az illető helyen a Regulában is újoncokról, noviciusokról van szó, lehetséges, hogy a *meditent* azokat a lelki munkákat, gyakorlatokat jelenti, amelyekkel a szerzetesújonc készül későbbi életére. Feltűnő, hogy az első pontban említett, munka közben történő félhangos imádkozó-recitálásra nincs adat a Regulában. Mellőzni akarta-e ezt Szent Benedek? — nem tudjuk. Mindenesetre van szerző, aki úgy vélekedik: ez is egyike azon pontoknak, ahol legjobban érezzük annak szükségességét, hogy a Regulát a korabeli általános gyakorlatból kiegészítsük.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a szerzetesi iskolázás fejlődésével a *meditatio* két első jelentése: a szöveg-recitálás és a szövegtanulás helyet adott a harmadiknak: az olvasottakban, főleg a Szentírásban elmerülő diszkurzív fontolgatásnak, boncolgatásnak, az „elmélkedésnek".

Az is kiviláglik a korabeli gyakorlatból, hogy a két lelki munka: a *lectio* és *meditatio* nem áll elszigetelten a szerzetes életében. Mindkettőnek szoros kapcsolata van az imádsággal. Elég csak Szent Jeromosra és Szent Ágostonra hivatkoznunk. Mindegyikük szinte azonos kifejezéssel jelzi az olvasás és imádság összetartozását. Jeromos: „vasárnapokon csak imádsággal és olvasással foglalkozzanak"; Ágoston: „külön órákat szenteljenek az imádságnak és olvasásnak." Ugyanez áll az elmélkedésre is. Imádság

nélkül az olvasásnak nincs folytatása, az elmélkedés csonka, olvasás-elmélkedés nélkül az imádságnak nincs talaja.

Szent Benedek is ismételten együtt említi az olvasást és imádságot. A jócselekedetek eszközei között (4, 55—56):

„A Szent Olvasmányokat szívesen hallgasd. Gyakran merülj el imádságban". Van regula-magyarázó, aki a kettő közé nem pontot, hanem vesszőt tesz, hogy összetartozásukat kiemelje. Ugyanígy együtt találjuk őket a nagyböjtről szóló fejezetben is: „könnyek között imádkozunk, olvasmányokkal foglalkozunk" (49, 4).

Legtömörebben egy párizsi kódexben fennmaradt értekezés fejezi ki az egész összefüggést: olvasva imádkozom, imádkozva szemlélődöm. Mert a szemlélődés, a *contemplatio* a negyedik lépcső. Az egyházatyák írásaiban ez a szemlélődés nem olyan rendkívüli fogalom, mint nálunk. Szinte természetes velejárója a jó imaéletnek. Cassianus szerint gyakran egy zsoltárvers éneklése is elég ahhoz, hogy áttüzesedett imába merítsen. Nagy Szent Gergely szerint minden püspöknek, minden lelkipásztornak, minden lelkivezetőnek fel kell emelkednie a szemlélődésig. A Regula nem említi a contemplatio-t, de Cassianus szemlélődő imáját érezzük visszacsengeni a „tiszta imádság" fogalmában, a prológusban pedig biztatásként olvashatjuk, hogy a szerzetesélet mindenkit elvezethet a „szeretet elmondhatatlan édességére". Ilyen értelemben nevezi Butler apát a bencés századokat (6. század közepe — 12. század közepe) a nyugati misztika (western mysticism) századainak.

Ennek a Szentírást olvasó, elmélkedő, imádkozó, belőle táplálkozó lelkületnek, amelynek áramában Szent Benedek és szerzetesei is élnek, kiváló tanúja egy kis írás: Guigo karthauzi perjel műve, a Scala claustralium, A kolostor lépcsői. Ezt a címet szorgalmas másolói és terjesztői adták neki, mert nagyon kedvelt művecske volt. Népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy rendszerint Ágoston, Bernát, Anzelm neve alatt találkozunk vele. Magáról igazi szerzőjéről, Guigoról jóformán csak annyit tudunk, hogy kilencedik (s ezen a néven második) perjele volt Grande Chartreuse-nek. Az 1170-es évekből vannak oklevelek aláírásával, 1185-ben a ház krónikája mint „volt perjelt" emlegeti. 1188 körül halt meg. Mint kivételes életszentségű szer-

zetest több írás dicséri. Műve a Migne-kiadásban *Scala claustralium* címen jelent meg (PL. 40.) a pseudo-ágostoni írások között. 1970-ben a Sources Chrétiennes-ben is megjelent a sorozat 163. tagjaként *Epistola de vita contemplativa* címmel, 12 kis elmélkedésével együtt.

Az itt következő néhány lapon a *Scala*-t találja az olvasó, magyar nyelven most először.

II. GUIGO

A KOLOSTOR LÉPCSŐI

Levél a szemlélődő életről

Guigo testvér azt kívánja szeretett testvérének, Gervasiusnak hogy minden gyönyörűségét az Úrban lelje. Hozzád, testvér, köteles szeretet fűz engem, mert te előbb szerettél, és írnom kell neked, mert leveleddel te szólítottál fel az írásra. Elhatároztam tehát, hogy megírok neked egynéhány gondolatot, amelyek a kolostorban élők lelki munkájáról felmerültek bennem; légy bírájuk és kijavítójuk, hisz te gyakorlatból jobban ismered az ilyeneket, mint én a róluk való értekezésből. És méltán ajánlom neked elsőnek munkám zsengéjét, hogy te szedhesd le első gyümölcsét ennek a hajtásnak, amelyet dicséretes gondossággal lopva kimentettél a fáraó szolgaságából, és átültettél a jól rendezett csatasorba, a vadolajfa ágát okosan átojtva a nemes olajfába.

I. *A négy lépcsőfok*

Mikor a minap kézi munkában foglalatoskodva a lelki ember munkálkodásán gondolkoztam, hirtelen a négy lelki lépcsőfok jutott eszembe, tudniillik az olvasás, az elmélkedés, az imádság, a szemlélődés. Ez a kolostorbeliek lépcsője, amelyen a földről feljuthatnak az égbe; kevés foka van, de mérhetetlenül és hihetetlenül nagyok. Alsó vége a földre támaszkodik, a felső a felhőkbe hatol, és az ég titkait kutatja. Amint névben és számban különböznek ezek a fokok, éppúgy rangjukban és szerepükben is. Ha valaki alaposan megfigyeli egyes tulajdonságaikat és feladatukat, azaz, hogy mit végeznek bennünk, hogyan különböznek egymástól és hogyan múlják felül egymást: a fáradságot vagy érdeklődést, amit neki szentel, kevésnek és könnyűnek fogja találni a belőle származó haszon és lelki édesség nagysága miatt. Az olvasás az Írásoknak figyelmes lélekkel történő, serény vizsgálata.

Az elmélkedés az elme tervszerű cselekedete, amely a rejtett igazság jelentését saját értelmével kutatja. Az imádság a szívnek alázatos Istenhez-fordulása a rossz távoltartásáért, a javak elnyeréséért. A szemlélődés az Istenbe kapaszkodó léleknek az örök édesség örömeit ízlelő felemelkedése.

II. *A négy lépcsőfok munkája*

Megadtuk tehát a négy fok leírását. Lássuk most szerepkörüket. Az olvasás keresi a boldog élet édességét, az elmélkedés megtalálja, az imádság kéri, a szemlélődés ízleli. Maga az Úr mondja erről: „Keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak nektek" (Mt 7, 7.). Keressetek az olvasásban, és találni fogtok az elmélkedésben. Zörgessetek az imádságban és ajtót nyitnak nektek a szemlélődésben. Az olvasás mintegy kemény táplálékot nyújt a szájnak, az elmélkedés megrágja, megtöri, az imádság az ízét szerzi meg, a szemlélődés pedig maga az az édesség, amely felüdít és boldogít. Az olvasás a külső héj feltörése, az elmélkedés a belső mag keresése, az imádság a vágyakozás kérése, a szemlélődés az elnyert édesség élvezése.

Hogy mindez világosabb legyen, a sok közül kiemelek egy példát. Hallom az olvasmányban: „Boldogok a tiszta szívűek, mert meglátják Istent" (Mt 5, 8.). Rövid mondat, de kedves a csengése és tele van gazdag jelentéssel: ételül mintegy szőlőfürtöt szolgál fel, s miután a lélek figyelmesen szemügyre veszi, így szól magában: Valami finomság lehet ez, betérek szívembe, és megpróbálom, hátha megértem és megtalálom ezt a tisztaságot. Értékes és kívánatos dolog lehet, hiszen az Írásnak annyi megnyilatkozása dicséri, s birtokosai, kiknek Isten látása, azaz az örök élet ígérete szól, boldognak mondatnak. Tehát teljesebben meg akarja érteni; ezért elkezdi megtörni, megrágni, s mintegy sajtóba helyezi; azután felkelti értelmét, hogy keresse mi ez, és hogyan szerezhető meg ez az oly értékes és kívánatos tisztaság.

III. *Az elmélkedés feladata*

Tehát az elmélkedés serényen munkába lép; nem áll meg kívül, nem marad meg a betű felszínén, mélyebbre veti meg a lábát: a legbensőkig hatol és egyenként mindent megvizsgál. Figyelmesen végiggondolja, hogy nem azt olvasta: Boldogok a

tiszta testűek, hanem: a tiszta szívűek! Mert nem elég csak, hogy kezünk tiszta legyen a rossz cselekedetektől: lélekben is meg kell tisztulnunk a rossz gondolatoktól. A Próféta szavának tekintélye is megerősíti ezt: „Ki mehet fel az Úr hegyére? Ki állhat az ő szent helyén? Akinek a keze ártatlan és tiszta a szíve" (Zsolt 23, 3—4). Azt is megfontolja, mennyire vágyott a szívnek e tisztaságára ugyenez a próféta; hisz így imádkozott: „Tiszta szívet teremts bennem, Istenem!" (Zsolt 50, 12). És másutt: „Ha szívemben gonoszság lett volna, nem hallgatott volna meg az Úr" (Zsolt 65, 18). Megfontolja, mily gondosan kitartott ebben az őrtállásban a Szent Jób: „Szövetségre léptem a szememmel — mondja — hogy soha kívánsággal lányra nem gondolok." Íme, mennyire vigyázott a szent férfi: becsukta szemét, hogy ne lássa a hiúságot; nehogy óvatlanul rátekintsen arra, amit azután akarata ellenére megkívánna. Miután ezt és ilyenfajta dolgokat végigfontolgatott a szív tisztaságáról, jutalmát kezdi el mérlegelni: hogy mily fölemelő és gyönyörködtető dolog látni az Úr kívánt arcát, aki szebb, mint bárki az emberek fiai közül (Zsolt 44, 3); hogy már nem elvetett és értéktelen, nem olyan a külseje, mint amit ráadott anyja, a zsinagóga; hanem a halhatatlanság köntösébe öltözött, és drágakövek díszítik fejét, amellyel Atyja ékesítette fel a feltámadás és dicsőség napján, azon a napon, melyet az Úr alkotott. Elképzeli, hogy az a látás teljesen betölti majd, úgy mint a próféta mondja: „Eltelek veled, ha megjelenik dicsőséged" (Zsolt 16, 15). Látod, mennyi édes must fakadt a kicsinyke fürtből? Mekkora tűz keletkezett ebből a kis szikrából? És ez a kevéske anyag: „Boldogok a tiszta szívűek, mert meglátják Istent" — hogy kiterjedt az elmélkedés üllőjén? És még mennyire kiterjedhetne, ha valaki hozzáértő nyúlna hozzá! Érzem ugyanis, hogy a kút mély: de én ezekben kezdő vagyok, és alig találok edényt, hogy ezt a keveset is kimeríthessem!

Lángragyújtva ezektől a fáklyáktól, feltüzelve ezektől a vágyaktól, érezni kezdi a lélek — széttörve az edényt — a kenet illatát, de még nem ízleléssel, csak mintegy szaglással. És megállapítja, milyen édes lehet a tisztaságnak gyakorlati megélése, ha már a róla való elmélkedést is ily kellemesnek találja. De mit tegyen? A birtoklás vágya tüzeli, de nincs, mivel merítenie, s minél tovább keresgél, annál inkább szomjazik (Jn 4, 11).

Mikor az elmélkedést vállalja, a fájdalmat is vállalja: szomjazik az édességre, melyet az elmélkedés szerint a szív tisztasága ad, de nem ízlelheti még meg. Nem az olvasásból vagy az elmélkedésből ered ugyanis ennek az édességnek ízlelése, hanem felülről adatik. Olvasni, elmélkedni a jók és gonoszok egyaránt szoktak: maguk a pogány filozófusok is megtalálták az értelem vezetésével, miben áll az igaz és a jó teljessége; felismerték ugyan Istent, de nem adták meg neki az Istennek járó dicsőséget (Róm 1, 21), hanem saját erejükben bizakodva mondták: „Nyelvünkben az erőnk, ajkunk a segítőnk" (Zsolt 11, 5); ezért nem kaphatták meg, amit megláthattak. Gondolataikban üressé lettek, szertefoszlott minden bölcsességük, amelyet az emberi tudomány adott nekik, nem a bölcsesség lelke, aki egyedül tudja megadni az igazi bölcsességet. Azt az ízes tudományt, amely, ha birtokba veszi, leírhatatlan jóízzel tölti el és felüdíti a lelket. Erről van írva: „Gonosz szándékú lélekbe nem tér be a bölcsesség" (Bölcs 1, 4). Ez egyedül az Istentől van. És amint a keresztség kiszolgáltatását az Úr sokaknak átadta, de a bűnöknek a keresztségben való megbocsátását, ennek hatalmát és tekintélyét egyedül magának tartotta fenn, ezért mondta róla János névátvitellel, megkülönböztetőleg: ő az, aki a Szentlélekkel keresztel (Jn 1, 33): éppígy mondhatjuk róla azt is, ő az, aki a bölcsesség ízét adja, a lélek ízes tudását. A szót sokan megkapják, de a bölcsességet kevesen, ezt az Úr adja, akinek akarja, és ahogyan akarja.

IV. *Az imádság feladata*

A lélek látja, hogy a megismerés és megtapasztalás óhajtott édességét a maga erejéből nem érheti el és, hogy minél inkább felmagasztalja szívét, annál jobban felemelkedik előle Isten. Ezért megalázza magát, az imádsághoz menekül, s mondja: Uram, téged csak a tiszta szívűek láthatnak meg. Én olvasásban kerestem, elmélkedésben kutattam, hogyan érhetem el a szív igazi tisztaságát, hogy közvetítésével — ha csak töredékesen is —, megismerhesselek. Kerestem arcodat, Uram, kerestem tekintetedet (Zsolt 26, 8). Sokáig elmélkedtem szívemben és elmélkedésemben felcsapott a láng és a vágy, hogy jobban megismerjelek téged (Zsolt 38, 4). Mikor a Szent Írás kenyerét megtöröd nekem, a kenyértörésben születik meg a nagy megismerés

(Lk 24, 30—31); és minél jobban megismerlek téged, annál jobban vágylak megismerni, de már nem a betű héjában, hanem a tapasztalat átélésében. És ezt, Uram, nem érdemeimért, hanem a te kegyelmedből kérem. Megvallom, hogy méltatlan és bűnös vagyok. De a kiskutyák is esznek a morzsalékokból, amelyek lekerülnek uruk asztaláról (Mt 15, 27). Add meg nekem, Uram, a jövendő örökség zálogát, legalább csak egy cseppjét az égi esőnek, hogy enyhíthessem szomjamat, mivel a szeretettől égek.

V. *A szemlélődés feladata*

Ilyen és effajta lángoló szavakkal tüzeli fel vágyát, így tárja fel érzelmeit: ezzel a „bájolással" hívja jegyesét a lélek. Az Úr azonban, kinek szeme az igazakon, és füle könyörgéseiken, nem is várja meg, míg könyörgéseiket befejezik, hanem imáik közepén már gyorsan közbelép, szembe siet a vágyakozó lélekkel, körülárasztva a mennyei édesség harmatával, finom kenetek illatával, s a fáradt lelket felfrissíti, az éhezőt betölti, a kiaszottat elárasztja, és elfeledteti vele a földieket; a reá való emlékezéssel csodálatosan felerősíti, élteti, megrészegíti és kijózanítja. És amint némely testi cselekedetben annyira felülkerekedik a testi szenvedély, hogy az ember teljesen elveszíti eszének használatát, és teljesen testivé válik: úgy ebben az égi szemlélődésben annyira elnyeli a lélek a testi indulatokat, hogy a test semmiben sem mond ellene a léleknek, és az ember mintegy teljesen lelkivé válik.

VI. *A Szentlélek érkezésének jelei*

Ó, Uram, mikor tudjuk meg: mikor lesznek ezek, és mi a jele jövetelednek? Vajon a sóhajok és könnyek tanúi és hírnökei ennek a vígasztalásnak és örömnek? Ha így van, akkor új dolog ez az ellentét és szokatlan a jelentése. Mert mi köze egymáshoz a vigasztalásnak és sóhajnak, az örömnek és a könnynek? Ha ugyan könnyek ezek, és nem inkább a felülről belénk ontott belső harmatnak túláradó bősége, és a külső ember tisztulása a belső tisztulás jelzésére, amint a keresztségben is a külső leöntés jelzi és jelenti a lélek belső lemosását. Itt viszont ellenkezőleg: a külső lemosást megelőzi a belső tisztulás. Boldog könnyek, melyek letisztítják a belső foltokat, melyek kioltják a bűnök tűzfészkeit! Boldogok vagytok, kik szomorkodtok, mert majd örültök (Mt 5, 4).

Ezekben a könnyekben ismerd fel, lélek, jegyesedet, öleld át, akire vágyakoztál. Részegülj meg gyönyörűsége patakjából, szívj a vígasztalás emlőjéből tejet és mézet. Ezek azok a csodás ajándékok, és vigaszok, melyeket jegyesed adott néked, tudniillik a sóhajok és a könnyek. Italt készít neked könnyekből kimérve. Ezek a könnyek kenyered éjjel és nappal, az ember szívét megerősítő kenyerek, édesebbek a lépesméznél. Uram, ha ennyire édesek ezek a könnyek, melyeket a rád való emlékezés és az utánad való vágyakozás fakaszt, mily édes öröm lesz az, amely közvetlen látásodból születik! Ha ennyire édes sírni utánad, mily édes lesz örülni neked! De miért visszük nyilvánosság elé ezeket a titkos társalgásokat? Miért próbáljuk a kimondhatatlan és elmondhatatlan ihletéseket közönséges szavakkal kifejezni? A tapasztalatlanok meg sem értik, hacsak ők maguk is nem olvasnak érthetőbben a tapasztalás könyveiben, a belső kenet nem tanítja őket. Máskülönben a betű hüvelye mit sem használ olvasójának. Nagyon ízetlen a puszta betű olvasása, ha nem kapja meg a szívtől a magyarázatot, a belső értelmezést.

VII. *A kegyelem elrejtőzése*

Ó lélek, hosszúra nyújtottuk a beszédet. Jó nekünk itt lennünk, Péterrel és Jánossal szemlélni a jegyes dicsőségét, és sokáig vele időzni; hátha építene itt nem két, nem három sátort, hanem egyet, ahol együtt lehetnénk, egymásban gyönyörködhetnénk. De már mondja a jegyes: bocsáss el engem. Már jön a hajnal, már megkaptad a kegyelem fényét és a látogatást, amire vágytál. Megadva tehát az áldást, megbénítva csípőjének izmát, és megváltoztatva Jákob nevét Izraelre: most már eltávozik a Jegyes, a régóta várt, a gyorsan elsiető. Elvonja magát a látás elől is, a szemlélődés édességétől is. De jelen marad, és kormányoz, és megdicsőít, és rásegít a vele való egyesülésre.

VIII. *Miért rejti el magát egy időre?*

De ne félj, jegyes, ne ess kétségbe, ne gondold, hogy megvet, ha egy időre elvonja előled arcát a Vőlegény. Mindezek a javadra válnak, érkezéséből is, távozásából is hasznot húzol. Érted jön, érted is távozik. Jön vigasztalásodra, távozik biztosításodra: nehogy a belső vigasz nagysága kevéllyé tegyen. Mert ha mindig

nálad időznék a Vőlegény, lassanként megvetnéd társaidat, és ezt a folytonos látogatást nem a kegyelemnek tudnád be, hanem természetesnek vennéd. Ezt a kegyelmet azonban a Vőlegény adja, akinek akarja és amikor akarja, s nem jog szerint kapjuk, mint egy örökséget. Elterjedt mondás: a nagy bizalmasság megvetést szül. Eltávozik tehát, nehogy állandó jelenlétében megvessük, hanem hogy távollétében jobban kívánjuk, kívánva sóvárabban keressük, sokáig keresve nagyobb örömmel találjunk rá. Azonkívül: ha sohasem hiányoznék ez a vigasztalás, (amely a bennünk majd megnyilvánuló jövendő dicsőséghez képest homályos és töredékes), talán azt hinnénk, hogy itt van maradandó lakásunk, és kevésbé keresnénk az eljövendőt. (Zsid 13, 14). Hogy tehát a számkivetést ne hazánknak, a foglalót ne a végösszegnek tartsuk: eljön a Vőlegény és időnként eltávozik, egyszer vigasztalást hoz, egyszer pedig fekvőhelyünket betegággyá változtatja: egy kevéssé megengedi ízlelnünk, hogy milyen édes Ő, de mielőtt teljesen megtapasztalnánk, eltávozik. Így mintegy kiterjesztett szárnyakkal repülve fölöttünk, minket is repülésre késztet. Mintha azt mondaná: Íme, egy kicsit megízleltétek, milyen édes vagyok, de ha egészen el akartok telni ezzel az édességgel, fussatok utánam, keneteim illata után, felemelve szíveteket oda, ahol én is vagyok, az Atyaisten jobbján. Ott megláttok engem, nem tükrön át, nem homályosan, hanem színről színre. Örvendezik szívetek, és örömötöket senki el nem veszi tőletek.

IX. *Milyen óvatosnak kell lennünk*

De légy óvatos, ó jegyes! Mikor eltávozik a Vőlegény, nem megy messzire, bár te nem látod őt. Ő mindig lát téged, előrehátra lát szemével, soha nem rejtőzködhetsz el előle. Ott vannak körülötted a lélek-követei, mint éberen vigyázó megfigyelők, hogy lássák, hogyan viselkedsz a Vőlegény távollétében; bevádolnak, ha valami jelét találják benned az ernyedésnek, és komolytalanságnak. Féltékeny ez a Vőlegény. Ha esetleg más kedvest választasz, ha másoknak jobban igyekszel tetszeni, rögtön ott hagy, és más kedveseket választ. Bájos ez a Vőlegény, nemes és gazdag, szebb, mint bárki az emberek fiai közül, és ezért csak kiváló jegyest választ magának. Ha szeplőt, ráncot vesz észre

rajtad, mindjárt elfordítja szemét. Semmi tisztátlanságot nem tud elviselni. Légy tehát tiszta, légy szemérmes és alázatos; így talál vőlegényed méltónak arra, hogy többször meglátogasson.

Félek, hogy sokáig fenntart bennünket ez a beszéd, de gazdag és kedves tárgyunk késztet rá. Ezt nem szántszándékkal vettem elő, hanem akaratlanul vonzott hozzá valami édes érzés.

X. *A lépcsőfokok összekapcsolása*

Amit tehát eddig terjedelmesen tárgyaltunk, most összefüggően álljon együtt szemünk előtt, az elmondottak lényegét lássuk újra összefoglalva. Amint a felhozott példák is jelzik, látható, hogyan függenek össze az említett fokok. Nemcsak időben, hanem ok szerint is megelőzik egymást. Első az olvasás, mintegy alapként: megadja az anyagot s az elmélkedéshez küld tovább bennünket. Az elmélkedés gondosan kutatja, mire kell vágyódnunk: mintegy megtalálja a kincset, kiássa és megmutatja. De mivel önmagától nem tudja birtokba venni, tovább küld bennünket az imádsághoz. Az imádság minden erejéből Istenhez emelkedik, és leesdi a kívánatos kincset, a szemlélődés édességét. Ez megérkezik, és az első három fok fáradságát megjutalmazza: a szomjas lelket megrészegíti a mennyei édesség harmatával. Az olvasás tehát külső gyakorlat dolga; az elmélkedés: a belső értelemé; az imádság a vágyakozásé; a szemlélődés fölötte áll minden érzéknek. Az első fok a kezdőké. A második a haladóké. A harmadik a buzgóké. A negyedik a boldogoké.

De ezek a fokok úgy össze vannak kapcsolva és kölcsönösen szolgálják egymást, olyképp, hogy az elsők a következők nélkül vagy keveset, vagy semmit sem érnek. A későbbiek pedig az elsők nélkül vagy csak ritkán, vagy egyáltalán nem fordulnak elő. Mert mit használ, ha folytonos olvasással töltjük az időt, a szentek életét és írásait olvasással végigjárjuk, ha nem rágjuk és nem vizsgáljuk meg őket, s így nem sajtoljuk ki cseppjeiket, és lenyelve nem bocsátjuk le egészen a szívünk közepéig, hogy velük szorgosan mérlegre tegyük a mi állapotunkat, és törekedjünk azok életét utánozni, akiknek tetteiről olvastunk. De hogyan tudjuk elkerülni, hogy esetleg hamis vagy hiú dolgokon elmélkedve a szent atyáktól megállapított határokat át ne lépjük? Csak úgy, ha előbb ezekről vagy olvasásban vagy hallomás útján eligazítást nyerünk.

A hallomás ugyanis valamiképpen az olvasáshoz tartozik. Ezért szoktuk mondani: nemcsak azokat a könyveket olvastuk, amelyeket magunkban vagy másoknak olvastunk, hanem azokat is, amelyekről a mesterektől hallottunk. És azután: mit használ az embernek, ha az elmélkedésben látja ugyan a teendőket, azonban az imádság segítségével és Isten kegyelmével nem erősödik meg véghezvitelükre? Hisz minden jó adomány és minden ajándék felülről van, a világosság Atyjától száll alá (Jak 1, 17,) nélküle semmit nem tehetünk, hanem ő viszi végbe bennünk a cselekedeteket, de azért nem nélkülünk. Istennek vagyunk ugyanis munkatársai, amint az Apostol is mondja (1 Kor 3, 9). Hiszen nagyon is óhajtja Isten, hogy hozzá imádkozzunk, ha hozzánk jön, és ajtónk előtt várakozik, feltárjuk előtte akaratunk rejtekét, és igent mondjunk neki. Ezt az igent kérte Jézus a szamariabeli asszonytól, mikor azt mondta neki: Hívd el a férjedet: mintha azt mondta volna: Lelkedbe akarom a kegyelmet önteni, bocsásd rendelkezésemre szabad akaratodat. Imádságot kért tőle, mikor mondta: Ha ismernéd Isten ajándékát, és azt, aki azt mondja neked: Adj innom, inkább te kértél volna tőle s ő élő vizet adott volna neked. Ezt hallva, mintegy olvasmányból tanult az asszony, és szívében arról elmélkedett, hogy milyen jó és hasznos neki ez a víz. Felgyújtva tehát a vágytól, imádságot kezdett, mondva: Uram, adj nekem ilyen vizet, hogy ne szomjazzam többé, s ne kelljen ide járnom meríteni (Jn. 4, 16, 10, 15). Íme, az Úr igéjének hallomása és a rá következő elmélkedés vezették el őt az imádsághoz. Mert hogyan gondolt volna a kérésre, ha előbb nem gyújtotta volna fel az elmélkedés? Vagy mit használt volna neki az előzetes elmélkedés, ha utána az imádságban nem kérte volna, amire az elmélkedés rámutatott. Hogy tehát az elmélkedés gyümölcsöző legyen, kövesse az imádság bizalma, aminek mintegy gyümölcse a szemlélődés édessége.

XI. *A fokok egymás nélkül nem elégségesek. A szemlélődők boldogsága*

Mindezekből láthatjuk, hogy az olvasás az elmélkedés nélkül száraz, az elmélkedés az olvasás nélkül tévútra vezet, az imádság az elmélkedés nélkül lagymatag, az elmélkedés imádság nélkül terméketlen; a bizalmas imádság szerzője a szemlélődésnek: a szemlélődés elnyerése imádság nélkül vagy ritka, vagy csoda-

számba megy. Isten ugyanis, akinek hatalma határtalan és nincs mértéke, kinek irgalma minden cselekedeténél nagyobb, néha a kövekből támaszt fiakat Ábrahámnak, mikor a keményszívűeket és ellenszegülőket kényszeríti, hogy akarjanak, és mintegy önmagát pazarolva hívás nélkül is lelkükbe tér; mint közönségesen mondani szoktuk: szarvánál fogva húzza az ökröt. Bár ez, mint tudjuk, némelyekkel előfordult, például Pállal és másokkal is, mégsem szabad Istent kísértve mindig isteni dolgokra merészkednünk, hanem meg kell tennünk, ami rajtunk áll; azaz olvasni és végig elmélkedni Isten törvényeit, kérni őt, hogy segítse gyöngeségünket és lássa elégtelenségünket. Hisz ő maga tanítja, hogy ezt tegyük: Kérjetek és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak nektek (Mt 7, 7). Most ugyanis az Isten országa erőszakot szenved, az erőszakosok szerzik meg (Mt 11, 12). Íme: a felsorolt különbözőségekből kiviláglanak a tárgyalt fokok tulajdonságai: hogy függnek össze egymással, és mit végeznek el bennünk.

Boldog az az ember, kinek lelke minden más elfoglaltságtól mentesen mindig ebben a négy lépcsőben akar munkálkodni; aki eladta mindenét és megvette a kincset rejtő szántóföldet. Azaz kívánja ízlelni és látni, milyen édes az Úr; az első lépcsőn gyakorolja magát, a másodikon körülnéz, a harmadikon átadja magát, a negyediken önmaga fölé emelkedik, s ezeken a fokokon át, melyeket szívében állított fel, erényről erényre emelkedik, míg meg nem látja az istenek Istenét Sionban. Boldog az, aki ezen a legfelső fokon, akár csak rövid ideig is, megmaradhat; aki igazán elmondhatja: íme, érzem az Úr kegyelmét, íme, Péterrel és Jánossal szemlélem dicsőségét a hegyen, íme, Jákobbal részem van Ráchel ölelésében. De vigyázzon az ilyen: nehogy a szemlélődés után, amellyel felemelkedett az égig, rendetlen zuhanással a mélybe essék, nehogy Isten látása után a féktelen evilági cselekedetekhez, a test csábításaihoz térjen vissza. Mivel azonban az emberi lélek gyenge szeme az igazi világosság ragyogását nem tudja hosszabb ideig elviselni, térjen vissza a már megjárt három fok valamelyikére, könnyedén és rendben; felváltva hol az egyiken, hol a másikon tartózkodjék szabad akaratának elhatározása, az idő és hely lehetőségei szerint, annyira közelebb Istenhez, amennyire távol az első foktól. De mily törékeny és

szánalomraméltó az ember állapota! Íme, az értelem vezetésével, az írások tanúságtétele alapján világosan látjuk, hogy ez a négy lépcsőfok adja a jó élet tökéletességét, és a lelki embernek ezekben kell fáradoznia. De ki az, aki ezt az életutat járja? Ki az? És dicsérjük őt! Akarni sokan akarnak, de megvalósítani kevesen tudják. Bárcsak e kevesek között lennénk!

XII. *A négy lépcsőfokról visszahúzó okok*

Négy olyan ok van, amely visszahúz bennünket ezekről a fokokról. Még pedig: az elháríthatatlan szükség, a hasznos és tisztes cselekedet, az emberi gyengeség, a világi hiábavalóság. Az első menthető, a második tűrhető, a harmadik szánnivaló, a negyedik bűnös. Miért bűnös? Azoknak ugyanis, akiket ez az utolsó ok húz vissza jószándékuktól, jobb lett volna meg sem ismerniök Isten dicsőségét, semhogy megismerése után hátat fordítsanak neki. Milyen mentsége lesz az ilyennek? Nemde jogosan mondhatja neki az Úr: Mit kellett nekem tennem, és nem tettem meg? Nem voltál, és teremtettelek; bűnbe estél, az ördög szolgája lettél, és megváltottalak: a világ forgatagában a gonoszokkal tartottál, és kiválasztottalak; kegyelmet találtál színem előtt, és lakóhelyet akartam venni nálad, te azonban megvetettél engem: nemcsak szavaimat lökted el magadtól, hanem engem is, és bűnös vágyaid után loholtál. De jóságos Istenem, kedves és szelíd! édes jóbarát, bölcs tanácsadó! erős segítő! mily embertelen, mily vakmerő az, aki téged elvet, aki téged, alázatos, szelíd vendéget szívéből kitagad! Mily szerencsétlen és káros csere: a Teremtőt elvetni, és a gonosz, kárt okozó gondolatoknak helyet adni! És a Szentlélek titkos szálláshelyét, a szív rejtekét, amely nem sokkal előbb még mennyei örömöknek volt tanúja, most hirtelen szennyes gondolatokkal és bűnökkel felforgatni! Még frissek a szívben a Vőlegény nyomai, és máris szentségtörő vágyak találkahelye lesz! Illetlen és gyalázatos dolog azokat a füleket, amelyek még az előbb oly dolgokat hallottak, amiket embernek nem szabad kimondania, gyorsan mesék és rágalmazások hallgatására hajtani! a szemeket, melyeket alig mostak le a szent könnyek, hirtelen hiábavalóságok szemlélésére fordítani! a nyelvet, mely éppen most boldog mennyegzős dalt énekelt, amely forró, rábeszélő szavaival megbékéltette a Vőlegényt jegyesével, és bevezette őt

boros házába, újra hiú beszédekre, oktalanságokra, cselek szövésére, gyalázkodásokra használni! Legyen ez távol tőlünk, Uram. De ha emberi gyarlóságból elbukunk is ilyenekben, ne essünk kétségbe, hanem csak forduljunk az irgalmas orvoshoz, aki a gyöngét fölemeli a porból, a nyomorultat fölsegíti az elesettségből (Zsolt 112, 7): aki nem akarja a bűnös halálát, orvosol és meggyógyít bennünket.

Ideje már, hogy befejezzük ezt a levelet. Kérjük tehát Istent, hogy a szemlélésétől minket elvonó akadályokat a jelenben könnyítse meg, a jövőben teljesen vegye el, és vezessen bennünket erényről erényre, míg meg nem látjuk az Istenek Istenét Sionban. Ahol a választottak nem cseppenként, nem megrontva kapják az isteni szemlélődés édességét, hanem a gyönyörűség patakjától hiány nélkül eltelve olyan örömben lesz részük, amelyet senki el nem vesz tőlük, és véget nem érő békét élveznek: magát a békét.

Te pedig, Gervasius testvérem, ha egykor majd megadatik neked az égből, hogy a felsorolt lépcsők magaslatára feljuss, emlékezz meg rólam, és imádkozz értem boldog állapotodban. Így vonzza a függöny magához a függönyt, és aki meghallja, mondja: Jöjj.

SULYOK ELEMÉR

A MONOSTOR MINT HELYI EGYHÁZ

A 2. Vatikáni zsinat az Egyházról szóló okmányban megállapítja: „Az az állapot..., amelyik az evangéliumi tanácsok vállalásán alapszik... elválaszthatatlanul hozzátartozik az élő és szent egyházhoz".[1] Az Egyházban a kezdetektől a beteljesedésig a szerzetesség jelen van a maga Istentől kapott és az Egyháztól elfogadott karizmáival és küldetésével. De mit jelent közelebbről az Egyház és a szerzetesség között elválaszthatatlannak mondott kapcsolat?

Amikor a kérdésre szerény keretek között választ keresünk, szűkítenünk kell a vizsgálódás körét. Ugyancsak az előbb idézett konstitúció mondja: „...a magból, amelyet Isten vetett el az Úr földjén, fa nőtt, csodálatos és szerteágazó fa: a remetéskedő és a közös élet különféle formái alakultak ki, és szerzetes-családok nagy változatosságban."[2] Most nem a kezdetről, az ősegyház termőtalajába hullott magról, majd a szíriai, egyiptomi pusztákban fiatal fává erősödött remeteségről és cenobiumokról esik szó, hanem első nyugati oldalhajtásukról, a bencés szerzetességről, amely saját történetében „levágva és kizöldülve" ugyancsak szétterebélyesedett. De helyesebben szólunk, ha bencés helyett monasztikus szerzetességet említünk. Nem tudjuk ugyanis, hogy a Szent Benedek Regulája alatt „katonáskodó" szerzetesek mikor kezdték magukat „bencések"-nek nevezni. Az önmegnevezés, netán névadás, úgy tűnik, már feltételezi a ciszterek és ferencesek erősen központosított rendjét. A 13. század előtt azonban a clunyektől és más reformmozgalmaktól eltekintve, a „bencések"-nek nem volt központi kormányzata, amely ellenőrizte vagy egységesítette volna életüket. Mindegyik kolostor szabadon alkalmazkodhatott a helyi körülményekhez és a szociális, gazdasági,

vallási környezethez. Így mellőzve a „rend", a „bencés szerzetesség" már-már központi, jogi intézményt sugalló fogalmait, egyszerűen Szent Benedek Reguláját követő közösségekről, monostorokról beszélünk, s keressük ekkleziológiai jelentésüket.

Nem törekedhetünk a monostorban megtestesült monasztikus eszmény történetileg időtlen lényegének a megfogalmazására. Haszontalan vállalkozásnak bizonyulna, és megsértenénk azt a sokszínű történeti hagyományt, amely 1500 év gyűjtőmedencéjében — ma így mondjuk — monasztikus szerzetességgé sűrűsödött. Megtehetjük azonban, sőt meg is kell tennünk, hogy megkíséreljük körvonalazni a monasztikum önértelmezését, de ismételten, nem egy elvont, tér és idő fölött álló ideális Egyház, hanem a konkrét, itt és most élő, reális Isten népe önrefexiójába és küldetéstudatába illeszkedően. Mi a monostor lényege, szerepe, küldetése, létalapja a 2. Vatikáni zsinaton önmagát az egyetemes üdvösség jelének és eszközének meghatározó Egyház egészében? Csak ebben a tágabb értelmezési körben keresve-kutatva találhatunk feleletet a kérdésre.

Az Egyház a népek világossága

„Az egyház... Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének".[3] A gyakori idézéstől, sajnos, színe ment a mondatnak, bár felbecsülhetetlen értékeket és kiaknázatlan kincseket takar a jelen és a jövő számára.

Amikor a zsinat a *szakramentum* szót választja az Egyház lényegének és küldetésének megjelölésére, akkor nem a szűkebb egyházi szóhasználatban érti, amelyben a kora-skolasztika óta a hét szentséget jelenti, hanem az ókeresztény latin egyházi irodalom tágabb jelentéskörében, amelyben a görög ‚müszterion' fordításaként magát Krisztust, a Szentírást, az istentiszteleti ritusokat, sőt az Egyházat is jelöli.[4] Ebben a tágabb szóhasználatban mindaz misztérium, szakramentum, amely látható valóságában előmozdítja Isten és az ember nem látható egységét. Jelek, amelyekben Isten találkozik az emberrel és az ember Istennel. Jeladások, amelyek titokzatos és rejtett módon „elhozzák" Istent az ember-

hez, és „elvezetik" az embert Istenhez. Az ember ugyanis, aki bizonyos értelemben maga is „szakramentum", igényli a láthatatlan szent valóság valamilyen fajta külső kifejezését. Szüksége van arra, hogy a természetfelettivel meghatározott helyen, meghatározott időben találkozzék. Csak így, az érzékelhető jelben tudja szemlélni a nem érzékelhető jelzettet. „Krisztus nem érzékelhető dolgokat adott nekünk, hanem az érzéki dolgokban is lelki valóság minden... Mert ha test nélküli volnál, tiszta és testnélküli dolgokat adott volna neked; de mivel a testhez a lélek kapcsolódik, az érzéki dolgokban lelkieket ad neked" — mondja Aranyszájú Szent János.[5]

A jelek élén *Jézus Krisztus* áll, Isten legkiválóbb misztériuma (vö. Kol 2, 2). Egyedülálló személyében az Isten teljessége lakozik és az ember tökéletessége. Benne az Isten kezdeményezése és az ember fogékonysága utolérhetetlen módon találkozik. Maradéktalanul igaz a történeti Jézus vonatkozásában, de amikor Krisztusról beszélünk mint Isten szakramentumáról, akkor elsősorban a feltámadt Úrra gondolunk, aki az Atya jobbján ül és közbenjár értünk (vö. Zsid 9, 11—24).

Analóg értelemben az *Egyház* is szakramentum. A patrisztika örökségéből támadt felismerés kiszélesítette és elmélyítette a Tridentinum után kialakult, majd az 1. Vatikáni zsinaton megérett egyházképet. A gazdagodás elsősorban abban a szemléleti változásban érezhető, hogy a teológiai hangsúly a jogi intézményről a lelki, szakramentális közösségre került. Az Egyház nem annyira intézmény, mint inkább közösség: Isten alapította gyülekezet Krisztusban. Hamisítatlan megmaradó lényege, amely örökké megfoghatatlan az alkotmányosság fogalmaiban, a legfelismerhetőbben ott mutatkozik meg — bár a beteljesedésig „csak tükörben, homályosan" —, ahol a szakramentumot ünnepli. Ha arra gondolunk, hogy a közelmúltban jogi kérdések milyen mértékben álltak az előtérben, akkor a hangsúlyeltolódást igen jelentősnek kell tartanunk.

A feledés több évszázados homályából felidézett gondolat az is, szoros összefüggésben az előbbi felismeréssel, hogy az Egyház elsődlegesen nem az egyéni, hanem az *egyetemes üdvösség szakramentuma, jele.* Az Egyház az üdvösség bárkája, mondtuk régen, fedélzetére veszi az egyes hívőt s célba juttatja. A képnél időzve

ma inkább azt mondanánk, olyan bárka, amely a tengeren minden látószögből úgy akar *jel*nek feltűnni, hogy reményt kelt minden emberben és felkínálja a szabadulást a közelieknek és a távoliaknak. Az Egyháznak az emberiség üdvözítésében betöltött analóg értelmű közvetítő szerepe üdvösségtörténeti távlatot kap. Az Egyház nem a saját lábán állva közvetít, „mert egy az Isten, egy a közbenjáró Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus, aki váltságul adta önmagát mindenkiért" (1 Tim 2,5—6).[6] De hogy a Jézus Krisztusban megtörtént megváltás minden idők minden emberéhez elérkezhessék, Isten embereket, közösséget választott. Először Izraelt, majd Jézus Krisztus óta az Egyházat, hogy „az igaz Ábeltől az utolsó választottig" az összes igazat összegyűjtse az egyetemes Egyházban.[7] Az első Ádámtól az utolsó Ádámig terjeszkedik az üdvösség terve, amelynek szakramentuma, jele az Egyház.

Az Egyháznak, „mint az üdvösség egyetemes szakramentumá"-nak[8] történeti megvalósulása ezek szerint egyaránt kifejezhető a *kegyelem* és a *történelem* szókészletével. K. Rahner a kegyelem terminusaiban így ír: „Az Egyház a világ üdvösségének szakramentuma, mégha a világ nem, és nem is lesz Egyház. A kegyelem megtapintható, történeti megnyilatkozása, amelyben Isten önmagát abszolúte jelenvalónak, közelinek és megbocsátónak közli, mivel a kegyelem, amely mindenütt működik, nem mellőz senkit, mindenkinek felkínálja Istent és a világban minden realitásnak rejtett, céltudatos irányulást ad Isten belső dicsősége felé."[9] H. R. Schlette pedig a történetiség kategóriáiban gondolkodva fogalmaz: „az Egyház az egész megszentelt történelem céljának és beteljesedésének történetileg megérinthető jelenléte, amelyet csak a hitben lehet felismerni és megközelíteni."[10] Az Egyháznak tehát történeti életében egészen konkrét formában kell kifejeznie az üdvösséget, amelyet Isten minden embernek szán.

Minden jel egyúttal *eszköz*. Ez azt jelenti, hogy az Egyház nem tekintheti önmagát öncélnak, hanem csak eszköznek. Nem önmagát kell ünnepelnie holmi nárcisztikus hajlammal, hanem kiüresedve a hit engedelmességében és a szeretet szolgálatában másokért kell lennie.[11] XI. Pius szerint „nem az emberek vannak teremtve az Egyházért, hanem az Egyház az emberekért." Szent Ágoston szavaival: „Mundus reconciliatus, Ecclesia".[12] „Az

Egyház a kiengesztelődött világ". Azaz, az Egyház a maga látható történeti alakjában *már* megvalósítja Isten és a világ egységét, de *még* fáradozik, hogy a rábízott világot átalakítsa és elvezesse Istenhez. Szép képpel szemlélteti ezt az igazságot a 2. században élt Antiochiai Szent Theophilosz: „A tengert joggal nevezhetjük a világ képmásának. Ha nem táplálnák a tengert bőséggel a beléáramló folyamok és források, sótartalma miatt már rég kiszáradt volna. Ugyanígy a világ is: ha nem lenne törvénye Istentől s nem lennének prófétái, amelyek folyamok és források gyanánt az isteni parancsok útján édes és szelíd vizekkel, igazságossággal és tanítással táplálják, már rég a romlásé lenne gonoszsága és a benne túlburjánzó bűn miatt."[13] Isten törvényének és a prófétáknak ez a rendeltetése. Az Egyházé is. Csakhogy az eszköz szerepét akkor tudja betölteni, ha önmagát nem „*societas perfecta*"-nak értelmezi, hanem *vándornép*nek. Igaz, mindig *ház*, *oikia* (vö. Mk 7, 17; 9, 28., 33; 10, 10), ahol a tanítványok oktatása és nevelése folyik[14], de nem a zárt szentély befülledt levegője, hanem a teremtett világ frissítő légköre veszi körül, amelyben a háznép *par-oikia* (1 Pt 1, 17), ideiglenes tartózkodással a világon szétszóródott vándorok gyülekezete. A tökéletes társaság önmagában perfektuálódott, lezárt közösséget jelent, míg a vándornép, a paroikia az eltévelyedés tökéletlenségét, ugyanakkor az útkeresés merészségét is vállalja. Mivel eltévelyedhet, ezért napi járását az Ige és a szentségek állócsillagaihoz kell igazítania. És minthogy van bátorsága elindulni s előbbre jutni, felébred benne az útitárs szolidaritása és felelőssége a világ iránt, amellyel együtt halad a történelem közös útján. Talán ebben az állandó mozgásban fedezi fel igazi mozdulatlanságát. Talán a történelem esetlegességeiben jut közelebb, és mint eszköz a világot is közelebb juttatja mindenek végső Céljához, akiben majd végérvényesen „societas perfecta" lesz, és akiben állandó otthonra lel. Úgy, amint Rónay György írja a „Szerápion legendák"-ban:

„...Aki úton van, áll. Csak az áll igazán,
aki úton van. Aki egyszer eltökélte,
hogy útnak indul, attól fogva áll. Magában, mélyre
gyökerezve,
s minden lépéssel még mélyebbre. Úgy halad, hogy

haladtában, valahol, mozdulatlan. Hogy nőttön nő valami titkos
központ felé, míg lép, előre mindig,
a titkos Cél felé. S a kettő
végül, valahol összeér. Saját magába ér,
ha célhoz ér..."

Az Egyház nem a világból van, de a világban él. Mint *szakramentum* tartalmazza az üdvösséget, egyúttal jelzi, hogy Isten ezt az üdvösséget az egész emberiségnek szánja. „Mert megjelent az Isten kegyelme minden ember üdvösségére" (Tit 2, 11). Így az Egyház *eszköz*, amely segítségével Isten el akarja érni a látható, történeti Egyházba tömörült „kevesek"-en túl a „sokak"-at, az egész emberiséget. Akkor igazán hatékony *jel* és *eszköz*, ha a világgal együtt rótt történelmi útján nem önmagát keresi, hanem önmagáról megfeledkezve hitben és engedelmességben befogadja Krisztus igéit és a Lélek ajándékait.

Az egyetemes és a helyi Egyház

Arról is meggyőződött a zsinat, hogy az Egyház akkor tölti be a szakramentum, jel, eszköz szerepét a történelemben, ha meghatározott helyen és időben konkretizálódik. „Ezekben a közösségekben — jóllehet gyakran kicsinyek, szegények vagy szétszórtságban élnek — jelen van Krisztus: az ő ereje kapcsolja össze az egy, szent, katolikus és apostoli egyházat."[15] „Őket is egyháznak nevezi az újszövetségi Szentírás".[16] Az Egyház mai önértelmezésében mindenképpen újszerű felismerésnek, ill. újra felfedezésnek számít, hogy beszélhetünk helyi egyházról. Most, amikor felelni igyekszünk arra a kérdésre, milyen kapcsolat van az egyetemes és a helyi egyház között, hogyan áll fönn az egyik a másikban, akkor a Biblia tanúsága, az ősegyház tapasztalata és az ókeresztény irodalom ismét segítségünkre van.

Az első keresztény közösségek *ekklésziá*-nak nevezték magukat. Olyan szót választottak, amely kifejezi gyülekezeteik sajátos lényegét, célját s küldetését. Az Ószövetség görög fordításában Izrael vallási, többnyire kultikus célból összehívott közösségét jelenti, például Hóreb hegyén (MTörv 4, 10). Isten szava népet

teremt és a népből szövetségest. Később a történeti valóság és a vallási eszmény egyre mélyülő széthasadásában, majd a világon való fájdalmas szétszóratásban az ekklészia a reménység hordozója; Isten a végső időkben végérvényesen összehívja, egybegyűjti Izraelt. Amikor a keresztények ezzel a szóval kezdik jelölni gyülekezeteiket, kifejezik: Isten megkezdte a végső összegyűjtést.[17] A múlt örökségéből kézhez kapott szó az újszövetségi íróknak, mindenekelőtt Pálnak és Jánosnak, nagy szolgálatot tesz, mert kifejezhetik vele, mit tett Izrael Istene Jézus Krisztus személyében és művében. Jézus Krisztusban elhangzott Isten végérvényes szava a szétszórtakhoz.

Lukácsnak a *jeruzsálemi egyházról* (valószínűleg itt nevezték először a keresztény gyülekezetet ekklésziának) szóló beszámolójából arról értesülünk, hogy az első keresztények ösztönösen az „összetartással" feleltek a húsvéti eseményekre. Most már ők voltak az új messiási nép, ők voltak az ígéretek hordozói. Isten az egybegyűjtő Szóban, egyszülött Fiában és szent Lelkének kiárasztásában odaadta magát nekik és megosztotta velük életét. Részükről az látszott kínálkozó válasznak, hogy állhatatosan kitartsanak a kenyértörésben és az imádságban; mindenük közös legyen: javaik, munkájuk, örömük, eledelük; szívük-lelkük egy legyen (vö. ApCsel 2, 42—47; 4, 32). Bár a kísérlet mint megvalósított gyakorlat rövid életű volt, de a képviselt eszmény — majd látjuk — nosztalgikus emlékeket ébresztett, s állandóan foglalkoztatta a korai szerzeteseket.

Jézus földi életének emlékei az evangéliumokban kristályosodtak ki. Az evangéliumok hasonlóképpen állítják elénk *Jézust.* Jézus kinyilatkoztatja Istent, megtestesíti Isten végső önátadását, és kinyilvánítja, milyenek legyenek az emberi kapcsolatok. A történeti Jézus, akire az Egyház emlékezik, az az ember, aki meg tudott állni egy szál magában: magányosan küzdött a kísértésekkel a pusztában, éjszakák hosszat imádkozott egyedül a hegyen, átadta magát ellenségeinek, hogy követői szabadon távozhassanak és meghalt tanítványaitól magára hagyatottan. Egyúttal az az ember, aki „telve kegyelemmel és igazsággal" (Jn 1, 14), akit az Atyával fönnálló hiánytalan szeretetkapcsolat hat át. Nyílt és érzékeny volt mindazok iránt, akik csak útjába kerültek. De nem csupán adott, hanem elfogadott is, akár bőséges

anyagiakat, akár erőtlen szellemieket, lassú észjárású kérdéseket. Egy csapat jó barát és tanítvány középpontja volt, akikkel megosztotta életét, gondjait és küldetését. Kapcsolatai bemutatják hogyan lehetséges, hogy az ember teljesen odaadja életét Istennek, ugyanakkor nyíltan és bizakodva, szeretve és sérülékenyen odaszánja magát az embereknek. De azt is kinyilvánítják: hivatásunk, hogy Isten Fiában Isten *fiai* legyünk, magában foglalja, hogy az embereknek pedig *testvérei* legyünk.

Így tehát *a keresztény üdvösség közösségi szerkezete* nem Isten önkényes döntésének az eredménye, hanem Fia elküldésében és a Szentlélek kiárasztásában belső természetének a megsejtetése. Az idők teljességében Isten úgy mutatkozik be, mint aki közli magát: a Szentháromság misztériumában, majd önmaga nekünk adásában. Ő az az Isten, aki részt ad önmagából, hogy az ember részt vehessen benne. Ezért írhatta Szent János az 1. század végén: az igehirdetés célja a *koinonia*, a közösség: „hogy nektek is közösségetek *(koinonia)* legyen velünk: a mi közösségünk pedig közösség *(koinonia)* az *Atyával* és *az ő Fiával*, a Jézus Krisztussal" (1 Jn 1, 3).[18]

„Így az egész egyház (universa ecclesia), mint az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységéből egybegyűlt nép áll előttünk".[19] A Szentháromság és az Egyház kapcsolatát főként W. Beinert több idevágó tanulmánya[20] alapján világítjuk meg. Az Egyház az *egy* Isten erejéből él, aki mégis *három* személyben létezik. Isten elhatározta: üdvözíteni akarja a világot, amely *egy*, de mégis *sokszínű*. Sokféle különbözőségét majd az idők végezetén Krisztusban (vö. Ef 1, 10) fogja egyesíteni, aki szintén *egység* az isteni és az emberi természet *kettősége*ben. Krisztus mint ember egészen *alulról* jön. Anyja Mária, a nép lánya. „Születék Szűz Máriától." S Jézus mint Isten egészen *felülről* jön. „Fogantaték a Szentlélektől". Jézus Krisztus nem félig ember és félig Isten, hanem *egészen ember* és *egészen Isten. Istenember*, akinek engesztelő műve (vö. 1 Jn 4, 10) az egész emberiségre vonatkozik (Gal 3, 38; Ef 2, 14—18), de csak meghatározott helyen és időben konkretizálódik. Ezek szerint az Egyház akkor minden megváltott ember egyetemes közössége, ha az üdvösséget itt és most közvetíti.

Az okfejtés világosabb, ha arra gondolunk, hogy Isten miként éri el a célját Krisztusban az Egyház által. Megajándékozza az

Egyházat az eleven *igével*, az éltető *szentségek*kel, élükön az eucharisztiával, az építő *karizmák*kal, közülük is főként az egyházi hivatallal. Ezek az ajándékok egyetemesek: az ige kimeríthetetlen, Krisztus mindenütt jelen van, a karizmák az egész Egyházat építik. De mégis helyhez kötötten, időhöz rendelten érvényesülnek. Az ige az „itt és most" hallótávolságán belül fogható föl, az eucharisztia valóságos gyülekezetet igényel, a karizmák konkrét embereket kívánnak (vö. ApCsel 12, 42).

Isten három ajándékával az ember három magatartásformája vág egybe. Az igére a *hit* válaszol, a Krisztussal való közösség *emberi közösséggé* szélesül, a karizmáknak a *szolgáló készség* felel meg. Ezek a magatartásformák szintén egyetemesek. Mindenütt kialakulnak, ahol megvallják: „Jézus ÚR" (1 Kor 12, 3). Bennük az Egyház egyetemes közössége jelenik meg. De a három isteni ajándéknak megfelelően a három emberi magatartásforma is térben és időben nyilatkozik meg. Az *egy hit* sokféle nyelvi formában szólalhat meg, az egy gyülekezet sokféle alkotmányt ismerhet magáénak, az egy szolgálat sokféle helyi körülményhez alkalmazkodhatik.

Íme: az Egyház mint lelki valóság tér és idő felett áll. Ezért egysége objektív, azaz Isten adománya. Mindazokat magában foglalja, akik Krisztus által hisznek az Istenben bárhonnan jöttek is, bárhol élnek is. „Tehát nincs többé sem zsidó sem görög, nincs sem szolga sem szabad, nincsen férfi sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban" (Gal 3, 28). „Egy a test és egy a Lélek, aminthogy egy reménységre kaptatok elhívást is" (Ef 4, 4). Ebben a vonatkozásban az Egyház *egyes számban* kifejezhető valóság (pl. 1 Kor 10, 32). De mint Isten megtestesült Igéjének Egyháza mindenütt és mindenkor helyi gyülekezet. Az újszövetségi írók az előbbinél nem kisebb hangsúllyal beszélnek az Egyháznak erről a *többes számban* kifejezhető valóságáról (pl. tartományi egyház: 1 Kor 16, 19; helyi egyház: 2 Kor 1, 1; családi egyház: Rom 16, 5).[21] Teljes értelemben az újszövetségi Szentírás szerint ott van Egyház, ahol hirdetik Isten igéjét, megünneplik az Úr halálának emlékezetét, jelen van az egyházi hivatal egyéb karizmákkal együtt, mégha a részletekben gazdag is a változatosság (pl. a hét egyház a Jel 1, 9—3, 22-ben).

Az *egy* Egyház *sok* helyi egyház*ban* és *sok* helyi egyház*ból* áll.

Nem világot átfogó *központi intézmény* vidéki fióküzletekkel és helyi leányvállalatokkal. De nem is helyi autark gyülekezetek laza *konföderatív szervezete. Sajátos valósága* van: a részleges, helyi egyházban kifejeződik Isten népének egyetemessége és fordítva, minden megváltott ember közösségében megnyilatkozik a személyesen meghívott egyes ember helyi és időbeli kötöttsége. Itt egyúttal a kereszténységnek egy mélyen fekvő, de igen lényeges és nagyon fontos igazsága jut szóhoz. A keresztény hit szerint Isten az embert személyesen hívja meg és szólítja fel senkiével nem helyettesíthető egyéni döntésre. Ugyanakkor rögtön közösségbe, a hívők gyülekezetébe állítja, amelyből és amelyért élnie kell. Isten szava úgy érinti az embert, hogy egyszerre köti az isteni „Te"-hez és az emberi „Mi"-hez. A keresztény élet ebben a kettős kötésben marad meg és válik teherbíróvá.

Az Egyház sajátos valóságának *végső forrása* a háromságos egy Isten titka. Isten nem a zsidó monoteizmus értelmében egy, és nem a politeizmus értelmében három, hanem az egy isteni lényeg és a három isteni személy „egymásban-levésében", az atyák teológiai nyelvén „perikorézisében", a végtelen szeretet dinamikus teljességében. *Közelebbi forrása* Jézus Krisztus isten-emberi titka. Személyének misztériuma éppen abban áll, hogy embersége nem oldható fel a pusztán emberiben az isteni rovására, és istensége nem emelhető fel a tisztán istenibe az emberi kárára. A Szentháromsághoz „hasonlóan szintén a perikorézis egy bizonyos fajtájaként foghatjuk fel Jézus Krisztusban az isteni és az emberi természetnek az unio hypostatica általi egységét."[22]

A Szentháromság és Jézus Krisztus misztériumának analógiájára talán megkockáztathatjuk azt a véleményt, hogy az egyetemes Egyház egysége és a helyi egyházak sokfélesége nem egymást kioltó ellentmondások, hanem éppen ellenkezőleg, egymást gazdagító ellentétek. Az egyház egysége a helyi egyházak közösséget vállaló, egységre irányuló, együttműködésre igyekvő dinamikus „*perikorézisében*" áll fönn. De a Szentháromság és Jézus Krisztus titkának dogmatikus szabatosságra törekvő megfogalmazása körül folytatott szellemi harcok arra is intenek, hogy a történelem és a teológiatörténet ingamozgásában nehéz feladat, sőt embert meghaladó vállalkozás a helyes egyensúlyt megtar-

tani. A teológia az első századokban a Szentháromság misztériumát, hol a monasz, hol a triász irányába értelmezte, és Jézus Krisztus titkát, régen akárcsak manap, hol a monofizitizmus, hol a nesztorianizmus felé meg-megbillenve magyarázza. Nem csoda, hogy az egyháztani eszmélkedés, összefüggésben az előbbi hittételek teológiai értelmezésével, majd az elméletet követő gyakorlat, hol a sokszínűséget állította az előtérbe már-már az Egyház egységét veszélyeztetve (alulról támadt reformtörekvések), hol az egységet a sokszínűség kifakításának szándékával (VII. Gergely), olykor már-már a kizárólagosság igényével (l. Vatikáni zsinat).

Az egyensúlyt végsősoron nem az ember erőfeszítése tartja meg. Ebben a tekintetben sokat mond a janzenista Saint-Cyran gondolata: „a hit az ellentétek sorából áll, amelyeket a kegyelem tart össze."[23] Ha *a* kegyelem, akkor az Isten Lelkének ajándéka. Az egy és sok egyház dinamikus „egymásban-levésé"-re is áll, amit Lukas Vischer így fogalmaz meg: „Nem véletlen, hogy a Credo felsorolásában a Lélek után az Egyház következik. A sorrendnek jelentősége van. A Lélek teremti az Egyházat. Nem önmagából származik, és ezért csak akkor lehet az, amire meghívása szól, ha szüntelen Teremtője kezéből veszi életét."[24] Ezért könyörög az Egyház az egységért. Ezért fohászkodik az eucharisztiában, az egység szentségében az egységért: „és őrizd meg Egyházadat szándékod szerint békében, és add meg teljes egységét."

Az Egyháznak ezt az egyes és többes szám felett álló sajátos valóságát összegezi a Biblia a *koinonia* fogalmával. Pál a keresztény létet a Krisztusban való léttel alapozza meg. A Krisztussal való közösség (koinonia) az egy Lélekben (pneuma) gyökerezik, aki által a keresztségben egyetlen testet (szóma) alkotunk. „Mert ahogyan a test egy, bár sok tagja van, de a test valamennyi tagja, noha sokan vannak, mégis egy test, ugyanúgy a Krisztus is. Hiszen egy Lélek által mi is mindnyájan egy testté kereszteltettünk, akár zsidók, akár görögök, akár rabszolgák, akár szabadok, és mindnyájan egy Lélekkel itattattunk meg" (1 Kor 12, 12—13). Pál szerint a keresztség az egység fundamentuma és az eucharisztia az egység teljessége. „Az áldás pohara, amelyet megáldunk, nem a Krisztus vérével való közösségünk-e? (koinonia).

A kenyér, amelyet megtörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e? (koinonia). Mert amint egy a kenyér, egy test vagyunk sokan, akik az egy kenyérből részesedünk" (1 Kor 10, 16—17). A kenyértörés egysége az alapja a test egységének. „A Krisztussal való közösség szükségszerűen a keresztények közösségébe, a tagok egymás között fennálló társaságába torkollik."[25] A „*sancta* Eucharistia" közössége a „*sancti* Ecclesiae" közösségét szüli. Az eucharisztiában az Egyház önmagát valósítja meg. S fordítva is igaz: a „*sancti* Ecclesiae" közössége szüli a „*sancta* Eucharistia" közösségét. Az eucharisztia az Egyházban valósul meg. De minthogy az eucharisztiát helyhez kötötten, időhöz rendelten lehet ünnepelni, ezért az Egyház elsődlegesen helyi egyház. A gyülekezet az eucharisztiából meríti örömét és eszkatológikus reményét (ApCsel 2, 46), belőle bontogatja ki a testvéri szeretet ethoszát (Rom 12, 10; 2 Kor 11, 2 k.; 1 Tesz 4, 9 k.; Zsid 13, 3; Jel 21, 2—9).

Érthető tehát, hogy a helyhez kötött eucharisztikus közösség tekintete nem magára irányul csupán, hanem érdeklődéssel fordul a testvérgyülekezetek felé. A látóhatár kitágul: a helyi egyház koinoniája megnyílik az egyházak koinoniája előtt. A hit felismerését a szeretet szolgálatai követik. A helyi gyülekezetek köszöntik egymást (Rom 16, 21—23; 2 Kor 13, 12), az anyagi javakban szűkölködő egyházaknak gyűjtést szerveznek (1 Kor 16, 1—4; ApCsel 11, 27—30). Az apostolok, akik a maguk alapította egyházak vezetői, felelősséget éreznek más egyházakért. Pál említi szenvedései elszámlálásában: „Ezeken kívül még ott van naponkénti zaklatásom az összes gyülekezet gondja miatt" (2 Kor 11, 28).

Az apostoli egyház örökségét vállalja az *ősegyház*. Tudatában van, hogy az Egyház koinoniájáért az eucharisztikus koinonia kezeskedik. „Ahogyan a kenyértöredékek szét voltak szóródva a hegyeken és eggyé váltak összegyűjtve, úgy gyűljön össze egyházad királyságodban a föld határairól!" — vallja a Didakhé.[26] Még nem a hitvallások betűhív azonossága szavatolja a sokszínűség egységét, hanem az eucharisztia és a belőle fakadó szolgálatok homofoniája; az eucharisztikus teológia egyidejű ritmusán alapuló többszólamú hit- és életstílus. Utolérhetetlen tömörséggel és megfellebbezhetetlen hitelességgel írja Antiochiai

Szent Ignatiosz: „Ti azonban... teremtsétek újjá magatokat a hitben, amely az Úr teste és a szeretetben, amely Jézus Krisztus vére."[27] Az eucharisztiában a hívők egyek lesznek Krisztussal. Jeruzsálemi Szent Kürillosz szerint azért vesszük magunkhoz Krisztus testét és vérét, hogy „egytestűvé és egyvérűvé váljál vele. Így leszünk Krisztust viselőkké is; amint tagjainkat az ő teste és vére járja át. Így leszünk Péter apostol szerint az isteni természet részeseivé."[28] Egység Krisztussal a „Krisztust viselők" egysége. Damaszkuszi Szent János az eucharisztiát magyarázva fejtegeti: „Részesedésnek (metalépszisz) is nevezzük, mert általa Jézus istenségének válunk részeseivé. Közösségnek (koinonia) is hívjuk, és valóban az is, mert általa Krisztussal kerülünk közösségbe, s megkapjuk az ő testét és istenségét, sőt egymással is közösségbe kerülünk s egymáshoz kapcsolódunk. Mivel ugyanis egy kenyérből részesülünk, mindannyian Krisztus egy teste, egy vére, és egymásnak tagja leszünk, hisz egy test vagyunk."[29] Ez az egység misztérium. Szent Ágoston is így használja ezt a szót 277. sermojában: Ha ti Krisztus teste és tagjai vagytok, a ti misztériumotok az Úr asztalán van: a ti misztériumotokat kapjátok ott... Az legyetek, amit láttok és vegyétek, ami vagytok... Urunk, Krisztus bennünket jelzett így: azt akarta, hogy hozzá tartozzunk a béke és egység misztériumát saját asztalán szentelte meg."[30] Akik tehát az Úr asztalán Krisztusban hittel felismerik testi létük példaképét, azok közösségében a belső egység s a belőle fakadó öröm Krisztus tükörképe. Krisztusnak ez a megjelenítése a Lélekben történik. Ennek igazsága ihleti Szent Ireneuszt sok ízben idézett gondolatának megfogalmazására: „Ahol az Egyház, ott az Isten Lelke, és ahol az Isten Lelke, ott az Egyház és minden kegyelem: a Lélek pedig igazság."[31]

Az atyák eucharisztikus egyháztanát igazolja és élteti az ősegyház *praxisa*. A városok keresztényei a *statio urbis*ban gyülekeznek az egyetlen közös istentiszteletre (még az 5. században is). A hívők létszámának növekedése azonban szükségessé tette a helyi egyházon belül az ún. *titulusok* felállítását, kisebb kerületekben bazilikákat építenek. A sokszínűség — hisz a titulusoknak saját liturgiájuk van — a helyi egyházban is érvényesül. A megváltozott helyzetben azután megnő a püspök felelőssége saját egyháza egységéért. A püspök a konszekrált kenyérből részt küld

a titulusokba, hogy jelképezze a velük tartó közösséget. Kialakul a *fermentum* szokása. Gondot fordítanak arra, hogy több kerület gyülekezete legalább meghatározott alkalmakkor közösen vegyen részt az eucharisztiában. Másrészt, aki súlyos bűn miatt nem részesedhetett Krisztus testéből, azt kizárták a helyi egyház közösségéből. De ha vezekelt és kiengesztelődött, újból részt vehetett Krisztus és az Egyház kommuniójában.

A helyi egyház eucharisztikus veretű ekkleziológiája az ősegyházban, akárcsak az apostoli egyházban, nem érte be saját szűk határával, hanem túllátva azon, vállalta a közösséget a közeli és távoli testvéregyházakkal. Csak néhány példa szolgáljon bizonyságul: az egyetemes könyörgésekben megemlékeznek egymásról, ha püspök érkezik a gyülekezetbe, koncelebrál a gyülekezet vezetőjével, az eucharisztiát elküldik az egyházaknak jelül, hogy közösségben állnak velük. Másrészt, ha a helyi egyház kiközösít valakit, akkor a helyi gyülekezeten keresztül elveszíti a kapcsolatot a többi egyházzal is. Ez a gyakorlat — kivált a római Egyházban — ösztönözhette az *egyetemes egyházkép* kimunkálását. Csírájában már ott van Tertullianus gondolatvilágában („Una nobis et illis fides, unus Deus, idem Christus, eadem spes, eadem lavacri sacramenta. Semel dixerim, una Ecclesia sumus."[32]), majd bontakozó formában az első „római arcélű" hittudós, Cyprianus teológiájában. „Deus unus est et Christus unus (Ephes. IV, 5) et una Ecclesia, et Cathedra una super petram Domini voce fundata"[33] — írja Tertullianuson eszmélkedve, és továbbszőve gondolatát az elsők között önti szavakba „Péter katedrájá"-nak az Egyház egységét szolgáló karizmáját. Amint Krisztus teste különböző tagokból áll, úgy az egy és egyedül igaz Egyház is — Krisztus teste — különböző helyi egyházakból áll: „...una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa..."[34] Az Egyház egységének és sokaságának misztériumát, ha szabad mondani, „alulról", a *sok* helyi egyház felől éppúgy fel tudták mérni, mint „felülről", az *egy* Egyház szemszögéből. Cyprianusban tehát még nem szabad annak a római centralizmusnak a képviselőjét látni, amelynek a 11. században majd VII. Gergely lesz a megtestesítője és a 19. században az I. Vatikáni zsinat lesz a szavakba foglalója.

A Bibliában gyökerező *koinoniából* kifejlődött ezeréves ekklezio-

lógiai elméletet és gyakorlatot W. Beinert így foglalja össze: „Az Egyház az egység és sokszínűség feszültségében él, amely minden időben racionálisan egyértelmű, de tárgyilag helytelen feloldás felé törekszik, akár a centralisztikusan értett egység, akár a tagolatlan kongregacionalizmus felé. Az ősegyház lelkiszellemi ereje azonban a feszültség két pólusát megpróbálta szintézisben egyesíteni. Ez lehetővé vált, mert az egyházkép az első századokban alapvetően pneumatikus és eszkatologikus volt. Az Egyház nem kötődött helyhez és időhöz. Életerejét az úrvacsora ünnepléséből merítette, általa tagolódott Krisztus testébe. Mivel azonban az eucharisztiát nem lehet másképp, mint helyhez kötötten ünnepelni, ezért az úrvacsorai közösség egyúttal az Egyház megvalósulása. Így nem fenyegette az elspiritualizálódás veszélye. Kezdettől szoros kapcsolatban áll egymással eucharisztia és gyülekezeti vezetés, amint legvilágosabban Antiochiai Ignátiosz leveleiben láthatjuk. A gyülekezet feje a püspök, aki teljhatalmát az úrvacsorai szolgálatból vezeti le. Lelki és intézményes valóságok tökéletes egyensúlyban állnak, de mindkettő az eszkatonban bekövetkező beteljesedésre irányul. Az úrvacsorát ünneplik, „amíg el nem jön". Így a helyi egyház időleges, hazátlan csoport: paroikia, triton genosz."[35]

Közel a második ezredfordulóhoz az Egyház a 2. Vatikáni zsinaton — amint már említettük — újra felfedezte a helyi egyházat az első évezred teológiai szövegkörnyezetével együtt. Feltételezhetjük, hogy szoros összefüggésben az eucharisztia egyházképző szerepének az előtérbe állításával. Több okmányban[36] szól róla. Belőlük egyértelműen kiderül, hogy elsődlegesen az *egyházmegyét* érti rajta, amelynek pásztora, tanítója, megszentelője és vezetője a püspök a munkatársak (papok, diákonusok) segítségével. De helyi egyház a *rítus*, a *patriárkai*, *tartományi*, *nemzeti egyház* is. J. Ratzinger szerint a szokásos kifejezés gyakran három különböző valóságot jelöl: a püspökre bízott egyházat, a szocio-politikai egyházi intézményt („ein sozio-politisches Gebilde") és meghatározott eszményektől vezetett közösségeket (pl. „karizmatikus" csoportok)[37] Bár mindhárom felfogás kifejez valamit az Egyház valóságából, de nyilvánvaló, csak a püspöki egyház elégíti ki szigorú értelemben az Egyház teológiai fogalmát. Mert a helyi egyház mindig és mindenütt csak a püspökön

keresztül áll fönn a katolikus koinoniában. Szembeötlik azonban, hogy a zsinat a *plébániát* nem mondja kifejezetten helyi egyháznak, noha egyhelyütt a szükségszerűség követelményével beszél a hívő közösségek létesítéséről. „Közülük a legfontosabbak a plébániák, amelyek a püspököt helyettesítő helyi lelkipásztor vezetése alatt állnak. Ezek valamiképpen a földkerekségre kiterjedő látható egyházat teszik jelenvalóvá."[38] A zsinatot követő teológiai munkára hárult a kérdés tisztázása. Tizenöt év távlatából annyi már megállapítható, hogy az atyák érdeklődésének középpontjában a püspöki részegyház állt. Így a plébánia ekkleziológiája, ha nem maradt is a zsinat látóhatárán kívül, de mindenképpen a peremén helyezkedett el. Ma viszont egyre több hittudós látja a helyi egyház kritériumainak — az eucharisztia ünneplése, Isten igéjének hirdetése, testvéri szeretetszolgálat, közösség a pápával, közösség a testvéregyházakkal, nyitottság a világ felé — megvalósulását a plébániai közösségben.[39] A teológusok mai konszenzusát K. Rahner foglalja össze: „a helyi egyház nem az összegyház univerzumának atomokra való széteséséből keletkezik, hanem az Egyház koncentrációjából, amelyet saját eseményszerűségére fordít."[40]

Ma a zsinat után így összegezhetnénk az egyetemes és a helyi Egyház kapcsolatát a jelül s eszközül szolgáló Egyház szakramentumában: az Egyház *egyetemes* és *részleges; tér* és *idő felett* áll, ugyanakkor *helyben* és *időben* él; *egy* és *sokszínű; változatlan* és *változó;* fejünk fölé fedelet adó és otthont nyújtó *oikia*, ugyanakkor útkereső vándorló *paroikia*, *koinonia* Jézus Krisztussal és *koinonia* különböző fajú, nemű, korú, műveltségű, vérmérsékletű testvérekkel; *ekklészia* mint egyszer s mindenkorra összegyűlt nép és *ekklészia* mint állandóan gyülekező közösség; az Egyház *van*, ugyanakkor *lesz*. Mindkettő egyszerre és egymásban „*perikorézisben*" áll fönn. Mert az Egyház nem ura önmagának, hanem misztérium. Ura az Isten, akinek misztériuma az egység és a háromság és ura Jézus Krisztus, akinek misztériuma istensége és embersége.

A monostor mint helyi egyház

A monostor a nyugati cenobita hagyományban mindig helyi egyháznak tartotta magát. Kérdés azonban, hogy ez az ekkleziológiai örökség, egyrészt hogyan értékelendő, másrészt hogyan illeszkedik bele a 2. Vatikáni zsinat egyházképébe?

„A szerzetesi élet korszerű megújítása egyfelől állandó visszatérés minden keresztény élet forrásaihoz és az intézményt létrehozó eredeti szellemiséghez, másfelől az intézmény alkalmazkodása a kor megváltozott körülményeihez."[41] A megújulásban két iránya van a szellem és a lélek mozgásának. Visszamegy a kezdethez, de nem a restauráció szándékával, hanem a rekreáció ihletével, hogy tovább léphessen. I. Herwegen bencés apát tömören szép szavaival: „ősi forrás, új erő" — az újítás.

Először a *forrásokat* kutatjuk. Tehát nem Szent Benedek Regulájával kezdjük a vizsgálódást, amely az első századok szerzetességében inkább már torkolatvidék, mint a „termőföldből" (B. Steidle) feltörő forrás. A forrás Kelet és Nyugat meggyőződése szerint maga *Jézus Krisztus*, aki beszélt szegénységről, nőtlenségről, engedelmességről (Lk 14, 25—27.33.; Mt 19, 16—29)[42] és szegénységben, nőtlenségben, engedelmességben élt. A szerzetesek arra vállalkoznak, hogy Jézus igéit élettel töltsék meg[43] és Jézus életét kövessék. Történetük „imitatio Christi", azt is mondhatnánk, Jézus szavainak és tetteinek élő exegézise. „Krisztus nélkül, Krisztustól eloldódva a szerzetesség értelmetlen. Krisztus a szerzetesség kiinduló-, közép- és célpontja."[44] Jézus után az örök honvágyat ébresztő eszmény a *jeruzsálemi apostoli egyház*. (J. Daniélou: „nostalgie de l'Eglise naissante").

A *keresztény Kelet* sok helyén, Kappadókiától Felső-Egyiptomig, egymástól függetlenül cenobiumok alakulnak, amelyek a helyi egyházak keretei között eresztenek gyökeret. Az 1. század végén már sajátos közösséget alkotnak a *szűzek* és az *aszkéták*. De létalapjuk még nem a remeteség, hanem az önmegtagadás és a testvéri szeretetszolgálat. Ehhez a hagyományhoz tartozik a 4. században Szent Pakhomiosz és Nagy Szent Baszileiosz.

A *pakhomioszi iratokban* sokszor előfordul a *koinónia*. Nem az egyes kolostort jelöli, hanem a kolostorok szövetségét. A vitákban és a katekézisekben szó esik a „koinónia törvényé"-ről, a „koinó-

nia egységé"-ről, a „koinónia atyái"-ról. A szóválasztás világosan utal a jeruzsálemi egyházra (ApCsel 2, 42). *Theodorosz*, Pakhomiosz egyik tanítványa mondja: „Maga az Úr alapította a szent koinóniát, amely által megismerteti az apostoli életet azokkal, akik hozzájuk hasonlók akarnak lenni..."[45] Az egyes kolostort közösségnek (coetus) hívják. A görög fordításokban *moné*-t olvasunk, amely egyszerre jelenti a remete lakhelyét és a kolostort. Eredeti jelentése: pihenőhely a karavánutak mellett.[46] A moné-nak tehát nincs köze a *monasztérion*-hoz, amely először Philonnál bukkan fel és azt a helyet jelöli, ahol a therapeuták szemlélődnek. Athanasziosz Remete Szent Antalról írt Vitájában már ezzel a szóval jelöli Antal celláját.[47]

Nem lenne teljes Pakhomiosz kolostorainak egyháztani jellemzése, ha figyelmen kívül hagynánk az ún. *Liber patris nostri Orsiesii*-t. A jeruzsálemi apostoli egyház eszménye elevenen él Pakhomiosz kolostoraiban. *Horszieszesz* az ApCsel 4, 32-őt magyarázva írja: „Hogy pedig a mi egybegyűlt közösségünk, amely összekapcsol bennünket, Istentől származik, arra az Apostol oktatott bennünket: a jótékonyságról és a közösség ápolásáról ne feledkezzetek meg, mert az ilyen áldozat kedves az Istennek (Zsid 13, 16). Az Apostolok Cselekedeteiben is ugyanezt olvassuk: a hívők nagy serege mind egy szív, egy lélek volt, senki sem tartott sajátjának semmit, hanem mindenük közös volt (ApCsel 4, 32 k).[48] A szerző az ószövetségi teológia újszövetségi beteljesedését látja a szerzetesi közösségben: „a szerzetesek közössége Isten háza és a szentek szőlőskertje."[49] A cenobiták monostora: „a nyáj szent közössége."[50] És „ha visszatérünk hozzá, Lelkével újra felépít minket az Írás szava szerint: az Úr felépíti Jeruzsálemet és a szétszórt Izraelt összegyűjti."[51] Az elöljárók felé fordulva mondja: „számot kell adnotok az egész nyájról, amelynek élére a Szentlélek odaállított benneteket, hogy őrizzétek és legeltessétek Isten Egyházát, amelyet tulajdon vére árán szerzett."[52]

Pakhomiosz és a követlen közelében keletkezett iratokban kialakul a monostor ekkleziológiai terminológiája. Hogy a monostor helyi egyház, azt Pakhomiosz körében főként a bibliai gondolatok jelölik: Isten Lelke által épített város, Istentől ültetett szőlőskert, Krisztus vérén megvásárolt közösség, az ősegyház vagyon- és szeretetközössége.

Nagy Szent Baszileiosz a korai szerzetesség és főként a cenobium teológusa. Az Apostolok Cselekedeteinek és Pál leveleinek egyháztanát ügyes kézzel ülteti át a cenobiumba. A pünkösdi Lélek kiáradásában megszületett Egyház vagyon- és szeretetközösségét ugyanazokkal a karakterisztikus bibliai versekkel idézi emlékezetbe, mint Pakhomiosz. Az ősegyházi reminiszcenciáknál számottevőbb azonban, hogy Pál egyik kulcsfogalmát, a „*Krisztus testé*"-t (szóma Khrisztu) félreérthetetlen egyértelműséggel alkalmazza a szerzetesi közösségre. A belőle származható kérdéssel — milyen a kapcsolat a *corpus monasterii* és a *corpus Ecclesiae* között — nem foglalkozik. A szerzetesség belső, autonóm megalapozása érdekelte. A szerzetesi közösség *Krisztus szómája*, amely Baszileiosz bibliai felfogása szerint mindig *testvériség* (adelfotész). A testvériség vezetője nem apát, mint majd Benedeknél, hanem *elöljáró* (proesztósz). Nem a test feje, hanem a test *szeme.*[53] A kép bizonyára Lk 11,33—36 hasonlatából származik és ez a bibliai szövegkörnyezet a monostornak mint Krisztus testének sajátos jelleget ad.

A cenobita hagyománnyal párhuzamosan, de tőle függetlenül a monasztikus szerzetességnek egy másik típusa fejlődik ki az egyiptomi remeték között. Ezt a hagyományt *Szent Antal* képviseli, aki kivonul a pusztába és magányosan él. A tapasztalat azonban hamarosan igazolja, hogy akik a próbára tevő pusztai életre vállalkoznak, kudarcot vallhatnak. Felismerik, hogy egy tapasztalt szerzeteshez kell szegődni, aki a „Lélek hordozója". Kialakul a *tanító* (didaszkalosz) és a tanítvány kapcsolata. A didaszkalosz, úgy tűnik, az első tanítók szerepét folytatja, akiket Szent Pál az apostolokkal, prófétákkal, evangélistákkal és pásztorokkal említ együtt. A tanítók kezdetben különleges karizmák erejében működnek, később tanítói megbízást kapnak az Egyházban (pl. Órigenész). A tanítvánnyal való kapcsolat nem életre szóló, hanem csak időleges. Addig tart, míg a tanítvány nem tud megküzdeni a démoni erőkkel és a maga gyengeségeivel.

A *keresztény Nyugaton* más a helyzet. A monasztikus életeszmény nem annyira a helyi egyházak belső felhajtó erejének az eredménye, mint inkább a püspökök kezdeményező készségének a gyümölcse (Tours-i Szent Márton, Szent Ágoston). *Ágoston* szerint a szerzetes egységben él másokkal. A *monachosz* létformát a

monasz-ból származtatott magyarázattal alapozza meg.[54] Akik együtt élnek, magyarázza, egy embert alkotnak; egy a szívük, s egy a lelkük, akárcsak a jeruzsálemi egyházban. A remeteség helyére tehát a testvéri közösséget állítja. Fejtegetései mögött éppúgy kereshetünk gyakorlati tapasztalatot, mint teológiai szempontokat. Az individualista hajlamú remeteséggel, amelyet élete végén egyenesen eltévelyedésnek tartott, korán megismerkedhetett. Szemléleti fejlődésének egyes állomásait Cassiciacum, Tagasté és Hippo szerzetesközösségei jelzik. A hippoi szerzeteseknek írt Regulájában egyáltalán nem utasítja el a remetékre jellemző szemlélődő életformát (amely Órigenésztől Evagrius Ponticusig nem tulajdonított különösebb értéket az aktív életnek), hanem összeköti a szeretetszolgálattal. A teológiai szempontokat sem mellőzhetjük. Ágoston tanítása, amely szerint az emlékezet, az értelem és a szeretet visszaállítja a lélekben a Szentháromság képmását, szintén adhatott ösztönzést a felebaráti szeretet aktív életformájára. Kontemplatív és aktív élet nem antitézis, hanem szintézis. Ágoston több írása és élete arról tanúskodik, hogy a kontemplatív életnek az emberszeretetbe kell torkollania, és az apostoli buzgóságban kell kifejeződnie. Ezért nem lát ellentétet a szerzetes szemlélődő és a pap aktív élete között, sőt a kettő összekapcsolását tartja ideálisnak. Két híres beszédében (355. és 356.) kifejti azt az életformát, amelyet papjaival együtt élt az apostoli ősegyház eszménye alapján.

Pakhomiosz és Baszileiosz monostorai, bár távolságot tartanak a világtól, a liturgia szolgálatával jelen vannak a helyi egyházakban, sőt maguk is ekklésziák. Ágoston szerzetesei viszont az episzkopális egyház papjai és lelkipásztorai. A szerzetesközösség nem Krisztus teste, hanem kitüntetett tag Krisztus testében. Ágoston kolostora, legalábbis Hippo klerikális közössége, a hippoi helyi egyház része, amelynek püspöke, egyúttal a Pater monasterii is.

Nyugaton mindenekelőtt *Johannes Cassianusnak* volt döntő hatása. Tíz évig élt Egyiptomban szerzetesek között, majd Konstantinápolyon keresztül Nyugatra érkezett. A cenobiumot Istennek épült igazi lelki templomnak mondja[55], amely előtt eszkatológikus távlat nyílik, mert vonatkozásban van a „metropolis civitas"-szal, a mennyei Jeruzsálemmel.[56] Benedekre is hat a gondolat: itt, ezen a világon meg kell valósítani az Egyházat, „fel

kell tehát állítanunk az Úr szolgálatának iskoláját" (Prol 45.), ... „hogy aztán országának is méltó részesei lehessünk" (Prol 50). Cassianus érdeme, hogy az Egyiptomból magával hozott pusztai *iskola* eszményét beoltja a nyugati cenobium fiatal törzsébe. A cenobium elsősorban iskola. Tanító tevékenysége, akárcsak az Egyházé, azt a célt szolgálja, hogy az embereket közelebb vigye az Istenhez. De az iskola kerete annál inkább lazítható, minél inkább tökéletesedik a szerzetes. Az Egyház és a cenobium tanító hivatásának fonadéka a hagyomány hangsúlyozása. Amint az Egyháznak megvan a maga tanítása (dogmák) és fegyelme, úgy a monostornak is megvan a maga hagyománya és emberi őrzői. Senkinek nincs joga másokat irányítani, hacsak először alá nem veti magát ennek az élő „magisztérium"-nak. Mindezzel szervesen összefügg, hogy az elöljáró már nem a koinónia közepe (Pakhomiosz), a „test szeme" (Baszileiosz), hanem *tanító* (didaszkalosz), akinek feladata a szerzetesek oktatása, nevelése. Majd a Regula Magistri levonja belőle a következtetést: az apát tanító Krisztus megbízásából. Mi több, mint „vices Christi"-nek az a szerepe a monostorban, mint a püspöknek az egyházban. Az apát az apostolok utóda, azok tekintélyével tanít. Az Egyiptomból eredő edukatív hagyomány Cassianus és a Regula Magistri közvetítésével nagy mértékben befolyásolta Benedek Reguláját is.

Nursiai Szent Benedek szava 1500 év után azért hallható ma is, mert Kelet és Nyugat három évszázados monasztikus hagyományára támaszkodik. „Diszkrécióval" szintézist teremtett, és amint már sokan megállapították, ezt az örökséget sikeresen dúsította az őskereszténység életerőivel és a római Ordo eszményével.[57]

Benedek mértéktartását akkor értjük meg, ha Reguláját összevetjük közvetlen forrásaival. Sokat kölcsönöz a Regula Magistriből, de két lényeges pontban eltér tőle. Elveti azt a szokást, hogy az apát maga nevezze ki utódját, és feleleveníti azt a hagyományt, hogy a közösség válassza az apátot (RB 62. vö. RM 92). A Regula Magistri-ben az apát egyfajta „apostoli szukcesszió" alapján utódja kezébe adja az apáti botot. Benedek monostorában a közösség választja az apátot a 64. fejezetben megjelölt kritériumok szerint (életmódjának érdeme és tanításának bölcses-

sége). Elkerüli azt a csapdát, hogy a Szentlélek szükségszerűen a többségben lakozik. Számol azzal a lehetőséggel is, hogy rosszakaratú a közösség, netán az egész monostor (64. f). Éppen ebben a határesetben mutatkozik meg Benedek ekkleziológiájának egyik lényeges eleme. Felszólítja a helyi püspököt, a szomszéd apátokat, tovább megy, Isten népét, akadályozzák meg az ilyen választást. Jóllehet a monostor helyi egyház, de nem autark, hanem a nagyobb egyházi közösség része. A másik lényeges eltérést a Regula 3. fejezete tartalmazza: „a testvéreket meg kell hívni a tanácskozásra". Ebben a fejezetben elismeri az apát sajátos karizmáját, de azt is tudja, hogy az elöljáró karizmája csak az élő közösségben és a Regula szövegkörnyezetében érvényesülhet. Az élő közösség szinten a Lélek hordozója. Ezért az apátnak meg kell hallgatnia a testvéreket. Ugyanakkor a Lélekre való hivatkozás nem mellőzheti a Regulát, amely a hagyomány képviselője, az elődök bölcsessége. Benedek megpróbálja a három elemet — az apát karizmáját, a közösség belátását, a hagyomány bölcsességét — egyensúlyba hozni. A szintézis szépsége akkor mutatkozik meg igazán, ha ismét összehasonlítjuk a Regula Magistri-vel, amely egyoldalúan hangsúlyozza az apát szerepét, mellőzi a közösség karizmáját és a Regulát jogi kódexnek tartja. Azért ennek az egyensúly-keresésnek is van ekkleziológiai vonatkozása. Igaz, áttételesen, de annál többet mondó és kívánnivalóbb: a tanítóhivatal, az Isten népe és az áthagyományozott Szó (Biblia) egymást gazdagító kapcsolatára és annak érvényesülésére gondolunk.

Benedek Pakhomiosz, Baszileiosz és Ágoston mögé zárkózik fel, amikor sokra tartja a koinóniát (3. f.; 71, f. 72. f). Benedek vállalkozása, akárcsak elődjeié — hatalmas kísérlet: visszahódítani azt a lelkületet, amely az apostoli egyházat éltette. Az első fejezetekben izzó szavakkal szól az anakorétákról. A cenobita életformát tartja a legjobb felkészülésnek a remeteségre. De ebből nem következik szükségszerűen, hogy a cenobita élet célja a remeteség. Benedek meggyőződése: a cenobiumnak önmagában értéke van. Kitűnik a Prológus végéből: „mindhalálig megmaradunk tanítása mellett a monostorban" (50). A 73. fejezetből: „Megírtuk tehát ezt a Regulát, hogy azáltal, hogy ezt megtartjuk a monostorban, megmutassuk, hogy legalább némiképp megvan

bennünk az erkölcsös életmód és a szerzetesélet kezdete." „Aki egyébként a szerzetesélet tökéletességére igyekszik" annak többek között „Szent Baszileiosz Atyánk"-at ajánlja a figyelmébe, aki különben nem volt lelkes híve a remeteségnek.

Benedeknek az Írásokban és a szerzeteshagyományban gyökerező *szóválasztásai* szintén sokat mondanak ekkleziológiai szempontból. Akárcsak Baszileiosz, Benedek számára is a monostor: *corpus* (RB 61, 6), bár nem mondja, hogy *Krisztus* teste. De ha figyelembe vesszük a 34. fejezet 5. versében használt *membra* (tagok) szót, amely hivatkozás nélkül, de világosan utal 1 Kor 12, 27-re, akkor Benedek közössége közel kerül Baszileiosz „Krisztus testé"-hez. A monostor egyház, mert *domus Dei.* A Regulában három helyen szereʋ zə ɟəd kifejezés. A monostor gondozójáról szóló fejezetben (31, 18—19), a vendégfogadás kapcsán (53, 22) és „az apáti szék betöltésé"-vel kapcsolatban (64, 5). Mivel Isten házának belső törvénye nem a külső fegyelem — az csak eszköz —, hanem a jeruzsálemi ősegyház mintájára a vagyon- és szeretetközösség (koinónia), ezért a monostor, noha Benedek nem használja a kifejezést: *familia Dei.* Ebből ered a bencés szerzetesközösségek derűs, familiáris légköre. A monostor „*dominici scola servitii*", az Úr szolgálatának iskolája (Prol 45). De a szerzetes nem azért iratkozik be az „iskolába", hogy egyszer tanító legyen (mint az egyiptomi remeteségben), nem azért jár „iskolába", hogy valamikor anakoréta legyen (mint Cassianusnál). Benedek szerzetese nem maga választja az iskolát, Isten hívja tanítványnak. Az Írások szerint a tanítvány (mathétész) holtig tartó személyes kapcsolatban áll Jézussal és a testvérekkel (vö. Mt 12, 49—50). A Regula szavaival: „mindhalálig megmaradunk tanítása mellett" (Prol 50.) az Isten és a testvér szeretetében (vö. RB 72, 2—12; a fejezetet G. Braulik a szeretet „Kurzformel"-jének mondja). Máté szerint Jézus maga is testvér: „amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek" (25, 40).[58] Ezért látja Benedek Krisztust az apátban, a testvérekben, a betegekben, a zarándokokban, a szegényekben. A monostor végül *grex*, nyáj (pl. RB 63, 2), szegények és gazdagok, tanultak és tanulatlanok, papok és laikusok, gyermekek és idősek, bűnösök és szentek, rómaiak és barbárok con-gregációja, „összenyájasulása".

Ha a monostor *Isten háza*, akkor az apát „mutassa az *atya* jóságát"; ha a monostor *az Úr szolgálatának iskolája*, akkor az apát „mutassa a *mester* keménységét"; ha a monostor *nyáj*, akkor az apát legyen *jó pásztor*. A képekből világos, hogy az egyik nincs meg a másik nélkül. Nem ellentétekről van szó, hanem a kettő szintéziséről, a sokszínűséget képviselő közösség és az egységet kifejező apát „perikorézisé"-ről.

Szent Benedek ekkleziológiájának vázlatos áttekintése után — nem beszéltünk az Opus Dei-ről, az ókeresztény alkotmányosságot és bűnbánati fegyelmet őrző vonásairól — még arra igyekszünk válaszolni, hogy a 2. Vatikáni zsinat után milyen értelemben beszélhetünk a monostorról mint helyi egyházról. Jogi kifejezésekkel nehezen tudnánk megfogalmazni, vagy akárcsak körülírni. Mert a monostor nem püspöki egyház, nem patriarkátus, nem rítus, nem szocio-politikai intézmény, nem plébánia. Vagy ha az, akkor az nem belső lényegéből fakad, hanem a történeti fejlődésből.

Így a jogi megközelítésről, bár bizonyára találnánk termékenyítő analógiákat, lemondunk, és a zsinat szellemi sodrában keresünk választ néhány szempontot kiemelve. A monostor egyház, mert a keresztény hit alapvető realitásait fejezi ki mint *jel* és *eszköz*.

„Akinek füle van a hallásra, hallja meg, mit mond a Lélek az egyházaknak" (Prol 11). Az idézet két bibliai hely összeillesztése: Mt 11, 15 és Jel 2, 7. Az első ige *személyesen* hívja az embert, a második *közösségbe* állítja. Ez történik a *keresztségben* és ez történik a *szerzetes fogadalmában*. „A felveendő... az imateremben mindnyájuk jelenlétében ígérjen állhatatosságot, szerzetesi erkölcsök gyakorlását és engedelmességet, Isten és az ő szentjei előtt... Erről az ígéretéről készítsen kérvényt... és... tegye az oltárra" (RB 58, 17—20). A fogadalmas együtt imádkozik a közösséggel, hogy Isten végbevigye benne, amit ők már elkezdtek. A hűségért mondott közös imádság csúcspontját a „Dicsőség"-ben éri el, amely a Szentháromság isteni szeretetét dicsőíti, mint a monasztikus koinónia végső példaképét. A fogadalmas egy életre elkötelezi magát, hogy a szeretetet elfogadja, megosztja és továbbadja. Mivel a *Szentháromság* a végső forrás, maga a monostor is *egy* és *sokszínű*. Az egység nem oltja ki a Lelket a tagokban, és a sokszínűség nem szünteti meg a koinónia egységét.

A monostor ezt az *egységet* az Isten dicséretében és az eucharisztia ünneplésében éli meg, s a vagyon- és szeretetközösségben fejezi ki. A Regulának a kiközösítésről (ex-communicatio) szóló fejezeteit (23—30) is csak akkor tudjuk megérteni, ha megértjük a testvérek kommuniójának teológiai mélységét.

A monostor a testvéri egységet Isten házának „claustrum"-ában éli. De ez a *zártság nyitottság* is. Mert a monostor nemcsak önmagában koinónia, hanem testvéri közösség minden kereszténnyel, Isten minden egyházával. A bűnösökkel is. Ha a szerzetest az apát kizárja az asztal és az oratórium közösségéből, a bűnösnek akkor is kiváltságos helye van, mert a testvérek tekintete, szíve és imádsága rá irányul. És minden bűnösre. A monostornak köze van a bűnösökhöz, mert nem a „tiszták" gyülekező helye, és köze van a szentekhez, mert irgalomra talált bűnösök háza. Testvéri közösségben áll Isten szentjeivel s az angyalokkal, akik szüntelen dicsérik az Istent. És kommunióban van az egész teremtéssel, amelynek legmélyebb értelme Teremtőjének megdicsőítése. *Így* katolikus a monostor és ezért dicsőíti lankadatlan a Teremtőt.

A monostor Isten háza, *oikia*, ugyanakkor *par-oikia*. Tagjai már megszentelődtek (hégiaszmenoi: Zsid 10, 10), mégis útban vannak a megszentelődés felé (hagiazomenoi: Zsid 10, 14). Jóllehet már a nyugalom országában vannak (Zsid 4, 3), mégis áll róluk, hogy bejutnak a nyugalom országába (Zsid 4, 11).

Ezt mondja a monostor az egyházaknak. Szava annál tisztábban cseng, minél inkább meghallja az Igét, s elfogadja a Lelket. És ennek egyetlen útját ismeri Szent Benedek: „Krisztusnak egyáltalán semmit eléje ne tegyenek" (RB 72, 11).

HIRKA ANTAL

AZ EGYHÁZ IMÁDSÁGA, A ZSOLOZSMA — A BENCÉS KÖZÖSSÉG ÉLETÉBEN

Krisztus megtestesülésével emberi szóval fejezte ki párbeszédét az Atyával, ezáltal itt a földön „megzendítette azt a himnuszt, amely a mennyei hazában öröktől fogva szól".[1] Életének különböző szakaszában, különböző alkalmakkor mondott imádságáról az Evangéliumok tanúskodnak,[2] feltámadása után él és imádkozik értünk.[3]

Jézus megparancsolta, hogy amit ő cselekedett, azt mi is tegyük meg. Ezért is olvashatjuk az Apostolok Cselekedeteiben az első keresztények állhatatos imádságáról szóló tanítást: „kitartottak az apostolok tanításában és közösségében, a kenyértörésben és az imádságban".[4] Másutt is találunk utalásokat a hívek egyéni és közösségi imáira.[5] Az Egyház már korai keresztény közösségeiben folytatta azt az imádságot, amelyet Jézus földi életében foglalt szavakba, ill. amire példát adott. Éppen ennek az imának közösségi végzésével mutatkozott meg az Egyház, ehhez a későbbi korokban is hűséges volt a hívő közösség — megfogadva Jézus parancsát: „szüntelenül kell imádkozni és nem szabad belefáradni",[6] ezért a nap meghatározott óráiban imádságra gyűlt össze. Krisztus imájához kapcsolódva megszentelte a napot és az egész emberi tevékenységet. Az Eucharisztia ünneplése mellett ez a közös imádság az Egyház elsődleges feladatai közé tartozott, ebből forrásozott az örömhír hirdetése és a testvéri szeretet szolgálata.

A különböző egyházi közösségek mellett a korai szerzetesi közösségek is ebbe a keresztény hagyományba kapcsolódtak az életformájuknak megfelelő sajátos módon. Szent Benedek Atyánk is ezt az őskeresztény és szerzetesi hagyományt folytatja és alakítja.[7] Ennek nyomán a bencés monostorok saját liturgikus

hagyománnyal rendelkeztek, hiszen a monostor helyi egyházi közösség, ahol nemcsak a már meglevő formákból állt össze a zsolozsma, hanem egész felépítésében megtalálhatók a régi szerzetesi intézményekből szabadon átvett elemek, és ugyanakkor az új, a gyakorlati életből adódó igények is helyet kapnak benne.[8] (Pl. a Prima és a Completorium bevezetése,[9] az éjszakai virrasztás mindennapi megtartása,[10] a zsoltárok elosztása, stb.)

Szent Benedeknél a testvérek közössége az „Úr szolgálatának iskolája",[11] amelyben mindenkinek részt kell venni egymás és mások megszentelésével. Ez a közösség — mint az ősegyház életében is — az egyes emberek megtérésén alapul. A keresztségben történik a krisztusi életforma tudatos választása, erre a keresztségi elkötelezettségre épül a szerzetesi fogadalom is, ami által a szerzetes sajátos életformában éli meg a keresztény életet.

A keresztségen és a szerzetesi konszekráción alapuló közösség napról napra jobban törekszik az egész Krisztus-misztérium átélésére — ami elsősorban a közösen végzett liturgiában (Opus Dei) fejeződik ki. A liturgia középpontja az Eucharisztia, hiszen benne valósul meg a szerzetesi közösség egysége Krisztus szeretete által. A zsolozsma szintén együttes ünnepi dicsőítés, amely a közösség számára az Ige asztala és a dicséret áldozata.[12] Közös végzése a bencés szerzetesélet szerves része, de ugyanakkor a lelkiség forrása és a személyes ima táplálója is. A közös és az abból fakadó egyéni imádság és elmélkedés lehetősége teszi a monostort az Istennel való találkozás egyik helyévé mindenki számára.

Éppen a közösségi élet miatt válik a liturgia, az „Opus Dei"[13] mindennapos életszükségletté, életalakító tényezővé — bár nem ez a bencés rend célja és feladata, mégis középponti helyet foglal el benne. Természetesen csak akkor találunk rá a közös zsolozsmában Istenre, azaz akkor éljük meg Isten szeretetének megnyilvánulását, ha ez a szeretet testvéreinknek valódi közösségével köt össze bennünket. A zsolozsma tehát egyrészt „vertikális" jellegű (a közösség tagjainak Istennel való kapcsolatát alakítja ki), másrészt „horizontális" jellegű is (azaz a testvérek közötti egységet is jelenti és alakítja).[14]

A zsolozsma egyházi jellege, közösségi és személyes vonatkozása

Hogy a zsolozsma ünneplése igazi legyen, megkívánja az ünneplés hármas dimenzióját, ami minden igazi ünneplésnek sajátja: az egyházi dimenziót, a közösségi dimenziót és a személyes dimenziót.[15]

Maga a közösség, amely a zsolozsma ünneplésére összejött, itt és most az „*imádkozó egyház*", amely Krisztus papi művét gyakorolja, azaz „Isten tökéletes dicsőítésének és az emberek megváltásának"[16] művébe kapcsolódik. A szerzetesi közösség által végzett zsolozsma nem csupán az egyéni imák összessége, hanem általa a szerzetesek és a velük imádkozók magát az imádkozó Egyházat alkotják, és egyben az Egyház hitét fejezik ki.[17] Az imádságra egybegyűlt közösség ugyanis „teljesebben tükrözi az egy szívvel és egy szájjal Istent szüntelen dicsérő Egyház arculatát".[18] Ez a meggyőződés az első keresztény közösségek közös imádsága kapcsán alakult ki, és tovább folytatódott a szerzetesi hagyományokban. Ezáltal a közösség megőrzi és alátámasztja az Egyháznak azt a meggyőződését, hogy „az Isten népének nyilvános és közös imája méltán tartozik az Egyház elsődleges feladatai közé.[19]

A közös imádságban az Istennel való találkozás akkor lesz igazi és őszinte, ha egyúttal a *testvérek közötti egység*et is jelenti. Az Eucharisztia és a zsolozsma közös ünneplése így a *szerzetesi közösség* jelévé is válik. A mindennapi közös imádság nemcsak az egyes szerzeteseket táplálja és alakítja, hanem az egész közösséget is formálja. Szent Benedek tanítványai ugyanis nem egymás mellett élő remeték, hanem testvérek, akik „Regula és apát vezetésével küzdenek".[20] Azonban az emberi csoportosulásból nemcsak a közös rendszabály és az apátnak való engedelmesség által lesz monasztikus közösség, hanem a közösen végzett liturgia, „Opus Dei" is lényeges eleme a közösséggé-alakulásnak. Ez Szent Benedek Regulájából különösen akkor tűnik ki, ha abban a következő néhány dologra ilyen szempontból figyelünk:

Már az újonnan belépőnél is az egyik szempont, amit mérlegelni kell, hogy „*buzgó-e az Isten-szolgálatában*":[21] az imádság közös végzésében mutatott buzgóság egyik jele lehet annak, hogy a jelölt majd készségesen vesz részt a közösség egész életében is.

Ugyanennek a készségnek, buzgóságnak kell ugyanis megmutatkozni az egész szerzetesélet folyamán is: napról napra és naponta többször is az adott jelre abba kell hagyni minden eddigi munkát, olvasást, hogy az *egész közösség összegyülekezhessék* az imádságra. Szent Benedek az apát feladatának tartja az istenszolgálat idejének jelzéséről való gondoskodást,[22] hiszen a pásztor és az atya feladata, hogy összegyűjtse a közösséget az imádságra, és már ez az egy helyre való gyülekezés is a közösség alakulásának jelévé válik minden alkalommal. Szent Benedek külön fejezetet szentel Regulájában azoknak, akik késve érkeznek.[23] A későnjövők magukat rekesztik ki a közösségből, csak részben kapcsolódhatnak a közös imához („ne álljon a helyére a karban"), mégis meg kell jelenniük a közösségben. Az Opus Dei ünnepléséhez ugyanis az egész közösség minden tagjának jelenléte szükséges, mert a liturgikus összejövetel mindenkinek élő közössége Krisztusban.

Az „útra küldött testvérek"[24] *fizikai távollétét* pótolja a közös imádságban való egység — egyrészt a távollevők részéről: „amint lehet, végezzék el magukban (t. i. az elrendelt imaórákat) és köteles szolgálatuk teljesítését ne mulasszák el",[25] másrészt a közösség részéről: „az istenszolgálat végén egy imádsággal mindig emlékezzenek meg a távollevőkről".[26] Ezenkívül az elindulás előtt és a visszaérkezés után közösen imádkoznak (a közösség és az eltávozók). Ezen imádságok által az adott közösség közös imádságához kapcsolódik az is, aki esetleg fizikailag távol van, és visszaérkezve újra megtalálja helyét a szerzetescsaládban a testvéri imádságban.

A szerzetesi *exkommunikáció* (kiközösítés) büntetésével vagy megfosztották az illetőt az Opus Dei-n való cselekvő részvételtől,[27] vagy pedig egészen kizárták onnan, míg kellő elégtételt nem ad.[28] Az előbbiekből érezhető ennek a büntetésnek a súlyos volta. A kapcsolat az ilyennel sem szűnik meg teljesen, hiszen a közösségben imádkoznak érte és az apát kötelessége, hogy megtalálja a legmegfelelőbb eszközöket a közösség fenntartására (pl. küldjön hozzá testvéreket, akik titokban vigasztalják[29]) és helyreállítására. Az elégtételadás után a közös imádság végeztével kerül sor a kiengesztelődésre, a közösségbe való újra visszavételre,[30] mialatt a kiközösített néma imádságával vesz részt a közös istenszolgálaton, míg a közös zsoltározásba be nem kapcsolódhat.

Az egész közösség *szerkezetének* és *sorrendjének* kell tükröződni a közös imádságon való részvételen is,[31] ahogy „belépésük ideje és életük érdeme meghatározza." Az apát ettől csak a papoknak, diákonusoknak, és klerikusoknak adhat kivételt.[32] Tehát a testvérek „ebben a sorrendben járuljanak a békecsókhoz, az áldozáshoz, eszerint énekeljék a zsoltárokat és álljanak a kórusban". Mindezzel azt akarja Szent Benedek aláhúzni, hogy a mindennapi életnek, munkának, olvasásnak, étkezésnek (ahol ugyanez a szerkezet és sorrend szerepel) az igazi egységesítő alapja a közösségben végzett imádságban van.

Természetesen akkor válik igazán közösségivé, egyházi-jellegűvé az imádság, ha *személyes* is: mindenki szabadon csatlakozik a közösségi imához, tevékenyen és tudatosan részt vesz benne (úgy, hogy „elménk megegyezzék szavunkkal")[33] — így válik igazi jelévé egymás kölcsönös elfogadásának a lélek és a szív egységében, így fejezi ki a hangok egységén keresztül a lelkek belső egységét.[34] Ha a zsolozsmán résztvevők mindegyike törekszik az Istennel való személyes beszélgetésre a hitben, ha a formális és külsődleges elemek (antifonák, feleletek, énekek, stb.) eszközökké válnak az Istennel való kapcsolat egyre mélyebb átéléséhez, akkor válik valójában közösségivé, egyházi-jellegűvé a közösen ünnepelt zsolozsma. Ennek az utóbbinak hatékonyságát segíti elő a zsolozsmába iktatott szent csend is („hogy a Szentlélek szava minél teljesebben visszhangozzék a szívekben, és hogy a *személyes imádkozást* jobban hozzákapcsoljuk Isten igéjéhez és az Egyház nyilvánosan felhangzó szavához").[35] A csend perceiben ugyanis a Szentlélek „maga könyörög helyettünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal").[36] A monostorban a külső csend előírása[37] is azt célozza, hogy a szerzetesek általa könnyebben eljussanak a belső csendre, — mégis szükség van a zsolozsmába beiktatott csendre is, ami segít, hogy a hallott ige belénk hatoljon, elmélyüljön, és a válasz is megfogalmazódjék bennünk.

Szent Benedek módosította a régi keleti zsoltározásmódot, amelyben a zsoltár elmondása az Isten Igéjének hallgatását jelenti és előkészületet az igazi imádságra, amely mindig az egyes zsoltár elhangzása után bontakozott ki, majd a „zsoltárkönyörgésben" zárult le. Ebben az átmeneti időszakban a zsoltárok közötti imádság elhagyásával tulajdonképpen a zsolozsmának egy lényeges

mozzanat nyert más megvalósítási formát: „a meghallgatás és a felelet két alkalma helyett csak egy megszakítatlan recitáció maradt, ahol az ember hangja és az Isten hangja egyetlen kiáltássá olvad össze".[38] Ezen a ponton is — mint sok más helyen — Szent Benedek alkalmazkodott a nyugati ember lelki alkatához, amikor módosítva vette át a keleti szerzetesi hagyományt. Mégis a Regulában a zsoltárokból vett idézetek arról tanúskodnak, hogy Szent Benedek a zsoltárokból táplálkozott, mélyen megértette azok belső tartalmát, úgy is mint az embernek szóló isteni szót, de úgy is mint az ember szavát Istenhez. Magában a zsoltároskönyvben is többször váltakozik Isten hangja és az ember kiáltása. A szerzetes pedig akinek „elméje megegyezik szavával"[33] a zsoltárok esetében is, imádkozás közben megtapasztalhatja az Isten szavának és az ember válaszának összefonódottságát, és így válnak a zsoltárok igazi személyes imádságokká.

Mivel *az egész ember* vesz részt a közös imádságban, éppen ezért a külső jelek is az Istennel való személyes kapcsolat kialakulásának elősegítői.

Ilyen külső jel, az istentisztelet integráns része, az *éneklés*, amely „mutatja, hogy Isten dicséretében mennyire összeforrtak a szívek",[39] és kifejezésre juttatja, hogy Isten szavára adott feleletünk „az Istent dicsérő lélek mélységeiből tör elő".[40] Célja tehát nem esztétikai élvezet nyújtása vagy a történeti régiség őrzése, hanem az imádkozó közösség segítése az Istennel és egymással kialakítandó kapcsolat megvalósításában és az ünneplésben.

Hasonlóképpen *jel* az is, hogy meghatározott időben összejönnek az ima helyén — ez annak a vágynak a jele, hogy a közösség Egyház akar lenni. A kimondott szavak és felkiáltások belső tudatvilágunk kitörései, általa tudatosodik a közösség könyörgése és istendicsérete. A felöltött ruha jelenti, hogy egész lényünk Krisztust öltötte magára.[41] Testtartásunk állandó odafigyelésünket, készségünket jelzi.

A hitben gyökerező liturgikus közösség ezen jeleken keresztül teszi nyilvánvalóvá, hogy Krisztus misztériumaiban részesedik, és Krisztus élő jelenlétét másokkal is közölni szeretné.[42] Ezekkel fejezzük ki egymás kölcsönös elfogadását, a lélek és a szív belső egységét.[34] Mindezek tehát a közös imádság személyes voltát segítik elő.

A zsolozsma kiemelt idő a szerzetesközösség életében

A közös zsolozsma imaórái nemcsak a fizikai idő bizonyos ismétlődő voltát jelentik (amit a görögben „chronosz"-nak neveztek), hanem olyan időt is, amely az üdvösségtörténet mozzanatait jeleníti meg (ez a „kairosz") hogy ebben Istennel találkozhassunk).[43]

A keresztény embernek — és így a szerzetesnek is — kötelessége a *szüntelen imádság*.[44] Szó szerinti értelemben erre nem vagyunk képesek, ezért a közös imádság órái *kiemelkedő időpontok* — ezt készítik elő és ebből fakadnak egyéni imádságaink.[45] Minden imaóra tehát Krisztus órája, amelyet a szerzetesközösség napközben többször beilleszt idejébe — hiszen Krisztus van itt jelen, ő imádkozik a közösségben[46] — minden imaóra abba az órába helyez minket, amelyben Jézus megvalósította az ő húsvéti átmenetét,[47] és amelyben beteljesítette és állandóan beteljesíti a megígért üdvösséget.

Pontosan emiatt a közös zsolozsmának (Opus Dei-nek) kell saját ritmusa szerint elrendezni a szerzetesi közösség napját: „Az istenszolgálatnak semmit elébe ne tegyenek!"[48]. Épp a zsolozsma közös imádkozásával és az Eucharisztia közös ünneplésével első helyre kerülnek azok az időpontok, amelyekben a közösség tagjai Istennel találkoznak. Természetesen a munka és az egyéni imádság, olvasás (lectio divina) is a szerzetesélet lényeges eleméhez tartozik, azok is az istenszolgálat eszközei, mégis az istenkereső és a vele állandó kapcsolatba maradni akaró szerzetes életének legfőbb kifejezési formáját a közös istentiszteletben találja meg.

A keresztény embernek (és így a szerzetesnek is), bár meg van híva a közösségi istentiszteletre, a szobájába is el kell vonulnia, hogy titokban imádkozzék az Atyához[49] — ennek az *egyéni* imának a hatékonyságát, lendületét biztosítja az, hogy az egyes kiemelt időpontokban együttesen imádkozik. A közösség Istennel megkezdett beszélgetésének mintegy folytatása lesz az egyéni imádság. A közös zsolozsma ugyanis minden szerzetest előkészít arra, hogy lelkét megnyissa „az isteni kegyelem belső ihletésének",[50] és így „imádkozni tudjon magában ... csendesen ... könnyek között és bensőséges szívvel".[51] Ezért is volt és marad célszerű a zsolozsma és az egyéb elfoglaltságok közé bizonyos közbeeső időszakot iktatni.

Szent Benedek ezt a módját választotta a „szüntelen imád-

ság"-nak: a szerzetesek napjában többször (kevésbé hosszú) imádságra jönnek össze, és megőrzik az állandó éberség lelkületét, a készenlétet az imádságra. Nem sürget szüntelen szóbeli imádságot (bár megemlíti: „a mi szentatyáink nagy serényen egy nap alatt teljesítették azt, amelyet mi restek bárcsak egy teljes hét alatt elvégeznénk")[52], nem állítja szerzetesei elé példaként néhány keleti szerzetesatya szinte sport-szerűen végzett ima-teljesítményeit, de józan mérséklettel az állandó Istenre figyelésre buzdít.[53]

A zsolozsma kapcsolata az Eucharisztiával

A zsolozsma is — akárcsak a vele szoros kapcsolatban lévő Eucharisztia — *emlékezés* (memoriale), de nem csupán külsődleges, hanem az üdvösség eseményének jelenné tevője is — és ennek kezdete, lényege és teljessége Krisztus.[54] Hippolytus a Traditio Apostolicában ezt így fejezi ki: az imaórák „emlékeztetők arra, amit Krisztus tett".[55]

A szerzetes közösség, mint „Krisztus nevében" összejött közösség (Ecclesia) imádságában jelen van Krisztus[56] — ezért a liturgikus ima természeténél fogva „üdvözítő esemény".[57] Ha jelenvalóvá válik Krisztus misztériuma az Opus Dei ünneplésében, akkor a közösség tagjai hittel és odaadással kapcsolatba kerülhetnek ezzel a misztériummal.

Az Eucharisztia esetében ez az emlékezés (memoriale) kettős: Krisztus áldozatában valóságosan jelenvaló hálaadás és dicséret, és egyben a Megváltó testével és vérével való közösség személyes megtapasztalása. A zsolozsma és az Eucharisztia között kölcsönös hatás jön létre: egyrészt előkészület a zsolozsma, ugyanakkor az Eucharisztia meghosszabbítása is — kiterjeszti a hálaadást a nap különböző óráira. Az Opus Dei az üdvösség történetének „imádságos emlékezete" — hasonlóan az Eucharisztiához, (ezért is lehet „sacrificium spirituale" —, „lelki áldozat"-nak nevezni). Éppen ezért a zsolozsma is felöleli az egész Krisztus-misztérium ünneplését: az üdvösség meghirdetését, annak beteljesülését Krisztusban, továbbfolytatódását az Egyházban az eszkatológikus teljességig.

Naponta, hetenként és évenként a zsolozsmában is a húsvéti eseményt ünnepeljük elsősorban és kiemelt módon. Például naponta: a Laudes, az Eucharisztia és a Vesperás hármasban egységet alkotnak; a Laudesben elsősorban Jézus feltámadására, a Vesperásban inkább halálára emlékezünk (előre és visszautalunk az Eucharisztia ünneplésére). A Vigíliában pedig Jézus újraeljövetelének várása a kiemelkedő mozzanat. A hét folyamán elsősorban a vasárnapi zsolozsma emeli ki a húsvéti misztériumot. Az egyházi évben pedig kiemelkedő idő a húsvéti idő (az ezt bevezető szent negyvennappal).

Már Antiochiai Szent Ignác írja, hogy „az Úr testének és vérének tápláléka kapcsolja össze az egész testvéri közösséget"[58]. Ugyanezt fejezte ki a II. Vatikáni Zsinat dokumentumaiban,[59] és ennek nyomán a Statumunk is: "A liturgia középpontja, szíve az Eucharisztia ... Benne valósul meg a szerzetesi közösség egysége Krisztus szeretetében".[60] Mégis Szent Benedek Regulájában elég kevés utalást találunk az Eucharisztiára, szentmisére. Valószínűleg a monostorokban akkor csak vasárnap és ünnepnap tartottak eucharisztikus ünneplést[61]. Azt kell mondani, hogy a bencés Regulában a közösség egységét megvalósító isteni ajándékot elsősorban nem az eucharisztikus ünneplésben, hanem napjában többször a közös zsolozsma ünneplésében kapja meg a közösség: Szent Benedek hitt ennek hatékonyságában és egységesítő erejében, ezért a mindennapi életben ezt tartja legfontosabbnak. Ha ma úgy alakult a helyzet, hogy az Eucharisztia ünneplése mindennapos lett, mégsem kell megfeledkeznünk a közös ima egységteremtő hatásáról.

A zsolozsma szerepe a szerzetesi lelkiség alakításában

A monasztikus szerzetesi lelkiségnek csak néhány elemét emeljük ki (a teljesség igénye nélkül) ebből a szempontból.

Az *objektív lelkiség*, melyet az üdvösség történetének a liturgikus ünneplésben való kifejlődése határoz meg, egyik fajtája ennek a lelkiségnek. A szerzetes megtérése után Krisztusba vetett hitből és az ő üdvötadó jelenlétéből él. A közösség és vele a szerzetes is, az ünneplésben megtalálja saját növekedésének ritmusát:

a misztériumhoz igyekszik alakulni annak különböző szempontjai szerint — ahogy az feltárul az egyes liturgikus időkben és ünnepnapokon.

A *közösségi lelkiség*et az életközösség határozza meg. A közösség átéli Isten szeretetét a közös imádságban, és ez megerősíti a testvérek közötti szeretetet. A zsolozsma közösségi dimenziójáról már a korábbiakban volt szó bővebben.

Az *Istennel való beszélgetés* és *szemlélődés* lelkiségét az Isten Igéjével való kapcsolat és az imádság határozza meg. A közösen végzett zsolozsmának és az abból fakadó és az azt megelőző egyéni imának nagy jelentősége van a szerzetesi lelkiség alakításában. Mivel Krisztus tagjai vagyunk, Istent Atyánknak merjük szólítani, egyúttal ezért az imádság ősi szerzetesi meghatározása szerint: „beszélgetés az Atya és fia között"[62]. Hogy valóságos lelki érték legyen az imádság, arra kell törekedni, hogy az ünneplők mindegyike egész szívvel törekedjék az Istennel való beszélgetésre, mindennap hatoljon mélyre az imában. Éppen ezért lesz a zsolozsma a szerzetes napjának csúcsa és forrása, mivel elősegíti az Istennel való beszélgetés és szemlélődés lelkiségének kialakulását, amely által eljut az Úr dicsőségének mind elmélyültebb szemléletére és „maga is ugyanazon képmássá változik át"[63]. Az Istennel való belső kapcsolat — mint a szerzetesélet lényeges vonása — tudja csak megvédeni a közösséget (és egyes tagjait) a zsolozsma lélektelen végzésének veszélyétől. Ezt a kapcsolatot Isten Igéjének állandó olvasása és elmélkedése is táplálja.

Egész életünket el kell töltenie a *hála és dicséret lelkületének* Isten csodás tetteiért: „Krisztusban vagyunk hivatva az örökségre, melyre az ő végzése szerint lettünk rendelve . . . ezzel magasztaljuk dicsőségét"[64]. Éppen ezért „ezekben az időkben *mondjunk dicséretet* Teremtőnknek igazságos ítéletei miatt"[65] és az „angyalokhoz csatlakozunk dicsőítésünkkel"[66]. Ezt akarja kiemelni Szent Benedek azzal is, hogy a „Laudate"-zsoltárokat (148—150. zsoltárokat) minden nap a Laudesben elimádkoztatja[67]. A szerzetes, mint az „imádság embere"[68] úgy imádkozik, hogy szava által minden teremtmény áldja az Úr nevét. A mindennapi zsolozsma tehát egy része annak a dicséretnek, amelyet az egész teremtés nyújt Alkotójának. Az ember legfőbb hivatása: értelmes kifejezést adni ennek az egyetemes dicséretnek. Az

Egyház (a szerzetesközösség) hangot ad a teremtés dicséretének.

Az imának ez a szolgálata sajátos *karizma*, amelyet a Szentlélek a szerzetesközösségre bízott sajátos szolgálataként „Krisztus testének építésére"[69]. A közösségen belül és a közösségen túl is gyakorolják ezt a szolgálatot mindenki javára. A szerzetesek ebben a vonatkozásban „egyedülállóan Isten tiszteletére és a mennyei dolgok feltétlen szeretetére teszik életüket . . . az egész emberiségért a mindenség Urának szentelik magukat . . . papságukat a maguk és a többi ember nevében gyakorolják".[70] Mind imádságuk, mind pedig imájuk által alakított életük révén mutatják meg, hogy milyen szerepet tölthetnek be az emberiség Istenhez térítésében[71]. Ezt a „Krisztus testének növelésére" végzett szolgálatot elsősorban a zsolozsmán keresztül gyakorolják. Itt kapcsolódhatnak a szerzetesközösség imádságához mindazok, akik meglátogatják a monostort, mert a zsolozsma nyitott minden közösen imádkozni akaró számára.

„A lelkiélet nem korlátozódhat a liturgián való részvételre"[72], éppen ezért a közösen végzett külső liturgia és az azt követő belső liturgia — a „szív imádsága"[73] — kiegészíti egymást. Amit a szerzetes a közös liturgiában testvérei között megtanult, azt kell tovább ünnepelnie, tovább a nap folyamán, mindenkinek egyéni ritmusa szerint. Így kapcsolódik össze a templomi istentisztelet a szív liturgiájával és készíti elő a „mennyei liturgiát".

CZIRÁKI LÁSZLÓ

A BENCÉSEK AZ EMBERISÉG ÉS AZ EGYHÁZ SZOLGÁLATÁBAN

Benedeki nyomokon a modern kultúrában

Amikor Leslie Newbigin a ma történelmét vizsgálja, és annak biblikus magyarázatát adja, arra a megállapításra jut, hogy egyes népek számára az evangélium felvétele, a belőle fakadó életmód olyan fermentum, olyan erő, amely dinamikussá változtatja az addig sztatikus népi kultúrákat, és bevezeti a történelembe azokat a népeket, amelyeknek eddig nem volt történelmük.

Másfelől tudjuk, hogy a népvándorlás majdnem tabula rasa-t csinált az emberiség addigi eredményeiből, kultúrájából. De Benedek fiai visszavonulva várszerű monostoruk falai mögé, celláik mélyén, scriptoriumuk gyertyafényénél másolták az antik világ tudományos és irodalmi emlékeit, *Platont, Arisztotelészt, Szophoklészt, Liviust, Horatiust, Vergiliust és Tacitust,* de másolták *Démokritoszt is, Lukianoszt is, Lucretiust* is, vagyis az anyagelvű írókat. Így nem diszkriminálva világnézeti alapon, lehetőséget adtak arra, hogy ezek a középkorban mellőzött gondolkodók újraéledjenek a reneszánszban és a barokk utáni felvilágosodásban.

A Szent Benedek Rend talán akkor tette az emberiségnek a legnagyobb szolgálatot a szellemi és az anyagi kultúrában a hittérítés munkáján kívül, amikor az *ókori kultúrát átmentette az újkorba.* A bencés századok — ahogy Newman mondja — a VII-től a XII-ig — összekapcsolták a Római Impérium Európáját azzal a XIII. és XIV. századbeli *humanista Európával,* amiből Amerika, Ázsia, Ausztrália és Afrika művelt része kinőtt. Kuplungolási művelet volt ez. Talán *páratlan* az *egész világtörténelemben.* A bencések e rejtve végzett munkája nélkül nem lenne eposzköltészet,

hisz Homérosztól és Vergiliustól tanult Tasso, Tassótól Zrínyi, Zrínyitől Arany János. És hol állna a drámaírás? Vajon Shakespeare Shakespeare-ré lehetett volna a görög drámák és Plutarkhosz nélkül? Nem tudjuk, de antik tárgyú drámái nem lettek volna (Julius Caesar, Coriolanus). Berzsenyi és Carducci ódái visszhangoztak volna a múlt század első ill. második felében, ha Horatiusról sosem hallottak volna Európában? Goethe idilli verse, a Hermann und Dorothea megszületett volna, ha a hexameterekben írt antik műveket nem másolják le az utókor számára a névtelen bencés kezek? Az Iphigenia Taurisban című Goethe-dráma sem íródhatott másképp, csak úgy, hogy Euripidész hasonló című műveit lemásolták valahol Európában.

Így alakult ki egy szellemi folytonosság Európa régmúltja és közelebbi múltja között, és így lehet fejlődésről beszélni, újjászületésről, felvilágosodásról.

Ha a katolikus Egyháznak és a kereszténységnek ma van régóta meg nem oldott problémája, akkor ez a keresztények látható egysége. És a XX. század közepe táján, a II. világháború kellős közepében akadt valaki, egy református lelkész Svájcból, aki egész életét erre a kérdésre tette fel: Roger Schutz. Ő a szerzetesség előtörténetét tanulmányozta egészen Szent Benedekig bezárólag, és erről a témáról írt disszertációt is. Témája nemcsak ürügy volt a tudományos kutatásra, hanem egy új élet forrása is. Ő *az életében akart valamit megvalósítani abból, amit annak idején Szent Benedek meg tudott teremteni.* Roger testvér Subiacóját Taizének hívják, azóta ez lett az ő Montecassinója is. A népvándorlás helyett a II. világháború szolgált akciója hátteréül. Hozzá is jöttek, majd sereglettek, most már szinte özönlenek az emberek, akik szomjúhozzák a hitet és a magasabb erkölcsiséget. *Szent Benedek Reguláját vette alapul,* a modern időkhöz alkalmazva.

Roger Schutz és 70—80 társának az élete engesztelő áldozat a keresztények egységéért. E mozgalom virágkorát kb. a 60-as évek derekán érte el, amikor még szembetűnőek voltak benne, liturgiájukban, életvitelükben *a benedeki vonások.* Ma mintha az odaáramló ifjúság irányítása kiment volna a taizéi testvérek kezéből, és a vallási szempont helyett a társadalmi lenne az erősebb. E változást a telep alaposabb ismerője azzal igyekszik magyarázni, hogy a katolikus Egyház részéről komoly, határo-

zott lépés mai napig sem történt a látható egység, akár az intercommunio megvalósításáért. XXIII. János ökümenikus tavasznak nevezte Taizét. Ma is kétségtelenül nagy vallási és hitbuzgalmi centrum ez a burgundiai falu a köréje települt sátorvárossal. A szerzetességnek ez az új hajtása a protestantizmusban *elképzelhetetlen Szent Benedek és fiainak működése nélkül.* Aki ismeri Schutz műveit, naplóját, az nem kételkedik ebben. A tízes csoportokban való élet, étkezés, a testi munka megbecsülése, a vendégek szeretete, a környező táj kézművesiparánál olcsóbb munka, s az, hogy az idősebb testvér előtt tárja fel ki-ki lelki problémáit stb. mind regulai eredetű motívum ebben a modern szerzetesi közösségben.

Bevezetésképpen arra utaltunk tehát, hogy a bencés rend és eszmevilága hogyan sugárzott szerteszét, és társadalmi változásokban, az egyházi élet tendenciáiban is fellelhető a hatása. Nekünk most, adott témánk megvilágításakor, azt kell eldönteniink, vajon külön kell-e választani azt a szolgálatot, amelyet a rend az emberiség javára teljesített, attól, amelyben az Egyháznak jött segítségére? Az anyag maga mondja meg, melyik a helyes út. Mivel az Egyház a maga milliós tömegeivel az emberiség tagja, és mivel az Egyháznak éppúgy feladata az emberiség boldogulásának elősegítése, mint bármely egyénnek vagy közösségnek, még annak is, amely nem hívő, kár lenne külön fejezetben tárgyalni az inkább profán és külön fejezetben a vallásos hatásokat, szolgálatokat. E kettő egybe fonódik. Adott esetekben megjelöljük, hogy ez vagy az a bencés tevékenység inkább a katolikus Egyház akkori pillanatnyi célkitűzését szolgálja-e vagy inkább az összemberiségét. Bármely társadalmi tömörülésnek, akármilyen eszme a létalapja, valóságos létalapja csak egy lehet: az emberiség boldogítása, javának elősegítése, bajainak orvoslása. Gasquet kardinális Sketch of Monastic History című művében „kimutatja, hogy a szerzeteseknek a népek megtérítéséhez használt módszereik ugyanazok, mint amelyekkel a civilizációt honosították meg náluk. A két folyamat párhuzamosan haladt" (Ld. Butler: Le monachisme bénédictin, 334.).

A civilizáció úttörői

Amikor Daniel-Rops A barbárok korának egyháza című művében a benedeki eszme terjedését elemzi, dicséri a Rendalapító bölcsességét. A Rend történelmi szerepét, századokon át irányító szellemiségét azzal magyarázza, hogy a Regula kitűnő szabálykönyv. Annak az olvasással kapcsolatos fejezetéből kiindulva számítást végez: „egy bencés szellemi önképzésre évi 1265 órát fordíthatott, s ez lehetővé tette, hogy az ötven éven át monostorban élő szerzetes nyolcezer könyvet olvashasson el (amikor egy akkori könyvtár néhány száz kötettel is alig rendelkezett)! Chateaubriand szerint a kolostorok a civilizáció erődei voltak. A szellemi élet fellendülése Szent Benedek halála után egy másik nemes gondolkodású embernek köszönhető: Cassiodorusnak. „Tény az, hogy a széles látókörű és tapasztalatokban meglepően gazdag Cassiodorus késői hivatása ellenére felállította Viváriumában a *szerzetesi élet e sajátos formáját: egészen az imának és a tudománynak szentelt életet.* Azt, amit előzően Szent Benedek már beiktatott Regulájába. És ez nyitotta meg a kereszténység történetében a művelődés új korszakát" (I. Schuster: Saint Bénoît et son temps). A kolostorok Isten munkásainak testületét alkották. Valami különös titkuknak kellett lenniük a szerzeteseknek, hogy olyan hatásosan át tudták alakítani a barbár népeket. Fulda, Canterbury, Sankt Gallen, Salzburg és Pannonhalma sajátos légkört teremtettek maguk körül, melyben a kereszténység ifjú hajtásai kibontakozhattak.

A monostor szószékké vált a szerzetes apostol számára, hatásuk titka pedig *a közösségi élet* és annak példája. „A szerzetes kiváltképp apostol, de hittérítő tevékenysége nem egyetlen egyén akciója. Egy elszigetelt ember, legyen az szent, még mindig csak egy ember. Még Xavéri Szent Ferenc sem tudott megtéríteni egy nemzetet sem, vagy egyházat alapítani sem Indiában, sem Japánban. A keresztény élet nem csupán az egyén élete, hanem a közösségé . . . Ahhoz, hogy egy nemzet kereszténnyé legyen, a nemzet tagjainak nem egyszerű törvényeket és egyházi szabályokat kell adni, hanem a *keresztény közösség hatékony modelljét* kell előttük élni" (Gasquet: Sketch of Monastic History, id. Butler, 334.). A monostor, a maga mintaszerű és mindennapos életével

az a modell, az a titok, amely át tudta formálni a barbárokat, angol, frank, német vagy magyar nemzetté. Gasquet szerint a keresztény kultúrának és hitnek ez az együttes átültetése tanulatlan népek lelkébe nem eredeti bencés módszer. A római Nursiai Benedekben élt az a mértéktartás, amely őseit vezette idegen földön kolóniák létesítésekor. A monostorok a béke, a tudás, a művészi érzék garnizonjai voltak, fegyvereik az imádság és a segíteni akarás.

Ezt a térítő, civilizáló munkát elemzi Brewer professzor (id. Butler, 332). A nyers angol-szászoknak leckét adtak a szerzetesek takarékosságból, rendszeretetből, s a rablás helyett a munkából való megélést tanították. És „ha az emberek tudják, hogyan kell hasznosítani egy farmot, alácsövezni, tudományosan művelni a talajt; ha tudják, hogyan kell kollégiumot építeni, jelentősebb épületeket hogy kell karbantartani, ha megtanulták értékelni a takarékosságot, a pontosságot és a szorgalmat; és ami ennél is több, ha megismerik a társas élet apró kötelezettségeit; ha látjuk kifejlődni a természetszerű kölcsönös tisztelet íratlan törvényeit az emberek között, a jólneveltség és az udvariasság szabályait, akkor elmondhatjuk, ezek mind a monostorból származnak" — írja egy angol tudós.

Nem kevésbé fontos Hippolyte Taine bizonysága: „a Benedek-rendi szerzetes tüskék és bokrok között ágakból font kunyhót magának . . . Társaival feltöri a földet és épít. A rend szabályai szerint mindennap két órát tölt olvasással, hét órát pedig kézi munkával . . . értelem által szabályozott munkájával, melyben lelkiismerete és a jövőre való tekintet vezérli, többet hoz létre, mint a világi ember. Józan, szabályszerű, gazdaságos életmódja mellett kevesebbel beéri, mint amaz . . . Felszedi a nyomorultakat, táplálja, foglalkoztatja, megházasítja őket; a szentélyek körül koldusok, szökevények, jobbágyok és kóborlók keresnek oltalmat. Tanyáikból lassanként falu, majd mezőváros lesz, mert az ember, mihelyt aratásra számíthat, szívesen műveli a földet, s ha gyermekét eltarthatja, családatyává lesz. Így keletkeznek új középpontok a földművelés és ipar számára, melyek azután a népesedésre nézve is új középpontok lesznek" (Les Origines de la France Contemporaine, id. Szalay J.: Szent Benedek élete és műve, 159.). Ebben a kultúrát terjesztő munkában a lelki

tényezők az erőforrások. Elsősorban Krisztus példája és kegyelme, a Rendalapító bölcs tanítása és a testvérek egymást elviselő alázata.

„Templomok nőttek, városok támadtak, élet az Úrnak..."

Szent Benedek Atyánk egyik legfontosabb jellemvonása a szilárdság. Nem szerette az ingadozó embereket (Reg. 43. fej.). A stabilitás fogalma az egész benedeki szabálykönyv állandóan visszatérő motívuma. Azokban a századokban, amikor ő és rendje kezdi betölteni történeti szerepét, minden ingatag volt a széthulló római birodalom területén, csak az ő tanítása, rendjének szervezete és szelleme maradt ugyanaz. A bencés monostorok a stabilizáció központjai.

De Benedek nem csupán törvényeket tudott komponálni, hanem értett az építés művészetéhez is. Nem véletlen tehát, hogy fiaiban megvolt az építés vágya, mert megvolt annak elengedhetetlen feltétele, a béke. Így alakultak települések, várak, városok egy-egy monostor körül. „Valamennyi római kori település, olyik fontosabb vár vagy a zarándokok körében népszerű kolostor közelében új negyed épül, a város... Igazság szerint... a városok még egészen kicsinyek: csupán néhány száz, a kivételesen fejlettekben négy-ötezer lakó húzódik meg a falak között" (Duby, 82). Már Szent Márton korában is a monostorok körül alakultak települések, így Noirmoutier, Marmoutier. A bencés századokban ilyen kolostor körüli település München, első oklevélbeli adat szerint Munichen (= a szerzeteseknél) 1158-ból. Münster „köznév, eredetileg kolostor, majd kolostori templom jelentésben volt használatos, mai jelentése székesegyház. Városnévvé úgy lett, hogy átvonódott a kolostor és a dóm körül kialakult településre" (Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára Bp. 1978.).

Monaco állam is ebbe a kategóriába tartozik, a monachus szó rejlik a város — és államnévben. A magyarországi Monok (Kossuth Lajos szül. helye) neve szintén a szerzetes latin nevéből származik. Hazánkban bőven vannak falunevek, amelyek apát-

sági intézménnyel függnek össze. Így Apatin (tulajdonképpen az apáté (Apátfalva) a csanádi apáté), Apátistvánfalva (a szentgotthárdi apáté), Apátvarasd a pécsváradi apáthoz tartozott (Vö. im.).

Szent Benedek neve rejtőzik Szentbékkálla nevében, olyan Kál nevű községről van szó, amely közelében Szent Benedeknek szentelt templom állt. Bencés apátság emlékét idézi Koppánymonostor, amelyet a Koppány nemzetség emeltetett. Ehhez hasonló régi, elenyészett apátságokra utalt az Árpádok korában Kaplyon-monostora (Csóka, I. 433.), Ajtony-monostora, Kolozsmonostor. Ezek a valamikor nemzetségi birtokon létesült kolostorok a világi beavatkozás következtében elsatnyultak, vallási rendeltetésük megszűnt.

Visszatérve a nem magyar apátságokra, Monteux Svájcban a Monasterium szóból származik. Nem nehéz kitalálni Einsiedeln eredetét sem. Einsiedler-remete, bencés remete letelepülése nőtt ilyen hatalmas épületkolosszussá, mint amilyen most az einsiedelni apátság épülettömbje. Saint Bénoît-sur-Loire bencés apátság egyike a legrégiebbeknek, 651-ben alapították, Szent Benedek holtteste itt nyugodott, amikor Monte-Cassinóról Franciaországba mentették a szerzetesek. Saint Benoit-sur-Loire apátsági temploma egyike a legszebb román stílusú épületeknek.

Ezek a templom-monostorok anyagi értékükön felül az Úrnak adott életet jelentették. Ahogy a hozzánk legközelebb eső, a pannonhalmi monostor fogadalomból lett, ugyanúgy keletkeztek Montserrat, Mont-Saint-Michel, Einsiedeln, Bobbio alkalmas részén helységek a monostor köré települő lakossággal. István fejedelem fiatalon, aggódva indult a veszprémvölgyi csatába. Előzően felment a Szent Márton emlékétől áldott hegytetőre imádkozni, ahol egy kezdetleges, néhány éves bencés missziós állomás egzisztált. Ott kérte a szerzetesek imáját, és fogadalmat tett: ha megnyeri a Koppány ellen, a kereszténység megmaradásáért vívott csatát, akkor e hegyen kőmonostort és templomot épít Szent Márton tiszteletére. A csatában érezve a katonaszent segítségét, a fejedelem beváltotta szavát. Sok más fogadalom és irgalmas adomány következtében gyarapodott a monostor anyagi, kulturális szempontból, és centrummá lett, a vallásos kultúra középpontjává: „Élet az Úrnak".

Montserrat bencés monostorának más indíték kellett ahhoz, hogy megépüljön. Az arabok inváziója elől menekült mindenki, és Barcelónából egy értékes Mária-szobrot mentettek ki egy hegyi barlangba. 880-ban a hagyományok vagy a legenda szerint csodás jelenések, különböző fények vezették rá a keresőket a szobort rejtő barlangra. A szobrot egy pásztor útmutatása alapján találta meg a barcelónai püspök, és a barcelónai gróf zárdát, a püspök templomot emelt a nevezetes helyen, az apácákat később férfi szerzetesek, szintén bencések váltották fel, így alakult meg a ma is impozáns, az eszmék harcában szerepet játszó bencés kolostor a fűrész alakú hegyek oldalában. Kegyelem helye ez. Loyola vitéz Ignác lovagja itt akasztotta tiszti kardját a montserrati Mária-kegyoltárra, és lett kolduló, jámbor zarándokká, később az Egyház történetében a legdinamikusabb rend megalapítója. Montserrati bencés kísérte második útjára Kolumbust, és lett Amerika első püspöke. V. Károly világuralmának tetőfokán itt jutott arra a gondolatra, hogy lemond a hatalomról, és visszavonul egy kolostorba. És nehéz lenne elsorolni, milyen természetfölötti erő sugárzásának helye, lehetősége ez a bencés település.

Mont-Saint-Michel kialakulásához is fűződnek jámbor történetek. Aki ott járt, és megnézte, hová építkeztek ezer évvel ezelőtt az akkori mostoha körülmények között, az elismeri, hogy mély meggyőződésből fakadó tett volt ez, lelki szükséglet igényelte ezt az áldozatot. A gonosz lélek elleni küzdelemben nincs-e minden hívőnek szüksége Szent Mihály segítségére? I. Richárd normann herceg 966-ban bencés apátságot alapított e hatalmas gránitsziklán, melyet körülövezett a tengerár. Temploma akkor már 250 éve állt. Félmillió látogató keresi fel évente. Közöttük szép számmal vannak zarándokok, akik lelkileg is várnak valamit Szent Mihály Hegyétől. A déli órákban szünetel a kalauzolás két órára. Istentisztelethez teremtenek megfelelő hangulatot az ott élő bencés szerzetesek. A népek barátsága és a keresztények egysége fejeződik ki az ott végzett többnyelvű liturgiában. „Élet az Úrnak!"

Hasonló kegyelmi hely, ha alig is lehet megtalálni Párizs vadonában, a montmartre-i Chapelle du Martyrium. A bencés kolostor alapításához az indítékot az a tény adta, hogy Areopa-

gita Szent Dénest e helyen végezték ki. Az akkori Párizstól néhány kilométerre, ma majdnem Párizs szívében, éltek a bencések a hegy oldalában Szent Dénes égi oltalma alatt, míg a vallásos gondolat hanyatlásával a kolostor a templommal együtt romossá nem vált. Ebben a majdnem romtemplomocskában 1534. aug. 15-én tette le alapítója kezébe fogadalmát a Jézus Társaság első hat tagja, köztük Xavéri Szent Ferenc. Valamikor e kápolnában kereste lelke nyugalmát és megerősítését Becket Tamás, Anglia prímása, a későbbi mártír, több évszázaddal később IV. Henrik, a franciák „jó" királya itt hallgatott misét protestáns létére azzal a merész kijelentéssel, hogy Párizs megér egy misét („Paris vaut bien une messe"), és ekképpen katolikussá lett. Nem messze e kápolnától, ahol az említett tények márványba vésve olvashatók, de feljebb a hegytetőn épült a Sacré Coeur fogadalmi temploma, a múlt század végétől szintén sok kegyelem kiáradásának helye, pl. a vietnámi háború idején 60 vietnámi és 60 USA-beli katolikus virrasztott itt imádkozva az ellenségeskedések megszüntetéséért.

A benedeki monostorok — éppen mert kulturális szerepet is vállaltak a vallásos tényked mellett —, lettek a megbékélés, az önismeret, az Istenért vállalt kemény élet otthonai. Érdekes még Caen története. A város két impozáns méretű műemléke a Férfiak Apátsága és a Hölgyek Apátsága. Az egésznek magyarázata egy szerelem és annak bűnei. Hódító Vilmos, aki Hastingsnál legyőzte az angolokat 1066-ban, megszerette és meghódította unokahúgát, Mathilde-ot. A vérrokonság miatt az Egyház tilalmazta a házasságot, ők mégis megkötötték és bűneik törlesztésére emelték e két monumentális építményt, a Férfiak Monostorában van eltemetve Vilmos, a Hölgyekében Mathilde. A Férfiak Apátsága ma városháza, temploma pedig a Saint-Étienne, ami a Panoráma útikalauz szerint is Francaország egyik legnagyobb műemléke. Egyszerű román templombelső kivételesen világos ablakokkal, külső homlokzata példaképül szolgált a jumièges-i és a párizsi Notre-Dame homlokzatához, tornyai pedig a sziciliai-normann gótika remekei. Hogy Vilmos és Mathilde szerelme megszelídült az utódokban, az bizonyítja, hogy leányuk Cécile lett az Abbaye-aux-Dames apátnője negyven éven át. Ennek a templomnak és kolostornak első egyházi vezetője Lan-

franc, a nagy teológus, Szent Anzelm mestere. II. Sándor pápa nevezte ki a közösség apátjává. De 1070-ben Lanfranc canterburyi érsek lesz, és Jólelkű Vilmos lesz a második apát. A hugenották 1562-ben feldúlták a templomot és kifosztották, nem tettek kivételt Hódító Vilmos sírjával sem. A maurinus bencések új életet hoztak, Guillaume de la Tremblaye, a híres restaurátor építész rendbehozta a homlokzatot. A helyreállított templom ma plébániatemplom — bencések nélkül. Ha a látogató betér a caeni Saint Étienne-be, és megáll hátul, szemben a lenyűgöző méretű főhajóval, szemét megpihenteti a három emelet magasban romantikus módon képzett folyosókon és rejtekajtókon, vagy az oldalkápolnában letérdepel az örökmécs fényénél, napközben itt mindig talál imádkozó világi papot, akkor a kegyelem melegsége érinti meg a látogató lelkét, megerősödik benne az élet komoly szemlélete. Abból a kegyelemből kapunk valamit, amelynek kiáradása Lanfranc-t és Anzelmet Krisztus követésére bírta, és Hódító Vilmost és nejét bűneik megbánására késztette.

Bencések a művészet szolgálatában

Érdekes, hogy Butler apát a szerzetességről írt könyvében egyetlen fejezetet sem szentel a bencések művészeti tevékenységének, vele ellentétben Newman bíboros pedig a művészi hajlamot, a poézist, az idillikus táj kiválasztására való fogékonyságot emeli ki Rendünk sajátságaként. Aki részletesen akar olvasni erről a témáról, jó kalauzt talál Csóka Lajos Bencés Világtörténetében. Mi nem törekedve a teljességre, szerepünket akkor is betölthetjük, ha az egyes művészeti ágakból egy-egy jelentősebb mozzanatot emelünk ki, és ezzel bizonyítjuk, hogy elődeink e téren, művészi hajlamukat követve is az emberiség ügyét, annak tiszta örömét szolgálták.

A művészeteknek nem minden ágában alkottak maradandót a bencés szerzetesek. Mi csak az építészet, a festőművészet, a zene és szó művészete, az irodalom területén vizsgálódunk, és mutatunk be egy-egy jeles bencés, vagy bencés ihletettségű alkotót.

Kétségtelen, hogy a sok monostor és templom építése nem mind bencés szerzetesek kétkezi munkájának az eredménye, de a ter-

vezés, a különféle ízlések közül a megfelelőnek a kiválasztása, az elkezdett befejezése a román kori és későbbi bencések érdeme. A niederaltaichi apátság élére 994-ben kerülő Szent Gotthárd apátról tudjuk, mennyire aszkéta életet élt. Amikor az apátság kolostora, temploma épült, Gotthard maga részt vett a tégla- és kőhordásban, az építés fizikai műveleteiben. A későbbi korokban a templom fényellátásához szükséges üveg előállításához is értettek a normann kolostorokban, Jumiége és Caen apátságában. Aki messze kiemelkedett egyéb téren, de különösképpen az építészetben, az Suger, Saint-Denis apátja (szül. 1081?). Az apátságot vezette 1122-től 1151-ig, haláláig. Egyházi ember létére ügyes diplomata, VI. és VII. Lajos király tanácsadója. A II. kereszteshadjárat idején a távollevő király helyettese, régensként kormányozta Franciaországot, és a „nép atyja" nevet vívta ki népszerűségével. Kolostora, a Saint-Denis, köztiszteletben állt, mert Jézus szenvedéseinek ereklyéit őrizték ott, és a francia királyok legnagyobbrészt mind ide temetkeztek. A XII. század közepén Franciaország leghíresebb apátsága lett. Gazdaggá tették a Szajnán és az Oise-on is felmenő kereskedelmi hajói, a körülötte lefolyó vásárok, a kolostor belső fegyelme is megerősödött éppen akkor, amikor Cluny már kezd veszíteni jelentőségéből. Clunytól annyit tanult e bölcs apát, hogy Isten dicsőségére nem kell takarékoskodni a művészi szépségeket illetően, legyenek a templomok szépek és világosak. A román stílusú, várerőd benyomását keltő, lőrésablakokkal ellátott régi templomok helyett a szellem és a kegyelem jelképét, a fényt kell növelni. Ez a szinte fény-misztika egyenes folyománya az újplatonikus filozófiának. Különösen Pszeudo-Dionüsziosz teológiájának. Ezt az ál-Dénest tévesen azonosították Areopagita Szent Dénessel, aki az apátság és a templom védőszentje, és akinek valami köze van, ha másként nem, legendás alapon, magához a helyhez. Suger a fényt tette meg az új építőművészet alapjává. Ő már „nem félhomályban, gyertyáktól megvilágítva, hanem valóságos fényárban akarta látni az Úr hajlékát. A gótikus művészet tehát a fény költészete" (Duby, 97.). Ez az új szemlélet Suger érdeme, úgyhogy a románból a gótikába való átmenet Saint-Denis apátjának nevéhez fűződik. Le nem bonthatta a régi bazilikát, de kapuzatát megújította. A középtengelyben rózsaablakot vágatott, ezzel be-

engedte a fényt az egész hajóba. Lebontatta az oldalkápolnák válaszfalait, karcsú pilléreket emeltetett, hatalmas ablaknyílásokat vágatott, és ezeket a Normandiában már ismert üvegekkel, lehetőleg színesekkel berakatta.

Másik építészeti újítása Sugernek a látvány fokozása. A képek és a szobrok többé nem szörnyetegeket és félelmetes teofániákat mutattak be a hívőknek, hanem az emberré lett Igét, aki hozzánk hasonló. Azt, ami emberi a keresztény misztériumokban. A szobrokkal oktatott. A kapuzaton ott az egész teremtés, Szűz Mária. „Suger-t, áldozó testtartásban, az Utolsó ítélet apostolai között helyezték el" (im. 98.). Az új, *a gótikus művészet nyitánya* az, amit Suger apát a régi Saint-Denis templomában következetes logikával, a fény-misztika elvi alapján újításként megvalósított.

Ez a Suger íróember is, történetíró. Elkészítette VI. Lajos életrajzát. VII. Lajosét már nem tudta megírni, de az anyagot előre összegyűjtötte. *Liber de rebus in administratione sua gestis* című művében a XII. század első feléből származó, jelentős műemlékekről részletes leírást készített, a művészek neveit, sajnos, nem örökítette meg. Hiba Sugerben is lehetett, mégis példakép ő: a XII. századi bencés apát hazáját, Egyházát, az emberiséget, vagyis az egyetemes kultúrát szolgálta.

A magyar kongregációban is volt építkezésnél fizikai munkájával segédkező apát, pl. Sajghó Benedek (1722—1768) a Kálvária építésénél dolgozott, földet talicskázott a halom feltöltésére országnagy és főpap létére. Napjainkban Jean Coquet ligugéi bencés atya az ősi, Szent Márton-korabeli épületet tárta fel, felfedezései páratlan eredménynek számítanak a régészetben, mégis Sugerhez hasonló, hozzá fogható építő géniusz nincs Rendünk történetében. Ő tudatosan, elvi alapokon váltotta át a román stílust gótikussá.

A képzőművészetben ki kell térnünk a miniatúra-festőkre és kódexkészítőkre, akik scriptoriumukban vagy cellájukban végezték másolásukkal a kultúramentés tiszteletre méltó műveletét. E munka komolyságát fémjelzi Nagy Károly császár rendelkezése: „ha szükség van az evangéliumos, a zsoltáros és misekönyv leírására, azt teljes korú férfiak írják le, mégpedig a legnagyobb gondossággal" (789. évi capitulare). „A kolostori miniatúrák egyszerűbb, vonaldíszes és állatfigurás példányait az ír és angolszász szerzetesek készítették, mint ez a lindisfarne-i evangélia-

rium s a Ceolfrid apát ajándékaként a Vatikánba került Codex Amiatinus is bizonyítja" (Csóka, 126.). A karoling reneszánsz idején már a színhatásra is törekedtek, emberalakok ábrázolása sem ritka. A trieriek arany betűkkel dolgoztak bíbor alapszínre. A metzi misekönyv gyönyörű példa erre. Német földön Fulda, Reichenau és Sankt Gallen művészei voltak híresek. A francia nyelvterületen Tours és Fleury bencései számítottak a francia ízlés és fegyelem mestereinek. Arcképmások is jelennek meg iniciálékban, pl. Alcuiné. Van, akinek nevét is ismerjük, Corbie kolostorából Rodradét, gyönyörű szép alkotása, a Kopasz Károlyféle Biblia, a római Szent Pál apátságba került. Hatott az olasz miniatúrára, de az olaszok erős bizánci hatást is kaptak, főleg később, Konstantinápoly eleste (1453) után. St. Denis festőiskolája a IX. században volt egyedülálló, a Codex Aureus-t, a karoling reneszánsz legszebb ilyen természetű alkotását is ők készítették.

Minthogy Szent Rendalapítónk e világ hiúságának komolyan hátat fordított, és fiaitól is elvárta ezt, a képzőművészet a maga látványosságával s a művészek ellenőrizhetetlen életmódja miatt távol állott a bencés kolostoroktól a templom- és miniatúrafestészetet kivéve. A múlt század hozott mégis változást e téren is. Beuronban Desiderius Lenz festőművész megtérésével megalakult egy kis festőcsoport, amelyhez Verkade holland származású és bencéssé vált művész is csatlakozott. Sajátos profilú, az egyiptomi fáraók megörökítésére emlékeztető, stilizáló művészi irányzat ez, amely ma már nem talál híveket irányzata számára. E beuroni stílusnak talán legutolsó megbecsülése volt a montecassinói monostor és templom restaurálása, amikor amerikai költségen visszaállították eredetibe az egész épületkomplexust, és a beuroni stílusban készített oltárképek és egyéb díszítőelemek, újból friss színekben jelentek meg a II. világháború vége felé lebombázott és újraépült falakon. A bencés konvertita, Verkade életrajza több életszerűséget és művészetet árul el, mint iskolájuknak szinte sablonra készült festményei. Őszinte hangon írja le belső kételyeit és aggályait a bencés művész fogalmának létjogosultságát illetően. Művészi kiképzése alatt maga kérte apátjától, engedjék haza a monostorba vagy kilép, mert az alakrajzórák művészi szabadsága nem a celibátus megtartása felé ösztönzi képzeletét.

A középkor eleji kezdetleges *énekkultúra* és a mai fejlett zeneművészet magas színvonala között számtalan lépcsőfok jelzi a fejlődést. De az első lépcsőfokok bencés nevekhez fűződnek: Nagy Szent Gergely pápa, Hermannus Contractus és Arezzói Guidó nevéhez. Nagy Szent Gergely kodifikálta a VI. századbeli liturgikus énekmódot, a bencés hittérítők útján a művelt Európa átvette ezt az istentiszteleti éneklést, de a dallamok rögzítése sok akadályba ütközött. A reichenaui bencés monostor egy nyomorék, hebegő, de páratlanul mozgékony szellemű szerzetese, Hermannus Contractus *De monochordo* című munkájában korábbi bencések zenei művészetét fejlesztette tovább, és a gregorián zene rendszeres felépítését, ezen egyszólamú ének elméletének összefoglalását alkotta meg írásában. Hermann-nak (1013—1054) kortársa, Arezzói Guidó († 1050 körül) *Micrologus de disciplina artis musicae* című művében kifejti a dallamrögzítés, a kottázás elveit és gyakorlatát. „Mivel az énekszövegek fölött alkalmazott neumák a hangmagasságot és annak változásait, a dallamot igen tökéletlenül jelezték, az énektanítás csak jó zenei hallás és emlékezet s hosszas gyakorlás révén lehetett eredményes . . . Guido a szövegsorok fölé készített vonalrendszer segítségével rögzítette a hangok helyét — jelezte a hangmagasságot" (Csóka, 226.). Így a lerögzített dallamot kellő iskolázottságú egyének azonnal le tudták énekelni. Sankt Gallennek saját neumajelzései voltak.

A gregorián dallamok belekerültek a népek énekkincsébe is, még a magyar népénekek is őriztek meg gregorián ízt. Így Babits szerint a középkori himnuszköltészet döntő hatással volt a magyar népköltészetre is, a magyar ősi nyolcast a *Tantum ergo* dallamára is vissza lehet vezetni.

Világviszonylatban a gregorián muzsika népszerűsége sokszor ingadozott. A reneszánsz és a szabadgondolkodás sorvasztóan hatott a bencés kolostori életre több államban — talán Észak-Itáliát kivéve, — következésképp a gregorián muzsikára is. Dom Guéranger solesmes-i apát állította helyre a gregorián ősi megbecsülését, és azóta a kolostor a legnagyobb szépséget hívja elő mindabból, amit az Egyház e liturgikus énekben megőrzött. A kirándulók ezrei elsősorban ezért keresik fel a közép-franciaországi apátságot, amelynek egyedülálló utánpótlása van, 19 novicius készült 1979-ben a Regula szerinti életre. Ez elismerés

a gregorián éneklésnek és a solesmes-i monostor szellemiségének.

A gregorián zene története nem fejeződött be azzal, hogy X. Szent Pius pápa 1903-as *Motu proprió*jával épp oly magaslatra helyezte a liturgiában, mint a skolasztikus filozófiát a teológiai alapvetésben. A gregorián módosulásait jelentős kísérletek közül nagyon elterjedtek Gelinau dallamai az egész nyugati kereszténységben, még a nem katolikusoknál is, pl. Taizében. Főleg a nevelőintézményekkel rendelkező apátságok liturgiájába illesztették be. Allegro dallamával Gelinau muzsikája közelebb áll a mai ifjúság életritmusához. Ugyancsak gregorián ihletésű korunk egyik legnagyobb komponistájának, a francia Messiaennak orgonára írt számos alkotása.

A polifon szakrális zene a gótikával párhuzamosan fejlődik francia bencés kolostorokban, akár úgy, hogy az egy szólammal párhuzamosan egy másikat is alkalmaztak, vagy pedig ellenszólamot komponáltak, és így alakult ki egy ugyancsak művészi hatást keltő összhang. A polifon liturgikus ének a limoges-i apátságból indult a gregoriánt néha háttérbe szorító útjára. Akár több szólamban, akár egy szólamban dicséri Istent a templomi ének, ha művészi igénnyel adják elő, sok ember, esetleg nem-hívő is megtalálhatja benne gyönyörűségét. És ki tudja, hányan kapták meg a gregorián dallamok hallatára a megtérés és a belső megvilágosodás kegyelmét. Paul Claudel a párizsi Notre-Dame-ban egy karácsonyi vesperáson a Magnificat gregorián melódiájára mélyen megrendült lelkében, felhagyott cinizmusával, meggyőződéses katolikussá lett. Az a gregorián dallam, amely bűnbánatra hangolta a fiatal Claudelt ott a Notre-Dame-ban, tovább hullámzott a nagy francia író és költő műveiben, és Claudel műveinek olvasása nem egy papi és szerzetesi, kifejezetten bencés hivatásnak lett megindítója.

Bencés pápák

Az Egyház történetében 35 bencés pápa szerepel. E tekintélyes sort egy szent életű főpap nyitja meg, és egy áldott jó lelkű pápa zárja be. Nagy Szent Gergely pápa, illetve VII. Piusz. Legtöbbjük

lelkiségén meglátszik a benedeki szellem hatása, de az első bencés pápa még a benedeki magatartáson változtatott is, ha nem is a lényegében, de irányulásában. Az addig statikus együttest dinamikussá avatta azáltal, hogy megnyitotta számára a hitterjesztésnek egész Földünkre kiterjedő dimenzióit.

Nagy Szent Gergely pápa 540 táján születhetett, 590-től 604-ig volt pápa. Állami hivatalnokból lett az Egyház konstantinápolyi megbízottja, apokriziáriusza. Kelet-ismeretében világlátott embernek számított. Később betegsége miatt mint pápa Rómát alig hagyhatta el. Köszvénnyel küszködve Gergely mégis Itália védője a barbár seregek áradatában. A longobárdok fosztogatása elől Rómába menekülő bencéseket Ágoston vezetésével ő küldi Angliába, miután a római piacon angol rabszolgákat pillantott meg: Sunt Angli, fiant Angeli. Angolok, legyenek angyalok (keresztelkedjenek meg)! — mondotta. Az angliai missziónak ez a hagyományos magyarázata. Az egyházi zenét is ő kodifikálta, maga is egyházi dallamok szerzője. E pápáról nevezték el gregoriánnak az Egyház hivatalos évezredes énekkincsét. A konstantinápolyi pátriárka, Böjtölő János kevélységének ellensúlyozására Gergely magát Isten szolgái szolgájának nevezte. Irodalmi alkotásai: Szentírás-magyarázatok, Moralia, Szent Benedek élete, Dialogusok és Homiliák.

I. Nagy Szent Gergely pápa által kezd a római-görög, Nyugat-Kelet ellentétpárhoz még egy új csatlakozni: nem-bizánci — bizánci, s a nem-bizánci helyett Gergely használja először az *Európa* szót annak a területnek a megjelölésére, ami nem Bizánc, és amely terület joghatóságának (iurisdictiójának) egy része. E fogalom használata oly gyorsan terjed el, hogy 732-ben, amikor Poitiers mellett az arabok döntő vereséget szenvedtek, akkor az „*európaiak*" győztek más etnikumú, más vallású és más földrészről való ellenségeiken — az akkori krónika írója szerint (vö. Leeuwen, 185.). Az egyházi állam megalapításával függetleníti magát a bizánci császárságtól.

Vannak, akik kétségbe vonják, hogy Gergely pápa bencés volt-e, de komoly bizonyítékot nem találtak még rá. A nagy pápa élete összekapcsolódott a bencés renddel. El lehet-e képzelni, hogy aki Szent Benedek életrajzát oly rajongó szeretettel írta meg, nem a Regulát tekintette Istent kereső élete mértékének?

Ő szórta szét a benedeki magot az akkori Európában, és így a Rend mintegy második alapítójának számít.

A nagy bencés pápák az Egyház és a világtörténelem uralkodó motívumaival kapcsolták egybe nevüket. Ahogy Gergely neve egyenlő Anglia s ezzel csírájában Európa megtérítésével, valamint a liturgikus zenével, úgy II. Szilveszter neve Kelet-Európában az egyházi élet megindításával és a természettudományok (vegytan, algebra) megismertetésével függ össze, VII. Gergely azonnal Clunyt asszociálja bennünk, az incontinentia elleni harcot, az inveszitura-küzdelmet, Canossát, II. Orbán pápa a kereszteshadjáratokat és Szent Bernátot, VII. Piusz Napóleont és a jezsuita rend visszaállítását.

II. Szilveszter (999—1003) aurillaci bencés szerzetes volt, aki Spanyolországban tanult az araboktól matematikát, kémiát (algebrát, al-kimiát). Szerzetesi nevén Gerbert-nek hívják, s vele nyílik meg a francia pápák sora. Bobbio apátja lesz, majd Reimsben tanár, III. Ottó oltalma alatt megválasztják pápának. Szent Istvánnak ő küld koronát, megszervezi a magyar és a lengyel egyházat. Erkölcsi reformokat akar Rómában, ezért a Város lakói elűzik, és pápasága véget ér. Az emberiség számára nagy szolgálatot tett azáltal, hogy arab tudósoktól szerzett műveltségét átadta a keresztény Európának. Ő vezette be az arab számokat s a kémiai kísérleteket földrészünkön. Mint minden úttörő embernek, neki is meg kellett fizetni az árat azért, hogy többet tudott kortársainál. A rómaiak — vegytani kísérleteit nem tudván értékelni — boszorkánymester gúnynévvel illették.

VII. Gergely (1073—1085) az egyháztörténet egyik legmarkánsabb egyházi vezetője. Értékelésében nem egységes az utókor véleménye. Nem nemesi származású, toscanai ács fia. 1048-ban Clunyban szerzetes. A pápák tanácsadója. Szenvedélyesen ragaszkodik célkitűzéseihez, akcióiban rettenthetetlen bátorság jellemzi. A pápa és a császár harcában látszólag ő a győztes. Canossában a három napig kolduskénti vezeklő IV. Henrik német császárt visszavette az Egyházba, miután előzően kiközösítette. A megbocsátásnak a titka azonban Cluny. Canossában tartózkodott ugyanakkor Hugó cluny apát, IV. Henrik keresztapja, ő bírta engedékenységre a pápát, talán csak azért, mert a pápa is Clunyből való volt.

A Lexikon für Theologie und Kirche szerint is VII. Gergely kissé erősen képviselte a pápai hatalmat annak ellenére, hogy XIII. Benedek a szentek sorába iktatta 1728-ban. Tárgyilagos megítéléséhez persze korának behatóbb ismeretére lenne szükség. Az Evangélium sosem változó mércéje nem kiközösítést javall, hanem több szeretetet. Némely történész fölveti, vajon a XIII. századi egyházi fellendülés, az új szerzetesrendek létrejöttek volna, ha a pápai hatalom akkor császári irányítás alatt áll?

II. Orbán a következő pápa, aki szintén történelmi nagyság. Ő már az enyhébb hang híve. Az 1035 táján született Odo Chatillon 1088-tól 1099-ig uralkodott pápaként. Reimsi karthauziból lett clunyi bencés, pápai legátus. Elképzelése volt a mohamedán veszély ellen egyesíteni Európa erőit Bizánccal. A közös ellenség ekkor az arab—török etnikumú iszlám. 1095-ben Franciaország közepén, Clermontban hirdeti meg a keresztes hadjáratot. Daniel-Rops egyháztörténész szerint, ha a keresztény Európa akkor nem harcol a félhold ellen, ma egész Európa mohamedán lenne. II. Orbán magához hasonló lelket talált Szent Bernát személyében, aki lángoló szavakkal bírta rá a tömegeket a Szentföld visszaszerzéséért vívandó harcra. II. Orbánnak az volt a szándéka, hogy nemcsak a vallást, hanem a kontinenst is védelmezze az éppen nem alaptalan veszély idején. Az egyháziaknak világi hatalomtól függő beiktatását II. Orbán sosem kezelte VII. Gergely szigorával. Megbocsátó magatartásának eredményeként német püspökök is szép számmal tértek vissza a pápához való hűségre.

II. Paszkál pápa (1099—1118) sokat harcolt a két Henrikkel, a jó szándék ellenére a megegyezés mindig késett, míg végül is megkoronázta a pápa V. Henriket. Nekünk magyar bencéseknek annyiban fontos II. Paszkál uralkodása, hogy a *Liber Ruber* c. oklevélgyűjteményben szerepel az 1102-ben kiállított pápai oklevél, amelyben a pannonhalmi Péter apát kérelmére igazolja a Szent Hegy kiváltságait.

V. Orbán (1362—1370) pápát az Egyház boldogként tiszteli. Wilhelm Grimoard családi nevén, jogot tanul Montpellier-ben, a marseille-i St. Victor apátja, legátus. Avignonban választották pápának. 1367-ben megpróbált visszatérni az Örök Városba. Paleolog János kelet-római császár vissza is került az Egyházba,

de a jó példából nem lett unió, és 1370-ben az állandó hadi cselekmények miatt V. Orbán újra visszatért Avignonba. E jó emlékű pápa egyik elődjét is meg kell említenünk, aki szintén bencés szerzetesből lett pápává, VI. Kelement (Pierre Roger); 1342-től 1352-ig uralkodott. A Sorbonne-on tanult, majd Fécamp apátja, Arras püspöke, Sens érseke. A konklávé egyhangúan választja meg pápának. VI. Kelemen energikus, nagylelkű, szelíd ember, kiváló szónok és teológus, mégis inkább politikus, mint egyházi személy. Fényűző élete miatt ő volt a tipikus avignoni pápa. Az avignoni pápai palota ékesítésével sok látnivalót hagyott napjaink turistáinak. A már említett V. Orbán az Egyháznak szolgált fegyelmezett életével, növelte a pápaságba vetett bizalmat, átvette elődjének, VI. Kelemennek azt a jó tulajdonságát, hogy nem kötött bele egyik politikai vezető kortársába sem.

Hozzánk korban és lelkületben legközelebb VII. Piusz áll. Családi nevén Luigi Barnaba Chiaramonti, 1742-ben született. Négy hónapig tartó konklávé választotta meg. Éles ítélőképesség és szelíd lelkület jellemzi ezt a bencés pápát. Konkordátumot tudott kötni Napóleonnal 1801-ben. 1804-ben jelen volt Napóleon császárrá koronázásán, de később kiközösítette Róma bekebelezése miatt. A kiközösítési bullán azonban nem szerepel a kiközösített Napóleon neve. A császár foglyaként hosszú időt töltött Savonában. Ugyanaz a diszkréció jellemzi VII. Piuszt Napóleonnal szemben, mint amilyen fegyelmezett energiával szerelte le Szent Benedek a gót Totilát. Sokat törődött a keleti missziók ügyével. A szent életű pápa egyik legnagyobb tette a jezsuita rend visszaállítása 1814. aug. 7-én. A kezdeményezés az oroszok cárjától indult ki, Sándor cár már 1801-ben hivatalosan kérte a visszaállítást a pápától (D.-Rops.: L'Église des Révolutions, 269.). VII. Piusz megsemmisítette XIV. Kelemen határozatát. Volt még egy nemesebb tette is. Amikor a Bonaparte családot üldözték, 1815-től kezdve, a pápa befogadta Laetitia asszonyt, Bonaparte anyját. Üldözőjének keresztény módon fizetett vissza. Jósággal. Arra volt tekintettel — mint mondotta —, hogy Napóleon a konkordátummal erősítette az Egyházat. Azt, hogy a pápát bebörtönözte, Napóleon neveletlenségének számlájára írta. A megbocsátásnak ez a megnyilatkozása nem minden-

napos még a pápák történetében sem. Az utolsó nagy bencés pápa az ellenségeiért imádkozó Krisztus és Benedek nyomdokain járt.

Bencések a hit egységéért és terjedéséért

Amikor XIII. Leó és XI. Piusz pápa rendünket bízta meg az elszakadt keleti egyházak visszatérítésével, ill. a velük való unió megteremtésével, akkor egy régi adósság törlesztésére gondoltak a bencés renddel kapcsolatban. A görögök elszakadásában ugyanis rendünk egy eminens tagja, a XI. századi Humbert de Silva Candida bíboros, ha részben is, hibáztatható. Caerularius pátriárkával való személyes vitájában szemére vetette a konstantinápolyi egyház fejének, hogy miért nem szerepel a Filioque a görögök Credójában. Ma a szakemberek közt ismeretes, hogy az efezusi zsinatnak volt egy záradéka, miszerint a nyugati és a keleti egyház vitáiban soha ne hozzák elő a *Filioque-kérdést*, mert az csak haragot szül. Még 800-ban, amikor Rómában Nagy Károlyt császárrá koronázták, az akkori Szent Péter-templom falán rézlapon olvasható volt a Credo latin és görög nyelven — Filioque nélkül. Ezt a szócskát különösen Sevillai Izidor és Nagy Károly császár erőltette, így a két tábor közt a szakadást még inkább mélyítették. A bencések tettek valamit Humbert bíboros e melléfogásának a jóvátételére. Hogy VI. Pál és Athenagorász kibékültek, abban a bencéseknek is volt szerepük, a jó légkört, a talajt ők készítették elő. Belgiumban Dom Lambert Beauduin megszervezte az amayi közösséget, görög rítusú bencés kolostort; ezt áthelyezték Chevetogne-ba, ahol keletről jött elszakadt testvéreink mindig otthon érezhetik magukat. Niederaltaich apátsága is foglalkozik uniós kérdésekkel, és Beaudion atyán kívül Abbé Paul Couturier művelte behatóan a szellemi-lelki ökomenizmust, ő oblátus lett Szent Benedek iránti tiszteletből világi pap létére. Beauduin 1873-tól élt 1960-ig. Ő az egység helyreállításának gyakorlati kérdéseit hangsúlyozta. Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát (1933—1950) a finnek missziójával foglalkozott, Ravasz László református püspökkel való megbeszélései pedig a „Pannonhalma—Debrecen aranyhíd" elképzeléséből

akartak valamit megvalósítani. Franciaországban P. Georges Lefevbre atya Liugében az ökomenikus mozgalom vezetője, szintén a konkrét lépések híve.

A *missziós tevékenységet* illetően rendünk történetét két nagy szakaszra bonthatjuk: Európa térítésének korszaka (VII—XI. sz.) és a missziós szellem újraéledése az újkorban, a XIX. században és a XX. század első felében. Nagy Szent Gergely küldte Ágoston apátot negyven társával angol földre, de ők Marseille táján azt hallották mesélgetni az emberektől, hogy az angolok kihasítják az idegenek szívét, és meleg embervért isznak. E rémtörténetektől visszafordultak, és jelentették a pápának, hogy lehetetlent parancsol. A beteg pápa az engedelmesség fogadalmára hivatkozva mégis rávette szent Ágostont és csoportját, hogy forduljanak vissza, és újra útnak indultak Angliába. A frankok földjén a király bíztatta őket, hogy menjenek csak nyugodtan, mert a kenti király felesége, Bertha, az ő leánya, frank hercegnő, szeretettel várja őket. Így lett a vérivás helyébe a legmelegebb fogadtatás, és tömeges megkeresztelkedés várta az újonnan érkező bencés misszionáriusokat. Félelmüket legyőzte engedelmességük. Megszerveződött az angol egyház. Ágoston canterburyi érsek lett, és a 12. századig mindig bencés volt az angol egyházfő, az első püspökök mind bencések voltak Anglia megtérése után. Az angliai Yarrowban nevelkedett a bencés missziók legkiemelkedőbb alakja, Winfrid (Béke és öröm), aki szent és vértanú, Bonifác néven került be a történelembe. Ő jött át a frizekhez, majd a többi germánokhoz, a németekhez, a sok egyházmegye után megalapította Fulda monostorát és püspöki székhelyét. II. Gergely, a bencésből lett pápa adta a joghatóságot merész lépéseihez. Amikor minden rendbe jött, megöregedve Bonifác visszatért a yarrowi kolostorba, de nyugtalan vére 80 évesen is visszavitte a kontinensre, ahol a pogány frizek közt elnyerte a vértanúk pálmáját.

Tulajdonképpen Angliából áradt a keresztény élet a kontinensre: a frizektől a németekhez, a németektől a csehekhez, a csehektől a magyarokhoz és a lengyelekhez. Szent Adalbert prágai püspök buzgóságából kezdődött el reálisan a magyarok térítése, ehhez kapcsolódott Szent Gellért áldozatos munkája és vértanúhalála. Más népek is bencés hithirdetők révén lettek

kereszténnyekké, a skandinávok Szent Ansgar, a hollandok Szent Villibrord apostoli működése nyomán. Tehát őseink hitének útja vázlatosan: Montecassino, Róma, Marseille, London, Canterbury, Fulda, Prága, Esztergom, Pannonhalma. Ez utóbbi név azért fontos, mert Géza fejedelemtől itt kapott letelepülési engedélyt bencés szerzetesek részére a Rómából jövő Szent Adalbert. Végső fokon innen sugárzott a hit fénye a Duna-Tisza tájára.

Az újabb kori térítések közül kiemelkedik Ausztrália megismerkedése a krisztusi hittel. 1846-ban érkeztek ausztrál földre a spanyol földről kiűzött bencések, és megalapították Új-Nursia apátságát. Az angol nyelvű fegyencek részére Ullathorne Bernát hirdette a hitet, majd Polding Beda bencés lett utódja, Sidneynek érseke, és Ausztrália belekapcsolódott a keresztény népek vérkeringésébe. Brazíliában már korábban, a XVI. században alakultak ma is meglevő bencés apátságok. Az észak-amerikai indiánok lelkipásztorai eleinte bencések voltak. Marty Márton a sziú indiánok térítője és püspöke. Nem kell azt gondolnunk, hogy csak bencések térítettek. Az indiánok közt működtek jezsuiták, ferencesek és sokan mások. Vagy ha egy pillanatra visszatérünk a népvándorlás századaiba, az egyházmegyei papságnak akkor is megvolt a maga missziósterülete, a munka derekát azonban az ún. „bencés századokban" Szent Benedek fiai végezték.

A Sankt-Ottilien bencés apátság München közelében kifejezetten hithirdető kongregáció. Távol-Keleten és Afrikában működtek. Afrikában megalakulásuk után rövidesen Spiess Kasszián püspökkel az élén többen áldozták életüket Krisztus ügyéért. A magyar kongregáció is szakaszosan küldött misszionáriust Brazíliába, elsőként Szelecz Arnold települt le, és kezdte meg lelkipásztori munkáját a kivándorolt magyarok között. Sao Paolóban működik ma iskolájuk ezer tanulóval, és egy utánpótlási telepük van Nova Santa Rosában. Az Egyháznak ma a pogánymissziónál nagyobb gondja a kereszténységtől elszakadt hitetlen tömegek megközelítése. Ennek jegyében időnkint vállalnak magyar bencések Nyugaton lelkipásztori helyettesítést. Ugyanakkor az ottani tapasztalatokkal meggazdagodva, a kint látott jóval felfrissülve élénkítik a magyar egyház vérkeringését.

A tudomány szolgálatában

Beláthatatlan a tudománynak az a tere, ahol Szent Benedek fiai működtek az elmúlt közel másfél ezer év alatt. A könnyebb tájékozódás kedvéért kiemelünk néhány részt, s ezek bemutatásával fogalmat alkothatunk a Rend kulturális munkájáról. Az Egyház és az emberiség szolgálatában végzett tudományos munka első része (1100-ig) historikus jellegű, a második a Maurinus-kongregáció tudós kollektívájának két évszázada, a harmadik szakasz a magyar bencések tudományos művei, elsősorban a XIX. századra gondolunk, az utolsó rész legyen a bencés hittudomány Nagy Szent Gergelytől napjainkig.

Newmann bíboros dicséri azt a becsületes munkát, amit elődeink a népvándorlás korában végeztek. A lelkiismeretességet, az okoskodásmentes, hű tényközlést emeli ki a nagy angol gondolkodó. Az első öt bencés század kulturális magja a karoling reneszánsz, a Nagy Károly (768—814) uralmához kapcsolódó szellemi fellendülés. De már ezt megelőzően ott látjuk a verax historicust, Beda Venerabilist, az angol történetírót (673—735), és a karoling reneszánszon túl a reimsi Gerbert-t, a vegyészt és matematikust, Hincmárt, a királytükröket készítő egyházjogászt és számos kisebb történetírót.

Beda a praeceptor Angliae, Anglia tanítómestere díszjelzőt kapta és érdemelte meg az utókortól. A híres yarrowi apátságban Biscop Szent Benedek vezetése alatt lesz igazi szerzetessé, tudóssá és lelki emberré. Amikor a pestis pusztított, csak az öreg apát és a kis Béda maradt a kóruson, de ők ketten is énekkel dicsérték Istent a többiek helyett. Béda felnőve Cassiodorus nyomában a lelki életet és a tudomány művelését tartotta élete két fókuszának. A latin mellett a görög nyelvet is megtanulta. Mint pedagógus 500—600 hallgató figyelmét kötötte le egyszerre. Enciklopedikus tudása kiterjedt a csillagászatra, a matematikára, a természetbölcseletre. Főműve *Az angol nép egyháztörténete*, az angol kereszténység első dokumentumai szerepelnek benne, többek közt Nagy Szent Gergelynek Angliába küldött levelei. Húsz szentírásmagyarázata maradt ránk. Utolsó műve Szent János evangéliumának angolra való fordítása volt.

A karoling reneszánsz lelke Alcuin († 804). Ő is angol, a yorki

bencés iskolában tanult, ott lett szerzetessé, egyszer Nagy Károllyal találkozott Rómában, aki rábízta a tours-i apátságot, az lett a birodalom főiskolájává, Alcuin pedig a frank birodalom kultuszminisztere. A Respublica Christiana eszméjét legkedvesebb olvasmányából, Szent Ágoston *De civitate Dei* című művéből merítette Nagy Károly. Alcuin kultúrpolitikájával légkört teremtett az általános és az igényesebb művelődés számára. Ahogy Károlyt Augustusnak nevezték, őt — mivel verseket is írt — Augustus Horatiusának tekintették.

A longobard származású Paulus Diaconus megírta a longobárdok történetét 744-ig. Paulus a császár aacheni palotájának egyik szellemi előkelősége volt. Két kötetes homíliagyűjteményt írt Nagy Károly kérésére, és antik források alapján megírta a *Historia Romanát.* Élete végén visszatért Montecassinóra, 799-ben halt meg. Alcuin lett Franciaország tanítómestere, Praeceptor Franciae. Így van Praeceptor Germaniae is, Hrabanus Maurus († 856). A fuldai bencés kolostor iskoláját ő vezette. Később Mainz érseke lett. Egyetemes műveltségére jellemző, hogy műveiben és előadásaiban az anatómia és fiziológia kérdéseivel is foglalkozik. (Csóka, 115) Az orvostudomány — montecassinói hatás — hozzátartozott a szerzetesi élethez. Alafrid Strabo a gyógynövényeket ismerteti Hortulus című versében. Ugyancz a Strabo megírta Szent Otmár életrajzát is. Az orvostudományáról híres salernói egyetemet is bencések alapították, és Constantinus Africanus cassinói szerzetes ismertette meg az arab orvosi tudománnyal a nyugati kereszténységet. (Szalay J. 168.) Érdemes elolvasni Newman bíboros következő sorait: „Nem túl merész az a megállapítás, hogy az angol egyetemek egyenesen Nagy Károly bencés iskoláiból nőttek ki." (I. m. 152.) A német iskolaügynek Hrabanus volt a lelke. *De institutione clericorum* című művében a teológus- és tanárképzéshez ad tanácsot Quintilianusra és Szent Ágostonra hivatkozva. *De anima* című lélektani és etikai értekezését Cassiodorus modorában írta. Hrabanus nyelvkönyvei uralkodtak a kor iskoláiban, az időszámításnak is szaktudósa volt. *De universo* című műve a kor ismereteinek foglalata. A katolikus Lexikon für Pedagogie szerint a Praceptor Germaniae elnevezés túlzás.

Volt egy Ottó-reneszánsz is a karolingon kívül Sankt Gallen

központtal. A német irodalom egyik kincse Eckehard († 973) Waltharius éneke. A szerző st. galleni szerzetes, Vergilius nyomán készítette el énekét. Notker Teotonicus pedig Cato, Vergilius és Arisztotelész-fordításokat készített. Nagy Szent Gergely Moraliáját is németre fordította. Ratpert a Casus Sancti Gallit, a kolostor történetét kezdte el, IV. Eckehard folytatta (1066). A szászok öntudata érezhető ki Widukind *Szászok története* című híres művéből, Widukind nem bencés, de Nagy Ottó császár lányának, a bencés apátnőnek, Matildnak ajánlotta írását. Widukind tanítványa Thancmar, aki korveyi bencésként kezdte pályafutását, a hildesheimi iskola magistere lett, megírta püspöke, Szent Bernward életrajzát, Csóka Lajos szerint ő foglalta írásba az új magyar jogrendet, hazánkban ő írta meg Szent István *Intelmeit* Szent Imréhez. Valószínű Pannonhalmán töltötte élete utolsó szakaszát, ott is halt meg (302). Eginhard (Einhard) Nagy Károly életrajzát írta meg. A számos kisebb történetíró közül megemlítjük Siegebertet, aki Gembloux-ban tanított, Chronographiája hatott az egész középkor világkrónikáira. Ugyanő fejezte be, ill. folytatta Szent Jeromos *De viris illustribus* című művét. A Fleuryből való Abbo az érzéki kísértések legyőzésére ajánlotta tanítványainak a tanulmányokban való elmélyedést. Egyik tanítványa, Haimon írta meg a frankok történetét. Alig lehet számon tartani, kik írtak nemzettörténetet, szent kortársakról szóló életrajzot, krónikát, monostorok annaleseit kik vezették. Minthogy legtöbb civilizált nemzet viselt dolgait, gestáit Szent Benedek fiai jegyezték le, érthető Csóka Lajosnak az a sejtése, hogy Anonymus, aki a magyar nép viselt dolgait örökítette meg, szintén bencés lehetett.

A Rend történetében voltak ugyan hanyatlási korszakok, de akkor is akadtak kivételt képező, tehetséges szerzetes tudósok. A francia bencések történetében a tudományos képzés éppen akkor jutott a legnagyobb magaslatra, amikor a magyarországi bencés élet csak tengődött részben politikai, részben eszmei (fölvilágosodás) okok miatt. Egyedülálló közösségi munka alakult ki még előbb a francia Szent Mór kongregációban. Szép számmal voltak a francia maurinusok közt igazi tudósok, de olyan közösség Butler szerint nem volt, és nem is lesz a bencés rend történetében, amely tudósokból áll csupán. A kutató munka

Dom Grégoire Tarisseszal kezdődött (1630—1648). Apátsága idején több mint 180 franciaországi bencés ház csatlakozott a Saint-Germain-des-Prés apátsághoz. Richelieu bíboros szándékában állt egy tudós szerzetesgárda Franciaország dicsőségére. A maurinusok valósították meg V. Sixtus pápa vágyát: ő egy hibátlan Szent Ágoston kiadást szeretett volna látni. Mabillon vezetésével a maurinusok meg is tudták ezt valósítani. Mabillon állt a tudós iskola élén, egyben a diplomatikának, a történetírás ezen új segédtudományának ő a megalapítója. A Szent Ágoston kiadásból 11 kötet látott napvilágot, a molinisták janzenistának tartották, a pápáig ment az ügy, XIII. Ince azonban igazolta Mabillonékat.

Mabillon († 1707) a trappisták főnökével, Rancéval szemben megvédte a maurinusokat, az ő cassiodorusi eszményüket a *Traité des Études Monastiques*-ban (1691); egyéb művei: Szent Bernát összes műveinek kiadása, A *bencés évkönyvek* 1157-ig. *A bencés szentek tettei* és a *De re diplomatica* úttörő munka a diplomatikában. Másik híres bencés Montfaucon († 1741) kiadta Szent Atanáz, Aranyszájú Szent János és Origenész műveit, görög paleográfiát, aminek ő lett úttörő tudósa. Rivet († 1749) Franciaország irodalomtörténetét dolgozta ki munkatársaival 12 kötetben, Du Cange nagy latin szótárt adott ki. Marténe és Calmet a Regula ill. a Szentírás magyarázói, Bossuet e szavakkal mutatta be a társaság fejét, Mabillont a Napkirálynak: „Íme királyságának legtudósabb és legalázatosabb szerzetese." A maurinusok százötven éves működésének össztermése 200 in folio és számos kis formátumú kötet. Ehhez hozzá kell tenni: a legprecízebb munkákról van szó. Butler szerint mindmáig — a modern kiadásokat is számítva — Mabillonék Szent Ágoston kiadása a legmegbízhatóbb. Általános rendfőnökük, Dom Ambroise Chevreux és 40 rendtársa a vérpadon vagy tömegmészárlásban halt meg. Sokan szenvedtek börtönökben. „A modern idők egyik legnagyobb és legtisztább irodalmi és szerzetesi dicsősége az", amit a Szent Mór kongregáció tudományos téren alkotott (Gasquet bíboros véleménye).

A magyar bencések újabbkori történetében valami emlékeztet a maurinusok csodálatra méltó munkájára: a Pannonhalmi Szent Benedek Rend története 14 hatalmas kötetben. Erdélyi László

és Sörös Pongrác vezetésével készült el a nagy mű a magyar nemzet ezer éves fennállása alkalmából. Aki a magyar történelemben, irodalomban vagy nyelvészetben tájékozódni vagy mélyre hatóan kutatni akar, nem mellőzheti ezt a 14 kötetnyi anyagot. Sörös Pongrác mindössze 47 évet élt, és ő írta meg a sorozat öt kötetét. Ez az impozáns vállalkozás a magyar könyvkiadásban is páratlan eredmény.

A maurinusokkal vetélkedő alkotó szellem jellemezte a múlt században és századunk első harmadában a győri bencés gimnázium, korábban liceum ill. akadémia tanári karát. Ilyen nevek díszítik ennek a 350 éves iskolának a tanári névsorát, mint Jedlik Ányos, a dinamó és a szikvízgyártás feltalálója, 43 évig főiskolai ill. egyetemi tanár, Czuczor Gergely költő és szabadsághős, nyelvtudós, Rónay Jácint a lélektannak és a darwinizmusnak úttörője hazánkban, Guzmics Izidor, a MTA tiszteletbeli tagja, műfordító, az Egyházi Tár szerkesztője, a keresztény unió tudós apostola, Réthei Prikkel Marián etnográfus és Vaszary Kolos történetíró, igazgató, főapát, majd hercegprímás, országos hírű szónok. Hihetetlen munkabírás, ambíció fűtötte ezeket az értékes embereket, akik szerzetesi, papi életük egyensúlyát keresték cassiodorusi nyomokon: a tudományos munkában elmerülve az emberek javát szolgálva meg akarták őrizni lelkük üdvösségét.

Felvethetjük, vajon van-e bencés hittudomány? Külön bencés teológiáról nem emlékezik meg az egyháztörténelem, de kiváló bencés hittudósokról igen. Nagy Szent Gergely pápa műveit már felsoroltuk, de talán nem jellemeztük eléggé. Gyakorlati lelkipásztorkodás szempontjából elengedhetetlen a *Moralia* és *Liber Pastoralis* ismerete, enélkül alig alakul ki kellő bölcsesség a lelki vezetőkben. A józan gyakorlatiasság szépen összefér Gergely egyik sajátos jellemvonásával, azzal ti., hogy nem idegenkedik a csodás elemeknek írásműveibe való beillesztésétől.

Lanfranc (1005—1089) Paviában született, Észak-Itáliában, a normandiai Becben apát, majd Canterbury érseke, inkább mint teológusképző híres, hisz az ő tanítványa Szent Anzelm, aki Aostából származott, és 1033-tól 1109-ig élt. Anzelm a híres bec-i iskola mestere, később ő is canterburyi érsek, angol prímás. Newman szerint az új teológia bölcsője Becben ringott. Lanfranc kiválóan védte meg az Egyház hagyományos tanát Berengárral

szemben, aki tours-i mesterkanonok volt és az eucharistia-kérdésben Paschasius Radbertus, Scotus Eriugena eretnek tanait vallotta. Lanfranc a reális jelenlét és az átlényegülés fogalmát fogadtatta el Berengárral, mire többszöri visszaesés után megnyugodott a római hitben.

Newmannak van egy érdekes észrevétele a karoling reneszánsz utáni átmeneti visszacsésről: „Ebben a korban a keresztény hitvédő harcos lélegzetet vett, miután egy stádiumnyi távot megfutott, és még mielőtt a második stádiumot megkezdte volna. Ekkor biztosította magának a gondolkodás mezején szerzett hódításait — óvatos kutatással és jegyzeteléssel, és újból azon volt, hogy megint győzelmeket arasson" (166). Újólag ilyen győzelem Anzelm teológiai tanítása. Ő már a hit és a tudás összekapcsolója. Hite megértésre és érthetőségre törő hit. Hiszek, hogy értsek. Ontológiai istenérve ma már nem tűnik olyan szilárdnak, mint a korunkban inkább ható egzisztenciális élmények útján szerzett érvek arról, hogy van Isten. Anzelm a spekulatív teológiának nagy mestere, bár elmarad a középkori tudomány fényes csillagától, Aquinói Szent Tamástól, aki egyébként Montecassinón volt diák, azon a kultúrcentrumon, ahol az arabok közvetítésével ismerte meg Arisztotelészt és lett a lét filozófusává.

Szent Anzelm a nominalizmussal, főleg Roscelinnel szemben megvédte a realizmust, ezzel Isten létének valódiságát, nem csupán kigondoltságát — és a Szentháromságban is az egy isteni lényeget tanította a három személyben, Roscelinnel szemben, aki a három személynek egymástól való független létét hirdette. Anzelm fő műve: Cur Deus homo? (Miért lett emberré az Isten?) A válasz: mert az ember a végtelenül fölséges Istennek az okozott sértésért nem tudna megfelelő elégtételt adni. Reális életelve: „Többet ér szelídnek és türelmesnek lenni, mint böjtölve türelmetlenkedni." (Csóka, 202) Az egyensúlykeresés józan útján járt.

Deutzi Rupert német hittudós is megérdemel egy rövid méltatást. Ő is a krisztocentrikus teológia képviselője. A dialektikát ismerte anélkül, hogy lelkesedett volna érte. Harcolt a szív jogaiért még a hittudomány terén is, így a misztikus irányt képviselte.

A kor tudományos alapállása kétféle a teológiában: vagy a skolasztinának a racionálisabb, gondolatibb útját választja a

teológus, vagy a misztika intuitív meglátásait. Deutzi Rupert kapcsán átsiklunk a középkor női szentjeinek misztikus tanításaihoz. Időrendben Szent Hildegard említendő először (1098—1179). E bingeni bencés apáca korán kezdődő látomásai összefügghetnek egész életét végig kísérő betegeskedésével. Gyenge fizikuma ellenére hihetetlen tevékenységet fejtett ki. Csak Barbarossa Frigyeshez 300 levelet írt, pápákhoz hat levelet. Néhány művéből kitűnik, hogy az orvostudományhoz is értett. Még látomásaiban is hangsúlyozza az ész jelentőségét és az akarat szabadságának fontosságát. A vezeklésnek e nagy apostolnője rengeteget utazott és írt. Ránk maradt műveiből látszik, hogy a latin nyelvben nem volt szilárd, ezért latinul tudó kísérőt is tartott maga mellett. *Symphonia coelestium reve lationum* című könyvén kívül ránk hagyta Regula-magyarázatát és *Carmina* címmel verseit. Átszellemült szöveg összefüggésébe ágyazott orvostudományi meglátásai ma is értéket jelentenek a szakemberek számára. Halála után sokat vitatkoztak életművének értékelésén, míg a 15. században a szentek sorába iktatták.

Helftai Szent Gertrúd (1256—1302) az Eucharisztia-tan és a Jézus Szíve-tisztelet nagy apostola. A ma is használatos Jézus Szíve litánia megszólító fohászai Gertrúd műveiből származnak. Az *isteni Szeretet követe és a Lelkigyakorlatok* Krisztus jegyeseként élte át földi életét gyakori látomásokban, lelki egyesülésben. Műveiből teológiai és humanista műveltség sugárzik. Gertrúd könyvei sok későbbi bencésnek szolgáltak elmélkedéshez segédeszközként, így elsősorban az Egyház számára jelent sokat Szent Gertrúd működése, míg Szent Hildegard levelezésével beleépült saját korába, és azt az Istenhez közelebb hozta, *Liber subtilitatum diversarum naturarum* című művével a gyógyítás akkor szintjét felemelve az egész emberiségnek tett tudásával szolgálatot.

A reneszánsz kor szent életű bencései közül Lodovico Barbót említjük meg, aki a padovai Szent Jusztina kolostort reformálta meg, a padovai egyetemről ifjakat hívott kolostorába vendégségbe, utánpótlását is közülük biztosította. Élete vége felé (1443-ban halt meg) lelkeket megnyerő tevékenységét megírta lelkipásztorkodási útmutatóként *De initiis congregationis Sanctae Justinae de Padua* címen. A benedeki szellem újraélesztésével a kolostorok tömörültek vezetése alá, megalakult az ún. Cassinói kong-

regáció, amely a bencés szerzetesi életen túl a többi szerzet számára is példát mutatott a reneszánsz kommenda-rendszer kiküszöbölésére és a lelki megújulásra.

Az újkori bencés hittudósok közül megemlítjük Odo Casel nevét, aki a liturgia szaktudományában számított tekintélynek. Francia földön Guéranger, Solesmes újraépítője, az *Année liturgique*, az általa szerkesztett folyóirat révén a tömegeket is be tudta kapcsolni a liturgikus életbe. Pothier és Mocquereau ugyanebben az apátságban a gregorián ének specialistái. A hittudomány jogi ágában megemlítendő a magyar Serédi Jusztinián, későbbi hercegprímás, aki az egyházjogi kódex megalkotásában végezte a forráskutatás nem látványos, de annál nehezebb munkáját. Radó Polikárp a II. Vatikáni Zsinat peritusa Enchiridionjával a világegyház számára szerzett liturgikus eligazítást. A bencés hittudomány igazi területe nem a dogmatika, hanem a liturgia, a Regula 43. fejezete is erre utal: „*Nihil operi Dei praeponatur*". „Semmit se tegyenek az Isten ügyének elébe". Szent Benedek az Isten ügyén mindig az Ő dicséretét értette.

„Szent Hadseregnek lettél a vezére..."

Bennünket igazában nem a liturgia tanulmányozása tesz kedvessé Isten előtt, hanem a belőle fakadó élet. A Krisztus zászlaja alatt való katonáskodás, azaz a szolgálat, s az elöljárónak, Krisztus helyettesének való engedelmesség. A szentek tudománya: mentesség a súlyos bűnöktől, a szívesen végzett ima, a jótettek bősége, az Istentől kapott keresztnek lehetőleg zokszómentes elfogadása és őszinte hajlam az önmegtagadásokra. Szent Benedek Atyánk nyomán nemcsak két kedves tanítványa, Maurus és Placidus járt, hanem a szerzetesek beláthatatlan serege. E nagy seregből is sokan lettek szentekké, életüket a Regula szelleméhez igazítva.

A Rend második atyjának nevezik Aniane-i Szent Benedeket († 821). Hívjuk őt egyszerűen Szent Ányosnak. Ányos életében volt egy fordulópont. 774-ben a longobardok ellen vívott csatában mint Witiza nevű nyugati gót katona életveszélyes helyzetből kimenekülve fogadalmat tett, hogy ezután Krisztus

zászlaja alatt fog katonáskodni. Dijon mellett egy bencés kolostorban felvette Szent Benedek ruháját és véletlenül a nevét is. Elégedetlen az ottani állapotokkal, rokon lelkű társaival kivonult Montpellier mellé, az *Aniane* folyó partjára, és ott új szerzetesi otthont létesített. Innen az *Ányos* név. Tág látókörű ember lévén Szent Ányos észrevette, hogy a Nagy Szent Gergellyel kezdődő térítő munka nemcsak azt jelentette, hogy a bencések Krisztus híveivé tették Nyugatot, hanem azt is, hogy a bencések életébe sok oda nem való elem átment a barbárok életéből. Ányos a szigorításban, a szerzetesi életnek befelé irányulásában látta hivatását, nem az Alkuin-féle irányban, a szociális-kulturális feladatok megoldásában. Követelte a testi munkát és a szegénységet. Amikor más kolostorokban is igénnyé vált a szekularizációmentes benedeki életmód, akkor nyilvánvalóvá vált, hogy Ányos az egész Renddel törődve annak mintegy második atyja lett, mert ő fordította a bencés életet abba az irányba, amit ma clunyi reformnak nevezünk.

Vilmos herceg 910-ben Cluny mellett kolostort alapított, ami csak a pápának volt alárendelve. Így világi hatásoktól mentesen alakult ki az életszentségnek és az Egyház belső reformjának az a telepe, amely két évszázadra meghatározta a bencés életkeretet, távolabbi hullámzásban Európa történetét. Hosszú ideig uralkodó és szent életű apátok vezették a monostort: Szent Odó († 942), Szent Odiló († 1048), Szent Hugó († 1105) és Tiszteletreméltó Péter († 1156). Nemcsak a monostort irányították gondviselésszerűen, hanem az Egyházat is, hisz a pápák egy része a clunyi szerzetesek közül került ki. Több mint 200 kolostor csatlakozott hozzájuk. Cluny lett a második Róma, apátja a „fekete pápa". Rengeteget tettek a szegényekért. Egyik évben 17 ezer szegényt láttak el. Bevezették a treuga Deit, Isten békéjét: szerda estétől hétfő reggelig pihent minden fegyver. Az alig megtért harcias népeknek kemény parancs volt ez. A szenvedő lelkekért való misézés is Clunyből indult ki. A ma romokban fekvő Cluny közelében van Taizé.

Az egész kereszténység válsága idején, a reneszánsz korban Magyarországon is megújult a szerzetesi élet a padovai Santa Giustina reformját követve. A mély lelki életet élő Tolnai Máté (1460—1535) vezetésével megalakult a számos apátságból

egyetlen jogi közösségként a magyar bencés kongregáció. Az új szervezetet X. Leó pápa 1514. júl. 1-én hagyta jóvá. A kor híres lelki írója Blosius bencés apát († 1566), spanyol földön Garcia de Cisneros, montserrati apát *Lelki élet gyakorlatai* címmel írt könyvet. A montserrati kegyoltárnál imádkozó Loyolai Ignác ezt kapta elmélkedő könyvül egyik bencéstől. Loyolai Szent Ignác révén a lelkigyakorlatok az egész világon elterjedtek, számos lélek megjavulását és Istenhez fordulását jelentették. Ebben a folyamatban ott van, szerény forrásként, a montserrati bencés apát gondolatvilága. Az évszázadok hullámzásában a benedeki, a subiacói magány élményei: egyedül lenni, hogy Istennel maradhassunk együtt, továbbterjedtek és más rendalapítók és szentek transzformáló erejével Isten felé vezettek milliókat.

Az újkor bencései közül az életszentség hírében hunytak el Etlin Lukács Amerikában (Concepcion), Hemptinne Piusz Maredsous-ban, az ír származású Marmion apát, akinek lelki könyvei a szerzetesirodalom klasszikus alkotásai, Einsiedelnben Manrád testvér, aki a fizikai munka végzésében szentelődött meg. „Minél kevésbé gondol egy szerzetes a világ megtérítésére, annál többet a saját magáéra, és annál valószínűbb, hogy a világ megtér." A tapasztalt szerzetesi vezetőnek, Butler apátnak e mondata párhuzamosan halad Newman bíboros észrevételével: Szent Benedek fiatalon rájött arra, hogy ő képtelen a romlott világot megváltoztatni, de arra képes, hogy magát megőrizze a rossz környezettől. Kivonult tehát a magányba, és ott Istennel társalogva lett erőssé. A világ eljött hozzá, igényelte útmutatását. Sőt, a tudományokról tudatosan lemondó egykori római ifjúból népek nevelője, Európa atyja lett.

Utószó

Tanulmányunk elején néhány villanásban láttuk, a benedeki gondolat (közösségi élet, egyetemes kulturális javak őrzése és megmentése) hogyan illeszkedett bele az emberiség történetébe; most ehhez hasonlót szeretnénk felvillantani, talán mélyebbet, még igazabbat.

1905-ben francia földön Ligugé és Solesmes között egy har-

mincon jól túllevő férfi utazott belső nyugtalanságától szabadulni akarván. Isten akaratát kereste, vajon fel kell-e áldoznia művészi, írói képességét az Istennek, és bencésnek kell-e lennie. A Szent Márton emlékétől megszentelt ligugéi templom homályában határozott választ érzett szívében. Nem. Visszatért Kínába, ahonnét ideutazott mint diplomata, de most már nem egyedül, hanem feleségével. Paul Claudelről van ismét szó. Művei az egész világon egy korábbi nemzedéknek rajongását váltották ki, és olvasói közül sokan — e sorok írója is — a bencés hivatást választották. Egy francia nyelvű, talán belga, de ismeretlen művelt nő is korán elvesztett hitét visszanyerte Claudel írásait olvasva, sőt bencés szerzetesnő lett belőle. Claudellel 1929 óta állandóan levelezésben állt, egész az író haláláig, 1955-ig. Claudel el is látogatott a szerzetesi közösségbe, és szavaiból érezhető volt, mennyire értékeli azokat, akik megtalálták már hivatásukat a Regula szerinti életben, amit ő valaha csak megkísérelt (Vö. *Du Sarment: Lettres inédites de mon parrain Paul Claudel.* 1959. Gabalda. 140. l.). A Du Sarment álnevű bencés nővér másik műve: *Claudel és a liturgia.* A nagy író a Szentírás-ügyben hozzáfordulóknak az Írás értelmezése helyett azt ajánlotta, hogy merüljenek el a liturgiában, ott megértik a szentírási szövegeket, melyekről maga Claudel 18 kötetet írt. A *vezetőkért és a névtelen milliókért* felajánlott kórusimával is beleépül a bencés rend ebbe a világba, az imádság mögött rejtőző életáldozattal.

Ahogy Pannonhalma hegyén közel ezer év óta zeng a zsoltár és a liturgikus ének a magyar nép fennmaradásáért és a nép minden tagjáért, úgy imádkoznak más ország és világrész bencései az egyetemes emberiség többi tagjaiért. Megadni a dicséret adóját Istennek azok helyett is, akik Őt nem ismerik — ez a lelkület uralkodik egyre inkább mindenütt a mi kórusimáinkon. Így fejeződik ki szolidaritásunk mindazon embertársainkkal, akikhez életünk, sorsunk hozzákötődött mint honfitársunkhoz, vagy kortársunkhoz.

MÁRTONFFY MARCELL

A BENCÉS KONFÖDERÁCIÓ ÉLETE

1. A szerzetesség küldetése az egyházban

„Mindenkinek saját ajándékai és kegyelmi adományai szerint kell az élő hit útján előrehaladnia. A szerzetes lelki adománya, karizmája az, hogy magát véglegesen és kizárólagosan Krisztus követésére szenteli a neki rendelt különleges életformában" (Statutumok, 1, 2).

Szent Benedek így ír azokról a szerzetesekről, akiknek Reguláját ajánlja: „monostorban laknak, rendszabály és apát vezetésével küzdenek" (Regula 1. fej.).

A szerzetesség a Lélek indítására személyes közvetlenséggel hagyatkozó életmód. A keresztény Egyiptom első — 4. századi vagy korábbi — pusztai remetéinek, a mai szerzetesség ősatyáinak élménye a „szerzetesi abszolútum" (P-Y. Emery): annak tudata és ösztönző ereje, hogy az embernek lehetősége van a kiszámíthatóval radikálisan szakítva, egyedül Istennek élni. Ez az élmény még akkor is meghatározza a szerzetesség arculatát, amikor intézménnyé szerveződik. A „monosz" (görög: egy) szóból származó „monachosz" (egyedülélő, szerzetes) kifejezés a közösséggé formálódás idején is tovább él a „monasztikus" szerzetességben, amely „monostorban" küzd azért, hogy jelt adjon Isten Országáról és elvezessen oda. A „monasztikus" kifejezés a nyugati egyházban a bencések, valamint reformágaik: a ciszterciek, a trappisták és a karthauziak megjelölésére használatos. Ez a szerzetesség tehát a Jézus Krisztus egyházával való legszorosabb egységben valamiképpen ugyanazt a függetlenséget őrzi, az Istentől való tökéletes függésre irányuló szándékában, mint a sivatag „theoriára", Isten szemlélésére törekvő magányosai.

Viszonya az egyház hierarchiájához dialektikus: akkor támogatja, ha meri vállalni önmaga sajátos voltát, azt a gyökeres evangéliumi útkeresést, amely tükröt állít az egyház egész élete elé.

A szerzetesség elsősorban nem azért jelent meg az egyházban, hogy meghatározott kérdésre adjon választ. Tartós felelet kíván lenni Isten hívására. Nem a tudomány, nem a művészet, nem valamiféle hasznossági szempont, hanem az Istennek szentelt élet, Krisztus teste élő erőinek felsugárzása a szerzetesség mindenkori legelső létalapja. Bármily értékes és izgalmas feladat a kolostorok történelmi eredményeinek taglalása, sosem szabad elfelejteni, hogy egy monostor valódi haszna és küldetése nem a külső sikerekben rejlik, hanem a statisztikával fel nem mérhető mozzanatokban. A monostor és a szerzetes legfőbb tevékenysége, valódi hozzájárulása az egyház és a társadalom javához abban áll, hogy a lelkiélet gyűjtőmedencéjévé válik. Ilyen gyűjtőmedence, erőforrás a bencés szerzetesközösség, ha nyitott a tiszta források előtt, amelyek az imából, az aszkézisből és az Istennek való kizárólagos önátadásból áradnak felé (Tschudy—Renner).

Míg az úgynevezett újkori szerzetesrendek lényegmeghatározásához hozzátartozik az egyház látható, történelmi struktúrájában betöltött feladatuk kiemelése — betegápolás, igehirdetés, ifjúságnevelés, misszió stb. — s a szerzetesélet egyéb megnyilvánulásai is e feladatok alárendeltjei, addig a bencéseknél a közösség életébe való belenövés, a fogadalmak megvalósítása, az imádságos hozzákapcsolódás Istenhez, a vendégszeretet, a munka és a közösség öröme, a liturgia ünneplése, a Szentírásban és az Atyák műveiben való elmélyedés visz a legközelebb a lényeghez: tehát az, amit Szent Benedek „conversatio morum"-nak, szerzetesi életalakításnak nevez.

A bencés közösség sarkköve az apát, aki „Krisztus helyettese a monostorban" (Regula 2. fejezet). Az apát a monostor atyja, személye a Lélek továbbadásának, őrzésének biztosítéka. Annak az ősi szerzetesi eszménynek megtestesítője, amely az éltető Szentlelket „lélekhordozókra" bízza. A lélekhordozó atyák (pateres pneumatoforoi) tanítványaiknak adják tovább az imádság, az engedelmesség, a szolgálat és a bölcsesség lelkét, ez a továbbadás, tradíció jelenti a közösségek élő hagyományát. A monasztikus szerzetesek apátja tehát sosem csupán „rendfőnök", hanem

olyan tapasztalattal rendelkező szerzetes, atya és testvér, aki képes személyes gondoskodásával, erejével és szeretetével, minden részletre kiterjedő figyelmével valóban Krisztus jelenlétére emlékeztetni a közösséget.

A közösség főként az apát szerepe és személyes hatása révén kapja családias tónusát. Ez a családiasság az apát főssége alatt testvéri közösséget jelent, közös hivatásból fakadó élet- és vagyonközösséget, a tagok egymás iránti kölcsönös szeretetét és támogatását.

Az együttes élet első megnyilvánulása a közös liturgia, elsősorban az eukarisztia ünneplése. Ez a kolostor életének hajtóereje, „reaktora". Az Isten jelenlétében való imádságos együttlét naponta többször megvalósul a zsolozsmában, a zsoltárok ünnepélyes imádkozásában és Isten igéjének együttes hallgatásában. Az istentiszteletben nyert erő mozgatja a keresztény szeretet szolgálatait, a magyarországi bencés közösségben elsősorban az iskolai nevelést.

A szerzetes hármas fogadalommal: a szegénység, a szerzetesi tisztaság és az engedelmesség fogadalmával kötelezi el magát életmódjának: először időlegesen, majd örökre, ünnepélyesen.

2. A Bencés Konföderáció kialakulása

A monasztikus közösség nem kíván egész világra kiterjedő centralizmust, inkább a konföderatív, „szövetségi" kormányzati forma felel meg számára. Szent Benedek szerzetessége egyenesági rokonságban áll a kezdetek szerzetesmozgalmával. (Jelen áttekintés a bencések férfiágát veszi figyelembe, rendtörténeti összefoglalás igénye nélkül, csupán néhány szemléletes mozzanatot említve, amelyek ismerete a konföderáció létrejöttének megértéséhez szükséges.)

Szent Benedek nemcsak forrás. Személye: vágyakozás a tiszta források után. A korai szerzetesmozgalom atyái felé tájékozódik. E mozgalom maga is a tiszta források felfrissítése volt, „honvágy az ősegyház után" (O. Lechner). A Nagy Konstantin császárral kereszténnyé lett társadalom hétköznapjaiban, úgy tűnik, elhalványultak az ősegyház határozott kontúrjai, a vértanúk egyházá-

nak tisztasága. Benedek maga is többször hivatkozik Regulájában az Apostolok Cselekedeteiben leírt ősközösségre (2. és 4. fejezet).

Már a sivatagi remeték között is volt kolostoralapító, közösséget szervező szerzetes, Szent Pachomius († 347). Rá és Nagy Szent Vazulra, a keleti közösségi szerzeteseszmény másik alapítójára mint „szent Atyáinkra" hivatkozik a benedeki Regula (73, 5). Ez a kezdeti ideálokat szem előtt tartó életmód nem annyira szervezeti jellegű, inkább a közösség tiszta értelmét őrzi. Szent Benedek elgondolása szerint minden monostor önálló. A Regulában nem találunk utalást egymástól függő monostorokra, legalábbis a függés jogi értelmében nem. A monostorok ugyanakkor nem idegenek egymás számára. Kapcsolatuk a testvéri szeretet köteléke, amely a közös érdekek védelmét is magában foglalja. „Óvakodjék az apát, hogy más, ismeretes monostorból fogadjon be állandó tartózkodásra szerzetest apátjának beleegyezése vagy ajánlólevele nélkül, mert írva van: Amit nem akarsz magadnak, te se tedd másoknak" (Reg. 61. f.). Később, a reformmozgalmak idején felismerték, hogy a kolostorok teljes autonómiája az alapító szellemének elerőtlenedéséhez vezethet, ezért közös szokásrendet írtak elő az egyes házak számára. A szokásrend latin megjelölése „ordo". A kifejezés értelme később megváltozott, jogi síkra tolódott, a kolostorok szövetségét jelentette. Az „ordo cluniacensis" eredetileg a clunyi reform hatása alatt álló kolostorok életrendjére vonatkozott, ebből a reformból született az első „rend". Bizonyos reformcsoportokat, főként a sajátos ordo-ban élő ciszstercieket már a kortársak jellegzetesnek tekintették. Csakhamar el is különültek a szorosabb értelemben vett bencés családtól. A „bencés rend" megjelölés a világ összes bencését egyesítő, 1893-ban megalakult konföderációra vonatkozik, az ezen belül azonos szokások közösségében élő kolostorcsoportokat — melyek többnyire nemzeti egységek — kongregációknak nevezzük. Térjünk azonban vissza a szerveződés történeti áttekintéséhez.

Mintegy három évszázadra volt szükség ahhoz, hogy Szent Benedek 529 táján íródott Regulája a nyugati monostorok életének, spiritulitásának egyetlen irányadója legyen. Nagy Szent Gergely pápa († 604) erőfeszítése a Regula elterjesztésére csaknem megbukott egy másik szerzetesszabály, a Szent Kolumbán-

féle népszerűségén. A nagy reformátornak, Aniane-i Szent Benedeknek († 821) köszönhető, hogy Nagy Károly energikus intézkedésére Szent Benedek szabályzata végleg polgárjogot nyert. Talán különösnek tűnhet, hogy politikai hatalom segítségével kapta meg uralkodó fontosságát a Regula — az aacheni zsinaton, 817-ben — nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a határozat nem jöhetett volna létre a monostorok többségének beleegyezése nélkül. A rend későbbi története bőségesen bizonyította, hogy a monasztikus szerzetesség képes volt ellenállni — passzív rezisztenciával — a pápai centralizáló törekvéseknek is.

A 11. századi egyesítési mozgalmakban két szempont kapcsolódik: a külső érdekvédelemé, amely a politika mozgásával, a világi uralom befolyásával szemben szervezi a közösséget, s a Lélek védelmének szempontja. Az új kolostorközösségek egyben új diszciplináris, szerzetesfegyelmi egységek voltak, belső szervezőelvként a Regulához való hűség megújításának eszméjével. A clunyi reform kiemelkedő eseményében (909/910) egy sor szent apát élete volt az a feltétel, amely lehetővé tette az egységes gondolat következetes megvalósítását. Öten (Odó, Majolus, Odilo, Hugo és Petrus Venerabilis) összesen 211 évig kormányozták a rendet (!). Cluny kolostora lelki és jogi központja volt a szövetségnek, amely Odilo alatt már 67 kolostort vallhatott tagjának, s 1150-re tehető azoknak az apátságoknak, perjelségeknek és celláknak a száma, amelyek az akkortájt maximális létszámú, 460 tagot számláló clunyi konvent jogi, vagy legalábbis szellemi irányítása alatt állottak. Cluny mintáját követték német földön Gorze (959) és Hirsau (1079), francia területen Brogne (930) és Verdun (1005). A centralizáló clunyi modell azonban — a monasztikus szerzetesség egészét tekintve — sikerei mellett tiltakozást is kiváltott. Az új rend önállóságot eltörlő „patriarchális monarchiájának" ellenpontjaként megjelenik a ciszterci reform „alkotmányos monarchiája", s nem véletlen az sem, hogy a clunyi szövetséghez tartozó kolostorokat elhagyó szerzetesek alapítják a máig fennálló remeteközösségeket: a kamalduliakat, a vallumbroziánusokat, s a később egészen elkülönülő karthauziakat is.

1215-ben III. Ince pápa és a IV. lateráni zsinat rendeli el a bencés kolostorok egyesülését. A Lateranum megszabta újítások

— négyévenkénti nagykáptalani gyűlés, közös fegyelem, püspöki vizitáció — megvalósítása azonban a monostorok jelentős részében ellenállásba ütközik. Az 1400-as években történelmi újdonságnak számít a padovai St. Giustina kongregáció létrejötte. Példája el is terjed, de további összevonásokra, központosításra a nemzeti politikák s a kolostorok különbözősége, illetve egyes kongregációk, így pl. a tudományosságukkal érdemeket szerzett francia maurinusok kiemelkedő színvonala (Congrégation de St. Maure) nem adott lehetőséget.

A francia forradalom s az azt követő események után indulhatott meg az újjászervezés. Ám sem a 19. sz. európai politikája, sem a korabeli pápaság, sem az új monostorok alapítóinak ideáljai nem bírták el a központi szervezet gondolatát. A kolostorok életét a korábbinál is nagyobb változatosság jellemezte.

Ugyanakkor fordulópont volt ez a század. A felvilágosodás, a jozefinizmus, a monostorok szekularizációja széteséssel fenyegetett. A bencés VII. Piusz pápa felismerte, hogy a katasztrófa elhárításának érdekében egyesítésre van szükség. Hogy az egység megvalósult, formája azonban mégsem centralizált szervezet lett, hanem a monasztikus szerzetesség hagyományainak jobban megfelelő konföderatív társulás, annak okait a kor tendenciáiban kereshetjük. A központi hatalom megerősödése a római kúriában, 1870 után, a szerzetesi gyakorlat és igazgatás uniformizálásának bürokratikus célkitűzését szülte, ugyanakkor a rendi történelmi tanulmányok előrehaladása, s ennek kapcsán az ősi hagyomány tiszteletének felébredése — főként az autonóm apátság gondolatának hangsúlyozása — ellenszegült a központosító törekvéseknek.

VII. Piusz 1824 és 1828 között az egyházi állam területén levő, nyomorúságos állapotukban kihalásra ítélt kolostorok egyesítését tervezi. A külsőleg véghezvitt unió terve azonban a jóakarat ellenére megbukik. Néhány évtizeddel később, belső kezdeményezésre, ausztriai és bajorországi apátok dolgoznak ki egyesítési tervet „hogy Szent Benedek egész családja a közös atya iránti szeretet egyetlen, nagy bizonyosságaképpen szívvel-lélekkel egyesüljön a lelki rokonság kötelékében, s a testvérek kölcsönösen megszilárdítsák egymást a szent hivatásban". Szent Benedek születésének 1400. évfordulóján, 1880-ban, Kruesz Krizosztom

pannonhalmi főapát is aktív részt vállal a jubileumi ünnepségek előkészítésében. Körlevelében, amelyet az apátokhoz intéz, szintén felvetődik „valamely tartós szövetség" gondolata. A végleges eredményt az 1893-as év hozza meg. XIII. Leó pápa növekvő érdeklődést mutat a bencés szerzetesek sorsa iránt. Felállítja a bencések római nemzetközi tanulmányi házát — a Szent Anzelm Kollégiumot — s kinevezi az abbas primast (a prímás-apátot). Ezzel alakul meg a Bencés Konföderáció. A pápai terv — egy test, közös törvény, központi vezetés — ekképpen módosul, a bencés igények hatására: valódi testvéri szövetség áll fenn, a kongregációk saját alkotmányának és privilégiumainak megőrzésével, s az egyes kongregációk önálló vezetésével. Míg az egyes kolostorok élén az apát, a kolostorokat egyesítő kongregációk élén az abbas praeses áll, közvetlen, az egyes apátságok életét érintő rendelkezési joggal. Így alulról épül fel a rend szervezete. A konföderációban elnöklő abbas primas, a római legfőbb apát személye jogi síkon szinte egyáltalában nem befolyásolja az egyes kongregációk kormányzatát. Tekintélye elsősorban atyai, szereteten és tapasztalaton alapuló, tanácsadó jellegű. A „primus in caritate" (szeretetben első) elv egyben az egyházkormányzás ökumenikus modelljét is megteremti.

Összefoglalva azt mondhatjuk: az egység korántsem idegen a bencésségtől, Szent Benedek — közösségeinek megalapításával — tudatosan tette meg a lépést a szervezettség felé. E szervezettség azonban merőben más, mint a modern rendek centralizmusa. Alapja a Krisztusban, mint főben megvalósuló egység és a Lélek szabadságában megélt sokféleség egyensúlya.

3. A bencés jelen

Valamennyi bencés kongregáció gyökerei Európából indulnak ki, s a subiacoi (alapítva: 1872) kivételével valamennyi nemzeti alapítású. Azonban már 1581-ben felépül az első dél-amerikai monostor. 1827-ben megalakul az önálló brazil kongregáció s nem sokkal később két észak-amerikai kongregáció is önállósul. A konföderáció — a közelmúltban csatlakozott testvérrendekkel: az olivetánusokkal, a vallumbroziánusokkal, a kamalduliakkal

és a szilvesztrinusokkal együtt — jelenleg 21 kongregációból áll, öt földrész 61 államában vannak kolostorai, összesen 439 (apátság, perjelség, városi tanulmányi ház, cella, remeteség). Vannak kongregációtól független, közvetlenül Róma alá tartozó házak is, összesen 12. A kongregációk — sorrendben, alapításuk évszámával — a következők:

1. Kasszinói (1408)
2. Angol (1336)
3. Magyar (1514)
4. Svájci (1602)
5. Bajor (1684)
6. Brazil (1827)
7. Solesmes-i (1837)
8. Amerikai-Kasszinói (1855)
9. Subiacói (1872)
10. Beuroni (1873)
11. Pánamerikai Föderáció (1881)
12. Ausztria (1889)
13. Ottilieni (1884)
14. Annuntiatio, belga (1920)
15. Szláv (1945)
16. Olivetánus (1319 — csatlakozott 1960-ban)
17. Vallumbrosai (1036) — csatlakozott 1966-ban)
18. Kamalduli (980 — csatlakozott 1966-ban)
19. Holland (1969)
20. Szilvesztrinus (1231 — csatlakozott 1973-ban)
21. Szent Kereszt (a Déli Félgömb Kongregációja, 1976)

Az 1973-ban közzétett Bencés Atlasz részletesen ismerteti az egyes kongregációk, sőt, ezen belül az egyes monostorok tevékenységét. „Szükségtelennek ítéltük arról szólni — írja — ami minden monostorban közös. Amiről itt szó lesz: a felebaráti szeretet művei „Krisztus testének építésére" (Ef 4, 12). (V. old.) Amikor vázlatosan ismertetjük az egyes kongregációk életét, mindvégig szem előtt tartjuk a „közöset". A legszigorúbb bencés reformágnak, a trappistáknak nagy lelki írója, Thomas Merton a szemlélődő szerzetesség eszménye felől így közelíti meg a bencés monostorok életét: „Ott, ahol a monasztikus élet lényeges vonásai megmaradtak, ott a járulékos változtatások nem sokat számí-

tanak. Amint a bencés család néhány ága értelmezi: lehetséges, hogy a monostor fizikailag és lelkileg teljesen elkülönült a világtól, szerzeteseinek igazi imádságos életet ad, és ugyanakkor fenntart egy iskolát vagy néhány plébániát anélkül, hogy monasztikus lelkületét komolyabb veszély fenyegetné. Ugyanígy nem szükségképpen zavarja a monasztikus életet valamely kisebb és jól rendezett ipar, amelyet a szerzetesek megélhetésük biztosítására folytatnak. Ehhez azonban szükséges, hogy a monostorban eleven legyen a magány, az imádság szelleme és a kizárólagos istenszeretet, hogy a szerzetesek lelkében meglegyen a belső változás, a metanoia, az Isten felé fordulás, amely a monasztikus hivatás lényege" (Senki sem sziget, VIII. 13.).

Az egyetlen fogantatásában is nemzetközi kongregáció a *subiacói*. Nevét arról a közép-itáliai tópartról nyerte, amelynek sziklái között Szent Benedek remetéskedett. 65 házával a legnépesebb kolostorcsoport, minden földrészre kiterjed. Monostorait az obszervancia — a Regula szerinti élet — változatossága jellemzi. Kiemelkedő a kelet-franciaországi La Pierrequi-Vire, amely missziós anyaház. Ez az apátság harmonikusan valósítja meg a befeléfordulás és a vendégszeretet egységét. A szemlélődés tűzhelye, ugyanakkor sokrétű tevékenységet folytat. „Zodiaque" c. képes művészettörténeti sorozata teológiai erudícióval dolgozza fel a román kor építészetét, szimbolikáját. A népes kolostor egyben a zsinat utáni megújuló liturgia műhelye. Az istentisztelet különös közösségteremtő erővel aktivizálja a vendégeket, ünneplése kidolgozott, elmélyült, ugyanakkor spontán, szabad. A subiacói kongregáció monostorai Belgiumban (Steenbrugge), Nyugat-Németországban (Siegburg, Köln közelében, Kornelimünster), Spanyolországban (El Miracle, Montserrat — Barcelona közelében; a spanyol monostorok általában ehhez a kongregációhoz tartoznak), Franciaország minden részén (Belloc a Pireneusokban, En Calcat Toulouse környékén, Landévennec a Bretagne-félszigeten, St. Benoît-Sur-Loire — a Szent Benedek földi maradványait sokáig őrző Fleury utódja, Tournay, Tarbes-től nem messze), Angliában (Prinknash és Ramsgate apátságai), Olaszországban (Finalpia, Genova, Montevergine Salerno mellett, Noci, Padova, Parma, Praglia, maga Subiaco, Velence), s az öt földrész mindegyikén működnek.

A nemzeti alapítású kongregációk szemrevételezésére induljunk el hazánkból. A magyar kongregáció történelmi tekintéllyel rendelkezik. Főapátja a tiszteletben első montecassinói és az angol praeses-apát után a harmadik helyet foglalja el apátgyűlések alkalmával. A magyar kongregáció 1514-ben jött létre, élén már akkor is a pannonhalmi főapátság állt. A legutóbbi időben öt apátsága (Pannonhalma, Bakonybél, Celldömölk, Tihany, Zalaapáti) és kilenc gimnáziuma volt a rendnek Magyarországon (Budapest, Csepel, Esztergom, Győr, Komárom, Kőszeg, Pannonhalma, Pápa, Sopron). Pannonhalmának a második világháborút megelőzően, ill. közvetlenül utána két missziós alapítása volt: a kaliforniai Woodside-perjelség néhány éve a pánamerikai föderációba olvadt, a brazíliai Saõ Paulo bencései, akik már 1931-ben megvetették lábukat Dél-Amerika földjén, önállóan hozták létre Nova Santa Rosát a brazíliai őserdőben. A magyar bencések két hazai házában (Pannonhalmán és Győrött) és a két brazíliaiban középiskolai oktatás folyik. A Saõ Paulo-i Szent Imre Kollégium (Colégio St Américo) több, mint ezer növendéket nevel, s a magyar bencések részt vállalnak a környék lelkipásztori ellátásban is. — A felvilágosodás idején, 1786-ban feloszlatott magyarországi bencések visszaállításának feltétele 1802-ben az iskolai nevelő-oktató munka vállalása volt, jelenleg is ez a kongregáció fő tevékenységi köre.

Az osztrák bencések életét napjainkban ugyancsak az iskolai munka, a lelkipásztorkodás, a tudományos élet, s általában a széleskörű tevékenység jellemzi. Az egykor népes barokk apátságok nagy részében azonban megcsappant az utánpótlás, azért napjainkban különös súlyt kap a szerzetesélet megújításának ügye: az újjászületés irányítója pedig világszerte az ősi szerzetestapasztalat tanulmányozása, az Atyák praxisának alkalmazása a jelenben. — Az osztrák kongregáció gimnáziumaiban csaknem 3000 diák tanul, többhelyütt — így Altenburg és Göttweig apátságaiban — működik ifjúsági kórus. Kremsmünsterben eleven az ún. „Kloster auf Zeit", az „időszaki szerzetesélet" gyakorlata: számos nyugat-európai monostor mintájára az arra vállalkozó férfivendégek lehetőséget kapnak, hogy egy időre a szerzetesekkel együtt egészen bekapcsolódjanak a monostor életébe s így mélyítsék el istenkereső életüket „az Úr szolgálatának iskolájában".

A legtöbb apátság — az említettek mellett pl. Salzburg, Lambach, Admont, Michaelbeuern stb. — hatalmas könyvtárral rendelkezik, Melkben, a Duna mellett, mintegy 2000 régi kéziratot őriznek. Egész Ausztria liturgikus életének központja a salzburgi Szt. Péter apátság. St. Lambrecht bencései látják el Mariazell kegyhelyét. Az egykori skóciai bencések alapította bécsi apátság gimnáziumot tart fenn, s tevékenyen részt vesz — az osztrák kolostorok többségéhez hasonlóan — a lelkipásztorkodásban. Ausztriában jelenleg is mintegy 180 plébániát vezetnek bencések.

Nyugat-Németországban négy kongregáció monostorai állnak. A subiacói apátságok kivételével három csoportba tartoznak: a beuroni, az ottilieni és a bajor kongregációba.

Beuron klasszikus arculatú monostorainak obszervanciája, életstílusa egységes. Beuron alapítására nagy hatással volt a francia Solesmes zárt, fegyelmezett, a liturgia ünneplésére és a Regula szerinti életre a szerzetesi megújulás lendületével alapozó szelleme. A jellegzetes beuroni szokásrend, a szerzetespapok és a testvérek két elkülönülő csoportja, a liturgia egész napirendet átható „koreográfiája" nagy hatással volt az egyetemes bencés rendre: sok kolostor a megújulás mintájának tekintette, mások kritikával illették az életstílust, formai jegyeit. A kongregáció egyik legnevesebb kolostora, Maria-Laach, Köln közelében, a Laach-i tó partján, a liturgiatudomány műhelye ma is, s a II. világháború előtt a liturgikus mozgalom középpontjainak egyike volt. Beuroni kolostorok: Neresheim, Neuburg, Tholey, Weingarten és Gerleve: ez utóbbi alapítása az északon, Lübeck közelében levő modern Nütschau: a szemlélődés, lelki megújulás, az ökumenikus, egyházak közötti párbeszéd és imádság útját járó friss szellemű kolostor Beuron életképességének, megújulásának is jele. Beuron főapátsága adja ki a népszerű Schott-misekönyv köteteit, s az egyik legnívósabb bencés folyóiratot, a kéthavonta megjelenő „Erbe und Auftrag"-ot (Örökség és megbízatás).

Az évezredes hagyományokkal szakító — ugyanakkor ennél régebbi hagyományokat, a forrásokat, Szent Benedek Reguláját újjáébresztő — 19. századi megújulás eredményeképp jött létre az ottilieni kongregáció. Központja, St. Ottilien főapátsága Augsburg mellett van. A fő működési területe: a missziók.

Németországon kívül Svájcban, Angliában, Koreában, Kelet-Afrikában, Zuluföldön és Venezuelában vannak monostorai. A nagyméretű és létszámú intézményeket széleskörű, pontosan szervezett, virágzó gazdasági élet és mindemellett elmélyülésre törekvő szerzetesélet jellemzi. A megtermelt javakkal a harmadik világ missziós területeit támogatják.

A bajor kongregáció, monasztikus élete mellett, alapításától kezdve tevékeny részt vállalt az iskolai nevelésben és a lelkipásztorkodásban. Tíz apátsága és nyolc gimnáziuma van. Központja Augsburg, neves monostorai: az Alpokban, Münchentől délre fekvő Ettal, mely egyházművészeti kiadványairól, elsősorban szentképeiről ismert, továbbá Metten, Niederaltaich; az itteni közösség egy része bizánci rítusban ünnepli a liturgiát, s a keleti szerzetesség spiritualitását tanulmányozza. Ugyancsak a bajor kongregációhoz tartozik Ottobeuern, Plankstetten, Schäftlarn, Scheyern és Weltenburg. A német kolostorok rendkívül vendégszeretőek, számos helyen él az osztrákokkal kapcsolatban már említett „Kloster auf Zeit" gyakorlata.

A svájci kongregáció kolostorai — Svájcban és Olaszország határos területein — elsősorban ugyancsak iskolákat tartanak fenn, összesen mintegy 2000 diákkal. Meg kell említenünk, hogy a szerzetesek sok civil munkatárssal dolgoznak együtt az iskolákban, ugyanígy Németországban is; ez lehetővé teszi az egyoldalú aktivitás elkerülését és az elmélyültebb szerzeteséletet. A legismertebb svájci apátság Einsiedeln, a világegyház egyik legjelentősebb Mária-kegyhelye. Lelkigyakorlatokat tartanak, tudományos, iparművészeti és háziipari munkát végeznek a legtöbb apátságban: Engelbergben, Pfäffikonban, Disentisben, Mariasteinben, s komoly részt vállalnak a svájci katolikusok lelkipásztori ellátásában. Hasonló a helyzet az olaszországi Marienberg és Muri-Gries svájci kongregációhoz tartozó apátságaiban is.

Olaszország bencés életének két központja van. Történelmi centrum a Szent Benedek alapította ősi Montecassino, eköré szerveződött a cassinói kongregáció, a kongregációs forma első példája. Szent Benedek szentélyébe ezrek zarándokolnak, különösen azóta, hogy VI. Pál pápa Európa védőszentjévé nyilvánította a nyugati szerzetesség patriarcháját. A turizmus, sajnos,

jobban virágzik, mint maga az apátság, ez általában jellemző a cassinói kongregáció nagy monostoraira, így Cava-ra, a cesenai apátságra és S. Martino delle Scale közösségére is. Élénk útkeresés és az ifjúsági csoportokkal való liturgikus és dialogikus foglalkozás jellemzi a római Szent Pál apátságot.

A másik központi hely — a rend egészét tekintve — a S. Anselmo apátság Rómában, mely, amellett, hogy az Abbas primas székhelye, bencés egyetem is, helyet ad a pápai liturgikus intézetnek, s általában a legkülönbözőbb kongregációk fiatal bencéseinek találkozóhelye. Bár nem szervezeti központ, mégis alkalmat nyújt a tapasztalatcserére, a személyes kapcsolatokra, a lelkiszellemi utak találkozására, így a szerzetesi megújulás áramlásának is hajtómotorja. A „Studia Anselmiana" kiadványai reprezentatív foglalatát nyújtják a bencés teológia — elsősorban bibliatudomány, patrisztika, liturgia és ökumenikus teológia — eredményeinek.

Mindhárom Benelux államban él a bencés szerzetesség. Újonnan alakult — 1969-ben — a holland kongregáció, amelynek apátságai — Egmond, Oosterhout és Slangenburg — a szerzetesség közösségi tapasztalatával és meditációs gyakorlatával kapcsolódik be a megfiatalodott holland egyház útkeresésébe. A modern egyházművészet jellegzetes tevékenysége a csendnek és befeléfordulásnak élő, ugyanakkor a rendszeres egyházak közötti párbeszéd és az elmélyülést kereső vendégek előtt nyitott kolostoroknak. Szellemi munkájukból említést érdemel a slangenburgi mikrofilm-tár, amely teológiai folyóiratok anyagára specializálódott, valamint az Egmontban kiadott „Benedictijns Tijdschrift" (Bencés folyóirat). — Szent Bernát összes műveinek kritikai kiadásán dolgozik a luxemburgi Clervaux. Ökumenikus tevékenységének sajátossága a skandináviai protestánsokkal és az izraelitákkal folytatott dialógus. A szerzetesek közül azok, akik tudománnyal foglalkoznak, elsősorban a Biblia, az őskeresztény irodalom és a középkori filozófia kutatása terén munkatársai olyan neves kiadványsorozatoknak, mint a Sources Chrétiennes, és a Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium. Az apátságban működő „XXIII. János Kör" ifjúsági csoportok találkozóhelye. — Belgium monostorai közül a subiacói kongregációhoz tartozik, zártabb életet folytat Affligem és

Dendermonde. Neves periodikáik: a „Tijdschrift voor Liturgie" (Liturgikus folyóirat) és a „Fontes Affligenses". Maredsous beuroni alapítású s később az önállósult belga kongregációhoz csatlakozó nagy apátsága a bencés rendtörténet, a Szentírás, a patrisztika és a keresztény spiritualitás kutatása terén szerzett érdemeket. Több folyóiratot is fenntart, ezek: a „Revue Bénédictine", a „Bible et vie chrétienne" és a „Lettre de Maredsous". Számos liturgikus és ókeresztény irodalmi kiadványt fémjelez neve. Ugyancsak a liturgiatudomány művelésével tűnik ki Leeuwen apátsága. Különleges helyet foglal el a nyugati szerzetességben Chevetogne, a kongregációtól független perjelség. Szerzetesei a bizánci hagyomány alapján élnek és szellemi munkájukkal is a Kelet egyházaival folytatott párbeszédet szolgálják. A kolostorban nagyszerűen gazdagítja egymást Kelet és Nyugat szerzetesi szelleme. Chevetogne gyakran ad helyet ökumenikus konferenciáknak, a keleti egyházak számos képviselőjét látja vendégül. Keleti rítusú szerzetesei a közösség mintegy harmadát adják, ószláv, görög és francia nyelven tartják istentiszteletüket. A lelki elmélyedés, a Lélek szabadsága és a keresztény öröm atmoszférája él a kolostorban. Kiadványai közül fontosak a keleti liturgia énekeit bemutató hanglemezek és énekeskönyvek, az Éditions de Chevetogne francia nyelvű szövegközlései az egyházatyáktól és a keleti spiritualitás újabb szerzőitől, valamint az Irénikon c. ökumenikus folyóirat.

Franciaországról a subiacói kongregáció kapcsán már esett szó. Azonban, ha francia bencéseket említünk, általában a Solesmes-i kongregáció alapítójának, Dom Prosper Guérangernak alakjára és kezdeményezésére gondolunk. Solesmes neve a gregorián ének ápolásával fűződött egybe. A múlt században alakult kongregáció célkitűzése az volt, hogy a liturgiát a lelkiélet középpontjává tegye, a szerzetesközösségekből kiindulva az egyház egészében. Mivel a világon sok monostor küszködik a tevékenység felduzzadásának nehézségével, a solesmes-iek élete olykor nosztalgiát is kivált. A számos franciaországi apátság (Solesmes — Le Mans közelében, Hautecombe az Alpokban, Kergonan a Bretagne-félszigeten, Ligugé Poitiers mellett, a párizsi Rue de la Source, St. Wandrille, az angliai Quarr, a spanyolországi

Silos, Santa Cruz és Madrid, valamint a kongregáció missziós házai sajátos minőséget képviselnek Szent Benedek szerzetesközösségei körében. Az apátságokat fegyelmezett reguláris élet, túlzásoktól mentes szigorú rend, istentiszteletét olykor esztéticizmusra hajló kidolgozás, a latin nyelv ápolása jellemzi. Kétségtelen, hogy Solesmes változatlan fegyelme nagy vonzerőt gyakorol az értékek relativizálódásának korában. A szerzetesi megújulás azonban nem jelent feltétlenül szekularizációt: az elmélyült, aszketikus, istenkereső és csendre törekvő életmód, a közösséget mozgósító liturgia a monasztikus megújulás és a korszerű szerzetesség nélkülözhetetlen velejárója; Solesmes apátságai közül ezért a néhány konzervativizmusra hajló inkább színfoltja mint normája lenne a jövő bencés családjának. Azonban a solesmesi bencések is készek — elsősorban a subiacóiak francia ágának pozitív tapasztalatai hatására — a megújulás dinamizmusának átvételére.

Spanyolország legnevesebb apátsága, Montserrat, évente több mint félmillió zarándokot fogad. A kolostor — a subiacói kongregáció többi apátságához hasonlóan — a Regulához lehetőség szerint pontosan alkalmazkodó napirendet és lelkiséget tekinti eszményének. Korlátozott számban ugyan, mégis foglalkoznak tanítással. Mintegy ötven növendékük van, a belőlük alakult énekkart messze földön ismerik. Hasonló a többi spanyol kolostor (El Paular, Lazcano, Samos, Valvanera) helyzete. A spanyolok élénk irodalmi tevékenységet folytatnak, elsősorban a szerzetesteológia és szerzetestörténet terén. Jelesebb kiadványaik: „Yerma" (folyóirat — El Paular), „Analecta Legerensia" (időszaki kiadvány, Leyre perjelség, Pamplonától nem messze), „Serra d' Or", „Studia Monastica", „Questions de vida cristiana", „Documents d' Església", „Scripta et Documenta" (Montserrat) stb.

Három bencésközösség él Portugáliában: Singevergának, az egyetlen apátságnak fő munkaköre az iskola és a vendégfogadás. Lapjuk a kéthavonta megjelenő „Ora et Labora" c. pasztorálisliturgikus szakfolyóirat.

A legnyugatibb európai bencés kolostorcsoport az angliai. Önálló kongregáció, az elsők egyike, megindulása óta tevékeny részt vállal az angol katolikus egyház szolgálatában. A hagyo-

mányossá lett bencés nevelőmunka mellett — klasszikus angol „College" stílusú iskolát tart fenn Ampleforth, Downside, Douai és Ramsgate — az angol bencések ápolják országuk katolikus tudományosságának jelentős részét. Downside vallástudományi centrum, s a legtöbb kolostorban tartanak nyári tanulmányi napokat, ökumenikus találkozókat; Ampleforth, középiskolai munkája mellett, egyetemi lelkészséget is vezet.

Az európai bencések vázlatos körképének megrajzolása közben nem feledkezhetünk meg arról, hogy Közép-Kelet-Európában Pannonhalmán kívül is élnek bencések. Belga alapítású (Congregatio Annuntiationis) a lengyelországi Tyniec, Krakkó mellett: szemlélődő kolostor, mely résztvesz a lengyel liturgikus megújulás és új bibliafordítás munkáiban. Tyniecből, az ott eltöltött újoncév után telepedett meg az NDK-ban egy idősebb korában szerzetessé lett német pap, az ő vezetése alatt áll az egyelőre kis létszámú bencés „kezdemény", a Halberstadt közelében levő Huysburgon. — Hivatalosan van szláv kongregációjuk is a bencéseknek, mely Csehszlovákia és Lengyelország területén alakult. A lengyelországi Lublinban ma is élnek tagjai, elsősorban lelkipásztorkodással foglalkoznak; a csehszlovákiai monostorok (a prágai Emaus és az ugyancsak prágai, ősi alapítású Břevnov) szerzetesei azonban a közösségek feloszlatása után külföldre kerültek, egy részük Szent Benedek szülővárosában, Nursiában (ma Norcia) telepedett meg.

Csak utalásszerűen említjük az Európán kívüli kontinensek bencéseit. Nagyon jelentős csoport az amerikaiaké. Élénk, megújuló lelki és szellemi élet jellemzi őket. Az amerikai-cassinói kongregáció 1520 szerzetesével a világ legnagyobb bencés kongregációja. A bencés apátságok — s velük párhuzamosan a szemlélődő trappista közösségek — virágzása új lelki-szellemi útkeresés jele, az élő Isten üzenete a technizálódó társadalomban. Tartalmas folyóiratuk az „American Benedictine Rewiew".

A dél-amerikai országok közül a több kolostorral rendelkező, nagyobb létszámú brazil, és az egészen új Déli Félgömb kongregációt említjük meg. Ázsiában és Afrikában missziós apátságok létesültek, s működik Ausztráliában is egy apátság, a subiacói kongregációhoz tartozó New Norcia (Új Nursia).

Létszámát tekintve csekély, annál jelentősebb s eredeti esz-

ményt képvisel az a négy kis kongregáció, amely a közelmúltban a konföderációhoz csatlakozott testvér-rendekből alakult. Elsősorban a remeteség és a szemlélődés gondolatát valósítják meg, amely — a Regula szerint, mint a szerzetesélet tökéletesebb foka — a közösségi életmód egyenes folytatása.

A kamalduliak alapítója, Szent Romuáld (950—1027), azzal a határozott szándékkal hagyta el a clunyi szövetséghez tartozó monostorát, hogy megvalósítsa a kezdet egyiptomi remetéinek szigorú életét. Arezzo közelében, Camaldoli hegyi remeteségében gyűjtött maga köré tanítványokat. A szerzetesek önálló kunyhókban éltek, csak a liturgia és a közös étkezések alkalmával találkoztak. A kamalduliak ma elsősorban Olaszországban és az Egyesült Államokban folytatják remeteéletüket. Magyarországon is volt telepük: az Oroszlány melletti Majkon napjainkig láthatók a kis barokk remetelakok.

Romuáld fiatalabb kortársa, Joannes Gualbertus (990—1073), kezdetben ugyancsak clunyi szerzetes volt, majd remete lett. Később elhagyta a „sivatagot" és Firenze közelében, Vallumbrosában (az „árnyas völgyben") kolostort alapított. Az önálló renddé szerveződött vallumbroziánusok különös súlyt fektettek a hallgatás megtartására, klauzurájuk s a testi munka kiküszöbölése révén pedig egészen a szemlélődésnek szentelték magukat. Gualbertus — a szerzetesek nyugalma és ellátása érdekében — megalakította a laikus-testvérek (fratres conversi) intézményét, létjogosultságot adva ezzel annak, ami a többi bencés monostorban alkalmi gyakorlat volt csupán, s a Regulában nem szerepel.

Reform-célkitűzéssel keletkezett az olivetánusok és a szilvesztrinusok közössége is. A ma is következetes, Regula szerinti életet élő olivetánusoknak sokhelyütt van monostoruk, így a franciaországi Leo Bec-ben (Normandia) és Maylisban (Landes). Angliában a londoni olivetánus perjelség adja ki a jelentős „The Eastern Church Quarterly" című, a keleti egyházzal foglalkozó negyedévi folyóiratot. A több olaszországi apátság mellett (a központ Monte Oliveto Maggiore, amelyről a nevét kapta a rend) missziókat is vezetnek Brazíliában, Guatemalában és Mexikóban. Néhány szót a „bencés rokonság" önálló rendjeiről:

A karthauziak alapítója, Kölni Brunó (1035—1101), rövid bencés remetéskedés után vonult Grenoble mellé s ott megalapí-

totta a Grande Chartreuse kolostort. Szerzetesei csak nem száz évvel később, 1176-ban alakultak önálló renddé, Karthauzi Guigo előljárósága alatt. Guigo mintegy féltucat hasonló kolóniát alapított, ezek számára foglalta össze a karthauzi szokásokat egy törvénykönyvbe. A karthauziak a kamalduli szerzetesek életmódját követték, a korai szerzetesség sivatagi atyáinak eszményét igyekeztek közösségi élettel összekapcsolni. E közösségi vonatkozás életképesebbé tette őket, történeti folytonosságuk nem szakadt meg, sőt, számuk — ha nem is látványos módon — egyre gyarapodott. A velük kapcsolatos romantikus hiedelmek oka nyilván a külvilág számára nehezebben megközelíthető, zárt és fegyelmezett életvitel. Valójában nem más a karthauzi kolostor, mint az elmélyülés és az Istennel való találkozás helye. Összesen 17 házuk van, írószobáikban kiemelt helyet kapnak a lélektani, elsősorban a valláspszichológiai kutatások.

A cisztercieki és a trappisták rendje áll a legközelebb a bencésekhez. A cisztercieki eredeti célja szigorú kolostor alapítása volt Benedek Regulája alapján. Elterjedésüknek nagy hatása volt a nyugati szerzetesség fejlődésére. A névadó Citeaux monostora 1098-ban alapult, az új közösség végleges arculatát ennek 1115-ben alapított leánymonostora, Clairvaux, és Szent Bernát személye adta meg. Ideáljuk, a „Regula ad apicem litterae" — a betű szerint értelmezett szerzetesszabály — nagy vonzerőt jelentett. Az apát ismét a közösség atyja lett, hadat üzentek a szerzetesség hanyatlásának. Szent Bernát — esztétikai és erkölcsi tekintetben is — a fényűző Cluny heves kritikusává lesz. Szigorúságának köszönhető a középkori ciszterci kolostorok végtelen egyszerűsége, mely az építészet szépségfogalmát is megújította. Napjaink ízlése sokat merít a ciszterci román architektúrából. Magyarországon a 20. század második feléig nagy lelki és szellemi erőt jelentett az egyházban a cisztercieki jelenléte. Központjuk Zircen volt. A magyar ciszter kongregáció jelenleg az északamerikai Dallasban folytatja tevékenységét, az iskolai oktatást.

A cisztercieket is elért hanyatlás ellen szegült Armand Rancé (1626—1670) mozgalma. A La Trappe kolostoráról elnevezett trappisták alapítójának személye: szangvinikus pesszimizmusa, hirtelen megtérése meghatározza az alapítás szellemét. Rövidesen önálló renddé alakuló közösségét a sokszor végletes önsanyar-

gatás, mindenfajta intellektuális tevékenység elutasítása jellemezte. — A trappista kolostorok szellemi alakulásában a 20. század második fele jelentős forduló. Ma ők tekinthetők a ciszterci eszmény örököseinek. Kolostoraik száma igen nagy, 1980-ban 85. Életük a korszerű szerzetesség kiemelkedő példája. Nem elsősorban Rancé személyisége, hanem inkább célkitűzése: Bernát gondolatának feleleventése határozza meg a rend arculatát. A kontemplatív élet nagy trappista egyéniségének, az író Thomas Mertonnak munkássága fontos lépés volt az új közösségek felé. A mai trappista kolostor hallgatagsága istenközelséget, belső békét sugall, a liturgia invenciózus és felemelő, nagy szerepet kap benne a résztvevők spontaneitása, a zenei-nyelvi megújulás. A hivatások nagy száma — amely főként az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában mutatkozik — a bencés élet korszerű tanúivá avatja a mai trappistákat.

A bencésekkel távolabbi kapcsolatban áll két kisebb létszámú szerzetescsoport: az örmény katolikus mechitaristák és az anglikán bencések. Az örmények alapítója, Sebastei Mechitár (1676—1749), Szent Benedek Reguláját és Remete Szent Antal írásait vette alapul a rendi szabályok elkészítésekor. A közösség célja a nyugat-európai emigráns örmények lelki és kulturális ellátása, az ősi örmény liturgia végzése. Velencében és Bécsben van kolostoruk. — Az anglikánok körében — saját puritanizmusuk ellenhatásaként — már a 16. században létesültek szerzetességre emlékeztető társulások a szigetországban. Jelenleg három közösség (Mirfield, Kelham, Cowley) főleg lelkipásztori és ökumenikus munkát végez, mindhárom a szerzetesség hagyományos alapjain nyugszik: fogadalmakat tesznek, súlyt fektetnek a közös istentiszteletre. Egy negyedik kolostor, Nashdom, sokban eltér a többitől: az egyetlen szoros értelemben vett monasztikus bencés konvent az anglikán egyházban. Istentiszteletét a katolikus kolostorok mintája szerint ünnepli, napirendje is megegyezik a kontinens bencés kolostoraiéval.

Végül vessünk egy pillantást a bencés kolostorok jelenlegi helyzetére, a statisztika szemével. Létszámát tekintve az ötödik helyen áll a bencés rend a világ férfi szerzetesrendjeinek, ill. papi társulásainak sorában. Első helyen a jezsuiták vannak (1980-ban 27 249 tag), másodikon a ferencesek (21 066), a harmadik leg-

nagyobb rend a szalézieké (16 932), a negyedik a kapucinusoké (12 206). A bencések létszáma 1980-ban 9681. Az összevetés inkább a tájékozódást szolgálja, messzemenő következtetéseket aligha vonhatunk le belőle, hiszen nincs „versengés" az egyes rendek között. Míg a legnagyobb létszámú közösségek konkrét karitatív céllal alakultak — létszámuk ezért létkérdés — a monasztikus hivatásban, amely csak az aktívabb kolostorokban kívánja meg a feladatkörök betöltéséhez szükséges létszámkeretet, kevésbé szempont a szerzetesek száma. Szent Benedeket a magányba hívta Isten, követőinek is sajátos meghívást ad szolgálatának iskolájába.

Ha folyamatosan csökkenő tendenciát mutat is a szerzetesek létszáma, az utóbbi években a fogyatkozás mértéke egyre kisebb. A monasztikus közösségekben — a jezsuitákhoz, de főként a szaléziekhez képest — enyhült a csökkenés aránya. Még jellemzőbb ez a trappistákra. „Válságról" legfeljebb a szó pozitív értelmében lehet beszélni: az erjedési folyamat az egészséges és a terhes hagyomány szétválását, a korszerűsödés járható és járhatatlan útjainak tisztázódását mutatja, s ez: az Egyházát irányító Szentlélek működésének jele.

A konföderáció gazdag tevékenységi köre a szerzetes fogalom rugalmasságát jelzi: még a keresztény élet e sajátos területén belül is különfélék a hivatások. A külső tevékenység ugyanakkor sosem igazolja a szerzetes létét. A gyökér mélyebben húzódik, a szerzetes elsősorban a „labor obodientiae", az engedelmesség munkája révén illeszkedik be a teremtés művébe, a Szó hallgatói közé. A bencés konföderáció szerzeteseinek fő feladata a Lélek kegyelmi ajándékainak kamatoztatása a monostor testvéri közösségében." A karizmatikus rend az egyházban nem jelent enthuziazmust, ami önkényben és rendetlenségben jelentkeznék, sem pedig a törvény szellemét, ami a rendben és az uniformitásban megmerevedik. Tehát nem önkény, nem egyformaság, nem rendetlenség és nem is rend a rend kedvéért, hanem rend a szabadságban. „Ahol az Úr lelke, ott a szabadság" (2 Kor 3, 17.) "(Hans Küng). A sokszínűség egységesítő elve épp ez a szabadság, amely Isten közös dicséretéből és a Neki odaadott élet öröméből táplálkozik. Ha a szerzetesség jövője felé kitekintünk, csak annyit mondhatunk: a megújulás útja a Szentlélekhez, az igazság Lelké-

hez és az alapító közvetítette Lélekhez való szüntelen visszatalálás, nem anakronisztikus formák kedvéért, hanem a dicséretben és az örömben: az atyák tapasztalataival járhatóvá tett, ugyanakkor minden vállalkozónak új kalandot ígérő „szoros úton". Annak a Regulának fényénél, amely megmutatja „az élet útját" (Regula, Prológus). Hiszen a „con-foederationnak", a testvérek szövetségének alapja az a „foedus", szövetség, amelyet a meghívó Isten kötött az emberrel. S ez nem más, mint Jézus Krisztus, az élet örömhíre, az „új szövetség".

„PANNONHALMA MINTEGY KIRÁLYI SZÉKEN LEBEG…”

KAZINCZY FERENC

UTAZÁSIM

Pannonhalma, 1831.
(Részlet)

Pannonhalma mintegy királyi széken lebeg az alatta ellapult sík felett, hosszan elnyúlt szőlők végében. Szent Márton a monostor hegye alatt fekszik, játékos gyümölcseivel. Mindenfelé látni nyomait az itt bölcsen és erővel munkáló kéznek. Csavargó út van nyitva a monostorhoz, kőoszlopú stakétek és szelence (orgonafa) sorok közt, végig a szőlővel elhintett hegyoldalon, s mind ez a kormányt negyvenöt esztendő alatt, noha nem mindig, viselt Novák Chrysostom apátsága óta. Azóta épült a monostor szárnya is, és a fedelen már túlemelkedett torony, s ez négyszögekre faragott kövekből. Ennek alapja a földön hét öl, túl ezen a kereszt hegyéig huszonkettő lesz. Köve a tájnak, s a monostornak vize nincs; s a kő ide Visegrád mellől hordatik.

A monostor keleti szárnya alá fordulván be, prof. Maar úr mutatá a Guzmics ablakát — az első ablak a legfelsőbb emeleten éjszak felé, az ebédlő kiugrása mellett — de Guzmics nem vala szobájában. Ellenben mások letekintettek, s ráismervén Maar úrra, s képzelvén, hogy evvel a Guzmics barátja jő, hírt adának neki; s a barna hajú kis barát rohant ősz hajú kis barátját megölelni a grádicson. — A főapát már ebédjénél ült négy vendégeivel és némely szerzeteseivel. Őt ismertem volna itt elsőnek, ha széke és keresztje annak nem mutatták volna is. Arcán egész lelke.

6.

Maar úrnak ebéd után vissza kelle menni Győrbe, a mit szívesen sajnáltam. Ő a legjobbak legjobbjai közé tartozik.

Guzmics, vagy Iszidor inkább, mert a szerzet fiai egymást szer-

zeti neveiken nevezik, levive ketjökbe, mely a monostor dombjának keleti felén kezdődik s a völgyig megyen. A nap igen szép volt. Tavaszi lágy leblek fogtak körül a violák illatjával, melyek kékelének a szilvás árnyéki közt. Szeder vevé által a kert intézését, s alkalmasb utakat von benne, s értelemmel. Itt láttam legelébb ellepve virágokkal a mandola- s barackfákat. Pesten, és egész utamban eddig, még minden fa kopaszon állott, s telet mutata.

Másnap velünk ebédle Horvát Endre is, Pázmánd helységnek, hol született, plébánusa, a most megjelent Árpádiás éneklője. Ebéd után gyalog menénk le magányába, s az én kívánságomra gyalog. Ez az ő szőlőháza közel áll a monostor kertjéhez, s ő itt lakik inkább, mint benn a faluban, hol plebániája szűk és egészségtelen. Sokat szenved lábaira, s baját neveli testessége. Ritkán lobban dévajságra, vagy csak erővel.

A főapát tudni akará, ha Endre adá-e az én nevemet valamely fájának, mit tenni szokott, midőn író látogatja meg, s megvallá, hogy az most eszébe juta. Iszidor úgy akará, hogy menjünk le hozzá még egyszer, s így hozassék helyre, a mit elmulasztottunk; de én azt óhajtám inkább, hogy a monostor kertje tartsa fenn ittlétem emlékezetét. Szavamon fogtak. Lemenénk tehát a sűrű szakába, és hogy félig téve nem legyen a mit csinálunk, egy ailanthus kérgére a Guzmics betűjét, egy kanádai gyáréra az Endréét, egy fekete nyáréra a Szemeréét, egy gledicsiára a magamét, egy rhusra S betűt, egy platánra egy mást metszettem fel, alávetvén a magaménak az esztendő számait is. — C r e s c e t i s a m o r e s ! mondám, elkészülve munkámmal. — Klopstock nem tartá magános és öreg esztendeihez illetlennek egy-egy fát avatni a maga és az azok neveikre, a kiket szerete. — Mely igen nem boldog, a ki mindig bölcs!

S piruljak-e mondani, hogy éppen akkor, midőn egy nekem szent nevet metszék, és nem elébb és nem utóbb, szólala meg az első fülmile, melyet ez idém hallottam?

7.

Negyedfél napot tölték a nekem felejthetetlen helyen, s a sok, hol vígan, hol bölcsen töltött órák után ideje vala megtekintenem a monostor nevezetességit. Szeder, Guzmicsnak talán leginkább kedvelt társa, a keze alatt álló pénzgyűjteményt és a természeti dolgok múzeumát, a homonnai születésű könyvtárnok Colomannus pedig a bibliothekát láttatá velem, s ez reggel óta délig; egész öllel hordozgatván előmbe incunabuláit és a sok bibliát s arab kéziratokat. Egy török, sikárlott papírosra írt munkára egykori birtokosa ezt jegyzé: Le Gulistan et le Bostan de Saadi. — Rosarium Muslahi Addini Saadi Siraschensis; — egy másikban a Hafiz ódája áll, perzsa nyelven.

Nekem mind ezeknél, és a miknek címjeit ott fél nap kijegyzettem, kedvesb vala a Denon aegyptusi utazása, melyet a gróf Teleki pesti könyvtárából ismertem ugyan már s ott a csudanagyságú táblákkal, de az ilyet mindig végig kell fogatni, mikor lehet. — Elragadtatva örömem által, ezt írám, míg a bibliothekárus a bibliákat előmbe hordá, a könyv táblájára: „Emberi nagy nagyság, mi volnál te ész, erény és honszeretet nélkül!" — A szót eljövetelem után megsejtették a könyv tábláján, s értették és szerették! Nem e három emeli-e az embert méltósága főpontjára? s nem szédelg-e, a ki Denonnal az Aegyiptus pyramisaiba léphet?

A bibliotheka palotája nagy és magas. Hossza 12-öl, szélessége, 7, s ebből éjszakra s délre egy-egy cabinet nyílik. A palotának karja van, s az húsz oszlopon áll, a két cabinet kar nélkül. A palota, mely a monostor éjszaki szárnyát foglalja el, hármas ablaktól kap világítást nyugat felől, s a két cabinet felett három-három kisebből, s így épen nem sötét. Közel a hármas ablakhoz az ezzel általlenben megnyílt ajtó belépő maga előtt látja sz. Istvánt, az alapítót, és Ferenczet, a feltámasztót, márvány polczozaton. István talárisban áll, oltári palástjában koronás fővel; jobbjában az almásbotot, baljában az adománylevél tekercsét tartván: Ferenc lobogó huszármentében, tarsolyos karddal; s a feltámasztás diplomája könyöke alól gördül alá. Mind a két szobor a bécsi képelő-akadémia directorának, Klieber Józsefnek igen értelmesen gondolt, igen ügyesen dolgozott műve, s a Ferencz arcza ideali-

zált, szépített, de hű, a hogyan plasticusnak kell, és még inkább mint festőnek. Sokan az István arczában papot találnak inkább, mint királyt, s felejtik, hogy az nem hiba. — A Novák büsztje itt most még csak gipszben, Schrott Andrástól, erővel teljes férfit mutat, s Novák az volt. Sok ízben bizonyítá magát ilyennek. Midőn a francziák ötezer forint harácsot kívántak tőle, semmit nem ada, s tűrte, hogy haragjokban majorjait, pinczéit kirablák. — Szenvedni erőszakot nem rút: rút megegyezni elkövetésében.

Klieber azon nemben is mere valamit, melyben magát nem gyakorolotta, s Minervája a plafondon neki dicsőséget nem szerez. Szerencsére a stukk le fog vettetni, s a gerendák helyett boltozat vonatik. A honát szerető szerzet a plafond egyik felére kilencz boglárt, a másikra ugyanannyit rajzoltata, s azok közől nyolcz még nem kapa képet és nevet. A jobboldal boglárjaiben Nro 1. és 2. s 8. és 9. üres. Nro 3. áll Verbőczy István, szürkébe szürkén, 4. Hunyady János (itt, az írók közt, helyén kívül), 5. Mátyás király, 6. Vitéz, a pécsi püspök, 7. Révai Miklós; — a baloldal boglárjaiban Nro 3. Szabó Dávid, 4. Zrínyi a költő, 5. Kálmán, 6. Pázmán, 7. gr. Gvadányi József. —

A tiszteletünkre méltó s nagyon méltó szerzet, itt és leányházaiban, százezer kötet könyvnél többet bír. Mily szerencse, ha a gazdagság jók kezében áll! olyanok kezében, kik méltók, hogy gazdagok legyenek. — Hogy a szerzet visszaállíttatott, a praemonstratensisekével és cistercitákéval, azt leginkább a Somogyi János alcancellár tiszteletes hazafiságának köszönhetjük.

A főapát kormánya alatt három al-apátság van, a tihanyi, bakony-beeli és dömölki; s a szerzet ez idén áll 141 papból és 39 növendékből. Doctora a theológiában van 5, a philosophiában 15; iskolákat tanít a pozsonyi és győri akademiában, s a győri, komáromi, kőszegi, pápai, soproni, pozsonyi, esztergomi és nagyszombati gymnasiumokban. Tagja, magyarul nem tudó, egyetlen egy sincs.

Eltöröltetett a szerzet 1786. deczember 4-dikén, visszaállíttatott 1802. ápr. 25-dikén. — Novák megholt 1828. october 20-án; a mostani főapát beiktattatott méltóságába 1830. február 14-dikén.

A nagytemplom, melynek elébe, egy kisded pitvarral együtt most építtetetik a torony, még a sz. István ideje óta áll, de ennek

oltára előtt egy igen kisded nyílik, mely még régibb. A kettőt kora teszi tiszteletessé, nem architecturája, nem szobrai és képei. Építi a tornyot Páckh Baptista, aki az esztergomi basilicát is.

Kormányszéki tanácsos Kriebel János úr, Brzánban, Lemberg mellett rám bízta, hogy Pannonhalmáról hoznám meg számára a sz. István diplomája facsimiléjét, a kisded templom rajzát profilben, és a monostor képét, hogy mind hármát magyarországi históriájának egyik kötetéhez adhassa, melynek most általam fogja ő cs. kir. főherczegségének a Nádornak a magyar múzeum számára benyújtani VII-dik kötetét, mint az előbbeni VI-dikat három esztendő előtt; regál-papírosra calligraphiai gonddal írva. A mi kevés ügyességgel e részben bírok, örömmel teljesítém vala a hazájához még idegen földön is szentül hív férfi kívánságát, s a monostor képeit, Guzmics és Szeder jelenlétökben lerajzolám; de nem a kisded templomét, melyre több idő kívántatik, s még inkább nem a diploma facsimiléjét, melyhez nem is férhetni. Az tokban tartatik, üveg alatt, és rámában, kiterítve ugyan, de azon görbülésekkel, amelyeket a nyolczszáz harmincz évű irhán a sokszori nedvesülés ejte, hogy nem lehetne átlátszó papírost teríteni rá, ha kivennék is az üveg alól. Némely sorait — fájdalom, nem egészen! — Novák rézre metszeté, s elég híven, a diplomát pedig szóról szóra nyomtattatá le V i n d i c i a e című munkájában 1782.

8.

A főapát kedden reggel egy halaszthatatlan útjára indult. Magunkban maradván, Guzmics jelenté, hogy ha nem lenne ellenemre, a convent ebédlőjében fognánk enni: úgy kívánják szerzetesei; s hajlandónak találván erre, kért, mutassam ott magamat tartalék nélkül, a saját színemben, nem a melyet a bevett rend az először látottak előtt parancsol. — Örömmel teljesítém kérését; kedves nekem mindig azokat látni, akik egykor majd fényt vetnek a hazára.

Egy hosszú asztal el vala töltve a Benedek fiaival, s ezen kívül két mellékasztal, hogy a növendékek ültek. A bornemissza vendék kötelességnek ismerte toastozni s felelevenité a gazdákat. De

nem szokva az olyan látásához, csaknem meg vala zavarva, midőn étel előtt és után az egész sereg, fenszóval, sőt chorusi hangon, mindá asztali hosszú könyörgését, olykor egyszerre elhallgatván azután ismét rá kezdvén. De rendtartásai minden háznépnek, minden társaságnak vannak.

A hol sokan laknak együtt, s kivált ha nem nyűg nélkül, ott ritkán kerülheti el a viszálkodásokat; így a beteg, ki még barátait is bántja, mert szenved. Pannonhalma ment e vétektől; s a ház tagjai itt nyugalomban, barátságban élnek együtt. Guzmics bizonyossá teve, hogy itt semmi kedvetlenségtől nem tarthatok. Mily tiszteletessé teszi előttem ez a szerzet mostani igazgatóját! mely tiszteletessé az itt élő, tudományt és mind azt, ami jó és szép, híven szerető serget! Áldám István királyunkat, hogy őket egyesítette. De bár mindig ily apátot kapjanak, és mindig magokhoz hasonló társakkal szaporítsák szerzetőket! Egy-két sötét fő, egykét hiú s epés szív nyugalmokat felzavarhatná.

Az estvéket mindig, de kivált az utolsót, Guzmicsnak szobájában vagy az enyémben tölténk, s itt már inkább komoly beszélgetésekben, mire bennünket az idő csende is meghívott. Guzmicsnak kedves ideája, kedves, tiszteletes álma az unio. — Ki ne óhajtaná azt? de ki merje reményleni, míg olyanok vagyunk, mint vagyunk? Ő theologus, és hív; és mégis alig van kedvesb könyve, mint a Herder Ideái zur Philosophie der Geschichte der Menschheit. De miként is történhetnék az, hogy az ily korlátozott, de szabad, hogy az ily meleg lélek, mint az övé, Herdert ne szeresse? Guzmics sok holmit fejtegete: így a coelibatus czikkelyét is, s én tőle sok új ismereteket fogtam fel, melyek felől nem hittem, hogy enyéimmé is lehessenek; s érzettem, hogy a kinek nem studiuma a tárgy, nem bánhat bölcsebben, mint ha hallgatja azt, a kinek az tárgya s tőle a jót eltanulja.

CSÓKA LAJOS

GUZMICS IZIDOR, A KERESZTÉNY EGYSÉG APOSTOLA

Szent Benedek azt kívánta Regulájában, hogy monostora Isten háza s a békesség és a szeretet otthona, „pacis caritatisque custodia" legyen. De ugyanott azt is megkívánta, hogy ez a lelkület ne csak a szerzetesek belső életében mutatkozzék meg, hanem abban a magatartásban is, ahogyan a „világ"-gal érintkeznek. Ezzel a lelkülettel forduljanak a világ felé s szeretettel, békecsókkal fogadják a hozzájuk érkező idegent, mint magát Krisztust, „tamouam Christum".

Ennek a természetfölötti síkra emelt nemes humanizmusnak lényeges előfeltételét látta Nagy Szent Gergely pápa a regula „discretio"-jában, abban a bölcs mértéktartásban, amely tiszteletben tudja tartani mások véleményét, fölfogását is. Ennek alkalmazását ismételten lelkére kötötte azoknak a római szerzeteseknek, akiket a VI. század végén az angolszászok megtérítésére küldött.

Ez az Isten országáért és a felebarát javáért lelkesedő, kiegyensúlyozott, mértéktartó lelkület vitte aztán a bencéseket a többi germán népek megtérítésére, majd a magyarokhoz is. Ám ennek nemcsak a közép-, hanem az újkorban is megvolt a maga hivatása. XIII. Leó 1893. jún. 22-én azt mondta az előtte megjelent bencéseknek: „Az összes rendek és kongregációk között a bencések azok, akiket a görögkeletiek gyanú és bizalmatlanság nélkül, igazi rokonszenvvel fogadnak. Ezért a bencések érhetik el legelőbb, hogy az elszakadtak lelkületét kiengesztelik, az egységnek megnyerik..."

Ez a bölcs, barátságos és mértéktartó lelkület hozta hazánkba is a bencéseket. Tudtak számolni egy más kultúrában felnőtt nép évszázados szokásaival, életmódjával. A Szent István Intelmeit

író német bencés, Thankmar világosan megmondta: „Nem lehet görögöket római módra és rómaiakat görög módra kormányozni." A keresztény hitre térítés műve ugyanis nemcsak az új vallás hit- és erkölcstani elveinek megismertetését jelentette, hanem Nyugat anyagi és szellemi kultúrájának átszármaztatását is. Így vált a pogány nomád magyarság a nyugati keresztény kultúrközösség szerves részévé.

Ennek az új magyar keresztény kultúrának évszázadokon át egyik központja és irányítója a magyar bencés főmonostor, Pannonhalma volt, amely eszményeit életmódjával szolgálta és címerével hirdette. Jelszava a „PAX" volt, amelyet öt szív illusztrált. Arról, hogy hivatását miként teljesítette, az első magyar vallás- és közoktatásügyi miniszter, Eötvös József így nyilatkozott Rimely Mihály pannonhalmi főapátnak 1848 júliusában: „... a világ, a lutheránusok, a kálomisták is a kárhozat alól mindig kiveszik a bencéseket, mert az históríkus szerzet és a nemzettel egybeforrott, mert tanult szerzet, mert a világnak bajt nem szerzett."

Ennek „a nemzettel egybeforrott és tanult szerzet"-nek volt egyik kiváló tagja az a Guzmics Izidor, aki másfél századdal ezelőtt olyan lelkesen dolgozott egy vallási és nemzeti szempontból oly fontos ügy, a magyar katolikus és protestáns egyházak uniója érdekében. Igaz, hogy az unió kérdése főleg a vallási és nemzeti értékeket egyaránt becsülni tudó romanticizmus hatására került napirendre, — a tárgyalás és a megoldás útja-módja viszont már Guzmics jellegzetesen bencés lelkületéből bontakozott ki.

Életének keretét a következőkben vázolhatjuk: Guzmics László 1786-ban született a Sopron megyei Jánosfán; 1806-ban lépett a pannonhalmi Szent Benedek-rendbe, ahol az Izidor nevet kapta; tevékeny és eredményekben gazdag életét mint apát és a Magyar Tudományos Akadémia tagja Bakonybélben fejezte be 1839-ben.

Ebben a nem túlságosan tág keretben Guzmics élénk tevékenységet fejtett ki, sokféle irányban dolgozott. Miután 1815-ben a pesti egyetemen megszerezte a teológiai doktorátust, 17 éven át Pannonhalmán dogmatikára tanította a rend növendékeit, s nyomtatásban kiadott művei révén kora „első magyar dogmati-

kusa" lett. Emellett behatóan foglalkozott a magyar nyelvészet és irodalom problémáival is, ennek kapcsán személyes érintkezésbe került a Kisfaludy testvérekkel, Döbrenteivel, Bajzával, Vörösmartyval, s haláláig őszinte barátság fűzte a református Kazinczy Ferenchez. Mindezeknek célja volt irodalmi alkotásaikkal nevelni, művelni, boldogítani a magyarságot.

De mindez nem merítette ki Guzmics fáradhatatlan energiáját. Mikor a XIX. század elején nálunk is jelentkeztek olyan katolikus és protestáns írók, akik a magyar keresztény erők egyesítésére törekedtek, Guzmics is közéjük állt, s hamarosan vezérük lett. A következőkben ilyen irányú működésének nem annyira a tartalmát kívánjuk ismertetni, mint inkább módszerét jellemezni, hogy lássuk, milyen lelkülettel igyekezett vállalt föladatát megoldani.

A magyarországi keresztény unióra vonatkozó párbeszédbe akkor kapcsolódott be Guzmics, amikor 1822-ben elolvasta Báthori Gábor pesti szuperintendens „Lehet-é, Van-é egyedül Idvezítő ekklésia. Ha lehet s van, hol van, melyik az" címen 43 oldalon, névtelenül megjelentetett tanulmányát. A szerző a hitbeli egyesülést lehetetlennek és haszontalannak tartotta. Meggyőződése szerint csupán szeretetben közeledhetnek egymáshoz a különböző keresztény egyházak. Erre válaszolva Guzmics még abban az évben két munkát adott ki 98 és 144 oldalas terjedelemben. Az első „A kereszténveknek vallásbeli egyesülésekről írt levelek az evangéliumi keresztény tolerenciának védelmezőjéhez", a második „A kereszténveknek vallásbeli egyesülésekről. I. A lehet-e? Van-e? Ha lehet és van, mellyik az egyedül Idvezítő ekklesia támasztott kérdésekre adott felelet. II. A kath. anyaszentegyház hitbeli tanítása felvilágosítva a magyarországi protestánsokhoz" címet viseli.

Természetes, hogy a katolikus dogmatika tanár a vonatkozó, főleg német irodalom fölhasználásával, a dialektika módszerével, a Szentírás és a szenthagyomány alapján állva bizonyította Báthorival szemben a vallás- és hitbeli egység lehetőségét. Cáfoló és bizonyító eljárását mindvégig a szelíd hang és a bölcs mértéktartás jellemezte. Ezt látjuk 1. levele megszólításából: „Krisztusban és hazámban szeretett barátom." Majd így folytatja: „A vallás dolgában lehetős, ha nem tökélletes eggyezteté-

sek, legalább egymáshoz közelebb vonatások foglalatoskodtatta elmémet." Vitapartnerében nem ellenfelet, hanem olyan valakit látott, aki őszintén kutatja az igazságot. „Azt az eggyet szívednek bizodalmasb megnyerése fejében előre mondhatom, hogy egyenes jó szívűségednek több nyomaira találtam munkádban." A 2. levélben hasonlóképpen kijelentette, hogy az egyességet nem az indifferens vagy vallástalan filozófusokkal kívánja kialakítani, hanem „csak az igaz, lelkes keresztényekkel, akik hajdan mind a legszebb eggyességben éltek. Eggyek voltak Krisztusban. Annak eggy hitében, eggy erkölcsi tanításában... Én ugyan reméllem, reméllik többen velem, nem csak az én felekezetembeliek, hanem a tiéid közül is. Remélj te is barátom!"

A 6. levélben Guzmics a maga szelíd, igazán „irénikus" hangján igyekezett Báthori stílusát finomítani, fölfogását mérsékelni: „Ha mind azokat, amiket eddig olvastál leveleimben, minden részrehajlás nélkül, csupa igazság- és emberszeretetből megvizsgáltad, barátom, reméllem, alább hagysz keménységedből s ha nem is egyszerre, amit én sem védelmezek, legalább lassanként elérhető egyesülést lehetetlennek lenni nem fogod többé vitatni, annál kevésbé pedig, hogy ezt Isten akaratának is lenni megmutattam." A 8. levélben őszintén elismeri, hogy ő is nem egyszer korrigálta korábbi téves fölfogását. Egyes teológusok, így a szerző által is szívesen idézett Szent Ágoston nyomán bátyjával együtt — aki szintén pap volt — előbb ő is hitte és vallotta, hogy a „kereszteletlenül meghalt kisdedek a pogányok, az eretnekek mindnyájan, minden irgalom nélkül örökre elkárhoznak. Hiszem-e most is? Sőt, erősen ellene vagyok."

Első könyve végén Guzmics konkrét javaslatot közölt arra vonatkozólag, hogy miképpen lehetne az uniót a tudomány terén kidolgozni és a mindennapi életben megvalósítani. Azt ajánlotta, hogy hazánkban mind a három keresztény — a katolikus, evangélikus és református — egyház állítson föl egy-egy katedrát, ott adják elő az egymásétól eltérő hitágazatokat, s mutassanak rá, hogy azokat hogy lehet közelebb hozni, illetőleg egyeztetni. „Ennek az intézetnek a tanítói a nyílt eszű és szívű férfiak, hallgatói pedig a népnek és ifjúságnak jövendő oktatói lehetnek egyedül."

Az ideális lelkületű és békeszerető Guzmics meg volt győződve,

hogy kölcsönös jóakarattal a hitbeli különbözőségek válaszfalait le lehet dönteni. Ebből a célból ő maga is vállalta a munkát, amit az ugyancsak 1822-ben kiadott — föntebb már idézett — második könyve is bizonyít. Ennek főleg a második része fontos és érdekes, amelyben a protestánsok számára ismertette a katolikus hit tételeit, elsősorban azokat, ahol ellentétek állnak fönn a kettő között. Hirdette, hogy „egyenes, bizalmas viszontbánás, szelíd oktatás, a tárgyoknak gondos felvilágosítások azok az eszközök, melyekkel szíveket nyerhetni és lelkeket köthetni össze." De azt is kijelentette, hogy az ellentéteket azok növelik, „kik olly dolgokat fognak az ellenfelekezetekre, amillyenektől ezek leginkább irtódznak."

Tárgyalása során kifejtette és alátámasztotta a katolikus egyháznak a szenthagyományra és a csalatkozhatatlan tanítói hivatalra vonatkozó fölfogását. „Fogjunk kezet, édes barátaim, evangelikus és református atyafiak, s valljuk meg, hogy a szentírás mellett szükség van a folyvást fennálló tanításra s ez a kettő tanító intézetet kíván." Ezek után és ezek alapján szólt a megigazulásról, mely nem csupán a Jézus érdemeiben való hitet, hanem a belső megtérést is megkívánja. Aztán ismeretette a predestinációra és a hét szentségre vonatkozó katolikus tanítást, s adta annak igazolását. Végül megkérdezte: „mi van itt kivetni való?"

Guzmics különbséget tett a változhatatlan hittételek, a dogmák és a változtatható egyházi rendelkezések között. Ezáltal nem egy ellentétnek tudta élét venni. A papi nőtlenségről, a celibátusról kijelentette, hogy az nem szükséges, de hasznos egyházi rendelkezés, amitől azonban bizonyos körülmények között, nagyobb jó érdekében el is lehet tekinteni, amint az a görögkatolikusok esetében meg is történt. Ugyanezt a megértő fölfogást vallotta a két szín alatt való áldozásról is. Hasonló célból az Egyház minden bizonnyal kész lesz azoknak, „akik kívánják, két szín alatt meghagyni az Úrvacsorát." A szentmiséről kijelentette, hogy az ugyan az Úr Jézus utolsó vacsorájának a megismétlése, szertartásait azonban az Egyház alakította ki, s ezért „az eggyesülés kedvéért visszahozhatja az első anyaszentegyháznak egyszerűségét." Az Eukarisztiával kapcsolatban hirdette az átlényegülést, de őszintén megvallotta, hogy annak módját, mikéntjét ő sem

ismeri. A bűnbánat szentségéről azt tanította, hogy a föloldozás érvényének föltétele a bűnös lelkületének megfelelő állapota, amit igazában csak Isten lát. Ennek következtében a megbocsátás joga és hatalma végül is Isten kezében marad. A búcsúról, az „indulgentia"-ról kijelentette, hogy mint hasznosat meg kell tartanunk, de igénybevétele senkinek sem kötelező. A szentek egyességéről az volt a véleménye, hogy ő sem tudja, hallják-e a szentek imádságunkat, s bárki közvetlenül fordulhat könyörgésével az Úristenhez, de emiatt nem kell „kárhoztatni az Istenhez a szentekkel járuló emberek imádságát." A purgatóriummal, a tisztítóhellyel kapcsolatban azt írta, hogy a zsidóknál is szokás volt a halottakért imádkozni (2 Makk 12, 42—46), amit az Úr Jézus sem kifogásolt, s ha szabad értük imádkozni, akkor szabad értük a szentmisét is fölajánlani.

Jellemző, szerény és vonzó Guzmicsnak az a nyilatkozata, amellyel ezt a könyvét lezárta: „Íme, kedves barátim, protestáns hazafiak, itt van a kath. anyaszentegyház tanításának az a része, mely eddig botránkoztatott, idegenített benneteket!... Csak az egyenes lélek, szelíd hang, a dolgoknak felvilágosítások eggyesíthet ismét bennünket. Én részemről megelégszem, ha csak figyelmeteket felfüggeszthettem... Az isteni gondviselés fogja azt egyedül megtehetni, mit minden erőlkedéseink sem eszközölhetnek, bár eszközölve látni óhajtsuk is."

Guzmicsnak ez a két munkája általános föltűnést és nagy érdeklődést keltett. Mutatja ezt, hogy hamarosan megjelentek a protestáns hozzászólások. 1823-ban Pap István vilonyai református prédikátor névtelenül adja ki „A vallási egyesülés ideája" c. 49 oldalas könyvecskéjét. Báthori fölfogását vallva ő is „csak a külső tzeremoniák s rendtartások" — szentek tisztelete, liturgia nyelve, böjtölés, celibátus — tekintetében tartotta lehetőnek és szükségesnek az egyesülést. Mint igazi protestáns vallotta a lélek egyéni vallásosságát, „amidőn kiki ugyanazon Ecclesiában lévén, követheti a maga meggyőzettetését: akkor lessz az Anyaszentegyház Cath. Anyaszentegyház s annak tagjai Reformátusokká és Reformandusokká, akkor lesz edgy akol és edgy Pásztor, mint midőn az Ecclesiának minden tagjai ugyan azon Lélek, a meggyőzettelés Sz. Lelke által vezéreltetnek s tökéletessítetnek, bár különböző értelemmel legyenek is." Aztán

kijelentette, hogy „az egy értelemre való jutást ugyan a hit dolgában lehetetlennek tartom, de minden keresztyén felekezeteknek edgy Anyaszentegyházban való eggyesülését, még az értelem különbözősége mellett is nem tsak úgy nézem mint lehetőt, hanem mint szükségest kívánom is és arra igyekezem."

Guzmics hangjáról és fölfogásáról egyébként igen elismerően nyilatkozott. Dicsérte annak „szelíd és igazságot kereső lelkét, aki... velem edgy tzélra törekvő Ember, Pap s Hazafi, az ő írásaiból esmeretes kinyiltszívűsége." Aztán így folytatta: „Báthori Gábor Úr és Guzmits Izidor Úr a vallásra nézve nintsenek egy értelmen s az én értelmem viszont mind a kettőétől különbözik és még is mind a kettőről ezen írásomban tisztelettel emlékezem... igazi tiszta szívből."

Végül Pap is egy deputáció kiküldését javasolta, amely megvizsgálva az ellentéteket, kiküszöbölni törekszik őket, s javaslatát egy „közönséges zsinat" elé terjeszti, ahol kialakul a türelmes és egymást szerető kereszténység. Így aztán „a Reformációt, mellyet az előtt 300 esztendőkkel szakadással tettek meg a Reformátorok, most egyesüléssel visszük véghez; annál Isten előtt kedvesebb dolgot nem tehetünk. Igazán mondja T. T. Guzmits Izidor Úr, hogy a Megvilágosodástól lehet várni az eggyértelműséget, helyesebben a Vallási Eggyesülést, mert ez letéteti velünk az előítéleteket."

Ám a jószándékú Papot pesti egyházkerületi hatósága eltiltotta a dialógus folytatásától. Guzmics ugyan ekkor már elkészítette válaszát, de mivel közben értesült Pap esetéről, nem akarta közzétenni. Ehelyett 1823. júl. 30-án levélben fordult hozzá, mert „egy lefegyverzett vitézt egész fegyverzettel" megtámadni nem tartotta lovagias eljárásnak. Pap azonban fölszólította, hogy csak „kövesse lelkiismerete sugallatát és írjon az igazság lelkétől vezéreltetve."

Guzmics még nem határozott, amikor 1824-ben Szikszai Benjámin makói református prédikátor megjelentette „A római kathólikus és protestáns keresztények között fenn álló unio" című 85 oldalas munkáját. A szerző célja annak megkutatása volt, hogy „a katolikus és protestáns keresztények között a keresztény vallás lelkére tartozó főbb dolgokban eggy értelemben

lévén, mint eggyesült vallásos felekezetek tekintethetnek." Fölfogását egy tudós protestáns és egy ügyetlen katolikus párbeszéde keretében igyekezett ismertetni és bizonyítani. Guzmics törekvéséről, tudásáról és stílusáról ő is a legnagyobb elismeréssel szólt. Kijelentése szerint a magyar keresztény unió érdekében dolgozók között első helyet érdemel Guzmics Izidor úr, kinek a materiában szelíd lélekkel és bölts mérsékletséggel írt egynéhány Levelei bárkit is annak a Magyar Tudósnak érdemlett tiszteletére és szeretetére ragadhatnak."

Pap és Szikszai művére Guzmics 1824-ben egy két részre tagolt — 124 ill. 130 oldalas — könyvében adta meg válaszát: „A vallási eggyesülés ideájának és A róm. kath. és protest. keresztények között fennálló uniónak visgálata" címen.

Előszavában megállapította, hogy a két református prédikátornak a keresztény unió kialakítására vonatkozó elgondolása szöges ellentétben áll egymással. „Az Idea lehetetlennek állítván a hitbeli eggyesülést, a külső rendtartásokban, ceremóniákban ajánlja azt — az Unió ellenben külső rendtartásokban, egyházi fenyítékben szükségesnek állítván az eggyesülést, a hitbelit úgy hirdeti, mint ha az már meg is volna. Ha a két rész összeolvadna, ha mind a kettőnek gondolkozása közönségessé lenne a két protestáns ekklesiában: hát az óhajtott egység egyszerre itt teremne közöttünk, még pedig olly tökélletesen, amint még csak óhajtani sem mertük."

A két prédikátor fölfogását és állításait aztán külön-külön vette vizsgálat alá. Pappal megegyezett abban, hogy a külső szertartások és a fegyelem tekintetében lehet engedékeny a katolikus Egyház. Ilyennek mutatkozott már akkor is, amikor a hitben vele azonos és vele egyesülni kívánó görögöknek megengedte saját nyelvük és liturgiájuk használatát, a papok nősülését, mert „Krisztus anyaszentegyháza... nem külső rendtartásokban, hanem igazságokban áll." Éppen ezért ez utóbbi vonatkozásokban is nemcsak lehetséges, hanem szükséges is az egység kialakítása. „Ha abban, hogy a keresztény religio istentől származik, megeggyezünk, nem látom, miért ne eggyezhetnénk ezen religiónak igazságaiban is?" Guzmics is Pappal együtt vallotta, hogy reformációra állandóan szükség van, de az legyen „törvényes, szelíd, csendes, nem törvénytelen, nem dühös, nem világot fel-

forgató." Ám a reformálás joga és kötelessége „az Előljáróságé". S abban is helyeselte Pap fölfogását dicsérte törekvését, hogy még a külső egyesülés „is kívánatos, hasznos dolog volna, mert az eszközölhetné aztán a belsőt is." Barátságos hangú fejtegetéseit testvérien, valóban irénikus szellemben fejezte be. Úgy érezte ugyanis, hogy „az Idea szerzője a hitbeli egyesülést is jóváhagyja", hisz az „semmivel sem mond kevesebbet, mint hogy a kijelentett igazságok szentek előttünk; s mi is csak ennyit kívánunk... Csak arra kell tehát reámennünk, mellyek a kijelentett igazságok..."

Szikszaival szemben hangoztatta Guzmics, hogy a kereszténységen belül olyan ellentétes fölfogások alakultak ki, amelyek megbontották az Egyház egységét és herezisre, szakadásra vezettek. A közös „keresztény" név és a közös hitforrás, a Biblia nem biztosítja az egységet. A hitegység biztosítéka csupán a Szentlélek irányítása alatt álló katolikus egyház. A csalhatatlanság annak és nem az egyes hivőknek privilégiuma. Ennek birtokában az Egyház nemcsak az egyházatyák tanításáról, hanem bizonyos értelemben még a szentírás kijelentéseiről, azok kötelező voltáról is dönt, mint pl. A lábmosásról (Jn 13, 14). Az Egyház csalatkozhatatlan tekintélyével szemben viszont készséggel elismerte Guzmics, hogy voltak olyan vezetői is, akik joghatóság tekintetében túllépték hatáskörüket, illetőleg nem éltek példás életet. S azt is elismerte, hogy Szikszainak igen nagy az érdeme, mert „az ő békesség- és eggyesség szerető lelke sok protestáns hazafit ragadhat maga után, hogy a kijelentett hitben nagyobb egységre törekedjenek". Ennek pedig következménye lehet, hogy „midőn a tanításban egységet látunk, nem fogunk vonakodni egy anyaszentegyházban is egyesülni."

Ám Szikszai Guzmics dicséretét nem igyekezett meghálálni. A következő évben, 1825-ben ugyanis egy újabb vitairatot jelentetett meg, amelyet Guzmics célzatos, rosszindulatú, támadó jellegű műnek tartott. Szerinte a szerző „közben közben most az egyházi atyákkal s így a katholika anyaszentegyház tanításával ütközteti állításaimat, majd ismét a protestáns felekezetek előtt akar gyűlöletessé tenni, mint a protestantizmus leallyasítóját, félreértvén vagy csavarván szavaimat". Ezért, noha a dialógus folytatását már maga is céltalannak tartotta, mégis kénytelen

volt újra tollat ragadni. „Magát a tárgyat mint csupa álmat tovább űznöm semmi kedvem sem volt, ...hallgatnom szabad nem volt, nem lévén semmi embernek nehezebb, mint midőn religiója és humanitása támadtatik meg." Így írta meg és adta ki 1826-ban „A róm. kath. és protest. keresztények között fennálló uniónak másodszori visgáltatása" című, negyedik s ebben a vonatkozásban utolsó munkáját 130 oldalnyi terjedelemben.

Ebben a műben főleg a „magisterium", a tanítóhivatal szükségességét bizonyította. Nemcsak Szent Ágoston, hanem Luther is megvallotta, hogy a Szentírásban sok olyan hely van, amelyet lehet így is, úgy is magyarázni. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy minden keresztény felekezet a szentírás egyéni, neki megfelelő értelmezésére alapozta a maga „hitvallását", confessióját. És ha van csalatkozhatatlan, Istentől kinyilatkoztatott religio, akkor kell lennie azt tisztán, tévedésmentesen megőrző és fönntartó „tanító intézetnek" is, amelynek fölállításáról apostolai kiválasztásával az Úr Jézus gondoskodott is. De két vagy több különböző fölfogású tanító intézet nem lehet, mert „egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség" (Ef 4, 5). Viszont azt is kijelentette, hogy az olyan egyént, „aki tévelygésben vagyon, de... lelkiismerete szerint keresi az igazságot, kész lévén azt elfogadni, mihelyst feltalálja: anyaszentegyházammal együtt lélekben katholikusnak is tartom."

Ám sok és áldozatos munkája után Guzmicsnak mégis be kellett látnia, hogy ez irányú igyekezete nem hozta meg a várt gyümölcsöt. Ha fájt is neki ez a sikertelenség, nem törte meg energiáját. Lankadatlan szívóssággal dolgozott tovább. 1828/30-ban három kötetes dogmatikáját jelentette meg, amit 1832-ben apáti kinevezése követett. A világtól elrejtett bakonybéli kolostor — akárcsak Szent Gellért korában — szinte szellemi központtá vált. A fiatal apát a bencés növendékek számára tanárképzőt szervezett, amelyben mint az ország első hellenistája a görög nyelvet és műveltséget ismertette. Ugyanott „Egyházi Tár" címen folyóiratot indított, amelynek nemcsak szerkesztője, hanem legszorgalmasabb írója is volt. Arra törekedett, hogy tudjon „nemcsak az elméknek, hanem különösen a lelkeknek és szíveknek is folyvást táplálékot nyújtani... Főcélom a lélek és a szívképzés" volt. De kedvenc eszméjét sem felejtette el. 1835-ben írta Toldy

Ferencnek: „A vallásos egyesülés ideálja lebeg folyvást lelkem előtt most is az Egyházi Táram szerkesztésében."

Ha sokirányú és fáradhatatlan tevékenysége korán merítette is ki energiáját, s már 54. évében, 1839-ben befejezte is életét, Guzmics Izidor élete és műve méltó hálánkra és tiszteletünkre. Az ő magasztos törekvését a II. vatikáni zsinat is legfőbb föladatai közé sorolta.

GUZMICS IZIDOR

A KERESZTÉNYEKNEK VALLÁSBÉLI EGYESÜLÉSEKRŐL...

IX. Levél

Engedj most, barátom, beszéded rekesztéséhez sietnem, mellyben az eggyesülésre nem a'hit, hanem a' szeretet által nyitsz pályát. 'S tehát eddig nem szerettük volna egymást? mi Jézusnak, ki semmit annyira nem ajánlott, mint a' viszont szeretetet, tanítványi, követői? Oh mi nyomorú embercsék! kik bennünk idvezítni kívánó, bennünk olly forrón szerető mesterünknek még csak első, egyedül minket, 's csak egyedül boldogítható parancsolatját sem tellyesíthettük mind eddig! Mit várhat már tőlünk a' mi mesterünk? Ő a' szeretet által akar bennünk, önmagával, mennyei'attyával, szóval az egész erkölcsi világgal egyesíteni; és mi háládatlan, szeretetlen emberek akaratoskodunk ebben a' nemes füzetben élni, készebbek lévén a' nélkül a' halálban maradni!

Igaz ugyan, hogy kivált a' mi időnkben semmi olly gyakran nem hangzik, mint a' szeretet; semmiről annyi nem íratik, mint a' szeretetről. De fájdalom! szívünk ritkán találtatik eggy hangúnak lenni nyelvünkkel, eggy vonásúnak tollunkkal. Olvastam a' szeretetnek hangos magasztalóját, ajánlóját: azt véltem, hogy az az ember, a'ki úgy tud írni, nem lehet nem csupa szeretet. De jaj! alig fordítottam, 's már az ajánlott szeretetnek borzasztó gyümölcse termett szemem előtt. A' legvadabb gúnyok, a' legkeserítőbb epességek, a' legigazságtalanabb vádok, szidalmak, átkok. Hah! gondolám, mint lehet ugyan azon szívnek olly ellenkező hirtelen fordulása! mint fúvhat ugyan azon eggy száj, majdnem eggy időben meleget is hideget is! És kesergettem nemem csuda változású szerencsétlen kharakterét.

Ah barátom! tanítsd-meg kérlek a különböző vallásúakat egymás eránt viszont szeretetre, melly ne csak a' nyelven, ne csak a'

papíroson lángoljon, hanem mindenek előtt a' szívben. De hogyan fogod te ezt megtehetni? Hogy a' hitbeli különbözés fő oka szerencsétlenségünknek, azt a' történetet, a' tapasztalás bizonyítja, és a' szeretetnek genesise tagadhatatlanná teszi. Nem a' hitnek különbözése szülte e a' legvérengzőbb háborúkat? Nem az mártatta e az ugyan azon eggy haza' polgárának dühös fegyverét polgártársának, a' testvérét testvérének vérébe? Nem azolta hidegek e észrevehetőleg a' hazának különben derék fijai egymás eránt, hogy a' vallásnak különbsége a' meghasonlásnak magvát közikbe hintette? Ellenben nem a' vallásnak eggysége eggyesítette e minden időben az emberi szíveket, a' nemzet' erejét, melly gyakran hazánkban is csuda dolgokat vitt véghez? Nem religio, a' vallásban, a' nemzeti vallásban való eggyetértés eggyesítette a' sokféleképen megoszlott görögöket még akkor is, mikor a' polgári háborúk dühödtek, Zevsz' innepén, az olympiai játékszínben, eggy nemzetté? — De majd többet fogok ezekről szóllani második prédikátziodra ádandó leveleimben. — Most a' szeretetnek genesisére siessünk.

Minden szeretet, nemde barátom, hogy okos legyen, indítmányokból származik? Mennél erősb, mennél több tehát az indítmány, annál erősb a' szeretet. Itt kétség kívül felsőbb rendű szeretetről van szó, melly valamint felsőbb tárgy eránt ég, úgy csak felsőbb indítmányokból származhatik. Ez a' felsőbb tárgy Isten, kiben valamennyünket eggyesít a' szeretet; mihelyt embert csak emberért és emberben szeretem, már ez az én szeretetem nem lehet közönséges minden emberre nézve, sőt igen kevésre fog ez terjedni, minthogy csak kevés ember van, ki maga magában és magáért légyen szeretetünkre érdemes. Így szeretek valakit hazámért, és hazámban. — Hogy pedig embert Istenért és Istenben szerethessem, ide több indítmányok jőnek össze, mellyek mennél nemesbbek, mennél világosbbak, mennél számosbbak, annál nemesb, annál nagyobb, állandósb a' szeretet. Mond-meg már barátom, honnan vesszük ezeket az indítmányokat? Ellenmondhatatlanul csak a' hitből; úgy de csak abból a' hitből, mellyben megeggyezünk: különben nem lévén eggy közönséges hitünk, szeretetünk sem lehet eggy és közönséges. Az, barátom, ki azt mondja szívében: nincs Isten! téged, 's engem valódilag nem szerethet, hanemha egoismusból, csupa enségből; 's te hogyan

szeretheted, 's én, az illyent, Istenben, ki ezt a' szeretetnek központját megveti? Épen olly kevésé, mint azt a' hazáért, és hazában, ki a' hazafiúságot neveti! Menj, barátom, rendre mindenen által, 's úgy tapasztalod, hogy annál kissebb, vagy nagyobb más cránt szereteted, mennél kevesebbek, vagy többek az indítmányok; az az mennél kevesebb, vagy több tárgyban eggyesül lelked lelkével. Lásd már most a' tökélletes ker. szeretetnek teljét: Az, ki veled együtt hiszi, hogy mindnyájan ugyan azon eggy Istennek vagyunk gyermekei; mindnyájan ugyan azon eggy nagy czélra, a' tiszta, boldog halhatatlanságra; ugyan azon eggy eszközök által, vagyunk rendeltetve; az, ki veled eggyüt Jézus által felállított látható anyaszentegyházat hallgatja, a' ki veled egyértelműleg járkál Isten' tiszteletére felállított templomba; ki veled eggyértelműleg töri a' kenyeret, és részesül Jézus' testében és vérében, az végre, ki előtt szent a' mi előtted szent, erkölcsi rút a' mi előtted illyen: az, mondom, szerethet téged Istenben és Jézusban, igazságban és szentségben valódilag, nem nyelvvel egyedül és papíroson, hanem szívében. E'nélkül az eggyértelműség nélkül híjános a' valódi, felsőbb rendű szeretet.

Azt mondod, hogy Jézus minden embert, a' zsidót, a' pogányt, az istentagadót is parancsolja szeretnünk. Én is azt mondom: de nem veszed e észre, hogy viszont szeretetről van szó. Nékem mint Krisztus' követőjének kötelességem minden embert szeretnem, de hogyan teszi az kötelességévé a' közönséges szeretetet, ki Krisztust vagy épen nem, vagy legalább nem híven követi? Az, a'ki önkényül félrevetheti valamellyik vallásbeli, Jézus által kijelentett igazságot, miért ne vethetné-ki az' általa sanctionált erkölcsi parancsot is, ha szorult okossága abban lehetetlenséget sejt? És nem illyen e az ellenséget szeretni parancsoló törvény sok felvilágosodott előtt? És legyünk igazságosok, barátom, Jézus' hű követőjire se terjesszük eggy kiterjedésű értelemben a' szeretet'törvénnyét; ebben is, valamint minden egyébben, a'mi csak emberi, mértéket kell ismernünk, olly határt, mellyen túl minden erőszakoskodásunk mellett sem mehetünk; 's a'ki azt mondja, hogy mehet, vagy nyilván hazudik, vagy maga csaljameg magát. Kedvesb én előttem az az ember, a'ki familiájának, barátinak körökben határozza szeretetét; mint az egész világot ölelő kosmopolita, ki mikor mindent akar szeretni, valóban senkit sem

szeret. Miért tagadjam tehát, hogy engem is lángolóbb szeretet vonz atyámhoz, anyámhoz, véremhez, nemzetemhez, mind idegenhez, bátor Isten az idegent is szeretnem parancsolja? Hiszen épen azért mert a' természet, mellyet megtagadnom sem lehet, sem szabad, erősbben vonz amazokhoz, mint ehez, Isten sem parancsolhatta hogy eggy formán, eggy hathatósággal szeressem ezt, mint azokat. Az Isten és természet' szavában ellentmondás nem lehet.

Így van barátom a' dolog a' különböző vallásúak között is: én tisztelem a' Pápát, mint anyaszentegyházomnak látható fejét, az eggyesség' központját; a' másik gyűlöli azt, mint Antikrisztust stb. Én a' vallásra nézve nagy érdemű, az istentelenség ellen csatázó, az igazságért halálig elszánt, megholt, de hitem szerint most már az Isten' boldogságában résztvevő megdicsőült férfiakat: ezeknek ereklyéiket, képeiket becsületben tartom; nézzd ott a' másik ezt neveti, babonának kiáltja, 's magamat bálványozónak mond, nem gondolván semmit is igazságos mentségeimmel, sőt ezeket mind csupa sophismáknak kiáltja-ki az egész világ előtt. (Olvasd Krug' Eusebiologiáját.) Nem akarlak a' többin rendre vezetni, jól tudván magad is mind ezeket. Azt kérdezem, barátom, ha mind ezek nem meg annyi magvai e az idegenkedésnek, hidegségnek, melly hazafit a' hazafitól, testvért a' testvértől, mit mondok? atyát magzatjától, a' tapasztalás' nyilván tanúja szerint, elszakaszt kegyetlenül. Fáj a' szív bele, barátom, midőn látja, mint kerülik egymást, vagy ha a' környülállások miatt nem kerülhetik, melly félénken, melly tartózkodással, melly hidegséggel fogadják egymást a' különben eggy hazának, eggy megyének, eggyszülött földnek, eggy háznak fiai a' religio különbsége miatt! Ezt nem csak a' természet' durva míveletlen gyermekiben; a' kimívelt tudós világ' fijaiban is tapasztalhatod; és ha elkerülik is ez utolsók, nit amazok őszintén kijelentnek, az erőszakot, a' belső tusakodást szemeiből olvashatod. Tapints szívedre, 's valld meg, hogy ember vagy te is! —

Eggyértelműségre iparkodj tehát bennünk hozni, barátom, a' hitben, és a' szeretetet nem kell erőszakkal nyomnod szíveinkbe, melly különben sem szenved erőszakot. Eggyértelműség, és eggyérzelműség köti-meg a' valódi szeretetnek csomóját, és semmi más. Az első keresztények is addig szerették igazán egymást, míg

eggyet mondtak, eggyet éreztek. Most is tehát csak az eggyértelműség kötheti-össze szíveinket. Ha az meglesz, hát a' szeretetet sem a' papíroson, hanem a' szívekben fogjuk találni. — Még csak az írásból felhozott helyeket akarom röviden éretni.

Sz. Pálnak szavait hozod-fel elsőben (I. Kor. XIII. 13.) „Most fenmarad e' három: hit, reménység, szeretet; ezek között pedig legnagyobb a' szeretet" Tehát a' hitnél nagyobbnak, erősbnek állítja az apostol a' szeretetet. Ellentmondhatatlanul. De miként hozhatod te ki ebből a'mit akarsz, hogy ti. nem a' hitben, hanem a' szeretetben kell egygyesülnünk, nem látom, és te sem fejtedmeg. Én inkább ezen szavakból azt hoznám-ki, hogy mind a' három szükséges ezen a' földön, következésképpen mind a' háromban kell eggyesülnünk: csak a' két elsőnek koronája a' harmadik, melly kétség kívül amazok nélkül lehetetlen is, valamint azok e'nélkül semmik. Azt kérdezed tovább, hol mondta légyen Jézus, hogy az ő tanítványinak megismertető jelek ez, hogy azok a' hitre, a' vallásra nézve eggyértelemben vannak? Ezt ugyan sehol sem mondta, barátom, de azért nem következik ám, hogy a' hitben szinte úgy eggyértelműséget ne kívánt volna. Hogy ezt szinte úgy kívánta, mint amazt, a' tőlem eddig felhozott helyek nyilván bizonyítják. Különösen Matth. XXVIII. 18. Mark. XVI. 16. Ján. XVII. 11—24. I. Kor I. 10. XVI. 13. Koloss. I. 23. II. 2. 7. Ephes IV. 5—16. — Eggy summában, barátom, Jézusnak egész religioja hiten épült; csak visgáld által mind azokat a' helyeket, mellyekben Jézus a' zsidókat hitetlenséggel vádolja; mind azokat, mellyekben tanítványitól még az elröjtött titkok eránt is közvetetlen hitet kíván; mind azokat, mellyekben az apostolok, különösen, Pál, Péter és János a' hamis tanítók ellen (minden bizonnyal a' hitnek, nem a' szeretetnek dolgában) erősítik a' híveket; legkülönösbben pedig olvassd Pálnak kettős levelét Timotheushoz: mind ezeket te már sokszor olvastad, elhiszem, de talán mindenkor elfoglalva a' csupa szeretet eránt való idéával; ezt kerested, ezt lelted mindehol. Előttem barátom a' szeretet épen úgy lehetetlen hit nélkül, valamint az idvezség szeretet nélkül, 's ezen ítéletemben megerősít sz. Pál' mondása: „Hit nélkül lehetetlen Istennek tetszeni". Az írás eggyiket épen úgy sürgeti, mint a' másikat.

Különös ember vagy te barátom: mikor azért oldozod-fel

embereket a' hit kötelessége alól, mert embernek vallása által Istenhez kell hasonlónak lennie, már pedig — így okoskodol te, — Istenben nincs hit; és hogy még ez utolsó állításodat is, melylyet, nem hiszem, hogy hallgatóid közzül csak eggy is kétségbe fogott hozni, megmutassd: azt mondod sz. Pállal, hogy a' hit ollyan dolgokat ád-elő, mellyek nem láttatnak (tapasztaltatnak) az Isten pedig lát és tud mindeneket. És, ládd e, már csak ezzel is okát adtad, miért nem lehet Istenben hit; ellenben ebből azt is szükségképpen következtetted olvasóiddal, hogy hát az emberben, a' ki sem lát, sem tud mindent, lehet hit; sőt mert Istenhez hasonlónak kell lennie a' vallás által, mint magad mondád igen bölcsen, kell is neki hinnie, hogy azt, mit Isten tud és lát, ő pedig sem tudhatja sem láthatja, higyje, és így hit által közelítsen Istenhez. De már maga sz. Pál épen azon a' helyen, hol a' hitet, mint mondod, definiálta, meggyőzhetett volna a' hitnek elkerülhetetlen szükségéről. Olvassd kérlek el egészen azt a' helyet. (Hebr. X. 38. 39. XI. végig; XII. 1—4.)

Végre mikor azt mondod, hogy a' vallásnak kell bennünk Istenhez hasonlókká tennie, és a' hitet még is kizárod; megfoghatatlan vagy előttem. Ezt kívánom tőled érteni, t. i. mi a' hit vallás nélkül, és viszontag a' vallás hit nélkül? Addig erről nem szóllok. — Jól mondod azonban, hogy az Isten csupa szeretet; csak hogy engedd-meg, azt is, hogy az Isten csupa igazság, csupa szentség, szóval csupa minden tökéllet; és — hogy ezt is csupa hitből tudjuk. Azt is jól mondod, hogy a' hit szeretet nélkül semmit sem ér: csak hogy azt is engedd-meg, hogy hit nélkül lehetetlen tetszenünk Istennek; kétség kívül ollyan hit nélkül, melly a' szeretet által munkálódik. Mind a' kettő ugyan azon eggy apostolnak mondása: tartsuk-meg tehát mind a' kettőt, vagy mind a' kettőt vessük el. Végre jól mondod azt is, hogy a' jövendő életben nem lesz hit, melly ekkor tudássá (nem, mint te mondád, tudománnyá) vagy is inkább ismeretté változik: felteszed tehát, hogy itt van; mert ha se itt, se' ott nincs, sehol sincs, 's még is az írás tele van vele. De ismét különösnek tetszel, mikor azt mondod, hogy a' szeretet meg-marad, sőt akkor megy tökélletességre: hát nem ugyan ezt mondtad e a' hitről, jóllehet más szavakkal? mert mi ez: a' hit tudássá változik által? Nem egyéb, hanem hogy a' mit most csak homályban látok, ott tisztán, világosan, szóval

tökélletesen fogom látni: az az: hitem akkor megy tökélletességre. Miért állítod tehát a' kettőt ellenpontba egymással? Azt sem tagadom, hogy a' hit szeretet nélkül, bár mekkora legyen is az, nem használ; hogyan is tagadnám, mit az apostol olly világosan mond, és magam is általlátok? De te se tagadd, barátom, a' hitnek szükségét, mellyet ugyan azon apostol máshol szükségesnek állít, itt pedig feltesz.

Ezekkel által estem első predikátziódon, és ha nem hiú reménységem, úgy estem által, hogy nem csak az általad tagadott hitbeli eggyértelműségnek lehetőségét, de annak szükségét is, és megbecsülhetetlen hasznát megmutattam. — Most már második predikátziodra térek által, mellyen annál könnyebben fogok által eshetni, mennél tovább mulattam az elsőnél; minthogy a' tárgy mind a' kettőben eggy, csak a' nézőpont változott valamit. Olvassd az erre adandó leveleimet is jó szívvel, és békességes türéssel.

SOMORJAI ÁDÁM

A MAGYAR BENCÉSEK MÚLTJA ÉS JELENE

1.

„Egyik nép sem köszönhet annyit a bencéseknek — Angliát kivéve —, mint a magyarok. Mert ez az ország nekik köszönheti nemcsak kereszténységét, hanem kultúráját is. Szent Benedek rendje valóban Magyarország hitének és nevelésének lelki atyja. Magyarország első misszionáriusai, első nevelői, első püspökei, első szentjei — ezek mind bencések. És ismét csak bencés volt az a híres Gerbert, aki II. Szilveszter pápa néven Magyarországot királyság rangjára emeli és királyának megküldi a koronát..."

Ezekkel a szavakkal kezdi a bencések magyarországi történetének tárgyalását Philibert Schmitz, akinek hétkötetes egyetemes rendtörténete alapmű az egyháztörténeti irodalomban.

Kicsit túlzónak érezhetjük ezeket a szavakat. A nyugatiak szemében azonban élesebbnek tűnik az ellentét a kereszténység felvétele előtti és utáni magyarság között. Schmitz számára a magyarok — néhány oldallal előbb — az apátságokat dúló és felperzselő vad horda, amely, 926. évi legnagyobb pusztító hadjárata folyamán, egy kivétellel az összes délnémet apátságot felperzseli. — A latin szertartású kereszténység első képviselői pedig nálunk valóban bencések voltak.

2.

A keresztény szerzetesség a magyarokkal való találkozásig már hosszú utat tett meg. Egyiptom, Palesztina és Szíria sivatagainak magányos remetéi és közösségben élő cenobitái alakították ki a

keleti és a nyugati egyház számára a szerzetesi eszményt. Szent Benedek atyánk, az antikvitás és a középkor határán, e nagy tradícióáram tudatos részeseként közvetíti és alakítja ki Nyugat számára az ősegyház iránti honvágynak ezt a fajta konkrét megvalósítási formáját. Műve először Angliába jut el, hogy onnan a kontinensre visszakerülve elvigye a keresztény örömhírt a népvándorlás népeinek.

Hazánkban a keresztény misszió két irányból, Bizáncból és Nyugatról érkezett, így a keleti és nyugati egyház és szerzetesség az ország területén találkozott. Délkeleti részeken főként bizánci misszionáriusok térítettek, míg az ország többi részén Nyugatról jött bencések és egyházmegyés papok. A bencések száma akkor növekszik meg, amikor Géza fejedelem, majd Szent István döntése következtében hazánk Nyugat felé tájékozódik.

E korszakban a nyugati szerzetesség még nem bomlik fel különböző rendekre, s nem alakul még ki az egységes szervezésű, területeket átfogó rendi közösség sem. A Regula átvétele több szakaszban történt, teljes mértékben pedig sohasem valósult meg.

Mégis úgy tűnik, hogy az a latin szerzetesség, amely a 9. századi hanyatlásból — egyrészt a híres clunyi, illetve a kevésbé híres gorzei reformok következtében, másrészt a Dél-Itáliát nagy számban benépesítő bizánci remetemozgalom hatására — épp felemelkedőben volt, hazánkban egyöntetűen a benedeki Regulát követte.

3.

Kik voltak nevezetesebb képviselői azoknak a szerzeteseknek, akik Géza fejedelmünk, majd első szent királyunk hívó szavát követve a nemrég még a keresztény országokat dúló pogány magyarok országába, vértanúságra vágyva, misszióba indultak?

Az első bencés térítő püspök Sankt Galleni Brunó volt, aki császári megbízásból jött hazánkba, hogy 972-ben megkeresztelje Géza fejedelmet és kíséretét, majd térített a fejedelmi szállásbirtokokon.

Ugyanebben az időben térített Szent Wolfgang einsiedelni bencés, akit azonban rövid működés után visszahívnak, hogy

Regensburg püspökeként dolgozzon a magyar misszión, elsősorban Boldog Gizella királynőnk nevelőjeként.

A bajor kapcsolatok átmeneti romlása miatt a politikailag veszélytelenebb Csehországnak jut feladat, ahonnan Szent Adalbert, Prága püspöke, és kísérete vállal szerepet a magyar misszióban. Otthonról menekülve Adalbert a magyar királyi udvar érintésével megy Rómába. Rövid ideig tartó működése eredményes lehetett, részleteiről azonban nem sokat tudunk. Sok helyen megfordul: a Szent Elekről és Bonifácról elnevezett kétrítusú apátság szerzetese Rómában; átutazik a jelentősebb nyugati központokon, élete végén Lengyelországban, illetve a porosz misszióban találjuk, itt nyeri el a vértanúságot. Tanítványait a csehországi Břevnov, a lengyelországi Meseritz (Międzyrzecz), ill. a magyar Pannonhalma monostoraiban találjuk. Így Szent Adalbert és kíséretének útjai egyben azt a földrajzi teret és történelmi korszakot is kirajzolják, amelyben a magyar állam és kereszténység formálódása folyik.

Említsük meg Querfurti Bruno nevét, aki előbb hazánkban térít, a Maros—Tisza—Duna szögében, a fekete magyarok szállásterületein, majd őt is a lengyel—porosz határon látjuk viszont, ahol vértanúhalált hal.

A bencés Regulát szorosan követő és így a kamalduli remeteségeket alapító Szent Romuáldot betegség kényszeríti vissza a magyar határról. Fiai azonban működnek nálunk, sőt, maga Romuáld továbbra is ide készül, s végül úgy hal meg, hogy nem tudja: Magyarország népe megtért.

Nem hagyhatjuk ki a sorból Szent Gellértet, aki Szent Imre nevelője, a Bakony remetéje, s végül Csanád első püspökeként lesz vértanú.

Közös vonás a szentek e nagy nemzedékében, hogy eszményük a remeteélet és a misszió. Kortársaik között ők a legmozgékonyabbak. Teológiai műveltségük kiemelkedő. Szent Gellért irodalmi téren is nagyot alkot. Az a tény, hogy hazájukat elhagyva és vértanúságot vállalva siettek a missziós területekre, mély hitükről tanúskodik.

4.

Az első apátságokat a missziós munka erősítésére alapította Géza fejedelem és István király. Így Pannonhalmát, Szent Mártonnak ezt az apátságát, amely csak mintegy száz, százötven éve viseli ezt a ma közkeletű elnevezést. Koppány ellen vonulva itt tesz fogadalmat Szent István, hogy ha győz, bőven megajándékozza a monostort, hálából védőszentjének segítségéért, aki a nyugati szerzetesség egyik fő alakja, s a középkor egyik legkedveltebb lovagszentje volt.

A király megtartotta fogadalmát, a legyőzött somogyi főúr jövedelmét, a somogyi tizedeket Pannonhalmának adományozza, s így bőven ellátja anyagiakkal.

Szent István további apátságokat is alapított: Zoborhegyen, Bakonybélben, Zalavárott, Pécsváradon és Marosvárott, amely utóbbit korábban keleti szertartású szerzetesek népesítettek be. Mindezek a monostorok egy-egy meghatározott terület evangelizációjának központjai voltak a kezdetekben.

A missziós gondolatot jelzi a pannonhalmi alapítás szándéka is: imádkozzanak az alapító királyért és az országért. Talán a hazánkért való imádság az a legrégibb hagyomány, amit máig megőrzött Pannonhalma szerzetesi közössége.

Hogy az első monostorok jól beilleszkedtek a nemzet életébe azt bizonyítja, hogy nem sokkal később már a pannonhalmi neveltetésű Boldog Mórban, apátban, majd pécsi püspökben hazai szentet is tisztelhetünk. Ő írta meg a Zobor-hegyi Szent Zoerard-András és Szent Benedek remeték életrajzát, akiket szintén magyar szenteknek fogadunk el, származásra nézve lengyelek lehettek, tiszteletükben három ország osztozik.

Későbbi királyaink mintegy tizenkét további monostort alapítottak a 11—12. század folyamán, példájukat követték az egyes nemzetségek is. A fejlődésnek ez az üteme párhuzamos az egyetemes rendével. Ez a két század a szentbenedeki Regulára épülő szerzetesség legnagyobb elterjedésének kora, amikor a latin műveltségű Európa országai tele vannak a bencés „fekete szerzetesek", majd a 12. század közepétől a fehér cisztercieki monostoraival is.

A hazai fejlődésben a következő sajátosságokat figyelhetjük meg.

A 13. században is elég nagy számú alapításra kerül sor. Ennek csak egyik oka a tatárjárás pusztítása: kb. 40 apátság esik áldozatul a tatárdúlásnak, s ezeket újra kell alapítani.

Egyre inkább háttérbe szorul a bizánci szertartású szerzetesség. Néhány kolostorukat a bencések veszik át, így Visegrádon, Száva-Szentdemeteren.

Továbbá az ország és a lakosság nagyságához képest igen magas a monostorok száma. Ugyanakkor ezek között igazán nagy apátság csak kettő van: Pannonhalma és Pécsvárad, néhány közepes nagyságú a királyi alapításúak között és sok törpe nemzetségi monostor. A nemzetségi monostorok jellegzetesen magyar alakulatok: a nemzetség kultikus székhelyei, temetkezőhelyei.

Magyar sajátosságnak tűnik, hogy az igen sok bencés monostor mellett kevés a ciszterci házak száma. Ez egyrészt a cisztercita sokkal inkább központosított jellegéből következik (évenkénti nagykáptalan, az atya-apát évi vizitációja, valamint közös szokások). A rendi előírásoknak megfelelően csak olyan monostor maradhatott meg, amelynek legalább 12 szerzetese volt. Új alapításhoz szigorú követelmény volt a hely alkalmassága, elegendő anyagi ellátottság, a legfontosabb épületek felállítása, és az exemptio, a függetlenség biztosítása.

A feudális gondolkodásban ugyanis a létrehozott monostornak továbbra is birtokosa az adományozó földesúr, szabadon rendelkezhet vagyonával, befolyásolhatja az apát választását, rendelkezhet a birtokok jövedelméről. Ilymódon a szerzetesség, amely lényegét tekintve a világot elhagyó, az Isten országát itt és most megvalósítani szándékozó emberek közösségeiként jött létre, egyre jobban beleépült a társadalom, sőt állam szerkezetébe. Néhány apátnak főpapi jogállása maga után vonta fényes udvar, katonák tartásának kötelezettségét, háború esetén ezeknek a királyi táborba küldését, országos ügyekben gyakori távollétet. Értelmiség hiányában pedig a kolostoroknak kellett fontos kulturális és közjogi feladatokat vállalniok, kezdetben általában az írásbeliség otthonaiként, később hiteles helyekként, közjegyzői funkciókat ellátva.

A főkegyúri ill. magánkegyúri jogok gyakorlása nem mindig vált a monostorok kárára, ha az a fegyelem erősítésére irányult, vagy védelmet nyújtott a feudális anarchia idejében. Az esetek

nagy részében azonban nem a szerzetesi közösség lelki java volt a fő szempont, és az apátválasztást is politikai megfontolások befolyásolhatták.

Ezért a ciszterci reform függetlenségre törekedett. Az apátot, mint a közösség lelki atyját, vissza akarta szerezni a közösség számára. S mivel nem fogadott el — legalábbis kezdetben — adományokat, nagyobb hangsúlyt fektetett a fizikai munkára, s ezért elutasította a kegyúri jogok érvényesítését.

Hazánkban csak a király, nevezetesen III. Béla ismerte el a ciszterciek kánonjogi különállását, ezért lemondtak a nemzetségi monostorok alapításáról, s mindenhol királyi birtokokon települtek meg. (Talán Bélapátfalva kivétel a 25 hazai ciszterci ház között.)

Mint már említettük, az első bencések missziós szándékkal jöttek hazánkba. Missziós és lelkipásztori szerepüket a fokozatosan kiépülő hierarchia és plébániahálózat vette át, a szerzetesek pedig visszatérhettek eredeti közösségi életformájukhoz, amelynek vezérfonala a monostoron belül az imádság és a munka volt, annak közösségi és egyéni formáiban.

A közös istentisztelet ünneplésének gondja az egyházak felszerelésében vált láthatóvá. Az a kor, amelynek közembere sátorban, földbevájt veremben, vagy a legjobb esetben faházban lakik, nem sajnálja Istentől a kőből épült egyházakat, melyek oszlopfőit, szobrait nagy gonddal faragja ki. A templomépítésben a bencések nálunk is kivették részüket, s a kőépületek nagy jelentőségét a tatárjárás igazolta: az Oros apát által kiépített pannonhalmi várszerű monostor egyike annak a néhány erősségnek, amely ekkor az ország területén létezett, és ellen tudott állni a mindent elpusztító és felperzselő ellenségnek.

Az az ember, aki durva posztóból készült ruhában jár, az istentisztelet céljaira arannyal átszőtt miseruhát készít, a legdrágább anyagokból. Míg az emberi élet a napvilággal kezdődik és fejeződik be este, a drága viaszgyertyák nagy számban égnek az istentiszteletek alatt. Ugyanígy a szent edények a legdrágább fémekből, többnyire aranyból készülnek.

Mindezek ápolása, művelése a szerzetesek gondja. Ők alakítják ki azt a liturgikus teret, amit ma megcsodálhatunk a román

stílusu szentélyekben, ők formálják a szép istentiszteletek által a nép liturgikus, és nem utolsósorban művészi érzékét.

A mezei, fizikai munka valószínűleg nem sokáig tartozott a hazai bencések munkaterületéhez. A kezdet erdőirtó, mocsárlecsapoló, földművelést honosító munkáját felváltotta a szellemi munka, elsősorban az írás művelése. A kódexmásolás hosszú, kitartó munkát követelő, fárasztó művelet, ami egyben kiváló aszketikus gyakorlat is a szerzetes számára.

Az adománylevelek, alapítólevelek nagy birtokokkal, szolgáló népek nagy számával látják el a monostorokat. Ezt a tényt a fentiek ismeretében érthetjük meg igazán. Hozzájön még az a körülmény, hogy a monostor egyben vendégház, szálloda is, tudós szerzetesei pedig a kor orvosai. A szegények segítése szintén a kolostor feladatai közé tartozik.

Az Európában típusként elfogadott napirendet Clunyben tanulmányozhatjuk. Eszerint a fizikai munka számára kórusszerzetesek esetében nem volt idő, olyan sok volt a liturgikus, a közösségi imaalkalom. A kor gondolkodása szerint a szerzetes elsődleges feladata az imádság volt, azok helyett is, akik erre nem értek rá, így épült be a társadalomba, amelynek három fő rendje: az orantes, a bellantes, és a laborantes, azaz: az imádkozók, harcolók és dolgozók társasága.

A tudományos irodalom ismételten feldolgozta azt a Szent László királyunk által kiadott pannonhalmi összeíró oklevelet, amely 1083. évi kelettel mintegy 80 kódexet ismert, és feltehetően ennél lényegesen több művet tartalmazott. Ha ezt a mennyiséget összehasonlítjuk egykorú nyugati apátságok könyvtáraival, meg kell állapítanunk, hogy a tisztes középnagyságú monostorokkal egy szinten van, hazánkban pedig a legnagyobbak közé tartozik. A teológiai és liturgikus jellegű kötetek mellett előfordul néhány klasszikus író műve is.

A 11—12. század hazai legendairodalmának egésze, vagy legalábbis nagy része szintén monostori, sőt, bencés eredetű. S ha tekintetbe vesszük, hogy a korszak fennmaradt írott okleveleinek mintegy fele (29 db) a pannonhalmi levéltárban található, akkor alkothatunk igazán képet a kolostori kultúra jelentőségéről a mai nemzeti kultúra számára, nem utolsósorban azért, mert

ezeket az értékeket — a sok pusztulás mellett is — sikerült megőrizni, áthagyományozni napjaink számára.

Az egyetemes egyházzal tartott élénk kapcsolatra a legkiemelkedőbb példa a pannonhalmi Oros apát, aki résztvett a IV. lateráni zsinaton, hatszor járt Rómában, és ott volt II. Endre király szentföldi hadjáratában is.

A bencés apátságok spirituális lendülete, mind az egyetemes egyházban, mind hazánkban, körülbelül a 12. század közepéig tartott. Ezt követően — érdekes módon ugyanazok a tényezők, amelyek a kolostorokat hatalmassá és gazdaggá tették —, vezettek a hanyatláshoz. A kolostori munka növekedő megbecsülése, társadalmi elismerése ugyanis mindig veszélyt jelent, és azt okozhatja, hogy az fokozatosan kezd eltérni eredeti hivatásától. A tudományok és művészetek még nem állnak szemben a szerzetesi hivatással, ha sikerül megoldani a lelki és szellemi élet egyensúlyban tartását. A gazdasági, sőt politikai befolyás azonban már lényegében veszélyezteti az eszmény megvalósítását. A világi nagybirtokok stílusában vezetett apátságok így elveszítették spirituális jelentőségüket, vonzerejüket, és a 13. század lelki igényét már nem a monasztikus rendek, hanem az újonnan alakuló kolduló rendek tudták kielégíteni, az evangéliumi szegénység eszményének radikális követésével. A monostori iskola tanító és nevelő feladatait előbb a káptalani iskolák, majd a koldulórendek studiumai vették át, végül az egymás után létrejövő egyetemek. Mindezek a körülmények nem jelentették feltétlenül a bencés szerzetesség letűntét, hiszen annak létét nem ezek az időhöz kötött feladatok alapozzák meg, mégis, két-három évszázadra volt szükség ahhoz, hogy a rend megújult erővel tudjon hozzáfogni sorainak átrendezéséhez.

5.

Szent Benedek atyánk nem egy egyetemes rend számára írta Reguláját, így nem írt arról sem, hogy milyen legyen a kapcsolat az apátságok között. Az első formális rend kialakulása előbb Clunyvel, majd a ciszterciekkel jelentkezik. Utóbbiak reformja annyira sikeres, hogy a IV. lateráni zsinat 1215-ben, az ő mintá-

jukra írta elő a bencés rend szervezeti reformját is: kétévente nagykáptalanokat kell tartani országonként, előbb két-két ciszterci apát bevonásával, a napirendben a szerzetesi fegyelem kérdéseinek kell szerepelniök. Vizitátoroknak kell gondoskodniok arról, hogy a határozatokat végre is hajtsák.

Ennek eredménye tükröződik néhány adatban. 1217-ben Kapornakon találjuk az első magyar bencés nagykáptalant. 1225-ben van a második. További adatunk már csak a tatárpusztítás utáni korszakból van: 1260-ban Favus pannonhalmi apát a vizitátor.

Az első pápai reformkísérlet mind hazai viszonylatban, mind az egyetemes rendben, sikertelen marad. Az újabb kezdeményezés a következő században indul meg: a ciszterci XII. Benedek pápa „Summa Magistri" kezdetű bullájában — melyet Benedictina néven ismerünk —, szervezetet kíván adni a bencéseknek. Felállít 35 tartományt — köztük a magyart —, előírja a kétévenkénti nagykáptalant, vizitációt, és szabályozza a tanulmányi rendet is olymódon, hogy húsz bencés után egyet egyetemre kell küldeni, hogy az elméleti képzés tekintetében ne maradjanak el a többi rendektől.

Ez a második pápai reform is sikertelen marad az egyetemes rendben. Nincs még hajlandóság az egységesülésre, az önálló apátságok inkább saját hagyományaik, szokásaik szerint élnek. Hazánkban ismét sor kerül néhány nagykáptalanra. Az elsőt Visegrádon szervezik meg 1342-ben, a következő évben Mogyoródon sikerül nem egy eltulajdonított és romlásnak indult apátságot új életre kelteni. Több káptalanról nincs feljegyzés. A lendület ismét hamar megtörik. A bencés apátok nem szoktak hozzá a szervezett keretekben való működéshez. Másrészt pedig új szokás kezd terjedni, mind a szentszék, mind az egyes kegyurak részéről: fenntartanak maguknak egy-egy megüresedő apátságot (rezerváció), és csak kormányzót, kommendátort neveznek ki: valamelyik hívüket jutalmazzák így, az apátság javadalmaival, anyagi ellenszolgáltatásképpen. Természetesen, az így kinevezett kommendátorok is elsősorban anyagi hasznot látnak javadalmaikban, elhanyagolják a velük járó lelki jellegű kötelezettségeket, sőt, hogy a jövedelmet ne kelljen megosztani a szerze-

tesekkel, egyre kevesebb noviciust vesznek fel, éppen csak annyit, hogy az istentiszteletet még el lehessen végezni.

Ez a pápai, ill. kegyúri rezerváció a 13. század közepe után kezdődött el és a következő században uralkodott el. Nálunk is nagy arányokat öltött. Az ilyen megélhetést biztosító javadalmak közé sorolták az összes királyi alapítású apátságot, továbbá a módosabb magánalapításokat is. A 15. század folyamán fennálló mintegy 60 apátságból legalább 33 jutott kommendátorok kezébe. A szerzetesélet ilyen körülmények között sok helyen szinte lehetetlenné vált.

A meglevő apátságok szorosabb összefogása volt a megoldás, ami a külső beavatkozás ilyen formáját megszüntethette. A már említett előzmények után a padovai Santa Giustina apátság szervezeti reformja bizonyult sikeresnek, amely szerint a legfőbb kormányzó szerv az évente összeülő nagykáptalan, illetve az ezen megválasztott kilenctagú definitorium, határozatot hozó testület lett. Ez nevezi ki az apátot, de csak egy évre, hogy a kommendarendszer kialakulását meg lehessen akadályozni. A szerzetesek állhatatossági, stabilitási fogadalmát sem az apátságra, hanem az egész kongregációra értelmezték. Ez a reform 1408 táján kezd elterjedni, és a különböző nyelvterületeken egyaránt érvényesül a hatása. A kongregációt Montecassino 1504-ben történt csatlakozása óta erről az anyaapátságról nevezték el, és mint ilyen, máig az első a bencés kongregációk, tartományok sorrendjében. Őt követi az angol, harmadikként pedig a magyar. Nálunk Tolnai Máté érdekes módon, eredetileg kommendátorként kinevezett pannonhalmi apát életművéhez kapcsolódik a kongregáció megalakulása, melynek viszonylag korai időpontja biztosítja a magyar kongregáció előkelő harmadik helyét az egyetemes rendben.

Tolnai pécsi egyházmegyés klerikusként tanul a krakkói egyetemen, majd II. Ulászló király kancelláriáján szerez érdemeket, mint királyi jegyző. Kinevezésekor negyven éves lehet, hivatalát azonban nem pénzforrásnak, hanem hivatásnak tekinti. Belép a rendbe, majd 1501-ben, alighogy apáttá benedikálják, összehívja az első káptalant Pannonhalmára, s megkezdi a vizitációkat is. A kezdet nehéz, előbb saját apátságában kell rendet tennie. Induláskor 10 szerzetese van, ezek száma azonban hamarosan

40-re emelkedik, így el tudja látni a reformálandó, ill. az elnéptelenedett apátságokat is. Előbb a Pannonhalmától függő kisebb monostorok ügyeit rendezi: Koppánymonostor, Tata, Béla, Bakonybél, Jásd és Telki színhellyel. Majd a Dunántúlon és a Felvidéken hat királyi apátságot fog össze egy szűkebb unióba. Ez lesz a reform magja és mozgatója, az évenkénti pannonhalmi nagykáptalan révén. A magyar kongregációnak idővel minden magyar bencés monostor tagja lesz, háromévenként nagykáptalannal — szintén Pannonhalmán.

Tolnai átveszi az ausztriai Melk reformjának breviáriumát, hazai viszonyokra alkalmazza és — két alkalommal is — kiadatja nyomtatásban. Elgondolása az, hogy az összes magyar apátság egységes szellemét csak egyöntetű liturgia biztosíthatja.

A szépen fejlődő reform nagy ellenállásra talál egyrészt azoknál az apátoknál, akiknek nem tetszik Pannonhalma kiemelt szerepe, másrészt az őket támogató Bakócz prímásnál, aki szintén hatáskörének csorbításaként fogja fel, hogy a területén levő apátságok vizitációjának jogát át kelljen engednie. Így Tolnai szakadatlan küzdelemmel töltött élete nem tud teljes sikerre jutni, kora, amibe beleszületett, sem ad időt a kibontakozáshoz: a mohácsi csatát követően a török a monostorok sorát pusztítja el.

A középkori magyar állammal és kereszténységgel egyidős magyar bencés szerzetesség ugyanezzel az állammal, nagyhatalommal együtt semmisül meg. Ennek oka nálunk nem is annyira a protestáns szekularizáció, mint külföldön — csak az erdélyi Kolozsmonostorra vár ez a sors —, hanem nagyobbrészt a török pusztítás, a megmaradt területeken pedig a török elől menekülő főpapság, főnemesség foglalása: így kárpótolják magukat a török miatt elveszített eredeti birtokaikért. A határvidéken végvárakká alakulnak át a kolostorok, így Pannonhalma Győr elővára lesz, kétszer is leég, majd 1586-ban végleg egyedül maradnak a katonák, elmenekül az utolsó szerzetes is. A jogfolytonosság ugyan megmarad, a királyok által kinevezett kommendátorok révén.

A század eleji mintegy 46 apátságból így a század végére egy sem marad. Ez lett a sorsa hazánkban más rendek apátságainak és szerzetesházainak is, csupán a ferencesek és a pálosok egy-két kolostora tudott életben maradni az ellenreformáció és a török uralom alól való felszabadulás koráig.

6.

Első nagy korszakunkra a különálló apátságok nagy száma volt jellemző. A most következő, napjainkig tartó korszakban ellenben az erős centralizációt kell kiemelnünk. Idáig a magyar bencések történetét az összes apátság egyenkénti bevonásával lehetne megírni, ezután Pannonhalma története és sorsa határozza meg a többi ház életét, mint fő-apátság és központ: a legelső és legősibb monostor, amelyikben a szerzeteséletet először kellett újjáéleszteni, hogy innen lehessen újjáalapítani a többi házét is.

A középkorban egy-egy apátságban nem volt sok szerzetes, a legnagyobb konventek Pannonhalmán és Pécsváradon voltak, virágkorukban 40 taggal, általában azonban jóval kevesebbel. A többi házban 6—12 főnyi konvent már nagynak számított, s nem volt ritka a 2—3 szerzetessel rendelkező kis nemzetségi apátság sem.

Ezeket az arányokat a 17—18. század már meg fogja haladni, s még inkább a 19—20. század: erősen megnövekedik a létszám Pannonhalmán, ahol a rendi vezetőség és a növendékség tartózkodik. Az egyes székházakban a szükséges 10—14 fős tanári testületet találjuk, az apátságokban pedig 6—8 fős konventet.

7.

A magyar kolostori élet pusztulásának fő okát a török hódításban találjuk. Ez a mélypont időben egybeesik az egyetemes rendben bekövetkezett eseményekkel, ahol viszont a reformáció volt az a tényező, amely mindazokon a területeken, amelyeken uralomra jutott, szekularizálta a szerzetesi vagyont. Az újjászületés a trentói zsinatot követő katolikus restauráció korszakában mutatkozott, immár a zsinat által kötelezően előírt kongregációs rendszer keretei között. Különösen nagy befolyásra jutott a francia maurinus kongregáció, amelynek nevéhez az intenzív történelmi és patrisztikai tudományos kutatómunka fűződik, s ez kiváló szerzetesi fegyelemmel és életszentséggel párosult. A bencés szerzetesélet újjáéledését a barokk kor monumentális építkezései külső formájukban is jelzik.

Hazánkban az újrakezdés műve nem követte az egyetemes rendi nekilendülés ütemét, de kétségtelenül kapcsolatban volt a török terjeszkedés megállásával, a zsitvatoroki békét követő nyugalmasabb években, továbbá a jezsuiták, majd különösen Pázmány vezetésével megindult katolikus restaurációval.

A 17. század első felének pannonhalmi kommendátora, a római Germanicumban végzett Himmelreich György évtizedes erőfeszítéseit siker koronázza. Amikor a terjeszkedő jezsuita rend a lébényi mellé a pannonhalmi birtokokat is meg akarja szerezni, hogy biztosítsa az épülő győri kollégium és templom anyagi fedezetét, akkor a király is, az országgyűlés is felkarolja a visszaállítás gondolatát, utóbbinak csak az a kikötése, hogy az újonnan kinevezendő főapát magyar származású legyen. Himmelreich halála után így az osztrák Heiligenkreuz cisztercita apátság magyar perjelében, Pálffy Mátyás személyében sikerült megtalálni az első főapátot, aki átlépett a bencés rendbe és beiktatása után fő feladatának a pannonhalmi konvent megszervezését tartotta. Az indulásnál már tíz szerzetese volt, számuk hosszú időn át nem is nagyon gyarapodott. A másik feladatának, mint a magyar bencés kongregáció főapátjának, a többi apátság visszaszerzését tekintette. Mivel Bakonybél és Dömölk a kommendátorok korában is megtartotta függő viszonyát Pannonhalmával, azért ezek átvétele nem jelentett nagyobb nehézséget, de csak címzetes apátokat tudott kinevezni, legfeljebb egy-egy lelkipásztort, az elpusztult monostorok helyébe.

Pálffyt Magger Placid, sziléziai származású bencés követte a főapáti székben. Alatta szerveződtek újjá a rendi plébániák. Sikerült elérnie, hogy a várvédő katonaságot végleg kitelepítsék, miután gondatlanságból ismételten tűzvészt okoztak. Figyelemre méltó, hogy indigena, idegen származása ellenére Magger Placidot ott találjuk Zrínyi Miklós és Eszterházy nádor mellett az ország száz vezető embere között egy korabeli arcképes albumban. Ez is a pannonhalmi főapát jelentős közjogi szerepét húzza alá. Külön kultúrtörténeti értéke van a spanyol misztikusok műveiből álló könyvgyűjteményének, amely egyidős a spanyol misztika virágkorával, és egyik első hazai előfordulásukat itt találhatjuk meg.

Bécs 1683. évi ostromakor a török újra elpusztítja Pannonhal-

mát, az újjáépítést követően Simoncsics Gellért főapát ismételten kísérletet tesz a régi apátságok felélesztésére. A király is, a soproni országgyűlés is méltányolja kérését, a kamara azonban — bár mérsékelt, mégis jelentős összegű — fegyverváltságot követel egy-egy apátságért. A szegényes viszonyok között élő főapátság azonban nem vállalkozhatott annak megfizetésére. A főapát kérésére három ausztriai apát kész volt megfizetni a kívánt összegeket, azzal a feltétellel, hogy a megváltott apátságok jövedelmeikkel együtt joghatóságuk alá kerülnek. Így, ha nem is Pannonhalmához, de mégis a bencés rendhez visszakerült három további apátság: Altenburg Tihanyt, Göttweig Zalavárt, a bécsi skót apátság pedig Telkit váltotta meg. A 17. század mérlege tehát: a létért folytatott küzdelemben Pannonhalma csupán saját monostorában tudta megteremteni a szerzetesi élet feltételeit. Csak a következő században javult annyira a helyzet, hogy Bakonybélben, Dömölkön, majd pedig az altenburgiaktól visszaváltott Tihanyban kis konventet létesíthessen. A zalavári apátságban — mely Zalaapátiban épült újjá —, szintén csak a 18. században kezdődött el a bencés élet, egyelőre másfél századon át a göttweigiek irányítása alatt, majd visszakerülve Pannonhalmához. Telkit a bécsi apátság nem építette ki, hanem majorságként használta 1881-ig, ettől kezdve viszont a kultuszminisztérium kezelésében a vallásalapot gyarapította.

A többi, elenyészett bencés apátság csak címében élt tovább, a címadományozás szokása a Pázmány-féle összeírás óta napjainkig megmaradt.

A korszak szerzetesi fegyelmére, belső életére az egyik legfontosabb forrás a Lendvay Placid főapát által kiadott Charta caritatis (1694-ben). Ez tartalmazza a napirendet — hajnali négy órakor kezdődött a nap a vigiliával, és este nyolckor fejeződött be a completoriummal —, gerince az istentisztelet, a monasztikus breviárium szerint. Szigorú aszketikus szokásokat találunk benne, bár Tolnaihoz képest némi enyhítésekkel.

8.

Pannonhalmát Sajghó Benedek főapát (1722—1768) építette ki: a főmonostor keleti és északi szárnyát, a díszes barokk ebédlőtermet, a vendégszárnyat. Utódja Somogyi Dániel, aki 1768—1801 között viselte a főapáti címet és a feloszlatásig ténylegesen gyakorolta is. Tovább folytatta az építkezéseket; kieszközölte a szentszéktől, hogy a pannonhalmi teológián doktorátust lehessen adni — ezt a jogot azonban csak rövid ideig lehetett gyakorolni. A már 1674-től működő modori iskolát nem tudta a rend gimnáziummá fejleszteni, ezért 1777-ben át kellett adnia. Az első gimnázium a komáromi intézet lesz, amit a rend a jezsuiták feloszlatása után vállal el.

A 18. század a felvilágosodás százada, amely a kolostorokban is érezteti hatását. Az államok és jórészt a társadalom is az evilági hasznosság szerint ítélték meg a szerzetes közösségek működését. Hazánkban a belső élet tekintetében némi fáziskésés van, míg egyes nyugati kolostorok kiüresednek, nálunk a barokk vallásosság lendülete most tud kibontakozni igazán. A rendben az egész század folyamán a pasztoráció lett az egyik fő munkaterület, már a viszonylag zárt nevelést igénylő noviciátusban, újoncévben is erre készültek fel.

A rendtársak írásbeli alkotásai anyagiak és kiadó hiányában többnyire kéziratban maradtak, házi használatban terjedtek. Fő témáik: gyakorlati lelkipásztorkodás, ill. a rend belső élete. Érdekességként megemlítjük, hogy Szoszma Demeter pannonhalmi kántor 1715 körüli énekeskönyvében találjuk többek között a Boldogasszony anyánk kezdetű ének legrégibb szövegváltozatát, amelynek szerzője Lancsics Bonifác bencés volt. A legjelentősebb író Vajda Sámuel tihanyi apát, elmélkedő, imádságos művek szerzője. Ő ösztönzi a legrégibb hazai Jézus Szíve oltár készítését is apátságában, 1765-ben.

A század folyamán a királyi beavatkozás egyre nagyobb méreteket öltött. Már Sajghó Benedek főapátsága idejében királyi döntőbíráskodásra volt szükség a főapát és konventje közötti vitában. Halálát követően a királyi megbízott vizitálja Pannonhalmát, vizsgálja felül a kolostori fegyelmet és ad utasításokat a következő apátnak a ruházkodást, táplálkozást és anyagi gazdál-

kodást illetően. 1774-ben királyi rendelettel szabályozzák az örökfogadalom letételét: a 24. életév előtt erre nem kerülhet sor. Néhány évvel utóbb pedig a helytartótanács írja elő, hogy a noviciusok felvételét csak őszi időszakban szabad tartani, így kívánják biztosítani a tanulmányok folyamatosságát.

Mivel a bencés rend működése nem járt kézzelfogható haszonnal az állam számára, II. József császár egyre inkább megszorította működését. Előbb az ünnepélyes fogadalom letételét tiltotta meg, majd a novicisufelvételt. 1786. okt. 23-án adta ki feloszlató rendeletét: „A pannonhalmi bencés szerzettel, mely magas hegyen való fekvése miatt, valamint belső szervezeténél fogva a közügyre semmi hasznot nem hajt, úgy kell eljárni, mint a többi kolostorral".

II. József osztrák területeken csak néhány bencés apátságot oszlat fel, hazánkban viszont a magyar kongregáció összes házának működését beszünteti. Ezek a főapátságon kívül: Bakonybél, Cell-Dömölk, Tihany apátságai, Modor és Nagyszombat házai, valamint Komárom frissen átvett gimnáziuma. Zalaapáti és Telki továbbra is megmaradhatott, mert anyaapátságuk: Göttweig és a bécsi skót apátság is életben maradt. A feloszlatás szám szerint 91 szerzetest érintett, ebből 35 pannonhalmi (11 növendék). Régi munkakörükben maradhattak a komáromi gimnázium tanárai és a plébániák lelkészei, de a bencés ruhát le kellett vetniök. A fiatal rendtagok is bekapcsolódtak a pasztorációba.

A rend feloszlatása párhuzamos jelenség az egyetemes rendben bekövetkezett eseményekkel. Néhány évvel később ugyanis a francia forradalom felszámolta a francia kolostori életet, majd Napóleon fegyverei Európa-szerte végrehajtják a forradalom szekularizációs programját. A német fejedelmek ugyanakkor a Napóleon által okozott területveszteségek fejében a szerzetesrendek birtokaival kárpótolják magukat. Így, amikor az utolsó bencés pápa, VII. Pius 1823-ban meghal, alig van húszegynéhány bencés apátság az egész világon. Ilyen mélypontot még nem ért meg a rend, fennállása óta.

9.

Ez a kilátástalan helyzet egy nemzedéken belül csodálatos módon gyökeresen megváltozott. A bencés élet újjászerveződése a katolikus restauráció jegyében indult, de ezen túl végigvonult az egész 19. századon. Franciaországban Solesmes 1833. évi újjáalapítása lett az új felvirágzás kiindulópontja, német területen előbb Metten a bajor (1830), majd a solesmes-i szokásokat átvevő Beuron (1863) vált az összes német terület számára a kolostorokat újjáélesztő, a szerzeteséletet helyreállító mozgalom központjává. A közös eszmény Cluny, központban a kórusimádság ünnepélyes, méltó ünneplésének gondolatával, valamint a gregorián ének tudományos feldolgozásával, kiadásával.

Sajátosan illeszkedik ebbe a háttérbe a magyar bencés restauráció.

II. Lipót, majd Ferenc király egyaránt megigérik a rend visszaállítását, a megvalósításban azonban a francia háborúk késleltetik őket. Csak az 1801. évi lunévillei béke után lesz lehetséges az újrakezdés. A visszaállítás és a főapát beiktatása 1802. ápr. 25-én történt meg, ez a nap azóta is ünnepe a magyar bencés kongregációnak. Mivel a feloszlatást az apátok közül csak Novák Krizosztom bakonybéli apát éli túl, ő lesz az első pannonhalmi főapát.

Ily módon Pannonhalma akkor kezdi az új életet, amikor a rend egyetemes viszonylatban a mélyponton van. Ez a körülmény meghatározó lett rendünk következő korszakának szellemére, belső életére. A királyi hatalom a forradalmat követő restauráció szellemében megbízható kezekben akarta látni az ifjúság nevelését, ezért határozta el magát a rendek visszaállítására, azzal a feltétellel, hogy azok vállalják a gimnáziumi oktatást. Uralkodói parancs törölte el és az is állította vissza Pannonhalmát, s ez azt is magával hozta, hogy az újjáépítés munkája nem szervesen, belső megújhodásból nőtt ki, mint néhány évtizeddel később az egyetemes rendben. Így a feloszlatásból visszatérő 39 idős szerzetes konfliktushelyzetbe került. Ők a barokk, népi pasztorációs lelkiséget hozták magukkal, az elvállalt tíz iskolában azonban tanárokra volt szükség. Mindenkit szívesen látott Pannonhalma, sok fiatal jelentkezett, és más, újjá nem alapított rendek tagjai

is a reguláris kolostori életre. Rövidített noviciátus után kerültek ki a székházakba, a gimnáziumi munkára a rendtagok. Így a lelkiségben liberális felfogást képviseltek, amelyben több volt a tanár úri mentalitás, mint a szerzetesi lelkiség. Ebben a konfliktusban viszont a fiatal nemzedéké volt a jövő.

Érdemes itt megjegyeznünk, hogy még a feloszlatás alatt, az idős nemzedék egyik képviselője, Fuxhoffer Damján, megírta a magyar szerzetesrendek múltjával, szokásaival foglalkozó monaszterológiáját, hogy a régi, jó szokások sorsa ne legyen a feledés. Öt kötetéből az első kettő, a bencésekkel foglalkozó rész meg is jelent nyomtatásban, máig fontos forrásaként a bencés múlt kutatóinak.

Az iskolák elvállalásának kérdése kezdetben nem kis problémát okozott. A modori latin grammatikai iskola 17—18. századi fenntartása még nem jelentett nehézséget, de amikor a Ratio Educationis szellemében újjá kellett volna szervezni, gimnáziumi szintre kellett volna emelni, az ezzel járó terhek vállalására a rend még nem volt felkészülve. Bár ezzel párhuzamosan mégis elvállalta a rend Komáromot, Kőszeg átvételére azonban már nem került sor. Nehéz volt összeegyezteni az iskolákat a szerzetesi eszménnyel.

Amikor viszont az újjáalakulás feltétele a tanítás vállalása lett, a rend előtt nem állott más választás. Érdemes azonban megfigyelni, hogy a tanári vonal mellett megmaradt a pasztorációs eszmény is, nemcsak a 26 rendi plébánián, hanem egyes kiemelkedő rendtagokban is.

10.

A főapát és a konvent egymáshoz való viszonyát, kapcsolatát új tényező határozta meg: a liberális korszellem. A magyar kongregáció szabályzata szerint a főapátnak rendkívül kiterjedt jogköre van, eltérően a többi bencés kongregációétól. Különösen a visszaállítás utáni első főapátok — Novák Krizosztom, Horváth Pál, Kovács Tamás és Rimely Mihály — törekedtek hatáskörük tág értelmezésére. Maguknak igényelték a főapátságon kívül a három — csak 1885 után négy — „fiókapátság" vezetését is.

Ezt a felfogást elősegítette az a Tolnai óta megmaradt szokás, hogy a stabilitási, állhatatossági fogadalmat az egész kongregációra értelmezték. Ez alakította ki a „Pannonhalmi Szent Benedek-rend" elnevezést, melynek elnöke a mindenkori főapát, közvetlen joghatósággal minden rendtag fölött.

Ez a modell a kortársat emlékeztette a Habsburg-ház abszolutisztikus kormányzati módszereire. A reformkor idejében a konvent különösen is fogékony a függetlenségi eszmék iránt, annál is inkább, mert a mindenkori főapátot a fogadalmas rendtagokból álló nagykáptalan három jelöltje közül a király nevezte ki, igaz — egy kivétellel — az elsőt. Így a főapát a királyi hatalom exponensének számított. Ismételt feszültségek után az az új rendi szabályzat adott mindkét fél számára elfogadható megoldást, amit a Róma megbízásából vizitáló Szcitovszky hercegprímás állított össze, 1855-ben. Az új statutumok előírták a nagykáptalan három évenkénti összehívását, az apátok kinevezését illetően pedig úgy határozott, hogy a pannonhalmi konvent választását kell alapul venni, és a konvent hatáskörét egyébként is megnövelte.

A főapát és a konvent közötti viszonyra jól rávilágít az a körülmény, hogy mind a Rákóczi-szabadságharc idejében, mind pedig az 1848—49-es szabadságharc alatt a főapát osztrák érzelműnek számított, a konvent magyarnak, több katonát is adva soraiból.

Az első magyar kormány és parlament többször szóbahozta — más rendekével együtt — a bencések ismételt eltörlését. Eötvös József kultuszminiszter azonban ígéretet tett, hogy a bencéseket meg fogja menteni, csak az iskolákat szándékozik átszervezni. A bencés rend számára tudományos pályát kívánt megszabni, nemzeti tudós rendként akarta életben hagyni.

A Bach-korszakban viszont a németesítés volt a nehézségek forrása. Mivel a rend nem vállalta az államvizsga letételét — Bécsben, német nyelven —, sem azt, hogy német tanítási nyelvre térjen át, azért a pozsonyi gimnáziumot csak államosítással tudta a kormányzat a németesítésnek megnyerni.

Az említett körülmények hátrányosan hatottak a szerzetes közösség lelki életére is. A szerzetesi engedelmességet zúgolódás, engedetlenség váltotta fel. Gyöngült a szegénységről alkotott fel-

fogás, és más tanítórendek példájára hivatkozva, állandó költőpénzt kívántak a rendtagok. Erősödött az a felfogás, amely a rendet nem a közösség egészében, egységében látja, hanem olyan objektív adottságban, amelynek a tagokkal szemben csak kötelességei vannak. Az aszkézist kényelemszeretet váltotta fel ruházatban, bútorzatban, főként pedig étkezésben. A klauzura lassanként megszűnt, a tanári munkával együtt járt a családi látogatások kialakulóban levő szokása, s így a társasági élet keresése. Hanyatlik az imaélet. A visszaállítás után még egy évtizedig a régi, szigorú kórusrendet tartották, s így a vigíliát hajnali négy órakor kezdték, de a kórusima egyre kevesebb lett, a székházakban a század közepére egészen megszűnt. Ruházatban is kerülték azt, ami emlékeztetett szerzetesi mivoltukra, szabása az egyházmegyés papság viseletéhez igazodott. A lelki életben az 1855. évi vizitáció sem hozott nagyobb változást, ezért többen szigorúbb külföldi kolostorokba léptek át.

A helyzet csak Kruesz Krizosztom főapátsága alatt (1865—1886) kezdett megváltozni, aki megértő türelemmel volt a liberálisokkal szemben, de ugyanakkor a lelkiség elmélyítésén dolgozott, s a káptalanok rendszeres megtartásával próbálta alakítani a közösségi tudatot.

Kruesz főapátsága idejében indult meg az egyetemes bencés renddel való kapcsolat újrafelvétele, elmélyítése is, különösen az 1880. évi Szent Benedek évforduló kapcsán. Első alkalommal tartott ez évben a rend közös jubileumi ünneplést, s ennek költségeit Kruesz vállalta. Az apátok római kongresszusán érlelődött meg a közös római tanulmányi ház felállításának gondolata, amit XIII. Leó pápa tekintélyével sikerült eljuttatni a megvalósításig: 1893-ban megalakult a Sant Anselmo apátság és teológiai akadémia. Már az alapításnál tevékeny szerepet vállalt Pannonhalma, mind anyagilag, mind pedig egyházjogász rendtagja, Haudek Ágoston személyében, aki az egyik jelölt is lett az abbas primasi hivatalra. Az egyre nagyobb számban Rómában tanuló növendékek révén sok külföldi bencéssel jött létre ismeretség, barátság, egymás látogatására is sor került. A szerzetesélet más formáinak megismerése a benedeki szellem jobb megértéséhez vezetett, s így kedvezően hatott vissza a szerzetesi fegyelem megszilárdítására.

11.

Külön foglalkoznunk kell még az oktató-nevelői munkakör által támasztott követelményekkel. A tanítás sohasem volt idegen a bencés élettől, a Regula is foglalkozik a kolostorba kerülő fiatalok nevelésének kérdésével, a középkor folyamán pedig hosszú ideig szinte kizárólag a monostorokban folyt az oktatás. A 12—13. századi hanyatlással és a koldulórendi studiumok, majd a városi egyetemek terjedésével párhuzamosan a bencések oktatói tevékenysége háttérbe szorult, a tanulmányokra nem fordítottak akkora gondot. A már említett maurinus kongregáció szerez majd ismét becsületet a bencés iskolának, a 17. századtól kezdődően. Gimnáziumokat ma is tartanak fenn más külföldi apátságok, különösen német és angol nyelvterületeken.

Az új munkakör először is a fiatal rendtagok széleskörű főiskolai iskoláztatását tette szükségessé. Ez a körülmény már a noviciátusra való felvételben érvényesült: csak hat gimnáziumi osztály után lehetett jelentkezni. A noviciátus egy éve után filozófiai, majd teológiai tanulmányok következtek, ehhez járult a tanárképzés, ami kezdetben még nem jelentett hosszabb ideig tartó külön tanulmányokat, csak akkor, amikor tanárvizsgáló bizottságok előtt kellett vizsgát tenni. Kruesz Krizosztom főapát szervezte újjá a tanárképzést, felállítva a pannonhalmi tanárképző főiskolát, 1883-ban. Ez a tanító rendek között is egyedülálló intézmény biztosította, hogy a noviciátus után a teológiai és szakmai studiumokat Pannonhalmán lehetett végezni, csak a szigorlatokra és a pedagógiai vizsgákra kellett felutazni a pesti egyetemre. Ez az intézmény egészen a legújabb időkig fennállt.

A visszaállító oklevél kilenc gimnáziumban és a pápai grammatikai iskolában jelölte meg az átveendő intézményeket. Nyolc intézet átvétele sikeresen meg is valósult, Székesfehérvár és Pécs helyett inkább a pozsonyi és a győri királyi akadémia bölcseleti karának átvételére került sor. Ilymódon a 19. század első felében a pápai algimnáziumban, a hét hatosztályos gimnáziumban és a két akadémián folyt tanítás.

Amikor a század közepén nyolcosztályos gimnáziumokat kellett kialakítani, megszűnt a két akadémia, hogy beleolvadjon a főgimnáziumokba. Nagyszombatot az esztergomi érsekség vette át,

cserébe Esztergomban létesült gimnázium. Komárom, Kőszeg és Pápa jó ideig négyosztályos algimnázium lesz, hogy a 20. század elején főgimnáziumokká alakuljanak át.

Századunkban többfelé ajánlanak fel intézményeket a rendnek, de csak egy új intézet nyílt meg: 1923-ban, Budapesten. Pannonhalmán az 1920-as években indul gimnázium, egyelőre nem minden, csak minden második évben indítva első osztályt. 1939-ben megnyílik az új, diákotthonos „olasz" gimnázium, amelyben már nevelő tanárokra, prefektusokra is szükség lesz.

Külön érdekes fejezete a rendtörténetnek a csepeli gimnázium alapítása, amely 1945-ben, a csepeli munkásság felkérésére létesült, de csak három évig, az iskolák államosításáig működhetett.

Az oktatás szintje kielégítő volt, a múlt század közepétől kezdve egyre emelkedett, és a századforduló tájékán a nevelésben is előnyös változások következtek be. A cserkészet mint nevelési lehetőség meghonosításában is ott találjuk a bencéseket — így ez a mozgalom hazánkban, a külföldtől eltérően, keresztény alapokon indulhatott meg.

A tanári munkához közelálló tudományos munkásság révén sok rendtag kiemelkedő eredményeket tudott felmutatni. Néhány példa: A 19. században a legnevesebbek közé tartozott Jedlik Ányos, a dinamó feltalálója, Rómer Flóris régész, Czuczor Gergely költő és nyelvész, Kovács Márk teológus. A századfordulón a rendi történészek Sörös Pongrác szerkesztésében megírták a 13 kötetes monumentális hazai rendtörténetet. A 20. század nagyjai között említsük meg a történész Erdélyi Lászlót, az egyházi törvénykönyv összeállításában és forrásainak sajtó alá rendezésében kivált Serédi Jusztiniánt, aki korszakunkban, Vaszary Kolos után immár a második bencés az esztergomi érseki székben. Kühár Flóris, majd Radó Polikárp a teológiai, liturgikus kutatásban, s az őket is inspiráló Szunyogh Xavér a magyar liturgikus mozgalom megindításában jeleskedett. A pedagógia és pszichológia területén Bognár Cecil és Várkonyi Hildebrand, a nyelvészetben Klemm Antal jutott egyetemi katedrára. Említsük meg még a bencések által szerkesztett folyóiratok közül az 1926—1944 között rendszeresen megjelenő Pannonhalmi Szemlét, amely cikkeivel, különösen jó könyvszemléjével a legrangosabb folyóiratok közé tartozott.

Határainkon túl a következő helyeken találjuk a rendtagokat: 1919—1938 között a komáromi gimnázium Csehszlovákia egyetlen magyar nyelvű fiúgimnáziuma volt, és így a magyar kultúra fontos tényezője. 1931-ben a Brazíliába vándorolt magyar katolikusok lelki, majd szellemi gondozására vállalkozott előbb Szelecz Arnold, majd egyre több társa, így az 1954-re önálló perjelséggé fejlődött közösség egy nagy gimnázium alapításába kezdhetett. Jelenleg São Pauloban tizenkét osztályos gimnáziumot és egy lelkigyakorlatos házat, Paraná államban, Nova Santa Rosában pedig kisszemináriumot tartanak fenn. 1958-ban Kaliforniában létesült önálló perjelség, szintén gimnáziummal. Ez a közösség, kis létszáma miatt 1976-ban csatlakozott az amerikai-cassinoi kongregáció Szent Anzelm apátságához (Manchester, New Hampshire államban).

Az 1950-es év a magyar bencés kongregáció életében nagy változásokat hozott, de érdekes módon ugyanaz a megbízás tette lehetővé a bencések fennmaradását, ami az 1802. évi újjáalapításban volt tapasztalható. A feladat továbbra is: az ifjúság oktatása, és ezzel párhuzamosan, nevelése. Két gimnáziumban és két diákotthonban folyik ez a munka, ezt egészíti ki a rendi teológiai főiskola működése. Feladatunk: az imádságos élet, az Istennel való találkozás mindennapos megélése, az arról való tanúságtétel saját közösségünkben és sajátos körülményeink között, valamint konkrét tanító, nevelő munkánkban, a ránk bízott ifjúság előtt. Isten országáról kell tanúságot tennünk, s ez a hivatásunk közös minden keresztény ember hivatásával: az evangélium követése. Az örömhírt kell jelszerűen megélnünk, láthatóvá tennünk, életstílusunkban, az ora et labora szellemében. Történetünk nem ért véget, rólunk majd a következő nemzedékek számolnak be.

12.

A bencésekről azt szokták mondani, hogy nem modern szerzet, hogy túl régiek, túl nagy és terhes a hagyományuk, aminek nyomasztó hatásától nem tudják magukat függetleníteni. Igaz ez, hiszen egyetemes viszonylatban másfél ezer év, hazai viszonylatban immár közel ezer esztendő tapasztalataival számolhatunk.

Ez a gazdagság egyben nagy lehetőséget is jelent számunkra. A választás könnyebb, ha a múlt tapasztalatait értékeljük, és azt a hagyományréteget emelhetjük ki, amelyet a leginkább hatékonynak érzünk. Rendtörténetünk tapasztalatai visszavezetnek az ősegyházig, amely iránt újra érdeklődni kezdett a mai kor embere, a mai kor kereszténye. Az ősegyház utáni vágy vezette az első szerzeteseket, ez az eszmény lebegett Szent Benedek szemei előtt, és ezt hagyta ránk örökségül másfél ezer esztendő távlatában is.

Succisa virescit — ez a jelszava a bencések anyaapátságának, Montecassinonak, amely hosszú történelme során hétszer semmisült meg, de mind a hét alkalommal újjá is épült. Ez a két szó az, amibe összefoghatjuk vázlatunkat: amint az egyes ember életében szükség van a mindennapos megtérésre, úgy a bencések — és általában a szerzetesség története folyamán is megfigyelhetünk nekilendüléseket, virágkort, majd hanyatlást és újrakezdést. Ha tanulékony szívvel figyelünk elődeink tapasztalataira, bátorítást nyerhetünk jelenünkre, jövőnkre nézve is. Hivatásunk: Isten keresése a Regula és apát vezetése alatt, a mai körülmények között is lehetséges. Szent Benedek üzenete minden idők minden emberéhez szól, s ennek történelmi megvalósulása napjaink csendes, hétköznapi helytállásában is tovább kell, hogy folytatódjék.

13.

Áttekintésünk nem lenne teljes, ha csak jelzésszerűen is, de nem utalnánk arra, hogy a bencés rendnek női ága is élt, létezett hazánkban. Ennek legkorábbi képviselője a szent istváni alapítású Somlóvásárhely, amely 1510-ig állt fenn. Történetüket Lukcsics Pál dolgozta fel (1923), a többi történetének feldolgozása még nem indult meg.

Századunk elején a bencés Regulát vette át a Szociális Misszió Társulat (Farkas Edit) és a Szociális Testvérek Társulata (Schlachta Margit).

A húszas évek végén indult meg a bencés nővérek újjáalapítása, Kühár Flóris tevékenysége nyomán. Berecz Skolasztika és társai Tiszaújfalun kezdték meg Szent Benedek Leányainak életét, mely rövid fennállása alatt igen szép fejlődést mutatott fel.

TAKÁCS IMRE

MŰVÉSZET A 14. SZÁZADI PANNONHALMÁN

(Czudar László síremlékéről)

Ha egy kor művészeti viszonyairól képet akarunk alkotni, elsősorban a korszakban létrejött műalkotásokból tanácsos kiindulnunk. Esetünkben Czudar László apátnak az 1300-as évek második felében készült, s Pannonhalmán található síremléke áll előttünk. A korszak vázlatos ismertetésével a művészeti igény jelentkezésének körülményeit vázoljuk, a síremlék elemzésével és értékelésével pedig ennek az igénynek megvalósulási szintjére teszünk néhány utalást. A helyi vonatkozású művészeti élet világosabb képéhez a kolostor történetének ezzel a szakaszával, s e szakaszában érvényesülő tendenciáival szoros kapcsolatban kell maradnunk.

Nem könnyű feladat ez, hiszen a 14. századi emlékanyagot tekintve szembetűnően kevés darab áll a rendelkezésünkre. Egészen bizonyos, hogy sok tárgy elpusztult azóta, főleg festmények és faszobrok (1), valamint ötvöstárgyak is; továbbá biztosra vehetjük, hogy minden apát röviddel hivatalba lépése után készíttetett a maga számára többé-kevésbé díszesen vésett pecsétnyomót, melyet halála után szokás szerint megsemmisítettek. A pecsétnyomók ötvöstárgyakként való művészettörténeti értékelését a velük készült viaszpecsétek alapján tudnánk csak elvégezni, ha ezek legnagyobb része is el nem veszett volna. (2) Másrészt feltételezhetjük, hogy a 14. századi Pannonhalmán eredetileg is kevesebb művészi alkotás keletkezett, mint az előző, vagy a következő évszázadban. Mi lehetett az oka, hogy a 13. századi templomépítkezés és a 15. századi nagy átalakítás — ekkor készült a ma is álló kerengő — között szüneteltek a vállalkozások? Beszélhetünk-e mégis művészeti életről a közbeeső időszakban?

1.

A kolostor történetének egyik viszontagságos szakaszát élte át ekkor. Károly Róbert és fia, Nagy Lajos uralkodása idején — ahogyan Dercsényi Dezső kifejti ez utóbbiról szóló könyvében —, a kulturális változás, mely a koldulórendek és a világi értelmiség előtérbe kerülését hozta magával, Pannonhalmát és a többi Benedek-rendi kolostort kedvezőtlenül érintette (3). A régi királyi és főúri adományokra ekkor már nem számíthattak a bencések, helyettük a ferencesek és a pálosok élvezték azokat. Nemcsak új birtokadományokban nem részesült Pannonhalma, de meglevő birtokállományának egy része is, többnyire erőszakos foglalás útján idegen kézbe került. A gyakori pereskedésekből ránkmaradt okiratok erről vallanak. Erdélyi László megfigyelése szerint a tatárjárás előtti 119 birtokból 68-ról, tehát több mint feléről a 14. századi oklevelek már nem tudnak (4).

Úgy tűnik, az anyagi helyzet romlásával együtt szellemi és erkölcsi értelemben is mélypontra jutott ekkor a kolostor. Erre engednek következtetni a reformot sürgető pápai oklevelek, valamint egy dokumentált esemény, Miklós apát botrányos esete is. II. Miklós (1312—18) apáti működése idején a kolostor több birtokát kótyavetélte el, 1318-ban pedig a kincstár néhány értékes darabját magához véve „férfiruhában járó bűntársával" együtt nyomtalanul eltűnt (5).

Néhány évtized elmúltával az írott források tanúsága szerint újra lendületet vett a kolostor élete. A magyar szerzetességre is nagy hatással volt az az általános törekvés, amely a bencés rend reformjára irányult XXII. János és XII. Benedek pápa idején. A reform gondolata rendkívül időszerű volt a pannonhalmiak számára. Iránta való érdeklődésüket tanúsítja, hogy XXII. János 1332. évi bullájáról már egy év múlva János perjel és Berthold szerzetes másodpéldányt készíttetett a győri káptalan scriptoriumában (6). Ebben a pápa rendszeres, évenkénti országos káptalan összehívását szorgalmazza. Ezt az oklevelet több hasonló rendelet követte. A legjelentősebb XII. Benedek 1336-ban keletkezett nagy reformstatutuma volt (7). Célja: hogy az elhanyagolt szerzetesi szegénységet és a kolostorok fegyelmét helyreállítsa.

A 30-as években tűnt fel Szigfrid, akit valószínűleg a magyar

szerzetesi reformmozgalom vezető egyéniségének tekinthetünk. Szigfrid 1330-tól garamszentbenedeki apát volt, korábban — a királyi kápolna káplánja lévén — közvetlenül Károly Róbert udvarához tartozott. Közte és a király között levő jó viszony Nagy Lajos idején sem szűnt meg. Erre utal 1345-ös diplomáciai utazása az angol királyhoz. 1355-ben pannonhalmi apáttá választották, s ezt a tisztséget haláláig, 1365-ig töltötte be. Feltételezhető, hogy a közösség megújításában a pápai rendeletek mellett az ő személyének is óriási szerepe volt.

A régebbi és az újabb szakirodalom is úgy véli, hogy Szigfrid apátsága idején nagyszabású építkezések folytak Pannonhalmán, s ekkor került sor a templom vagy a kolostor átalakítására. Valójában azonban semmiféle építkezés nyomát nem ismerjük ebből a korból. Azok az építkezések — a szentély csillagboltozata és a kerengő —, amelyeket a Rendtörténet írója angliai utazására hivatkozva Szigfrid nevéhez köt, bizonyíthatóan a 15. század második felében történtek, és az említett építkezéseknél az angol előképekre való hivatkozás egyébként sem indokolt (8). A tévedés Szigfrid sírfeliratának helytelen értelmezéséből fakad. A többféleképpen értelmezhető szövegrészlet így szól Szigfridről: „... qui claustrum laudabiliter repa(ra)vit" (9), amelyet általában úgy fognak fel, mint egy nagy építészeti vállalkozás, a „claustrum" épületállománya helyreállításának dokumentumát. A „claustrum" szót olvasva azonban nem kell feltétlenül a kolostor épületeire gondolnunk, felfoghatjuk úgy is — és a jelen esetben ez a valószínűbb —, hogy az a szerzetesek közösségét jelenti. Eszerint tehát a közösség újjászervezésére utal a sírfelirat. Szigfrid apát nem az épületeket állíttatta helyre, hanem a kolostort lelki értelemben „újította meg dicséretes módon".

Szigfrid halála után, 1365-ben foglalta el a pannonhalmi apáti széket Czudar László (10). Szigfrid származásáról semmit sem tudunk, László apát családjáról azonban vannak adataink. A 14. században felemelkedett család egyes vélemények szerint Borsod megyéből származik (11). Sarjai I. Lajos uralkodása alatt már jelentős tisztségeket töltöttek be. A közeli rokonságból elsősorban László unokatestvérei, Péter, György, Mihály és István kaptak Nagy Lajos udvarában nagyobb méltóságokat. A családnak több tagja működött egyházi pályán is: Imre váradi, egri, végül er-

délyi püspök volt; János előbb fehérvári prépost, később váradi püspök.

László Pannonhalma előtt a szekszárdi, Szent Megváltóról elnevezett apátságot kormányozta. 1365-ben feltehetőleg már rendezett körülmények között élő konventet vett át Szigfridtől, amelynek haláláig, 1372-ig állt az élén. A szerzetesek a kolostor templomába temették el, sírja fölé díszes sírkövet helyeztek.

Az 1372-ben újonnan választott apátot XI. Kelemen pápa nem erősítette meg és helyére másik személyt nevezett ki, akit azonban a pannonhalmi szerzetesek még a kolostor területére sem engedtek be. A viszály, amelyben a pannonhalmiak a pápával szemben a királyra támaszkodhattak, odáig fejlődött, hogy 1374. március 21-én az Avignonból küldött kiközösítő bulla felkerült a pannonhalmi vár kapujára. Ez azonban mit sem változtatott a helyzeten (12).

2.

A harmincas években induló folyamat az ötvenes-hatvanas években, Szigfrid és Czudar László apát idejében érte el csúcspontját, hogy a hetvenes években aztán újra a széthullás lépjen az egység helyére. A század eleji és a hetvenes évekbeli mélypont összefüggésében ismerhetjük fel a köztük ívelő fejlődési periódus jelentőségét. A megújulás elsősorban spirituális értelemben, a szerzetesi életben jelentett felvirágzást, de az emlékek alapján azt állíthatjuk, hogy a művészet szempontjából is felvirágzás volt ez az időszak.

A 14. században a hatvanas évek és a hetvenes évek eleje volt a legalkalmasabb idő a pannonhalmi szerzetesek számára, hogy olyan igényű művészi megbizatásokat adjanak, mint Szigfrid és Czudar László síremlékének elkészítése.

Czudar László sírköve eredetileg a padlózat alá süllyesztett temetkezési hely vízszintes fedőlapja volt, jelenleg a templom déli mellékhajójában a fal mellé támasztva áll. A vörösmárvány lap hosszúsága: 209 cm; szélessége: 101 cm; vastagsága: 12 cm. A kövön az elhunyt apát teljes alakos, életnagyságú domborműve látható. László apát teljes főpapi ornátust visel. Fején ékkő-díszes

mitra van, egyik kezében pásztorbotot, a másikban csatokkal lezárt könyvet tart. Ruházatában az ünnepélyes liturgikus öltözék darabjait ismerhetjük föl. Legalul a földig érő albát látjuk, mely nevét fehér színéről kapta. Az alba fölött van a miseing, amit latinul tunicellának neveznek. Végül ezt borítja be a harang alakú miseruha, a casula. A casula felső kivágásánál gallérszerűen hajlik ki a különálló ruhadarabként használt vállkendő, az amictus. Az apát kezén levő kesztyűk és gyűrű a pásztorbothoz és a mitrához hasonlóan méltóságának jelvényei. Feje négy sarkán bojtban végződő párnán nyugszik. Lába alatt két egymást érintő, leginkább kutyához hasonló, hajlékony testű állat látható. A sírkőnek különösen érdekes részlete a lábak alatt fekvő állatok tömbje. Simára csiszolt testük természetes hajlékonysággal illeszkedik az apát cipős lábaihoz és a ruházat alsó vonalához. Erősen kiemelkedő tömegükkel szinte fizikai támaszt látszanak nyújtani a fölöttük elhelyezkedő ember testének. Az összetett ruházat, a díszes süveg és a gondosan faragott pásztorbot mind valamiféle reprezentatív pompa igényéről árulkodnak. Ennek magyarázatát magáról a sírkőről is leolvashatjuk. Az apát jobb könyöke mellett látható családi címer előkelő származásáról tanúskodik. A Czudar család címere hatszögű ruhacsatot ábrázol. Ezt a csatos címert faragták László apát sírkövére is.

A kompozíció középső, figurális részét keskeny vájat választja el a kőlap szélein körbefutó felirat sávjától. Ezt a vájatot szakítja meg a címer. A címer fölött indul a minuszkulás felirat szövege: „†anno. dni. MCCLXXII. in. die. sancti. martini. obiit. abbas. ladislaus. dictus. cudar". „Az Úr 1372. évében Szent Márton napján halt meg a Czudarnak nevezett László apát".

A „cudar" szó után álló dekoratív motívum figyelmet érdemel. A címerhez és a pásztorbothoz hasonlóan ezt is mértani pontossággal szerkesztette a faragó.

A síremlék pontosan metszett vonalai, simára csiszolt felületei magas színvonalú művészi megmunkálást mutatnak. A hatás elérésében nagy részük van a piszkei vörösmárvány kiváló tulajdonságainak is. A faragó a ruházat redőit úgy alakította ki, hogy gyűrődései természetesnek hassanak, de ne lazítsák fel a márvány zárt tömegét. Ez a felfogás érvényesül a ránc nélküli, telt arcon is. A dombormű nagy kiemelkedései (10—12 cm) és az eredetileg

padlószinten való elhelyezése ellenére kopásnak kevés nyoma látható a kő felületén. Van azonban néhány durvább sérülése. Legtöbb károsodás az arcot és a pásztorbotot érte. A sérült szájkörnyéket és a szem repedéseit utólag piros színű anyaggal töltötték be. Ez a javító beavatkozás nem zavaró, sőt alig észrevehető.

A dombormű eredetiségét Genthon István kétségbevonja, mondván, hogy a síremlék teljes egészében átfaragott sírlap (13). Az utólagos átfaragásnak szemmel látható nyomai nincsenek a kövön. Talán arra gondolhatott Genthon, hogy Storno Ferenc a templom múlt század végi restaurálása során az oszlopfejezetekkel együtt a sírkövet is átdolgozta. Ez a feltételezés, ha valóban ebből indult ki, Onderka Róbert 1859-ben készült ceruzarajza alapján cáfolható (14). A sírkőről készült rajz azt bizonyítja, hogy az előlapján azóta senki sem végzett ilyen átalakítást. Korábbi átfaragás pedig megmagyarázhatatlan lenne. A dombormű jelenlegi állapotában tehát hitelesnek tekinthető.

A síremlék leírásához két észrevétel kívánkozik még.

1. Kompozíciós elemei plasztikai értékük szerint határozottan két csoportra oszthatók. Az egyik csoport jellemzője, hogy nem emelkedik ki a simára csiszolt kőlap síkjából, negatív formákban, bemélyítve jelenik meg. Ide tartoznak elsősorban a felirat betűi, és ide sorolható a címer is. Ezekkel szemben az emberi alak és az állatok ábrázolása más, éppen ellentétes módszerrel készült. Ezek a figurális elemek erősen kiemelkedő plasztikus tömböt, domborművet alkotnak. A sírkő komponálási módjára kettősség jellemző, melyet, — tartalmi sajátságokat tulajdonítva neki — az egyes elemek közti hierarchikus viszony kifejezéseként értelmezhetünk. Az alkotó állásfoglalását tartalmazza a verbális információ és az imago értékviszonyáról. A név, a cím és a származás megjelölése magyarázzák az ember személyiségét, jelen vannak, de háttérben maradva utat engednek a náluk nagyobb jellemző erővel rendelkező képmásnak.

A kompozíciós elemek ilyenfajta következetes elkülönítését láthatjuk egy másik magyarországi darabon, Bebek György 1371-ben készült tornagörgői síremlékén is. Ez a sírkő technikai megoldása miatt is legközelebbi hazai párhuzama a pannonhalminak.

2. A felirat betűi — a sírkőre egyébként jellemző nagy műgond ellenére — nem egyforma nagyságúak és nem egyenletes közökben követik egymást. A szavak összetömörülnek vagy aránytalanul hosszúra nyúlnak. Tekintve, hogy a faragónak lehetősége volt előre beosztani a kőlap felületét és előrajzolni a betűket, a véletlent vagy a figyelmetlenséget kizárhatjuk a lehetséges magyarázatok közül. A felirat rendezetlenségének talán az lehet az oka, hogy a kőlap négy sarkán elhelyezett díszes tagolójelek közé a felirat értelem szerint tagolt részeit írta be a faragó. Az első részt az anno szó és az évszám adja, mely a lap jobb felső sarokjeléig tart. A felirat második egysége a sírlap jobb oldalán hosszában felírt sor, mely esemény pontos rögzítését tartalmazza: „Szent Márton napján meghalt az apát". Ezután következik harmadik egységként a sírlap alján az apát megnevezése: „Ladislaus" és végül külön egységként a Ladislaus értelmezője: „dictus Cudar," a Czudarnak mondott, vagyis a Czudar családból származó László. Mivel a sarokjelek által meghatározott hosszúságok nem mindig egyeztek meg a rájuk kerülő szövegegységek hosszúságával, a faragó a tetszetős megjelenés szempontját feláldozva a szavakat a kívánt hosszúságra nyújtotta.

3.

A felfogásbeli analógiaként említett Bebek-síremlék Dercsényi Dezső szerint a budai domonkos kolostor műhelyében készült(15). A dombormű itt nem emberi alakot, hanem sisakkal és sisakdísszel ellátott családi címert ábrázol. A sisakdísz részét képező kisméretű emberi fej ugyanazokat a jellegzetességeket hordozza, mint Czudar László képmása, mindkét esetben tömör formájú, mereven előretekintő arcot látunk.

Az 1370-es évek elején Budán több olyan sírkő készült, mely bizonyos közös jegyek alapján kapcsolatba állítható a tornagörgői és a pannonhalmi emlékkel. A leginkább szembetűnő közös jegy, hogy a már ismert keskeny vájat választja el a feliratsávot a kő középső mezőjétől. Ehhez a csoporthoz tartozik János királyi festő (1371), a firenzei származású Henrik (1373), vagy Miklós fia Tamás (1375) Budán előkerült sírlapja. A műhelynek több

faragványa készült vidéki megrendelésre, így Székesfehérváron is található néhány töredék, melyet a budai iskolának tulajdoníthatunk. A sajátos műhelygyakorlat jól elkülöníthetővé teszi az itt készült darabokat a kassai műhely sírköveitől.

A pannonhalmi sírkőnek a budai műhelyhez való kapcsolódása még világosabbá válik, ha feliratát összehasonlítjuk János királyi festő sírfeliratával, mely így szól: „anno. dni. m. ccc. lxx. in. die. inventionis. ste. crucis. obiit. magister. iohanes. pictor. regis. hungarie. amen". Mindkét feliratban ugyanazok az elemek szerepelnek. Mintha egyazon mintára készültek volna, csupán a személyi adatokban különböznek.

A 14. században még szinte kivétel nélkül csak főpapok készíttettek Magyarországon emberalakos sírkövet. Czudar Lászlóétől eltérően az említett budai példák sem tartalmaznak képmást. Ezért a figurastílus összehasonlítására nincs lehetőségünk, bár a Bebek-sírkő esetében valamilyen mértékben ezt is megkísérelhetjük. A részletmegoldások említett hasonlóságai azonban önmagukban is elegendő támaszt nyújtanak ahhoz, hogy a Czudar-síremlék faragóját az ország központjában, Budán, a domonkos kolostor számára dolgozó névtelen mesterek között keressük.

Azok a számunkra érdekes művek, amelyek a korszakban Magyarországon királyi megrendelésre készültek, szinte teljesen megsemmisültek. 1349-ben Nagy Lajos a székesfehérvári bazilika északi részén sírkápolnát építtetett családja számára (16). Itt voltak elhelyezve azok a síremlékek, amelyek közül csupán kettőnek ismerjük a töredékeit. Egyiken férfi felsőteste látható, vállára omló dús hajjal. Arca teljes egészében hiányzik. A törésnyomokból úgy látszik, hogy behajlított bal karjában országalmát tartott. A töredékben Nagy Lajost vélik felismerni (17). A másik töredék oroszlánon álló nőt ábrázoló kőlapból maradt ránk. A sírkő feltehetően Lajos király lánya, Katalin hercegnő számára készült (18). A hazai királyi emlékektől eltérően teljes épségben maradt fenn Krakkóban Nagy Kázmér baldachinos síremléke, amelyet Lajos már mint lengyel király készíttetett elődje számára magyarországi márványból és valószínűleg ugyaninnen származó kőfaragókkal. A síremlék ülő alakjainak kiképzésében, főleg a ruharedőknél ugyanazok az elvek érvényesülnek, mint Czudar sírkövén.

A székesfehérvári töredékekkel és a krakkói Kázmér-tumba faragványaival összehasonlítva a Czudar-sírkő szobrászi megmunkálását, nyugodtan sorolhatjuk ezek közé a magas színvonalú alkotások közé (19).

4.

A középkori sírkövek egyik fajtája tulajdonosát ravatalon fekve, abban a helyzetben ábrázolja, amelyben az élők utoljára látták. A fejet feltámasztó párna is a ravatalozási kellék ábrázolásaként van jelen ezeken a faragványokon. A vízszintesen elhelyezett sírlap domborműve különösen alkalmas arra, hogy a ravatalon fekvő holttest képét idézze föl. A Czudar — sírkő kompozíciója azonban nem ilyen egyszerű. Az apát lába alatt látható állatok jelenléte teszi bonyolulttá. Úgy tűnik, minden szabályszerűség nélkül faragtak hol oroszlánt, hol egyéb, sörény nélküli ragadozót, esetleg sárkányt a sírkövekre. Hogyan értelmezhetjük ezt a szokást? Feltételezzük, hogy ezek a nyilvánvalóan nem közönséges állatok valamennyien ugyanazzal a funkcióval rendelkeznek. Valószínűleg ugyanabban az összefüggésben használják ezeket a középkorban, mint ahogyan az Apokalipszis beszél a „Vadállatról", amely a gonosz hatalmat testesíti meg.

„Et bestia, quam vidi, similis erat pardo,
et pedes eius sicut pedes ursi,
et os eius sicut os leonis."

(„És a fenevad, amelyet láték, hasonló vala a
párduchoz, és az ő lábai, mint a medvéé, és az
szája, mint az oroszlán szája." Jel 13, 2)

Ebben az összefüggésben kell megemlítenünk a 91. (90.) zsoltár jövendölését is, mely a vadállatok eltaposásáról szól (20).

„Super aspidem et basiliscum calcabis
conculcabis leonem et draconem."

(„Oroszlánon és áspiskígyón jársz,
megtaposod az oroszlánkölyköt és a sárkányt."
Zsolt. 91. (92.) 13)

Az ember alakja tehát nemcsak párnával a feje alatt fekszik, hanem ugyanakkor lába alatt heverő állatokon is áll. Ez ellentmondást jelent, mégis nagyon gyakran jelentkezik a középkori síremlékszobrászatban az ilyenfajta ábrázolás. Ezek a domborművek két típust egyesítenek. Az egyik típus a ravatalkép, mely a holttestet kihűlt mozdulatlanságában a kőlaphoz hozzánőve ábrázolja. A másik típust ezzel szemben valami dinamikus mozgásképesség hatja át. Az ábrázolt ember vadállatok hátára áll, a kőlap síkjától eszmeileg függetlenülve felmagasodik. Tökéletes ellentétek kerülnek egymás mellé és olvadnak egymásba. A ravatalon kiterített holttest tehetetlensége (fekvő helyzet) és a vadállat megtiprásának emberfeletti aktivitása (álló helyzet): végső soron a halál és az élet elemi ellentmondása feszíti ezeket a műveket.

Czudar László síremlékét is e két típus egyesítéseként értelmezhetjük. Az egyik aspektusból az elhunyt ábrázolását látjuk, a másikéból a rosszat maga alá tipró, a halál ellenére is győztes ember képét (21).

KORZENSZKY RICHÁRD

AZ ISKOLA SZOLGÁLATA — „AZ ÚR SZOLGÁLATÁNAK ISKOLÁJÁBAN"

1.

A pannonhalmi bazilika tornyán, a főbejárat fölött levő mozaik a magyarországi bencés rend két fő feladatát fogalmazza meg képszerűen. Az egyházat jelképező, trónon ülő fehér ruhás alaktól jobbra és balra a rend magyarországi történetének két jelentős apátja oklevelet vesz át. Asztrik apátnak Szent István király nyújtja át az iratot ezzel a feladattal: „Praedicate!" A rend magyarországi történetének kezdetén ez volt a fő feladat: prédikálni, hirdetni az igét, kereszténnyé tenni a magyarságot. 1802 óta az iskolai tanító munka is lényeges alkotóelemévé válik a magyar bencés életnek. Erről beszél a „Docete!" — Tanítsatok! — feliratú oklevél a mozaik jobb oldalán, amelyet Ferenc császár ad Novák Krizosztom apát kezébe, aki a rend visszaállítása után Pannonhalma első apátja lett.

A két feladat nem különbözik lényegesen egymástól. A magyar kereszténység történetének kezdetén ott áll már a tanító-nevelő szerzetes a későbbi csanádi püspök, a vértanú Szent Gellért személyében, akinek ránk maradt teológiai művéből kirajzolódik az a háttér, amely akkor és ma is biztosította és biztosíthatja ezt az életalakító tevékenységet: Szent Benedek Regulája.[1]

Nem lehet célja ennek az írásnak, hogy módszeres és rendszerező áttekintést nyújtson arról a több évszázados nevelő és oktató tevékenységről, amely a bencés szerzetesi élet alapját jelentő Regula nyomán része lett történelmünknek. Nem lehet feladatunk az sem, hogy közösségünk történetének jeles egyéniségeiről rajzoljunk képet, akik iskolai munkájukkal nemzedékek életére voltak el nem múló hatással. Figyelmünket erre az imént említett alapra kell fordítanunk, amely minden korszakban, az adott körülményektől függetlenül is döntően meg kell hogy

határozza az iskola szolgálatát „az Úr szolgálatának iskolájában."[2]

A II. Vatikáni Zsinat megújulást sürgető szelleme a szerzetesrendek életét is megérintette. A szerzetesi közösségek sorra fölmérik helyzetüket és szerepüket, és tudatosítják azokat az elvárásokat, amelyeket ma támaszt velük szemben a világ. A magyarországi bencés rend is megfogalmazza és írásban rögzíti 1972-ben az iskoláról való felfogást. „A munkakörök között fontos helyet foglal el az iskola, a gimnázium és a nevelő otthon — olvashatjuk a megújított Statutumokban —, mert a katolikus iskola különleges módon mutatja az Egyház jelenlétét az iskoláztatásban és sokat tehet annak érdekében, hogy Isten népe betöltse hivatását.

A katolikus iskola feladata az Egyház tanítása szerint kettős: *a)* éppúgy, mint a többi iskola, a művelődés céljait és az ifjúság jellemének alakítását akarja megvalósítani; *b)* a művelődés nemes, emberi eleméhez hozzá akarja adni az isteni kinyilatkoztatás és a keresztény élet többletét is. A bencés nevelés számára az emberi kultúra nagy kincsei és a megváltás rendjének isteni értékei, továbbá az oktatás és nevelés harmonikus egységben vannak. A nevelés és oktatás szolgálat, s így apostoli munka Isten országa érdekében, diákjaink, szüleik, a haza és az emberiség javára (vö. Gaudium et Spes 1—3)."[3]

Érdemes idéznünk a Statutumok következő szakaszát is: „A tanár és a nevelő a népét tanító Úr Krisztus munkatársa. Álljon rá is, amit isteni Mesteréről mondtak: Mester, tudjuk, hogy igazat mondasz, és Isten útját helyesen tanítod (Lk 20,21). A bencés nevelő legyen mindig tudatában annak, hogy olyan rendnek a tagja, amelynek — több más tényező mellett — jelentős szerepe van az európai és magyar kultúra kialakításában. Ne feledkezzék meg arról, hogy szerzetes: jel a tanítványok számára. Abban is kövesse Mesterét, hogy a személyes ráhatást növendékeire mindig előbbre helyezi a fegyelmezés külső eszközeinél, a személyiség kibontakoztatását az általánosító követelményeknél, a segítségnyújtást a hideg ellenőrzésnél. Növendékeit öntevékenységre serkenti, s ha ezek már befejezték tanulmányaikat, mellettük áll tanácsaival, baráti támogatásával (vö. Gravissimum Educationis 8)."[4]

Eltűnődhetünk azon, mi az iskola. Találkozó helye ez az intéz-

mény — mert mindenképpen intézmény is az iskola — a múlt hagyományainak és a jövő életének. Elnyűtt, szürkére koptatott kijelentés, sokszor üresen hangzik: az élet előkészítője az iskola. És maga az iskola is élet, nagyon is jelentős szakasza, egyre nagyobb szakasza a növekvő átlagéletkor ellenére is csak szűkre szabott, mindig kevésnek bizonyuló emberi életnek.

Találkozó hely az iskola. Találkozik benne a múlt felhalmozott tudásanyaga a jelen fiataljaival — a jövendő felnőtteivel. Hivatásos tanítók adják tovább emberi élettapasztalatok és ismeretek rendszerét, olyan emberek, akik életkoruknál fogva szükségképpen nagyobb tapasztalatokkal és szélesebb távlatokkal rendelkeznek. Olyan embereknek adják át a tudásanyagot és élettapasztalatot, akik még kevesebbet láttak, szükségképpen tapasztalatlanabbak, de — tanáraikkal szemben — a felnőtté válás lendületével, az éretté levés energiáival rendelkeznek.

Ez a találkozóhely, az iskola „konzervatív" intézmény, és az is kell hogy maradjon — a szó legnemesebb értelmében konzervatív kell hogy legyen mindig az iskola. Megőrző, értékőrző intézmény, tudást és élettapasztalatot megőrző és továbbadó, áthagyományozó, „tradicionális" intézmény. Megvannak a kristályossá vált, néha talán túlmerevedett, olykor-olykor már csupán önmaga formáit tartalom nélkül is őrző és joggal kritizálható szokásai, hagyományai. Mai iskolánk gyökérzete sokféle hagyományrendszerbe nyúlik vissza. Évszázadok gyakorlata tapintható ki egy-egy igazán mainak, modernnek mondható iskolai óra eseményei, menete közben is. Nem tudunk szabadulni a múlttól — és nem is szabad elvágni magunkat a múlttól. A tudásanyag változik, bővül, korszerűbb, egyre maibb lesz. Az iskolai órát vezető tanár állandóan kitekint az iskola zárt falain túlra. De amit sosem szabad elfelejtenie: emberi életeket szolgál, megismételhetetlen, egyszeri adottságokkal rendelkező fiatalokkal találkozik. Az ő szolgálatuk a feladat: élni tanítani őket.

Szent Bernát, aki maga is benne áll abban a szellemi-lelki sodrásban, amelyet Szent Benedek Atyánk Regulája jelent, a tanítókról eszmélkedik Péter és Pál apostol ünnepén. Mire tanítottak az apostolok? — kérdi. — Ők a mi tanítómestereink, akik magától a Mestertől tanulták meg az élet útját és tanítanak minket mind a mai napig. Nem halászmesterségre, nem sátor-

készítésre vagy hasonlóra. Nem Platon olvasására, nem is Arisztotelesz okfejtéseiben való jártasságra, hanem megtanítottak bennünket — élni. Vagy talán nem nagy dolog élni tudni? Bizony nagy dolog, a legeslegnagyobb.[5]

Tévednénk, ha ezeket a sorokat úgy értelmeznénk, hogy Szent Bernát tudományellenessége olvasható ki belőlük. De észre kell vennünk a „tanítás" lényegét: a legeslegnagyobb dolog az élet szolgálata, — és ez a feladata minden iskolának.

A lényegénél fogva a megőrzést szolgáló, „konzervatív" iskola sosem lehet tehát az élettől idegen. Maga Szent Benedek is, aki szintén a „tradíció" embere, olyannyira, hogy Regulájában is sokszor szó szerint átvesz szakaszokat egy őt megelőző, már adott szerzetesi szabálykönyvből (a Regula Magistriből), emberibbé teszi, humanizálja az átvett és áthagyományozott értékeket, és nagy teret biztosít benne az emberi felelősségnek és szabadságnak. A tradíció legalább annyira jelenti a jövő szolgálatát, mint amennyire benne van a múlt tisztelete, értékelése, megbecsülése. Az iskola a jelenben szolgálja a jövőt — a múlt értékeivel.[6]

A szerzetesi életből sokféle tevékenység fakadhat. Minden szerzetesi aktivitásnak lényeges alkotóeleme és forrása a szerzetesi életformában intenzíven megélt keresztény közösség. Minden munka, minden elvégzett feladat ennek az alapvető és lényeges valóságnak a kisugárzása. Nem feledhetjük: a monostor, a szerzetesi közösség létjogosultsága sosem függhet attól, hogy milyen munkaterületeken nyilvánul meg az aktivitása. Fordítva azonban annál hangsúlyozottabban áll: a külső tevékenység hitele, súlya, értéke szorosan összefüggésben van a közösség hiteles keresztény életével.

Természetesen nincs és nem is lehet arról szó, hogy egy szerzetesi közösség teljesen tetszőlegesen választhatja meg a munkaterületét. Nem csupán a történelem, a tradíció, a rendi hagyomány, hanem az Isten mindenkor megnyilvánuló hívó szava és felszólítása határozza meg az elvégzendő munkát. A szélesebb egyházi közösség szükségletei, annak a világnak az igényei, amelyben jelen van a szerzetesi közösség, kötelező és követelő erővel jelentkeznek.

Munkánk nem lehet akármilyen munka — hogy a tétlenséget elkerüljük csupán —, munkánk mindig értékes kell hogy legyen

a jelen helyzetben, és igazi részvétel kell hogy legyen az emberi közösség, a társadalom munkájában. És még egy szempont lényegesen hozzájárul: igazi együttműködés kell hogy legyen a teremtő Isten tevékenységével.[7]

A nevelés, az iskolai munka különösképpen is olyan tevékenység, amely sajátosan teremtő munka. A bölcsesség — nem csupán az emberi, hanem az isteni bölcsesség továbbadása Isten Igéjének a műve, aki az isteni életet közli velünk. A kutatás az Isten Lelkének indítása: ő megvizsgál mindent, az Isten mélységeit is. Ha így tudjuk tekinteni az iskolai oktatás szolgálatát, semmiképp sem érezhetjük idegen területnek az iskolai munkát a szerzetesi életformától.

A szerzetesi közösség sajátos hátteret jelent a nevelő munkában. A szerzetesi közösség hatással lehet a fiatalok életére a szerzetestanárokon keresztül, akik éppen elkötelezettségük révén, ha hiteles képviselői a szerzetesi életeszménynek, igazi keresői kell hogy legyenek az isteni bölcsességnek.

Élni tanítani csak úgy tud a szerzetesi iskola, ha igazán azok vagyunk, aminek mondanak minket: szerzetesi iskola, katolikus iskola. Akkor tudunk élni tanítani, ha mi magunk is valóban az Igazságot keressük. Ha sosem vagyunk a célba ért emberek önteltségével, önelégültségével telve, hanem ha tudjuk: Isten, az Igazság nagyobb nálunk, — Isten mindig előttünk van, újra és újra próbára tesz minket, minden nap rá kell lépnünk arra az útra, amelynek végét csak a hitben látjuk.

A hit mindig vállalkozás. Nem az óvatos visszahúzódók és félénkek életútja, hanem azoké, akik merik vállalni a benne rejlő kihívást és kockázatot. Sokszor száraz, kopár pusztaságban való vándorlás, de előttünk jár mindig az Úr, csak fel kell ismernünk mindig jeleit, amelyeket számunkra készít. A hit: készség, a befogadás, a megnyílás készsége is. Nem megcsontosodott, megkövült embereket kíván a szerzetesi élet, hanem olyanokat, akik „valóban az Istent keresik".[8] Szent Benedek Atyánk azt kívánja szerzeteseitől — és ez a leghatározottabb, legdöntőbb kívánsága —, hogy képesek legyenek erre a keresésre. Azt kívánja, hogy felismerésre, megnyílásra legyenek képesek: ismerjék föl a vendégekben is a hozzánk érkező Krisztust, őt vegyék észre a gyöngékben, a betegekben, a szegényekben, minden ember-

ben. Kitárt szívű emberek családja: ez az eszményi szerzetesközösség.[9]

Élni tanítani igazán olyan emberek vállalkozhatnak, akik maguk is megélik, hogy bármennyire nagyszerű kincs a tiszta tudás, tudásunk mindig csak töredékes, tudományunk pedig elenyészik. Tanítani csak akkor tudunk igazán, ha a dolgok, helyzetek valódi értékét látjuk. Ha nem helyezzük önmagunkat mások fölé. Ha Krisztus szeretete irányít mindent. Ha világosan áll előttünk mindig, hogy mindannyian ugyannnak a katonáskodásnak terhét viseljük, ugyanannak az Úrnak szolgálunk.[10]

A kolostorból sosem hiányoznak a vendégek. A vendégekkel való törődés Szent Benedeknek igazán szívügye: olyan testvér álljon a kapunál, aki értelmes válasszal tud felelni az érkezőnek. A vendég érdekében az apát szegje meg még a böjtöt is. És a vendéget mindenképpen úgy fogadják, mintha magát Krisztust fogadnák be.[11]

Sokszor könnyebb volna bezárni a kapukat és visszavonulni a falakon belül a magányba, a csendbe. De felelős a szerzetesi közösség mindazokért, akik azért keresik fel az imádságnak és munkának ezt a helyét, a monostort, hogy megerősödve távozzanak majd onnan.[12] Az iskola is ez a hely: a kapuk kitárásának a helye. Aranyunk és ezüstünk nincsen, de amink van, azt a kérőknek adjuk. A názáreti Jézus nevében kell kimondanunk az embereknek a biztató, életet szolgáló szót: Kelj föl és járj![13]

Sok száz diák, sok ezer felnőtt őrzi a bencés iskola emlékét. Szándékuk, amely az iskolánkba vezette vagy vezeti őket, nagyon sokféle. Jó hírű iskolát kerestek sokan, megalapozott, biztos tudásra számítottak, továbbtanulásra való felkészítést vártak sokan. De megtanította-e őket iskolánk élni? Él-e bennük a „soha meg nem elégedés" nyugtalansága, az igazságot szüntelenül keresők, az útra kelni mindig készek bátorsága? A szerzetesi iskola erre taníthatja meg növendékeit: a folytonos keresésre, a soha le nem zárulásra, a nyitottságra. Mert nincs lezáruló tudomány, nincs teljesen elsajátított ismeretanyag, és nincs készre formált emberi élet. Mindig mélyebbre lehet hatolni, mindig távolabbra lehet tekinteni a korlátokat nem ismerő láthatáron.

Krisztusi emberekkel találkoznak-e a bencés iskolába jövők?

Olyanokkal, akik valóban, önzetlen szolgálatban szétosztják magukat, erőiket, életüket — másokért? A szerzetes iskola erre is megtaníthatja diákjait: az önzetlen szolgálatra, a krisztusi életre.

Az imádság embereivel találkoznak-e, akik iskolánkba jönnek? Olyanokkal, akiket nem sodor el munkájuk, akik távolságot tudnak tartani önmaguk és a számtalan napi tennivaló között. Olyanokkal találkoznak-e, akik újra és újra megélik, hogy életük értelme, célja túl van, fölötte van a mindennapos tolongásnak, sürgés-forgásnak. Szent Benedek ilyen életet kíván szerzetesi közösségének tagjaitól.

Az iskola diákjai: vendégek, akikkel úgy kell törődnünk, mint azt a Regula megkívánja a szerzetesektől. Nem tárgyai csupán a nevelő munkának, annál sokkal többek. A jövevények, a kolostorba látogatók már Szent Benedek idejében is a legkülönfélébb emberek közül kerültek ki. Ő nem zárt ki senkit, nem utasított vissza senkit, de különösen nagy gondot fordított a szegényekre.

Az iskolai szolgálat: a szegények szolgálata is. A szegénység újabb és újabb formákat öltve jelentkezik egy iskola adottságai között. Az elesettek, elhagyatottak, magányosak több törődést igényelnek. A rendezetlen családi körülmények közül szerzetesi iskolába került gyermek sokkal szegényebb, mint az a gyermek, aki megkapta otthon a szülői szeretetet. Könnyebb és látványosabb dolog foglalkozni a kiváló tehetségűekkel, s talán sikereik valóban az iskola munkájának, a tanári törődésnek is köszönhetők. De szolgálatunkra ugyanúgy vagy talán még jobban igényt tartanak és rászorulnak a gyengébbek, a kevésbé tehetségesek, — azok, akik a Regulában a betegek vagy a szegények köréhez tartoznak, — akikre „kiváló nagy gondot" fordítson szerzetesközösségében az apát.[14]

Az iskola szolgálata minden korban közösségi ügy volt, a legszélesebb közösség ügye, az egész társadalomé. Biztosítani a korszerű tudás továbbadását, elsajátítani azt a tudásanyagot, amelyet nemzedékek, évszázadok felhalmoztak és továbbhagyományoztak, beilleszkedéshez segíteni a fiatalokat a szélesebb közösség értékrendjének megfelelően: ilyesfajta feladatokkal kellett és kell ma is megküzdenie minden iskolának. S közben az iskola változatlannak és változhatatlannak képzelt keretei is módosulnak,

átalakulnak, megváltoznak: az egyre követelőbben korszerű tudásanyagot kívánó társadalom változni, átalakulni képes iskolát kíván.

Az iskolarendszer, a tanterv, a tananyag független mindig a szerzetesi közösségtől. Számára az iskola feladat, munkaterület csupán. Az iskola célja sosem lehetett holt tudásanyag közvetítése, átadása: a nevelést is hangsúlyozottan előtérbe állítja ma már valamennyi oktatási intézmény a legelső iskolai évektől kezdve a legfelsőbb tanulmányok befejezéséig. Ebben a helyzetben különösen fontos feladat áll a szerzetesközösségi háttérrel rendelkező iskolák előtt. A rész-problémák megoldása közben, a szaktárgyak korszerű közvetítése közben is olyan embereket, felnövekvő, alakuló, friss energiákkal teli embereket kell hogy maga előtt lásson, akik számára megoldandó kérdés az élet értelmének kérdése. Kíváncsiak az elméleti tudás titkaira, de mindennél jobban igénylik az értelmes élet tanúságtételét, amelyben nem az anyagi értékek állnak az értékrend legfelső fokán. Kritikus megközelítésben szemléli ez az iskola a technikai fejlődést: a gazdasági növekedés és kiteljesedés nem lehet az egyedüli cél, miközben fontosabb értékek kerülnek veszélybe. A technikai civilizáció magas foka nem jelenti még szükségképpen az emberibb és teljesebb életet.[15]

Itt, ezen a ponton láthatjuk a legnagyobb feladatot és a legnagyobb lehetőséget: az élet értelmét kereső fiatalok számára a korszerű és megalapozott tudás közvetítése mellett feltárni azt az értékrendet, amely megélt hitünkből fakadó tanuságtétel szerint számunkra is mértékadó, és közelebb segíti őket saját életük kérdéseinek megoldásához.

„Az Úr szolgálatának iskolája", a bencés szerzetesközösség ezt a hátteret jelentheti az iskola szolgálatában.

2.

Szent Benedek mai követőit is az istenkeresés gyűjti egy közösséggé. Az istenszolgálat és emberszolgálat elválaszthatatlanul egybefonódik a keresztény életben: a szerzetesi közösség életét is meghatározza az imádság és a munka: az imádság, amely „opus" feladat, s a munka, amely imádsággá válhat.

A pannonhalmi bazilika évszázados kövei harmonikus egésszé épülnek össze. Az építészet történetének szakértői számára bazilikánk az az épület, amelynek szinte valamennyi eleme más és más, ívek-oszlopok eltérnek egymástól, de a közös cél egységes egésszé szervezi a különféle részleteket.

Mai életünk talán sokban eltér őseink évszázadokkal ezelőtti életformájától. Középkori templomunk XIII. századi boltozása jelképe lehet életünknek. A hatsüveges keresztboltozatot lezáró diadalív indítását érdemes megfigyelnünk. Mindkét oldalon egy-egy csonka ívkezdést láthatunk. Az akkori építtető, Oros apát frank földről hazatérve a korszerűbb, az új építési formák élményét hozza magával. Nem úgy folytatódik tehát az építés, ahogy elkezdődött: másfajta boltozat készül, nem a tervezett.

Az idők követelményeinek és adottságainak megfelelően alakul az életünk. Pannonhalma és Győr: szerzetesi közösségünk két otthona 1950 óta. A magyar állam és az akkori magyar katolikus püspöki kar képviselői között létrejött megegyezés ezt az életkeretet jelölte ki számunkra. Középiskolás fiúk szolgálata a közvetlen munkaterületünk mindkét helyen.

Mindenfajta szerzetesi aktivitásnak a közösen megélt istenkeresésből kell forrásoznia. Fiatalok és idősebbek együtt vannak az istendicséretben: ez alkotja tevékenységünk hátterét és alapját.

A pannonhalmi közösség több tagjának munkaterülete az új testvérek lelki és tudományos felkészítése. Miután valakit a szerzetesi közösség felvesz új tagjai sorába, a próbaév idején elsősorban a kölcsönös megismerés a feladat. „Íme ez a törvény, mely alatt küzdeni akarsz" — mondja az apát a beöltözési szertartás közben, mikor átnyújtja Szent Benedek Atyánk Reguláját. „Ha meg bírod tartani, lépj be, ha pedig nem, szabadon távozzál" (58, 10). Majd a próbaév után három év következik, az ún. egyszerű fogadalom ideje. Szerzetesi életalakítást fogad az új testvér a próbaév után, majd három év elteltével véglegesen, ünnepélyes fogadalommal kötelezi el magát: a közösség teljes jogú tagjává válik.

Közben a szerzetesi élet fegyelmében teológiai tanulmányokat végeznek. Szent Gellértnek, az első magyarországi bencés nevelőnek nevét viseli a pannonhalmi hittudományi főiskola, amelynek feladata, hogy a bencés szerzeteseket megismertesse a filozófiai

és teológiai gondolkodással, lehetőséget nyújtson a tájékozódásra és a hittudományban való elmélyedésre. Miközben a növendékek a teológiai tanulmányokat végzik, készülnek jövendő munkaterületükre is: tanári szakot választanak, készülnek a teológiát követő egyetemi tanulmányokra. Majd elkövetkezik a pappászentelés: közösségünk tagjai egyúttal papi szolgálatot is végeznek.

Az egyetemi évek idején, amikor a tanári szakképzettséget szerzik meg, a budapesti Központi Szeminárium ad otthont a növendékeknek. A mozgalmas egyetemi élet, az előadások látogatása, könyvtári munka nem kis próbatételt jelent azoknak, akik a szerzetesi életre kötelezték el magukat. Fokozottan nagy szükség van a közösség támogató segítségére, a közös imádságra. Bár ezek az évek Pannonhalmától távol telnek el, összekötő kapocs az imádság: ugyanaz a közös reggeli és esti istendicséret hangzik el az egyetemista növendékek kis közösségében, amely hátterét jelenti a pannonhalmi és győri közösség életének is. Pannonhalma jelenti számukra azt az otthont, ahová akár a katonai szolgálat idején, akár az egyetemi tanulmányok közben szabadságra, szünidőre újra és újra visszatérnek.

Mai életünk legfontosabb munkaterülete a két gimnázium és diákotthon. Sok évszázados hagyománya van a kolostori iskolának Szent Benedek rendjében is: nem idegen világ az oktatás és nevelés, az emberekkel való foglalkozás és a tudományokban való elmélyedés és a tudomány továbbadása a szerzetesség számára. 1802 óta tekinti feladatának a magyarországi bencés rend a középiskolás ifjúság nevelését: Ferenc császár ekkor bízott a visszaállított magyar bencés rendre gimnáziumot Győrött, Sopronban, Kőszegen, Pápán, Komáromban, Esztergomban.

Győri iskolánk több mint háromszázötven éves hagyománnyal rendelkezik. A magyarországi barokk építészet egyik igen értékes emléke a volt jezsuita, de ma már csaknem kétszáz éve bencés templom: szívesen keresik fel nemcsak turisták, de imádkozni vágyó hívek is. Az egykori jezsuita kollégium hagyományaira épül győri iskolánk, amely nemcsak a múltban volt a magyar szellemi és művészeti élet sok jeles képviselőjének és a lelkipásztorkodó papság sok kiváló személyiségének alma matere: ma is szívesen adják ide az ország távoli vidékeiről is a szülők

gyermekeiket. Biztonságban tudják féltett kincsüket, és jól képzett emberekként várhatják a főiskolai, egyetemi felvételt.

A négy évfolyamon két-két osztály van; leginkább a diákotthonnak van vonzóereje, de a környékből is vállalkoznak arra, hogy bejárjanak ebbe az iskolába. A mozgalmas életű városban az egykori jezsuita kolostorépület picinyke belső udvara a védettség és a csend szigete; a nem kevés munkát, gondot és törődést igénylő iskolai és diákotthoni tevékenységben szükség van itt is az elmélyedésre, elmélkedésre és visszavonultságra. Helytállni a templomi igehirdetésben, az osztályfőnöki munkában, a szülőkkel való beszélgetésekben csak így lehet.

A győri rendház kapujától a pannonhalmi főapátság bejáratáig huszonkét kilométer az út. Időben ez alig fél órát jelent: a távolság jelentéktelen csupán. Ha Győr felé tekint valaki a pannonhalmi torony elől, a bástyáról, könnyen észreveszi a város közepén emelkedő színházépület jellegzetes lejtésű tetőszerkezetét: mögötte van a győri rendház, diákotthon és iskola, ahonnan mai közösségünk sok tagja jött Pannonhalmára diákévei után, hogy azután a tíz éves tanulmányi időt befejezve szerzetestanárként ott álljon munkába, ahová az elöljáró irányítja.

Századunk negyvenes éveinek elején Pannonhalmán hatalmas méretű építkezés zajlott. A munkát irányító rendtársak és a szemtanúk elbeszéléseiből tudjuk, mekkora vállalkozás volt ez: régi bástyatornyok és falak helyén, a középkori, barokk és klasszicista épületek szomszédságában újat építeni, amely szervesen illeszkedik a régihez. Ha Palatin Gergely pannonhalmi fotóira nézünk, amelyek az első világháború korából származnak, a mai szem hiányolja rajta a dombhajlatra épült gimnáziumot. Aki a munkabeosztásban azt a feladatot kapja, hogy ebben az épületben nevelje a tizennégy-tizennyolc éves fiúkat, télidőben is kabát nélkül juthat el a „hegyre épült város" egyik szélétől a másikig. Az F — alaprajzú gimnázium közvetlenül csatlakozik a régi épülethez: a múlt gazdag örökségét hűségesen megőrizni akarjuk, amikor abban az épületben végezzük a tanári és nevelői hivatás minden fáradságos és nehéz, de szép munkáját, amely a Szent István kora óta szinte megszakítás nélkül tartó istendicséret szomszédságában, középkori kultúránk féltett kincseit — a többi között a Tihanyi alapítólevelet is — őrző levéltár

közelében helyezkedik el. Ha a község felől tekintünk az épületegyüttes homlokzatára, középen áll a templom: az istenszolgálat helye, a két szélen pedig jobbra a gimnázium és a diákotthon, balra a könyvtár. A klasszicista könyvtárépület a múlt tudományának és értékeinek őrzője, a diákotthon pedig a fejlődő élet, a jövő képviselője.

A pannonhalmi diákotthon háromszáz fiúnak nyújt lehetőséget, hogy katolikus iskolában végezhesse tanulmányait. Egy-egy évfolyamon nyolcvanan kezdik az iskolát, az ország szinte valamennyi vidékét képviselik: vannak, akiknek egész nap utazniuk kell, hogy hazaérjenek. Amit győri iskolánkkal együtt nyújtani óhajtunk: a keresztény szellemű nevelés, a felsőbb tanulmányokra való felkészítés és a látókör szélesítése. Természetesen ezt a feladatot nem csak saját erőnkből végezzük. Újra és újra megtapasztalhatjuk, hogy a katolikus iskolákat magáénak tekinti a szélesebb egyházi közösség: nemcsak aggódó szeretetüket érezhetjük, hanem áldozatkész segítségüket is.

Szívesen vagyunk együtt a fiúkkal az iskolai órákon kívül is. Ez nemcsak a diákotthoni felügyeletet, a nevelőtanárok mindennapos szolgálatát jelenti: nyáridőben, miként ez mindenütt szokás, egy-egy csoport fiúval, a magunk-építette csónakokkal vízre szállunk, vagy kerékpártúrára indulunk, bejárjuk gyalog az ország tájait. Ilyenkor születnek a legmaradandóbb élmények, az együttvándorlás előkészíti a növendékeket arra, hogy iskoláinkból eltávozva önállóan is el tudjanak majd igazodni ebben a sokszínű, de újra és újra feladatokat nyújtó világban.

A szerzetestanári munka nemcsak az imádságos élet hátterét igényli, hanem a tudományokban való jártasságot, tájékozódást is. Ősi hagyománya a szerzetesi közösségeknek a tudományok ápolása. Nemcsak őrzői voltak magyar bencés őseink a kultúra kincseinek, hanem tevékeny munkásai is. A Szent László korából ránk maradt összeíró levél felsorolja könyvtárunk akkori értékeit: nyolcvan kódexet, amelyek hozzátartoztak Pannonhalma akkori életéhez. Ókori klasszikusok és istentiszteleti könyvek egyaránt szerepeltek ebben a gyűjteményben. A középkor tudós szerzetese, Cerbanus 1140 körül írja Pannonhalma akkori apátjának, Dávidnak, miközben egyik fordítását ajánlja neki: „a vezetésed alatt álló Szent Márton kolostor bővelkedik a szent atyák élet-

rajzaiban, tanító műveiben és sokféle szentírás-magyarázó munkában..." Könyvtárunk ma is bővelkedik a teológiai szakirodalom és más tudományok anyagában. Nagy és szép feladat, ha a közösségből valaki ennek a háromszázezer kötetnyi gyűjteménynek őrzését és fejlesztését kapja munkájául. Háttere ez a gyűjtemény az egész szerzetesi közösség szellemi életének, mindennapi tevékenységünknek.

A könyvtár, levéltár és egyéb gyűjtemények gondozásán túl a kutatómunka is sok szerzetes elfoglaltsága lehet. A megújított magyar nyelvű liturgia úttörői és munkásai között ott voltak a magyar bencések is. Ott vannak az egyházzenei élet neves képviselői között is. Történettudományi, irodalomtörténeti, nyelvészeti kiadványokban is találkozhatunk mai bencések munkáival. A teológia szakértő művelői között ott vannak ma is közösségünk tagjai. A korszerű tanítás, oktatás szakértőit is megtalálhatjuk iskolánk tanárai között. Feladatként jelentkezik a tudományok művelése: a korszerűség, a tájékozottság mellett az alkotótevékenységre egyre nagyobb igényt tapasztalunk.

A kolostorból sosem hiányozhatnak a vendégek, írja Szent Benedek Atyánk. Sokféle hozzánk érkezővel találkozhatunk. Vannak, akiket a magyar művészettörténetnek ez a kiemelkedő épületegyüttese vonz. Anonymus krónikája szerint már Árpád vezér is feljött erre a hegyre, és felette elcsodálkozott a hely szépségén. Évente sokezer turista keresi föl Pannonhalmát, s ugyancsak sokan fordulnak meg kíváncsi szemmel győri barokk templomunkban. Nyitottak vagyunk mindenki felé, aki a szépet, az értéket keresi nálunk. Bár a turisták fogadásával külön hivatal foglalkozik, közösségünk több tagjának munkája a turisták vezetése. Szép feladat beszélni az elmúlt századok történetéről, értő magyarázattal megszólaltatni a néma köveket; beszélni a középkor jelek és jelképek iránt oly érzékeny világáról, amikor a templomokat — a pannonhalmit is — Kelet-Nyugat irányban építették, hogy a felkelő naphoz igazodjék az imádkozó közösséget egybefogó szentegyház, mert a felkelő Nap: Krisztust jelenti.

Sokan jönnek Pannonhalmára azért, hogy imádkozzanak ezen az ősi helyen, ahol első szent királyunk, István és fia, Szent Imre is imádkozott. Zarándokszívű emberek töltik meg a templomot az év nem egy napján, hogy hazatérve innen megerősödjék szí-

vükben a béke. A szerzetesi életből fakadó feladat ez is: továbbadni az Istent keresőknek azokat a kincseket, amelyeket a közös imádságból, Krisztus áldozatának közös ünnepléséből nyertünk.

Nyáridőben, amikor diákjaink otthon vannak, különösen sok munkájuk és feladatuk van azoknak, akik a gondnoki teendőkkel vannak megbízva. Mindkét házunk életének biztosítása sok utánjárást, felelős gondoskodást igényel: a mindennapi élelem, a fűtés, a berendezések nem egy ember áldozatos szolgálatát kívánja a tanév idején. A felújítások, karbantartások ideje azonban az iskolai szünet. Hogy intézeteink megfelelhessenek azoknak a követelményeknek, amelyeket a korszerű oktatás támaszt velük szemben, kell, hogy legyenek a közösségben olyan testvérek, akik ezt a szolgálatot vállalják. Mind Győrött, mind Pannonhalmán régi épületben élünk: műemlék, régi korok művészi alkotása, amit örököltünk. Nagy felelősség ez is: megőrizni épségben, mások épülésére a régit, s közben építeni lehetőségünk keretei között a jövendőbelit.

Nemcsak úgy tapasztaljuk, hogy intézeteink szerves részei a szélesebb egyházi közösségnek, hogy diákjaink az ország számtalan egyházközségét képviselik; nemcsak úgy, hogy újra és újra megtapasztaljuk az egyházközségek áldozatos segítségnyújtását, hanem úgy is, hogy otthont nyújtunk egyházmegyék lelkigyakorlatainak. Itt keresnek lelki megújulást távoli egyházközségek lelkipásztorai főpásztoruk vezetésével. De magunk is szívesen vállalunk részt a lelkipásztori munkából: karácsony és húsvét előtt sok egyházközségben bencés atya készíti fel a híveket az ünnepre gyóntatással, lelkigyakorlatos szentbeszédekkel. Nem kevesen vannak, akik lelkipásztori segítséget kérnek tőlünk, és szívesen vállaljuk, ha egyéb munkánk engedi.

Mai életünk keretei között Szent Benedek Atyánk figyelmeztetései közül nem annyira a „tétlenség a lélek ellensége" mondást kell megszívlelnünk, hanem „az istenszolgálatnak semmit elébe ne tegyenek" felszólítást. Pannonhalma dombjáról — bár alig háromszáz méter magas — messzire lehet látni. Pannonhalmát is lehet messziről látni. De csak akkor, ha nem saját fényeinkkel világítunk, hanem ha belekerülünk a Felkelő Nap, Krisztus fényébe. Ehhez segítsen mindannyiunkat mai életkereteink között is az Isten.

SZENNAY ANDRÁS

VÁNDORÚTON A TELJESSÉG FELÉ

A régi görögöket Delphi és Epidaurosz, a középkor világát a templomok és kolostorok, a ma emberét a sportstadion, labdarugópálya, a szórakozóhely vonzza. A vallás, az istenkérdés, a hit nem magától értetődő számára. Az istenkeresés, az Isten utáni kérdezés, az Isten ügyéről szóló beszéd ma világszerte igen sokak számára nem nyilvános téma. Legjobb esetben magánügy. Akkor is így van ez, ha itt-ott százezrek gyűlnek össze, hogy lássák a pápát, és még a Taizében összesereglő tízezernyi fiatal sem téveszthet meg senkit. Mindezek kétségtelenül biztató, ígéretes jelenségek, de még egyáltalán nem tipikusak. Napjaink fiataljainak, érdeklődő emberének felbuzdulásából, jószándékú keresése nyomán, esetleg csak érdeklődő kíváncsiságából fakadó jelenségek. — Végső soron mindezen sem csodálkoznunk, sem megütköznünk nem szabad. A kereszténység ügye, Isten ügye sohasem volt természetes ügy, magától értetődő ügy. Igazán kereszténynek lenni, azzá válni, (mert hiszen ez soha le nem zárható „folyamat") mindig merész vállalkozás volt és marad. Aki azonban ma valóban keresztény akar lenni, keresztényként akar élni, bárhol is legyen a világon, annak a magányos ember bátorsága kevés. Keresztényként mindig, de ma fokozott mértékben csak közösségben lehet élni. Szeretetközösségben, testvéri közösségben, Krisztus-közösségben.

Az, akiről e kötet lapjai szólnak, akinek Reguláját, életművét, s az abból folyó életszemléletet, feladatokat e könyv lapjai — legalábbis főbb vonásokban — bemutatják, jól ismerte ezt az igazságot. Közösségbe, kolostori közösségbe és az abból kirajló szellemi-lelki közösségbe gyűjtötte azokat, akik számára az élet nagy „ügye", vállalkozása, hogy teljességgel Krisztust helyezzék

életük középpontjába. — Mindennek 1500 éve. Benedeknek másfélezer éve adta az isteni hívás tudtára, hogy testvéri közösségbe gyűjtsön jónéhány, Krisztust szorosabb értelemben követni vágyó keresztényt. Vajon ez az igen jelentős idő, másfélezer év, ok volt-e rá, hogy e jeles évfordulón emlékezzünk, sőt ünnepeljünk? Sokan bizonyára fenntartás nélkül és gyorsan kimondják: hát természetesen. Egyébként is — folytatnák — a bencés kolostorok sajátos őrzői egy kétségtelenül ősi kulturális örökségnek. Falaik között a tudományok és művészetek műhelyei alakultak ki, fejlődtek, már-már „nagyüzemmé". Kivették a részt a nevelőmunkából, ápolták, fejlesztették az egyház liturgiáját, istentiszteleti kultikus központok voltak. Mindezt tették és végzik még ma is világszerte. S valahogy így fűznék tovább a szót: A ma élő bencések őrei ezeknek a régi „zárt kerteknek", a tiszteletreméltó falak között „konzerválják" a múltat, annak féltve őrzött kincseit, kézzel rótt kódexeit, a bencés munka és szorgalom régi dokumentumait. A múlt élő tanúi, másfélezer év emlékeinek, értékeinek őrzői. Ősi és hősi múltjuk ok és alap rá, hogy ünnepeljenek.

Ha ez a kép, ez a vélemény valóban és kizárólagos módon felelne meg a tényeknek, az élet valóságának, akkor mindaz, amit ma egy bencés kolostor a világ számára „őrizne", groteszk karikatúrája lenne csupán annak, amit Szent Benedek a kolostori közösségi életen, és a szerzetesi életformán értett. Ha a bencések csakis a múltból élnének, csakis azt konzerválnák, őriznék, ha nem tűznének ki maguk elé egyéni és közösségi jövőt formáló feladatokat, akkor méltán érhetné őket a vád, hogy „perverzek". Azok, mert visszájára fordított (per-verto) életet élnének. Olyan életformába merevedtek volna, mely az autentikus benedeki szellemnek, a hiteles bencés szerzetességnek teljességgel ellene mondana.

Az „isteni szolgálat iskolájának", a bencés életnek nincs akár az Alapítótól, akár későbbi káptalanokon kizárólagosként meghatározott, szoros értelemben kijelölt, egyetlen feladatra, ügyre összpontosított célja. Ha így lett volna, aligha ünnepelték volna maguk a bencések 1980-ban Szent Benedek 1500 éves születési jubileumát. Talán a világegyház megemlékezett volna egy régen élt szentjéről, kinek műve szép nyomokat hagyott a történelem-

ben. Egyetlen konkrét feladat, célmegjelölés azonban aligha biztosíthatott volna tartósan, évszázadokra, évezredekre a bencés közösségnek saját létét értelmező, igazoló tartást, illetőleg aligha biztosíthatná ma és a jövőben fennmaradását. Ha mégis lenne számukra ilyen cél, feladat, az nem kizárólag evilági munka, vagy célkitűzés, hanem csakis maga a személyes, mindenkit és mindent átölelő és ma is munkára küldő Isten. Egyesek és közösségek egész életét, jövőjét Istenre beállítani, Krisztus elé vagy fölé semmit nem helyezni, — ez a kereszténység múltja, jelene és jövője. És ugyanez a bencés kolostor létének, múltjának igazolója és jövőjének biztos záloga.

Bár igaz, hogy Istent, az Ő létét éppúgy nem lehet egyértelműen „bizonyítani", „igazolni", mint „cáfolni", a szellemi erőfeszítések, a filozófiai és teológiai munka csak egy cseppet meríthettek ki a végtelen lét tengeréből, mégis: csakis Isten és az Ő ügyének képviselete biztosíthatja maradéktalanul létjogosultságát annak az Ő nevében összegyűlt közösségnek, mely minden munkáját, minden föladatát, célkitűzését az „Ő szolgálatának iskolájában" kívánja elvégezni, mely mindenben Istent akarja dicsőíteni (Ut in omnibus glorificetur Deus — Reg. 57.). Ez az Isten hívására összegyűlő, Krisztus szeretete elé semmit sem helyező kolostori közösség — kihívás, Isten felé mutató jel a világ számára. De kihívás, felszólítás a közösségbe lépő tagok számára is: vállaljanak és végezzenek minden értékes munkát és szolgálatot, ahogyan azt épp az Isten ügye, az Egyház, vagy a környező társadalmi közeg, melyben élnek, tőlünk kéri, elvárja.

A bencés kolostorok nem a „vallási tudatnak előretolt bástyái", hanem tanúságtevő, általában kisebb és zártabb módon élő keresztény közösségek. Létjogosultságukat, a létüket értelmező alapot nem ez, vagy az a tevékenység, hanem a transzcendens kötődés, az Istenhez való rendezett viszony biztosítja. Ebben az értelemben talán megkockáztatható a megállapítás: a bencés közösség, annak tagjai, az „Isten napszámosai", mert ha Isten ügyéről van szó, minden nemes ügyben készségesen jelentkeznek munkára és minden feladat elvégzésére alkalmasak.

Nem azért, és nem azzal lesz valaki valóban bencéssé, mert nevel, oktat, kutatói, tudományos munkát végez, mert gazdasági feladatokat lát el, könyveket ír, esetleg szociális kurzusokat vezet

(pl. a harmadik világban), – hanem mert rendíthetetlenül hisz Istenben és mert mindennél jobban akarja Urát, Jézus Krisztust szeretni. Mert, mint a föld vándora, mint zarándok-létű ember, az Istennel való végső találkozásra, Krisztus újrajövetelére tudatosan készül és vár. Röviden: mert a radikális hit embere. Mert a kettős irányzódású, az Isten- és az ember szolgálatát vállaló szeretet embere. Mert a remény embere. Nem öncélúan vállalja a szegénységet, hanem mert hite és Krisztus példája megtanította rá, hogy a gazdagok nem hirdethetik a szegényeknek hitelesen az evangéliumot; nem öncélú magánykeresésből mond le a házasságról, hanem, mert — ugyancsak hite tárja fel előtte — Istenéért, a mennyek országáért szolidaritást vállal azokkal is, akik számára a magány rájuk kényszerített életsors; és azért kíván engedelmes lenni, hogy — Krisztus példáját követve — áldozatával megkönnyítse azok sorsát, akik számára az engedelmesség és alárendeltség már nem erény, hanem kényszerűségből jutott életsors.

A bencés kolostorok és tagjaik — ez volt régen is és ma talán még jobban feladatuk — Isten felkiáltójelei kell, hogy világunkban legyenek. Minden nemes ügyre vállalkozó „misszionáriusok", akik Krisztus szeretetéből vállalt minden munkájukkal és imádságukkal közösségben élő keresztények, közösségben élő és közösségi embereket gazdagító, szolgáló „napszámosok".

Mindez azonban, amire nagy vonásokban utaltunk, inkább csak egyfajta „felmérés" és visszatekintés. Elég-e ez? Lehetséges-e a múlt értékeinek átmentését és a jelen feladatait eredményesen vállalni és végezni, — a jövő távlata nélkül? Van-e, lesz-e ezeknek az Isten ügyében szolgálatot vállaló napszámosoknak jövőjük? Úgy vélem, ha szellemi-lelki atyjuk, Benedek szabályzatát követik, és valóban megszívlelik mindazt, amit ott a jövőről olvashatnak-hallhatnak, akkor igen! A mi rendi egzisztenciánk alapvetően a reménységre, a jövőre beállított létezés. Jézus radikális követését a kereszténynek sem lehet, még kevésbé a bencés szerzetesnek másképp megvalósítania, minthogy megszívleli a Mester szavát: „Az idő betelt, közel van az Isten országa. Térjetek meg, és higyjetek az üdvösség jóhírében" (Mk 1, 15). A „betelt idő" véglegesen Krisztus újrajövetelével érkezik majd el. Addig pedig a Krisztus-követés és a paruzia-várás, a Krisztus

újra-jövetelére való állandó készülés kell, hogy minden bencés kolostori közösségnek és abban az egyesnek is kitöltse egész életét.

A kolostor szerzetesei — olvassuk egy régi feljegyzésben — úgy várják Uruk eljövetelét, mint a gyermekek atyjuk megérkezését, mint a szolgák felszabadítóik jöttét. —Szent Benedek Regulájának konstitutív eleme ez az alapvető eszkatologikus, a jövő felé tekintő, Krisztus újrajöttét váró szemlélet, és az ebből fakadó magatartás. A hétköznapi élet aranyszabályai közé tartozik: „Félj az ítélet napjától, rettegj a pokoltól, és teljes lelki vággyal kívánd az örök életet. A halál naponként ott álljon szemed előtt" (Reg. 4.). S ugyancsak e fejezet befejező sorai ezt a figyelmeztetést tartalmazzák: „Íme ezek a lelki élet mesterségének eszközei! Ha ezeket éjjel-nappal szüntelenül használtuk, és az ítélet napján róluk számot adtunk, akkor az Úr majd megadja nekünk a jutalmat, melyet maga ígért: „Szem nem látta, fül nem hallotta, amit az Úr azoknak készített, akik őt szeretik" (1 Kor 2,9). Az a műhely pedig, ahol mindezt szorgalmasan gyakorolhatjuk, a monostor zártsága és az állhatatos megmaradás a közösségben (Reg. 4.).

Nem kétséges, hogy e sorok nagyon „tömények". Igen sokat mondanak és a mai fül, a ma embere számára kemény beszédnek tűnnek. Korunk „modern" embere minderről tapintatosan hallgat, és olykor maguk a bencések is csak bizonyos distanciával közelednek e néhány, ún. kényes témához. Benedek Regulájának tanítása azonban az idézett szakaszban és számos helyen alapvető és központi gondolatként tárja a szerzetesközösség tagjai elé: A jövőről, a „végső dolgokról" soha ne feledkezzenek meg. — A kolostori élet a teljes kereszténységet tartja szem előtt, aszerint kell saját életformáját, szemléletét a Regula minden követőjének alakítania. Ehhez a teljességhez pedig a múlton és a jelenen kívül a jövő is integrálisan hozzátartozik. A Szentírás szavát, „az egész Írását" és a Regula tanítását, „a teljes tanítást" komolyan kell venni. A szépet, biztatót, felemelőt, reménykeltőt, de a „kényelmetlent", a nehezet is. A bencés jövőszemléletben az „ítélet napjától való félelem" és „a halálnak nap mint nap szem előtt tartása" kemény realitások. Igaz, — néhány komoran szigorú rend tagjaival ellentétben — a bencések nem előre elkészített koporsójukban alszanak, nem is állítanak íróasztalukra

vagy imazsámolyukra csontváz-koponyát, mégis tudatosan néznek előre, a „nagy találkozás" napjára, a minden ember számára közelítő és elkerülhetetlen végső napra. Ezt teszik, mert szabálytadó Atyjuk szellemében kívánnak élni. Így állandóan az Úr közeledésére, újrajövetelére — egyre inkább „begyakorolva" ezt — gondolnak. És ezt szívesen, készségesen teszik, mivel a radikális hitből fakadó reménység és szeretet emberei. Ebből a hitből fakad bizó tudásuk: a földi befejezés, vég — a teljességnek, a teljesen újnak, az örökkévalóságnak lesz kezdete. Annak az örökéletnek, melyet „lelki vággyal kívánnak" (Reg. 4.). Szt. Pállal ők is el akarják mondani: „Számomra az élet Krisztus, a halál pedig nyereség. Kettő közt vívódom: szeretnék megszabadulni, hogy Krisztussal legyek. Ez volna a legjobb" (Fil 1, 21,23).

A bencés Regulát követők tehát nem sorolhatók a nosztalgikusan csak a múlt felé tekintők, a csak a múltból élők, a hősi múltat ünneplők bús táborához. Ellenkezőleg: a jövő eljegyzettjei, sőt bizonyos értelemben „megszállottjai", testileg-lelkileg a Krisztussal való találkozásra felkészülő, bizakodó, reménykedő emberek. Úton járók, vándorok, akik a földi világban az örök otthon felé irányítják útjukat.

Ez a szemlélet és a belőle fakadó magatartás nagy erőket képes megmozgatni, dinamikus magatartásra ösztönöz. Azt a dinamikát rejti magában, melyről Pál így ír: „Nem mintha már elértem volna s tökéletes volnék, de futok utána, hogy magamhoz ragadjam, mert már Krisztus Jézus is magához ragadott... Felejtem, ami mögöttem van s az előttem levő után ragaszkodom. Futok a kitűzött cél felé, annak a hivatásnak jutalmáért, amelyre Isten felülről hívott meg Krisztus Jézus által" (Fil 3, 12—14). Ez a szent célra-törés, a jövő felé irányulás, nekirugaszkodás, ez az eszkatologikus szemléletből fakadó magatartás a bencés közösségnek és tagjainak egyetlen igazi programja, mely mindent, minden közelebbi konkrét feladatot, célt magában foglal. Ennek hangoztatásával indul a Regula bevezető mondata és ezzel zárul utolsó fejezete: Az engedelmesség útján Istentől — a földi életen át — vissza Istenhez. Ez az út, melyet a bencés szerzetes vállal, mivel a mennyei hazába igyekszik (Prológus és 73. fej.). Mindaz, aki a kolostorban az égi haza felé siet (festinat), ezt a kezdetnek írt igen csekély Regulát, Szabályzatot kívánja követni (73).

Az eddig vázoltak talán már világossá teszik, hogy a bencés szerzetes alapjában progresszív, azaz előrelépő, a jövő felé feltárt ember. Szerzetes mivolta nem „állapot", hanem mozgás, vándorlás, előre, azaz Krisztus felé igyekvés. A Regula itt is, ott is sietésről, sőt futásról szól, mely csak akkor érhet véget, a bencés szerzetes csak akkor ér majd célba, ha eljut Istenhez, ha Vele találkozik. De addig is, már itt a földön egyre inkább Istenbe, az isteni életbe kell elmélyülnie, behatolnia, — akár pap, akár testvér legyen a kolostor lakója. (Magis ac magis in Deum proficiat — egyre jobban közeledjék Istenhez (62).

A bencés monostor lakóinak sorsa minden hívő atyjának, Ábrahámnak életútjában osztozik. A hívás, melyet Ábrahám kapott, mely nyugtalan, előretörő, a jövő előkészítését szolgáló vándorlásra késztette, — neki is szól (Vö. Ter 12). És amint Ábrahámnál is történt, ahogy az Úr mondotta: Majd megfogom számodra mutatni, — azaz életszakaszról életszakaszra fogja vezetni, — úgy történik a bencéssel is. Isten annak, akit meghívott, nem ad bejelölt térképet, nem határoz meg „fix" útvonalat. Életútja folyamatos exodus, kivonulás, új és új célok felé tartás, mígnem elérkezik a végső célhoz, az égi otthonba. Természetesen alapjában véve minden hivő keresztény útja ilyen, sorsa hasonló. Ez a krisztushívők egész közösségének a sorsa. A vándor-egyházat a szerzetesi közösségben jeleníti meg a bencés kolostor; lakója tudja és hitben elfogadja, hogy „itt nincs maradandó hazánk, az eljövendő után vágyódunk" (Zsid 13, 14).

Ez a dinamikus, mindig előretekintő, progresszív szemlélet volt talán legfőbb oka annak, és kétségtelen ma is az, hogy a bencések előbb Európának, majd egyéb földrészeknek valóban „napszámosaivá" tudtak válni. Mozgékonyak maradtak, éberek, hogy a mindenkori mában meghallják az Úr hívó, küldő szavát (Vö. Prológus). És ez a hívás, ez a küldés gyakran új, Istent és Isten népét szolgáló feladatot jelölt ki számukra; készséget, képességet adott arra, hogy kiolvashassák nemcsak a Szentírásból, vagy Regulájukból, hanem az „idők jeleiből" is: Mit szól itt és most az Úr Egyháza és azon belül az ő számukra? Milyen új feladatokat jelöl ki? Milyen ismeretlen úton vezeti tovább őket? Mindezt azért volak képesek felismerni, a hívó, útmutató szót

azért tudják és akarják ma is, másfélezer év múltán követni, — e kötetben nem először szerepel a Regulának ezen alapvető kijelentése — mert Krisztus és az ő szeretete elé semmit, egyáltalán semmit nem kívánnak helyezni (4. és 72. fej.). „Ez illik azokhoz, akik Krisztusnál semmit kedvesebbnek nem tartanak" (5. fej.), nevezetesen az Úr felhívására, küldésére válaszoló, késedelem nélküli engedelmesség.

A világtól való menekülés, a világ megvetése — ezeket a kifejezéseket sehol sem találjuk Benedek Regulájában. A benedeki kolostori közösség, a bencés szerzetes „alapállása", kiindulópontja nem a világ felé kimondott elutasító „nem", hanem a Krisztusra kimondott és őbenne mindent átfogó, minden fölött álló „igen". A házasságról, a tulajdonról, a saját akaratról (engedelmesség) való lemondás — felszabadulás Krisztusban és Krisztusra. Krisztus példájának, életútjának követése, aki Isten végleges és visszavonhatatlan „igen"-je (Vö. 2 Kor 1,19—20).

A bencés Regula követője kolostori munkájának, rendi feladatainak végzése során a Jézusban már köztünk jelentkező, de véglegesen még el nem érkezett Isten országának „ízét" ízleli meg. Bármennyire is haladt volna azonban előre a tökéletesség felé vezető úton, azt is tudja, hogy még nem érkezett el céljához. Amíg csak él, úton van a „mennyei haza felé", „mely után teljes lelki vággyal kívánkozik" (Vö. Reg. 4, és 73. fejezetek). A földi élet során bizonyos értelemben a pusztában él, ahova elhallatszik ugyan a „piactér" zaja, munkája újra és újra a „fórum" forgatagába vezetheti; a kolostori élet számára egyáltalán nem ment a piactér-fórum zajától, olykor zaklatásától. A szerzetes-kolostor nem elővételezett „mini-mennyország", nem földre varázsolt „paradicsom". A bencések maguk nem földi angyalok, de igenis kapcsolatot tartanak fenn az égiekkel. Zsoltározásukat az Isten és az angyalok színe előtt végzik, ez ösztönzi mindenekfölött őket arra, hogy szívük összhangban legyen hangjukkal (Vö. Reg. 19. fej.). — A bencés kolostori liturgia — bátran mondhatjuk — a biblikus talajról fakadó istentisztelet autentikus bemutatása. Aki a keresztény istentiszteleten részt vesz, egyszersmind bekapcsolódik az égi liturgiába: „Sion hegyéhez, a mennyei városhoz, Isten városához, Jeruzsálemhez, az angyalok seregéhez, az elsőszülöttek ünnepi sokadalmához járul. Istenhez, a tökéle-

tes igazak Lelkéhez, az újszövetség közvetítőjéhez, Jézushoz..." (Zsid 12,2—24).

A majdan elérkező Úr titokzatos módon, de valóságosan jelen van azok között, akik az Ő nevében gyűlnek össze, mindenekelőtt azért, hogy imádkozzanak (Mt 18,20). De Benedek ennél sokkal mélyebben is lát. Nemcsak a közös imánál, hanem mindig és mindenütt jelen van az Úr. Mert erősen hiszi, hogy Isten valóban mindenütt jelen van (19. fej. és több helyen). A benedeki életszemlélet egyik sajátos vonása, hogy a profán és a szakrális világot nem választja szét, nem állítja egymással szembe, Istent a kolostorban és azon kívül is mindenben és mindenütt kell tisztelni és dicsőíteni, — ut in omnibus glorificetur Deus — (57. fej. v. ö. 1 Pét 4,11). Ez a közismert benedeki „jelmondat" sajátos módon nem ott tűnik fel a Regulában, ahol a liturgiáról, imáról szóló rendelkezéseket olvassuk, hanem éppen a világi ügyek kapcsán. Oly profán vonatkozásban — a kolostor felszerelési tárgyai, azok gondozása kapcsán — melyek nélkül a szerzetesélet, de általában az emberi élet el sem képzelhető. Emberek és tárgyak, eszközök a bencés közösség számára, annak tagjai számára Benedek tanításának szellemében egyaránt Istent jelenlétének titokzatos jelentkezései, megnyilvánulásai, Isten jelenlétének szakramentuma.

Úgy tűnhet, kissé eltértünk vonalvezetésünktől. De talán mégsem. Mindezen megfontolások, felsorolások — olykor kifejezetten, máskor bennfoglaltan — az Úr végső ítélete felé irányítják a bencés szerzetes figyelmét, sőt életét. Afelé a nap felé, melyen számára sem lesz más mérték, mint amit Krisztus maga állított fel: Vajon felfedezte-e, meglátta-e a betegben, a szükséget szenvedőben, az éhezőben magát Krisztust? Ha igen, akkor végleg helyet kap az „áldottak", „benedicti" között, ha nem, akkor átkot hozott már életében saját fejére. — És vajon meglátta-e a teremtett világban, annak nagyobb- vagy kisebb értékeiben Isten művét, illetőleg az emberi munka és fáradozás eredményét? A bencés szerzetesnek nincs, nem lehet valamiféle külön-morálja. A szeretet parancsa számára is a legfőbb törvény, a tökéletesség csúcsát mindenkinek csakis az Isten- és emberszeretet tetteivel lehet elérni.

Az alázatosságról szóló fejezet (7.) végén, — mely fejezetet sokan a bencés lelkiség összefoglalásának tartják — ezeket olvas-

hatjuk: „Ha tehát az alázatosságnak ezeken a fokain fölemelkedett a szerzetes, akkor azonnal eljut az Istennek arra a szeretetére, amely, mivel tökéletes, kizárja a félelmet. Ezzel a szeretettel mindazt, amit eddig nem egészen félelem nélkül tartott meg, most minden fáradság nélkül, szinte természetesen és szokásból kezdi teljesíteni; már nem a pokol félelméből, hanem Krisztus szeretetéből, csupa jószokásból és az erényben való gyönyörködésből" (Reg. 7.). — Amilyen mértékben szabadul tehát ki a szerzetes a Regula szellemében élve az önzésnek, minden bűn forrásának bűvköréből, és eljut fokozatosan — a szeretet tetteit mintegy begyakorolva — Isten gyermekeinek szabadságára, oly mértékben válhat egyre bizakodóbbá, gondolhat egyre nyugodtabban a végső napra, a halál órájára. Sőt: az Úr parancsainak útján járva, melyek foglalata a szeretet kettős irányzódású főparancsa, egyre jobban tud szárnyaló, felszabadult szívvel a földön élni és az Úr nagy napja eljövetelének órája felé tekinteni. És ha mégis valami kissé szigorúbbnak tűnnék fel, amit életében a hibák kijavítására, vagy a szeretet megőrzésére Benedek utasítására meg kell tennie, nem riadhat vissza, nem hagyhatja el mindjárt az üdvösség útját, amelynek kezdete nem lehet más, mint szűk és szoros. De ha a lelki életben és a hitben előrehalad, akkor majd szárnyaló szívvel és a szeretet elmondhatatlan édességével siet előre az Isten parancsainak útján. Úgy hogy mindhalálig megmarad a monostorban, — így vesz részt Krisztus szenvedéseiben, hogy eljövendő országának is méltó részese lehessen (Vö. a Prológus befejezése).

Csakis az, akit a jövő reménysége éltet, aki radikális hivő döntésében a jövő felé tudatosan törekszik, képes a mában, az adott órában felszabadult lélekkel a szeretet tetteire, kisebb vagy nagyobb áldozataira vállalkozni. A bencés szerzetes — ha Szent Benedek szellemében kíván élni — már a földön megtapasztalhatja az imént említett szeretetnek elmondhatatlan édességét és így, mint boldog ember, másokat is képes a legkülönfélébb feladatok vállalásával és lelkiismeretes végzésével megelégedetté, a szeretetben és a tudásban gazdagabbá tenni, boldogítani. Ha bencés kolostorainkban valóban minden szerzetesről el lehetne mondani, amit Remete Szent Antalról jegyeztek fel, akkor már Urunk újrajövetele előtt is több öröm, béke, boldogság sugá-

rozna szét világunkban: „Ő (Szent Antal) soha nem jött zavarba, olyannyira a béke lakozott szívében. Sohasem látták elégedetlenül, mert lelkében mindig a béke nyugalma élt".

Megfontolásaink végén feltehetjük a kérdést: Vajon a mai modern ember számára a bencés kolostorok lakóinak eszkatologikus, azaz a végső nap, Urunk újrajövetelének órája felé mutató, élő felkiáltó jelként feltűnő egzisztenciája — valódi felhívás, sőt kihívás-e? Vajon megérinti-e a mának modern emberét is evilági egzisztenciájában, életvitelének formálásában a bencés Regulából feléje is szóló ősi keresztény üzenet? Tud-e, akar-e a Krisztus-várás lelkületének elmélyítésén Szent Benedeknek és fiainak példáján fáradozni? Ha nem így lenne — és mintha valóban nem lenne így — akkor ebben nemcsak és nem is elsősorban a világban élő keresztények a hibásak. Sokkal inkább kell minderről lelkiismeretvizsgálatot tartaniok maguknak a bencés kolostorok lakóinak. Vajon kisebb és nagyobb, olykor pompás apátságaik falai között nem túlon-túl stabil, intézményesült, múltjukba merevedett életformát rendeztek-e be önmaguk számára? Vajon nem vonzza-e őket túlon-túl a világ felé, a külső, evilági feladatok felé az a kulturális örökség, melyet magukkal hordoznak, és olykor talán ballasztként visznek tovább? Vajon nem csak „kultúrmisszionáriusként" tekintik önmagukat? Nem kétséges: egy mereven hagyományos életvitelű, ún. konzervatív bencés apátságban nehéz elsajátítani az átmeneti létünkből fakadó dinamizmus szellemét. Nehéz érezni az „apokaliptikus fullánk" ösztökélő, előrelendítő erejét.

Az 1500 éves évfordulóra való emlékezés mindenki számára, aki Szent Benedek útmutatása szerint, vagy az ő szellemében kívánja berendezni életét, — egyben felhívás is. Felhívás arra, hogy láthatóvá, szinte foghatóvá tegye világunkban: a holnap, a végső nap, az abszolút jövő felé forduló reménynek az embere. Olyan jelként áll, mint a bencés közösségnek, vagy mint a keresztény családnak tagja világunkban, mely mindenkit a szeretet kettős irányzódású parancsának teljesítésére, s ennek nyomán a végső ítéletre, Krisztus újrajövetelére figyelmeztet. Isten vándorló népének nincs világunkban maradandó lakása, ezért igyekszik az égi, az örök otthon felé. A bencés kolostorok, azok lakói életvitelükkel, tetteikkel útmutatók, jelzők ezen az úton, — legalább-

is annak kell lenniök. Hivatásuk, hogy ébren tartsák az emberekben a végső jövőbe, a végleges hazatérésbe vetett reménységet.

Ez a jövő felé mutató jelfunkció egyben prófétai, figyelmeztető hivatást is ró a Szent Benedek Reguláját követők számára. Keresztények és nemkeresztények, nemhívők felé is egyaránt arról kell tanuskodniok, hogy az evilágba zárkózó, szekularizált kereszténység már nem Krisztus követésének útja, és nem a Krisztus újraeljövetelét váró magatartás. A keresztény ember, mint ilyen, nem futurulógiával foglalkozik, nem evilági jövőt tervez, hanem szívből imádkozza naponta: jöjjön el a Te országod! A tudományok és a technika különféle ismereteinek és eredményeinek alkalmazása hozhat ugyan szép eredményeket is az emberiség javára, de egyszersmind kétélű kardként, visszafordítható dárdaként tartja az ember mindezeket a kezében. És ami ennél is fontosabb: üdvösséget, végső, visszavonhatatlan és teljes boldogságot ezek nem képesek nyújtani. Ezt majd az „új ég és az új föld" hozza el számunkra. De vajon ennek vonzásában él-e korunk embere, és vajon ez tartja-e napjaink bencés szerzeteseinek szívét is megszállva?

Tanuskodniok kell a bencés szerzeteseknek, ha kell, hát erőteljes tiltakozás formájában is arról, hogy az intézményesülés, az egyházi intézmény abszolutizálása, abszolút voltának hirdetése nem igazi keresztény szemléletből fakad. Sem az egész Egyház, sem annak bármely legális intézménye még nem az Isten országa, így a kolostor sem az. Az Egyház csak átmeneti, küldetése, hivatása és benne a kolostoroké, a szerzeteseké is csak addig szól, amíg majd „Isten lesz minden mindenben...". Isten vándorló népe földi útja során soha sincs még célban, miként a választott népnek a Jordánon, neki is át kell még kelnie a földi életen. Az Ígéret Földje még előtte áll.

A bencés kolostoroknak tanuskodniok kell végül — épp a jövő szolgálatát vállalva — az ember valódi értéke mellett. Ugyanakkor tiltakozniok kell a görcsös emberi önkibontakoztatás, az önző énmegvalósítás minden formája ellen. Az ember — bármit tudjon, vagy tegyen — amíg a földön él, véges, fogyatékos, elmúlásra, feloszlásra rendelt lény. Önmagát sohasem képes teljesen tökéletessé tenni. Erre csak akkor kerülhet sor, amikor majd a halálon túl, a „túlsó Partra" érkezik. És majd oda elér-

kezve, — ahogyan Antiochiai Szent Ignáctól halljuk, — egészen emberré lesz. Minél görcsösebben ragaszkodik földi életéhez, világához, annyival inkább válik boldogtalanná a napok múlásával. „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt, aki pedig elveszíti, megmenti azt az életre" — halljuk Jézustól (Lk 17,33).

Mindez a feladat: felhívás, kihívás, tiltakozás. Régen is, ma is sokrétű, de egyirányú feladata a bencés szerzetesnek, és az lesz holnap is. E feladatát nem annyira szavakkal, hanem sokkal inkább életvitelével kell végeznie. Reményből fakadó, abból táplálkozó életével. Abból a reménységből él, az vezeti a holnap felé, mely nem „sült galambot váró" magatartás, nem a kényelmesek, a lusták életformája, hanem amely mérhetetlen erőket, energiaforrásokat képes fölszabadítani, és még evilági vonatkozásokban is hasznosítani.

Szent Benedek a nyugati szerzetesség Pátriárkája, Európa védőszentje utat mutat ma is: biztos, hitből fakadó reménységből élő, és a szeretet tetteiben kiteljesedő utat. Utat a végső beteljesülés, az abszolút jövő, a mennyei otthon felé. Bárcsak ezen az úton járnánk és követnők őt, hogy mi is lakótársaivá lehessünk az örök hazában.

JEGYZETEK

II. JÁNOS PÁL PÁPA APOSTOLI LEVELE SZENT BENEDEK APÁT SZÜLETÉSÉNEK 15. CENTENÁRIUMA ALKALMÁBÓL

1. II. Vatikáni Zsinat. Nyilatkozat az Egyház viszonyáról a nem-keresztény vallásokhoz, Nostra aetate, 1.
2. II. Vatikáni Zsinat. Hittani rendelkezés az Egyházról, Lumen gentium, 46.
3. Uo.
4. Nagy Szent Gergely: A Dialógusok II. könyvének előszava. PL. 66, 126.
5. Vö. Szent Benedek Regulája, Prológus 1. 14.
6. Szent Benedek Regulája, 58, 8.
7. Vö. Mt 7, 14.
8. Szent Benedek Regulája, Prológus 45.
9. Vö. Szent Benedek Regulája, 4.
10. Vö. A Cassinói Főapátságban 1964. október 24-én mondott beszéd. AAS 56 (1964), 987. 1.
11. Vö. VI. Pál Apostoli Levele, Pacis nuntius, AAS 56 (1964) 965. 1.
12. Vö. Szent Benedek Regulája, Prológus 2.
13. Szent Benedek Regulája 73, 9; vö. II. Vatikáni Zsinat. Hittani rendelkezés az Egyházról, Lumen Gentium, 9; Határozat az ökumenizmusról, Unitatis redintegratio, 2.
14. Vö. Szent Benedek Regulája, Prológus 48.
15. Vö. Szent Benedek Regulája, Prológus 20.
16. Szent Benedek Regulája, 7, 8.
17. VI. Pál pápa levele John Carmel Heenan bíboros, westminsteri érsekhez: AAS 67 (1975), 474. 1.
18. Uo.
19. Vö. Szent Benedek Regulája 4, 21; 72, 11.
20. Vö. Szent Benedek Regulája, 35, 10.
21. Szent Benedek Regulája 63,13; Vö. uo. 2,2.
22. Vö. VI. Pál pápa beszéde bencés főnöknőkhöz 1976. szept. 29-én: Insegnamenti di Paolo VI. XIV 1976. 771. 1.
23. Vö. Szent Benedek Regulája 20,4.
24. Vö. Szent Benedek Regulája Prológus 9.
25. Szent Benedek Regulája 19,7.

26. Vö. Szent Benedek Regulája 4,55; 4,56; 43,3.
27. Vö. VI. Pál pápa beszéde bencés szerzetesekhez 1971. szept. 8-án: AAS 63 (1971) 746.1.
28. Vö. Szent Benedek Regulája 20,3; 52,4.
29. XII. Pius Apostoli Körlevele, Fulgens radiatur: AAS 39 (1947), 154.1.
30. 1 Péter 4,11
31. Vö. XII. Pius Pápa Apostoli Körlevele, Fulgens radiatur: AAS 39 (1947), 147.1.
32. Vö. VI. Pál pápa beszéde bencés főnöknőkhöz 1966. okt. 28-án; AAS 58 (1966), 1160. 1.
33. Vö. Szent Benedek Regulája 3,3.
34. Szent Benedek Regulája 64, 10; vö. Jak 2,13.
35. Vö. Szent Benedek Regulája 64,14; 64,8.
36. Szent Benedek Regulája 27, 5, 8—9.
37. Vö. Szent Benedek Regulája 2,31.
38. Vö. Szent Benedek Regulája 64,5; 72, 3—8.
39. Vö. AAS 72 (1980), 65. 1.
40. VI. Pál Apostoli levele, Pacis nuntius; AAS 56 (1964) 965. 1.
41. XII. Pius 1947. szeptember 18. napján tartott homíliája; AAS 39 (1947), 453. 1.

HIMNUSZ SZENT BENEDEKHEZ

In aeternas....: Liturgia Horarum, III. 1266.

SÓLYMOS SZILVESZTER: SZENT BENEDEK ÉLETE ÉS MŰVE NAGY SZENT GERGELY PÁPA DIALÓGUSAINAK II. KÖNYVÉBEN

K. Hallinger osb: Papst Gregor der Grosse und der heilige Benedikt. In: STUDIA ANSELMIANA, 1957. 231—320.
B. Steidle: Die Benediktusregel. Beuron, 1975.
J. F. Tschudy — F. Renner: Der hl. Benedikt und das benediktinische Mönchtum. — EOS Vg. St Ottilien 1970.

Agatha Rothert: Das Verhältnis Gregors des Grossen zum hl. Benedikt. — MONASTISCHE INFORMATIONEN 1979. Nr. 16.
Adalbert de Vogüé: Benoît, modèle de vie spirituelle d'après le Deuxième Livre des Dialogues de saint Grégoire. — COLLECTANEA CISTERCIENSIA 1976/3.
Benedikt Probst osb: Benedikt von Nursia. Früheste Berichte. EOS. Vg. St Ottilien, 1979.

NAGY SZENT GERGELY PÁPA: SZENT BENEDEK ÉLETE ÉS CSODÁI

1. Teknőformájú, tálszerű edény, amelyben a gabonát őrlés előtt forgatással, rázással, fúvással tisztították. A latin capisteriumot némelyek szita, mások egyszerűen cserépedény szóval fordítják. A kézi őrléssel mindig csak az éppen szükségest őrölték a gabonából lisztté.
2. Jelöld meg a szívedet, ti. kereszttel.
3. Ebben a korban szokás volt, hogy a halott szájába tették az Úr testét.
4. Ezzel öntötték a beteg állatba száján keresztül az orvosságot.

VÁRSZEGI ASZTRIK: IMÁDKOZZÁL ÉS DOLGOZZÁL

(Gondolatok a bencés életstílusról)

Anselm Grün: Bete und arbeite — Kurzformel benediktinischen Lebensstiles, Herausforderung der Mönche, Benediktinische Spiritualität heute, herausgegeben von Georg Braulik OSB, Herder, 1979. Corona Bamberg: Unter der Führung des Evangeliums, Dem Gedächtnis Sankt Benedikts 480—1980, Echter, 1980. Hanna-Renate Laurienus: Benediktinerkloster heute — Herausforderung für die Gesellschaft? Erbe und Auftrag, 1980/5. Bernardin Schellenberger: Was ein Mönch erfährt, Ein anderes Leben, Freiburg, 1980. Anselm Grün, Benedikt von Nursia, Münsterschwarzach, 1980.

SZABÓ FLÓRIS: II. GUIGO LEVELE A SZEMLÉLŐDŐ ÉLETRŐL

Leclercq, J.: L'amour des lettres et le désir de Dieu, Paris, 1957.
Van Aaasche, M.: Divinae vacare lectioni. Sacris erudiri, 1948. 13—34.
Severus, E. von: Das Wort „meditari" im Sprachgebrauch der heiligen Schrift. Geist und Leben, 1953. 365—375.
ua.: Das Wesen der Meditation und der Mensch der Gegenwart. uo. 1956. 108—116.
Bacht, H.: „Meditatio" in den ältesten Mönchsquellen. uo. 1955. 360—373.
Leclercq, J.: La lecture divine. La Maison-Dieu. N. 5 (1948), 21—33.
Dumont, Ch. Lectio divina. La lecture de la parole de Dieu d'après Saint Cyprien. Bible et Vie Chrétienne 1958/3. 23—33.
Collectanea Cisterciensia 1979. 281—350: La „lectio divina"
Butler, C.: Western Mysticism London, 1927.
ua.: Benediktinisches Mönchtum. St. Ottilien 1929.
De Vogüé, A.: La Règle de saint Benoît. T. VII. Commentaire doctrinal et spiritual. Paris, 1977.
Guiges II. Le Chartreux: Lettre sur la vie contemplative — Douze méditations. Sources Chrétiennes 163. Paris 1970. PL. 40,997—1004.

SULYOK ELEMÉR: A MONOSTOR MINT HELYI EGYHÁZ

1. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 44., magyarul: Dr. Cserháti József és Dr. Fábián Árpád: A II. Vatikáni zsinat tanítása, Bp. Szt. István Társ. 1975.
2. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 43.
3. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 1.
4. Vö. C. Vagaggini: Theologie der Liturgie, Einsiedeln, 1959. 342—348.

5. In Mt. hom. 82,4; PG 58,743.
6. A bibliai idézetek forrása: Biblia, a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp. 1975.
7. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 2.
8. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 48.
9. The Christian of the Future, New York, 1967. 81.
10. Towards a Theology of Religion, New York, 1966. 90.
11. W. Kasper: Wort und Sakrament in: Theologisches Jahrbuch 1976. St. Benno Vlg. 425—436.
12. Sermo 16,8; PL 38,588.
13. Autolükoszhoz 2,14 in: Texte der Kirchenväter, Kösel Vlg. 1964. 4. k. 22—23.
14. Vö. Joachim Gnilka: Das Evangelium nach Markus, Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament II/1. Benziger / Neukirchener Vlg. 1978. 84—85.
15. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 26.
16. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 26.
17. Vö. J. Ratzinger: Das neue Volk Gottes, Patmos Vlg. 1970.[2] 107.
18. D. Rees: Consider your Call, London SPCK, 1978. 59—60.
19. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 4.
20. W. Beinert: Die Kirche Christi als Lokalkirche in: Una Sancta 1975/3 208—215; —: Dogmenhistorische Anmerkungen zum Begriff „Partikularkirche" in: Theologisches Jahrbuch 1976. St. Benno Vlg. 547—575.; —: Ortskirche als Ökumene in: Una Sancta 1975/3. 208—215. L. még: P. V. Dias: Kirche in der Schrift und im 2. Jahrhundert in: Handbuch der Dogmengeschichte III/a; P. Gregorios (Verghese): Notwendigkeit und Zeichen der Communio zwischen der Ortskirchen in: Una Sancta 1977/2. 130—134; Eine Gemeinschaft von Ortskirchen in wahrer Einheit — Konsultation des ÖRK in: Una Sancta 1977/2. 105—113.; K. Lehmann: Chancen und Grenzen der neuen Gemeindetheologie in: IKZ 1977/2. 111—117.; B. Kötting: Die alte Kirche: mehr als Genossenschaft und Verein in: IKZ 1977/2. 128—139.; J. Beutler: Urchristliches Gemeindeleben als Frage an die Kirche von heute in: GuL 1974. 257—271.; Szabó Ferenc: Henri de Lubac az Egyházról, a szerző

kiadása, Róma, 1972. 111—222.; LThK: Das zweite Vatikanische Konzil I. 156—176.; Lebendige Seelsorge 1980/3.

21. Vö. W. Beinert: Dogmenhistorische Anmerkungen zum Begriff „Partikularkirche", 548.
22. K. Rahner: Teológiai Kisszótár, Bp. Szt. István Társ. 1980. „perikorézis" szócikk.
23. J. Ratzinger: A keresztény hit, Bécs, 1976. 100.
24. Bericht über die Einheit der Kirche in: Una Sancta 1974/3. 186.
25. Kittel: ThWzNt 3. k. 807.
26. 9,4; magyarul: Vanyó László szerk.: Apostoli atyák, Bp. Szt. István Társ. 1980.
27. Trall. 8,1; magyarul: Vanyó László szerk.: Apostoli atyák, Bp. Szt. István Társ. 1980.
28. Cat. myst. 4,3.; magyarul: Kühár Flóris: Az ősegyház szentségi élete, Keresztény Remekírók, 9. k. Bp. Szt. István Társ. 1944.
29. De fide orthodoxa IV, 13. PG 94, 1153.
30. PL 38, 1247—1248.
31. Adv. haer. III. 24,1. PG 7, 966.
32. De virginibus velandis 2. PL 2, 939.
33. Epist. 40,5. PL 4, 345.
34. Epist. 10,24. PL 3, 815.
35. Dogmenhistorische Anmerkungen zum Begriff „Partikular kirche", 549—550.
36. Dogmatikai konstitúció az Egyházról, 13. 26.; Határozat az Egyház missziós tevékenységéről, 15—22.; Határozat a püspökök lelkipásztori hivatásáról, 6.; Határozat a keleti katolikus egyházakról, 2—5.; Határozat az ökumenizmusról, 14.
37. Ökumenismus auf lokaler Ebene in: Informationsdienst des Sekretariats für die Einheit der Christen, nr. 20. 1973/2. 4—8.
38. Konstitúció a szent liturgiáról, 42.
39. VI. Pál beszéde 1976. aug. 11-én; a család is egyház.
40. Primat, 28. id. W. Beinert: Dogmenhistorische Anmerkungen zur „Partikularkirche", 571.

41. Határozat a szerzetesi élet korszerű megújításáról, 2.
42. Remete Szent Antal Mt 19,16—29 hatása alatt lett szerzetes.
43. vö. Vanyó László: Az ókeresztény Egyház és irodalma, Bp. Szt. István Társ. 561—563.
44. B. Steidle, Die Regel St. Benedikts, Beuroner Kunstverlag, 1952. 8.
45. L. T. Lefort: Oeuvres de S. Pachôme et de ses disciples, Louvain, 1956. 38—40. id.: M. Sheridan: Monasticism: Flight from or Challenge to the World in: The American Benedictine Review 1970/3. 297.
46. Pbow kolostora közel volt egy híres karavánúthoz.
47. Fidelis Ruppert; Das pachomianische Mönchtum und die Anfänge klösterlichen Gehorsams, Vier-Türme-Verlag Münsterschwarzach, 1971. 60—84.; Pius Tamburrino; Koinónia. Die Beziehung „Monasterium" — „Kirche" im frühen pachomischen Mönchtum in: Erbe und Auftrag 1967/1. 5—21.
48. Liber Orsiesii in: H. Bacht: Das Vermächtnis des Ursprungs, Echter Vlg. 1972. 174.
49. Uo.: 134—136.
50. Uo.: 186.
51. Uo.: 174.
52. Uo.: 152.
53. Regulae fusius tractatae, 24. PG 31.
54. In Ps. 132,6. PL 37,1752.
55. De coenobiorum Institutis, Praef. PL 49, 55.
56. Collationes 24,24 PL 49, 1318.
57. M. Sheridan: Towards a Contemporary Self-definition of Monasticism in: The American Benedictine Review (röv.: ABR) 1968/4. 452—482; Rembert Weakland: Community: The Monastic Tradition in: ABR 1975/3. 233—250.; Sister Augusta Marie: Koinonia: Its Biblical Meaning and Use in Monastic Life in: ABR 1967/2. 189—212.
58. A Biblia, Bp. Szt. István Társ. 1973.

HIRKA ANTAL: AZ EGYHÁZ IMÁDSÁGA, A ZSOLOZSMA — A BENCÉS KÖZÖSSÉG ÉLETÉBEN

1. Sacrosanctum Concilium — Liturgikus Konstitúció: LK 83.
2. Institutio Generalis Liturgiae Horarum — Általános Rendelkezések a Zsolozsmához — IG 4.
3. Zsid 7,25
4. ApCsel 2,42
5. ApCsel 1,41 4,12 4,24 4,32 12,5 12,12
6. Lk 18,1
7. Szt Benedek Regulája — Reg 16—17. fej.
8. Vö. Aniane-i Szt Benedek: Concordia Regularum 23—26.
9. Reg 16—17.
10. Reg 8—11.
11. Reg Prologus 111
12. A Bencés Rend Magyar Kongregációjának megújított Satutumai St. 3,6
13. Reg 7,22, 43, 44, 47, 50, 52, 38,67 (nem minden esetben azonos a liturgiával)
14. Vö. Reg 43,2.11; 24,4; 44,1
15. Thesaurus Liturgiae Horarum Monasticae — A szerzetesi zsolozsma direktóriuma — Thesaurus 21.
16. IG 13.; LK 5.
17. Legem credendi lex statuat supplicandi
18. IG 24.
19. IG 1.
20. Reg 1,3
21. Reg 58,17
22. Reg 47,3
23. Reg 43.
24. Reg 67.
25. Reg 50,7
26. Reg 67,3
27. Reg 24,4
28. Reg 44,1
29. Reg 27,8

30. Reg 44.
31. Reg 63.
32. Reg 60—62.
33. Reg 19,13
34. Mt 18,19 ApCsel 1,14 2,46; Róm 15,1—7
35. IG 202
36. Róm 8,26—27
37. Reg 42,1
38. A. de Vogüé: La Règle de Saint Benoît. Commentaire doctrinal et spirituel, pp. 206—221.
39. IG 268
40. IG 270
41. Regula, Taizé 2.
42. vö. LK 24,32
43. Thesaurus 9.
44. LK 18,1; Róm 12,12; Kol 4,2; 1Tessz 5,17
45. Reg 52,3—4
46. Mt 18,20
47. Jn 2,4 7,30 13,1
48. Reg 43,3
49. Mt 6,6; LK 12
50. Reg 20,4
51. Reg 52,—3—4
52. Reg 18,64
53. vö. Philippe Reuillard OSB: Temps et rythmes de la prière dans le monachisme ancien — La Maison-Dieu 64. pp 31—52.
54. Thesaurus 10.
55. Hippolytus: Traditio Apostolica 41. fejezet
56. Mt 28,20
57. IG 13
58. Antiochiai Szt. Ignác: A Szmirnaiakhoz 8,1
59. Sacrosanctum Concilium; Lumen Gentium; Presbyterorum Ordinis
60. Stat. 3,5
61. Reg 35,27 és 38,6
62. Thesaurus 4.
63. Vö. 2 Kor 3,18
64. Ef 1,11—12

65. Reg 16,15
66. Reg 19,6
67. Reg 13,15
68. Odo Casel
69. Ef 4,12
70. Cezáreai Euzébiusz: Demonstratio Evangelica I. 8.
71. Ad Gentes 40. IG 17.
72. LK 12.
73. A. Louf: Bennünk a Lélek imádkozik (136.)

CZIRÁKI LÁSZLÓ: A BENCÉSEK AZ EMBERISÉG ÉS AZ EGYHÁZ SZOLGÁLATÁBAN

Dr. Csóka Lajos: Szent Benedek fiainak világtörténete; I—II. Ecclesia, Budapest, 1969; Kardinal Newman: Der Heilige Benedikt, seine Mission und seine Schulen, Mainz, 1926.; Cuthbert Butler: Monachisme bénédictin, Paris, Du Gigord, 1952; Szalay Jeromos dr.: Szent Benedek élete és műve, Szent István T. 1932.; Arend Th. Van Leeuwen: Christentum in der Weltgeschichte, (Das Heil und die Sekularisation) Kreuz-Verlag, Stuttgart, 1966.; Daniel-Rops: L'Église des temps barbares, 1950, Paris, Fayard; L'Église des croisades, 1963; L'Église des Révolutions, 1960; Une ère de la Réforme catholique, 1955, Paris, Fayard; Pierre Gaxotte: Histoire des Français I—II. Flammarion Paris, 1951.; I. Schuster: Saint Benoît et son temps, Laffont, Paris, 1950; Duby-Mandrou: A francia civilizáció ezer éve, Gondolat, 1975. Maurice Villain: Introduction à l'oecumenisme. Castermann, Paris, 1964. A győri Bencés Főgimnázium Értesítője 1908—9, 1928—29, 1929—30; Lexikon der Paedagogik, Herder, I—IV. 1952. Pálfy József; Franciaország, 1978. és Doromby Endre: Spanyolország, Panoráma-könyvek, 1976. Lexikon für Theologie und Kirche, Herder, Freiburg 1967. Laurentia McLachlan: Freiheit jenseits des Gitters, St. Benno-Verlag GMBH Leipzig 1956. Bulletin critique du Livre Français, 59, Août-Sept.

MÁRTONFFY MARCELL: A BENCÉS KONFÖDERÁCIÓ ÉLETE

1. *A szerzetesség küldetése az egyházban*
Szent Benedek Regulája, ford. Söveges Dávid, Pannonhalma 1948.
A Bencés Rend Magyar Kongregációjának megújított statumai, Pannonhalma, 1972. (kéziratban)
A II. vatikáni zsinat határozata a szerzetesélet korszerű megújításáról (Perfectae caritatis). A II. vatikáni zsinat tanítása, Szent István Társulat, Budapest 1975. 262—270.1.
Odo Casel: A Szerzetes szentelése (kéziratos fordítás), Pannonhalma 1943. A szöveg eredetije in: Jahrbuch für Liturgiewissenschaft V, 1925. Maria-Laach.
Pierre-Yves Emery: Solitude et communion, in: Collectanea cisterciensia, 1978/1. 3—34.1.
Julius F. Tschudy — Frumentius Renner: Der heilige Benedikt und das benediktinische Mönchtum, St. Ottilien 1979.
Odilo Lechner: Benedikt — Ursprung und Gegenwart eines Segens, in: Georg Braulik, Hrsg.: Herausforderung der Mönche, Wien 1979. 27—40.1.

2. *A Bencés Konföderáció kialakulása*
A legátfogóbb ismertetést Raphael Molitor apát jogtörténeti munkája nyújtja: Aus der Rechtsgeschichte benediktinischer Verbände, 1—3. Band, Münster 1933. Jelen áttekintés ezt veszi alapul.
Csóka J. Lajos: Szent Benedek fiainak világtörténete (különös tekintettel Magyarországra) I—II. Budapest, 1969. David Knowles: Il monachesimo christiano, Milano 1969.

3. *A bencés jelen*
Knowles: Il monachesimo...
Thomas Merton: Senki sem sziget, VIII. fej. (kéziratban)
Hans Küng: Die charismatische Struktur der Kirche, Concilium, April 1965, 282—290.1.
A kongregáció munkaköreiről a legrészletesebb tájékoztatás a Bencés Atlaszban található: Atlas OSB. Benedictinorum

per orben praesentia, I. Index monasteriorum, Romae 1973. Statisztikai adatok: Annuario Pontificio per l'anno 1980. Città del Vaticano 1980.

KAZINCZY FERENC: UTAZÁSIM. PANNONHALMA, 1831

Rövidített változata az 1831-ben keletkezett műnek, Bajza József és Schedel (Toldy) Ferenc 1839-es szövegközlése alapján. Guzmics Izidorral (1759—1831) Kazinczy már előzően is kapcsolatban állott (Levelezésüket Gulyás Elek adta ki: Esztergom, 1860), Pázmándi Horvát Endre (1778—1839) ezidőben pázmándi lelkész szintén ismert volt előtte, különösen a *Zirc emlékezete* (1814) című epikus költeményének megjelenése óta.

CSÓKA J. LAJOS: GUZMICS IZIDOR, A KERESZTÉNY EGYSÉG APOSTOLA

Szövegközlésünk a „Szent Benedek lelkisége" („Szolgálat" különszáma, én. (1980.) című kiadványán alapszik.

GUZMICS IZIDOR: A KERESZTÉNYEKNEK VALLÁSBÉLI EGYESÜLÉSEKRŐL... IX. LEVÉL

A mű pontos címe és megjelenési éve: A kereszténveknek vallásbeli egyesülésekről írt levelek az evangéliumi keresztény tolerantciának védelmezőjéhez. Pesten, Petrózai Trattner Ján. Tamás betűjeivel, és költségével. 1822. (68—76.)

SOMORJAI ÁDÁM: A MAGYAR BENCÉSEK MÚLTJA ÉS JELENE

A bevezető idézetet lásd Ph. Schmitz OSB, L'ordre de S. Benoit I—VII. Maredsous, 1942—1956. német fordításában: Geschichte des Benediktinerordens, Einsiedeln 1947. I. 226. — Dolgozatomhoz felhasználtam Michaela Puzicha OSB írását: Die geschichtliche Entwicklung des Benediktinerordens im deutschen Sprachgebiet, Herausforderung der Mönche. Benediktinische Spiritualität heute. Szerk. G. Braulik OSB, Wien-Freiburg-Basel 1979. 197—210. — Sankt Galleni Brunora lásd Győrffy György, István király, Budapest 1977. 68. sk. — Szent Adalbertre és a Zobor-hegyi remetékre: Historia Kościoła w Polsce, Szerk. Bł. Kumor és Zdz. Obertyński, Poznań-Warszawa 1974. I/1, 24—28. Irodalom: p. 15. — A cisztercita apátságok hazai elterjedéséhez: Mezey László, Deákság és Európa. Irodalmi műveltségünk alapvetésének vázlata, Budapest 1979. 127. valamint Hervay Ferenc kritikai észrevételei, amelyekért ezúton is köszönetet mondok. — Legújabb történeti irodalmunk is behatóan foglalkozik bencés vonatkozásokkal, Győrffy és Mezey idézett kötetei mellett ld. Mályusz Elemér, Egyházi társadalom a középkori Magyarországon, Budapest 1971. különösen 221—249. oldalakon. — Felhasználtam Söveges Dávid OSB kéziratos főiskolai rendtörténet jegyzeteit, valamint Sólymos Szilveszter OSB doktori disszertációját: Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát (1865—1886) egyénisége, szerzetesi és lelkipásztori működése. Budapest, R. K. Hittudományi Akadémia, 1959. — Sãuo Paulora: Hets Aurélián, Magyar bencések a misszióban, Szolgálat 45 (1980. húsvét) 42—50. — Szent Benedek Leányainak életére: Széll Margit, Ida néni és a többiek, Új Ember 1980. jún. 15. — Az egyetemes rendtörténetre a legújabb jó összefoglalás, melynek eredményeit felhasználtam: D. Knowles OSB; Christian Monasticism, London 1969. — A magyar rendtörténet egész egyháztörténetírásunkban az egyik legjobban feldolgozott terület, sok pozitív anyagot találhatunk az említett nagy rendtörténet köteteiben: Erdélyi L — Sörös P, A pannonhalmi Szent Benedek-rend története I—XII/B. Budapest 1902—1916. Jó áttekintést

nyújt Csóka J. Lajos OSB, Szent Benedek fiainak világtörténete, különös tekintettel Magyarországra, Budapest 1970. I—II. Ennek magyar anyaga önálló kötetben német fordításban is megjelent: Csóka, J. Lajos, Geschichte des benediktinischen Mönchtums in Ungarn. Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens, 24. Ergänzungsband. EOS Verlag, Erzabtei St. Ottilien 1980.

Mellékletek

Az áttekintés kedvéért mellékeljük

1. A középkori monostorok jegyzékét;
2. Szalagdiagramokat a monostorok és székházak fennállási idejének ábrázolására;
3. Két térképet a monostorok és székházak térbeli eloszlásának ábrázolására.

A monostorok jegyzéke Hervay Ferenc adatgyűjtése és kéziratos kritikai monostorjegyzéke alapján készült, melynek átengedéséért és ily módon való közléséért ezúton is köszönetet mondunk. A bizonyító anyag közlésére kötetünkben nincs lehetőség, a közölt jegyzék a kutatások eredményeit ismerteti csupán.

A szalagdiagramokat és a térképeket a jegyzék alapján Czakó Dániel OSB rajzolta meg.

A középkori monostorok jegyzéke

Megjegyzések

A helynevek után zárójelben áll a történelmi vármegye, ahol a monostor volt. Ha ma nincs Magyarország területén a hely, akkor a megye után a mai ország jele található: A, Cs, R, YU.

Az évszámot megelőző gondolatjel arra utal, hogy az évszám csak az egykorú forrásokban való első előfordulást jelenti, s az évszámot követő gondolatjel pedig az utolsó előfordulást jelzi.

A zárójelbe tett évszámok hozzávetőleges vagy feltételezhető időt jelölnek.

A kronológiában nem az egyházjogi fennállást, hanem a szerzetes közösség létét tekintettük irányadónak, így ahol a szerzetesapátot is beleszámítva nem volt legalább három szerzetes, nem tekinthettük monostornak.

Az évszám utáni *-jel arra figyelmeztet, hogy a bencések előtt (első évszám) vagy után (utolsó évszám) más rend szerzetesei lakták a monostort.

A) Magyarországi szentbenedekrendi monostorok

Ebbe a csoportba soroljuk azokat a monostorokat, amelyeket egykorú források legalább egyszer mint bencés monostort nevezneknek meg.

1.	Almád (Veszprém)	1117—1528/45
2.	Almás (Bihar; R)	—1238*
3.	Babócsa (Somogy)	—1348—1508—
4.	Bakonybél (Veszprém)	(1018)—1534
5.	Báta (Tolna)	(1093)—1539
6.	Béla (Körös; YU)	—1332—1478—
7.	Berzétemonostor (Valkó; YU)	—1225—1465
8.	Bizere (Arad; R)	—1183—1522
9.	Bodrogmonostor (Bodrog; YU)	—1225—1497—
10.	Bulcs (Arad; R)	—1225—(1500)
11.	Csanád (Csanád; R)	1030/46—1493*
12.	Csatár (Zala)	1137—(1541)
13.	Dombó (Szerém; YU)	—1237—(1450)
14.	Dömölk (Vas)	(1230)—(1543)
15.	Ercsi (Fehér)	(1186)—1238*
16.	Földvár (Tolna)	—1199—1508—
17.	Garáb (Valkó, YU)	—1234—1478
18.	Garamszentbenedek (Bars; CS)	1075—1528/38
19.	Hahót (Zala)	—1234—(1543)
20.	Ittebő (Keve; YU)	—1204—1219
21.	Iván (Tolna)	—1326—(1526)
22.	Ják (Vas)	—1232—1532
23.	Jásd (Veszprém)	—1256—(1530/40)
24.	Kács (Borsod)	—1248—(1540)
25.	Kapornak (Zala)	—1196—(1571)
26.	Keresztur (Mura-; Zala)	—1347—1549
27.	Keresztur (Vértes-; Komárom)	—1146—1475
28.	Kolos (Nyitra; CS)	1077/95—1536/47

29. Kolozsmonostor (Kolozs; R) —1204—1556
30. Kompolt (Heves) —1280—1446—
31. Koppánymonostor (Komárom) —1222—(1535)
32. Kő (=Bánmonostor; Szerém; YU) 1141/57—1176/86
33. Kőszín (=Güssing; Vas; A) 1153—(1184)
34. Lébény (Moson) 1159/99—(1548)
35. Lekér (Bars; CS) —1256—1508
36. Ludány (Nyitra; CS) (1200)—1485
37. Madocsa (Tolna) —1145—1515
38. Mágocs (Tolna) —1251—1542
39. Mogyoród (Pest) 1074—1481
40. Nagyolasz (Szerém; YU) (1162)—1366—
41. Pannonhalma (Győr) 996—1586
42. Pécsvárad (Baranya) (1030)—1543
43. Rudina (Pozsega; YU) —1279—1504
44. Sár (Heves) (1042)—1261—1426—
45. Somogyvár (Somogy) 1091—1543
46. Stóla (Szepes; CS) 1314—1508
47. Szék (=Cikádor; Tolna) *(1440)—1526
48. Szekszárd (Tolna) 1061—(1532)
49. Szentdemeter (Szerém; YU) *—1344—
50. Szentgergely (Szerém; YU) —1206—1469
51. Szentjakab (Zselic-; Somogy) 1061—(1542)
52. Szentjobb (Bihar; R) 1177/96—1499
53. Szentlászló (Baranya) —1327—1503—
54. Szenttrinitás (Baranya) 1183—(1543)
55. Széplak (Abaúj; CS) 1143—1537
56. Szerencs (Zemplén) —1247—1556
57. Szkalka (Trencsén; CS) —1192—1508—
58. Tapolca (Borsod) —1219—1532
59. Tata (Komárom) —(1090)—1543
60. Telki (Pilis) —1198—(1541)
61. Tihany (Veszprém) 1055—1534
62. Tomajmonostor (Heves) —1333—1335—
63. Visegrád (Pilis) *(1221)—1493*
64. Zalavár (Zala) 1019—(1543)
65. Zebegény (Baranya) 1251/71—1449—
66. Zobor (Nyitra; CS) (1010)—1468/71

B) **Apátos monostorok,**
amelyeknek rendi hovatartozásáról nincs adat

Az aláhúzott évszámok apát említését jelentik. Ezek nem lehettek ciszterci vagy premontrei monostorok, mert azokról pontos jegyzékek maradtak fenn. Esetleg görög monostorok lehettek közöttük, de azokat is, ha a pápai rendelkezés teljesült, a bencések vették át a 13. sz. elején.

1. Baranyamonostor (Baranya; YU) —1227—1280—
2. Bozók (Hont; CS) 1124/31—1179/81
3. Csolt (Békés) 1222—1335
4. Dorozsma (Csongrád) —1237—
5. Egyedmonostora (Bihar; R) —1214—1278—1438
6. Eperjes (Arad; R) —1177—1230—1241
7. Gáborjánmonostora (Bihar) —1217—1334—
8. Gerla (Békés) —1295—
9. Gétmonostora (Baranya; YU) 1262—1349—
10. Gyán (Bihar) —1221—
11. Jánosi (Gömör; CS) —1427—1431—
12. Kána (Pilis) —1236—(1438)
13. Kanizsamonostor (Csanád; YU) —1237—
14. Kürü (Heves) —1219—1235—(1241)
15. Martonos (Bodrog; YU) —1237—
16. Meszes (Közép-Szolnok; R) 1096/1106—1281—1400
17. Ohat (Szabolcs) —1220—(1241)
18. Okrimindszent (Baranya) —1183—1337—
19. Pankota (Zaránd; R) —1217—1252—
20. Pásztó (Heves) —1138—1190
21. Pétermonostora (Csongrád) —1219—1258
22. Poroszló (Heves) —1219—1292—
23. Szeged, Szent Miklós (Csongrád) —1225—
24. Szentgergely (Bács; YU) —1192—1230—
25. Szentimre (Bihar; R) —1220—(1241)

26. Szentjános (Bihar: R) —1215—1238—1518—
27. Szőreg (Csanád) 1192—1238—1247—
28. Tereske (Nógrád) —1219—1467—
29. Zámmonostora (Szabolcs) —1220—(1241)

C) Rend, apát és szerzetesek nélkül említett 12—14. századi monostorok

Jó részükben valószínű, hogy sohasem volt szerzetes közösség, konvent, hanem csak analogice nevezték monostornak: jelentősebb, kőből, téglából épült templomát.

1. Adorján (Bodrog; YU)
2. Ajtonymonostora (Csanád; R)
3. Ákosmonostora (Közép-Szolnok; R)
4. Ákosmonostora (Pest)
5. Bátmonostora (Bodrog)
6. Bátormonostora (Bihar; R)
7. Beszterec (Szabolcs)
8. Boldva (Borsod)
9. Büdmonostora (Szabolcs)
10. Cégénymonostora (Szatmár; R)
11. Csaholymonostora (Szatmár)
12. Császlómonostora (Szatmár; R)
13. Debrő (Heves)
14. Ellésmonostora (Csongrád)
15. Galádmonostora (Temes; YU) 15. sz.
16. Gyerőmonostor (Bihar; R)
17. Gyulamonostora (Zaránd)
18. Hodosmonostor (Arad; R)
19. Kaplyonmonostora (Szatmár; R)
20. Kemecsemonostora (Csanád; R)
21. Kenézmonostora (Csanád; R)
22. Kőrösmonostor (Baranya)
23. Majád (Sopron; A)
24. Pálmonostora (Csongrád)
25. Pétermonostora (Heves)

26. Pordánymonostora (Csanád; R)
27. Prügymonostora (Szabolcs)
28. Sárvármonostor (Szatmár)
29. Százd (Borsod) (1067)—1241
30. Szermonostora (= Pusztaszer; Csongrád)
31. Szerepmonostora (Békés)
32. Szólátmonostora (Bihar)
33. Szolnok (Bács; YU)
34. Tárnokmonostor (Bodrog; YU)
35. Tétmonostora (Külső-Szolnok)
36. Torda (Békés)
37. Tömpösmonostora (Csanád)
38. Ugramonostora (Bihar)
39. Vidmonostora (Szabolcs) 15. sz.
40. Zenta (Bodrog; YU)

D) **Tévedések**

Állítólagos monostorok, amelyek biztosan más rendé voltak vagy tévedésből kerültek a bencés monostorok közé.

1. Aracsa (Torontál; YU) — a ferencesek előtt nem volt monostor
2. Dabolcz — helyes olvasata: Kompolt
3. Péteri — helyesen: Pétermonostora (valamelyik a kettő közül)
4. Oroszlános — görög szerzeteseké volt

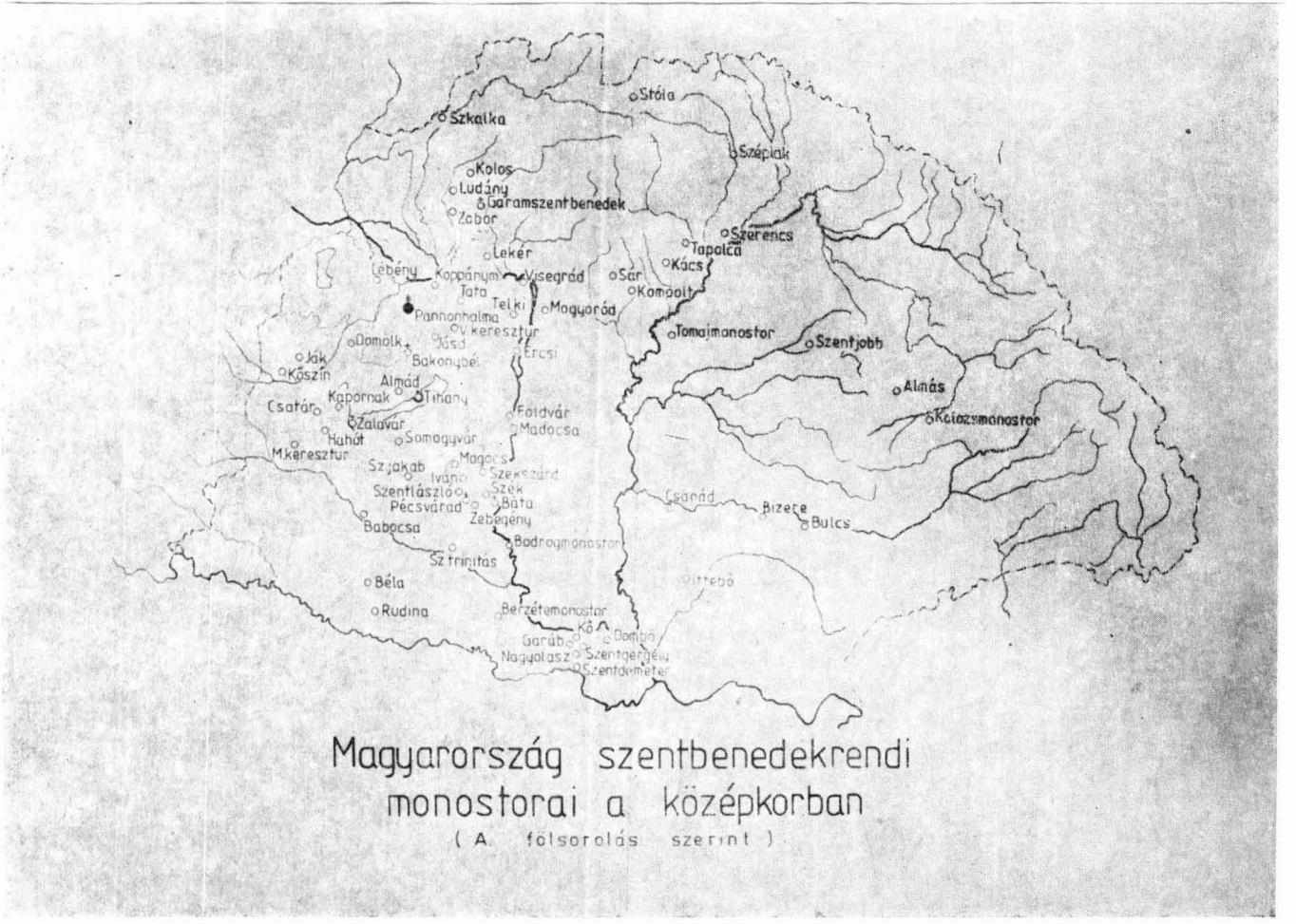

Magyarország szentbenedekrendi monostorai a középkorban

(A fölsorolás szerint)

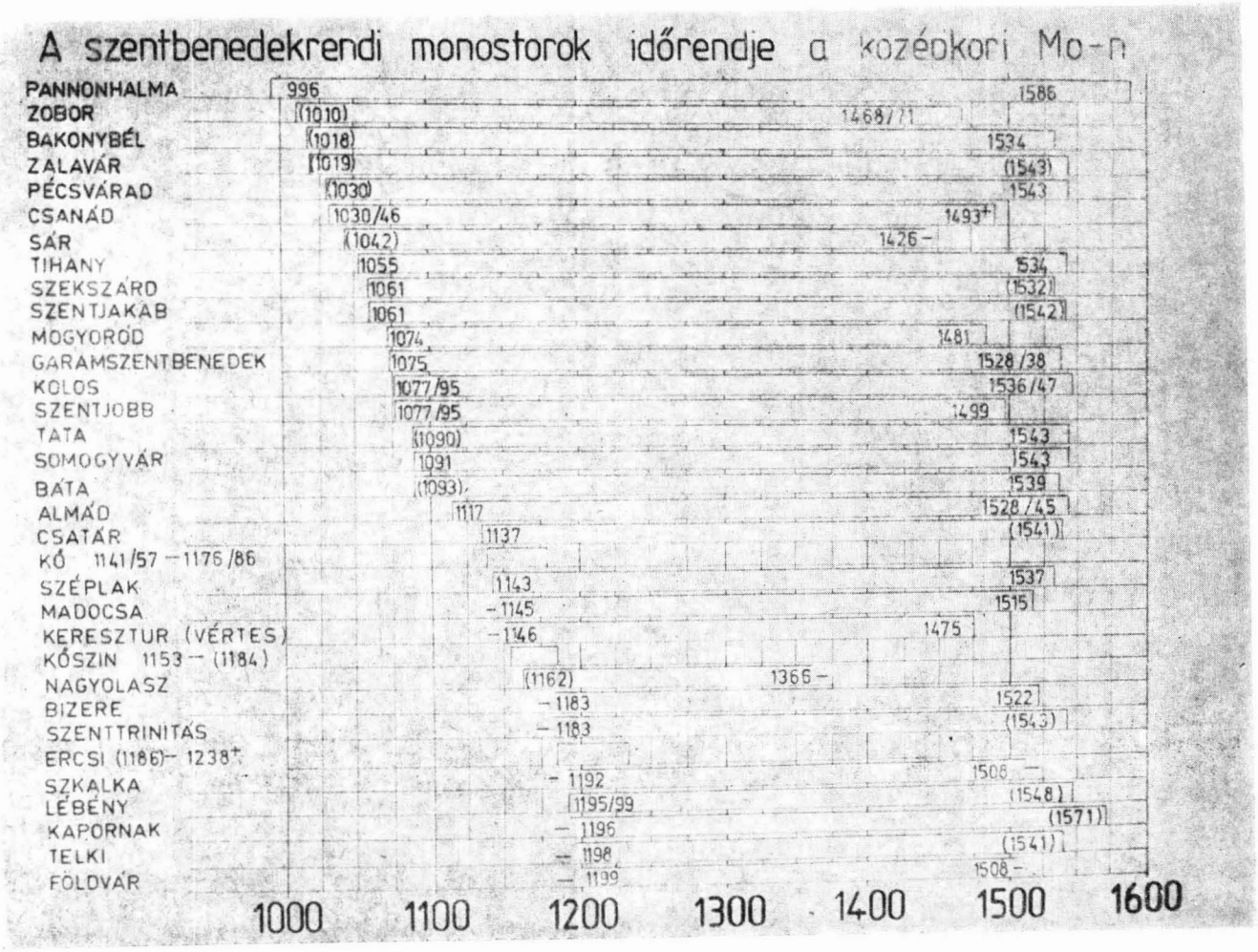
A szentbenedekrendi monostorok időrendje a középkori Mo-n
PANNONHALMA
ZOBOR
BAKONYBÉL
ZALAVÁR
PÉCSVÁRAD
CSANÁD
SÁR
TIHANY
SZEKSZÁRD
SZENTJAKAB
MOGYORÓD
GARAMSZENTBENEDEK
KOLOS
SZENTJOBB
TATA
SOMOGYVÁR
BÁTA
ALMÁD
CSATÁR
KŐ 1141/57 – 1176/86
SZÉPLAK
MADOCSA
KERESZTUR (VÉRTES)
KŐSZIN 1153 – (1184)
NAGYOLASZ
BIZERE
SZENTTRINITÁS
ERCSI (1186) – 1238+
SZKALKA
LÉBÉNY
KAPORNAK
TELKI
FÖLDVÁR
996
(1010)
(1018)
(1019)
(1030)
1030/46
(1042)
1055
1061
1061
1074
1075
1077/95
1077/95
(1090)
1091
(1093)
1117
1137
1143
– 1145
– 1146
(1162)
– 1183
– 1183
– 1192
1195/99
– 1196
– 1198
– 1199
1468/71
1586
1534
(1543)
1543
1493+
1426 –
534
(1532)
(1542)
1481
1528/38
1536/47
1499
1543
1543
1539
1528/45
(1541)
1537
1515
1475
1366 –
1522
(1543)
1508 –
(1548)
(1571)
(1541)
1508 –
1000
1100
1200
1300
1400
1500
1600

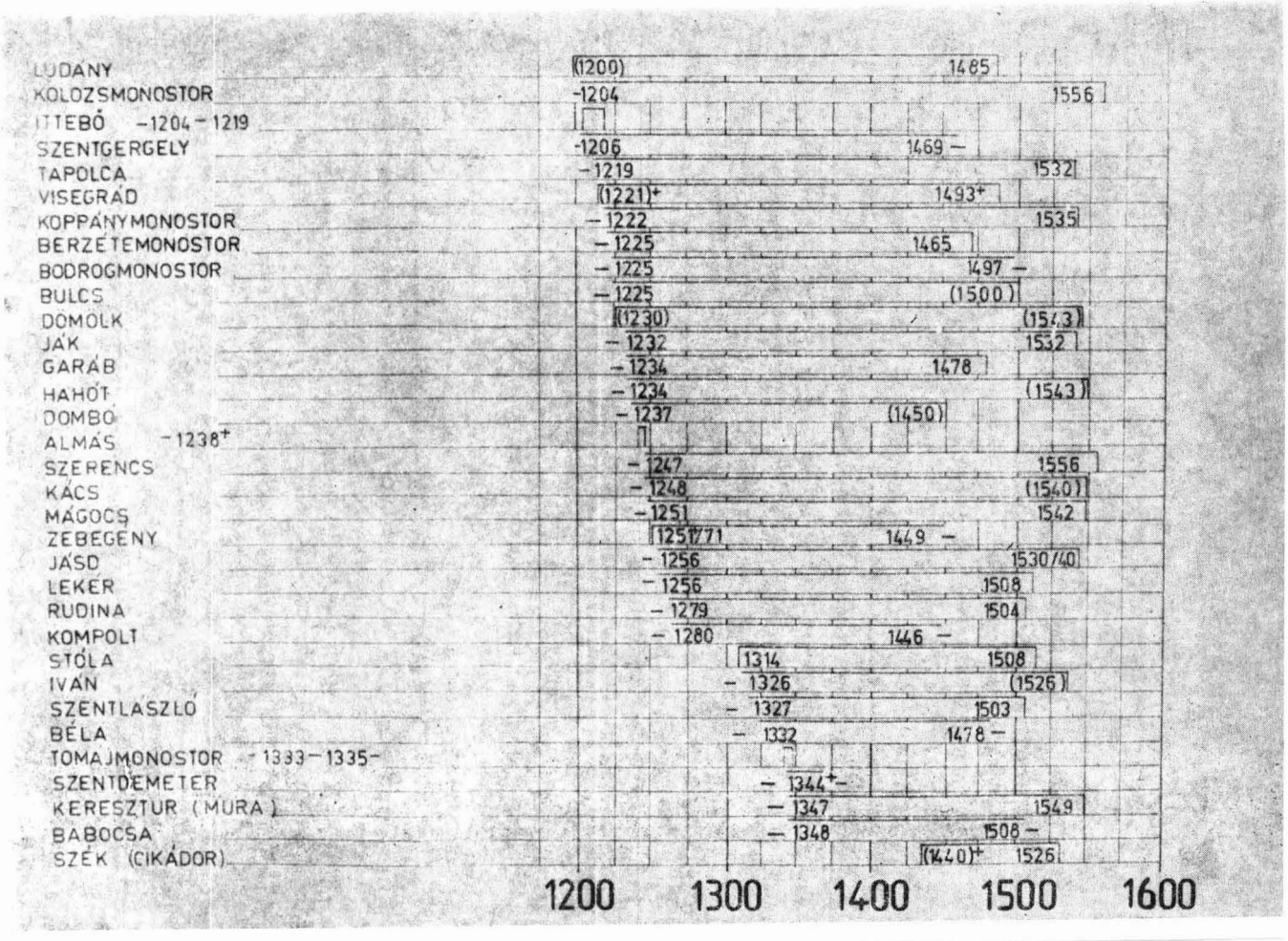
LUDANY
KOLOZSMONOSTOR
ITTEBŐ -1204 - 1219
SZENTGERGELY
TAPOLCA
VISEGRÁD
KOPPÁNYMONOSTOR
BERZÉTEMONOSTOR
BODROGMONOSTOR
BULCS
DOMOLK
JÁK
GARÁB
HAHÓT
DOMBÓ
ALMÁS -1238+
SZERENCS
KÁCS
MÁGOCS
ZEBEGÉNY
JÁSD
LEKÉR
RUDINA
KOMPOLT
STÓLA
IVÁN
SZENTLÁSZLÓ
BÉLA
TOMAJMONOSTOR -1333-1335-
SZENTDEMETER
KERESZTÚR (MURA)
BABÓCSA
SZÉK (CIKÁDOR)
(1200) 1485
-1204 1556
-1206 1469 -
-1219 1532
(1221)+ 1493+
-1222 1535
-1225 1465
-1225 1497 -
-1225 (1500)
(1230) (1543)
-1232 1532
-1234 1478
-1234 (1543)
-1237 (1450)
-1247 1556
-1248 (1540)
-1251 1542
1251/71 1449 -
-1256 1530/40
-1256 1508
-1279 1504
-1280 1446 -
1314 1508
-1326 (1526)
-1327 1503
-1332 1478 -
-1344+-
-1347 1549
-1348 1508 -
(1440)+ 1526
1200
1300
1400
1500
1600

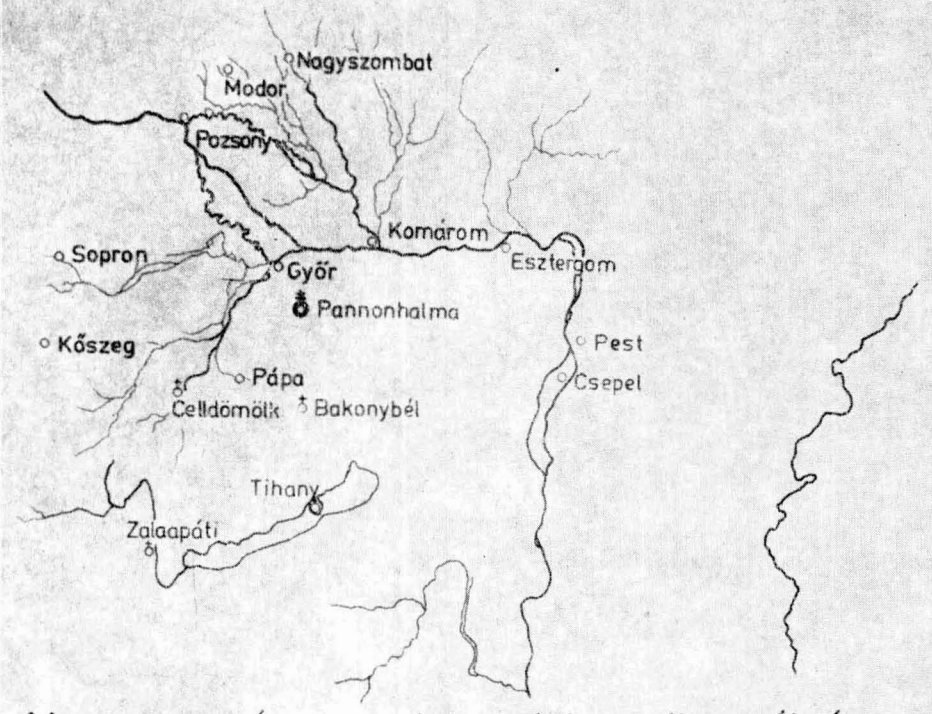

Magyarország szentbenedekrendi apátságai
és székházai az újkorban

A szentbenedekrendi apátságok és székházak az újkorban Magyarországon

Apátságok

PANNONHALMA (Gimn. 1939–1948; 1950–)
TIHANY (Altenburgé 1701–1716)
BAKONYBÉL
DÖMÖLK – CELLDÖMÖLK
ZALAAPÁTI (Göttweigé 1716–1872)

Székházak

MODOR (CS) (Isk. 1674–1777)
KOMÁROM (CS) (Gimn. 1776–86; 1812–1945)
GYŐR (Gimn. 1802–1948; 1950–)
SOPRON (Gimn. 1802–1948)
PÁPA (Isk. 1806–1948)
NAGYSZOMBAT (CS) (1807–1852)
POZSONY (CS) (Gimn. 1812–1850)
ESZTERGOM (Gimn. 1808–1948)
KŐSZEG (Gimn. 1815–1948)
BUDAPEST – JÓZSEFVÁROS (Gimn. 1923–1948)
BUDAPEST – CSEPEL (Gimn. 1945–1948)
SÃO–PAULO (BRAZILIA)
WOODSIDE (CALIFORNIA, USA) 1976-ban csatlakozott az amerikai-cassinoi kongregációhoz
NOVA SANTA ROSA (BRAZILIA, Parana)

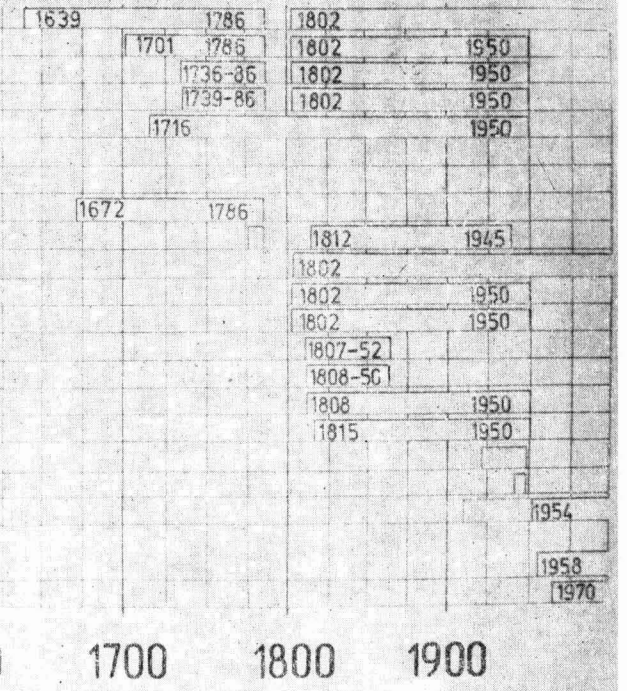

TAKÁCS IMRE: MŰVÉSZET A 14. SZÁZADI PANNONHALMÁN

1. Veresmarti Mihály a katolikussá lett protestáns prédikátor a középkori faszobrokra célozhat, amikor ezt írja a Pannonhalmát elfoglaló Szinán pasával kapcsolatban: „... az ékességek között látott alkalmas számú és nem kis költséggel épített és felfüggesztett faragott bálványképeket."
vö.: Ipolyi Arnold: Veresmarti élete és munkái, Bp. 1875. 516. l.
2. Ismerünk egy pecsétet, mely valószínűleg Czudar Lászlóé volt (kiadatlan), a legtöbb főpapi pecsét felderítése azonban a jövő kutatás feladata.
3. Dercsényi Dezső: Nagy Lajos kora, Bp. én.
4. A pannonhalmi Szent Benedek rend története, (szerk.: Sörös Pongrác) Bp. 1902—1916. II. 267. l. (a továbbiakban: PRT)
5. XXIII. János 1320 febr. 14-én kelt oklevele közöl adatokat Miklós apátról. Úgy hivatkozik rá, mint „qui pro abbate dicti monasterii se gerebat." PRT II. okm. tár, 97.
6. Az oklevél eredetije a pannonhalmi rendi levéltárban (C. 35. P.).
7. A statutum szövege megtalálható: Magnum Bullarium Romanum, II. Lugduni, 1655. 241—259. l. A hozzá fűződő, 1340-ben kiadott kommentár eredetije a pannonhalmi rendi levéltárban: C. 40. H.
8. Alapvető tanulmányában Levárdy Ferenc is elveti a kerengő és a szentély csillagboltozatainak 14. századi datálását, bár levéltári kutatásai alapján az építkezés lehetőségét mégis elfogadja és 1356—57-re helyezi. Levárdy F.: Pannonhalma építéstörténete, I—II. Műv. Tört. Ért. 1959.
9. A felirat teljes szövege: ANNO 1365 V IDUS MARTII SIGFRIDUM ABBATEMCOETUS FRATRUM TUMULTAVIT ISTUD QUI CLAUSTRUM LAUDABILITER REPA(RA)VIT.
10. A cudar szó eredeti értelmét Rómer Flóris a sírkőről írt cikkének lábjegyzete így adja meg: „suda, zuda annyi, mint castrum, vár, castellum, kis vár, várna; innen czudarus annyi, mint castellanus, várnagy (Caroli Du Fresne, Glos-

sarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis. Pirisiis, 1733. fol. Tom. II. col. 1292). A „Czudar" név ezen eredeti jelentését nálunk György (dictus Zudar) sárosi várnagy gyilkossága 's rablása czudariták mostani értelmére, kinek I. Lajos 1375-ben kegyelmet, de a közvélemény Zudar nevének becstelen értelmet adott."
Tudománytár, 1841. 63. l.

11. Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában, I. Bp. 1896. 164. 169. 185. l.
12. Pannonhalmi rendi levéltár: C. 64. TT.
13. Genthon István: Magyarország művészeti emlékei, I. Bp. 1959. 129. l.
14. A rajzot közli: Levárdy F.: MűvTört. Ért. 1959.
15. Dercsényi Dezső: im. 107. old.
16. A sírkápolna rekonstrukciójára Henszlmann Imre tett kísérletet. Henszlmann-Reisenberger: A nagyszebeni és a székesfehérvári régi templom, Bp. 1883.
17. Dercsényi D.: im. 110. l.
18. Vernei Kromberger Emil az emléket tévesen egyházfi sírkövének tartja. V. Kromberger E.: Magyar középkori síremlékek, Bp. 1939.
19. A Czudar-síremléknek Dercsényi is nagy jelentőséget tulajdonít a 14. századi művészet fejlődésében. A Nagy Lajos kori szobrászatról ezt írja: „Fejlődése méltó az Árpád-kori kőfaragás hagyományaihoz, gyors és magasra törő, a kor színvonalán áll. A szerény kassai sírkövektől a budai iskola pompásan faragott emlékein és Czudar László síremlékén át ível Kázmér és az Anjou család monumentális síremlékeiig." Dercsényi D.: im. 110. l.
20. Az állatok szimbolikáját Rómer is hasonlóképpen értelmezi: „Sírköveken a ‚megholtak majd oroszlánt, majd sárkányt taposva jőnek elő, ez a' sz. írás ismert verséből magyarázható: „Et conculcabis leonem et draconem".
21. Panofsky a feltámadt és megdicsőült ember képét látja a sírkövekre faragva. E. Panofsky: Tomb Sculpture, London, 1964.

KORZENSZKY RICHÁRD: AZ ISKOLA SZOLGÁLATA „AZ ÚR SZOLGÁLATÁNAK ISKOLÁJÁBAN"

1. Karácsonyi János: Szent Gellért csanádi püspök és vértanú élete. Bp. 1925. 60—62.
2. Regula, Előszó 113.
3. A Bencés Rend Magyar Kongregációjának megújított Statutumai. Pannonhalma, 1972. 3,25.
4. Stat. 3,26.
5. Sermo Sancti Bernardi Abbatis in festo sanctorum apostolorum Petri et Pauli, Breviarium Maurinum, Pars Aest. Bp. 1914. 547.
6. Joachim Angerer: Benedikt und die Benediktiner. Ottobeuren, 1980. 8.
7. Lásd: Daniel Rees: Consider Your Call. London, 1978. 302.
8. Reg. C. 58,16.
9. Reg. C. 31,17; 36,3; 42,27 stb.
10. Reg. 2,59; 72,14.
11. Reg. 53.
12. Stat. 3,34.
13. ApCsel 3,6.
14. Reg. 34,13.
15. Vö. Basilius Senger: St. Benedikt. Beuron, 1978. 38—39.

SZENNAY ANDRÁS: VÁNDORÚTON A TELJESSÉG FELÉ

E. Heufelder: „Weite des Herzens", Regensburg 1979. — J. B. Metz: Zeit der Orden?, Wien 1977. — Zeugnis gelebter Hoffnung, in: G. Braulik: Herausforderung der Mönche, Wien 1979. 131—153. — W. Godel: Der Geist der Freiheit vor uns, in: Eins in Christus. Niederaltaich 1978, 69—76. — B. Kard. Hume: Searching for God. London 1978.

RÉSUMÉ

Le présent recueil d'études a été établi sous la direction d'András SZENNAY OSB, Archiabbé de Pannonhalma, avec le concours de ses confrères pour le XVe centenaire de la naissance de saint Benoît.

Le titre donné au recueil „*Grand éducateur des peuples...*" est un vers tiré de l'*Hymne à saint Benoît*, contenu dans la *Liturgia Horarum*, livre d'Heures de l'Abbaye de Pannonhalma. Le choix de ce titre indique clairement l'intention des rédacteurs de ce volume qui estiment que pour célébrer avec fruit ce XVe centenaire, le plus opportun est de nous laisser renouveler par l'esprit vivifiant de l'enseignement de saint Benoît.

L'ouvrage qui se compose de trois parties bien distinctes, s'ouvre sur la Note liminaire d'András SZENNAY OSB, Archiabbé de Pannonhalma. En guise de préambule, on pourra lire la Lettre apostolique de Jean-Paul II, écrite à l'occasion du XVe centenaire de la naissance de saint Benoît (11 juillet 1980).

La Ière partie de l'ouvrage présente saint Benoît „par lui-même", c'est-à-dire par le biais de son chef-d'oeuvre, la *Regula* publiée aussi bien en version latine qu'en version hongroise. Le texte latin a été établi d'après Basilius STEIDLE (Beuron, 1963). La traduction hongroise a été refondue par David SÖVEGES OSB au prix de longues années de labour. En guise d'introduction à *La Régle*, le traducteur fait connaître dans une notice solidement documentée les sources dont saint Benoît s'est inspiré pour la rédiger, ainsi que sa transmission à la postérité.

Après la *Regula*, on aborde la IIe partie du volume, de loin la plus longue, qui fait l'approche de la personne et de l'oeuvre de saint Benoît sous de multiples aspects.

En guise d'entrée en matières, ledit *Hymne à saint Benoît* ouvre cette IIe partie du recueil. Puis suivent deux oeuvres bien connues de la littérature religieuse du Moyen Age, toutes deux traduites pour la première fois en hongrois. L'une est la *Vita Benedicti*, rédigée presqu'un demi-siècle après la mort de saint Benoît, en 593—94 par saint Grégoire le Grand et constituant le Livre II de ses *Dialogues*. La traduction hongroise de la *Vita*, due à l'origine, à Tamás RADOS OSB, a été remaniée par Flóris SZABÓ OSB et Szilveszter SOLYMOS OSB. Le récit de vie est précédé d'une introduction où Szilveszter SOLYMOS OSB analyse cette oeuvre précoce de l'hagiographie médiévale naissante.

L'autre oeuvre de la littérature religieuse du Moyen Age, oeuvre que le lecteur pourra également lire pour la première fois en traduction hongroise, date de la 2e moitié du XIIe siècle et a pour titre *Scala claustralium*. L'auteur de l'opuscule, Guiges (Guigo) II, mort vers 1189, fut prieur de la Grande Chartreuse, branche latérale de l'ordre de saint Benoît, témoignage de la vitalité de ce vieux tronc. Son opuscule constitue une initiation authentique à la vie contemplative des communautés de l'époque, vie qui ne cessait de tirer sa sève de la spiritualité bénédictine. La traduction de la *Scala* est précédée d'une notice d'introduction où le traducteur, Flóris SZABÓ OSB, facilite par ses explications la compréhension de cet écrit spirituel.

Puis on voit les auteurs contemporains — au nombre de cinq, tous de l'archiabbaye de Pannonhalma — prendre la relève. Pour deux d'entre eux, c'est toujours la spiritualité monastique selon saint Benoît qui demeure au centre d'intérêt. Des deux études, l'une intitulée *Le Style de vie bénédictin* est due à Asztrik VÁRSZEGI OSB et l'autre, parue sous le titre *La Prière de l'Eglise, l'office dans la vie de la communauté bénédictine*, a pour auteur Antal HIRKA OSB. Les trois autres auteurs traitent leur thème chacun à son tour sous un aspect différent.

L'étude d'Elemér SULYOK OSB sur *La Communauté monastique comme Eglise locale* offre un intérêt nettement ecclésiologique. L'auteur y cherche à définir la vocation, la raison d'être de la communauté monastique au sein de la totalité de l'Eglise depuis les débuts jusqu'à Vatican II. Sous le titre *Les Bénédictins au service de l'humanité et de l'Eglise*, László CZIRÁKI OSB s'attache à

établir le bilan de tout ce que l'Europe doit aux Bénédictins dans les domaines de la civilisation, de la culture et des arts. Enfin, l'étude de Marcell MÁRTONFFY OSB sur *La Vie de la Confédération bénédictine* est un recensement avec indication des chiffres statistiques de la grande famille bénédictine, présente dans 61 pays des cinq continents. Le recensement, effectué sur des bases aussi larges que possible, tient compte de toutes les nouvelles branches sorties du vieux tronc commun, pour l'essentiel, dans des visées réformatrices, au cours des siècles.

Avec la IIIe partie de l'ouvrage nous arrivons sur la terre de Hongrie dont le peuple, établi sur son sol depuis mille ans, doit sa foi ainsi que sa civilisation chrétiennes entièrement aux missionnaires bénédictins. Les activités déployées en Hongrie par l'ordre de saint Benoît font l'objet de l'étude d'Adam SOMORJAI OSB sur *Le Passé et le présent des Bénédictins de Hongrie*, étude complétée par deux cartes géographiques en fin de volume.

Tel ou tel chapitre de ce passé évoqué dans la grande étude de synthèse précitée fournit l'objet des trois autres études de caractère monographique.

Sous le titre *Isidor Guzmics, apôtre de l'unité chrétienne*, Lajos CSÓKA OSB retrace le portrait de ce grand abbé bénédictin (1786—1839), homme de lettres, apôtre d'un zèle inlassable de l'oecuménisme. Cet article, paru antérieurement en 1980 dans le numéro spécial de la revue SZOLGÁLAT, est suivi d'un extrait tiré d'un opuscule de l'Abbé GUZMICS *Sur l'union des confessions chrétiennes* (Pest, 1822). Ce document précurseur dès le début du XIXe siècle de Vatican II, est complété par un fragment du Journal de voyage de Ferenc KAZINCZY (1759—1831), écrivain réputé dans l'histoire de la littérature hongroise comme promoteur du grand renouveau de celle-ci au tournant du XIXe siècle. KAZINCZY y décrit son voyage à Pannonhalma où il se rendit pour visiter son grand ami, l'Abbé GUZMICS.

Le monument funéraire d'un abbé de Pannonhalma de la 2e moitié du XIVe siècle fournit le sujet de l'article intitulé *Beaux-arts à Pannonhalma au XIVe siècle* par Imre TAKÁCS.

Le Service rendu par l'école „à l'école du service de Dieu" est le titre de l'article où Richard KORZENSZKY OSB, Proviseur du Lycée de Pannonhalma, expose les idéaux auxquels une école catholi-

que doit répondre pour donner une éducation chrétienne aux éléves qui lui sont confiés.

Un écrit d'András SZENNAY OSB, Archiabbé de Pannonhalma, termine l'ouvrage sous le titre *En route vers l'accomplissement.* L'auteur y souligne que la célébration du XVe centenaire de la naissance de saint Benoît, pour avoir réellement un sens, doit être une occasion de la prise de conscience du monachisme bénédictin en ce qui concerne sa mission à remplir dans le monde présent. Il conclut ses réflexions en ces termes: „Saint Benoît, Patriarche des moines d'Occident, Patron de l'Europe, nous indique même de nos jours le chemin à suivre: un chemin qui est à parcourir dans l'espérance ferme, nourrie par la foi et vécue dans les actes de la charité. Un chemin qui conduit vers l'accomplissement final, vers le futur absolu, vers la patrie céleste. Puissions-nous nous engager sur ce chemin et l'y suivre pour pouvoir être avec lui habitants des demeures éternelles."

En annexe au volume, un chapitre à part est consacré aux références bibliographiques des sources consultées par les auteurs, offrant une documentation solide au lecteur intéressé.

Traduit du hongrois par MARGIT NÉMETH

INHALT

Die Festschrift der ungarischen Benediktiner hält der verehrte Leser in seinen Händen, die Erzabt Dr. Andreas Szennay mit Unterstützung seiner Ordensbrüder hiemit veröffentlicht. Diese Festschrift wurde anläßlich der 1500. Wiederkehr der Geburt des heiligen Benedikt zusammengestellt, und als Titel wurde ein Vers des Hymnus „Inter aeternas" aus der Liturgia Horarum gewählt: „Du wurdest der große Erzieher der Völker..."

Schon der Sinn des Titels deutet an, daß in diesem Falle von keiner gewöhnlichen Festschrift die Rede ist, sondern von einer Sammlung von Artikeln, Übersetzungen und Betrachtungen. Hier wird das Überdenken jenes fast 1500jährigen Weges geboten, den der Orden in der europäischen Geschichte zurückgelegt hat.

Nach den einführenden Worten von Andreas Szennay und dem Apostolischen Schreiben Papst Johannes Pauls II. vom 11. Juli 1980, kommen wir zum ersten Teil des Inhaltes, der die Regel des heiligen Benedikt lateinisch und ungarisch bringt, und zwar den lateinischen Text nach der Ausgabe von Basilius Steidle (Beuron 1963), den ungarischen aber in der Übersetzung von Dávid Söveges, welche die Frucht langjähriger Studien ist. Vor den Texten handelt eine Abhandlung über Benedikt und sein Werk, über die Geschichte der Entstehung und die Überlieferung der Quellen der Regel. Diesen Stoff behandelt eine Untersuchung, welche die neuesten Forschungen des Übersetzers bietet.

Der zweite Teil des Bandes beginnt wieder mit den Worten des Hymnus „Inter aeternas": „Den Spiegel des glücklichen Lebens hast Du gezeigt". In diesem Teile behandeln die Verfasser und

Übersetzer das Andenken Benedikts, die benediktinische Spiritualität, und einzelne Fragen der allgemeinen Ordensgeschichte. Hier erscheinen von zwei Kommentaren begleitet zum ersten Mal in ungarischer Sprache die Vita Benedicti von Papst Gregor dem Großen; die Scala claustrarium des Kartäusers Guido des Zweiten und zwar das erste Werk in der Übersetzung von Tamás Rados, Flóris Szabó, Szilveszter Solymos; und das zweite in der ungarischen Form von Flóris Szabó. Die Vita Benedicti zeigt im Gegensatz zur Regel Hinweiser zu einer neuartigen Weltanschauung indem sie an der Wende vom 6. zum 7. Jahrhundert die Anfänge der mitteralterlichen Legendenwelt formt. Zeitlich später anzusetzen ist die gegen Ende des 12. Jahrhunderts entstandene Scala claustrarium, in ihrer Betrachtungsweise ist sie aber ein wichtiges Anzeichen für jenen vortwährend hervortretenden Erneuerungswillen, der die benediktinische Geschichte charakterisiert. In so manchen Teilen des Bandes ist zu lesen: über die Kamaldulenser, Kartäuser, Zisterzienser, Trappisten usw.; auch in die innere Welt dieser Ordensgemeinschaften bietet die Scala einen wertvollen Einblick.

Der zweite Teil des Bandes enthält noch fünf Studien, zwei von ihnen sind meditativer Art (Asztrik Várszegi zeichnet das Bild des benediktinischen Lebensstils und Antal Hirka betont die Wichtigkeit des Breviers), drei weitere Beiträge berühren allgemeine Fragen der benediktinischen Kultur.

Marcell Mártonffy meint in seiner Studie über das Leben der benediktinischen Konföderation, daß das Mönchtum nicht wegen zeitlicher Güter in der Kirche erschienen sei, sondern eine ständige Antwort sein wolle auf den Ruf Gottes. Elemér Sulyok meint in seiner tiefschürfenden Studie über das Kloster als Ortskirche, daß nur die Gott treu ergebene Gemeinschaft ihren Vermittlungsauftrag zur Welt hin erfüllen kann, „da sich die Kirche nicht als Selbstzweck empfinden kann, sondern nur als Mittel, sie darf sich nicht aus etwaigem narzistischen Gefühl heraus selbst feiern, sondern muß sich im Glaubensgehorsam entehren und sich im Lebensdienst opfern, um so anderen dienen zu können." László Cziráki veranschaulicht diese Rolle der Benediktiner in seinem Artikel: „Über den Dienst der Benediktiner zum Nutzen der Menschheit".

Die Benediktiner waren im Laufe ihrer Geschichte zum Nutzen der Menschheit, und zwar in alten Zeiten wie auch heute, im Ausland und bei uns. Im Zeichen dieses Zieles bietet der dritte Teil des Bandes ein Bild über die Geschichte der ungarischen Benediktiner. In der Mitte dieses Teiles steht die zusammenfassende Studie von Ádám Somorjai (Vergangenheit und Gegenwart der ungarischen Benediktiner), dessen in den Anmerkungen dargebotene Tabellen, Karten samt den im Anhang beigefügten Fotos auch der ausländische Leser mit Nutzen studieren kann.

Am Anfang dieses Teiles rufen wir uns als lebendiges Beispiel die Gestalt des Izidor Guzmics ins Gedächtnis zurück, der in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts einer der größten Lehrer, Gelehrten, Übersetzer, Zeitungsredakteure in seinem Orden gewesen ist und zugleich ein unermüdlicher Apostel der ökumenischen Bewegung. Vor allem kam Ferenc Kazinczy, der größte Organisator der neueren ungarischen Literatur, nach Pannonhalma um ihn zu besuchen, der seine Reiseerinnerungen über Pannonhalma im Jahre 1831 mit diesem Satz beginnt: „Pannonhalma schwebt gleichsam wie auf einem Throne über der unter sich liegenden Ebene, am Ende von sich lang hinstrekkenden Weingärten." Als Titel dieses Abschnittes wählten wir die Anfangsworte des obigen Satzes, um hernach die Schriften von Kazinczy, Guzmics und Lajos Csóka zu Worte kommen zu lassen. Imre Takács unterrichtet in seiner Studie (DieKunst von Pannonhalma im 14. Jahrhundert) über die Verhältnisse und die Kunst von Pannonhalma in Anlehnung an eine gehaltsvolle Analyse eines Grabdenkmales. Diesen Teil und zugleich den ganzen Band beschließt die Studie Richard Korzenszkys, des gegenwärtigen Direktors des Gymnasiums von Pannonhalma, über die Aufgaben der gegenwärtigen Schule. Erzabt Dr. Andreas Szennay unterrichtet anschließend über die heutigen allgemeinen Aufgaben unseres Ordens. „Die Sache des Christentums als Sache Gottes war nie eine natürliche, selbstverständliche Angelegenheit" — bemerkt der Erzabt. Um wirklich Christ zu sein und Christ zu werden (was nie ein abzuschließender Prozeß ist), war immer ein kühnes Unterfangen, was es auch bleiben wird. Wer aber heute wirklich ein Christ sein will, wo immer er auch lebe,

für den ist der Mut des einsamen Menschen zu wenig. Christlich zu leben, war immer nur in der Gemeinschaft möglich, was für heute besonders wichtig ist. Um in Gemeinschaft, der Liebe mit den Ordensbrüdern vereint und in Verbindung mit Christus leben zu können, weist uns auch heute noch der heilige Benedikt, der Patriarch des abendländischen Mönchtums und der Patron Europas den Weg, der sicher ist, der sich auf den Glauben und die Hoffnung stützt, und sich in den aus der Liebe vollbrachten Taten entfaltet. Dieser Weg weist zur endgültigen Vollendung, zur absoluten Zukunft, zur himmlischen Heimat hin. Mögen wir diesen Weg gehen, und in den Fußstapfen des heiligen Ordensgründers wandeln, um so in der ewigen Heimat seine Gefährten werden zu können."

Übersetzt ins Deutsch von KOLOS SCHWEIGHOFFER

CONTENTS

The reader holds the memorial volume of the Hungarian Benedictine order in hand edited by Dr. András Szennay the archabbot of Pannonhalma with the cooperation of his monks. This book was planned to appear on the occasion of the 15-th centenary of the birth of St. Benedict with the title chosen from the hymn Inter aeternas (Liturgia Horarum): „You became the great educator of the nations."

As the title itself signs, this book is not a common memorial volume but it contains parts of spiritual essays, translations and meditations combined into one work. It is about the way this order has gone in the European history of the last 1500 years.

Beginning with the salutation of András Szennay, followed by the apostolic letter of the Pope, John Paul the second, dated from the 11-th July 1980, we arrive to the first structural part of the book which consists of the Regula of St. Benedict in Latin and Hungarian languages, the first based on Basilius Steidle's edition (Beuron, 1963), the second was translated by Dávid Söveges. It is many years of hard work but at the end a matured translation. Before the texts, the reader can study, with the help of the preface of the translator, Benedict and his work, the history of sources, birth and leaving of the original work, using the latest searching results.

The second part of the book quoted again the Hymn Inter aeternas: „You wrote about the mirror of your happy life "as a topic. The authors write here on the memory of Benedict, on the Benedictine spirituality, on the specific problems of the universal history of the Benedictine Order. Two translations with commentaries appear here, for the first time in Hungarian lan-

guage: Vita Benedicti by St. Gregory, the Great and Scala claustralium by Guido, the second of Chartreuse. They are translated by Tamás Rados, Flóris Szabó, Szilveszter Sólymos. Compared with the Regula the Vita Benedicti (in the second book of the authors Dialogues), we are guided toward a new conception of world as a product of the spirit of the medieval folklore just like as the spirit of Church, forming the initial matter of the legends of the Middle Ages on the turn of the 6—7. centuries. The Scala came into being later, toward the end of the 12. century, but represents the innovation trend of Benedictine Order always present in its history. Quite a few writings are dealing with the Kamalduls, Karthausiens, Cistercians, Trappists etc., reflecting their inner life. In the second part of the volume we can find five more studies, two among them are of meditative character (Asztrik Várszegi writes down his thoughts on the Benedictine way of life, Antal Hirka deals with the part of the office) the other three essays speak about universal questions of the Benedictine culture.

Marcell Mártonffy, in his paper „The Life of the Benedictine Confederation" writes: „Monasticism appeared in the church not because of temporary aims, but as a durable answer responding the call of God."

Elemér Sulyok thinks in his study: „Monastery as Local Church" that the community which hangs on God really can fulfill his mediatory role in the world because „The Church cannot regard itself as an aim, because The Church is only an instrument. The Church mustn't celebrate itself with some narcissism but must exists for others emptied in the obedience of faith and in service of love." László Cziráki reviews the serving function of Benedictine order in his Study: „The Benedictine Order for the Mankind". The Benedictine Order during of its history has rendered a great service in the field of culture at home, abroad, in the past and in the present. In the third and finishing part of the volume we can have a picture of the history of the Hungarian Benedictine Order. In the focus we can find the paper of Ádám Somorjai (The past and present of the Hungarian Benedictines) summarizing in the notes. Found the maps, tables and photos in it make the volume of great use for the foreign readers too.

At the beginning of this part we raise the memory of Izidor Guzmics, who was one of the best Hungarian Benedictine teacher scientist, translator, editor and the untiring apostle of oecumenism in the 19th century. It was Izidor Guzmics, whose person was so significant that Ferenc Kazinczy started for Pannonhalma only because to meet this outstanding personality. Ferenc Kazinczy, one of the greatest organisator of Hungarian literature in that time, starts his Pannonhalma travel reports like that: „Pannonhalma like a royal throne is floating above the plain, boarded by long vineyards." We chose the first words of this sentence as a title for the chapter, in order to present the writings of Kazinczy, Guzmics and Lajos Csóka, Imre Takács analyzing a tombstone in his study „Art in Pannonhalma in the 14th century" gives us details over the mediaeval situation and art of the monastery. This part is closed by the thoughts of Richard Korzenszky on todays school-system (He is the headmaster of the Pannonhalma grammar school) and by those of archabbot András Szennay on the recent general tasks of the Benedictine Order." „The case of Christianity, the case of God has never been a natural case, or a for itself — says the archabbot.—To become a real Christian (it is a never ending process) has always been a brave venture. Those who really want to become Christian in our days, all over the world, need more than the bravery of separated individuals. A Christian can only live in community, and this is very important in our days too. To live in a community of love, brotherhood and Jesus... St. Benedict, the patriarch of the western world, the protector of Europe shows the way for us, and this way is right, because it is the way of faith, of hope, of love. It is a way toward the final completeness toward the absolute future, the heaven. It Would be necessary going his way to live in his partnership in the eternal country."

Translation by of FERENC WEISS

ISBN 963 360 147 9

A kiadásért felel: Dr. Ákos Géza igazgató
81/878 Franklin Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Mátyás Miklós igazgató

KOLOZSVÁRI TAMÁS: SZENT BENEDEK (1427), RÉSZLET
FOTÓ: MUDRAK ATTILA

SZENT BENEDEK, FAMETSZET A PANNONHALMA SZÁMÁRA NYOMTATOTT ZSOLOZSMÁSKÖNYVBŐL, 1506.

SZENT BENEDEK, A FŐMONOSTORI EBÉDLŐ FRESKÓKÉPE.
A. FOSSATI, XVIII. SZD.

SZENT BENEDEK SZOBRA A BAZILIKA SZENTÉLYÉBEN
STORNO TERVEI ALAPJÁN KÉSZÜLT A XIX. SZD. VÉGÉN

A PANNONHALMI BAZILIKA KAPUJA, PORTA SPECIOSA, XIII. SZD.

A PANNONHALMI BAZILIKA SZENTÉLYE

A PANNONHALMI BAZILIKA ALTEMPLOMA

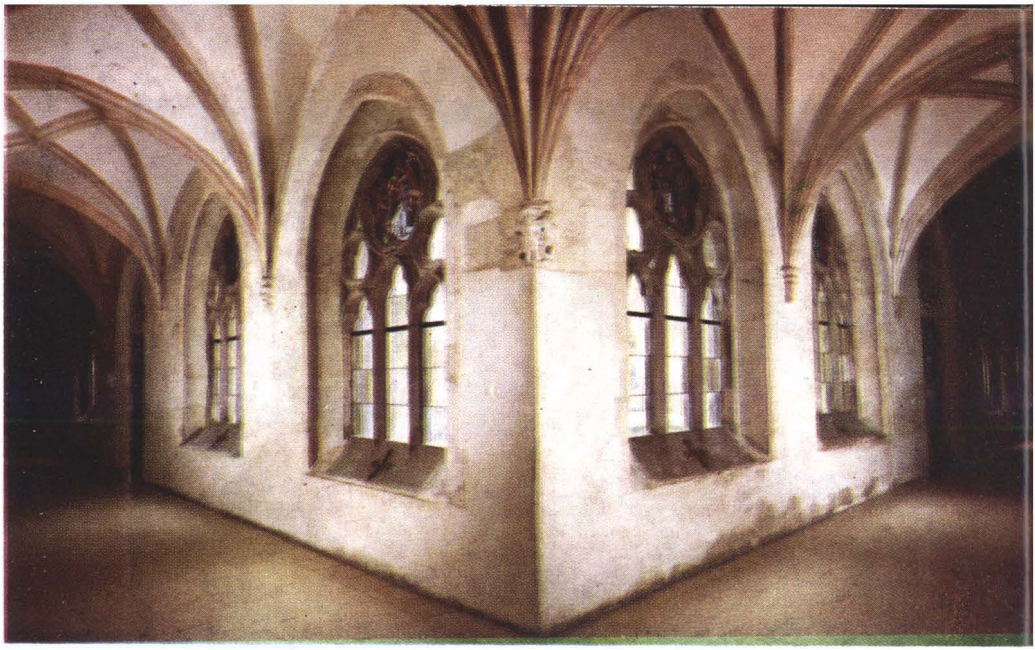

A PANNONHALMI MONOSTOR KERENGŐJE

A FŐAPÁTSÁG KÖNYVTÁRA

NÉMETALFÖLDI HORÁSKÖNYV A XV. SZD.-BÓL (PHL FŐKÖNYVTÁR)

SZENTSÉGMUTATÓ, BÉCS, 1772 (PHI. KINCSTÁR)

A FŐMONOSTORI EBÉDLŐ

SZENT BENEDEK ATYÁNK 1500. JUBILEUMI ÉVÉNEK MEGNYITÓ ÜNNEPI SZENTMISÉJE A PANNONHALMI BAZILIKÁBAN

CZUDAR LÁSZLÓ APÁT SÍREMLÉKE (TAKÁCS IMRE CIKKÉNEK MELLÉKLETE)

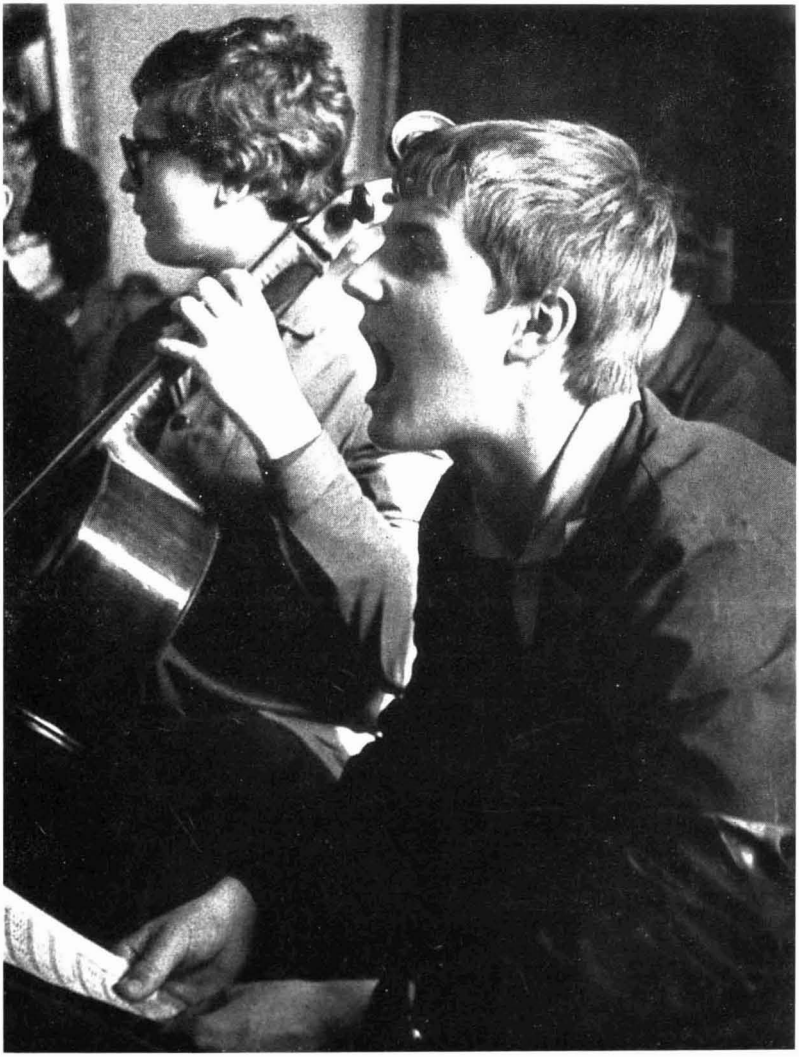

DIÁKOTTHONI ÉLETKÉP

PANNONHALMA LÁTKÉPE GYŐR FELŐL

PANNONHALMA. LÁTKÉP A BENCÉS FŐAPÁTSÁGGAL (XI–XIX. SZ.)

Dixit symon petrus
ad ihm. Ecce nos re
liquimus omnia: et
secuti sumus te.
Quid ergo erit no
bis? Ihus aut dix
it illis. Amen dico vobis. q vos
qui secuti estis me. in regeneratione
cum sederit filius hominis in sede ma
iestatis sue: sedebitis et vos super
sedes duodecim. iudicantes duodecim
tribus isrl. Et omnis qui relique
rit domum vel fratres. aut sorores
aut patrem aut matrem. aut uxorem
aut filios aut agros propter nomen
meum: centuplum accipiet et vitam e
ternam possidebit. Johannis lapti